ION RAȚIU

JURNAL

VOLUMUL I

Începuturile unui exil îndelungat (1940–1954)

CORINT
ISTORIE
AUTORI ROMÂNI

ION RAȚIU

JURNAL

VOLUMUL 1

Începuturile unui exil îndelungat
(1940–1954)

CORINT
ISTORIE
AUTORI ROMÂNI

Colecție coordonată de
DORU DUMITRESCU

ION RAȚIU

JURNAL

VOLUMUL 1

Începuturile unui exil îndelungat (1940–1954)

Prefață de Nicolae C. Rațiu

Studiu introductiv, note și ediție de Stejărel Olaru

CORINT BOOKS
–2017–

ION RAȚIU (1917–2000) s-a născut la Turda. La vârsta de 21 de ani a obținut licența în Drept. După ce a absolvit cursurile Școlii de ofițeri de rezervă de la Craiova, a fost trimis la Regimentul 31 Artilerie din Cluj. În primăvara anului 1940, la inițiativa unchiului său, Viorel V. Tilea, a plecat la Londra devenind cancelar diurnist la Legația României. După instaurarea regimului Antonescu și-a dat demisia de la legație și a rămas în Marea Britanie unde și-a continuat studiile ca bursier la Cambridge. A devenit unul dintre liderii emigrației românești. S-a remarcat în cadrul Central European Student and Youth Society, Free Romanian Movement, a fost corespondent al mai multor ziare, agenții de presă și posturi de radio din Occident. Din anul 1984, a înființat și condus Uniunea Mondială a Românilor Liberi. În ianuarie 1990 s-a întors în România și a candidat la Președinție. A fost deputat în Parlamentul României, vicepreședinte al Camerei Deputaților, respectiv reprezentant al României la North Atlantic Parliamentary Council (NATO). În 1991 a fondat ziarul *Cotidianul*. A scris, printre altele: *Policy for the West* (1957), *România de astăzi. Comunism sau independență?* (1977), *Moscova sfidează lumea* (1990), *Cine mă cunoaște în țară așa cum sunt?* (1991), *Politica pentru Occident* (1992), *Clive și Anna: piesă în două acte* (1995).

Redactare: Florin-Răzvan Mihai
Tehnoredactare computerizată: Lorena Ionică, Mihaela Ciufu
Design copertă: Dan Mihalache
Ilustrație copertă: Portret al lui Ion Rațiu din anii 1940. © Fundația Caritabilă Familia Rațiu din Londra.

Toate drepturile asupra ediției în limba română aparțin
GRUPULUI EDITORIAL CORINT.

ISBN: 978-606-793-118-1

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

RAȚIU, ION
Jurnal / Ion Rațiu; pref. de Nicolae Rațiu; studiu introd., note și ed. de Stejărel Olaru. - București: Corint Books, 2017-
vol.
ISBN 978-606-793-116-7
Vol. 1.: Începuturile unui exil îndelung: (1940-1954). - 2017.
Index. - ISBN 978-606-793-118-1

I. Rațiu, Nicolae (pref.)
II. Olaru, Stejărel (pref.; note ; ed.)

821.135.1

Această carte a apărut cu sprijinul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc. Conținutul volumului nu reprezintă obligatoriu poziția oficială a Institutului.

Prefață

„Într-o bună zi, poate că alții îmi vor publica jurnalul – aceasta nu va depinde de mine." Cuvinte pe care tatăl meu, Ion Rațiu, mi le-a repetat adesea, însoțite de o privire pătrunzătoare. Cumva, am știut mereu că printre acești „alții" mă voi număra și eu. Bunica lui Ion Rațiu, Eugenia Turcu, a fost aceea care l-a obligat să promită că, după plecarea la Londra, în ianuarie 1940, va ține un jurnal al călătoriei lui, așa cum făcuse și tatăl ei, Ioan Codru-Drăgușanu. Inițial, preocupat fiind de noua lui viață, Ion Rațiu a scris regulat în jurnal. Ulterior, activitatea s-a transformat într-un obicei, până când, de la finele anilor 1950 încolo, a ajuns să facă însemnări aproape zilnice, descriindu-și în amănunt experiențele, întâlnirile și conversațiile.

Tata își dezvăluia foarte rar emoțiile, tendință care se reflectă în jurnal, acesta cuprinzând foarte puține comentarii și opinii personale. Excepție face perioada 1946–1948, când, grav bolnav de tuberculoză, s-a internat într-un sanatoriu din localitatea elvețiană Davos, prilej cu care și-a îngăduit să îi scrie soției, Elisabeth, despre ce simțea, despre viața lui și probabila moarte, însă toate acestea se regăsesc mai ales în scrisorile personale către Elisabeth, și nu în jurnal. Era, oricum, prea slăbit pentru a scrie, citind, în schimb, foarte mult. Era hotărât

ca, în paginile jurnalului său, să mențină un ton impersonal, obiectiv și detașat. Capacitatea autocultivată și autoimpusă de a rămâne mereu *detașat* și de a judeca *obiectiv* acțiunile și comportamentul altora, dar mai ales al lui însuși, l-a înzestrat cu o excepțională putere de analiză a evenimentelor din jurul său, dar și, un beneficiu în plus, cu puterea de a trece peste orice greutăți.

De câte ori nu l-am văzut, în copilărie, dar și mai târziu, când am locuit sub același acoperiș în Londra ori Savannah, Georgia, în localitatea elvețiană Zermatt sau în Bucureștiul anilor 1990, stând în pat, dimineața devreme, târziu în noapte, sau la birou, scriind grijuliu și metodic într-unul dintre caietele lui cu coperți negre, întotdeauna cu o carioca, privind în depărtare, cufundat în gânduri, încercând să își amintească detaliile unei conversații sau ale unor conversații din ziua precedentă. Avea o memorie fenomenală. Călătoria cu avionul era încă un prilej favorabil scrisului, în ciuda unui episod, petrecut în Statele Unite ale Americii, în care, spre deznădejdea lui, și-a dat seama că uitase în avion un volum. Toate încercările de a-l recupera s-au dovedit zadarnice, așa încât cititorul va descoperi că din anii 1980 lipsesc patru luni, în care nu vom ști niciodată ce s-a întâmplat. Îmi amintesc foarte bine momentul și faptul că era, efectiv, distrus. Aceste jurnale reprezentau o componentă esențială a vieții sale interioare, ca ființă umană trăitoare pe acest pământ, în diverse momente ale istoriei, și cred că era conștient de asta. După această experiență inimaginabil de dureroasă, și-a luat obiceiul de a trece, la începutul fiecărui volum, promisiunea că va recompensa financiar persoana care îl va găsi și i-l va returna. Dar, cum era foarte grijuliu, nu a mai suferit nicio pierdere.

De câte ori termina câte un volum, tata îl ascundea undeva, sub cheie. Prins în vârtejul evenimentelor și în calitatea sa de lider activ al mișcării anticomuniste din exilul londonez, Ion

Rațiu era perfect conștient de natura delicată a conținutului jurnalelor și de pericolul la care se expunea, și nu numai el, dacă acestea ar fi căzut în mâinile cui nu trebuia. În plus, după cum arată și dosarele Securității, a fost vizitat și urmărit de nenumărați informatori, care, vreme de zeci de ani, au transmis informații superiorilor. Iată de ce era foarte grijuliu în privința siguranței jurnalelor. În ultimul său apartament londonez, în ziua în care a murit, la nici trei metri de el se găsea un dulap cu două încuietori, în care își depozitase toate jurnalele, aproximativ 80 de volume.

La finele anilor 1990, am angajat-o pe fosta secretară românca a lui Ion Rațiu, Nicoletta Mussulis, alături de care lucrase în Londra, ca să îi transcrie jurnalele, începând cu acela din 1989. Deoarece îi cunoștea foarte bine scrisul de mână, era cea mai potrivită pentru o astfel de misiune. Împreună cu soțul ei, Dinu, fost redactor la *România Liberă*, a continuat această muncă titanică până ce au fost transcrise și stocate în format electronic mai întâi jurnalele contemporane, din perioada 1989–1999, apoi și restul volumelor, începând din 1940.

Primele jurnale destinate publicării au fost încredințate de Ion Rațiu lui Petre Răileanu, redactor și crainic la RFI, căsătorit cu Ioana, fosta soție a fratelui meu, Indrei, și fiica marelui dirijor al Filarmonicii Române, Gheorghe Georgescu. A fost, ca să zic așa, o afacere de familie. Primele șapte volume, acoperind intervalul 1990 – ianuarie 2000, când a murit Ion Rațiu, au fost publicate de tipografia familiei, RH Printing, și lansate, unul câte unul, la București. Primul dintre ele, *În fine, acasă*, a fost și singurul apărut în timpul vieții lui Ion Rațiu, care, cu numai două săptămâni înainte de moarte, în cabana familiei din Zermatt, a avut marea bucurie de a ține în mâini un exemplar și de a ști că, în sfârșit, jurnalele lui vedeau lumina tiparului. Exemplarul a sosit în aceeași zi cu vestea că va deveni membru al Academiei Române.

Aşadar, aceasta reprezintă prima ediţie a primului volum cuprinzând jurnalele lui Ion Raţiu. Este o imagine fidelă şi obiectivă a lumii în care a trăit, o relatare critică despre personajele din jurul său, scrisă dintr-o perspectivă personală, naţională şi internaţională. Nu cred să existe multe alte lucrări similare, fiindcă puţini au trăit o viaţă ca a lui.

NICOLAE C. RAŢIU

Ion Raţiu, o poveste încă nespusă

Privind în urmă, la felul în care s-a construit destinul lui Ion Raţiu, găsim anul 1940 drept cel care i-a schimbat definitiv parcursul. Născut în 1917, Raţiu a absolvit Facultatea de Drept la Cluj. În 1940 tocmai îşi încheia studiile militare în cadrul Şcolii de Ofiţeri de Rezervă. În timp ce se afla concentrat cu Regimentul 31 Artilerie, a suferit un grav accident de schi care l-a obligat să se întoarcă acasă, la Turda. Astfel că, în ianuarie, se afla în concediu medical, exact în perioada în care la Turda revine şi unchiul său, Viorel V. Tilea, în acel moment ministrul plenipotenţiar al României la Londra, pentru a participa la înmormântarea mamei sale. Zilele petrecute în familie de cei doi au fost un prilej pentru a provoca o discuţie despre viitorul tânărului Raţiu. Aşa s-a născut ideea ca Ion Raţiu să solicite angajarea în Ministerul de Externe şi detaşarea sa la Londra, în echipa lui Tilea. Câteva luni mai târziu, la 1 aprilie, Raţiu a fost numit cancelar diurnist la Legaţia[1] României din Londra, iar la 13 aprilie 1940 a părăsit ţara pentru o perioadă de timp relativ scurtă, credea el. În realitate, călătoria lui Ion

[1] Misiune diplomatică inferioară în rang unei ambasade, condusă de un ministru plenipotenţiar. Doar marile puteri se reprezentau între ele la nivel de ambasadă, în timp ce ţările mai mici puteau deschide numai legaţii. În timpul Conferinţei de la Viena din 1961 s-au adus critici acestor diferenţieri în reprezentarea diplomatică a ţărilor, cerându-se unificarea rangurilor misiunilor diplomatice. Astăzi, practica diplomatică a renunţat la stabilirea de relaţii la nivel de legaţie.

Rațiu a fost începutul unui exil îndelungat, care a durat 50 de ani, până pe 24 ianuarie 1990.

Odată întors acasă, în România, Rațiu a vorbit în repetate rânduri despre exilul său, așa cum au făcut-o și alții ca el, dar a durat mult până să câștigăm răbdarea de a-i asculta și dorința de a-i înțelege pe cei care au fost pedepsiți cu suferința surghiunului.

Din fericire, lui Ion Rațiu i-a plăcut să scrie. A admirat întreaga lui viață jurnaliștii și scriitorii, încercând adesea să fie unul atunci când știa că, în lupta sa politică, frumoasa armă a cuvântului scris este mai viguroasă decât orice și cu efect imediat. Astfel, cele mai importante evenimente la care a participat direct sau doar a asistat, ca martor, ideile și planurile sale politice, uneori chiar și intime întâmplări familiale, au fost adunate în jurnalul său prin consemnări aproape zilnice. Scriind cu îndârjire, în orice împrejurări, Rațiu nu a ascuns existența jurnalului despre care a spus că inițial l-a considerat o obligație, iar pe parcurs a devenit un exercițiu plăcut și necesar: „Țin un jurnal, 1–2 pagini zilnic, în care îmi notez impresiile principale. Aș putea spune că este în întregime politic. Încă de tânăr aveam o oarecare facilitate pe care probabil astăzi am pierdut-o, fiind atât de mult timp departe de mediul lingvistic românesc. De altfel, bunica mea după mamă, Eugenia Turcu, fata lui Ion Codru Drăguşanu, când am fost numit în Ministerul de Externe la Londra m-a făcut să promit că voi ține un jurnal de zi... Ceea ce, în tinerețe, am luat nu tocmai în serios și i-am promis că am s-o fac. La început n-am prea făcut-o, dar în vara anului 1940, când au început marile tragedii, am simțit nevoia să-mi notez gândurile. Am început să scriu și nu mi-am mai întrerupt jurnalul până astăzi. S-au adunat multe volume"[1].

Și, într-adevăr, s-au adunat mii de pagini, multe volume despre care Ion Rațiu a spus că nu vor fi publicate atâta vreme cât

[1] Ion Rațiu, *Cine mă cunoaște în țară așa cum sunt?*, Editura Progresul Românesc, București, 1991, p. 76.

el este în viaţă. A fost meticulos nu doar cu jurnalul său, ci în general cu orice document pe care îl considera util, păstrând hârtiile mai de seamă, scrisorile sau articolele de ziar. Toate acestea s-au transformat în dosare, iar dosarele s-au înmulţit şi cu timpul au devenit o adevărată arhivă, gestionată astăzi de Fundaţia Caritabilă Familia Raţiu de la Londra.

Atât despre jurnal, cât şi despre arhivă, Securitatea a fost informată şi a manifestat un viu interes în a afla conţinutul lor. La începutul anului 1961, într-un material primit de la rezidenţa din Londra se menţiona că „Iancu Raţiu deţine în birourile firmei sub a cărui nume îşi duce activitatea împotriva ţării noastre o arhivă întreagă de dosare personale ale fugarilor români din diferite ţări conţinând date personale asupra acestora şi activitatea pe care ei o duc în străinătate"[1]. Câţiva ani mai târziu, un informator aflat în anturajul lui Raţiu comunica ofiţerilor de securitate din ambasadă că Ion Raţiu avea şi un jurnal în care consemna, printre altele, detalii despre întâlnirile sale cu diplomaţii români.

În aceste condiţii, Securitatea a râvnit să ajungă la aceste documente şi, cel mai probabil, a şi făcut-o. Astăzi, arhiva este deschisă oricărei persoane interesate să o studieze, însă cu decenii în urmă se afla încuiată în fişetele metalice din biroul lui Raţiu. La Bucureşti s-au făcut planuri pentru a se subtiliza măcar o parte din documente, cele considerate importante. Curioasă a vedea aşa-zisele *dosare personale ale fugarilor români* din arhiva lui Ion Raţiu, în acelaşi an, 1961, Securitatea a transmis rezidenţei din Londra indicaţii precum aceasta: „Anchetaţi posibilit.[atea] obţinerii acestor mat.[eriale] şi faceţi propuneri"[2]. După numai zece zile, rezidenţa DIE din Londra a revenit cu un material amplu despre biroul lui Raţiu „în spatele căruia îşi ascunde adevărata lui

[1] Arhiva Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii (ACNSAS), fond SIE, dosar 771, vol. 2, f. 61.

[2] *Ibidem*.

ocupație la Londra"[1]. Nota cuprindea un set de planuri ale clădirii, cu informații complete și planșe desenate ale fiecărui etaj și ale fiecărei încăperi, despre cum erau poziționate intrările și felul în care erau păzite, precum și despre încuietori și „fișierele de metal în care este depozitată corespondența și dosarele alfabetic clasificate de care răspunde Rațiu"[2]. Nu știm cum s-au organizat efracția și furtul, prin intermediul căror persoane s-au sustras documentele și când sau de câte ori s-a realizat. Rațiu a remarcat mai târziu faptul că dosarele încep să dispară din arhivă și, la un moment dat, a consemnat în jurnal îngrijorările sale, precum cea din 20 decembrie 1988: „Cei doi de la Scotland Yard, Special Branch, vin la 11.00 exact. Le explic situația. Nu suspectez pe nimeni, dar două lucruri nu pot fi negate. Întâi că mi-au dispărut mai multe dosare: corespondența mea cu Richard M. Nixon, cu Dennis Deletant și, mai ales, cea cu Gaby Bentinck, care a fost enormă. Și, în al doilea rând, faptul că ei mă informează că am devenit *target no 1*[3]. Pentru moment nu vom lua nicio măsură. În cele din urmă am putea aplica testul *lie detector*[4] tuturor celor care lucrează pentru mine sau cu mine și au acces la arhiva mea".

Din fericire, jurnalul nu a fost sustras de Securitate și iată, vede lumina tiparului așa cum și-a dorit Ion Rațiu, doar după dispariția sa. Primul volum începe cu toamna anului 1940 și se oprește la sfârșitul anului 1954 numai din rațiuni practice, din cauza dimensiunii considerabile a manuscrisului.

În momentul când Rațiu a așternut primele consemnări în jurnal împlinise doar 23 de ani. Era tânăr, viața abia începea să-l ispitească. Cu doar câteva luni în urmă părăsise România, iar impresiile primei sale călătorii în afara țării încă îl stăpâneau. Nu le-a împărtășit jurnalului, dar la începutul lui iunie 1940 le-a așternut

[1] ACNSAS, fond SIE, dosar 771, vol. 2, f. 70.

[2] *Ibid.*

[3] „Ținta numărul 1" (în lb. engl.).

[4] „Detectorului de minciuni" (în lb. engl.).

într-o scrisoare care pleca spre casă, către bunica sa, Eugenia Turcu, aceeași care îl rugase la plecare să se deprindă cu exercițiul jurnalului. Scrisoarea nu a mai ajuns la destinație pentru că a poposit în Cluj abia după intrarea în vigoare a Dictatului de la Viena. Autoritățile maghiare au deschis-o, au ștampilat-o „necunoscut" și au redirecționat-o către București, probabil la Ministerul de Externe, care a retrimis-o la Londra în martie 1941. În ea, tânărul Rațiu a povestit cu multă candoare drumul exilului către Londra:

Londra, 4 iunie 1940

Dragă Bunică,

Cartea D-tale poștală pe care am primit-o m-a bucurat foarte mult, căci, Bunică dragă, țin foarte mult să te gândești la mine. Doar Dumneata ai rămas Mama mea, de când pe cea adevărată mi-a luat-o Dumnezeu. Și acum, să-ți povestesc puțin din călătoria minunată pe care mi-a fost dat să o fac în împrejurări atât de grele pentru bătrâna Europă.

Abia eșit din țară, consecințele stării de astăzi s-au făcut vizibile. Peste tot, riguroasele controluri ale streinilor constituiau marca principală ce-ți isbea simțurile.

Am trecut, rând pe rând, prin Jugoslavia, Italia, Elveția și Franța. Peste tot am făcut opriri mai lungi sau mai scurte. Tot timpul am fost obsedat de ideea că pe aceste meleaguri a trecut un strămoș de-al meu, al cărui nepot sunt mândru să fiu.

Soarele Italiei și priveliștea Mării Adriatice la Triest m-au impresionat cel mai mult. Nu puteam să-mi închipui că e atât de frumos. Și mai ales surpriza de a vedea totul dintr-odată este poate elementul cel mai important al acestui tablou magnific. Căci, într-adevăr, până chiar aproape de Triest calea ferată traversează un teren frământat, stâncos și arid. Nenumărate tunele se țin lanț. Și... dintr-odată, printre două stânci, vezi în dreapta marea și în stânga – adânc în vale – Triestul, orașul atât de mult disputat între austrieci și italieni. Și apoi iarăși stâncă, încât te întrebi dacă n-ai fost pradă unei viziuni. Dar

nu, stânca ce-ți oprea privirea a pierit de astă dată pentru totdeauna, iar minunea naturei ți se arată în toată splendoarea ei.

Apoi Milano, cu formidabila-i gară. Importantă operă arhitectonică. Cea mai mare gară ce am văzut până acum. Torino, Modena, Lyon, Paris, Calais, toate numai bogății de artă și pline de grandoarea trecutului, ca astăzi să fi scuturat de revoltă împotriva geniului rău ce vrea să le distrugă fără cruțare.

În sfârșit Canalul, însă nu Canalul ce leagă Anglia de Europa, ci Canalul care desparte cel mai puternic imperiu de meschinăria unei Europe ce trosnește din toate încheieturile sub presiunea călcâiului teuton.

Aici toate sunt frumoase. Nu mai am timp să-ți descriu, dar am să o fac altădată. Abia acum îmi dau seama că am luat-o razna. Dar desigur, Dta, – bună cum te știu – ai să mă ierți c-am fost așa de lung.

Te rog, roagă în numele meu pe Tanti Rénée și Baciu Titus să-mi scrie și ei. Cred că după 2 scrisori de la mine pot să-mi răspundă și ei măcar [cu] o c.p.

Te sărută cu mult drag,
Al d-tale iubitor nepot,
Iancu.

Așadar, în noiembrie 1940, când deschide prima pagină a jurnalului său, Rațiu se afla nu doar departe de casă, dar și de cealaltă parte a baricadei, în condițiile în care începea războiul, iar peste câteva luni România și Marea Britanie urmau să-și suspende relațiile diplomatice. La legație nu a apucat să lucreze decât câteva luni. Unchiul său, ambasadorul Tilea, a fost demis în iulie 1940, iar el și-a încheiat cariera de funcționar al Ministerului de Externe câteva săptămâni mai târziu, în septembrie, odată cu instaurarea unui nou regim politic în România. Ceea ce l-a obligat să-și caute un alt rost, pe care în final l-a găsit: în noiembrie 1940 a fost acceptată solicitarea sa pentru bursă la St. John's College,

Universitatea din Cambridge, unde a studiat ştiinţele economice până în 1943.

La începutul anilor 1940 Ion Raţiu şi-a petrecut timpul mai mult în anturajul celor din generaţia lui, studenţi şi ei la Cambridge sau Oxford. Printre aceştia se aflau Radu Tilea, Barbu Călinescu, Adina Iliescu, Dinu Daponte (fost Beza) sau Barbu Niculescu. Din scrisorile trimise acasă şi interceptate în România de serviciile secrete regăsim descrieri optimiste despre petrecerea timpului lor liber: „Aici face studiile băiatul lui Armand Călinescu şi, curios, deşi este cu mult mai tânăr decât mine (3 ani), totuşi cred că ţin mult la el. Cu el şi cu Radu ne petrecem obişnuit weekendurile, joc tenis, merg destul de des la bazinul de înot, dar totuşi nu fac destulă mişcare aşa că m-am îngrăşat mult. Din punctul acesta de vedere îi fac concurenţă serioasă lui Radu, care nici el nu e mai breaz"[1].

Dar anii studenţiei nu au fost tihniţi. Londra a fost ţinta bombardamentelor strategice ale Germaniei, iar alimentele au fost raţionalizate. Raţiu s-a dus adesea la Holton Place, ferma lui Tilea din Wheatley, Oxon, nu doar în căutarea unui refugiu, dar şi pentru că Tilea încă juca rolul liderului, cel puţin pentru o parte dintre exilaţi, iar alături de el Raţiu descoperea politica la un nivel înalt. De altfel, la sugestia lui Tilea, Ion Raţiu s-a implicat cu ardoare şi a demonstrat că poate organiza micul grup de tineri români care studia în Anglia într-o asociaţie. Ca iniţiator al Asociaţiei Studenţilor Români din Marea Britanie şi militant al Societăţii Studenţilor şi Tineretului din Europa Centrală, Raţiu şi-a făcut debutul în cariera politică, iar aceste două episoade studenţeşti vor fi evocate de el cu multă pasiune decenii mai târziu.

Faptul că Raţiu, încă neîncercat de viaţă, a fost atunci alături de Viorel Tilea, un politician atât de experimentat şi bine relaţionat atât la Bucureşti, cât şi la Londra, a contat în ceea ce priveşte formarea sa. De multe ori, cei doi au avut opinii politice diferite sau, altfel spus, tânărul Raţiu nu a împărtăşit viziunea lui Tilea, care

[1] ACNSAS, fond M FI Cluj, dosar 103529, vol. 1, f. 19.

era, în fapt, cea corectă. De exemplu, referindu-se la Uniunea Sovietică, Rațiu a notat în jurnal, la 17 octombrie 1943, unele impresii în urma unei discuții cu Tilea: „În ceea ce privește atitudinea Rusiei față de lumea viitorului trebuie să spun că nu sunt de acord cu Viorel. El crede că Rusia joacă un rol dublu, că intenția ei adevărată este o politică de expansiune pe care o camuflează cât se poate de bine. În consecință, el crede că Rusia trebuie demascată și o construcție politică puternică trebuie creată în Europa Centrală pentru a putea ridica o stavilă eficace în fața colosului rusesc".

De altfel, relația dintre Ion Rațiu și Viorel Tilea a fost una sinuoasă. Rațiu a fost dependent de unchiul său pentru a putea supraviețui la Londra în timpul războiului, dar acest lucru nu l-a împiedicat să-și formeze propriile opinii despre Tilea, care a fost o personalitate puternică și controversată în același timp, cu repere morale discutabile. Rațiu a descoperit repede acest lucru, dar odată cu trecerea anilor și-a păstrat respectul pentru unchiul său și nu s-a dezis niciodată de el în public, chiar și atunci când alți români aflați în exil îl împingeau să facă acest gest pentru a câștiga mai mult capital politic.

Acești aproape 15 ani ai jurnalului vor călăuzi cititorul în mijlocul activității comunității de români și a relațiilor pe care le-a avut cu autoritățile britanice, precum și al politicienilor străini care formau diverse guverne în exil la Londra. Tilea rămâne, pe bună dreptate, figura centrală, înfățișat de Rațiu așa cum l-a cunoscut. În jurnal apar menționați politicieni veniți din țară sau foști diplomați, funcționari de la legație care au refuzat să se întoarcă în România la chemarea guvernului Antonescu și care au decis să se alăture demersurilor politice coordonate de Tilea sau, dimpotrivă, să le combată viguros. Indiferent de tabăra la care au aderat, în timpul războiului niciunul dintre ei nu a reușit să se ridice la înălțimea autorității lui Tilea care *avea trecere în Anglia*, cum spunea un fost angajat al legației. De profesie avocat și doctor în drept, titlu obținut la Universitatea din Viena, și el era descendent al familiei Rațiu, ceea ce îi întărea prestigiul. În plus, a fost

apropiat colaborator al lui Iuliu Maniu și al lui Alexandru Vaida-Voevod. Era deprins cu legația pentru că în trecut, între 1919 și 1923, a fost secretarul misiunii de la Londra, dar și cu labirintul politicii de la București în ale cărei galerii se orientase bine atât ca membru al parlamentului, cât și ca membru al guvernului.

În acei ani, Legația României la Londra era situată în cea mai râvnită zonă a orașului, Cromwell Place nr. 4, într-o clădire superbă care nu mai aparține azi statului român. Centrul micului univers românesc de la Londra se afla acolo, în sediul din Cromwell Place, un microcosmos pe care Tilea, în stilul său caracteristic, încerca să-l controleze în ansamblu. Mandatul lui a început la 15 ianuarie 1939 și a fost unul intens, chiar sonor pe alocuri. Dar scurt, pentru că în vara anului 1940, Tilea a primit de la București telegrama lui Mihail Manoilescu, ministrul Afacerilor Străine, care îl anunța că trebuie să revină acasă: „Am onoarea de a vă comunica că pe ziua de 23 iulie sunteți rechemat din postul de Trimis Extraordinar și Ministru Plenipotențiar pe lângă Majestatea Sa Britanică. Regret personal că sunt în situația de a decide această rechemare, pe care la venirea Dvs. în București voi putea să v-o explic. Sper ca această măsură nu va afecta bunele noastre relații de prietenie. În foarte scurt timp vom cere agrementul pentru succesorul Dvs."[1].

Viorel Tilea a refuzat să se întoarcă în România. De altfel, nici nu putea fi obligat din moment ce nu făcea parte din corpul diplomaților de carieră. A pendulat între Eaton Square, adresa apartamentului său din Londra, și ferma din Holton Place, continuând să manevreze cu dibăcie pe unii dintre diplomații rămași la misiune care îl simpatizau și considerau, pe bună dreptate, că decizia de revocare a numirii sale anunța schimbarea de paradigmă în politica externă a României. După demiterea sa, legația a avut în fruntea ei trei însărcinați cu afaceri în următoarea succesiune: Radu Florescu, pentru o perioadă de

[1] Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (AMAE), fond 71/1920–1944, Anglia, vol. 13, f. 380.

aproximativ şase luni, Ion D. Puşcaru, pentru doar câteva zile, şi Ion C. Vardala, pentru doar câteva ore. La 15 februarie 1941, relaţiile diplomatice dintre România şi Marea Britanie au fost întrerupte[1]. În această perioadă, România a încercat să trimită un reprezentant care să-l înlocuiască pe Tilea în persoana lui Vasile Stoica, diplomat experimentat, dar Marea Britanie nu şi-a dat acordul necesar, ceea ce a făcut ca, între iulie 1940 şi februarie 1941, legaţia să funcţioneze într-o stare prelungită de provizorat şi să fie pradă conflictelor între diplomaţi. Tilea plecase, dar prezenţa lui încă se făcea simţită pentru că a contribuit şi el la această stare de fapt. Astfel că, foarte repede, activitatea misiunii a devenit haotică, fără niciun beneficiu pentru statul român, dar şi în pragul falimentului din cauza cheltuielilor mari din trecut şi a lipsei fondurilor.

În aceste condiţii, începând din februarie 1941, diplomaţii şi funcţionarii români de la legaţie nu aveau nicio intenţie să revină acasă pentru că, din punct de vedere politic, simpatizau cu Aliaţii. Cu toţii au căutat soluţii pentru supravieţuire într-un oraş care îşi pierdea confortul şi care acum se familiariza deja cu bombardamentele, dar şi pentru menţinerea unui statut care să le permită continuarea activităţilor politice într-o ţară inamică. Şi nu în ultimul rând, sperau că vor fi sprijiniţi financiar de britanici, în condiţiile în care celor mai mulţi dintre aceştia statul român le-a retras cetăţenia şi le-a confiscat averea[2].

Numărul lor a fost impresionant, aşa cum îşi aminteşte şi Dumitru Danielopol, expert al Băncii Naţionale, aflat la Londra în

[1] Aproape un an mai târziu, după întreruperea relaţiilor diplomatice dintre cele două ţări, la 6 decembrie 1941, Marea Britanie a declarat război României, iar România a procedat întocmai la 7 decembrie. În timpul războiului, Suedia a reprezentat interesele României în Marea Britanie, iar Elveţia a reprezentat interesele Marii Britanii în România.

[2] În noiembrie 1944, Consiliul de Miniştri a revenit asupra acestor decizii luate în timpul guvernului Antonescu, redându-se cetăţenia diplomaţilor aflaţi în această situaţie, dispunându-se totodată şi ridicarea oricăror măsuri de confiscare a averilor.

acea perioadă: „Este greu de imaginat că vreo legație sau ambasadă din lume să aibă un personal atât de numeros ca cel al Legației României din Londra, în mai 1940"[1]. Pe lângă ministrul Tilea, lista diplomaților și funcționarilor români continua cu Radu Florescu, consilier de legație, Ion Pușcaru, prim secretar de legație, Victor Styrcea și I.C. Vardala, secretari de legație. Contraamiralul Gheorghe Dumitrescu era ataşatul militar şi naval, ajutat de comandorul Nicolau, ataşat al Aerului la Londra şi la Paris, iar în subordinea lui Dumitrescu se aflau generalul Boiţeanu, colonelul Douglas Căpităneanu, maiorul Iliescu, căpitanul Câmpeanu şi căpitanul Ţenescu. Plutonierii Ion Felea şi Vasile Barbu erau secretari ai ataşatului militar, ambii în realitate fiind funcţionari civili ai serviciului secret condus de Moruzov. Prin intermediul Ministerului Propagandei se aflau detaşaţi la Londra consilierul de presă Dimitrie Dimăncescu, Gheorghe Munteanu, Costache Costăchescu şi Ion Murgu. Secţia culturală era formată din Matila Ghyka, care avea şi grad diplomatic de ministru, Marcu Beza, Mircea Eliade, secretar cultural, Victor Budeanu, prinţesa Anne-Marie Callimachi şi Victor Cornea, care iniţial a lucrat ca bibliotecar, apoi ca interpret.

Activitatea comercială era acoperită de Alexandru Bianu, consilier economic şi consilier financiar, Dumitru G. Danielopol, consilier tehnic şi reprezentant al Băncii Naţionale a României, Constantin Cezar I. Vârgolici, economist, Titi Dumitrescu şi Decebal Mateescu, ataşaţi comerciali, şi Traian Belitoreanu, cancelar, dar care se îngrijea de contabilitatea misiunii diplomatice. Mai erau prezenţi membrii serviciului consular, dar şi reprezentanţi ai unor importante agenţii comerciale din România, precum Serviciul Maritim Român, prin Constantin Făgărăşeanu, sau agenţia Rador, condusă de Otto Şmilovici.

Secretariatul legaţiei era format din Ella Davis, Cecile Pratt, A. Robson, Margot Satterly şi Lilian Scudamore, dactilografe, şi Alice Fl. Tomescu, funcţionară, iar Alexandra Mezincescu era

[1] D.G. Danielopol, *Jurnal londonez*, ediţie îngrijită de V.Fl. Dobrinescu şi Valeria Dumistrăcel, Editura Institutul European, Iaşi, 1995, p. 85.

translatoare. Au fost angajate şi alte secretare ale consilierilor economici sau culturali, iar lista poate continua cu numerosul personal de serviciu format din bucătari, feciori, servitoare, guvernante, spălătorese, şoferi etc., care deserveau clădirea misiunii sau reşedinţa lui Tilea[1]. Bineînţeles, cei mai mulţi dintre membrii legaţiei se aflau la Londra împreună cu familiile lor. Printre aceştia s-a aflat şi cancelarul diurnist Ion Raţiu.

În arhiva lui Ion Raţiu am regăsit o fotografie cu diplomaţii români, probabil recuperată de acesta din arhiva lui Tilea. Cu puţină morgă, dar fără a arăta trufie, nouă bărbaţi îmbrăcaţi impecabil, de ceremonie, fac această fotografie fermecătoare. Pe verso, Raţiu însuşi a scris în limba engleză: *1940, The Diplomats at the Romanian Legation, London* („Diplomaţii la Legaţia României, 1940, Londra"). Şi i-a identificat pe fiecare dintre ei: Tilea, Florescu, Dumitrescu, Ghyka, Dimăncescu, Vardala, Iliescu, Styrcea şi Bianu. Ordinea de precădere este respectată cu stricteţe, Tilea se află în mijloc, pe scaun, rândul de jos fiind completat de persoanele care au cele mai mari grade diplomatice sau militare. Însă indiferent de felul în care s-au aşezat, un lucru este cert: cei nouă bărbaţi erau, la momentul realizării fotografiei, cele mai importante persoane din legaţie. Prin felul îngrijit, grav şi distins în care se prezintă, aceştia transmit cu uşurinţă prestigiul pe care un reprezentant al statului român trebuia să îl aibă. Şi deşi toţi privesc cu încredere la aparatul fotografic, cu excepţia prinţului Matila Ghyka, care se uită detaşat şi superior în zare, în fapt îndoiala şi suspiciunea pluteşte între ei, ceea ce nu se mai poate distinge din fotografie. Ce s-a întâmplat cu aceştia după destituirea lui Tilea? Neîncrederea şi dezacordurile dintre ei au pus misiunea diplomatică într-un impas care nu a putut fi

[1] AMAE, Legaţia Londra 1880–1949, vol. 1, file nenumerotate. Vezi o descriere a activităţii personalului legaţiei şi în Dumitru G. Danielopol, *op. cit.*, pp. 85–87. Potrivit documentelor aflate în arhiva MAE, în 1940 reşedinţa ambasadorului Tilea a fost deservită de un personal format din aproximativ 15 persoane.

from left to right:

Bottom Row:
Admiral C. St. Dumitrescu
Princess Matila Ghyka
V.V. Tilea
Radu Florescu
D. Dem. Dimancescu

Barbu Davidescu
Sh. Em. Ilinca
Victor Stoicescu
Alex Branco

1940
The Diplomats of the Romanian Legation London

1940

depăşit şi care nu s-a stins nici după ce clădirea a fost părăsită de toţi angajaţii legaţiei.

Consilierul de legaţie Radu Florescu a devenit însărcinat cu afaceri după demiterea lui Tilea. Însă Florescu şi-a îngreunat mult relaţia de colaborare cu personalul legaţiei, intrând în conflict cu mulţi dintre aceştia. În primul rând, l-a acuzat pe Tilea că se comportă în continuare ca şi cum ar fi şeful misiunii, controlând o parte a personalului. A identificat persoanele loiale fostului ambasador şi a încercat să le înlăture. În acest sens a trimis numeroase telegrame la Bucureşti, într-una dintre ele chiar solicitând ministrului Manoilescu acordarea unui grad diplomatic superior în speranţa că în acest fel va câştiga mai multă autoritate: „Câţiva dintre membrii legaţiei, socotind că răspunderile lor sunt mai bine acoperite continuând a lua sfaturi şi îndrumări de la domnul Tilea, evitând a ţine contact cu mine, am onoarea de a ruga pe Excelenţa Voastră să ia în consideraţie următoarea rugăminte a mea: titlul meu de consilier de Legaţie nu are puterea de convingere faţă de cel al unui Ministru Plenipotenţiar. Pe de altă parte, înaintarea mea la gradul de Ministru a fost zădărnicită în trecut prin faptul nedreptăţii ce mi s-a făcut în 1936 de către domnii Davila şi Titulescu. Sunt consilier de Legaţie din 1933 şi dintre cei care întotdeauna au fost în fruntea listelor pentru înaintare. Colegii de promoţie din urma mea şi alţii din seriile mai tinere au obţinut acest titlu mai demult. Fără a fi avut ocazia să întâlnesc pe Excelenţa Voastră decât o dată la domnul Ministru Taşcă la Berlin, fac apel la sentimentul de dreptate al Excelenţei Voastre rugând-o să binevoiască a interveni în favoarea înaintării mele la gradul de Ministru, fără însă ca să se creadă că dacă nu veţi fi socotit oportun să o faceţi, că nu voi fi mulţumit de a continua să-mi servesc ţara cu orice titlu şi în orice grad”[1].

[1] AMAE, fond 71/1920–1944, Anglia, vol. 14, ff. 86–87 (telegramă trimisă la 28 august 1940).

Acordarea gradului de ministru plenipotențiar nu s-a realizat, dar telegramele lui Radu Florescu au continuat să curgă. Despre activitatea lui Otto Șmilovici, trimisul agenției Rador în Anglia, Florescu spunea că „este aceea tipică a unui mic jurnalist evreu care colportează știrile exagerându-le și în meseria pe care o îndeplinește nu are în vedere decât un mic câștig profesional. El face parte din acei agenți de presă care au provocat antisemitismul prin zelul lor prea mare de a servi diferite cauze lipsite de orice considerațiuni de adevăr sau de probitate"[1], scria Florescu, el însuși căsătorit cu o evreică, Vera Soepkez. Despre Ion Murgu, ziarist și secretar de presă la legație începând cu 1 mai 1940, se plângea că este agresiv, că l-a amenințat într-un fel incalificabil încât „am impresia că oricând poate atenta la persoana mea", „colportează tot ce se petrece la legație domnului Tilea și domnului Dimăncescu" și îi „terorizează pe funcționarii legației spunând pretutindeni că el este reprezentantul poliției secrete a Ministerului de Interne"[2].

Mircea Eliade, rechemat din postul de secretar cultural pe 1 septembrie 1940, dar care avea dificultăți în a-și organiza plecarea din Londra, a fost folosit de Florescu pentru a continua demersurile împotriva consilierului de presă Dimitrie Dimăncescu. Una dintre telegrame a fost semnată de Eliade și trimisă prin intermediul lui Florescu către Horia Sima, vicepreședintele Consiliului de Miniștri, și către Alexandru Constant, subsecretar de stat al Propagandei: „Revin asupra telegramei mele din 23 septembrie, care nu știu dacă a parvenit. Rog a demite telegrafic și rechema în țară pe domnul Dimăncescu, cunoscut carlist și antilegionar, care sabotează noul regim și uzează de influența sa personală printre gazetari pentru a înăspri campania de presă împotriva României. Din această cauză nu mi se dă permisiunea de a părăsi Anglia. Vă rog să mi se reîncredințeze reorganizarea

[1] AMAE, fond 71/1920–1944, Anglia, vol. 14, f. 76.

[2] *Ibid.*, f. 346 (telegramă trimisă la 3 decembrie 1940).

Serviciului Propagandei până la eventuala mea întoarcere în țară. Nu pot folosi cifrul Ministerului Propagandei deoarece acest cifru este confiscat de domnul Dimăncescu"[1].

Presiunile lui Florescu împotriva lui Dimăncescu, identificat ca principalul colaborator al lui Tilea, au continuat și au dat rezultate, într-un final creându-se așa-numitul caz Dimăncescu, cum este cunoscut azi în arhivele diplomatice românești. Florescu a cerut din nou demiterea sa și a venit și cu propuneri de reorganizare: „Cu privire la domnul Dimăncescu, care e vădit puțin indicat să conducă aici serviciul nostru de propagandă. Ca să se evite ministerului cheltuieli sunt de părere că serviciul de informații și cultură românească să fie limitat la Mircea Eliade, cu Beza și Gheorghe Munteanu. Aș lua eu însumi răspunderea de a-l conduce. [...] În rândul funcționarilor de care ne mai putem servi aici sunt domnul Mateescu, care are contact cu presa, și domnul Cornea, doctor în filosofie la Universitatea din Oxford, care a obținut o catedră de limba română la Universitatea din Londra, cu condiția să contribuie cu câte 40 de lire sterline lunar Legația"[2].

Până la urmă, Dimăncescu a trebuit să plece. La începutul lui octombrie 1940 nu mai era în serviciul statului român, Ministerul Afacerilor Străine de la București cerându-i să predea imediat cifrul și arhiva serviciului său, amenințându-l cu luarea unor măsuri disciplinare[3]. Legația a notificat Foreign Office că Dimăncescu nu mai face parte din misiunea diplomatică începând cu 15 octombrie, locul lui fiind luat de Gheorghe

[1] AMAE, fond 71/1920–1944, Anglia, vol. 14, f. 187 (telegramă trimisă la 8 octombrie 1940).

[2] *Ibid.*, ff. 102–103 (telegramă trimisă la 8 octombrie 1940). Potrivit istoricului Dennis Deletant, catedra de limba română a fost obținută la School of Slavonic and East European Studies (SSEES) care face parte din Universitatea din Londra. Victor Cornea nu a fost angajat titular, ci provizoriu, grație intervenției lui Robert William Seton-Watson, profesor la SSEES.

[3] *Ibidem*, f. 196 (telegramă trimisă la 9 octombrie 1940).

Munteanu ca atașat de presă. Câteva zile mai târziu însă Florescu a scris din nou Centralei anunțând că „Dimăncescu merge din redacție în redacție pentru a povesti că și-a dat demisia fiindcă România a fost ocupată de trupele germane"[1], iar la 12 octombrie, presa din Marea Britanie consemna deja din declarațiile lui Dimăncescu: „Am demisionat din serviciul diplomatic român fiindcă nu voi tolera niciun moment să fiu asociat cu prezentul guvern care este unul care a supus țara unei puteri străine"[2]. Impactul în presa britanică a fost de amploare, cele mai importante ziare citându-l pe Dimăncescu. Reacționând repede, însărcinatul cu afaceri al României a revenit cu o telegramă adresată ministerului în care propunea soluții care ar putea duce la combaterea activității fostului secretar de presă: „Personal, cred că s-ar putea zădărnici acțiunea lui destinată a induce în eroare scoțându-se la iveală episoade din viața lui puțin lăudabilă din America și, mai târziu, șantajul ce l-a făcut cu scrisorile Loiei Fuller pe care le sustrăsese destinatarei"[3].

Sigur, Radu Florescu nu se înșela în totalitate. În acea perioadă, Dimăncescu a fost unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai lui Tilea, amândoi având puternice simpatii pentru fostul rege Carol al II-lea, iar consilierul de presă Ion Murgu a fost inițial protejatul lui Dimăncescu. De asemenea, așa cum a menționat Florescu într-una din telegramele sale, Murgu a fost agent al Serviciului Special de Informații (SSI), iar mai târziu al Securității, dar colaborarea sa a început șase ani mai târziu, SSI recrutându-l abia în 1946. Până atunci a făcut probabil mici servicii unui alt reprezentant al SSI din legație, maiorul Gheorghe Iliescu, adjunctul atașatului militar. Danielopol, reprezentant al BNR la Londra, își amintea că „pe Iliescu nu-l prea înghite nimeni, căci este suspectat că face parte dintr-un serviciu secret și că raportează la București

[1] AMAE, f. 205 (telegramă trimisă la 11 octombrie 1940).

[2] *Ibid.*, f. 239.

[3] *Ibid.*, ff. 239–241 (telegramă trimisă la 22 octombrie 1940).

tot ce se spune în legație"[1]. Iliescu i-a propus lui Murgu să lucreze pentru el în vara anului 1940 în schimbul a 100 £ lunar, destăinuindu-se că „i s-au pus la dispoziție fonduri secrete nelimitate" de către Mihail Moruzov, care „este șeful lui direct"[2]. Murgu a afirmat mai târziu că nu a acceptat, dar având în vedere faptul că obișnuia să se laude în legație că este reprezentantul poliției secrete, cum spunea Florescu, precum și cursul luat de cariera sa după război, păstrăm o rezonabilă îndoială în ceea ce privește refuzul său de a oferi informații lui Iliescu. În martie 1946, Ion Murgu a fost reîncadrat în minister și trimis la Londra ca secretar cultural, de unde a fost demis doi ani mai târziu, la 1 august 1948. Murgu a afirmat că și-a dat demisia „nefiind de acord cu metodele de lucru"[3], în timp ce arhivele păstrează telegrama de destituire a sa trimisă o zi mai devreme, la 29 iulie 1948. Începând cu 1946, Murgu a devenit informator calificat și, sub diferite nume conspirative, precum *Dragoș*, *Traian*, *Răzvan*, *Mihai*, *Dan* sau *Stanciu*, a redactat numeroase note informative către SSI, dar în special către Securitate. Dintre toți informatorii Securității de la Londra, Murgu a ieșit în evidență prin dibăcia cu care a discreditat persoanele urmărite în rapoartele sale secrete. Ion Rațiu a fost una dintre țintele sale începând cu anii 1950. Din cauza caracterului și conduitei, Rațiu nu l-a acceptat pe Murgu în anturajul său apropiat, poreclindu-l *măgarul cu nume de cal*.

Eliberat de constrângerile diplomației, Dimăncescu a rămas la Londra și s-a implicat într-un proiect care a dat și mai multă bătaie de cap legației, în special lui Florescu. În octombrie 1940, a acceptat propunerea colonelului R.H. Bruce Lockhard, reprezentant al Intelligence Service, de a colabora confidențial la un post de radio de propagandă clandestin de la Londra, se pare denumit „Radio pentru țară, pentru neam și pentru Rege!", fără să

[1] D.G. Danielopol, *op. cit.*, p. 87.

[2] ACNSAS, fond SIE, dosar 807, f. 9.

[3] AMAE, Legația Londra, 1880–1949, vol. 4, file nenumerotate.

se spună însă despre care rege era vorba. Postul de radio a emis începând din 12 octombrie 1940 de trei ori pe zi, la orele 9.00, 15.00 și 21.00. Din punct de vedere editorial, emisiunile erau antigermane și împotriva guvernării Antonescu, însă Dimăncescu nu a ezitat să facă și propagandă în favoarea regelui Carol al II-lea și, adesea, să transmită știri exagerate, ceea ce a făcut ca postul de radio să nu câștige credibilitate. Tilea probabil a avut un cuvânt greu de spus în ceea ce privește planul editorial al emisiunilor, însă în cadrul legației diplomații îl indicau pe Dimăncescu drept capul răutăților. „Radio Dimăncescu", așa cum îi spunea Florescu, chiar dacă nu a avut audiență prea mare, a stârnit totuși emoții printre membrii guvernului de la București, ministerul solicitând legației cât mai multe detalii privind implicarea lui Dimăncescu în acest proiect, iar Florescu a trimis la București câte o telegramă ori de câte ori a mai aflat câte ceva despre cum și unde funcționează acest post de radio. De exemplu, în ianuarie 1941, Florescu afirma că „Dimăncescu – Tilea & Comp. continuă să lucreze din umbră la ruperea relațiilor diplomatice între România și Marea Britanie, așa cum am semnalat-o în diferite rânduri în trecut, pentru ca ei să fie beneficiarii acestei ruperi [...]. *Radio Dimăncescu* ar fi deci ultima încercare în vederea obținerii acestui rezultat la care d-lor lucrează cu pasiune"[4]. Câteva zile mai târziu, la 1 februarie 1941, Alexandru Cretzianu i-a scris personal lui Dimăncescu anunțându-l că, din moment ce la 9 noiembrie 1940 s-a deschis o acțiune penală împotriva sa de către procurorii Tribunalului militar, îl sfătuiește să se întoarcă în țară pentru a se „dezvinovăți"[5].

Despre acest post de radio care a avut o activitate relativ scurtă, într-un interviu acordat agenției Rador în anul 1999, Ion Rațiu își va aminti: „În această perioadă din toamna anului 1940 am fost de foarte multe ori în casa lui Tilea de la țară, de la Wheatley, lângă Oxford, și, de obicei, după-masă și seara

[4] ACNSAS, fond Penal, dosar 078762, vol. 1, f. 29.

[5] AMAE, fond 71/1920–1944, Anglia, vol. 14, f. 576.

mergeam la o plimbare, Tilea, doamna Tilea şi ceilalţi din jurul lui [...]. Mergeam să facem plimbare după-masă şi atunci se punea radioul portabil pe care-l avea domnul contraamiral Gheorghe Ştefan Dumitrescu şi ascultam cu toţii, era şi soţia lui, pentru că soţii Dumitrescu locuiau în casa lui Tilea [...]. Omul cheie era Dimăncescu. Cei care colaborau în mod sistematic erau George Emil Iliescu şi Ştefan Dumitrescu [...]. N-am aflat niciodată [de unde transmiteau] şi n-am căutat să aflu pentru că era întotdeauna, să zic aşa, un respect pentru secretul care trebuia păstrat în timpul războiului [...]. Cred că el [Tilea] a fost chiar iniţiatorul, nu ştiu dacă direct sau indirect, sau dacă a răspuns la o cerere din partea britanicilor, Bruce Lockhard era un foarte bun prieten de-al lui [...] şi Tilea se vedea regulat cu Bruce Lockhard [...]. Eu locuiam chiar în casa Mişcării Române Libere, care era casa Lordului Charnwood, care ne-a pus-o la dispoziţie pe gratis [...]. Probabil [că emisiunile] se înregistrau la Maidenhead [lângă Oxford]. Asta a fost impresia mea, pentru că atât Dimăncescu, cât şi George Emil Iliescu, locuiau în aceeaşi casă din Maidenhead, o casă foarte mare, frumoasă şi pe care cele două familii o împărţeau, eu cred că acolo se făceau imprimările. Ştiu că se transmitea regulat în România şi ei aveau impresia că are un mare efect, dar în realitate efectul nu a fost foarte mare. Nici românii din Anglia nu ascultau acest post de radio. Se ascultau regulat emisiunile în limba română de la Radio Londra"[1].

Starea de conflict dintre reprezentanţii misiunii diplomatice a României la Londra a continuat şi după 15 februarie 1941, când relaţiile diplomatice dintre cele două ţări au fost suspendate şi aceştia şi-au pierdut locurile de muncă. Tocmai de aceea nu este de mirare faptul că diplomaţii români de la Londra s-au împărţit în două tabere, fiecare dintre ele având propriul lider. Prima se adunase în jurul lui Viorel Tilea şi era formată

[1] Interviu cu Ion Raţiu, arhiva de istorie orală – Radio România, realizat de Octavian Silivestru, 8 octombrie 1999.

din cei mai mulți dintre diplomații din cadrul legației, în timp ce a doua tabără, mai puțin numeroasă, era grupată în jurul lui Victor Cornea. În 1941 existau deja două organizații ale românilor din Londra: Mișcarea Română Liberă (MRL), condusă de Tilea, și Comitetul Democratic Român (CDR), în fruntea căreia se afla Cornea.

Spre deosebire de Tilea, căruia îi era imposibil să mai scape de etichetele lipite de detractorii săi, Cornea avea o reputație bună, fiind stabilit la Londra, unde își desfășura activitatea didactică. Chiar dacă situația sa materială nu era deosebită, precum cea a lui Tilea, avocatul Victor Cornea beneficia totuși de un statut care îi oferea o credibilitate comparabilă cu cea a fostului ambasador, anume aceea de politician țărănist și reprezentant oficial al lui Iuliu Maniu. Dimăncescu l-a sprijinit în trecut, punând în mișcare procedura de angajare a lui Victor Cornea în cadrul misiunii diplomatice. Încă din octombrie 1937 Dimăncescu s-a adresat ministerului atrăgând atenția că legația nu dispune de „o bibliotecă cu referințe și nicio cartotecă cu material asupra chestiunilor curente" necesare întocmirii rapoartelor și studiilor documentate. Propunând înființarea acestora, Dimăncescu a sugerat ca Victor Cornea, licențiat în litere de la Universitatea din Oxford, „un serios și erudit cercetător", să fie angajat de legație pentru a coordona această activitate. Telegramele au continuat insistent, astfel că, la 1 aprilie 1938, Cornea a fost numit bibliotecar și avansat pe poziția de interpret câteva luni mai târziu, la 19 august 1939, cu scopul de a obține un salariu mai bun[1]. Dimăncescu nu a exagerat cu nimic atunci când a creionat în telegramele sale personalitatea lui Cornea. Acesta avea reputația de specialist în problemele economice și avea legături strânse cu liderul Partidului Laburist, Clement Attlee[2].

[1] AMAE, Legația Londra, 1880–1949, vol. 2, file nenumerotate.

[2] Pentru cititorul interesat de activitatea organizațiilor românești create la Londra în timpul celui de-al Doilea Război Mondial recomandăm

Însă chiar şi după ce apele au fost despărţite, membrii celor două organizaţii au continuat să se discrediteze reciproc. O parte dintre aceştia vor pendula între cele două tabere, demisionând din una şi refugiindu-se în cealaltă. Cei mai mulţi îl vor părăsi pe Tilea pentru a se regrupa alături de Cornea, reproşând primului ori că este prea „carlist", ori că gestionează fondurile obţinute de la autorităţile britanice doar în interesul său, cum au fost cazurile lui Mateescu, Budeanu şi Styrcea, care în iunie 1941 au demisionat din MRL şi s-au alăturat CDR. Cele două tabere rivale se vor confrunta permanent pe durata războiului, căutând în primul rând să se legitimeze în faţa autorităţilor britanice pentru a fi recunoscute de drept şi consacrate ca reprezentative. Această recunoaştere putea fi obţinută, sperau ei, şi dacă mesagerii politici veniţi de la Bucureşti se poziţionau fără echivoc de partea unei organizaţii, diminuând valoarea şi importanţa celeilalte.

Motiv pentru care, după ce au aşteptat în zadar venirea lui Iuliu Maniu la Londra, au sperat cu încredere că orice alt emisar sosit de la Bucureşti din partea liderului opoziţiei se va ralia sau va fi atras de partea uneia dintre cele două organizaţii. Acest rol a fost asumat de mai multe persoane, prima fiind locotenent-colonelul Gheorghe Mavrodi, care a părăsit România la sfârşitul anului 1939 şi s-a stabilit iniţial în Franţa. La Londra a sosit la 15 mai 1941, după o călătorie lungă, făcută cu Lily, soţia sa. Pentru că era un reprezentant al lui Iuliu Maniu, la sosirea sa în Londra a fost curtat atât de membrii CDR, cât şi de cei ai MRL. Nu a cedat în faţa favorurilor lui Tilea, care i-a propus inclusiv preşedinţia organizaţiei, şi a sfârşit prin a se ralia CDR. În consecinţă, deşi iniţial Mavrodi şi-a dorit unificarea celor două organizaţii, a devenit repede un duşman pentru Tilea, care l-a acuzat că este impostor şi agent al generalului Antonescu[1].

---

lucrările profesorului V.Fl. Dobrinescu, în special volumul *Emigraţia română din lumea anglo-saxonă, 1939–1945*, Institutul European, Iaşi, 1993.

[1] Sorin Arhire, „Emigraţia română din Marea Britanie în decursul anului 1941", în *Apulum: Arheologie. Istorie. Etnografie*, vol. 43/1, 2006, p. 389.

Ștefan Nenițescu a fost al doilea reprezentant al lui Maniu care a sosit la Londra o lună mai târziu, la 21 iunie. A urmat, în august, Pavel Pavel, și în final Cornel Bianu, care a ajuns în septembrie. Nenițescu și Bianu s-au alăturat imediat CDR, însă Pavel a fost mai ambițios, a analizat contextul într-o manieră politicianistă și a arătat multă îngăduință lui Tilea. De altfel, acesta și-a asumat extrem de vocal și rolul de reprezentant al lui Maniu fără însă a fi în realitate. Pavel a dat peste cap strategia liderilor CDR care l-au suspectat că este duplicitar, încercând, fără a reuși, să obțină conducerea celor două organizații.

Rivalitățile celor două grupări s-au transformat adesea în certuri și intrigi care nu puteau să nu ajungă la cunoștința reprezentanților Foreign Office. Britanicii au fost la început prudenți, preferând să nu se grăbească în a susține niciuna dintre cele două organizații din mai multe motive: nu erau reprezentative pentru opinia publică din România, nu aveau la conducere personalități marcante și nici nu existau mijloace de a convinge cele două părți să aibă o conduită echilibrată, care să le imprime o anumită sobrietate politică[1]. La Londra se considera că „românii au o aptitudine înnăscută pentru intrigă, care-i face incapabili să se stăpânească"[2], dar asta nu a însemnat că britanicii înșiși nu au sfârșit prin a avea propriile afinități pentru o tabără sau alta.

Cei mai mulți dintre ei sunt menționați în jurnalul lui Ion Rațiu. Favorabil organizației condusă de Tilea a fost în special R.W. Seton-Watson, șeful Political Intelligence Department (Departamentul de informații politice, PID) din cadrul Foreign Office și fiul său, George Hugh Nicholas Seton-Watson, fost atașat la Legația Marii Britanii la București și membru al Special Operations Executive (SOE). Diplomatul R.H. Bruce Lockhard a fost și el alături de Tilea. În același timp, colonelul Thomas Samuel Masterson, alt reprezentant al SOE, i-a susținut permanent pe

[1] Sorin Arhire, „Emigrația română din Marea Britanie în decursul anului 1941", în *Apulum: Arheologie. Istorie. Etnografie*, vol. 43/1, 2006, p. 386.

[2] *Ibid.*, p. 387.

membrii CDR, inclusiv cu mijloace financiare. Acelaşi lucru l-a făcut şi maiorul Back, într-o manieră uşor disimulată, desemnat în anul 1941 să coordoneze aşa-numitul Birou Românesc, precum şi profesorul de origine română David Mitrany, reprezentantul Institutului Regal de Afaceri Internaţionale.

În plus, atât MRL, cât şi CDR, au realizat destul de repede importanţa relaţionării nu doar cu oficialii britanici, ci şi cu diplomaţii străini aflaţi la Londra, iar cititorul interesat va găsi în acest sens destule informaţii în jurnalul lui Raţiu. Din acest punct de vedere, Viorel Tilea a fost extrem de activ, înţelegând rolul şi eficienţa canalului diplomatic străin, care îl putea sprijini în atingerea scopurilor sale politice la Londra. Chiar şi Ion Raţiu a fost transformat în mesager al lui Tilea, în special în relaţia strânsă pe care acesta din urmă o construise cu reprezentanţii guvernelor cehoslovac şi polonez din exil, aflaţi la Londra. Însă nici Tilea şi nici Cornea nu şi-au atins în final obiectivul politic, pentru că organizaţiile lor nu au fost niciodată recunoscute drept reprezentative de către britanici.

Guvernul Antonescu a urmărit cu atenţie acţiunile politice întreprinse de cele două organizaţii la Londra şi a luat măsuri în consecinţă, precum retragerea cetăţeniei române şi confiscarea averilor diplomaţilor care au refuzat să revină acasă. Sfârşitul războiului însă le-a adus acestora speranţa că lucrurile se vor întoarce la normal, că îşi vor recăpăta slujbele la legaţie şi, cel puţin unii dintre ei, precum Tilea, vor fi implicaţi din nou în marele joc politic de la Bucureşti. Ion Raţiu a făcut chiar o încercare de a intra pe scena politică, dorind să participe la alegerile parlamentare din România, organizate în anul 1946, încercare pe care o evocă în memorii. Unii dintre românii refugiaţi în Anglia în timpul războiului s-au întors acasă, pentru a scăpa de viaţa plină de lipsuri de la Londra, sperând totodată într-o relansare a carierei lor. Însă revenirea acasă le-a complicat şi mai mult destinul, ajungând în situaţia de a fi arestaţi ca spioni britanici.

Contraamiralul Dumitrescu, revenit la Bucureşti la îndemnul lui Tilea, a reuşit totuşi să fugă după o perioadă de timp şi să ajungă înapoi la Londra. Nu la fel de norocoşi au fost Pavel Pavel şi Ştefan Neniţescu, arestaţi la scurt timp după ce s-au întors în România.

Cei rămaşi în Anglia au intrat şi ei în atenţia serviciilor secrete româneşti. Serviciul Special de Informaţii, iar mai târziu Securitatea, prin Direcţia de Informaţii Externe (DIE), au depus eforturi pentru a monitoriza, bloca sau influenţa activitatea acestora sau a organizaţiilor în care vor activa. În ceea ce îl priveşte pe Ion Raţiu, acesta a devenit unul dintre obiectivele principale ale Securităţii abia în 1955, când s-a luat decizia ca DIE să deschidă un dosar individual de urmărire a activităţii sale. Deocamdată atenţia Securităţii încă nu era îndreptată asupra lui Raţiu, ci mai degrabă asupra unchiului său.

Ne-am oprit asupra personajelor de mai sus tocmai pentru că ele apar şi în însemnările lui Ion Raţiu din perioada războiului. Evident, în această perioadă tânărul Raţiu nu avea cum să nu rămână alături de unchiul său, dar cititorul va remarca, poate, eforturile lui de a reda fidel realitatea, iar odată cu trecerea anilor chiar o încăpăţânare în a consemna într-o manieră imparţială gândurile despre activitatea lui Viorel Tilea şi a celor din jurul său, prieteni sau duşmani. Atunci când am crezut necesar, am încercat să oferim cititorului un surplus de informaţii în notele de subsol. Acestea sunt nu doar biografice, ci şi de context, create cu scopul de a elucida anumite aspecte sau realităţi ascunse la acea vreme autorului jurnalului.

În ianuarie 1990, când a revenit acasă, Ion Raţiu a fost pentru mulţi dintre românii din România un personaj puţin cunoscut. Lipsa de notorietate cu care s-a confruntat atunci a fost folosită cu dibăcie de detractorii săi, care au inventat poveşti extravagante şi calomnioase despre el cu scopul de a-i compromite activitatea politică. Raţiu, zâmbitor, s-a luptat cu răbdare pentru a

demonta fiecare minciună colportată. Arma lui a fost doar adevărul, iar viaţa pe care a trăit-o în exil a prezentat-o românilor ca pe o carte deschisă, acest jurnal. Ne place să credem că a fost un om fericit nu doar pentru că, la sfârşitul vieţii a reuşit să se întoarcă acasă, ci şi pentru că şi-a intuit destinul, acela de politician care urmăreşte un singur ideal, ţara sa.

STEJĂREL OLARU

Notă asupra ediției

Publicarea jurnalului lui Ion Rațiu este un demers al Fundației Caritabile Familia Rațiu din Londra și al Editurii Corint de a oferi publicului un manuscris valoros, care nu a mai văzut lumina tiparului până astăzi, și care va ajuta cititorul să parcurgă istoria de jumătate de veac a exilului românesc de la Londra și nu numai. Prezentul volum cuprinde perioada 1940–1954 pentru că manuscrisul, în integralitatea lui, are o dimensiune considerabilă, mii de pagini fiind scrise de către autor între anii 1940 și 1989. Textul este reprodus cu adaptarea normelor ortografice, făcându-se corecturi ale unor greșeli de dactilografiere acolo unde a fost cazul. S-a preferat înlocuirea inițialelor cu transcrierea numelor proprii și corectarea lor atunci când au fost scrise greșit. Unele pasaje, scrise de autor în limba engleză, și documente scrise în limba franceză au fost traduse. De asemenea, au fost adăugate zilele săptămânii acolo unde lipseau și au fost eliminate textele în care se făceau referiri la viața intimă a familiei Rațiu. Toate aceste corecturi s-au făcut fără a mai fi semnalate în note de subsol.

La inițiativa lui Nicolae Rațiu, jurnalul a fost transcris de Nicoletta și Dinu Mussulis. Notele de subsol au fost realizate de Stejărel Olaru, iar manuscrisul completat cu aceste note a fost parcurs de Dennis Deletant, care a oferit explicații de context

sau referitoare la rolul unor personaje amintite de autor. Claudiu Secașiu a examinat cu atenție textul și a îmbogățit notele de subsol cu numeroase informații și sugestii competente. Le suntem îndatorați pentru efort și disponibilitate.

EDITORUL

Iubită mamă,

Nu sunt la prima încercare de a-mi așterne gândurile pe hârtie. Am fost tentat de multe ori de mirajul scrisului, dar chiar când am reușit să trec pragul începuturilor, m'am oprit înspăimântat în fața abisului care mi se deschidea [redacted] înainte-mi. Adâncurile lui mă atrăgeau cu forță năvalnică. Eram [redacted] Intr'adevăr logica rece mi-a reamintit zicătoarea sfântă „multi chemați, puțini aleși". —

Astăzi, când printr'un accident am început acest caiet - destinat la origină cursurilor lui Shove de „Theory of Value and Production" — sunt perfect conștient că oricare fac va rămâne întotdeauna al meu și numai al meu. Sunt nevoia să mă destăinuesc cuiva. Din experiența pe care o am am ajuns la o concluzie - cu care n'am descoperit America — destul de tristă: Cel mai bun confident ești tu însăți.

Voi trece în note sumare evenimentele și diferitele stări efective cari îmi sunt date să le trăiesc. Am să mă feresc chiar să judec prea mult evenimentele

exterioare, tocmai pentrucă să nu fiu tentat, poate mai
târziu, să le dau publicității.

Și-acum, Domnică dragă, sper că ești mulțumită
acolo unde ești. Cu siguranță că sfaturile tale
delicate întrecepțiază hotărârea pe care am luat-o
de a-ți urma spațiile. Îți nota cu sârguință de
școlar tot ce mi se va părea interesant și demn de a
fi menționat. În felul acesta mi-am achitat de
promisiunea pe care ți-am dat-o mai mult în
glumă, poate ... - iartă-mă - ..... pentrucă să scap de
insistențele Tale.

16. Nov. 1960

Ion Rațiu

1940

Joi, 21 noiembrie 1940

Ungaria s-a alăturat Axei[1]. Nimic anormal. O consecinţă de neînlăturat a politicii făcute de Teleky[2]. Aştept din moment în moment pe Antonescu să urmeze exemplul Ungariei.

Vineri, 22 noiembrie 1940

Koritza[3] a căzut. Grecii înaintează victorioşi pe toată lungimea frontului. Italienii au dat din nou o dovadă palpabilă că nu ştiu să lupte. Turcii afirmă cu tărie hotărârea lor de a-i ajuta pe greci în momentul în care s-ar produce vreun atac din partea Bulgariei. Mă întreb până când Hitler va avea răbdare să rămână un simplu

[1] Axa, tratat de colaborare din data de 25 octombrie 1936, dintre Germania şi Italia, care ducea la formarea Axei Berlin-Roma. După o lună, la 25 noiembrie 1936, Germania şi Japonia semnau, la Berlin, Pactul Anticomintern, îndreptat împotriva URSS. La acesta adera şi Italia şi în acest fel se constituia Axa Berlin – Roma – Tokyo. În text autorul utilizează termenul de Axa ca denumire generică pentru această coaliţie (nota coord.).

[2] Pál Teleky (1879–1941), geograf şi om politic maghiar. A fost prim-ministru al Ungariei în 1920–1921 şi 1939–1941. Cunoscut pentru politica sa antisemită. Scurta consemnare din jurnal a lui Ion Raţiu se referă la faptul că, la 20 noiembrie 1940, Ungaria a semnat aderarea la Pactul Tripartit, Raţiu întrezărind că România ar urma să procedeze la fel.

[3] Koritza (Korça, denumirea albaneză) – oraş din Albania cucerit de greci în timpul Războiului greco–italian (octombrie 1940–aprilie 1941) în urma unui contraatac împotriva armatei italiene.

spectator al războiului din Balcani. O acțiune prin Bulgaria îmi pare a fi adevărata soluție a actualului război. În cazul când Italia nu va fi în stare să cucerească Grecia, Germania va fi tentată să intervină. Dacă intervine, Hitler joacă cartea cea mare. Căci în momentul în care războiul lui rapid va suferi vreo defecțiune, nu va mai fi capabil să stăpânească Europa. Intervenția lui, dacă se produce, o consider mare greșeală, în cazul că nu s-ar asigura de neintervenția Turciei.

Sâmbătă, 23 noiembrie 1940

Antonescu a semnat astăzi alipirea României la politica Axei[1]. Nu mă surprinde deloc. De altfel, îl justific întru totul. Odată intrat în horă trebuie să joace până la urmă. Poate în felul acesta asigură integritatea actualelor frontiere. Slabă consolare!

Marți, 26 noiembrie 1940

Radio Londra[2], comentând rezistența Bulgariei la presiunile Axei și admirabila comportare a Greciei, a comparat atitudinea acestor două țări cu felul în care România a înțeles să capituleze. Comentariul asupra situației în Balcani se termină cu speranța că și Iugoslavia va adopta aceeași atitudine de rezistență.

În lumina acestor comentarii, România apare – alături de Ungaria – o benevolă aderentă la politica Axei. Poziția României e cum nu se poate mai proastă. Abstrăgându-mă de la orice simpatii, ajung la trista constatare că politicienii de ieri și de azi au distrus nu numai integritatea țării pe durata războiului, ci și slaba speranță a unei eventuale recâștigări de teritorii în viitor. Câștigând războiul, Germania în niciun caz nu va reface o Românie Mare, ci o va integra – așa cum a croit-o la Viena – în noul sistem european, sub conducerea directă a agenților hitleriști.

[1] La 23 noiembrie 1940, aflat în vizită la Berlin, Ion Antonescu a semnat aderarea României la Pactul Tripartit.

[2] În anul 1940 secția română de la BBC emitea sub numele Radio Londra.

O Anglie învingătoare va reface cu siguranță independența statelor naționale în Europa, dar va reface aceste state în ordinea în care au suferit pentru aceeași cauză. Nu văd ce minune ar putea determina bunul simț al omului de afaceri, care este englezul, să-și mai bată capul cu o problemă, la a cărei rezolvare favorabilă lui, a renunțat cu mult timp înainte. Aceasta e realitatea: Anglia ne consideră o țară trecută în câmpul advers. Și atunci, în momentul în care ar ieși învingătoare, de ce să mai schimbe o stare de lucruri la care noi singuri am aderat: cedarea Ardealului? Politica noastră s-a dovedit încă o dată catastrofală.

Joi, 28 noiembrie 1940

Noi tulburări politice în țară. Alte mișcări împotriva actualei conduceri și pentru ridicarea în slavă a lui Codreanu și a adevăraților lui urmași. Iorga a fost una dintre victime[1]. Armata germană și cea română au fost chemate sub arme. Starea de asediu a fost decretată.

Frontul de Sud: Italia pare tot mai rău încolțită[2]. Bulgaria, Iugoslavia și Turcia pe cale a organiza o unitate balcanică împotriva războiului. Războiul germano-englez, aceeași poveste monotonă. Bombardamentele continuă și din partea unuia, și din partea celuilalt. Nimic important. Raționalizarea laptelui. Ai mei îmi iau o tot mai mare parte din gânduri. Sunt destul de îngrijorat, cu toate că am sentimentul că toți sunt bine.

---

[1] În 26/27 noiembrie 1940, comandouri legionare au asasinat 64 de foști demnitari și ofițeri ai statului român, aflați în închisoarea Jilava. Crimele au continuat în orele următoare, șocând opinia publică. Printre victime au fost Virgil Madgearu, economist, fost ministru și lider țărănist, și savantul Nicolae Iorga.

[2] Autorul se referă la Războiul italo-grec din perioada octombrie 1940 – aprilie 1941. În urma atacului Italiei, din toamna anului 1940, a avut loc ofensiva greacă. Acest fapt i-a determinat pe italieni să ceară sprijinul Germaniei care va interveni în conflict începând cu 6 aprilie 1941, declanșând așa-numita Operațiune Mariţa (sau Bătălia Greciei) (n. coord.).

Joi, 5 decembrie 1940

Astăzi am făcut înmatricularea la Universitate. *Dean*-ul ne-a condus pe toți cei ce aparțineam de St. John's la University Registrary, unde ne-am semnat cu toții numele în Cartea Universității. Eram al nouălea. Când mi-a venit rândul, Mr. Sanders, drăguț ca întotdeauna, mi-a arătat unde trebuie să semnez. Acum sunt un membru al Universității din Cambridge. La înapoiere am venit cu *Dean*-ul Mr. Raven, Fogg și Warden (sunt și ei, ultimii doi, *research students*).

1941

Miercuri, 12 martie 1941

Astăzi a fost cea mai mare zi pe care să o fi avut Colegiul St. John's de ani de zile: am câştigat şi cupa campionatului de rugby, şi cupa campionatului de fotbal.

14.15: a început meciul de rugby. Echipa noastră a câştigat cu 18–8. În tot timpul meciului, toată lumea – cei de la Brat Club, cei de la clubul de hochei pe iarbă, noi, de la fotbal – a strigat în continuu, susţinând echipa de rugby din răsputeri. Băieţii au câştigat destul de uşor.

16.00: noi, cei de la clubul de fotbal, am început meciul pentru cupa noastră. Eu am jucat extremă dreapta. Prima repriză a trecut fără niciun gol. În repriza secundă, au marcat Pembroke şi Peterhouse. Am luptat din toate puterile pentru a reuşi să egalăm în final printr-un efort extraordinar al lui Dennis Foxall. După ceva vreme, eu am avut norocul să marchez golul câştigător. În ciuda tuturor atacurilor pe care le-am întreprins, echipa nu a mai putut marca încă un gol. Arbitrul a fluierat finalul. Ca dintr-un singur organism, bucuria noastră s-a revărsat în vestiare, în băi, acasă etc. Elementul cel mai important al jocului, spiritul de echipă, era incredibil [de puternic]. Nu am mai văzut aşa ceva în viaţa mea şi trebuie să spun că mă bucur că am venit în Anglia. Este singurul loc din lume unde poţi simţi un astfel de sentiment.

Seara, în Sala Mare [a colegiului St John's]. În loc să merg să stau ca de obicei la masa BAS, m-am scuzat față de Jim Davidson, profesorul principal al BA, și m-am dus să cinez la masa „vulturilor". Amândouă cupele erau așezate pe masă și amândouă erau pline. Căpitanii Hans Wilmesdorffer și Charles Plumpton le-au prezentat Magistrului Colegiului și profesorilor principali și fiecare din ei s-a ridicat în picioare și a băut în cinstea noastră. După aceea, am băut și noi.

Aceste momente au fost sublime. Bucuria de a învinge în competițiile de fotbal și rugby – ceva ce nu s-a mai întâmplat până acum, din câte pot să-mi dau seama – a atins pe toată lumea. S-au intonat cântece de victorie. Adevăratul spirit englezesc al sportului și cooperării – sau, mai bine zis, al integrării în acel corp comun care este echipa – și-a dovedit încă o dată puterea. Eu, micul și insignifiantul român, am fost cuprins pe deplin de această putere și de spiritul său. Slavă Domnului că am putut fi de față! Am primit drept premiu echipamentul echipei.[1]

Duminică, 22 iunie 1941

Trupele germane și românești atacă Rusia odată cu venirea dimineții[2]. Hitler dă o proclamație către poporul german, în care explică motivele care l-au determinat să adopte, începând cu august 1939, o politică de aparentă prietenie cu Rusia. Lozinca zilei: *Nach Osten!*[3] Antonescu și-a jucat rolul de maestru. Prin recâștigarea Basarabiei, poziția lui e consolidată în interior. Va reuși? Din victorie în victorie, Hitler pornește

[1] Evenimentul menționat în jurnal a rămas în memoria lui Ion Rațiu până la sfârșitul vieții sale, menționându-l uneori în interviurile acordate după revenirea în România.

[2] Este vorba, în text, despre începutul Operațiunii Barbarossa, atacarea URSS de către Germania și aliații săi (Italia, România, Finlanda) în dimineața zilei de 22 iunie 1941, ora 4.45 (n. coord.).

[3] *Drang nach Osten!* („Marșul către Est") – sintagmă din limba germană devenită moto al mișcării național-socialiste din Germania.

distrugerea ultimei rezistenţe în Europa. Oare se va repeta istoria şi de data aceasta?

Luni, 11 august 1941

Piatră de hotar în istoria străduinţelor pentru dezrobirea patriei. Astăzi, pentru prima oară, un reprezentant autorizat al lui Maniu a intrat în legătură directă cu V.V. Tilea[1]. E aproape un an de când ideea măreaţă a lui Tilea de a sta pe poziţii – în ciuda tuturor adversităţilor soartei – şi de a lupta împotriva jugului german, a găsit răsunet în sufletele câtorva români din Anglia. Plini de însufleţire, curaţi în intenţii şi cu un singur gând: „salvarea gliei strămoşeşti, am răspuns apelului făcut". Puţini la început. Pe urmă, numărul s-a mărit. Totul însă se pregătea în tăcere. Apoi, ruperea relaţiilor. Câţiva s-au întors: Gh. Munteanu, Făgărăşeanu, Câmpeanu[2].

[1] Viorel Virgil Tilea (1896–1972), politician şi diplomat român filobritanic. Tilea a fondat la Sibiu clubul studenţesc Britania (1913), a înfiinţat la Cluj o asociaţie culturală anglo-română (1926) şi a fost preşedintele Asociaţiei Anglo-Române de la Bucureşti (1933–1939). A fost secretar al Legaţiei României la Londra între 1919 şi 1923, preşedinte al tineretului naţional ţărănesc din Transilvania între 1926 şi 1931, membru al Parlamentului României şi subsecretar de stat în mai multe guverne interbelice. În ianuarie 1939 a fost numit ministru plenipotenţiar al României la Londra. După ce a fost demis, în iulie 1940, a refuzat să se întoarcă în ţară şi a înfiinţat organizaţia Free Romanian Movement („Mişcarea Română Liberă"). Renegat de apropiaţii lui Iuliu Maniu din cauza legăturilor sale cu regele Carol al II-lea şi cu Al. Vaida-Voevod, suspectat de diverse inginerii financiare, Tilea a fost privit cu neîncredere. Încercările sale de a coordona emigraţia, inclusiv pe liderii ţărănişti aflaţi în exil, au eşuat.

[2] Ion Raţiu menţionează câţiva membri ai Legaţiei României la Londra cu activitate politică mai puţin vizibilă: Gheorghe Munteanu, consilier de presă în cadrul legaţiei (aflat în subordinea lui Dimitrie Dimăncescu, de la care a preluat funcţia după ce Dimăncescu a demisionat), Constantin Făgărăşeanu, agent maritim şi reprezentant al Serviciului Maritim Român, şi Gheorghe Câmpeanu, căpitan intendent, aflat sub comanda ataşatului militar şi naval, contraamiralul Gheorghe Dumitrescu.

Alții au rămas. Dar cine? Florescu[1], care a strigat în gura mare că este gardist și care a dat telegrame în țară ce au produs luarea cetățeniei și confiscarea averii lui Tilea? Pușcaru[2], care

[1] Radu Alexandru Florescu (1895–1981), jurist și diplomat. A fost consilier în cadrul legației, numit însărcinat cu afaceri al României la Londra după ce V.V. Tilea a fost rechemat în țară. Deși a dorit să demisioneze odată cu Tilea și alți diplomați români, Florescu a fost sfătuit de către intermediari ai Foreign Office să amâne decizia. În scurta perioadă cât a condus misiunea diplomatică (iulie 1940–februarie 1941), Florescu a intrat în conflict cu o parte a angajaților misiunii, dar și cu Tilea, despre care se plângea la București că se comporta „ca un șef de misiune rival" care „pune Legația într-o lumină antipatică și ostilă față de Marea Britanie". După ce, la rândul lui, a demisionat din funcție, a refuzat să se întoarcă în țară (vezi V.Fl. Dobrinescu, *op. cit.*, pp. 78–82).

[2] Ion D. Pușcaru, fost Pușcă (1901–?), șeful de cabinet al lui Grigore Gafencu. A fost numit prim secretar al Legației României în Marea Britanie în perioada mandatului lui Tilea. În general, colegii săi îl apreciau ca un funcționar model și conștiincios. După demisia lui Radu Florescu, telegrafiată la București la 13 februarie 1941, consilierul economic Bianu i-a preluat atribuțiile. Însă după demisia acestuia, Pușcaru a fost pus în situația de a deveni însărcinatul cu afaceri. Folosind expresia „pus la răcoare", Ion Rațiu amintește despre avertismentul primit de Pușcaru din partea Foreign Office, cu puțin timp înaintea zilei de 15 februarie 1941, când s-au rupt relațiile diplomatice între cele două țări. Astfel, diplomatului român i se transmisese că, în cazul în care rămânea în Marea Britanie, urma să fie internat într-un lagăr. Pușcaru „a hotărât să rămână pe loc cu orice risc, sperând să fie protejat de Tilea". A demisionat, lăsându-l pe Ion C. Vardala, singurul diplomat român care mai lucra la legație și care se ocupa cu cifrarea telegramelor, să lichideze afacerile administrative ale misiunii. După demisie, autoritățile britanice l-au arestat pe Pușcaru, chiar dacă era considerat un diplomat străin care simpatiza cu Aliații. De altfel, în semn de recunoștință pentru eforturile pe care le depusese pe vremea când era șeful de cabinet al lui Gafencu, pentru ajutorarea cehilor refugiați în România, Pușcaru a fost sprijinit de Legația Suediei la Londra și de mai mulți membri ai guvernului cehoslovac aflat în exil la Londra, printre care și Jan Masaryk, ministrul de Externe. După aproximativ patru luni, Pușcaru a fost eliberat, fiind însă obligat de autorități să-și găsească o slujbă. El „nu a găsit altceva mai bun de făcut decât să se adreseze lui Tilea, unde a lucrat în condițiile

nu mult după aceea a fost pus la răcoare, unde este şi astăzi? Restul, de bine, de rău, în aparenţă perfect uniţi, am avut două şedinţe plenare.

Rezultatul: o ruptură a fost provocată de ambiţia, murdăria şi fripturismul unora în colaborare cu meschinăria omului din umbră (Florescu) – Cornea, Cristea, Gheorghiu, Mateescu, Podea. În etape, şi alţii ne-au părăsit: Bianu, Danielopol, Styrcea, Budeanu[1]. Motive: oportunism şi banii lui Soepkez[2]. Toate aceste lupte interne ce au provocat răni dureroase nu au împiedicat grupul idealist să rămână credincios lui V.V. Tilea. Puţini, dar toţi gata de orice sacrificiu, am reuşit să intrăm în opinia publică engleză ca reprezentanţii unei fracţiuni din populaţia României ce a fost şi este alături de Anglia. Mărunte şi neînsemnate în aparenţă au fost afirmările existenţei noastre, dar ele au construit bazele

---

cele mai înjositoare, fiind tratat ca un servitor şi ameninţat cu reinternarea" (D.G. Danielopol, *op. cit.*, pp. 195, 196, 211, 212). Puşcaru a apelat la Tilea şi a acceptat acest tratament dezonorant pentru că nu a mai avut nicio soluţie. Tilea însă nu a uitat că la începutul lui februarie 1941, cu câteva zile înainte să fie arestat, Puşcaru le-a comunicat lui Marcu Beza şi Victor Budeanu că organizaţia condusă de fostul ambasador era formată din „caraghioşi" şi „ridicoli" pentru care porţile legaţiei ar trebui să fie închise, ceea ce explică tratamentul primit mai târziu (AMAE Legaţia Londra 1880–1949, vol. 79, file nenumerotate).

[1] Alecu Bianu, Dumitru G. Danielopol, Victor Styrcea şi Victor Budeanu, foşti membri ai misiunii diplomatice de la Londra, au aderat la Comitetul Democratic Român (CDR) şi s-au opus organizaţiei conduse de Viorel Tilea, pe motiv că ar fi fost „carlistă".

[2] Ion Raţiu se referă la Richard şi Margareta Soepkez, părinţii Verei, soţia lui Radu Florescu. Evreu ungur catolicizat, Richard Soepkez a fost un bancher bogat din Arad, codirector al Băncii Marmorosch–Blank. Începând cu 1929–1930, după ce banca a ajuns în pragul falimentului, Soepkez a intrat în conflict cu Aristide Blank. Din acel moment, influenţa sa în Banca Marmorosch–Blank a scăzut. S-a dedicat afacerilor şi politicii, devenind acţionar la fabrica de vagoane, motoare şi muniţie Astra şi la întreprinderile de oţel şi muniţie Laromet. A fost senator ţărănist în două legislaturi la începutul anilor 1930. Fiica lui, Vera, s-a căsătorit cu Radu Florescu.

mișcării. Și aici, din nou, trebuie să amintim eforturile speciale ale lui Tilea, Dimăncescu[1], Beza[2] și ale amiralului Dumitrescu[3]. Ceilalți, în cercuri mai largi sau mai restrânse, și-au făcut datoria,

[1] Dimitrie Dinu Dimăncescu (1896–1984), diplomat și politician român. A studiat dreptul și arhitectura la București. A fost decorat cu medalia British Military Cross pentru acțiunile de sabotare a puțurilor de petrol din România ce urmau a fi controlate de armata germană în timpul Primului Război Mondial. După ce s-a întors de pe front, Dimăncescu a fost numit cancelar la Consulatul român din Pittsburg, unde a și studiat ingineria la Carnegie Institute of Technology. În perioada 1922–1926 a fost consilier la Legația României de la Washington, funcție din care a demisionat din cauza conflictului pe care l-a avut cu Anton Bibescu, șeful legației. A mai fost consul al României în San Francisco (1930), secretar de presă la Legația din Washington (1930–1936) și consilier de presă la Londra (1936–1940) cu o întrerupere a mandatului, când a fost chemat la București pentru a prelua conducerea Direcțiunii Generale a Presei și Propagandei, de pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri (mulțumiri lui Claudiu Secașiu pentru informațiile biografice oferite). După cel de-al Doilea Război Mondial s-a stabilit inițial în Maroc, unde timp de opt ani a încercat să-și dezvolte o afacere. În 1956 s-a mutat în Hartford (SUA) (vezi Dennis Deletant, *British Clandestine Activities in Romania during the Second World War*, Palgrave Macmillan, Londra, 2016, p. 201 și Ernest H. Latham Jr., *Useful Service Rendered: The Romanian Life of Dimitri Demetrius Dimancescu*, în Ernest Latham Jr., *Timeless and Transitory. 20th Century Relations Between Romania and the English-Speaking World*, Editura Vremea, București, 2012, pp. 397–445).

[2] Marcu Beza (1882–1949), scriitor și diplomat de origine aromână. A fost numit cancelar interpret la legația de la Londra (1912), viceconsul (1918), consul (1925) și consul general la Londra și Ierusalim. Apreciat de Titu Maiorescu și remarcat de Nicolae Iorga, Beza și-a împărțit armonios și cu succes activitatea între diplomație, cariera didactică și cea de scriitor, devenind unul dintre valoroșii oameni de cultură ai României. A fost membru corespondent al Academiei Române (1925) și profesor universitar. În 1940 a fost numit consilier cultural la Legația României de la Londra alături de Matila Ghyka, Mircea Eliade și prințesa Anne-Marie Callimachi. Vezi AMAE, fond Legația Londra 1880–1949, vol. 1, file nenumerotate.

[3] Amiral Dumitrescu sau *amiralul*, cum îl menționează adesea Ion Rațiu în jurnalul său (foarte rar, Gică), este contraamiralul Gheorghe Ștefan Dumitrescu (1888–?), numit atașat militar și naval la Legația României din Marea Britanie la 10 mai 1935.

încercând să răspândească în lumea engleză adevăratele sentimente ale poporului român (Laptew, Ghyka, Callimachi, Mezincescu, maiorul Iliescu, Şmilovici, Belitoreanu, Drăghici, Adina Iliescu, Vârgolici, Niculescu şi subsemnatul).[1]

Deşi situaţia nu era deloc favorabilă, totuşi nu era disperată. Însă îi lipsea contactul direct cu ţara. Ei bine, acesta este motivul pentru care dau o aşa de mare importanţă zilei de azi. Acest contact a fost înfăptuit astăzi. Opoziţia naţiunii române împotriva cotropirii germane este sintetizată în ţară în persoana lui Maniu. El este speranţa sclavului modern ce astăzi munceşte şi este târât în război de către militarismul german.

Vineri, 8 august 1941, Pavel Pavel[2], mandatarul lui Maniu, a sosit în Anglia. Duminică, 10 august 1941, Pavel Pavel îi telefonează lui Tilea, cerându-i o întrevedere. Azi-dimineaţă am plecat la Londra. La ora 11.30 Tilea se întâlneşte cu Pavel Pavel şi rămân împreună până la ora 17.30. Seara, după cină, Tilea ne vorbeşte. Sunt prezenţi dna Tilea, dna şi dl Dumitrescu, Radu[3] [Tilea], Niculescu şi eu. Iată topicul chestiunilor discutate azi de către Tilea şi Pavel Pavel:

---

[1] Constantin Michel Laptew, Matila Ghyka, Anne-Marie Callimachi, Alexandra Olga Mezincescu, Gheorghe (George) Emil Iliescu, Otto Michel Şmilovici, Traian Belitoreanu, Alexandru Drăghici, Adina Iliescu, Constantin Cezar Vârgolici (Vărgolici), Barbu Niculescu şi Ion Raţiu, membri ai Free Romanian Movement.

[2] Pavel Pavel (1901–1959), avocat, jurnalist, fost deputat ţărănist la începutul anilor 1930. A ajuns la Londra în 1941, împreună cu soţia sa, spunând că îl reprezenta pe Iuliu Maniu. Spre dezamăgirea membrilor CDR, s-a aliat cu Viorel V. Tilea. Totuşi, a reuşit să obţină şi preşedinţia CDR în detrimentul lui Victor Cornea.

[3] Radu Tilea (1920–1999), om de afaceri, nepotul lui Viorel Tilea. Educat la Oxford şi Cambridge, după ce Viorel Tilea l-a adus la Londra. Unchiul său s-a îngrijit de el după moartea prematură a tatălui lui Radu, Ionel Tilea. În unele scrieri (sau documente întocmite de Securitate) se menţionează greşit că a fost fiul lui Viorel Tilea sau că a fost adoptat de către acesta. S-a numărat printre prietenii de tinereţe ai lui Ion Raţiu.

- un incident. După o lungă călătorie, în cea mai mare parte făcută cu avionul, Pavel Pavel ajunge la Londra. O oră mai târziu primește vizita lui Bianu[1]. Discută împreună motivul rupturii. Bianu ridică chestiunea Carol și cea financiară!? După ce Pavel Pavel își arată punctul de vedere, cere lui Bianu să-i dea numărul de telefon al lui Tilea. Datorită unei curioase confuzii, Bianu dă lui Pavel Pavel numărul de telefon al lui Florescu!? Bizară coincidență!

Punctele importante:

1. Pavel Pavel are mandat precis de la Maniu să stabilească legătura cu Tilea. A părăsit țara în decembrie, dar a păstrat contact continuu cu Maniu în tot acest interval de 7 luni.[2]

---

[1] Alexandru (Alecu) Bianu (?–1950), economist. A fost numit atașat comercial la Legația României de la Londra în decembrie 1934, după ce ocupase aceeași funcție la Legația de la Copenhaga (AMAE, fond Legația Londra, 1880–1949, vol. 1, file nenumerotate). Deși era un economist valoros și experimentat, Alecu Bianu nu a avut o relație de colaborare cu șeful său, Tilea, despre care spunea că nu-l consulta niciodată în chestiunile economice și nici nu îl informa despre negocierile pe care le ducea cu autoritățile britanice (Vezi D.G. Danielopol, *op. cit*, p. 55). Din cauza relației ostile dintre cei doi și pentru că Tilea era considerat „carlist", precum și pentru că a încercat de mai multe ori să îl înlocuiască din funcție, Alecu Bianu s-a alăturat grupului condus de Cornea după ce și-a dat demisia.

[2] În realitate, Pavel Pavel nu a fost *mandatarul lui Maniu* la Londra și nici nu a păstrat contactul cu Iuliu Maniu în perioada cât a durat călătoria. Într-un interogatoriu dat în închisoarea Aiud în 1954, Ștefan Nenițescu descrie cum, în vara anului 1940, Pavel „a părăsit PNȚ, înscriindu-se în partidul lui Carol al II-lea. Înainte să plece în Anglia, Pavel Pavel s-a dus la legația engleză din București ca să-și aranjeze călătoria, dar englezii, neavând încredere în el, l-au trimis la Iuliu Maniu în baza unui acord făcut de mine între ei și Maniu, ca românii care vor să plece în Anglia să i se prezinte. Maniu, la început, nu l-a primit pe Pavel Pavel, apoi după insistențele repetate de Pavel Pavel, Iuliu Maniu a admis ca acesta să plece la Londra, dar nu în numele său și fără să-l reprimească în partid. Iuliu Maniu mi-a istorisit acestea subliniind că Pavel Pavel nu este delegatul său și că nu l-a reprimit în partid, dar îi îngăduie să aibă posibilitate să se reabiliteze prin eventuala activitate pe care Pavel Pavel o va depune în străinătate. Aceste lucruri mi

2. A aflat de ruptură în luna mai. Maniu condamnă atitudinea grupului democratic ce se erijează în reprezentanții săi și nu-i recunoaște. Maniu consideră întreaga chestiune profund dăunătoare cauzei naționale. În cercurile românești din Istanbul și Cairo, impresia produsă e detestabilă. Cu un cuvânt, o condamnare generală a atitudinii CDR.[1]

3. Motivul pe care CDR l-a folosit ca măr al discordiei a fost persoana regelui Carol al II-lea. Și în această chestiune vederile lui Maniu și ale noastre sunt perfect identice. Avem un Rege, pe regele Mihai I. De ce să aruncăm cu noroi în tatăl lui? Prestigiul Coroanei trebuie apărat în primul rând ca un simbol, iar în al doilea rând Regele Mihai, ca om, trebuie menajat și ferit de insultele aduse părinților săi de a căror afecțiune nu prea a avut parte.

4. În politica externă trebuie să facem în primul rând politică românească, nu englezească. Englezilor le convine discordia ce domnește între românii de aici. O atitudine unitară din partea noastră ar provoca în mod indiscutabil un răspuns clar din partea guvernului englez. În situația prezentă ei nu sunt obligați și au o scuză perfectă pentru a nu se declara și a nu recunoaște în mod oficial Free Romanian Movement[2]. De altfel, impresia generală în Europa și Răsăritul apropiat este că Anglia încă nu a adoptat un program precis pentru viitor. Nu există niciun argument pentru care noi, românii, am adopta în întregime politica engleză care, de altfel, încă nu este fixată.

---

le-a spus Iuliu Maniu în ajunul plecării mele la Istanbul, adică în seara de 12 ianuarie 1941. Am plecat a doua zi ca delegat al său și al PNȚ-ului la Londra". Vezi ACNSAS, fond Penal, dosar 006858, vol. 1, f. 72 verso.

[1] Comitetul Democratic Român (CDR), organizație politică înființată la Londra, în 1 mai 1941, sub conducerea lui Victor Cornea.

[2] Free Romanian Movement (Mișcarea Română Liberă), organizație politică înființată la Londra, în 3 mai 1941, condusă de V.V. Tilea. Pentru simplificare, Ion Rațiu folosește în jurnalul său două acronime, FRM pentru denumirea în limba engleză și MRL pentru denumirea în limba română sau *Free Romania*.

5. În acuzația ce s-a adus mișcării noastre că ar fi subvenționată de către regele Carol al II-lea, în scopul reîntronării lui, Tilea și-a spus punctul de vedere, lăsând chestiunea să fie decisă de către națiune și nu de către un grup de 20 de români, ce de altfel nu au văzut niciun gologan venit din partea regelui Carol al II-lea. Perfect acord de vederi cu Pavel Pavel.

6. În ceea ce îl privește pe Mavrodi[1], calificativele lui Pavel Pavel sunt puțin delicate: un om neserios, care minte atunci când afirmă că are orice fel de legătură cu Maniu, că ar avea mandat din partea lui să organizeze o mișcare în Anglia sau să-l reprezinte pe Maniu aici.

7. Politică internă: nu este momentul să se facă niciun fel de afirmațiuni sau combinații de partid pentru viitor. Nici măcar vederi largi de politică internă nu sunt indicate. Războiul va mai dura probabil încă vreo 3–4 ani, iar după această perioadă, ce partide vor fi în ființă în România, e o chestiune a viitorului. Orice pronostic e prematur. Personal, Pavel Pavel rămâne

[1] Gheorghe E. Mavrodi (1890–?), locotenent-colonel, fiul diplomatului Eugeniu Mavrodi, ministru plenipotențiar la Bruxelles în anii 1899–1909. După ce a absolvit Școala Superioară de Război, Gheorghe Mavrodi a participat la campania din Bulgaria (1913), la Primul Război Mondial (1916–1918) și la campania din Ungaria (1919), fiind trecut în rezervă și reactivat mai târziu, până în vara anului 1940. Bunica sa a fost doamnă de onoare a reginei Elisabeta, iar mama sa, doamnă de onoare a reginei Maria. În România a intermediat contracte de armament cu diverse firme, în special cu Schneider–Creusot. Nefiind de acord cu regimul autoritar impus de regele Carol al II-lea, a părăsit România la sfârșitul anului 1939 și s-a stabilit inițial în Franta. La 15 mai 1941, după o călătorie care a durat 4 luni, a ajuns la Londra însoțit de soția sa, Lily. Pentru că era unul dintre reprezentanții lui Iuliu Maniu, la sosirea sa în Londra a fost curtat atât de CDR, cât și de FRM, însă nu a reușit să consilieze cele două organizații ale românilor și a sfârșit prin a colabora cu CDR. Acest fapt l-a transformat într-un dușman pentru Tilea și Free Romanian Movement care l-a denunțat drept impostor și agent al generalului Antonescu (vezi V.Fl. Dobrinescu, *op. cit.*, p. 103 și Sorin Arhire, *op. cit.*, p. 389).

în străinătate şi va căuta să-şi facă datoria prestând o politică pur românească.

8. Neniţescu[1] a fost trimis de către Maniu, dar misiunea lui a fost limitată în a-l încadra pe Titulescu în mişcare. Titulescu decedând câteva luni înainte[2], misiunea lui rămâne fără obiect.

9. Polemica din ziare, primită şi întreţinută de veninul CDR, e aspru criticată de Pavel Pavel.

10. În fine, Pavel Pavel nu găseşte decât cuvinte de laudă la adresa FRM. Insistă în special asupra persoanei d-lui amiral Dumitrescu. Aceeaşi bună impresie şi perfectă aderare la atitudinea luată domneşte şi în cercurile importante din România. Părerile schimbate cu Hugh Seton-Watson[3] sunt în notă generală.

11. Vorbind în termeni generali, atitudinea armatei pe tot timpul crizei a fost singurul factor ce a reuşit să reinstaleze ordinea. Acolo domneşte o profundă simpatie pentru cauza Aliaţilor şi o credinţă fermă în victoria lor.

---

[1] Ştefan I. Neniţescu (1897–1979), filosof, poet, critic de artă şi diplomat. A fost consilier la Legaţia României de la Haga, unde l-a cunoscut pe Nicolae Titulescu. A demisionat din Ministerul Afacerilor Străine după ce Titulescu a fost îndepărtat din guvern. Membru al PNŢ, Neniţescu a fost legătura dintre Maniu şi Titulescu, după cum mărturisea chiar el. A fost trimis de Maniu la Londra unde a intrat în contact cu autorităţile britanice, la început fără a-şi exprima păreri definitive pe tema chestiunii româneşti. S-a alăturat CDR şi a fost colaborator al BBC până la momentul întoarcerii în ţară. În anul 1949 a fost arestat de Securitate în urma unui denunţ şi condamnat la muncă silnică pe viaţă pentru crimă de înaltă trădare. A fost eliberat în 1964.

[2] Nicolae Titulescu a murit la Cannes, în 17 martie 1941 (n. coord.).

[3] George Hugh Nicholas Seton-Watson (1916–1984), fiul lui Robert William Seton-Watson, istoric şi analist politic britanic, specializat în Europa Centrală şi de Est şi Rusia. A fost ataşat la Legaţia Marii Britanii la Bucureşti (1939–1941) şi membru al Special Operations Executive (SOE) (1940–1945). Bun cunoscător al limbii şi culturii române, a menţinut contactele cu politicienii români în perioada cât a lucrat la Bucureşti, în special cu Iuliu Maniu. După război a fost profesor de istoria Rusiei la School of Slavonic and East European Studies, University of London, între 1951 şi 1983, fiind considerat o autoritate academică în domeniu.

Vineri, 15 august 1941

CDR a răspuns lui Pavel Pavel că o legătură strânsă de colaborare între ei şi noi e imposibilă întrucât sunt divergenţe de principii (opinii) prea mari. Pavel Pavel critică pe Dimăncescu şi reaminteşte perioada când a funcţionat la Direcţia Presei, în care timp a pus beţe în roate lui Maniu. Totuşi Tilea este optimist. Declaraţia făcută de Churchill şi Roosevelt împreună ne dă multe speranţe (punctul 3). Organizarea Europei Centrale apare iminentă. Se va cere colaborarea cu reprezentanţi români. Gafencu[1] s-a întors în ţară, deşi i s-a propus să vină în Anglia.

Joi, 4 septembrie 1941

La ora 17 mă întâlnesc cu Podea[2] şi Gheorghiu[3]. Mergem împreună într-un snack-bar şi bem un ceai. Puţin după aceste preliminarii discuţia a fost începută. Podea, vorbind în numele celor trei (Gheorghiu, Cristea[4]), dă motivele pentru care au părăsit

[1] Grigore Gafencu (1892–1957), ziarist, avocat, diplomat şi om politic. A fost ministru al Afacerilor Străine (1939) şi ministru plenipotenţiar al României la Moscova (1940). A plecat din ţară în 1947 şi a fost condamnat în contumacie la 20 de ani de muncă silnică. Foarte activ în exil, fiind un susţinător al generalului Rădescu, a fost membru al Comitetului Naţional Român, apoi al Ligii Românilor Liberi.

[2] Ion O. Podea (1911–1977), istoric şi jurnalist la BBC. S-a născut la Cleveland (Ohio, SUA), unde tatăl său era preot misionar. A fost membru al Comitetului Democratic Român, aflat în opoziţie cu tabăra condusă de Viorel Tilea.

[3] Nicolae V. Gheorghiu (1905–?), economist, jurnalist la BBC. A fost trimis la specializare în Anglia de către Ministerul de Finanţe. A devenit membru al Comitetului Democratic Român.

[4] Liviu Nicolae (Puiu) Cristea (1912–?), jurnalist. Cu simpatii legionare în adolescenţă, în realitate Cristea nu a desfăşurat o activitate politică în România, fiind director la o fabrică de mezeluri din Sibiu. A plecat la Paris (1933), apoi la Londra (1937), cu intenţia de a continua studiile. S-a stabilit în Anglia, unde s-a căsătorit cu fiica unui politician laburist, membru al parlamentului, cu care a avut trei copiii. A fost angajatul BBC peste 30 de ani. După ce s-a pensionat, în 1971, s-a angajat la firma George Wimpey & Co. Ltd. care l-a trimis în România ca reprezentant în urma unui contract

mişcarea. După memorabila şedinţă din 30 aprilie 1941 ei şi-au dat seama că toate presupunerile lor erau adevărate şi anume:

- Mişcarea [Română Liberă] nu reprezintă decât oamenii regimului vechi, carlişti.
- Astfel de mişcare n-ar putea avea niciun răsunet în ţară.
- Atitudinea faţă de Carol: el trebuia făcut răspunzător (după cum şi este) de faptul că astăzi România se găseşte alături de Germania (greşeală fundamentală de politică externă; noi trebuie să dovedim că democraţiile şi, în special, Marea Britanie ne-au împins în braţele Germaniei).
- „E mult mai important să salvăm onoarea poporului român decât tronul Regelui Mihai I-ul". În acea şedinţă s-a făcut dovada deplină că Tilea este condus de Dimăncescu, Dumitrescu, Iliescu, tot atâţia oameni devotaţi regimului carlist. Dimăncescu a umblat după ei, atacându-l pe Tilea în modul cel mai murdar, în speranţa că el va fi acceptat ca şef. Singurii oameni care activează în cercurile engleze sunt aceştia patru. Oare ce putere de crezare pot ei să găsească astăzi, propovăduind democraţia, când ieri susţineau că numai regimul lui Vodă Carol este adecvat stării de fapt din România? Acesta fiind adevărul, oricare ar fi principiile înscrise în pamflete sau în publicaţiile FRM, această mişcare nu poate să fie sinceră, ci e mai mult o acoperire a intereselor carliste reprezentate de cei trei (Dimăncescu, Dumitrescu, Iliescu). Principiile de care s-au condus au fost spontane, neinfiltrate de către nimenea.

  În ceea ce priveşte CDR, la început, când era compus din cinci membri, reprezenta pe Maniu, omul ce e chintesenţa aspiraţiilor unui viitor mai bun. Mai târziu însă au venit Bianu şi Danielopol[1], ca reprezentanţi ai unui alt partid democratic,

---

pentru lucrări de irigaţii încheiat cu ICE Romagrimex. Şi-a reluat meseria de jurnalist în 1976, când a acceptat propunerea de a colabora cu Radio Europa Liberă.

[1] Dumitru G. Danielopol (1904–1982), expert şi reprezentant al Băncii Naţionale a României, trimis la Londra începând cu 20 decembrie 1939.

Partidul Național Liberal. În consecință, astăzi nu mai sunt numai niște simple păpuși care joacă melodia cântată de Maniu, ci au crezul lor de grupare. Venirea lui Pavel Pavel mai rău a încurcat lucrurile decât să le rezolve. Pavel și-a arogat dreptul de a fi singurul om îndreptățit să facă un comitet în Anglia, al cărui șef suprem să fie Maniu. De la început a acceptat să lucreze cu Tilea și pur și simplu nu s-a interesat de CDR.

- Cornea[1] nu i-a informat despre cele spuse de Pavel Pavel, din contră i-a mințit. Pretindea chiar că Pavel n-a avut contact cu Maniu de când a părăsit țara (decembrie 1940). Sunt dispuși la o reîntoarcere pe care o văd într-un singur fel. Dacă Maniu ar lua conducerea, atunci desigur toți Dimănceștii și

---

A fost însărcinat să sprijine negocierile privind operațiunile clearingului anglo-român, precum și cele referitoare la schimbarea regimului devizelor în Anglia. După câteva săptămâni s-a întors în țară, dar a revenit la Londra în martie 1940, după ce delegația sa a fost reînnoită de Banca Națională și a primit din partea Ministerului Comerțului Exterior calitatea de consilier tehnic pe lângă legație pentru a-și întări autoritatea. După 15 februarie 1941, momentul întreruperii relațiilor diplomatice dintre cele două țări, Danielopol a rămas în Anglia, unde a avut relații tensionate cu Tilea. După război s-a stabilit în SUA. A fost jurnalist și colaborator al agenției Copley News Service la Washington, postură din care s-a implicat în campaniile de presă pentru alegerea președinților Richard Nixon și Ronald Reagan.

[1] Victor Cornea (1901–1977), avocat, om politic țărănist. A fost conferențiar la Universitatea din Oxford și primul președinte al Comitetului Democratic Român de la Londra. A intrat în conflict cu V.V. Tilea pe care îl acuza că susținea regimul carlist. Deși nu a fost diplomat și nici nu a făcut propriu-zis parte din personalul misiunii diplomatice de la Londra, pentru a fi sprijinit financiar Cornea a fost angajat inițial la legație ca bibliotecar (1938) și, mai târziu, ca interpret (1939). De asemenea, până în anul 1941, prin intermediul legației, catedra sa la Oxford a fost susținută financiar cu 40 de lire sterline lunar de către statul român. A fost unul dintre reprezentanții lui Iuliu Maniu la Londra, având legături strânse cu Clement Attlee, lider al Partidului Laburist. După război a rămas în Marea Britanie, unde și-a continuat acțiunile de opoziție față de regimul comunist din România (AMAE, fond Legația Londra 1880–1949, vol. 2, file nenumerotate și George Beza, *Misiune de război. Al Doilea Război Mondial*, Editura Niculescu, București, 1994, pp. 114–117).

amiralii s-ar pierde sub gluga lui. Altfel n-ar fi niciun câştig, nici pentru ei şi nici pentru noi, întrucât ar apărea ca oameni neserioşi ce se plimbă dintr-o mişcare în alta după bunul plac. Le trebuie salvată demnitatea.

- Banii lui Florescu. Chiar dacă Mateescu, Cornea şi Styrcea[1] ar lua (ceea ce eu nu cred), aceasta o fac pe cale particulară, sub titlu de împrumut.

Sâmbătă, 6 septembrie 1941

L-am văzut pe Danielopol. Am luat masa cu el în Oxford. Părea mult mai serios decât îl cunoşteam eu. Cred că e dispus la o colaborare. Pretenţia lui Budeanu că eu aş fi spus lui Podea că Pavel lucrează deja cu noi e – după părerea lui – o invenţie de-a lui Budeanu şi nu a lui Podea. Faţă de Carol, aceeaşi hotărâtă atitudine. El trebuie făcut ţap ispăşitor. Condamnă pe Dimăncescu care a spus despre Tilea că e un escroc. Făcea impresia că îşi justifica atitudinea de expectativă ce a avut la început şi apoi motivul pentru care a intrat în rândurile CDR. Cărţile pe faţă. Acolo lipsea

[1] Victor Styrcea (1905–1990), numit secretar de legaţie în aprilie 1937 (anterior îndeplinise misiuni la legaţiile din Geneva, Praga şi Viena). În 1939, regele Carol al II-lea i-a conferit Ordinul „Steaua României" în grad de Cavaler. Iniţial, a fost membru FRM, din care şi-a dat demisia şi s-a alăturat grupului rival, CDR. Numele lui apare în jurnalul lui Ion Raţiu în variantele Styrcea sau Stârcea, dar am preferat să păstrăm doar varianta corectă, Styrcea. Victor Styrcea s-a confruntat cu această problemă a numelui pe toată durata vieţii lui. De exemplu, într-o telegramă trimisă la 21 iulie 1938 superiorilor săi de la Bucureşti, Styrcea spunea că se folosea de ocazie pentru „a vă atrage atenţiunea asupra ortografiei corecte a numelui meu care se scrie Styrcea şi nu Stârcea, precum reiese din actul meu de naştere şi din toate actele oficiale ale familiei mele de la sfârşitul secolului al XVIII-lea încoace. Celelalte ortografii greşite s-au strecurat numai din eroare şi din nefericire le-am întrebuinţat chiar eu uneori. Înţeleg însă să întrebuinţez de aici înainte întotdeauna ortografia corectă. În consecinţă, am onoarea de a vă ruga să binevoiţi a dispune ca numele meu să fie scris Styrcea în toate actele sau alte publicaţii ale Ministerului [...]" (AMAE, fond Legaţia Londra 1880–1949, vol. 5, file nenumerotate).

acel misticism și sentiment că se lucrează sub basma. Regele a fost judecat de Maniu și Brătianu, nu puteam decât să acceptăm acea atitudine odată ce admiteam să mergem cu el. [Despre] Mateescu[1], aceeași desolidarizare.

Duminică, 7 septembrie 1941

În sfârșit, o zi bună. Împreună cu Tilea am fost la Beneš[2]. În timp ce Tilea era în convorbire cu președintele Cehoslovaciei [din exil], eu am stat de vorbă cu secretarul lui (Táborský) și cu ministrul protocolului. Simpatie profundă pentru cauza României. Ei cred că Turcia se va opune trecerii trupelor germane. Am vorbit despre Statele Unite ale Europei Centrale și de Sud-Est. Seara, am făcut o plimbare minunată. Jarul în soare de asfințit pârjolea printre frunzele verzi ale copacilor ce mărgineau livada în care eram. Ileana, eu și Johnny. Seara, toate bune.

Marți, 9 septembrie 1941

După ședință urma să plec la Cambridge. Tilea mi-a cerut să aranjez o nouă întâlnire cu cei de la BBC pentru marțea viitoare. De

[1] Decebal George Mateescu (1901–1962), atașat comercial al legației, numit și detașat la Londra de către Ministerul Economiei Naționale, în subordinea directă a consilierului economic Alecu Bianu. Mateescu a fost adus la Londra la insistențele lui Viorel Tilea și era, de fapt, secretarul particular al acestuia. De altfel, Tilea a făcut constant demersuri la București pentru înlocuirea lui Alecu Bianu cu Mateescu. Inițial, Mateescu s-a alăturat FRM ca membru fondator, dar a părăsit organizația câteva săptămâni mai târziu, nemulțumit că Tilea nu i-a oferit postul de secretar general (D.G. Danielopol, *op. cit.*, p. 213).

[2] Edvard Beneš (1884–1948), om politic ceh. A fost membru al parlamentului, ministrul de Interne, ministru de Externe și prim-ministru în diferite guverne. A devenit președinte în 1935, dar în octombrie 1938 a fost obligat să demisioneze sub presiunea Germaniei naziste. A plecat la Londra, unde a format un guvern în exil condus de Jan Šrámek, lui revenindu-i calitatea de președinte al Cehoslovaciei în exil. După război s-a întors la Praga, unde a reocupat funcția de președinte. În februarie 1948, comuniști au preluat puterea prin forță, obligându-l pe Beneš să demisioneze.

asemenea, mi-a cerut să îi aduc o listă cu numele autorilor unguri ce se referă la Transilvania dintr-un punct de vedere favorabil nouă.

Vineri, 12 septembrie 1941

Un gând mă munceşte. Nu pot să mă împac cu ideea că oameni ai căror umil colaborator sunt dispreţuiesc şi taxează drept nebunie atitudinea adoptată de CDR. Mă întreb dacă această atitudine e justificată. Îmi face impresia că acesta e un indiciu foarte elocvent cu privire la atitudinea lor generală. Având experienţă în spate se pripesc să spună că tot ceea ce hotărăsc ei e drept.

Am scris lui Gheorghiu să ne întâlnim marţi la masă. Îi condamn fără discuţie pentru motivul că au distrus unitatea noastră în Anglia, dar în celelalte privinţe cred că sunt de acord cu ei în mare măsură. Democraţia e idealul spre care tind. Carol a avut greşeli fără doar şi poate, greşeli care sunt în mare măsură responsabile pentru situaţia nenorocită în care ne găsim astăzi. Nu cred însă că e necesar să accentuăm cu atâta tărie pe această chestiune. Mai bine să arătăm greşelile Angliei, care ne-au împins în braţele Germaniei.

Luni, 6 octombrie 1941

Adunarea plenară a Societăţii Studenţilor Români din Marea Britanie[1]. Barbu [Călinescu] aranjase să-l răstoarne pe Niculescu. Eu m-am opus. Deşi cred că am procedat bine, am dureroasa senzaţie că *I let him down*[2]. Sper că realitatea nu e aşa de neagră. Oare de ce m-am opus? Învingătorul are toate onorurile, indiferent că victoria lui a depins de învins şi de bunăvoinţa lui. O luptă trebuie dusă până la capăt. Orice şovăire, ca şi tendinţa spre compromis, egalează o înfrângere. Înainte de adunare Niculescu a venit să-mi vorbească. A căutat să-şi justifice atitudinea.

[1] Ion Raţiu a fost iniţiatorul Asociaţiei Studenţilor Români din Marea Britanie, al cărei preşedinte de onoare a fost William Temple, Arhiepiscopul de Canterbury.

[2] „L-am dezamăgit" (în lb. engl.).

Marți, 7 octombrie 1941

Adunarea Comitetului Mișcării Române Libere. Tilea face expozeul tratativelor cu Pavel Pavel. Înainte de plecare, Barbu Niculescu a venit la mine și mi-a spus: „Tu poate mai crezi că eu sunt un porc de câine, eu poate mai cred că tu ești un porc de câine... Hai să ne deschidem sufletele". I-am întins mâna și am zis: „Bine, Barbule, hai să mai încercăm o dată". Am fost sincer emoționat și martor mi-e Dumnezeu că am intenția cea mai sinceră de a mă comporta ca un prieten adevărat.

Marți, 9 decembrie 1941

Sunt copleșit de evenimente. Mă frământ în revoltă. Mă doare că nu-mi stă în puteri să fac nimic. Duminică, 7 decembrie a.c., Marea Britanie a declarat război Finlandei, Ungariei și României. Toată sâmbăta și duminica am fost singur la Eaton Sq.[1] Mă așteptam să-i văd pe toți fremătând, să-i văd îngrijorați și preocupați cu încercarea tuturor mijloacelor posibile ca să împiedice declararea de război.

Nimeni nu pare să-și dea seama de consecințele pe care etichetarea noastră ca țară inamică le va avea în viitor. Poziția noastră la conferința de pace în rândurile țărilor învinse pare să fi scăpat tuturora. „Războiul n-a fost declarat guvernului Antonescu, ci României." Acesta este faptul, iar consecințele dezastruoase ce le va avea sunt din nenorocire ignorate. Consider criminale inconștiența, incapacitatea și lipsa de prevedere a conducătorilor celor două mișcări românești din Anglia. Cred că materialul uman de care aceștí conducători (atât ai Free Romania Movement, cât și ai Romanian Democratic Committee) au dispus nu a fost utilizat tocmai din motivul că cei care în mod natural au avut conducerea au fost și sunt oameni de puțină valoare. Oameni slabi, lipsiți de calitățile politice necesare unui adevărat conducător.

Împiedicați de mărunte ambiții personale, n-au reușit să organizeze un front unic care să poate obține recunoașterea guvernului

[1] 108 Eaton Square, adresa apartamentului lui V.V. Tilea.

englez. În loc să-şi dea seama de adevărata valoare pe care o reprezintă Tilea şi Pavel, s-au crezut fiecare îndrituitul reprezentat al poporului român. Niciunul nu-şi dă seama că aportul lor personal este neglijabil. „Cauza" pe care ar servi-o ar putea să reprezinte cauza poporului român, dar nu personalitatea lor. Poate singur Maniu ar fi în stare să reprezinte naţiunea română şi să facă din cauza lui „cauza naţiunii". În cazul lui Tilea şi al lui Pavel, numele lor ar putea fără îndoială să adauge la popularitatea „cauzei", dar nici într-un caz n-ar putea-o crea. Or, „cauza" românească în momentul de faţă este să dovedim lumii că războiul în care am fost târâţi de către germani nu este războiul poporului român, ci este războiul guvernului Antonescu.

Aceasta este singura cauză pe care Tilea sau Pavel ar fi putut-o urma. Dacă aceasta s-ar fi dovedit, existenţa noastră aici în Anglia ar fi fost justificată, iar noi cu toţii ne-am fi făcut datoria faţă de naţiune. Durere însă, realitatea e alta. Oamenii care ne-au condus au fost un demagog şi un curtean. Mijloacele pe care le-au întrebuinţat s-au rezumat la mese şi discuţii particulare. Ici-colo, câte o conferinţă şi câte un articol de „speculaţii" politice fără nicio bază ştiinţifică. Amândoi au întruchipat perfect politicianul român dintre cele două războaie mondiale. O suficientă doză de inteligenţă împănată cu sporadice cunoştinţe ciugulite de ici, de colo, un tupeu nemaipomenit şi un singur scop în viaţă: succesul personal.

Ei bine, astfel de oameni, chiar dacă prin voia sorţii au ajuns să fie târâţi de evenimente într-o mişcare idealistă, chiar dacă datorită acestor circumstanţe sunt bine intenţionaţi, totuşi marca trecutului se face vizibilă la tot pasul. Ei n-au nicio şansă să se dezbare de acele obiceiuri atât de familiare în trecut. Mai mult chiar. Nu cunosc alte metode decât acele de curtean şi de om de afaceri. Substratul ştiinţific este nul. Se clădeşte pe nisip. Politica a fost o carieră în loc să fie numai un aport spontan şi neforţat a acelora pe care natura i-a făcut *leaderi* şi care aduc acest aport ca un corolar al specialităţii respective. Tot ce s-a făcut a fost o scrisoare publicată în *The Time* „post-mortem" (după declararea războiului)

și o scrisoare a lui Tilea către Pavel, de asemenea „post-mortem", în care cere lui Pavel să se numească (7.XII.1941).

Eu n-am rămas în Anglia nici pentru a-mi clădi o platformă în țară, în cazul că Anglia ar câștiga (astfel vânzându-mă intereselor engleze), și nici n-am rămas aici pentru a mă supune orbește intereselor Angliei, atunci când acele interese sunt contrare țării mele. Eu am rămas aici pentru că am avut convingerea și încă o mai am că majoritatea populației României este cu Anglia și cu Aliații împotriva Germaniei. Și atunci, am rămas numai pentru că am avut, din întâmplare, o șansă de a spune sus și tare în această țară ce este adevăratul suflet al României; astfel vorbind pe drept cuvânt în numele acelora ce, rămași acasă, n-au avut aceeași șansă, de a-și exprima adevăratele sentimente. Ei bine, acest rol – singurul pe care trebuia să-l urmărim – a fost trecut pe planul al doilea. Întâi au fost ambițiile personale, apoi jocul mârșav al „sforilor" și machiavelismele de care unii uzează cu atâta îndemânare, care și-au dat roadele. În loc să obținem recunoașterea cauzei noastre drepte, ni s-a declarat război.

Procesul acestor responsabili se va judeca de către Tribunalul poporului român, iar dacă șansa mi se va da voi face cu cea mai mare bucurie pe procurorul. Am spus aceste lucruri și lui Dimăncescu, și maiorului Iliescu, și lui Tilea, și amiralului. Sâmbătă, 6 decembrie, am văzut pe Cristea și i-am propus ideea ce mă preocupă de atâta timp: să organizăm un grup de studii care se va ocupa de adunarea materialului cu privire la chestiunea României și care va asigura pe urmă dosare și referate cu privire la toate problemele în care România este interesată; aceste lucrări vor rămâne sub anonimat; vor fi puse la dispoziția acelor reprezentanți ai poporului român care vor conduce echipa României la conferința de pace.

În felul acesta cred că s-ar face o muncă dezinteresată constructivă, a cărei valoare va fi indiscutabilă, iar România va fi singurul beneficiar. Cristea a fost de acord. Duminică, 7 decembrie, l-am văzut pe Podea și i-am pus aceeași chestiune. Răspunsul

a fost şovăitor. Niciun entuziasm, din contră, obiecţii. Egoism, ambiţii personale, iată nota dominantă în atitudinea lui. În cele din urmă l-am făcut să accepte în principiu, rămânând să se vadă ce posibilităţi de „cercetări" sunt.

9 decembrie 1941, am fost invitat de polonezi la o cafea. Am cunoscut pe preşedinta Piłsudska şi pe secretarul Skulski. Dr. Hans a fost desemnat să ia legătura cu mine în ceea ce priveşte organizarea Central European Society. Mendelson, într-o discuţie, a fost de un naţionalism feroce. Eu l-am contrazis şi i-am spus federalism. Ungurul Rene şi Hans mi-au susţinut punctul de vedere. Barbulino[1] e după examen. Sper că a trecut, deşi el nu e prea sigur.

Ieri, 8 decembrie, ar fi trebuit să avem o şedinţă a Societăţii Studenţilor. S-a amânat fără niciun motiv serios. Eu mi-am luat pălăria şi am plecat. N-am discutat în afară de şedinţă. La Holton[2] am avut o lungă convorbire cu Johnny [Troiano][3] în care cred că

[1] Barbu Călinescu (1922–2014), arhitect, fiul prim-ministrului Armand Călinescu care a fost asasinat de legionari în septembrie 1939. Înaltul demnitar îl trimisese pe Barbu Călinescu la şcoală, la Londra, încă din anul 1938, deoarece primise ameninţări potrivit cărora legionarii intenţionau să-l răpească. După asasinarea tatălui său, Barbu Călinescu a rămas în Anglia, a studiat arhitectura la Cambridge şi s-a împrietenit cu Ion Raţiu care îl va menţiona deseori în jurnalul său. Ion Raţiu foloseşte porecla „Barbulino", adică „Barbu cel mic", din cauza faptului că era mic de statură, dar şi pentru a-l diferenţia de Barbu Mihai Niculescu. Mai târziu, începând cu vara anului 1968, Securitatea l-a recrutat ca informator, pe baza „sentimentelor patriotice" şi a „cointeresării materiale", fiind instruit şi „dirijat în obiectivul Asociaţia Culturală a Românilor din Anglia condus de Ion Raţiu, în scopul de a furniza informaţii despre acţiunile şi intenţiile vârfurilor reacţionare care conduc această organizaţie" (ACNSAS, fond SIE, dosar 8917, vol. 1, ff. 4–5).

[2] Holton Place din Wheatley, Oxon, casa lui Viorel Tilea unde Ion Raţiu obişnuia să locuiască la sfârşitul săptămânii sau în timpul vacanţelor.

[3] Johnny Tavoularis Troiano (1924–2013), unul dintre prietenii lui Ion Raţiu. În anii 1940 s-a căsătorit cu Ileana Tilea, fiica lui Viorel Tilea. Mai târziu, între 1958 şi 1974, Johnny Troiano a fost director general la compania de transport maritim J.R. Shipping, deţinută de Ion Raţiu.

am un prieten. I-am arătat întregul meu plan cu Central Europe. Sper că voi avea un colaborator în el.

Miercuri, 10 decembrie 1941

„De ce Anglia ne-a declarat război?"[1]. Răspunsul e greu de găsit. Argumentul pe care Tilea mi l-a dat a căzut. În seara de 8 decembrie, când discutam aceste chestiuni cu Adina [Iliescu][2], i-am dat două explicații. Explicații ce mi-au strâns inima: a) Tilea și ceilalți conducători nu au acea viziune care face pe politician; b) Tilea și ceilalți sunt oameni mici, ce se lasă purtați de interesele personale mai degrabă decât să joace ultima carte atunci când șansele de a o pierde sunt împotriva lor. În această ipoteză apar ca o clică de vânduți englezilor ce n-au îndrăznit să spună cu tărie punctul de vedere românesc, de frică să nu fie dați afară. Poziția lor individuală e asigurată, iar în momentul în care Anglia va ieși biruitoare, vor fi întrebuințați ca unelte engleze. Aceasta mă umple de durere.

Joi, 11 decembrie 1941

Azi-dimineață la comitet s-a discutat chestiunea scrisorii. Beza[3] a avut o atitudine frumoasă. Eu mi-am spus punctul de

[1] Marea Britanie declarase starea de război cu România în urma notei ultimative din 30 noiembrie 1941, în care se preciza că cea dintâi va declara război celei din urmă dacă până la data limită (5 decembrie) România nu își retrăgea participarea la războiul antisovietic (n. coord.).

[2] Adina Iliescu (1914–1951), fiica medicului general Constantin Iliescu. Doctor în filosofie la Universitatea din Oxford, Iliescu a fost o prietenă apropiată a lui Ion Rațiu. A plecat la studii în Anglia în 1939. În timpul războiului s-a înrolat în armata britanică, în Women's Auxiliary Air Force (WAAF). A murit la 22 martie 1951, în urma unui accident de motocicletă, la vârsta de 37 de ani.

[3] Referire la Constantin (Dinu) Beza (1920–2004), fiul lui Marcu Beza și al Athenei (născută Daponte), care anterior a fost căsătorită cu Dumitru Berlescu. Marcu Beza l-a înfiat pe Dinu, copilul Athenei Daponte, însă mai târziu acesta și-a schimbat numele în Dinu Daponte. A fost prieten cu Ion Rațiu până la sfârșitul vieții (mulțumiri lui Claudiu Secașiu pentru informațiile biografice furnizate).

vedere şi am cerut cu toată insistenţa să se facă toate eforturile pentru obţinerea numirii.

Sâmbătă, 13 decembrie 1941

Adunare la International Youth Rally. S-a constituit societatea. Ce păcat că nu e altul în locul lui Niculescu[1]. E imposibil să lucrezi cu el. Dimineaţa când am sosit la Londra, la 108 Eaton Sq., Viorel, Eni[2], amiralul, Radu [Tilea] şi nelipsitul Niculescu erau cu toţii în birou. Am fost primit cu destulă răceală, dar eu m-am făcut că nu o observ. La întrebarea „ce mă aduce în Londra?" le-am adus la cunoştinţă că am venit pentru International Youth Romania, Radu imediat m-a informat că eu nu voi fi printre acei ce reprezintă tineretul român (Niculescu, Vârgolici[3] şi Sanda[4]).

[1] Barbu Mihai Niculescu (1917–1998), student la ştiinţe economice la Cambridge. A fost membru al Mişcării Române Libere şi lider al studenţilor români la Londra, activând alături de Viorel Tilea şi Ion Raţiu. În fişele sale, adeseori Securitatea l-a confundat cu Barbu Gh. Niculescu, nepotul şi secretarul particular al generalului Rădescu, membru al Ligii Românilor Liberi (mulţumiri lui Claudiu Secaşiu pentru semnalarea acestui fapt). Pe Barbu Gh. Niculescu, secretarul generalului Rădescu, Ion Raţiu îl va cunoaşte abia în martie 1955.

[2] Eugenia Tilea (fostă Pop), prima soţie a lui V.V. Tilea. În jurnalul său, Raţiu va face des referiri la soţia lui Tilea şi la copiii acestora, Ileana, Ioana şi Stanca. Eugenia Tilea a murit în anul 1947.

[3] Constantin Cezar Vârgolici (1907–1977), economist. Vârgolici a fost trimis la Londra în 1940, ca funcţionar superior în cancelaria misiunii diplomatice.

[4] Sanda Viorica Stătescu-Longo (1919–?), inginer. Orfană de tată încă din copilărie, Sanda Stătescu a fost sprijinită financiar de unchiul său, consulul Victor Stătescu. Acesta a trimis-o la Bruxelles în anul 1936, după finalizarea studiilor liceale, unde şi-a continuat studiile. În 1937 a plecat în Anglia, unde a obţinut licenţa în horticultură la University of Reading. A rămas la Londra, unde a devenit membră a Mişcării Române Libere şi membră fondatoare a Asociaţiei Femeilor Ortodoxe Române din Marea Britanie. Mai târziu a devenit a doua soţie a lui Silviu Crăciunaş. Potrivit unor surse, numele Longo s-ar fi datorat primei căsătorii a Sandei Stătescu, la jumătatea anilor 1940.

Viorel a început să vorbească scuzându-l pe Niculescu și a precizat că eu voi fi printre acei ce vor reprezenta tineretul.

Toți au plecat la Holton, afară de Radu și Niculescu. După ce Niculescu a plecat, Radu mi-a relatat cu un aer dușmănos scena de la Holton, după ședința de joi dimineață. Viorel pare că mă acuză că joc pe două tablouri. „Mă pun bine și cu unii, și cu alții". E semnificativă această atitudine a lor, mai ales că acuma explică rezistența mea la invitările lor de a merge la Holton în acest sens. „Nu vreau să fiu văzut prea mult în societatea lor".

În fine, după ce i-am arătat lui Radu absurditatea unor astfel de presupuneri, a venit și m-a sărutat. A fost oare sărutarea lui Iuda? În orice caz, micul meu speech și-a avut efectul dorit. I-a scuturat puțin pe domnii de la conducere și sper că le-a mai adăugat ceva la simțul realității.

Vineri, 19 decembrie/Sâmbătă, 20 decembrie/Duminică, 21 decembrie 1941

International students conference, organizată de National Union of Students. Am luat parte activă. Am ținut și un mic speech în care am căutat să arăt situația tragică în care studențimea română se găsește astăzi. Conferința a fost – după părerea mea – un succes. Patrusprezece națiuni au luat parte. S-a hotărât constituirea unui *council* (doi reprezentanți ai fiecărei națiuni). Sper că se va activa în viitor. Noi, românii, ne-am prezentat destul de slab ca grup. Nu s-a organizat nimic. Niculescu, dacă nu-l porți de ureche, nu știe să facă nimic. El a sosit la Cambridge după ce jumătate din conferință trecuse. Hirsch a fost aici și a luat parte activă, Sanda e fată bună, dar nu poți să ai încredere în ea. La început era foarte pornită împotriva lui Niculescu. Pe urmă a lăsat-o moale de tot.

Înainte de închiderea dezbaterilor m-am ridicat și am mulțumit în numele tuturor celor prezenți pentru munca depusă de către comitetul de inițiativă și în special de către domnișoara Gale, o fată foarte deșteaptă. Am cunoscut pe Palaček, președintele National

Union of Czechoslovak Students, pe Klemenčič, preşedintele studenţilor iugoslavi, pe Schultz (ceh), pe Kavan (ceh), pe Claude Guy (francez) şi pe mulţi alţii. Palaček a căutat el să mă cunoască şi mi-a spus că, dacă eu voi conduce CESYS[1], el e convins de o bună reuşită. Mi-a promis că-mi va da un răspuns scris şi va denumi un om de legătură cu comitetul de iniţiativă.

Klemenčič m-a asigurat că regretă enorm că, pentru moment, niciun iugoslav nu studiază în Cambridge, aşa că nu poate să denumească un delegat permanent, dar că înţelege pe deplin să colaboreze şi m-a rugat să-l ţin la curent cu tot ceea ce facem. Eu i-am promis că vom face-o.

Din partea polonezilor am primit deja pe dl Hans ca delegat. Skulski[2] îi va răspunde oficial. Cu toţii sunt de acord să colaborăm şi cu ungurii. Drept să spun, mă bucur de această atitudine. Trebuie să nu mă îmbăt de aparentul succes. Trebuie să-mi păstrez mintea clară şi trebuie să lucrez serios. Aşa cred că voi reuşi.

Astăzi, 21 decembrie, prezenţi, Sanda, Hirsch, Betty. I-am arătat lui Niculescu ce am făcut, în toate direcţiile. L-am pus la punct în ceea ce priveşte chestiunea conferinţelor ce se organizează de către cehi – colaborare cu noi, în sensul că atunci când m-a informat că vrea să discute organizarea cu Palaček i-am atras atenţia că această chestiune a fost delegată lui Beza şi el nu mai are dreptul să se amestece. Sunt curios ce va face?! Sanda şi cu Hirsch au fost acolo. Pe urmă i-am arătat completa lipsă de organizare. I-am sugerat mobilarea unei camere la Eaton Sq., care să fie centrul

[1] Central European Students Youth Society (CESYS), organizaţie înfiinţată de tineri studenţi refugiaţi în Anglia, care proveneau din ţări din Europa centrală, aliate sau ocupate de Germania nazistă. Organizaţia, care milita pentru eliberarea acestor state, a avut ca preşedinţi de onoare personalităţi marcante, precum Stanisław Mikołajczyk, prim-ministru al Poloniei în exil. Ion Raţiu a fost membru fondator al CESYS, dedicându-se activităţii organizaţiei în perioada studenţiei.

[2] Z. Skulski, student polonez, membru în structura de conducere a CESYS, prieten cu Ion Raţiu.

Societății Studenților Români, Sanda rămânând să facă pe secretara, pentru o oră în fiecare zi.

Când am făcut această sugestie m-am gândit că Radu [Tilea] va fi montat de către el împotriva mea. Să vedem! El a făcut pe urmă trei propuneri cu privire la organizarea conferințelor din viitor: a) să le organizăm independent; b) să o facem în colaborare cu cehii; c) să o facem în colaborare cu acea națiune căreia-i aparține „vorbitorul". Aceste conferințe urmează să formeze un ciclu despre Europa Centrală.

M-am opus la prima de plan. Am considerat că a treia ca lipsită de modestie și i-am atras atenția că ideea de bază (ciclu de conferințe asupra Europei Centrale) încalcă scopul activității societății pe care eu m-am zbătut să o organizez. L-am asigurat că în orișice caz îi voi da suportul meu. El mi-a spus că dimpotrivă acest ciclu va ridica interesul în problemele ce ne preocupă. Oricum pe mine de fapt nu mă deranjează.

Sanda și Hirsch pleacă. Rămânem amândoi. Îmi spune că Bolitho[1] a înnebunit (a scris o scrisoare de dragoste unei femei de 75 ani din înalta societate) și că a pronunțat la radio un discurs către neozeelandezi, spunându-le că englezii îi exploatează. Cornea și cu Mateescu s-au bătut până la sânge „cu toate alea".[2] Unirea nu se face pentru că Pavel spune că nici dacă ne numim, tot nu vom fi recunoscuți. Ăsta e motivul dat de Barbu [Niculescu] în orice caz. Cum rămânem cu recunoașterea cehilor în cazul unirii după cum mi-a asigurat Tilea? Face propunerea minunată să cumpărăm niște cadouri de Crăciun pentru Tileștii.

---

[1] Hector Bolitho (1897–1975), scriitor neozeelandez stabilit la Londra.

[2] Este vorba de o bătaie care a avut loc între Decebal Mateescu și Victor Cornea în timpul unei ședințe a CDR, la 13 octombrie 1941, episod menționat în memoriile celor care au asistat la eveniment. De altfel, Mateescu era cunoscut ca un personaj coleric, predispus la conflicte violente. Cu câteva luni înainte, tot la o întâlnire a membrilor CDR, a avut loc un episod similar, în care protagoniști au fost Mateescu și Otto Șmilovici când, după „un pugilat în liftul hotelului Berkeley", cei doi au încheiat conflictul „în holul hotelului cu tăvăleală pe jos" (D.G. Danielopol, *op. cit.*, p. 202).

Miercuri, 31 decembrie 1941

Reîntors la Holton, stau de vorbă cu Viorel. Îmi arată rezumatul convorbirii pe care a avut-o cu Back[1]. Am găsit că nu trebuia să spună că situaţia regelui Carol al II-lea ar putea fi foarte mult îmbunătăţită prin propagandă în România. Pe urmă i-am criticat atitudinea şi întreaga activitate pe două baze:

- toată activitatea se rezumă la speculaţii diplomatice obţinute via *lunch*-uri, convorbiri particulare etc. Acestea sunt necesare, dar nici într-un caz nu trebuie să devină un obiect exclusiv al sforţărilor noastre.
- nu şi-a jucat rolul de *leader*. În loc să se menţină deasupra şi să activeze prin ceilalţi, el şi-a asumat aproape întreaga activitate. 89% din tot ce s-a făcut poartă eticheta Tilea, iar restul e împărţit între toţi ceilalţi membri ai comitetului. Această situaţie nu numai că a dus la extenuarea lui intelectuală (dacă poate să fie vorba de aşa ceva!), dar în acelaşi timp a diminuat autoritatea pe care o avea la început. E una să dai idei şi să dictezi şi e alta să pui în practică tu însuţi. Fiecare eşec sau chiar fiecare nereuşită completă scade autoritatea şefului mult mai mult decât dacă acesta din urmă şi-ar fi asigurat o poziţie intangibilă. Viorel mi-a acceptat obiecţia

[1] În anul 1941, guvernul britanic l-a desemnat pe maiorul J.L.P. Back să îndeplinească rolul de ofiţer de legătură între guvern şi organizaţiile românilor de la Londra, în calitate de coordonator al aşa-numitului Birou Românesc. A continuat să fie ofiţerul de legătură între guvern şi românii din exil timp de mulţi ani, devenind astfel un bun cunoscător al chestiunilor româneşti. Ion Raţiu l-a menţionat adesea în jurnalul său din perioada războiului, Back fiind o prezenţă permanentă în viaţa exilaţilor români. Viorel Tilea nu a găsit în maiorul Back sprijinul cu care se obişnuise din partea profesorului Robert William Seton-Watson şi a evitat să se întâlnească personal cu el, considerându-l un funcţionar inferior rangului său. Pavel Pavel a avut o poziţie similară, afirmând că reprezentanţii militari ai guvernului britanic în relaţia cu românii sunt nişte „nespălaţi", în timp ce membrii CDR l-au apreciat pe maiorul Back drept un bun diplomat şi un prieten al lor şi al României.

a doua și mi-a motivat că nu are cui să-i dea de lucru, iar în ceea ce privește prima obiecție mi-a spus:

— Mă pun pe lucru și să vezi că voi obține ce vreau.

— Să știi că am să-mi notez ce mi-ai spus acum!

— Chiar te rog să o faci. Mă voi pune pe lucru și acum mă încăpățânez.

— Georgescu i-ar spune încăpățânare rățească.

Viorel a zâmbit măgulit. Sper că se va ține de cuvânt. Mi-a spus chiar că e hotărât să plece în America de Sud, în cazul când englezii nu se decid să ia o hotărâre. Când i-am atras atenția că nu va putea face mare lucru în America de Sud, mi-a spus că își dă seama, dar nu mai poate să rabde situația imposibilă pe care o are astăzi.

1942

Luni, 5 ianuarie 1942

La 11.30 ajung la Ministry of Labour[1] şi încerc să-l văd pe maiorul Back. Întâlnirea era fixată pentru ora 11.00, aşa că am fost foarte fericit când am auzit că maiorul Back încă nu venise de la ţară. La orele 16 fix m-am înfiinţat la 653 (nr. odăii), după ce am trecut prin nenumărate coridoare cu aspect de labirint.

Un locotenent ATS[2] m-a primit foarte afabil şi desigur că am început să vorbim despre vreme. Pe urmă mi-a servit un ceai. Ce să spun? Maniere ioc! (vorbesc de personal). Locotenentul meu s-a îmbujorat la faţă şi imediat ce omul de serviciu a părăsit odaia şi-a cerut scuze. „După ploaie chepeneag."[3]

În fine, maiorul Back apare. Un tip uscăţiv, destul de înalt. Ochi de o culoare deschisă pe care n-am putut să o precizez tocmai din cauza vioiciunii lor. Faţă ascuţită, şireată. Mustaţă mică, sură. Îi place să vorbească şi mai ales îi place să se asculte vorbind. *Mr. Raţiu, I presume*[4], a spus.

Mă ridic de pe scaun şi strâng bărbăteşte mâna ce-mi era întinsă. Apoi m-am reaşezat. Cred că m-am scuzat într-un fel sau

---

[1] Ministerul Muncii (în lb. engl.).

[2] Auxiliary Territorial Service (ATS) – corp al armatei britanice format din femei, înfiinţat în anul 1938. A fiinţat până în anul 1949, când a fost încadrat în Women's Royal Army Corps (n. red.).

[3] Chepeneag – o haină care acoperă corpul în întregime (n. red.).

[4] „Domnul Raţiu, presupun." (în lb. engl.).

altul pentru întârzierea de dimineață, fapt ce a trecut neobservat în aparență. În discuția pe care el a deschis-o cu destulă stângăcie a căutat de la început să-mi impună și, în orice caz, să mă reducă la statutul de student.

M-a întrebat: ce fac? Cum îmi merg studiile? Dacă fac sport? Câți ani am? Din nenorocire, mi-am dat seama imediat de jocul lui așa că nu m-am grăbit să-i distrug planurile, ci dimpotrivă, l-am ajutat pe cât am putut dându-i răspunsurile cele mai complete, dar totuși căutând să-i dau impresia că nu îndrăznesc să mă întind la vorbă. În momentul în care s-a convins că a reușit în micul său joc, m-a întrebat cum văd eu situația și dacă sunt dispus să ajut guvernul englez. I-am spus:

— Eu sunt jurist și, în mod natural, tot ceea ce fac și tot cee ce gândesc trece întâi printr-o examinare juridică. De aceea, deși vreau victoria Aliaților din toată inima, totuși nu pot să dau sprijinul meu Aliaților, în afară de cazul că o mișcare românească ar fi recunoscută de către guvernul englez. Consider situația de fapt: Marea Britanie e pe picior de război cu România și nu cu guvernul Antonescu. În consecință, orice român ce ar ajuta Marea Britanie ar fi, din punct de vedere legal, un simplu agent sau spion englez, *nu trădător de țară*. În momentul în care o mișcare românească ar fi recunoscută peste granițe, în momentul în care un steag românesc ar flutura în afara granițelor României, această problemă nu s-ar mai pune. Toți cei de aici n-am fi decât nucleul rezistenței ce astăzi este în curs de organizare în țară împotriva guvernului Antonescu. Fără această recunoaștere nu văd cum aș putea pune serviciile mele în slujba cauzei Aliaților.

Urmează o perorație lungă în care Back expune punctul de vedere al guvernului englez. Deși forma în care această atitudine era prezentată putea permite multiple interpretări, chiar diametral opuse, eu am căutat (chiar cu riscul de a fi calificat brutal și lipsit de simț diplomatic) să îl oblig, prin întrebări directe, a-mi da răspunsuri clare. Iată concluzia:

- Guvernul Majestății Sale nu este dispus pentru moment și nici nu are de gând pentru viitor să recunoască niciuna dintre grupările românești din Anglia. Totuși, speranța nu este pe deplin pierdută. Această atitudine s-ar putea schimba într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat.
- Guvernul M.S. va desființa prezentele organizații românești din Marea Britanie.
- Guvernul M.S. intenționează să utilizeze individual pe românii ce au făcut parte din aceste organizații. Aceasta, bineînțeles, în cazul când aceștia ar fi de acord.

La întrebarea mea – „Care sunt motivele pentru care Guvernul a adoptat această atitudine?" – Back mi-a dat din nou un răspuns dezlânat pe care am căutat cu determinare să-l concretizez pe cât posibil prin întrebări directe. Astfel, a ajuns la următoarele motive: 1. Nu avem o mișcare propriu-zisă. Puțini câți suntem ne-am despărțit. Ne certăm și nu suntem în stare să ne înțelegem. 2. Nu avem un conducător care să reprezinte opoziția românească împotriva guvernului Antonescu. Ne lipsește o figură ce ar putea să fie transformată în erou național și care să fie în stare să unească pe toți românii de peste hotare. 3. Chiar dacă am avea un astfel de conducător, totuși nu avem oameni care ar putea să organizeze un guvern român. 4. În fine, și acesta e cel mai important, guvernul englez nu vede prin ce ar fi crescută eficacitatea noastră lucrând pentru cauza Aliaților ca un corp constituit și recunoscut, în loc să lucrăm individual, pentru aceeași cauză, sub directa supraveghere a guvernului englez.

Reluând discuția, Back a căutat să-mi arate că, deși simpatizează cu punctul meu de vedere – punct ce a fost al tuturor românilor, de altfel –, totuși nu vede de ce ne-am opune să colaborăm individual cu guvernul englez când guvernul englez urmărește un singur scop: distrugerea „nazismului" și a oricărei forme de dictatură.

— Or, acesta este și scopul dumnitale, nu?, m-a întrebat el.

— Da, desigur!

— Prin această luptă și România va fi eliberată odată cu celelalte țări ce astăzi sunt sub călcâiul inamicului. Deci, datoria dumneavoastră pare să fie aceea de a ajuta guvernul englez în această luptă.

— Da, îmi dau seama de adevărul celor spuse de dumneavoastră. Aș fi mândru să îmbrac uniforma engleză. Făcând aceasta mi-aș face datoria față de conștiința mea care îmi spune că orice tânăr trebuie să ia parte în această gigantică luptă, dar prin aceasta nu servesc nici interesele mele proprii, nici ale patriei mele, și nici măcar ale guvernului englez. Să mă explic: **a)** Nu servesc interesele mele proprii pentru că în felul acesta îmi tai craca de sub picioare. După cum am mai spus-o, devin un trădător. Oricare ar fi motivele pentru care am făcut-o, aceasta nu va înlătura un viitor dezastruos pe plan politic, cât și pe plan moral. **b)** Din punct de vedere al patriei mele, nu voi fi făcut nimic mai mult decât ce face orișicare alt englez, indian sau australian pentru România. Or, aceasta nu înseamnă utilizarea posibilităților mele până la epuizare! Dacă eu am astăzi fericita posibilitate de a mă exprima liber, am și obligația față de națiunea din care fac parte să-i reprezint interesele cât pot mai bine. Și aceasta o pot face numai căutând să obțin o recunoaștere a drepturilor ei vitale. **c)** Nu servesc nici măcar interesele guvernului britanic *to the best of my ability*[1] pentru că guvernul englez n-are interesul să facă un spion și trădător dintr-un patriot. Dimpotrivă, guvernul englez are interesul să mă cultive. Să-mi lase perfectă independență de gândire și de acțiune, ca astfel să pot apărea în fața poporului român cu fruntea ridicată și să afirm că tot ceea ce fac nu este decât spre binele lui. Să dau doar un exemplu: în România se găsesc aceleași posibilități geografice pentru un război de gherilă ca și în Iugoslavia. Ei bine, eu sunt gata (și ca mine sunt și alți tineri în Anglia) să fiu aruncat cu parașuta deasupra României unde voi căuta să organizez o revoluție. Voi căuta să intru în legătură cu cei ce reprezintă rezistența și sunt convins că voi găsi cu ușurință materialul

[1] „Cât de bine pot" (în lb. engl.).

uman necesar unei revoluții. Natural aceasta aș putea să o fac numai sub un drapel românesc. Dacă ar fi să înfrunt plutonul de execuție aș vrea să pot ține capul sus: că mi-am făcut datoria față de patria mea, nu că am fost în solda unui stat străin, dușman.

În legătură cu intenția guvernului englez de a desființa prezentele organizații românești mi-am exprimat doar mirarea cu privire la mijlocul legal pe care guvernul îl va utiliza să desființeze niște organizații de a căror existență nu știe nimic. În ceea ce urmează, voi căuta să dau punctele de vedere așa cum au fost exprimate de mine cu privire la motivarea pe care guvernul englez o dă – prin graiul lui Back – atitudinei pe care a adoptat-o.

1. Faptul că nu avem o mișcare propriu-zisă se datorează în mare măsură atitudinii șovăitoare pe care guvernul a avut-o referitor la noi, cu toate că inițial, dându-se asigurări lui Tilea că vom avea sprijinul și mai târziu recunoașterea guvernului încetul cu încetul, chiar același guvern a schimbat atitudinea și la mașinațiunile și instigările lui (spunând că va veni Maniu în țară) diferența s-a produs în fracțiunea Cornea-Mateescu. Dar chiar părăsind aceste examinări cu caracter istoric, e neîndoios că toți românii s-ar unifica fără întârziere, dacă guvernul englez i-ar sfătui să facă acest lucru (ca preț al recunoașterii) sau măcar dacă atitudinea guvernului ar arăta că aceasta este dorința lui.

2. Nu avem un conducător. E adevărat. Astăzi, Tilea nu mai reprezintă ceea ce ar fi putut să reprezinte în cazul când guvernul englez nu permitea să-i fie micșorată autoritatea și prestanța pe care o avea. Dar nici acum nu e prea târziu. Tilea e un om cu multe posibilități și, cu o politică inteligentă, autoritatea lui nu numai că ar putea să fie refăcută, dar chiar ar putea să fie augmentată. Personalitățile nu se nasc, se creează. Eroii nu apar în această lume, îmbrăcați în mantila magică, ei sunt făuriți de imaginația și dorința de forțe supranaturale a omenirii. Aceste elemente utilizate cu inteligență pot crea un mit chiar acolo unde ar părea imposibil. Or, în cazul lui Tilea, efortul acesta nu ar face nimic decât să brodeze pe calitățile de conducător cu care l-a înzestrat natura.

— România, astăzi, n-are oameni mari de talia lui Take Ionescu, Titulescu și Brătianu etc., doar Maniu ar atinge măsura, a obiectat Back.

— Da, Maniu fără îndoială că întruchipează dorința de mai bine a neamului românesc. Maniu este simbolul luptei pentru dezrobire. El ar putea să fie adoptat ca șef al acestei mișcări și atunci problema personalității care să unească poporul român, atât în țară, cât și peste hotare, ar fi rezolvată.

La întrebarea lui am afirmat că, deși nu l-am cunoscut pe Pavel Pavel personal, totuși am auzit de el și știu că a fost unul dintre colaboratorii intimi ai lui Maniu.

3. Nu văd de ce un guvern este necesar sau, mai bine zis, nu văd de ce ar fi nevoie să avem astfel de personalități ce ar constitui un guvern în stare potențială, care să fie replica guvernului Antonescu. Ceea ce privesc ca necesar este ideea de a avea o mișcare recunoscută. Un *token army*[1] care luptă pentru eliberarea României. Să avem garanția guvernului englez că cauza poporului român va fi considerată la justa ei valoare, atunci când ceasul socotelilor va suna. Noi, cei de aici, nu vrem să ne erijăm în guvern, nici măcar potențial. Vrem doar să luăm parte la această luptă de acea parte a meterezului pe care ne plasează tradiția, simpatiile și interesele.

— Ori de câte ori mă gândesc la tragica situație în care România se găsește astăzi nu mă pot opri să nu compar situația noastră cu cea a Franței, am spus eu. Franța lui Pétain – în mod inevitabil – a ajutat regimul hitlerist mult mai mult decât România a făcut-o sau ar fi putut să o facă. Totuși, Franța n-a fost niciodată tratată în felul în care a fost România.

— Bine, dar Franța are un imperiu care continuă lupta.

— În baza acestei argumentări, atunci singura adevărată greșeală a României este faptul că România nu are un imperiu colonial.

4. În fine, răsare ultimul motiv și anume că eficacitatea noastră nu crește prin faptul că suntem recunoscuți (ei bine, acesta e

[1] „Armată simbolică" (engl. în original) (n. red.).

adevăratul lor motiv. Ei își închipuie că ne vor putea face să lucrăm la fel, indiferent că suntem un grup constituit sau că suntem agenți ai guvernului englez?! Se înșeală amarnic!). [I-am spus:] „Nu găsesc că această afirmație e justă întrucât, judecând în baza unor principii elementare de psihologie, noi vom lucra cu mult mai mult și cu tragere de inimă, știind că avem șansa de a ne salva țara. Aceasta desigur în cazul în care guvernul englez va obține o astfel de colaborare, fapt de care mă îndoiesc. Toate argumentele pe care le-ați auzit se aplică și aici. Eu sunt un băiat tânăr și poate de aceea mă las poate prea mult influențat de entuziasm, dar vreau să vă dau acest aspect nesiluit al tineretului român, căci știu că pot pe drept cuvânt să vorbesc în numele întregii mele generații. Cunosc toate argumentele de care s-au servit domnii Tilea și Dimăncescu, însă nu le voi repeta așa cum le-am auzit tocmai pentru că vreau să vă dau chintesența entuziasmului meu și credința nestrămutată că atitudinea pe care o adopt este cea adevărată. Sunt gata în orice moment să fac supremul sacrificiu. Voi face-o pe orice front mi se va cere, însă dați-mi un steag românesc, ca să pot spune că acela este simbolul pentru care m-am jertfit."

Pe urmă am vorbit despre timpul pe care el l-a petrecut în România. M-a asigurat că este un prieten al României. Personal, n-aș avea nicio încredere în el. Am părăsit clădirea la [ora] 18.07.

Miercuri, 7 ianuarie 1942

Soseşte ştirea că regele Carol al II-lea a intrat în arenă (*Evening Standard* îi este ostil). Și-a asumat conducerea tuturor românilor liberi[1]. La prima ocazie i-am spus lui Viorel că atitudinea mea este

[1] Începând cu octombrie 1941, convins că războiul urma să fie câștigat de Aliați, îndemnat și de Elena Lupescu, regele Carol al II-lea a anunțat că era interesat de constituirea unui Consiliu Național al României Libere și, ulterior, a unui guvern în exil care să sprijine eliberarea României de naziști. Singura sa ambiție era „să-mi reașez Țara iubită la locul ei de cinste, pe urmă să mă retrag și să trăiesc liniștit la Scroviște sau altundeva, căsătorit cu

hotărât împotriva lui. Argumentația este simplă. Cred că dacă țara astăzi este unită – de bine, de rău – sub Mihai, n-are niciun rost să-l susținem pe Carol, care nici într-un caz nu va putea obține unanimitate. Prea mulți au suferit de pe urma lui și aceia nu uită.

Viorel a spus-o că nu se duce cu Carol, deși nu s-ar mira să-i vadă pe englezi lingându-i picioarele din nou. În cazul acesta se va da la o parte, dar nu se va înjosi să-și schimbe principiile. „Mulți or să ne părăsească și asta se va întâmpla cât de curând, însă eu am o atitudine și pe aceea am să o păstrez." Unirea cu Pavel sub presiunea evenimentelor a fost făcută în principiu. Durere că aceasta nu s-a întâmplat cu mult înainte, ca astfel să se fi prezentat lui Carol un fapt împlinit peste care nu putea trece. Acum, chiar și cu această unire, recunoașterea va fi denegată pe motivul că și Carol are o mișcare a lui. În orice caz, lucrurile s-au complicat enorm.

Hirsch și B. Călinescu mi-au cerut să iau conducerea societății studențești și să o reorganizez. Am acceptat în principiu.

Vineri, 9 ianuarie 1942

De dimineață mergem la Londra. La orele 10.30, ședință a Comitetului Național. S-au discutat tot felul de mărunțișuri fără nicio importanță. Pe mine personal întreaga ședință m-a distrat enorm. M-am înfundat într-un fotoliu și am studiat pe toată lumea. Toți erau speriați și se pândeau unul pe altul ca nu cumva vreunul să ridice chestiunea Carol al II-lea. O adevărată adunătură de oportuniști! Într-adevăr, situația actuală este destul de neplăcută pentru un oportunist. Deși Carol a acceptat *leadership*-ul românilor liberi din America, totuși sunt atâtea necunoscute.

Duduia" (Carol al II-lea, *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, vol. 3, Editura Satya Sai, București, 1996, p. 260). A încercat fără succes să efectueze o călătorie în Marea Britanie, ceea ce a creat agitație printre românii aflați la Londra care, din punct de vedere politic, erau împărțiți între susținătorii fostului suveran, așa-numiții „carliști", și contestatarii săi.

• Care este atitudinea guvernelor american şi englez?
• I se va acorda viza de trecere în Statele Unite ale Americii?
• Ce intenţionează Carol să facă?
• Care va fi răspunsul pe care apelul lui Carol îl va stârni în ţară? Etc.

Speculaţii la bursă pontează pe o urcare sau o scădere a acţiunilor, dar nu-i interesează câtuşi de puţin ce anume acţiuni cumpără sau vând. Tot ceea ce contează este să fi prevăzut corect mişcarea sau mai bine zis sensul mişcării. Tocmai aici e marea necunoscută. Va reuşi Carol?

Cred că sunt singurul din acest FRM care este hotărât împotriva lui Carol. La cealaltă extremă este Dimăncescu, care este dispus în orice moment să-şi reia slujba la vechiul său stăpân. Imediat ce a auzit de declaraţiile lui Carol a făcut o scrisoare către Tilea în care i-a arătat că trebuie să ne alăturăm imediat lui Carol.

Tilea (deşi în sinceritatea lui nu mă încred câtuşi de puţin) a refuzat să o facă pentru simplul motiv că nu ştie încă cum vor ieşi lucrurile. Am vorbit cu maiorul Iliescu[1]. Mi-a declarat că nu este carlist, dar că vede în Carol o personalitate. În ipoteza că

[1] Gheorghe (George) Emil Iliescu (1902–1957), maior în armata română. A fost adjunctul ataşatului militar la Londra în perioada 1937–1940, contraamiralul Dumitrescu. A fost unul dintre membrii importanţi ai Mişcării Române Libere. Danielopol îşi aminteşte că, în timp ce lucra la legaţie, „pe Iliescu nu-l prea înghite nimeni, căci este suspectat că face parte dintr-un serviciu secret şi că raportează la Bucureşti tot ce se spune în legaţie" (D.G. Danielopol, *op. cit.*, p. 87). Este posibil ca informaţia să le fi parvenit tuturor prin Ion Murgu, căruia, în vara anului 1940, Iliescu îi propusese să lucreze pentru el şi să-l ajute „în misiunea sa de ataşat militar" în schimbul a 100 de lire sterline lunar. Tot atunci Iliescu a recunoscut că „i s-au pus la dispoziţie fonduri secrete nelimitate" de către Mihail Moruzov, care era „şeful lui direct" (ACNSAS, fond SIE, dosar 807, f. 9). Pe linie informativă Iliescu a colaborat cu Serviciul Secret de Informaţii (SSI), condus de Mihail Moruzov. A sprijinit activităţile operative ale instituţiei, fiind plătit în acest sens direct de şeful SSI, care dorea să fie informat în paralel cu privire la rapoartele ataşaţilor militari adresate Ministerului Apărării Naţionale şi Marelui Stat

regele Carol ar fi acceptat drept conducător de către guvernele aliate, iar Carol n-ar lupta pentru interesele lui proprii, ci pentru a elibera pe Mihai și a-l pune în situația să domnească, el – maiorul Iliescu – este gata să-și pună serviciile la dispoziția regelui Carol al II-lea.

Tocmai înainte de prânz Tilea mă cheamă în birou să stăm de vorbă. M-a întrebat ce mi-a spus Iliescu. L-am refuzat.

— Tu nu-mi mai spui toate în ultimul timp. De ce?

— Pentru simplul motiv că nu cred că te interesează îndeajuns.

După aceea a căutat, în felul lui caracteristic, să-mi arate că este foarte interesat în tot ceea ce fac. Bineînțeles că n-am crezut! În fine, trece la ceea ce-l durea: Barbu Niculescu și președinția Societății Studenților. Deși i-am spus că n-am știut înainte de marți de toată chestiunea (azi e vineri), nu m-a crezut și mi-a cerut să-l opresc pe Călinescu să facă orice încercare de a-l izbi pe Niculescu. I-am spus că l-am oprit o dată, dar n-am să o mai fac pentru simplul motiv că nu pot să dau cu piciorul în cei care cred în mine. Dimpotrivă, înțeleg să-l susțin pe Călinescu ori de câte ori cred că luptă pentru cauza cea bună. Cuvintele mele parcă l-au înnebunit. În fine, mi-a spus că, dacă eu cu mașinării murdare și ascunse caut să-l dobor pe Niculescu, el va interveni și va asista la ședință. „Sunt convins că vei fi foarte bine venit. Părerile altora nu trebuie să mă impresioneze prea mult", am încheiat eu. Urmează o tăcere adâncă. După un răstimp vine la mine și mă apucă de umeri:

— Ai prea mult din hipersensibilitatea tatălui tău; ar fi mai bine dacă ai avea înțelepciunea mamei tale. Știi, Iancule, mama ta a fost o femeie foarte înțeleaptă. Ei, acum nu mai fi supărat. Pe cuvântul meu de onoare, te cred că ai spus adevărul.

M-a sărutat pe amândoi obrajii. E un obicei care a început să-mi repugne. Dacă te sărută crede că a îndreptat tot răul ce ți-a făcut.

Major. În jurnal său, Ion Rațiu se referă la el numindu-l „maiorul Iliescu" sau „George Emil", iar mai târziu, în însemnările din anii 1950, „Georges-Emile".

E ora 17. Trebuie să mă grăbesc să-l văd pe Cristea la Bush House[1]. Odată ajuns acolo l-am găsit cu uşurinţă, apoi am mers împreună să luăm ceaiul. E şi el de acord că unirea trebuie făcută mai ales acum că se va alege pleava de orz cu uşurinţă. Pavel, în convorbirile cu ei, îl acuză pe Tilea ca piedică în calea unirii. De altfel, credinţa lui Pavel astăzi este că toţi cei din FRM suntem carlişti.

Lunch-ul l-am luat în compania prinţesei Cantacuzino[2] – o femeie dintre cele mai demne. Nu găsesc decât cuvinte bune atunci când încerc să-i fac portretul. Copiii ei, Şerban şi Marie-Lyse, vorbesc româneşte, nu ca în cazul prinţului Ghyka[3].

---

[1] Bush House, clădire istorică aflată în Aldwych, Londra, sediul BBC World Service până în anul 2012.

[2] Prinţesa Alexandra (Sanda) Cantacuzino (1909–1992), născută Ştirbey, căsătorită cu arhitectul şi scriitorul Gheorghe Matei Cantacuzino.

[3] Matila Ghyka (1881–1965), scriitor, diplomat. A absolvit Şcoala Navală din Brest, Franţa. A făcut carieră în marina franceză, apoi în marina militară română. Şi-a reluat studiile în Franţa, unde a obţinut diploma de inginer electrician în 1905, la Şcoala Superioară de Electricitate din Paris (mai târziu îşi va completa studiile cu un doctorat în ştiinţe juridice la Universitatea Liberă din Bruxelles). La scurt timp după întoarcerea în ţară a fost numit şef al serviciului tehnic al marinei. Mai târziu a optat pentru o carieră diplomatică, fiind trimis la legaţiile din Berlin, Roma, Londra şi Stockholm. Ghyka a primit gradul de ministru plenipotenţiar şi a fost însărcinat cu afaceri al României la Londra în anul 1938, cu puţin timp înainte de numirea lui Tilea. S-a reîntors în România, iar în aprilie 1940 a fost din nou trimis la Londra „ca ministru adjunct pentru probleme culturale". După câteva luni, a demisionat, „în acelaşi timp cu domnul Tilea, şeful meu. Împreună cu alţi câţiva diplomaţi şi oameni politici români aflaţi la Londra, am format Comitetul Românilor Liberi, rămaşi credincioşi Aliaţilor" (vezi Matila Ghyka, *Curcubeie*, Editura Polirom, Iaşi, 2014, pp. 418, 426). Intelectual rafinat care evita situaţiile conflictuale şi scandalul, Ghyka a rămas apropiat de gruparea Tilea în puţinul timp pe care l-a mai petrecut în Marea Britanie. Implicarea sa a fost mai degrabă simbolică. A plecat în SUA, iar în ultima parte a vieţii s-a dedicat activităţii didactice la importante universităţi americane, unde a predat estetică, semantică şi filosofie. A primit numeroase distincţii şi decoraţii româneşti

După cină. Eni a început să facă apologia lui Carol și critica lui Maniu. Am insistat doar asupra valorii unui principiu și am rugat-o să se gândească la figura lui Maniu și la felul în care istoria îl va judeca: „un om de o înaltă valoare morală".

Pe urmă am alunecat la discuția inevitabilă: Barbu Niculescu. Ce mai încoace și-n colo, se dă în vânt după el. Nu mai am încredere nici în ea, deși ea m-a asigurat de obiectivitatea ei în această chestiune. Pe Călinescu l-a făcut de două parale. Eu i-am luat apărarea cu conștiința împăcată că mi-am făcut nu numai datoria, dar și că am acționat așa cum îmi dictau sufletul și rațiunea.

Tilea a dat peste noi și, într-un acces de nervi, a strigat: „Să știți că am să asist la adunare. Atunci să vă vedem". Am zâmbit doar. Tilea nu e omul pe care l-am crezut. A plecat din odaia de dormit, lăsându-ne din nou singuri, pe Eni și pe mine. Atunci i-am arătat scrisoarea pe care am primit-o de la Hirsch.

Pe urmă ne-a chemat din nou să-i vorbesc. Era în pat. A izbucnit într-o adevărată revoltă împotriva lui Carol: „Valoarea oamenilor se vede în momente grele. Carol și-a dovedit-o pe a lui!" Eni: „Ce rău îmi pare că vorbești așa". Călinescu mă aștepta în fața șemineului. E un intrigant fără doar și poate, însă am deplină încredere în el că mi-e prieten. Împreună am copiat scrisoarea lui Iliescu în trei exemplare.

Sâmbătă, 10 ianuarie 1942

Ședința începe la 10.50. S-a trecut prin întreaga ordine de zi. La ora 12.40, Călinescu deschide chestiunea Niculescu. Câteva minute după ora 13.00, V.V. Tilea intră în ședință:

— Mă folosesc de această ocazie ca să vă adresez vreo câteva cuvinte și să vă urez un An Nou fericit și spor la muncă. Trebuie să fim cu toții uniți! Eu n-am vorbit de rău pe nimenea.

și internaționale. Matila Ghyka și soția sa, Eileen O'Connor, au avut doi copii, Roderick și Maureen.

Azi-dimineaţă am stat de vorbă cu un ministru iugoslav şi am văzut ce impresie rea le-a făcut lor disensiunile noastre. Sper că voi, generaţia tânără, veţi fi uniţi.

Pe urmă pleacă. E inutil să spun că s-a făcut caraghios. Ce nevoie avea el să vorbească despre felul cum el nu vorbeşte de rău pe alţii. În sfârşit, eu l-am studiat cu insistenţă. N-a îndrăznit să se uite la mine nici măcar o singură dată. Mi-a arătat punctele lui slabe. Atacă-l şi se sperie. Ba, mai mult, în prima sperietură face şi prostii ce-l pot costa mult mai târziu. În orice eventualitate, mie mi-a servit enorm. Întreg „farmecul" ce mă lega în prezenţa lui a dispărut... şi sper că pentru totdeauna.

După o nouă tărăgănare şi o discuţie irelevantă, Cleo Sepianu[1] relevă că nu putem avea un preşedinte asupra căruia planează o acuzare (aceea de a fi deschis scrisoarea lui Barbu Călinescu) atât de gravă. Călinescu intervine imediat cerând ca propunerea lui, aceea potrivit căreia comitetul să demisioneze, să fie reluată. Niculescu, pe un ton sarcastic, polemizează relevând faptul că

[1] Florica Cleopatra (Cleo) Sepianu (1909–?), profesoară. A absolvit Facultatea de litere şi filosofie, Universitatea din Bucureşti. În 1938 a plecat în Marea Britanie pentru a susţine teza de doctorat la Oxford. În timpul războiului s-a angajat ca translatoare şi crainică la Radio Londra. Mai târziu, probabil pentru că avea „o voce rece, clară, dar neprietenoasă", după cum spunea Liviu Cristea despre ea, la BBC a lucrat doar ca dactilografă (ACNSAS, fond SIE, dosar 98, f. 101). „În 1949–1950, doctorul Melinescu fiind şeful secţiei de cifru secret din RPR şi văr primar cu Cleo Sepianu, i-a solicitat printr-un coleg care-l avea la Londra să lucreze pentru RPR dându-ne amănunte relativ la ceea ce se petrece acolo unde se găseşte, dânsa a refuzat categoric" (ACNSAS, fond M FI, dosar 3199 Argeş, f. 48). Începând cu anul 1954, Securitatea a contactat-o de mai multe ori cu scopul recrutării, însă cea cunoscută sub numele conspirativ „Margareta" „a fost foarte rezervată în discuţii", iar în mai 1955 „a refuzat categoric acest lucru" (ACNSAS, fond SIE, dosar 98, f. nenumerotată). La sfârşitul anului 1955, dintr-o scrisoare a lui Cleo Sepianu către părinţii săi, interceptată de Securitate, s-a descoperit că ea acceptase o ofertă de muncă în Republica Federală Germană. În acel moment, rezidenţa din Londra a propus abandonarea cazului „Margareta".

n-ar fi potrivit (și *fair*) pentru Călinescu să mențină propunerea pentru că s-ar putea să cadă.

Am luat cuvântul și am arătat că prezentul comitet nu a activat, că prezentul comitet se izbește de o rezistență serioasă din partea plenului. Am spus: „Cu alte cuvinte, fapt este că prezentul comitet nu este în stare să obțină colaborarea tuturor membrilor. Primul gând ce trebuie să ne conducă este – precum a spus și dl Tilea adineaori – unitatea. Trebuie cu orice preț să asigurăm unitatea. Tocmai acest lucru lipsește comitetului Niculescu și nu numai atât, dar dacă astăzi s-ar pune la vot chestiunea demisiei actualului comitet această lipsă de unitate ar fi declarată fățiș. Nu interesează cine ar învinge; unitatea ar fi distrusă. În consecință, propun ca actualul comitet să caute să aplaneze toate conflictele și neînțelegerile dintre comitet și un mare număr de membri din plen; să-și deschidă sufletele și să caute să obțină colaborarea sinceră a tuturor membrilor. Dacă nu va reuși să facă acest lucru – pentru a închide discuția odată și pentru totdeauna, și pentru a obține tocmai acea unitate atât de necesară –, comitetul va trebui să-și ofere demisia de bunăvoie, lăsând locul altora care sunt dispuși și poate în stare să o facă. Ceea ce trebuie să avem mereu în minte este că nu ne legăm de persoane, ci de activitate. Activitatea lipsește! Această situație nu se mai poate tolera".

Propunerea a fost votată, fiind doar două „abțineri" (Călinescu și doamna Grindea). Deși Barbu C[ălinescu] n-a fost prea mulțumit, eu sunt încântat cu rezultatul obținut. Am căutat să-i explic lui Barbu C. că eu nu vreau să devin președinte și, odată ce sunt acolo, să nu fiu în stare să activez nici eu. Vreau să-l izbesc pe Niculescu, dar nu pentru că e Niculescu, ci pentru că nu activează. Chestiunile personale dintre mine și el sunt chestiuni ce n-au importanță și care vor fi probabil rezolvate în țară. Aici trebuie să arătăm o cât mai puternică afirmare ca popor. Îi mai dau o șansă să depună încă o sforțare ca să activeze; dacă va reuși, eu voi fi primul care să mă bucur.

Luni, 12 ianuarie 1942

Dinu Beza şi cu Barbu au venit la mine după cină. Iată ce ne spune Beza în legătură cu Tilea: este proprietarul restaurantului Princess[1]; anul trecut a cheltuit 18 000 £; în timpul cât era ministru depunea la bancă până la 4 500 £ lunar; în decembrie, a plătit circa 500 £ ca avans celor din comitet. Bineînţeles, răspunsul meu a fost împăciuitor. I-am promis că voi căuta să mă informez personal, dar pentru moment nu cred că aceste afirmaţii sunt adevărate. Pavel i-ar fi citit toate scrisorile lui către Tilea în care face impresia că-l cam ia peste picior. Tot Pavel ar fi răspuns la propunerea să lucreze cu tineretul: „Cu cine să lucrez? Cu băiatul lui Tilea, cu nepotul lui Tilea şi cu ginerele lui Tilea?" În fine, că în spatele lui Back se află un român căruia toată lumea îi spune *Le Président*. Identitatea nu-i este cunoscută.

Joi, 22 ianuarie 1942

Am sosit la Londra pentru şedinţa comitetului. V. [Tilea] a făcut un expozeu al relaţiilor lui cu Pavel şi a situaţiei prezente. Tratative urmează să se mai ducă. Eu am cerut ca comitetul să ratifice activitatea lui Viorel cu scopul ca astfel să fie acoperit.

Din discuţia pe care am avut-o cu prinţesa Callimachi[2] şi cu prinţul Ghyka am ajuns la concluzia că trebuie să adoptăm o

[1] Restaurantele „Princess" şi „Potomac" erau frecventate de Viorel Tilea şi de apropiaţii săi. Românii din Londra suspectau că restaurantele sunt în proprietatea lui Tilea. Mai târziu, restaurantele se vor închide, printre români comentându-se că Tilea „a lichidat restaurantul românesc ce-l avea în plin centrul Londrei fiindcă mâncau prea mulţi pe gratis" (ACNSAS, fond SIE, dosar 772, f. 90).

[2] Prinţesa Anne-Marie Callimachi (1892–1970), născută Văcărescu, secretară de legaţie în cadrul secţiei culturale. Verişoară a Elenei Văcărescu, Anne-Marie Callimachi s-a căsătorit cu prinţul Jean Calimachi înainte de Primul Război Mondial. Şi-a publicat memoriile sub titlul *Yesterday was mine* (1949), volum tradus în România de Editura Corint (*Lumea era toată a mea. Amintirile unei prinţese*, traducere de Lidia Grădinaru, prefaţă de acad. Dan Berindei, note de Filip-Lucian Iorga, Editura Corint, Bucureşti,

atitudine de *non-comitence* – chestiunea Dimăncescu-Șmilovici. În acest scop, ne-am întâlnit din nou la Ritz Hotel pe la ora 14.45. Acolo am bătut la mașină scrisoarea pe care am adresat-o lui Dimăncescu.

Prințesa a fost de o drăgălășenie nemaipomenită. M-a invitat la dejun pentru sâmbătă. Între altele, mi-a vorbit de remarca lordului Farrington relativ la mine – *a fascinating young man*[1]. Deși am fost măgulit, mi-am făcut toate rezervele pentru motivul că Farrington are tendințe „estetice".

După-masă, la orele 16.00, am mers cu Viorel și cu Barbu Niculescu la Polish Hearth[2], unde *leaderul* țărănist polonez a ținut un mic discurs ce a fost tradus în englezește. Ni s-au servit whisky și ceai. Am fost prezentat lui Todoroff[3], *leaderul* țărănist bulgar, om de multă volubilitate și plin de spirit, lui Slavik[4] (ministru ceh), Pavel (care mi-a spus cu un aer plictisit „Îmi pare bine"), Hodža cel tânăr[5] (slovac) și alții. S-a discutat mult, dar n-am primit nimic precis până acum în privința noastră, a românilor.

De acolo am mers cu Viorel la Arciszewski[6], unde am stat mai mult de o oră. La ieșire m-a informat despre conținutul convorbirii. Mi-a spus că tot mai mult se hotărăște pentru o atitudine

---

2015). Anne-Marie Callimachi a fost o personalitate viguroasă și originală, cu mare trecere în cercurile politice și culturale ale vremii, atât în țară, cât și în străinătate.

[1] „Un tânăr fascinant" (în lb. engl.).

[2] Polish Hearth, restaurant londonez cu specific polonez, înființat în anul 1939. A fost frecventat de emigranții polonezi, asigurând astfel coeziunea acestei comunități în Marea Britanie, pe parcursul celui de-al Doilea Război Mondial (n. red.).

[3] Kosta Todorov (Todoroff), om politic de origine bulgară, unul dintre liderii organizației Free Bulgarian National Committee la Londra.

[4] Juraj Slávik (1890–1969), om politic de origine slovacă. A fost ministru de Interne în guvernul cehoslovac din exil, între anii 1940 și 1945. Concomitent, între 1942 și 1945, a fost și ministrul Educației.

[5] Feodor Hodža, fiul lui Milan Hodža.

[6] Tomasz Arciszewski (1877–1955), om politic de orientare socialistă. A fost șeful guvernului polonez din exil în perioada 1944–1947.

drastică. Îi pare rău că nu s-a retras imediat după izbucnirea certei la Piccadilly, anul trecut. Pavel este uzat şi este considerat ca om de a treia mână.

Am mers la Princess. Sunt convins că este al lui, că are investiţie acolo. Tot timpul a lăudat localul şi a făcut o reclamă aproape pe faţă. Invitaţi erau directorul presei de la British Council, O'Bryan (Toby), irlandez dintr-o veche familie, şi Peterborough, de la *Daily Telegraph*.

S-au vorbit multe şi neînsemnate. Peterborough n-a uitat să ne spună povestea cum la Dardanele o muscă, probabil ţânţar, l-a pişcat de nas (explicaţie pentru că îi nasul îi este roşu). Foarte puţină politică. Cu toţii am căzut de acord că Sir Stafford Cripps este omul de viitor, probabil chiar şeful partidului conservatorilor (asta m-a lucrat enorm, pentru că este ceea ce am spus eu la Holton aproape acum un an de zile şi tot m-a întâmpinat – „Da, nici vorbă!").

Cina excelentă, vinul minunat. Poveşti interesante. Iată cum se fac prieteniile politice. Trebuie mare putere de stăpânire ca să nu izbucneşti la prostiile şi banalităţile pe care le proferezi o seară întreagă. Tot timpul a fost pasionat de problema viitoarei căi pe care am s-o urmez în viaţă. Să mă retrag într-o superioritate ştiinţifică şi să ignor pe toată lumea sau să mă pretez la acest joc ignobil. Cu durere trebuie să admit că voi lua acest de al doilea drum, deşi numai ca un mijloc pentru a reuşi să ajung acolo unde voi putea desfăşura o reală activitate politică bazată pe principii sănătoase. Fără oportunism şi demagogie. Acestea aparţin şi vor trebui să aparţină trecutului.

Seara acasă am stat de vorbă cu Viorel şi cu Eni. Mi-au fost dragi amândoi. Am vorbit despre conferinţa lui Viorel de la Cambridge. Sper că va fi succes (memento: cultivă-ţi prietenii!).

Vineri, 23 ianuarie 1942

V. [Tilea] omul e o mare decepţie. E simpluţ şi fără discuţie inofensiv. Cunoaşte însă multă lume şi ştie să se folosească de cunoştinţe. Are un adevărat talent de a cultiva prietenii. Experienţa

multă în materie politică i-a dat o oarecare abilitate. Aseară l-a criticat pe Mateescu de multe ori în fața celor doi englezi. N-am putut să aprob această atitudine, deși, în definitiv, sunt perfect de acord cu el. Și aceasta cu atât mai mult cu cât el însuși se laudă întotdeauna că el este singurul român care nu-și critică compatrioții. Ce mai tura-vura, omul întreg e o mare decepție! Nu mă miră deloc că nu a fost în stare să îi unească pe toți românii. Fără îndoială că ideea în serviciul căreia este acum este cea adevărată (cea bună), de aceea sunt și voi rămâne cu el. Nu mă leg de persoana lui decât numai pentru că nu sunt alții mai buni (memento: nu-ți critica adversarii pe chestiuni particulare în fața altora!).

Astăzi, zi de pierdere de vreme. Am fost la oculist. Mă costă 10 £. Seara, când ne-am întors de la cinema (Eni, Barbu [Niculescu] și cu mine), l-am găsit pe V. așteptându-ne. Am stat de vorbă despre scrisoarea pe care Cornea, Bianu, Gheorghiu, Cristea și Podea au trimis-o maiorului Back, în care ei le comunică că au înțeles să oprească activitatea comitetului democratic, ca să se conformeze cu dispozițiunile guvernului britanic.[1] S-au făcut comentarii. Barbu a spus: „Ce bine!". Lui Viorel i-a părut rău și nu cred că am niciun motiv să mă îndoiesc de sinceritatea lui aici.

M-a întrebat și pe mine ce cred. Răspunsul: „Din punctul de vedere național găsesc că am pierdut mult prin acest gest, pentru că așa s-a distrus și ultimul punct comun în atitudinea românilor de aici, acela de a spune răspicat că nu înțelegem să activăm decât numai ca un grup românesc constituit. În ceea ce privește FRM, n-am nicio părere pentru moment. Poate că e bine, poate că e rău. N-am toate datele ca să pot emite o opinie".

Barbu a făcut propunerea să luăm o cină cu câțiva din prietenii lui. Am acceptat. Mi s-a vorbit de Radu și de răceala dintre relațiile noastre. Eu am răspuns că, într-adevăr, Radu mi-e drag.

[1] La 15 ianuarie 1942, prin intermediul maiorului Back, guvernul britanic a solicitat organizațiilor românești de la Londra să nu mai desfășoare activități politice. Cei mai mulți dintre membrii comitetului executiv al CDR au decis să-și suspende activitatea, în timp ce FRM nu a luat nicio decizie în acest sens.

Sâmbătă, 24 ianuarie 1942

Am luat dejunul cu prințesa Callimachi la Ritz Hotel. Pe zi ce trece mă conving tot mai mult că e o femeie inteligentă și cultă. De la orele 14.30 la 18, la Grosvenor Place[1] – sediul ceh – s-a ținut primul *meeting* al lui International Students Council. S-au discutat multe lucruri. Mi s-a oferit președinția unui comitet ad-hoc pentru organizarea unei expoziții studențești. Din cauza lipsei de timp a trebuit să refuz. Am primit în schimb să fiu membru în comitetul executiv al International Students Union.

La întoarcerea la Cambridge am stat de vorbă cu reprezentantul Ungariei, Imre Hálász[2], despre CESYS și a căzut de acord cu propunerile mele. Palaček și Klemenčič au promis să-mi răspundă la scrisoarea mea. Trebuie să-i răspund lui Hans.

Duminică, 8 februarie 1942

Draga mea Elisabeth[3], ultimele speranțe pe care le aveam pentru o viață decentă, ultima încercare de a folosi tot ceea ce mai era bun în mine pentru a atinge un înalt ideal de iubire aparține acum trecutului. Ne-am întâlnit întâmplător, întâmplător ne

---

[1] Grosvenor Place, bulevard central în apropierea Palatului Buckingham, unde se afla sediul guvernului cehoslovac în exil la Londra.

[2] Imre Hálász, președintele societății studențești ungurești.

[3] Elisabeth Pilkington (1921–2016), soția lui Ion Rațiu. A crescut în regiunea Lancashire unde familia Pilkington dezvoltase, de-a lungul a patru generații, o mare întreprindere în domeniul sticlăriei. Tatăl ei, colonelul Guy Reginald Pilkington, a lucrat în cadrul companiei ca director de personal. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, Elisabeth Pilkington a făcut voluntariat ca asistentă medicală într-un spital militar din Manchester. Ion Rațiu a cunoscut-o pe Elisabeth la Cambridge, prin intermediul unui văr de-al ei, Charles Pilkington. Cei doi s-au căsătorit în anul 1945. După moartea lui Ion Rațiu, Elisabeth a locuit la Londra, unde a coordonat activitatea Rațiu Family Charitable Foundation, a Centrului Rațiu pentru Democrație și a Asociației Mondiale a Sănătății Mentale. În semn de recunoaștere a muncii sale, Elisabeth Rațiu a primit distincții din partea mai multor instituții și organizații, printre care și Președinția României și Departamentul de Stat al SUA.

vom despărți. Am crezut că te iubesc cu toată tăria unui tânăr ce a avut numai decepții și dezamăgiri în dragostea femeilor. O iubire deznădăjduită. Intensitatea profundului sentiment ce-ți nutream era în plină dezvoltare. Și apoi... prăbușirea!

Sâmbătă (duminică), 4/5 aprilie 1942

Astăzi am sosit la Holton Place să-mi petrec Paștele în sânul familiei. Multe gânduri m-au bătut pe drum. Și cele mai multe nu erau prea vesele, dar le-am respins pe toate și am venit cu inima ușoară și deschisă. Seara am jucat preferans până când la orele 12 noaptea... un clopoțel a început să sune, iar fetițele cu voci nevinovate au cântat *Cristos a înviat!*.

În fața colțului românesc, Stăncuța și Ioana ne-au împărțit fiecăruia câte o făclie aprinsă. Pentru câteva clipe parcă pe fața fiecăruia a trecut norul amintirilor: Paștele în țară! Și apoi realitatea: o mână de exilați, purtați doar de un singur ideal, într-un moment de reculegere sufletească. Un tablou bizar – ar spune un spectator indiferent. Unii în pijamale, alții în halate și mai ales restul îmbrăcați. Cu toții plecați cu umilință deasupra făcliei ce simbolizează măreața „Înviere a Domnului". Pe urmă urările și sărutările tradiționale. Deși totul de o simplitate uimitoare, profunzimea sentimentelor e de netăgăduit. Eni, Viorel, Fräuli, Tételle, Radu, Barbu, Johnny, Ileana, Ioana, Stanca și cu mine am fost uniți într-un gând: sărbătorirea Paștelui acasă la ai noștri. Dumnezeu e mare și voința lui atotputernică! Cristos a înviat! Adevărat a înviat!

Luni, 27 iulie 1942

Astăzi am avut o convorbire lungă cu Viorel. S-au stabilit următoarele:

a) să încerc să mă pregătesc pentru un B.A. în Economics la Cambridge anul viitor;

b) mi-a făcut propunerea să organizez Secretariatul General al Mișcării Românilor Liberi, fișiere cu întreg materialul referitor la România, Europa Centrală, Ordinea Europeană și

Ordinea Mondială. Transilvania, Basarabia şi Bucovina, Dobrogea. Tot materialul „pentru" şi „contra" punctului de vedere adoptat de către Mişcarea Românilor Liberi (cărţi, reviste, articole, conferinţe, declaraţii, comunicate, referate şi recenzii despre tot ce s-a scris în această direcţie, pregătirea materialului pentru conferinţa de pace). Toate acestea le-am ascultat cu inima tremurândă de emoţie şi totodată cu un real simţ al enormei greutăţi ce voi întâmpina. Purtat de aceste gânduri mi-am exprimat îndoiala că voi putea satisface aşteptările lui, însă am adăugat imediat că voi căuta să dau tot ceea ce mi-e în putinţă.

c) Am discutat pe larg chestiunea Societăţii Studenţilor Români din Marea Britanie. Am făcut-o poate pentru prima dată. Voi căuta să-mi pun în aplicare programul ce mi l-am stabilit.

d) În fine, am făcut un adevărat expozeu al situaţiei Societăţii Studenţilor Europei Centrale (CESYS) şi am cerut sfaturile. Mi s-a spus că el crede de cuviinţă să invităm pe vicepreşedintele Cehoslovaciei şi [pe cel] al Poloniei. A aprobat în întregime planul meu de organizare a Clubului şi crede că voi fi în stare să obţin fondurile necesare de la guvernele aliate şi în special de la cel polonez.

d) Mi-a dat asigurări că situaţia mea financiară nu va fi o sursă de îngrijorări, punându-mi-se la dispoziţie o sumă din care voi putea ieşi la cale. Iată programul: dimineaţa, pregătirea pentru examenul din anul viitor. După-masă, Mişcarea Română Liberă, Societatea Studenţilor Români din Marea Britanie şi CESYS. Am multă încredere şi rog pe bunul Dumnezeu să mă ajute.

Marţi, 28 iulie 1942

Faptul că voi prelua organizarea secretariatului a fost discutat la Free Romanian House în faţa amiralului şi a lui Dimi[1]. Amândoi au fost de acord. Sanda [Stătescu] a împlinit 23 ani. E foarte drăguţă. Păcat că n-are mai multă personalitate şi ceva tărie de

[1] Dimitrie Dinu Dimăncescu. Pe alocuri, Ion Raţiu va continua să-l menţioneze pe Dimăncescu în jurnalul său cu diminutivul Dimi sau cu prenumele Dinu.

caracter. Prea e influențabilă. Viorel mi-a spus despre planul lui cu ocuparea regiunilor de la granița de apus a Rusiei prin paraşutişti americani şi englezi, imediat după încetarea ostilităților. Acum lucrează la memoriul ce va fi fost cerut de americani în legătură cu această idee. Seara a luat masa cu Jan Masaryk[1]. Când s-a reîntors părea foarte vesel. Stările acestea psihologice ale lui nu sunt suficient de elocvente, pentru că are tendința să interpreteze lucrurile prea optimist.

Miercuri, 29 iulie 1942

Azi-dimineață l-am văzut pe Vlajić (secretarul lui CESYS) şi am stabilit felul în care urmează să lucrăm pentru obținerea celor mai bune rezultate. Vom căuta acceptarea din partea patronilor şi apoi vom publica pamfletul societății.

L-am văzut pe Fedor Hodža – băiatul lui Milan[2] – la Allies Club. Am luat cina împreună tot acolo şi am stat de vorbă până

[1] Jan Garrigue Masaryk (1886–1948) a demisionat din funcția de ambasador al Cehoslovaciei la Londra în septembrie 1938, în semn de protest față de ocuparea țării sale de către naziști. A rămas în Marea Britanie, fiind numit ministru de Externe în guvernul din exil cehoslovac (1940). În timpul războiului obişnuia să se adreseze conaționalilor prin intermediul BBC. Şi-a păstrat poziția de ministru de Externe şi în guvernul de la Praga, până în anul 1948.

[2] Milan Hodža (1878–1944), om politic slovac. A fost parlamentar, ministru al Agriculturii, ministru de Externe. Între 1935 şi 1938 a fost prim-ministru al Cehoslovaciei. A fost forțat să demisioneze în urma Acordului de la München şi a plecat în exil, la început în Elveția, apoi în Franța şi Marea Britanie. Din 1941 şi până la sfârşitul vieții sale a locuit în SUA. În 1939, la Paris, a înființat Consiliul Național Slovac, un adevărat centru de rezistență slovacă în timpul războiului. A intrat în conflict cu reprezentanții guvernului cehoslovac din exil, condus de Edvard Beneš. În 2002, rămăşițele sale pământeşti au fost aduse acasă, în Slovacia. Feodor Hodža nu a fost un politician de anvergura tatălui său, probabil şi pentru că a fost forțat să trăiască în exil. Aflați amândoi la Londra, Ion Rațiu şi Feodor Hodža au construit o relație de prietenie şi respect reciproc pe care Ion Rațiu o menționează adesea în jurnalul său.

după 11 p.m. În total mai mult de patru ore încontinuu. Iată topicul discuției.

1. La cererea lui i-am dat toate detaliile necesare în legătură cu Central Europe (CESYS). A fost de acord în întregime și mi-a promis ajutorul său. Mi-a sugerat să intru în legătură cu indivizi din America și să încerc să organizez acolo o societate soră cu cea pe care am organizat-o în Anglia. El este absolut convins că americanii îi vor da un suport oficial.

2. Free Romania. Din nou am avut o confirmare a temerilor mele. Atitudinea de rezervă a guvernelor aliate este datorită faptului că românii de aici nu sunt suficient de reprezentativi. Între altele, mi-a spus că dacă Maniu ar fi fost aici situația ar fi diferită. Toți cei ce cred că Tilea va ocupa un rol de căpetenie în viața publică a României stau de vorbă cu el pentru simplul motiv că în felul acesta Tilea devine interesant. Aici eu i-am dat o informație amplă cu privire la dezvoltarea politică din ultimii 10 ani și l-am asigurat că convingerea mea personală este că Tilea are încă multe de spus, atât în politica internă, cât și în cea externă a României.

3. Discutând măsura în care suntem reprezentativi, am trecut la guvernul cehoslovac din Londra. A criticat membrii guvernului ca nereprezentativi. Mi-a povestit felul în care Osuský[1] a fost mazilit și scos afară din guvern, printr-o simplă notificare din partea lui Beneš prin Šrámek[2]. Beneš susține că statul cehoslovac

[1] Štefan Osuský (1889–1973), diplomat și om politic de origine slovacă. A fost reprezentatul guvernului de la Praga în capitalele Londra și Paris. În 1939 a devenit membru al Comitetului Național Cehoslovac, fondat de Edvard Beneš. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial a fost unul dintre organizatorii rezistenței împotriva ocupației germane. Începând din anul 1940 a fost ministru în guvernul cehoslovac aflat în exil la Londra. Relațiile sale cu Beneš s-au deteriorat la scurt timp după aceea, datorită faptului că între cei doi existau diferențe de opinie privind politica externă, coordonarea din exil, reformele politice care ar fi trebuit implementate după război etc. În 1942, Beneš l-a îndepărtat pe Osuský din toate funcțiile politice.

[2] Jan Šrámek (1870–1956), om politic, colaborator al lui Edvard Beneš. A fost șeful guvernului cehoslovac din exil între 1940 și 1945.

există întrucât el este președinte. Dacă el n-ar fi președinte nici statul n-ar exista. Această interpretare a fost atacată în public de către Osuský care a spus răspicat că statul există indiferent de persoana lui Beneš. Hodža este în SUA și singura lui funcție oficială este aceea de membru al State Council[1].

Sâmbătă, 1 august 1942

Arthur Henderson, subsecretarul la [Ministerul de] Război, mi-a dat câteva informații cu privire la felul cum își organizează el speech-urile. Cred că este mai mult decât interesant să știi că în începuturile lui a fost un vorbitor mediocru datorită în mare parte a nervozității. Vorbind de război, i-am pomenit de bombardarea Cambridge-ului și am remarcat că e păcat ca un asemenea oraș să fie distrus.

Răspunsul a fost așa cum îl așteptam și m-a umplut de bucurie: „Ne doare să știm că locurile pe care le iubim (el e membru al Trinity Hall College) sunt distruse, dar nu ne putem opri decât numai la distrugerea totală a inamicului cu orice risc și cu orice cost". La fel ca și Greenwood aseară, care a elaborat pe tema „*This war is our war*"[2] și el susține aceeași părere. Marea Britanie e singura țară ce a declarat război (în afară de Franța care a urmat-o) în ziua de 3 septembrie 1939 și el, Greenwood, a jucat un rol important în acea zi (*in the House of Commons*[3]). Atât Rusia, cât și USA au fost târâte în război de Germania și Japonia. În plus, nu trebuie uitată memorabila vară a anului 1940, când după Dunkirk, Anglia singură a stat împotriva unui dușman incomparabil superior în armament.

Vederile lui Greenwood de aseară mi-au adus aminte de dr. Kullmann, reprezentantul (High Commissioner) Ligii Națiunilor, care și el vedea o perioadă intermediară în care o poliție internațională

[1] Un „parlament" format din politicieni cehi și slovaci emigrați în Europa Occidentală, cu sediul la Londra (n. red.).

[2] „Acest război este războiul nostru" (în lb. engl.).

[3] „În Camera Comunelor" (în lb. engl.).

(sau o armată de ocupație) va fi în stare să mențină ordinea în timp ce reconstruirea Europei va deveni un fapt împlinit. El vedea International Board of Trade, International Board of Shipping, International Board of Public Building etc. Atunci am crezut ideea simplă, cam fantezistă. Astăzi mă întreb?!

Duminică, 2 august 1942

Ripka[1], ministrul Cehoslovaciei, a venit și el și a luat cina cu ceilalți. Viorel [Tilea] a povestit cum Roosevelt, atunci când Regele Petru a apărut în White House, i-ar fi spus: „*Come on boy, you look like in the pictures*"[2]. Într-o altă ocazie tot Roosevelt ar fi spus: „*Now that a few kings have come to see me, I hope that at least one President (meaning Beneš) will come to see me as well*"[3].

Luni, 3 august 1942

Președintele Republicii Cehoslovace a luat masa la Holton Place. E un om de statură mică. Destul de cărunt și cam chel. Deși departe de a mai fi un om tânăr, are niște ochi foarte vioi, vorbește cu un ton răspicat și are un fel tăios de a spune că lucrurile sunt așa sau așa, ce nu dă nicio șansă de vreo replică.

1. Perioada de imediat de după război. Un haos creat de războnarea popoarelor ce au fost subjugate de germani. Nu crede că ar fi bine ca englezii sau americanii să intervină în această stare de revoluție.

---

[1] Hubert Ripka (1895–1958), scriitor și om politic de origine cehă. A fost membru în guvernul cehoslovac din exil. După război, Ripka s-a întors la Praga și a ocupat poziția de ministru al Comerțului Exterior în noul guvern. A părăsit Cehoslovacia după venirea comuniștilor la putere (1948) și a rămas în exil până la sfârșitul vieții sale. Ripka a avut o strânsă relație de colaborare cu Viorel Tilea și Ion Rațiu.

[2] „Băiete, arăți ca în poze" (în lb. engl.). Regele Petru al II-lea al Iugoslaviei (1923–1970) a domnit între 1934 și 1945. În 1942, când a vizitat SUA, avea 19 ani (n. red.).

[3] „Acum, că tot au venit câțiva regi să mă vadă, sper ca măcar un președinte (Beneš adică) să vină, de asemenea, să mă vadă" (în lb. engl.).

2. L-au întrebat. Revoluția pe plan național corespunde cu revoluția de clasă în Cehoslovacia, pentru că germanii au achiziționat toate întreprinderile mari, deci problema este simplă. Ce crede că se va întâmpla în alte țări? Va fi oare revoluție de clasă? Răspunsul a fost: da! În Cehoslovacia guvernul lucrează la operarea acestei revoluții sociale, ce va porni de sus în felul acesta. Chestiunea nu este așa de simplă în Slovacia, pentru că o mare parte din slovaci au fost lăsați de germani să continue tocmai în scopul de a-i juca împotriva cehilor.

3. Prea multe partide. Un fel de restricție a partidelor de către stat. Cum va face-o? În general, impresia nu a fost fulminantă. Seara, Henderson (Arthur) m-a adus cu mașina la Londra. Katheleen a condus foarte bine.

Vineri, 7 august 1942

Dimineața m-am dus la Viorel să-i spun la revedere pentru weekend. S-a făcut mirat că plec și, fără nicio legătură, mi-a spus că-i pare bine că am început să facem mici producții românești. Evident că Eni [Tilea] i-a spus despre aceasta. Pe urmă am aflat că Radu [Tilea] primise o ceartă serioasă foarte de dimineață. Descărcarea trebuia să meargă undeva și Radu, săracul, era cel mai potrivit paratrăsnet.

De la 11.10 până la 17.30, apoi până la 19.00 am călătorit în continuu, de la Oxford până la St. Helens. Casa lui Elisabeth e foarte drăguță, spațioasă, cu tot confortul modern, e așezată în mijlocul unei grădini foarte frumoase. Dna Pilkington, o femeie foarte drăguță, a făcut tot ce i-a stat în putință să mă simt bine. Cu toate acestea n-a trecut peste măsura (re)cerută de bunele maniere aristocratice. La cină a fost și un medic, conservator feroce. El nu ne-a făcut mare plăcere, lui Elisabeth și mie, în ceea ce privește conversația.

Mr. Pilkington e un om de centru. Colonel în retragere, se ocupă cu Home Guard[1], face afaceri și are o viață mai mult sau

[1] Organizație de apărare a armatei britanice, care a ființat între 1940 și 1944. Era alcătuită din voluntari care nu puteau fi recrutați. Aproximativ

mai puțin liniștită. Cristopher, fratele ei mai tânăr (18), vrea să meargă în RAF. Foarte drăguț, cântă bine la pian; plin de intenții frumoase și de idealuri. Întreaga familie merge la culcare la orele 11 p.m. Spun o mică rugăciune înainte de fiecare masă și consumă băuturi scumpe.

Mrs. Pilkington a făcut remarca: *„If you're not socialist at 20, there must be something wrong with your heart. If you're socialist at 40, there must be something wrong with your head"*[1]. Într-un cuvânt, aș spune că este o familie fericită. Ar fi păcat să intru în ea și să spulber pacea lor, prin viața mea furtunoasă. Elisabeth mă iubește și vrea să se mărite cu mine. Mie mi-e dragă, dar nu suficient ca să-mi pierd capul. Totuși, cred că pot să spun că, dacă aș vrea să mă însor, m-aș însura cu ea. Nu cred că am dreptul să-i distrug viața, deși ea are idei socialiste și e gata să se comporte în acord cu ele.

Sâmbătă, 8 august 1942

Locul unde stăm se numește Crank. Dimineața am vizitat grădina imensă ce înconjoară casa. La prânz, nimeni altcineva decât familia. După-masă am stat de vorbă cu Guy Pilkington despre cerbi. E vânător pasionat. Cunoaște cerbii Carpaților. Pe la patru am plecat pentru ceai la Mr. Long, agentul lordului Derby. Proprietatea lordului Derby are 17 mile în circumferință. Pe drum ne-a prins o ploaie torențială. În plus, am fost opriți de către sentinele să trecem prin partea în care RAF-ul are câteva *wellington*-uri (bombardamente de noapte). Cu toții am mers până la barăci. Acolo am fost identificați și apoi ni s-a dat un *passport*.

În sfârșit am ajuns la destinație. Căpriori, gâște sălbatice, iepuri și fazani sunt lucruri foarte obișnuite. Un lac mare este plin

1 500 000 de britanici făceau parte din Home Guard, care era considerată armata de rezervă a Marii Britanii, în cazul unei invazii din partea Germaniei naziste (n. red.).

[1] „Dacă nu ești socialist la 20 de ani, ceva este în neregulă cu inima ta. Dacă ești socialist la 40 de ani, ceva este în neregulă cu capul tău" (în lb. engl.) (n. red.).

de știuci. La ceai, am stat de vorbă fără ca să spunem nimic; apoi, am jucat un joc curios, care te face să compui cuvinte din o serie de litere pe care le primești.

Seara, o mătușă a lor a fost la cină. Ea e mare schioară. M-a întrebat o mulțime de lucruri despre România. Pe urmă am jucat un fel de joc de cărți. În felul acesta încă o zi de adevărată viață provincială a trecut în liniște. Mă întreb cât timp aș putea rezista la o astfel de viață. Când mă gândesc că nu mai demult decât acum doi ani, nu făceam altceva nimic decât jucam cărți, beam și făceam curte la femei... Viața pe care o duc acum este o viață de intelectual. Mă pasionează și sper că nu voi mai fi tentat de monotonie și liniștea vieții pe care am avut-o înainte. Aici e foarte plăcut și toți sunt foarte drăguți. Sunt bogați. Au mari interese în industria de sticlă.

Duminică, 9 august 1942

O zi plăcută în care veselia și tristețea s-au alternat cu multă repeziciune. Am ajuns la concluzia că sunt o fire emoțională. Mă interesează politica și mă pregătesc pentru o viață politică. Vreau să mă întorc în țară cu orice preț. Toate acestea sunt tot atâtea argumente împotriva căsătoriei noastre, ca să nu mai amintesc faptul că eu sunt român și ea e englezoaică.

I-am arătat toate aceste argumente cu cea mai mare obiectivitate de care sunt capabil. Răspunsul ei a fost acela al unei fete îndrăgostite: „Dacă crezi că-ți voi fi de folos în viață, atunci vreau să mă căsătoresc cu tine". Seara am mers la plimbare și vizitat întreaga lor moșie. E mare și e impozantă. Dragostea ei pentru mine e caldă și mai mult decât suficientă pentru a mă face fericit. Totuși, nu văd cum aș putea să mă căsătoresc cu ea. Ce fel de viață ar avea ea în compania mea: sunt un aventurier, sunt un exilat, sunt sărac, sunt afemeiat, sunt plin de defecte mai mărunte.

Când ne-am întors, mi-am dat seama pentru prima oară că sunt un exilat. Toată amărăciunea acestui gând m-a izbit în mijlocul feței. Bătrânul Guy, nu numai că e gelos pe mine pentru că fata lui e îndrăgostită, dar cred că nici nu are încredere în seriozitatea

mea. Mi-am dat seama cu multă durere că așa ceva nu mi s-ar fi întâmplat în țară.

La cină am fost morocănos. Pe urmă am fost la bunica ei și la mătușile ei, sunt Evelyn și Ant. Ambele au fost foarte drăguțe. Toți mi-au cerut să vin din nou, cu excepția lui Guy și, din nefericire, el e singurul om ce nu s-a lăsat influențat de aparența mea de băiat cult, manierat, cu legături și deștept. Poate că el a pătruns mai adânc și s-a îngrozit!

Joi, 13 august 1942

Iată-mă instalat confortabil în biroul secretarului particular al ministrului iugoslav Čubrilović[1], care pentru moment este în America. Citeam ziarul, întâmplător am privit spre ușă atunci când nimeni altul decât Gheorghiu de la BBC intră în cameră. Să fi văzut surpriza de pe fața lui. O poemă!

De altfel, e natural. Nu era de așteptat să mă găsească instalat în scaunul lui Vlajić[2]. Pentru că și el îl aștepta pe Vlajić, am stat de vorbă ca să ne mai treacă timpul. După obișnuitele tatonări și după ce stocul de banalități au fost epuizate, m-a întrebat ce mai face Tilea, „singurul om pe care noi întotdeauna l-am apreciat".

— Cum l-ați apreciat când și Mateescu, și Cornea l-au atacat în public?

— Da, dar noi n-am subscris niciodată [la] ceea ce au publicat ei.

— N-ați fost voi, oare, în același comitet democratic[3]? Nu ați semnat același apel în josul numelor lor? Mai puteți să spuneți că n-ați fost de acord cu ce au scris! De ce nu i-ați oprit?

---

[1] Branko Čubrilović, om politic iugoslav de origine bosniacă. A fost senator, membru al Partidului Agrar și ministru al Agriculturii în cabinetul din exil condus de Dušan Simović, la Londra (1941–1942).

[2] Božidar Vlajić (1888–1974), om politic de origine sârbă. A fost secretar general al Partidului Democrat din Iugoslavia, membru al parlamentului de la Belgrad și membru într-unul din guvernele monarhiste din exil.

[3] Ion Rațiu se referă la CDR. Gheorghiu era membru în Comitetului Executiv al acestei organizații, pe atunci condusă de Cornea.

Răspunsurile pe care mi le-a dat în acest punct au fost destul de vagi și fără relevanță.

— Ce mai face Pavel Pavel? Acum e de-al vostru.

— De-al nostru?! Eu știam că e reprezentantul lui Maniu! Voi pretindeați că reprezentați pe Maniu, deci trebuie să fiți împreună!?

— Pavel Pavel ne-a jucat pe sfoară. A vrut să se pună bine și cu voi, și cu noi. Până în cele din urmă ne-a lăsat baltă. Știi, Cristea s-a însurat.

Această știre m-a stupefiat de-a dreptul. La orice mă așteptam, dar nu la așa ceva.

— Cristea s-a însurat. Și e fericit. Podea și cu mine ne vedem de treabă. Voi ați mai rămas singura mișcare românească de aici din Anglia. De ce nu depuneți o activitate mai intensă?

Aici i-am arătat din nou cât de dureros este că nu suntem uniți: „Nu e absurd că doi români din acei puțini care am căutat să menținem drapelul românesc aici în Anglia, ne întâlnim din întâmplare în cabinetul unui iugoslav? Care au fost principiile mari care v-au făcut să rupeți mișcarea românească în două? Ați plecat cu Mateescu și Cornea în frunte. Ați acuzat FRM de politică carlistă. Acum toată lumea o știe că nu face politică carlistă. Avem cu toții același ideal: salvarea țării noastre și totuși am putut să ne despărțim cu atâta ură. De ce ați făcut-o? Ați compromis spiritul de echipă al românilor, în momente grele, în fața englezilor, fără ca să fi realizat nimic ce v-ar putea justifica atitudinea. Câte s-ar fi putut face; și ce forță am fi reprezentat; toți uniți!"

Din nou, răspunsurile lui au fost foarte vagi (el e cel mai puțin deștept din cei trei, ceilalți ar răspunde: „Prin faptul că l-am făcut pe Tilea să declare că nu face politică carlistă și că se opune la tot ceea ce are de-a face cu Carol, noi ne-am îndeplinit misiunea"). Eu: „Dar acum aprobați pamfletele lui Mateescu cu care aruncă noroi în Carol, în Tilea și în atâția alții".

— Mateescu e un nebun.

— Dacă e un nebun, de ce v-ați asociat cu el din capul locului?

— Atunci nu-l cunoșteam.

Pe urmă am vorbit despre Societatea Studenților Români. Eu: „Dacă-ți mai amintești, acum un an aproape v-am făcut oferta să mă ajutați să organizăm un fel de Romania Research Institute. Cu toții m-ați refuzat sub diferite forme și diferite motive. Într-un an de zile s-ar fi putut face foarte mult. Ceea ce vrem noi să facem era doar ca fiecare să citească câte o carte din când în când și să facă un rezumat scris și să citeze câteva pasagii care se refereau la România. Acum o facem, dar natural suntem puțini și merge cu destulă greutate. Aici ne-ați putea ajuta și voi. De ce n-o faceți?"

— Am să vorbesc și cu ceilalți.

— Pe de altă parte, ne-ați putea ajuta la Societatea Studenților Români, cu articole, conferințe etc.

— Eu sunt prea bătrân deja ca să mă ocup cu astfel de lucruri.

I-am pomenit de mica producție românească de la Oxford. El: „De altfel, voi, tineretul de la Free Romania, nu ați întreținut relații de prietenie cu noi". „Aceasta nu numai că este o exagerare, dar o spun pe față, este un neadevăr. Eu personal am căutat să mențin relațiile cu voi nu mai puțin decât de cinci ori. De două ori erați toți trei împreună. De două ori l-am văzut pe Cristea singur. Odată l-am văzut pe Podea singur. Cam toate acestea n-au ajuns la niciun rezultat. Eu am făcut mai mult decât primul pas, pentru că eram mai tânăr, dar prietenia nu se face cu forța. Voi nu m-ați invitat nici măcar o dată".

Mi-a povestit pe urmă de venirea lui Titus Podea (fratele mai tânăr al lui Ion Podea de la BBC), care a luptat la Odessa. A fost decorat. În fața pericolului de a-și pierde viața în fiecare zi pentru o cauză pe care n-o credea dreaptă s-a decis să [își asume] riscul de a pleca din țară. Pe front era trimis în locurile cele mai periculoase tocmai pentru că știau că este proaliat.

A venit cu membrii Legației Americane în primăvara anului 1942 și a dus o frică serioasă până la granița iugoslavă. Ajuns în

Anglia, a povestit celor cu care a venit în contact următoarele: „Maniu e pe departe cel mai puternic om în România. BBC-ul e ascultat zilnic la toate emisiunile. Românii din Londra au un fel de aureolă în jurul lor. Toată lumea crede că aici se depune o activitate imensă. Nu se prea știe că nu suntem uniți". În orice caz, el a fost foarte dezamăgit de ceea ce a aflat. Pe urmă a plecat în America. Pentru moment nu face politică. El e jurnalist și are o obligație morală față de americani să meargă cu ei, pentru că ei l-au scos din țară. Dacă am o judecată bună, cred că o să mă invite în viitor. Să vedem?!

Seara am stat de vorbă cu Adina Iliescu. I-am vorbit de proiectele mele de viitor: Societatea Studenților Români, Europa Centrală, Free Romanian. A fost cu totul de acord și mi-a promis tot sprijinul. E foarte drăguță.

Vineri, 14 august 1942

Am plecat la amiral de dimineață. L-am găsit pregătindu-și conferința de joia viitoare la Earls Court. I-am vorbit și Adinei de cele de mai sus. Iată sfaturile lui:

a) Să facem tot posibilul ca să obținem colaborarea celor din vechiul comitet la Societatea Studenților Români, lucru pe care eu deja l-am pus în aplicare.

b) A ascultat programul pentru Europa Centrală și m-a aprobat. Totuși crede că ar fi fost bine să fi creat două posturi de vicepreședinte și acolo să fie puși un ceh și un grec.

c) M-a sfătuit să nu acoperim noi deficitul creat de către vechiul comitet, decât parțial și la sfârșitul gestiunii. Noi va trebui să depunem o activitate cu bani pe care îi vom strânge. Restul deficitului neacoperit să-l trecem pentru anul bugetar viitor.

d) Organizarea Free Romanian. În primul rând în ceea ce privește lucrările: I. Scrisori pentru obținerea adeziunii cu lucrare. II. O schemă a unui plan de bază. III. Adunarea materialului, o listă a cărților de care avem nevoie, repartizarea cărților pe persoane, obținerea de rezumate și citate, clasarea materialului.

IV. Trierea materialului pentru diferitele eventuale publicații. V. Publicarea.

Pe urmă i-am spus de oferta pe care mi-a făcut-o Tilea, ca să lucrez la Free Romanian și să-i pregătesc examenul. Pe de altă parte, existența îmi va fi asigurată. De unde vin acești bani? Să-i primesc sau să nu-i primesc? N-aș vrea să fiu obligat lui Tilea din punct de vedere financiar. Legătura familială este destul de puternică, totuși n-aș vrea să-mi pierd independența.

Amiralul m-a asigurat că banii nu sunt ai lui Tilea personal. Crede că nu trebuie să întreb de unde vin și să-i accept pentru că numai în felul acesta voi putea fi de folos mișcării. Seara am repetat toate acestea lui Viorel la Holton Place. Desigur a interpretat lucrurile mult prea favorabil lui (ca întotdeauna, de altfel). Nu i-a plăcut când am accentuat pe lipsa de activitate a lui Free Romanian. Rămâne același om slab în această privință. Nu-i place să i se spună greșelile. Cred că se gândește la o campanie de activitate. Să dea Dumnezeu! Dimi a acceptat să publice *The Ordeal of Transilvania de Transilvans* (Silviu Dragomir) sub numele de Romania Research Institute (centre).

Sâmbătă, 15 august 1942

La masă au fost Seton-Watson și Miss Blackwood. După-masă am stat de vorbă cu Viorel. Faptul că Titus Podea a fost trimis în locurile cele mai periculoase denotă că ofițerii sunt progermani, căci altfel un proaliat n-ar putea fi persecutat. Chiar dacă germanii l-ar urmări totuși ar putea fi dosit cu destulă ușurință.

Pe urmă am discutat de CESYS. Mi-a spus că el îmi dă 50 £ de la Free Romanian Movement. Pe urmă, luni vorbește cu [Jan] Masaryk. Crede că trebuie să-i trimitem o invitație lui și una lui Jan Šrámek. I-am povestit pe urmă cum rezultatul indirect al insistențelor mele asupra polonezilor a fost că ei se constituie într-o Uniune Națională a Studenților. Bresinski, cel ce urmează să fie președinte, îmi este prieten personal. Skulski, cel ce urmează să fie secretar general, este casierul lui CESYS.

Sâmbătă, 22 august 1942

Sunt din nou la Holton Place. Frații Henderson[1] sunt aici. Au de gând să petreacă o săptămână în liniștea Holtonului. Dimineața am citit *The Economist Consequences of the Peace* a lui Keynes, carte ce la data apariției ei a făcut mare zarvă. E interesant cum atitudinea „Tigrului" (Clemenceau) se dovedește extrem de realistă în lumina evenimentelor de astăzi. Totuși, se poate discuta, în sensul că tocmai atitudinea lui a provocat un nou război „cartaginez". Peel e aici. Vorbește, și vorbește, și vorbește...! Toată lumea se ferește de el. Willy H[enderson] califică felul lui Peel de a conversa ca *overpowering*[2].

Torma[3], fostul ministru al Estoniei, a luat masa la Holton. La masă am aflat de la el că Estonia avea o industrie foarte dezvoltată de ciocolată pe care o exporta în principal în Anglia (cacao venea prin Anglia). Flax și Textiles erau mărfurile ce mergeau în România.

La ceai (Arthur și Willy Henderson, Tilea, Torma și eu) s-a discutat chestiunea baltică în detaliu. Torma susține că balticii (Estonia, Letonia și Lituania; cazul Finlandei este ceva diferit) sunt îngroziți de germani, dar urăsc pe ruși tocmai datorită greșelilor politice ale URSS: „Într-adevăr, președintele Estoniei, care în 1936 a fost reales pentru o perioadă de șapte ani, a fost departe de a fi un reacționar (acest lucru nici nu e posibil în Estonia), dimpotrivă, a avut o politică deslușită de a obține recunoașterea completă din partea USSR și de a trăi în bune relații cu ei. Atunci când, în 1940, Rusia a cerut baze navale, acestea au fost date în urma asigurărilor din partea tuturor, împreună cu Stalin, că aceste cerințe strategice

[1] Arthur și Willy Henderson, politicieni laburiști, fiii lui Arthur Henderson (1863–1935), lider al Partidului Laburist, una din personalitățile de seamă ale politicii britanice.

[2] „Copleșitor" (în lb. engl.) (n. red.).

[3] August Torma (1895–1971), diplomat. A fost ambasadorul Estoniei la Londra în perioada 1934–1940. A trăit în exil după ce țara sa a fost ocupată de sovietici.

ale Rusiei, fiind satisfăcute, Rusia nu va mai cere nimic. În 1941, marea greşeală politică s-a produs. Rusia a anexat cele trei ţări baltice; a trimis conducătorii naţiunilor acestea în închisori sau în Siberia şi au făcut un plebiscit în care nu era decât o singură listă, aceea a comuniştilor. Prin acest act, Rusia a obţinut ceea ce a dorit, însă a pierdut o armată de 400 000 de oameni bine antrenaţi, care ar fi luptat cu dragă inimă împotriva armatelor germane. În plus, astăzi am asistat la acte deschise de sabotaj. Natural, toate acestea au devenit imposibile pentru simplul motiv că popoarele baltice n-au prea mult de ales între germani şi ruşi. Opresiunea străină este aceeaşi, ori de unde ar veni ea".

La întrebarea mea dacă faptul că germanii nu pun un guvern de Quislingi[1] în ţările baltice, arată intenţia germanilor de a anexa aceste ţări la Germania în noua ordine europeană, Torma mi-a răspuns că da, evocând experienţa războiului trecut.

Arthur H.: Sunt un englez sentimental şi de aceea cred că fiecare ţară mică trebuie să fie independentă dacă acea ţară îşi exprimă voinţa de a fi independentă. Ceea ce dumneavoastră, balticii, trebuie să faceţi este să vă asiguraţi că în alegerile ce urmează să fie organizate sub egidă internaţională, [iar] poporul îşi va exprima voinţa nesiluită.

Viorel: 80 000 de baltici au fost deportaţi sau închişi.

Torma: Aceasta n-are importanţă. Dacă mi se dă posibilitatea să ne exprimăm liber voinţa, atunci noi suntem perfect satisfăcuţi. În acest caz avem o speranţă lămurită. Faptul că America n-a recunoscut nimic şi nici măcar nu admite să negocieze cu Rusia în această chestiune, este o garanţie. În plus, Anglia a făcut o singură declaraţie de ordin general în 1940 – Guvernul Majestăţii Sale nu recunoaşte nicio cesiune de teritorii făcută în timpul războiului.

---

[1] Vidkun Abraham Lauritz Jonssøn Quisling (1887–1945), ofiţer şi om politic norvegian, lider al fasciştilor. A condus guvernul în perioada de ocupaţie a Norvegiei. După eliberare, a fost judecat şi executat. În acest context, Ion Raţiu foloseşte numele lui pentru a se scoate în evidenţă trădarea de ţară şi colaborationismul.

Willy H.: Cred că atitudinea Angliei este mult mai prețioasă pentru dumneavoastră decât cea a Americii, tocmai pentru că Anglia a fost presată tot acest timp să recunoască anexarea țărilor baltice, până când America n-a fost niciodată în situația să fie amenințată așa de serios ca să fie într-o poziție inferioară în raport cu Rusia.

Arthur H.: Greșeala mare de politică a țărilor baltice a fost că n-au protestat în mod deschis și lămurit atunci când Rusia a cerut baze navale. Președintele trebuia să facă o cuvântare puternică în care să arate că au cedat numai presiunii și cu intenția de a oferi Rusiei posturi strategice împotriva Germaniei. Aceasta ar fi marcat rezistența popoarelor baltice, împotriva expansiunii rusești, și sacrificiul lor numai și numai în slujba păcii.

Willy H. (e un om ce are o judecată politică de primul rang. Nu m-aș mira să-l văd ministru de Externe într-un Labour Gov.[1]): Adevărul celor spuse de Arthur poate să fie exemplificat splendid cu cazul Finlandei: Finlanda, atunci că s-a produs cererea Rusiei, a rezistat. Pe urmă, în fața forței, după un război crâncen, a acceptat anumiți termeni. Aceasta a făcut ca Finlanda și cauza poporului finlandez să fie bine cunoscute în întreaga lume și să se bucure de simpatii nelimitate aici și mai ales în America. Dacă s-ar fi oprit aici și ar fi rămas neutră în prezentul război, Finlanda, ar fi avut toate atuurile la Conferința de Pace. În baza declarației guvernului englez din 1940, cesiunea de teritoriu impusă Finlandei de către Rusia nu ar fi fost recunoscută. Astăzi însă au atacat Rusia. Prin acest act au distrus această bază morală, căci argumentarea Rusiei s-a dovedit realistă. Și anume: văzând cum țările mici cad una după alta în Vest, și cum această cădere distruge securitatea Angliei, Norvegiei, Danemarcei, Olandei, Belgiei și chiar Franței, Rusia a găsit necesar să anexeze toate acele teritorii care ar putea să fie folosite ca bază de plecare de către armatele germane. În lumina aceasta, anexiunea rusească apare justificabilă, temporar, în orice caz. O Europă cu aceste țări mici, unite în așa fel ca să opună

[1] „Guvern laburist" (în lb. engl.) (n. red.).

sau să fie în stare să opună o rezistență reală oricărei invazii, ar fi fost ceea ce Rusia nu mai putea ataca; sau dacă o făcea, nu mai avea nicio justificare, căci aceste țări mici puteau opune Germaniei o rezistență efectivă. Acesta este, de altfel, dezideratul viitorului. Evident că Rusia a greșit atunci când nu a căutat să obțină colaborarea acestor țări mici pe cale pașnică și nu să le anexeze pur și simplu.

Discutând viitorul, frații H[enderson] găsesc că țările baltice vor avea o șansă reală să-și determine idealul de viață, dar nu văd decât o Europă Centrală federalizată. Torma, după ce a accentuat pe convingerea lui că balticii sunt hotărâți să colaboreze în orice uniune federală a Europei Centrale, a arătat că URSS se opune în prezent oricărei federalizări în Europa Centrală.

Tilea: După război, Rusia va fi atât de epuizată încât va fi imposibil guvernului roșu să pornească un nou război de cucerire. Poporul nu-l va urma. Dacă atunci țările din Apusul Rusiei se vor uni și se vor decide pentru o federalizare, având suportul Americii, și probabil și cel al Angliei, federația va fi posibilă.

După cină a discutat starea de fapt din România. Nepotismul și intervenționismul direct la ministru au fost discutate în special cu referiri la experiența lui Viorel. În plus, organizarea judecătorească. S-a ajuns la concluzia că s-a greșit în concepția centralistă ce a dominat în țară. Descentralizarea lui Maniu (1929) a fost un eșec[1]. Cu toții mi-au propus să studiez descentralizarea engleză. Eni din nou a dezvoltat teoriile ei, că noi vrem să luăm totul de la englezi și uităm realitățile din țară. Evident, acuzația ei e absurdă, dar criticismul ei este foarte folositor și sper că va continua să îl facă și în viitor. În felul acesta ne face să avem în minte tot timpul că o instituție nu se poate transplanta fără nicio modificare în așa fel ca să se adapteze perfect condițiilor speciale în care urmează să fie aplicate.

[1] În perioada interbelică în România s-au adoptat mai multe legi administrative. Ion Rațiu se referă la cea adoptată sub guvernarea țărănistă, care a intrat în vigoare la 2 august 1929. Opoziția a criticat-o pe motiv că provoca instabilitatea la nivelul personalului administrației locale și că favoriza numirea în funcții după criterii politice.

Miercuri, 26 august 1942

Am luat masa cu dr. Palaček[1], președintele st[udenților] cehoslovaci. Mi-a spus că CESYS a fost foarte pe placul cehilor la început, dar apoi și-au pierdut încrederea, căci au avut impresia (Kava, Steiner, Rosbowe etc.) că eu sunt în spatele tuturor neînțelegerilor cu polonezii. I-am arătat că acest lucru este neadevărat.

Nu cred că atitudinea mea de la masă a fost prea bună. M-am lăsat entuziasmat. De două ori chiar mi-am dat cuvântul de onoare că ceea ce spun este adevărat. E o mare greșeală. Ceea ce spun ar trebui să aibă înfățișarea de adevăr pur fără ca să mai fie nevoie să întăresc prin cuvinte de onoare... Totuși, cred că a fost o întrunire folositoare căci în felul acesta i-am putut arăta măcar că dl Steiner nu-l ținea la curent cu cele ce se întâmplă.

Sâmbătă, 29 august 1942

Astăzi m-am întors de la Woodleigh, unde am avut două zile foarte plăcute. Barbu Călinescu și Adina Iliescu au fost și ei acolo. Am vorbit de toate. Adina îmi spunea că Barbu Niculescu nu mai este omul pe care îl cunoscuse odată! Îi este frică că o să devină creația lui Tilea. Pe de altă parte, s-a convins că nu este statornic în atitudinile lui. Toate acestea nu fac decât să confirme părerile mele. Să vedem unde o să ajungă în cele din urmă. Doar Adina era prietena lui cea mai bună... Eu n-am spus nimic la toate acestea, deși îmi venea să-i arăt că Barbu Niculescu nu joacă *fair*. Face diferite chestiuni în numele Societății Studenților Români fără să mă informeze. Toate acestea însă evident că Societatea beneficiază de pe urma activității lui. Eu voi fi primul care să-l felicit dacă obține orice avantaj pentru societate.

Seara (28) am stat de vorbă în grădină și ne-am simțit foarte bine. Am spus o mulțime de fleacuri, în special despre viața de la

[1] Václav Palaček, liderul studenților cehoslovaci la Londra, președinte al World Youth Council care va face închisoare pentru trădare și spionaj în anii 1950.

legație, care au fost primite cu hohote de râs. Adina m-a întrebat de ce nu scriu toate acestea. Poate că într-o zi o să o fac.

Incidentul penibil cu banii și Barbu Călinescu. M-am pripit cu judecata. Regret mult. De altfel, am spus-o răspicat la micul dejun, azi-dimineață. Aceasta îmi va folosi de învățământ să nu mă mai grăbesc.

Marți, 1 septembrie 1942

Am sosit la Londra din nou, împreună cu Radu [Tilea] și Ileana [Tilea]. Ileana e deșteaptă, dar Radu e prostuț și cam bădăran. Am mâncat de amiază împreună. Seara, la 7.30, am luat masa cu Will și Arthur Henderson. Am vorbit despre CESYS și despre democrație și posibilitățile de a o aplica în Europa Centrală. În legătură cu CESYS, spunea că Hugh Dalton ar fi reprezentantul britanic cel mai potrivit.

După-masă am telefonat lui Wachenfelt de la legația suedeză, însărcinatul cu afacerile românești, pentru ca să ne dea steagul românesc[1]. După ce a întrebat pe ministrul său mi-a comunicat că sunt dispuși să o facă. Din nenorocire n-am reușit să încropim o echipă de femei care ar putea să ne reprezinte la *meeting*-ul de la Caxton Hall, așa că am fost nevoiți să renunțăm a reprezenta Free Romanian din capul locului.

Joi, 3 septembrie 1942

Am luat masa cu Miss Shield-Collins, secretara lui International Youth Council. M-a întrebat despre Free Romanian Movement și mi-a spus că Pro-Allied Romanian Movement[2] ne strică

[1] În timpul războiului, după întreruperea relațiilor diplomatice dintre România și Marea Britanie, Suedia a reprezentat interesele României în Marea Britanie. I.M. Wachenfelt, consilier și șef al Diviziei Speciale a Legației Suediei, a fost diplomatul suedez însărcinat cu această misiune, iar Alice Florica Tomescu, angajată la legație, a fost desemnată funcționară permanentă pe lângă acesta.

[2] Pro-Allied Romanian Movement, organizație lipsită de importanță, înființată de Decebal Mateescu și considerată de ceilalți români drept *one*

foarte mult pentru că face impresia că noi n-am fi *pro-Allied*. Pe urmă mi-a vorbit despre IYC. Mi-a spus că vrea să organizeze o conferință în 14-15 noiembrie, care urmează să fie deschisă de Sir Stafford Crisp și închisă de către Winant.

Sâmbătă, 5 septembrie 1942

La orele 12.30 m-am dus la Hyde Park Corner, unde urma să-l aștept pe Palaček. Cu câteva zile în urmă mă invitase să jucăm tenis la Queen's Club. Am jucat și am discutat. I-am spus că am ajuns la credința că impresia de neîncredere pe care cehii o au în CESYS se datorește purtării mele mult prea frumoase față de ei. Într-adevăr, o astfel de atitudine face impresia că este nesinceră: *it is too good to be true*[1].

A negat acest lucru și a propus din nou să ne întâlnim cu toții: comitetul lor executiv și cu mine. Voi face-o cu cea mai mare plăcere. Seara am sosit la Holton Place. Acolo le-am vorbit de micile mele succese. Viorel a părut foarte entuziasmat și m-a ascultat cu mult interes.

Duminică, 6 septembrie 1942

Dimineața i-am dus lui Viorel listele cu adrese (prietenii României) ca să le marcheze conform cu înțelegerea pe care am avut-o înainte. Înainte de a începe lucrul mi-a vorbit foarte mult despre cum ar trebui să mă port cu ceilalți. Mi-a dat sfaturi cu privire la descentralizarea diferitelor funcții ce am de îndeplinit.

M-a întrebat dacă sunt de acord să se dea lui Barbu N. lucrarea „Underground activities in Romania", ce ne-a fost oferită de *Daily Telegraph* (20 000 cuvinte). Natural am fost de acord să se facă.

Viorel: N-ai putea să-i găsești ceva și lui Barbu N. în CESYS?

---

man movement. Mateescu a fost nemulțumit că la 15 ianuarie 1942, la solicitarea autorităților britanice, CDR și-a suspendat activitatea.

[1] „E prea frumos să fie adevărat" (n. red.).

— Deocamdată este absolut imposibil, pentru că în şedinţa din mai comitetul executiv a fost însărcinat să prepare programul şi să pornească societatea. Aşa că până acum nimeni altul, din afara comitetului executiv, nu a făcut nimic. Bineînţeles însă că după ce ne vom fi hotărât să pornim din plin la activitate, vom avea nevoie de câţi mai mulţi oameni ca să ne ajute. Eu am de gând să se facă diferite comitete şi fiecare comitet să-şi execute programul singur. Barbu N. ar putea să ia oricare din aceste comitete şi eu îi voi da tot sprijinul – şi să-l conducă el.

— Eu ştiu că între voi este tensiune, dar ar fi păcat să nu colaboraţi sau să nu vă pregătiţi pentru o viaţă politică de gentlemeni, chiar dacă aţi fi în partide politice diferite.

— Aici există o mare greşeală. Noi – Barbu şi cu mine – nu ne-am spus niciodată cuvinte grele. N-am avut niciodată niciun fel de certuri ireparabile, nenorocirea însă a fost că toţi ceilalţi (Eni, Mezincescu, Adina şi chiar dumneata), după câte ştiu eu, aţi purtat vorbe şi aţi înrăit lucrurile. În ceea ce mă priveşte eu n-am vorbit despre Barbu cu nimenea în afară de Eni. Chiar atunci când Adina îmi vorbeşte de Barbu – şi ea o face foarte des – eu nu spun nimic, doar o ascult. Nici nu aprob, nici nu dezaprob.

— N-ai spus tu Adinei că „Barbu are memorie, dar n-are personalitate?" Să ştii că personalitatea se manifestă în multe feluri.

— Aceasta nu e adevărat. Poate că Adina a gândit acest lucru şi l-a pus în gura mea tocmai pentru că eu întotdeauna am avut un fel de tăcere aprobatoare relativ la tot ceea ce spunea ea. În orice caz, pot să te asigur că eu niciodată n-am pronunţat aceste cuvinte (aceasta îmi explică de ce Eni făcea *hint*[1]-uri relativ la lipsa de personalitate. „Pericolul intelectualilor este că-şi pierd originalitatea" etc.).

— Natural, accept ca foarte bune toate sfaturile dumitale şi voi căuta să le aplic. Şi iată dovada: deşi Barbu N. a expediat nişte scrisori pentru obţinere de patronaj unor personalităţi engleze, după ce nu mai avea nicio calitate oficială să o facă, eu nu m-am

[1] Aluzie (în lb. engl.).

supărat, dimpotrivă, i-am propus să mai facă vreo câteva episcopilor din comitetul bisericesc româno-anglican.

— Asta e foarte frumos.

— Am făcut-o pentru că știu că el vrea să-și facă legături și eu nu mă voi opune, cu singura condiție să fie loial. Mai mult chiar, am lăsat în grija lui să facă publicațiile societății. Să vedem ce va face! Eu am toată răbdarea și vreau să dau atribuții cât mai mari și cât mai multe tuturora. Cine însă îmi face opoziție este Radu!

— Radu a fost foarte jignit pentru că atunci când a mers la Cambridge, anul trecut, tu nu i-ai dat nicio atenție și l-ai considerat întotdeauna ca pe un copil mic.

— Recunosc că am avut o atitudine de condamnat față de Radu, dar aceasta era într-o oarecare măsură explicabilă. În orice caz, atunci când mi-am dat seama am căutat să mi-o îndrept. Cu toate acestea, n-am primit niciun răspuns. Am fost foarte drăguț cu el tot trimestrul trecut și sunt și astăzi. Caut să discut cu el tot ceea ce fac, dar în zadar, pentru că își schimbă atitudinea de la o zi la alta. La fel însă spun și Beza, și Barbu C.

La prânz a venit Momcilov[1] (fostul ministru la Londra) cu nevasta și cei doi băieți: Constantin și Ivan. Constantin e băiat deștept (Economics în Cambridge) și foarte frumos ca bărbat. Ivan un pușți de 12 ani, tip de bulgar adevărat. Am vorbit cu Constantin despre CESYS și am căzut de acord ca eu să-i trimit detalii și el acceptă în principiu să colaboreze cu noi. Vreau să-l bag în comitetul executiv.

Miercuri, 9 septembrie 1942

Grecul Cristopulos (secretarul general de la Ministerul de Informații) pare să fie șovăitor cu chestiunea patronajului la CESYS. Trebuie să iau chestiunea altfel. Zis și făcut! Telefonez lui

[1] Nicola Momcilov, diplomat. A fost ambasador al Bulgarei la Londra între 1938 și 1941. În semn de protest, după ce Bulgaria a aderat la Pactul Tripartit (1 martie 1941), a demisionat din funcție și a rămas la Londra pentru tot restul vieții sale.

W. Henderson şi fixăm un rendez-vous după-masă, la orele 16, la Transport House, sediul Labour Party-ului.

La orele 12.00 m-am înfiinţat la Capela Românească „St. Michael Royal" din City. La serviciu au fost foarte puţini, părintele Alexis a oficiat liturghia având pe Puşcariu drept cantor. După liturghie am aranjat de comun acord toate detaliile pentru parastasul lui [Armand] Călinescu ce se va ţine în 21 septembrie a.c.

La orele 4 p.m. m-am înfiinţat la W. Henderson. Stătea aproape ascuns în spatele unui morman de ziare, cărţi şi clipinguri. M-a primit ca un adevărat prieten vechi. De aceea am şi trecut la obiectul vizitei mele, imediat: organizarea Partidului Laburist. I-am cerut amănunte întrucât aş vrea să-mi folosească drept exemplu pentru planurile mele de viitor. Mi-a promis că-mi va da *History of the Labour Party* („Istoria Partidului Laburist" – n. red.) şi, după ce voi fi citit-o, vom sta de vorbă asupra detaliilor.

Mi-am exprimat dorinţa să asist la o dezbatere în Camera Comunelor. Deşi e foarte greu pentru că locurile asistenţei sunt limitate (18, de când şedinţele se ţin în Camera Lorzilor), mi-a promis că va aranja prin Arthur Greenwood să mi se dea un bilet şi cineva care să mă întovărăşească. Sugestia lui a fost să merg la *question time*, când fiecare parlamentar are dreptul să pună chestiunea guvernului. Este o caracteristică a sistemului englez, care dă roade satisfăcătoare.

I-am cerut să obţină acceptarea lui A. Greenwood pentru o cuvântare la Cambridge, în cadrul Societăţii Studenţilor Români, de preferinţă cu privire la organizarea viitoare a Europei. Totodată i-am cerut şi lui să ne dea o cuvântare la Reading. Mi-a promis că va face-o prin noiembrie.

Cu privire la patronul grec pentru CESYS, i-am spus că vreau să-l invităm pe Agnides. Vom face-o şi vom adăuga o scrisoare personală în care îi vom arăta că l-am invitat la sfatul lui W. Henderson. La despărţire mi-am exprimat regretul că n-am făcut altceva decât i-am cerut servicii, dar l-am asigurat că aceasta nu este regula.

Joi, 10 septembrie 1942

I-am văzut pe Dimăncescu, Dumitrescu și Beza la Eaton Sq. Le-am arătat posibilitățile de activitate în cadrul Free Romanian.

1) Situația noastră nu diferă întru nimic – din punct de vedere principal – de situația francezilor (FFF). Cu toate acestea, ei au obținut o cvasirecunoaștere, până când noi suntem considerați drept inamici și nu putem să facem absolut nimic. Analizând motivele pentru care FFF au ajuns la situația privilegiată în care se găsesc astăzi, trebuie să recunoaștem că aceasta se datorește exclusiv faptului că ei au putut să ofere un ajutor material efortului de război al Națiunilor Unite. Pe de altă parte, FRM niciodată n-a făcut o ofertă substanțială. Ne-am mulțumit să cerem recunoașterea și să scriem câteva scrisori la *Times* în care spuneam că suntem gata să ajutăm la distrugerea inamicului comun.

În Anglia trăiesc circa 2 000 români. Jumătate sunt evrei care sunt stabiliți în această țară de peste 5 sau 10 ani. Toate interesele lor sunt aici, iar legătura lor cu România nu este decât de ordin sentimental. Din restul de 1 000, jumătate sunt indivizi ce n-au nicio conștiință națională, marea lor majoritate fiind evrei refugiați, la începutul prezentului conflict, de frica naziștilor. Așadar, rămânem cu circa 500 români pe care – de bine, de rău – putem să contăm. Într-adevăr, intenția acestora este de a se întoarce în țară, unde își au toate interesele și față de care au puternice sentimente naționale. Acești 500 români, luând drept baza procentul obișnuit, sunt în stare să dea 50 de bărbați capabili să poarte arme.

În armata poloneză – după informațiile pe care le am – sunt cca 40–50 de români, care s-ar înrola într-o unitate românească imediat ce ar fi posibil. Acești români, în marea majoritate bucovineni, în luptă cot la cot cu polonezii de trei ani, sunt dispuși să o facă și pe mai departe. Cu toate acestea, dorința lor cea mai vie este să lupte pentru România. Mulți dintre ei au murit ca niște eroi. Aceasta, fără doar și poate, că ar trebui să fie exploatată din punct de vedere propagandistic. În orice caz, închizând

această lungă paranteză, concludem că sunt 40–50 de români în armata poloneză, care ar fi gata să se înroleze într-o unitate românească. În plus, ştiu cu absolută certitudine că un număr destul de mare de români servesc în armata cehoslovacă. N-am nicio informaţie precisă, însă această lacună ar putea fi înlăturată cu uşurinţă.

Aşadar, făcând o aproximaţie minimă, putem aduna cca 100 români care ar putea să servească ca o armată simbolică alături de forţele aliate. Evident, ar fi utilizată ca o anexă a vreunui grup aliat. Cu toate acestea, unitatea ar fi de sine stătătoare, oameni şi ofiţeri români. În felul acesta, am ajunge în situaţia să oferim net aliaţilor un ajutor efectiv în efortul de război. Fără a presa chestiunea recunoaşterii, văd posibilitatea ca fondurile Băncii Naţionale a României ce se găsesc în Anglia să fie utilizate în scopul întreţinerii acestei armate. Presupunând că utilizarea acestor fonduri a fost acceptată, implicit am primit şi o recunoaştere semioficială.

În concluzie, situaţia noastră nu diferă întru nimic de cea franceză, aşadar, dacă vom reuşi să oferim ceva real aliaţilor, avem o şansă serioasă să primim o recunoaştere semioficială.

2) În ultimele trei zile am fost în continuă legătură cu dl Goldman (ceh), secretarul lui British Central-European Chamber of Commerce. Această instituţie, împreună cu Ministry of Food, organizează o expoziţie urmată de concurs cu privire la felurile de mâncare central-europene. Întreaga idee a pornit de la următorul fapt: producţia de vegetale a anului curent este foarte abundentă (s-ar putea spune că este peste aşteptări). Cererea pentru vegetale a bucătăriei engleze este limitată şi este departe de a egala producţia. De aceea, pentru a evita distrugerea acestor alimente, autorităţile englezeşti s-au gândit să popularizeze în masele englezeşti – printr-o propagandă foarte largă – feluri de mâncare caracteristice naţiunilor din Europa Centrală, care se bazează pe o întrebuinţare aproape exclusivă a vegetalelor. Expoziţia ce se organizează se va bucura de o publicitate imensă şi va folosi drept

bază popularizarea felurilor de mâncare ce vor fi premiate. Evident, am găsit că ideea este foarte bună, cred că ar trebui să participăm, să ne folosim de această ocazie minunată pentru a face propagandă pentru Free Romanian. Toată chestiunea va fi organizată în Piccadilly Circus, unde vom avea ocazia să arborăm un drapel românesc în stradă și unul în interiorul clădirii. În plus, vom avea un locșor de o jumătate de metru pătrat în vitrină și un metru și jumătate în interior pentru a face adevărată propagandă pentru Free Romanian.

Toți am fost de acord să participăm. I-am cerut ajutorul lui Dimi, în special pentru că el are o experiență vastă în această direcție. Mi-a promis că-mi va ajuta și că va veni în ziua de 11 septembrie (mâine) la Londra ca să facem tot ce este necesar ca să ne prezentăm cât mai bine.

Vineri, 11 septembrie 1942

Azi-dimineață primesc un mesaj telefonic de la Dimi, îi pare foarte rău că nu poate să vină în oraș, dar este ziua băiatului său. Ghyka a venit pe aici și am vorbit despre cartea și articolele lui. La orele 12.00 vine Coca Mezincescu[1]. „Bună dimineața, Iancule, Dimi își cere scuze, dar nu poate să vină". „Nu ți-au trimis niciun mesaj pentru mine?" „Nu trebuie să ții secret, pentru că știu despre ce este vorba. M-a rugat să-ți spun că poți să faci tu singur aranjarea vitrinei românești." „Bine, dar aceasta

[1] Alexandra Olga Mezincescu (1906–?), pe care Ion Rațiu o alinta cu numele Coca, a fost translatoare la legație. Ea fusese numită în funcție la misiunea din Londra în mai 1940, din partea Direcției Cinematografice din cadrul Ministerului Propagandei Naționale. Mezincescu s-a remarcat în 1938, cu ocazia desemnării sale ca translatoare a scriitorului neozeelandez Hector Bolitho, care a vizitat România timp de zece zile. În urma referințelor date de Bolitho, Tilea a făcut intervenții pentru numirea ei la legație, chiar dacă Mezincescu era cunoscută de serviciile secrete românești drept activistă a mișcării de stânga. Și-a dat demisia de la legație în 1 decembrie 1940, dar a revenit în cadrul misiunii diplomatice după război, ca jurnalist la agenția Rador.

nu numai că este pe neașteptate, dar eu n-am experiența lui... Și nici măcar talentul lui și al lui Iliescu pentru a desemna sau scrie caligrafic un placat[1] prezentabil. În plus, el cunoaște probabil în Londra indivizi care știu să facă un asemenea lucru. „Iancule, asta e tot ce m-a rugat să-ți transmit. De altfel, tu dai impresia la toată lumea că acum, de când ai venit tu la Eaton Sq., toate trebuie să meargă. Că până acum nu s-a făcut nimic și că acum e începutul pământului. Această atitudine a ta jignește pe ceilalți."

Am ascultat toate acestea cu înmărmurire. E adevărat că am venit cu o mulțime de idei noi. E adevărat că am stat la Eaton Sq. singur aproape întotdeauna (cu excepția lui Miss Pratt[2], care vine pentru vreo patru ore, de două ori pe săptămână, Beza, care vine

[1] Anunț, afiș (n. red.).

[2] Cecile Pratt, cetățean britanic, a fost dactilografă a legației și secretara lui Viorel Tilea în perioada în care relațiile diplomatice între România și Marea Britanie au fost întrerupte. Angajată încă din anul 1919 la Legația României, Cecile Pratt a fost un funcționar model, „pivotul întregii legații, căci ea făcea toată corespondența și toate intervențiile pe la diverse ministere". Era recunoscută pentru repeziciunea cu care bătea la mașina de scris și cunoașterea perfectă a limbilor română și franceză. Radu Florescu a încercat să o demită în perioada cât a fost însărcinat cu afaceri, motivând gestul prin constrângerile bugetare la care era supus, dar fără succes. Pratt îl „cunoștea bine pe generalul Antonescu a cărui secretară fusese când era atașat militar, i s-a adresat telegrafic direct acestuia și, ca răspuns, a fost menținută în post de însuși Conducătorul" (D.G. Danielopol, *op. cit.*, p. 145). În 11 aprilie 1946, reprezentantul guvernului român la Londra, Richard Franasovici, a solicitat reangajarea ei la legație, dar la 26 februarie 1948 a fost demisă de Ministerul Afacerilor Străine împreună cu un alt angajat, Burren Ernest, camerist. S-a motivat că misiunile diplomatice românești nu mai angajau cetățeni străini, din cauza suspiciunilor Securității că ar fi fost agenți ai serviciilor de informații dușmane. Demiterea ei a dat naștere unui mic scandal, denumit „cazul Pratt", care a generat un schimb de scrisori între Foreign Office și Legația României. Ziarul *Evening News* a publicat un articol elogios despre Cecile Pratt la 28 aprilie 1948 (AMAE, fond Legația Londra, 1880–1949, vol. 4, file nenumerotate).

să-și culeagă corespondenții și să citească cărțile lui Benson, și a lui Belitoreanu[1], care vede de contabilitatea casei) și lucrez ca un dobitoc până la 10 ore pe zi. N-am spus-o nimănui și nu o voi spune nimănui. Mănânc ce pot aici, la Eaton Sq, pentru ca să-mi economisesc puținii bani ce-i am ca să pot plăti mesele prin care îmi fac legături tot de dragul lui Free Romanian).

Dar, evident, toate aceste idei noi cu care am venit n-am vrut să lovească în nimeni, dimpotrivă eu am vrut să fac munca fără ca să caut niciun fel de glorie personală, numai de dragul țării mele. Mai mult chiar, am căutat să pun pe cât posibil pe alții să facă treaba dacă a fost posibil sau, în orice caz, ca să las pe alții să culeagă meritele, cu singura condiție ca aceste merite să meargă în primul rând la Free Romanian!

Am încercat să-i explic aceste lucruri, însă într-un mod foarte rezervat. În orice caz, cred că i-am dat dovadă deplină că vreau să facem o treabă serioasă cu acest *cooking competition*[2] și am reușit să o conving să mă ajute. Tocmai mergeam împreună să vedem locul alocat nouă pentru propagandă, când am primit un telefon de la Goldman, în care îmi spunea că participarea României și a Ungariei este indezirabilă. Am întrebat imediat de unde pornește această atitudine și mi-a promis să-mi explice mâine când ne vom întâlni la orele 11 a.m.

I-am spus Cocăi Mezincescu știrea cea nouă, adăugând cu amărăciune că nu trebuie să se mai agite nimeni pentru această

[1] Traian Belitoreanu (1909–?), funcționar al Băncii Naționale a României. A fost angajat la Legația României de la Londra în 1938, inițial ca telefonist, apoi s-a transferat la serviciul consular. Și-a dat demisia și s-a alăturat Mișcării Române Libere, deși ar fi putut lucra în continuare la legație în perioada războiului: „Belitoreanu, care fusese propus de Wachenfelt la București ca să rămână și el în legație sub protecția suedeză și cu un salariu suficient, a refuzat, căci se raliase lui Tilea" (D.G. Danielopol, *op. cit.*, p. 197). Traian Belitoreanu s-a căsătorit cu pictorița Ketty Belitoreanu (fostă Menke, de origine olandeză) în 1942, la Londra. Viorel Tilea a fost nașul lor de cununie.

[2] „Concurs de gătit" (în lb. engl.).

chestiune pentru că participarea noastră ne-a fost refuzată. Ştirea aceasta m-a umplut de durere. Situaţia e într-adevăr tragică şi acest mic incident m-a făcut să văd cu claritate adevărul. Chestiunea românească a fost prezentată defectuos de la început. Iniţiativa bună de a organiza un grup puternic de Free Romanians a fost torpilată de către Mateescu şi Cornea, ajutaţi fiind de Gheorghiu, Cristea, Podea. În afară de aceasta, politica noastră, chiar a acelora care am rămas în jurul lui Tilea, a fost greşită. O politică – ce poartă marca lui Tilea – oportunistă până la extrem, în care ne-am mulţumit să cerem, să cerem şi iar să cerem, sfaturi, sprijin financiar şi material şi recunoaştere.

În plus, orice iniţiativă ce avea cea mai mică şansă de înfăptuire a fost torpilată de către unii sau alţii. O continuă teamă că poate celălalt îmi va lua-o înainte. Aceasta este situaţia şi aceştia sunt oamenii. Coca Mezincescu nu este decât poate o exagerare în rău a tuturor celorlalţi. Mă întreb unde sunt excepţiile? Trebuie să fie şi le voi căuta! Şi atunci când le voi găsi, când voi putea să am încredere în loialitatea lor, voi lua o atitudine fermă de criticism constructiv. Astăzi, Dimi m-a lăsat baltă la o chestiune la care ieri aderase din toată inima. Atitudinea Cocăi mi-a devenit familiară. A ajuns la convingerea că eu nu mai pot să-mi văd lungul nasului de importanţa ce-mi dau. E păcat să-mi pierd timpul şi energia în a căuta să le dovedesc că intenţia mea este cât se poate de onestă, sinceră şi lipsită de orice element de ambiţie personală. Aşa să-mi ajute Dumnezeu!

Aceste lucruri mă pun pe gânduri. Oare această micime sufletească este inerentă sufletului omenesc sau este o caracteristică dezastruoasă a poporului român? Credinţa mea în poporul din care fac parte, deşi zguduită totuşi, nu poate să fie distrusă. Trecem printr-un moment de criză, în special aici în Anglia, unde cu toţii suntem exilaţi; şi să nu uităm că toţi exilaţii au o psihologie specială. Momentul de reînălţare va veni fără îndoială şi atunci şi sufletele mici vor putea să se înalţe până la sacrificiul material de dragul idealului patriotic.

Toate acestea însă îmi lasă pe lângă un gust amar și un sfat de o importanță covârșitoare: dacă vrei să jignești pe cei ce se complac într-o stare latentă, trebuie să te păzești să arăți că ești activ. Însăși energia, puterea de muncă și activitatea ta, sunt tot atâtea insulte la incapacitatea, lenea și moleșeala lor. Scot aceste defecte în evidență și atunci vor căuta să se apere. Iar apărarea va fi aceea a slabului lipsit de forțe creatoare. Vor căuta prin orice mijloace să te împiedice să reușești în cele ce întreprinzi.

Sâmbătă, 12 septembrie 1942

Goldman a fost aici la orele 11 a.m. Iată ce mi-a spus: „Întreaga schemă a fost începută în august și de la început România și Ungaria au fost incluse. În două scrisori venite de la Ministry of Food (Ministerul Aprovizionării – *n. ed.*), participarea acestor două țări nu a fost obiectată. Cu toate acestea, ieri s-a comunicat în mod oficial din partea guvernului că, întrucât Ungaria și România sunt țări inamice, e imposibil ca steagurile acestor țări să fie arborate în Piccadilly Circus alături de celelalte țări aliate și de steagul Marii Britanii".

În orice caz, țin să ne asigure că nu au nimic împotriva celor doi reprezentanți, contele Károlyi[1] (care e *persona gratissima*[2]) și Tilea. În plus, a ținut să-mi arate că au fost alte obiecții ridicate împotriva Ungariei de către celelalte țări participante. Aceste obiecții însă nu au fost extinse și asupra României. Așadar, din acest punct de vedere România a suferit ca o consecință a criticismului împotriva Ungariei.

Cu toate acestea, Rusia a fost pomenită în nenumărate rânduri, de-a lungul celor două ședințe de comitet ce au avut loc, însă mai mult nu poate să-mi dezvăluie din cele petrecute. Eu n-am insistat pentru alte explicații, cu atât mai mult cu cât mi-am

[1] Mihály Ádám György Miklós Károlyi de Nagykároly (1875–1955), om politic maghiar. A fost prim-ministru (1–16 noiembrie 1918) și președinte al Republicii Democrate Ungare (16 noiembrie 1918–21 martie 1919).

[2] „Persoană foarte apreciată" (în lb. lat.).

formulat opinia mea. Ne-am despărțit în termeni foarte buni, el asigurându-mă de plăcerea ce i-a făcut să mă cunoască și speranța că va fi posibil să devenim membri ai British Central-European Chamber of Commerce.

Marți, 15 septembrie 1942

Azi-dimineață am stat de vorbă cu Barbu Călinescu. I-am explicat întreaga situație neplăcută în care mă găsesc și i-am cerut sfatul. După cum m-am așteptat el mi-a întărit credința că trebuie să merg înainte cu activitatea mea de la Free Romanian Movement, chiar cu riscul de a mă pune rău cu toată lumea. Îi voi urma sfatul. După-masă a avut loc ședința Comitetului Național. Anumite lucruri au fost consfințite la procesul-verbal. Între altele și acceptarea tuturora ca eu să fac de aici înainte munca secretariatului general.

Joi, 1 octombrie 1942

Au trecut mai mult de două săptămâni de când am scris ultima dată [în jurnal], dar am trecut, din păcate, printr-o perioadă extrem de ocupată. Am petrecut ceva timp la Fairfield[1]. Mi-a făcut enorm de multă plăcere să fiu acolo. Godfrey[2] era acasă și m-am întâlnit și cu Faith, prietena lui, o domnișoară fermecătoare. Am vizitat fabrica de sticlă în dimineața de sâmbătă. Foarte impresionant. 10 000 de muncitori. În momentul de față fabrica are o creștere masivă a cererii pentru sticlă, în ciuda lipsei generale de forță de muncă, a înlocuirii acesteia cu femei și a locurilor de muncă care au fost lăsate vacante[3] [din cauza

[1] Fairfield House, domeniul familiei Pilkington, situat în Crank, comitatul Lancashire.

[2] Godfrey Pilkington (1918–2007), frate mai mare al lui Elisabeth Rațiu. Pasionat de artă, și-a dedicat activitatea acestui domeniu, sprijinind artiștii aflați în nevoie. Împreună cu soția sa, Eve, a deschis în 1953 galeria de artă Piccadilly Gallery, cu scopul de a promova lucrări neglijate ale artiștilor.

[3] Referire la schimbările survenite pe piața muncii în timpul războiului, când femeile au fost nevoite să se specializeze în meserii practicate prin

războiului]. Astfel, previziunile pentru perioada imediat următoare războiului sunt și mai strălucitoare. Într-un cuvânt, o bună afacere de familie.[1]

Am fost un gentleman adevărat cu Elisabeth. Cel puțin, asta este opinia mea foarte cinstită. Pe de o parte, i-am arătat poziția mea, prezentă și viitoare, și am conchis arătându-i că nu mă pot angaja în niciun fel. Bătrânul Pilk[ington] a fost mult mai amabil decât data trecută, iar Margery a fost pur si simplu fenomenală. Peter Cunningham[2] a fost și el de față pentru puțin (o zi) și am avut o discuție lungă despre tactici militare (puțin meritorie).

Cu toate acestea, seara de duminică a venit mult mai rapid decât ne așteptam și a trebuit să las în urmă bătrânul și ploiosul Lancashire. Richard Pilkington[3] (membru al parlamentului din partea Partidului Conservator și Lord civil al Amiralității) m-a luat cu mașina lui spre Liverpool. Elisabeth ne-a însoțit. Pe drum am discutat politică. Am început menționându-l pe Randolph Churchill[4]. Atitudinea lui față de acesta nu era prea favorabilă și dădea de înțeles că aceasta ar fi atitudinea Partidului Conservator

---

tradiție de către bărbați. În textul original se vorbește despre *female dilution*, o sintagmă care descrie situația prin care cele mai multe dintre meseriile practicate de bărbați au fost preluate de femei. Sindicatele s-au opus acestei măsuri și au obținut așa-numitul *Dilution agreement* prin care, odată ce războiul se termina, femeile își pierdeau locurile de muncă în favoarea bărbaților întorși de pe front și care aveau nevoie de vechile slujbe.

[1] Pilkington Brothers a fost cea mai mare întreprindere privată de produs sticlă în Marea Britanie. Fondată în secolul al XVIII-lea de doi frați, Richard și William, firma s-a extins de-a lungul timpului până când a ajuns să fie principalul producător din domeniul sticlăriei.

[2] Peter Cunningham, profesor, unul dintre prietenii apropiați ai lui Godfrey Pilkington.

[3] Richard Pilkington (1908–1976), văr al lui Elisabeth Rațiu, om politic conservator. A fost membru al parlamentului britanic în 1935–1945, respectiv 1951–1964. În timpul războiului a luptat în cadrul British Expeditionary Forces și a fost decorat cu medalia Crucea Militară.

[4] Randolph Churchill (1911–1968), fiul lui Winston Churchill, politician conservator. A fost membru al parlamentului.

în general asupra acestei probleme. Eu mă refeream la articolul lui R.C. apărut în *Evening Standard*, în care vorbea despre nevoia de a avea un partid de centru. Despre aceasta, Richard a spus că exista în mod clar o tendință progresistă în sânul Partidului Conservator, dar că tendința respectivă nu era rezultatul apariției bruște a vreunei stele [pe scena politică].

Randolph nu este prea apreciat de către membrii simpli ai Partidului Conservator. Nu este tipul de persoană care să fie atrăgătoare parlamentarilor britanici în genere. Este un tip prea belicos și are idei mult prea originale. De fapt, face aceleași greșeli pe care le-a făcut și tatăl lui la aceeași vârstă. Și, până la urmă, nu este deloc avantajos să fii fiul unui prim-ministru care a devenit un soi de erou național, legendar în timpul mandatului său.

— Acum, că tot l-ai menționat pe domnul Churchill, ai putea să-mi explici de ce a acceptat să devină șeful Partidului Conservator? Nu ar fi fost mult mai înțelept să se țină departe de certurile și rivalitățile de partid, să fie un adevărat reprezentant al națiunii? Vreau să zic că ar fi trebuit să rămână o figură simbol a luptei împotriva nazismului, departe de politicile de partid.

— Nu știu să fi zis vreodată așa ceva, dar în orice caz, motivele pentru care domnul Churchill a acceptat șefia Partidului Conservator au fost temeinice. În primul rând, nu s-a gândit că prin acceptarea șefiei oricărui partid ar înceta să fie un „produs național" și ar deveni „un produs al partidului". Nici vorbă de așa ceva – doar era conservator atunci când a fost numit prim-ministru. Acum, ca și atunci, Churchill rămâne să lupte până la victoria finală, când hitlerismul va fi învins. În al doilea rând, Churchill a simțit că, în timpul unui război ca acesta prin care trecem, problemele sunt de cele mai multe ori complicate. De fapt, într-atât de complicate încât multe decizii trebuie luate ținând cont de o politică pe termen lung. Astfel, multe decizii luate, care nu par a fi cele mai potrivite în momentul de față, își vor dovedi valoarea în timp.

Pe urmă am început să discutăm despre România. Mi-a spus că a fost acolo în 1938 și că a trebuit să-și scurteze călătoria din cauza [Acordului de la] München. Era în relații foarte bune cu Chrissoveloni[1], cu care a fost coleg la Oxford. I-am menționat că este un mare păcat că nu există prea mulți specialiști britanici în domeniul Europei Centrale. Din păcate, guvernul Majestății Sale nu profită de toți oamenii care provin din Europa Centrală și care se află în acest moment în Marea Britanie. Răspunsul lui a fost că guvernul intenționează să profite de persoanele respective, dar că nu a venit încă momentul propice. A întrebat pe urmă dacă „există o organizație a românilor liberi", iar când i-am răspuns că da, există, a spus „n-am auzit niciodată de ea. Cine sunt liderii?". I-am menționat pe Tilea, Dumitrescu și Dimăncescu. Îl cunoaște pe Tilea. Am ajuns în Liverpool și discuția s-a terminat.

Am călătorit spre Londra cu trenul de la miezul nopții, într-un vagon de dormit de clasa a treia. Nu a fost rău deloc, cu excepția faptului că dimineața am văzut toate aceste fețe foarte palide, fantomatice, care se scurgeau din trenurile pline de fum în gara Euston. Am ajuns acasă la numărul 108 în Eaton Square și m-am dus să mă culc din nou.

Luni, 21 septembrie 1942

12.00 a.m. Într-o capelă mică din stânga St. Michael's Royal-ului, părintele Alexis a oficiat un parastas pentru Armand Călinescu. Prezenți: amiralul, Johnny, Pușcariu (cantor), Barbu și cu mine. O liniște tristă plutea deasupra capetelor noastre, iar cuvintele *vanitas, vanitatis et omnia est vanitas*[2] îmi izbeau parcă urechile cu regularitatea unui ceasornic. Din splendoarea potrivită capului unui

[1] Este vorba de Nicolae Chrissoveloni (1909–1972), acționarul principal al Băncii Chrissoveloni, înființată în 1902, una dintre băncile importante ale României. Familia Chrissoveloni, de origine greacă, era extrem de bogată și, tocmai de aceea, celebră în perioada interbelică. Mulți dintre membrii acestei familii erau bancheri.

[2] „Deșertăciunea deșertăciunilor, toate sunt deșertăciuni" (în lb. lat.).

stat, iată că a ajuns să fie pomenit doar de o mână de oameni, într-o țară străină..., într-o capelă cât o cămăruță... Nici prieteni, nici rudenii, nici măcar acei care ar fi avut obligația morală să ia parte...

În ziua de 18 septembrie am întâlnit pe lt. Woodard[1]. Am mers împreună la L' Aperitif Grill. Am mâncat de prânz și am vorbit tot timpul despre România și despre lupta pe care o duce în aceste momente. E un bun prieten al României. Are o colecție de costume populare. Sunt sigur că va fi de folos cauzei noastre.

Weekendul l-am petrecut în Holton Place. Elisabeth a venit să stea acolo cu mine. Este, într-adevăr, specială. Bine-crescută, modestă etc. Cred că i-a impresionat pe toți. Cât despre mine, m-am dus acolo într-o stare groaznică. Am avut tot timpul sentimentul că fac ceva care nu e bine. Nu am putut scăpa de această senzație. Poate că, în cele din urmă, nu ar trebui să mă căsătoresc cu ea.

Marți, 6 octombrie 1942

Am cunoscut pe Wolkowinski, secretarul particular al lui Raczkiewicz, președintele Poloniei[2]. Am discutat despre International Students Day. Le-am arătat că, deși 17 noiembrie a fost o inițiativă și o afacere cehoslovacă anul trecut, totuși anul acesta avem o ocazie minunată să facem din această zi o afacere internațională. Răspunsul lor a fost să le spun cehilor că polonezii sunt gata să dea tot suportul lor.

Miercuri, 7 octombrie 1942

Astăzi dimineață am semnat contractul nostru cu Royal Albert Hall. Am obținut un plan mare al clădirii. Schultz mi-a povestit că

[1] Peter Woodard, profesor. A fost prieten cu Ion Rațiu și colaborator apropiat al acestuia, călătorind de mai multe ori în România cu scopul de a lua contact cu membrii familiei Rațiu din țară.

[2] Władysław Raczkiewicz (1885–1947), diplomat și politician polonez. Începând cu anul 1939 a fost primul președinte al guvernului polonez aflat în exil la Londra. A deținut această funcție până la moartea sa.

a stat de vorbă cu Skulski și cu Moskal și că lui îi face impresia că toată lumea e de acord ca să colaboreze.

Am făcut remarca: „Polonezii sunt supărați pe voi pentru că voi nu colaborați la formarea CESYS. Voi sunteți supărați pe polonezi pentru că ei nu colaborează cu voi la activitatea International Council of Students. De fapt, dacă ați sta de vorbă mai des ați vedea că vă puteți înțelege perfect. Nu lipsește nimic, doar bunăvoință".

La orele 12 a.m. am luat un *drink* cu prințesa Callimachi la Ritz. I-am mulțumit pentru cele 5 £ pe care le-a donat Societății Studenților. I-am vorbit despre planurile noastre. A fost de acord cu tot ceea ce facem și mi-a dat sfatul să stăm de vorbă și cu Back. Să-l informăm despre activitatea noastră. Vorbind de politică în general, crede că noi nu trebuie să activăm pentru moment. Se pare că a fost de acord cu mine că în ultima vreme a existat o tendință să intrăm în *news*. Politica mea de a menține și – dacă e posibil – de a mări interesul publicului în România reprezintă destul de fidel și ideile ei. Mi-a declarat acest lucru în mod foarte solemn. I-am cerut să ne dea o cuvântare despre România în general. A acceptat să o facă trimestrul viitor la Cambridge.

Duminică, 11 octombrie 1942

Dna Pavel[1] a fost la masă. E extrem de familiară cu Viorel. Am vorbit despre multe. Între altele, am discutat despre *broadcast*-urile

[1] Ruxandra Marcela Pavel, soția lui Pavel Pavel, fiica lui Nae Ionescu-Clopotaru. În jurnalul lui Ion Rațiu este menționată adesea cu diminutivul Roxy. Potrivit Securității, Pavel „avea relații strânse de prietenie cu Ilie Lazăr, care de altfel l-a și recomandat lui Nae Ionescu [Clopotaru] ca băiat de viitor, în urma cărei recomandări s-a și căsătorit cu fiica acestuia" în anul 1934 (ACNSAS, fond Informativ, dosar 309859, vol. 1, f. 7). Deși separată de soțul ei, Ruxandra Pavel a plecat din România în vara anului 1941 pentru a se întâlni cu Pavel la Istanbul, în urma scrisorilor insistente ale acestuia. Corpul detectivilor din Siguranță i-a supravegheat pe amândoi (*Ibid.*, vol. 2, f. 7). După ce s-a întors în România, în 1952, Ruxandra Pavel a divorțat

de la Londra. Toţi au criticat pe Miss Branston[1], actuala editoare a secţiei româneşti. Când le-am pomenit că este o şansă pentru venirea lui Miss Bourgoyne, cu toţii s-au înseninat. M-am folosit de ocazie ca să arăt ce mare păcat că ne-am dezbinat pe chestiunea carlistă, în loc să fim cu toţii uniţi şi să urmărim interesele României. Am fi putut să organizăm un serviciu perfect de radiodifuziune care ar fi mult mai eficace decât ceea ce se produce astăzi. Băieţii de la BBC sunt băieţi inteligenţi şi, cu ajutorul lor, s-ar putea face lucruri mari.[2]

După-masă Viorel a avut un moment de mare luciditate. Mi-a spus: „În afară de voi doi sau trei băieţi, nimeni nu mă ajută cu nimic. Toţi ar fi aici dacă treburile ar merge bine, dar aşa cum este, niciunul nu se îmbulzeşte". Pe urmă am vorbit despre o mulţime de planuri de reorganizare. Între altele, cel mai important punct pare să fie un serviciu de informaţii (presă).

Joi, 15 octombrie 1942

La orele 11 a.m. l-am întâlnit pe John Bowes la Simpson. Mi-a făcut mare plăcere să-l văd. Planurile lui cu privire la organizarea de linii aeriene şi şcoli de pilotaj mi-au părut foarte interesante.

---

de soţul ei, într-o perioadă când Pavel era deja arestat, şi s-a recăsătorit cu baritonul Petre Ştefănescu-Goangă.

[1] Domnişoara Ursula Branston, *program organiser*, a fost primul conducător al secţiei române la BBC.

[2] La momentul formării ei, în toamna anului 1939, redacţia în limba română a BBC avea puţini angajaţi: Liviu Cristea (avocat, aflat la studii de drept comparat), Nicolae V. Gheorghiu (funcţionar al Băncii Naţionale a României, care se afla la studii de specializare în Londra), Ion O. Podea (profesor de istorie, care se afla pentru cercetări în Marea Britanie) şi Jose Campus (student la Politehnică). Cristea, Podea şi Gheorghiu erau cunoscuţi printre românii din Londra ca „băieţii de la BBC". Iniţial, aceştia au fost alături de Viorel Tilea în noiembrie 1940, cu prilejul constituirii Comitetului Naţional Român. La 1 mai 1941 însă ei au devenit membri ai CDR, despărţindu-se de Tilea. După război, Ion Raţiu a fost colaborator la BBC, consemnând adesea în jurnal aspecte ale activităţii sale la postul de radio, precum şi relaţiile amicale cu românii care lucrau acolo.

La 14.20 am plecat la Cambridge cu Dinu. Pe drum i-am explicat tot ceea ce fac și ceea ce am făcut în legătură cu Free Romanian Movement, International Students Council și CESYS. Sunt mândru de câteva realizări care se datoresc activității societății studenților români: în urma scrisorii de protest pe care am trimis-o lui Miss Gale, s-a introdus în pamflet un aliniat despre „Minor Axis Parteners", la Expoziția internațională a studenților, puținul pe care l-am trimis noi a fost afișat pe același placat cu Iugoslavia, iar în materialul de *broadcast* contribuția românească – *Letter from a Romanian student* („Scrisoare de la un student român", Niculescu) și *Romanian Youth* („Tineretul român", Eu) – este fără îndoială bună.

Cu această ocazie am discutat un lucru foarte important care mă privește personal. Dinu mi-a spus că, din cauza felului meu de a fi, ori de câte ori încep eu vreo inițiativă sau depun vreo activitate serioasă la care apelez la contribuția altora, dau impresia că o fac cu singurul scop de a-mi servi interesele mele proprii. Am un fel prea autoritar de a fi, care presupune egoism și neîncredere în dezinteresarea acțiunilor mele.

Îl cred pe Dinu capabil de completă sinceritate, ca să nu mai vorbesc de calitățile lui intelectuale. De aceea cele ce mi-a spus m-au umplut de mâhnire. Totuși, i-am fost foarte recunoscător, căci cunoscându-mi defectul acesta catastrofal îmi va fi probabil mai ușor să-l îndrept.

Pe urmă am vorbit despre situația politică disperată din România. Despre reformele necesare unei bune organizațiuni sociale. Despre partidele politice și rolul politicii în viața de stat. Am arătat nevoia imensă de cinste și omenie în administrație, mai ales de dezinteresare [personală] în politică. Am arătat posibilitățile unui curent politic cu astfel de lozincă și, în fine, am arătat nevoia ca partidele politice să difere numai pe principii, nu pe chestiuni de interes local sau chiar personal.

În Cambridge am mers la Barbu [Călinescu]. E inutil să mai spun că Barbu mi-a devenit un adevărat frate mai mic. M-am

bucurat nespus să-l aud vorbindu-mi despre socialism şi despre propunerea pe care i-au făcut-o câţiva englezi să candideze pentru comitetul de conducere al clubului socialist. Sfatul meu a fost favorabil, cu singura condiţie că se va documenta în întregime despre ce însemnează socialismul şi că nu va lua niciodată cuvântul fără să cunoască problemele care se discută pe fond.

Tanko A. Knapp mă aştepta la el acasă. E drăguţ instalat, a doua casă de la Mrs Ioan Robinson. Pare să fie mulţumit cu progresele tezei pe care o scrie şi mai ales a fost foarte încântat atunci când i s-a făcut propunerea să-şi depună candidatura pentru un *lectureship* la Universitatea din Liverpool. Am vorbit de CESYS. Cred că e împotriva atitudinii reacţionare a polonezilor, dar nu vede niciun pericol în acest fapt. Ceea ce îl supără este gândul că nu există o reprezentanţă ungureasc㠄 unitară.

De-acolo am mers să-l văd pe Charles Pilkington la Wescott House. I-am vorbit despre o mulţime de lucruri şi la urmă ne-am oprit la 5, Princess Gardens. După ce i-am explicat întreaga situaţie prezentă, sfatul lui a fost să-i scriu toate acestea tatălui său, care desigur că va înţelege situaţia şi va face toate înlesnirile (evident că va trebui să-i scriu cine sunt patronii CESYS etc.).

Am luat cina cu Radu şi cu Dinu în Trinity College. Am vorbit cu Momcilov şi i-am promis să-i scriu o scrisoare în curând. Încălecat pe bătrâna mea bicicletă cu o baterie în mână în loc de felinar, am gonit pe străzile Cambridge-ului până la Botolph Lane ca să o văd pe Elisabeth. Locuieşte cu alte două fete foarte drăguţe. Mi-au servit o ceaşcă de ceai şi apoi, pline de tact, s-au retras. Rămas cu Elisabeth, am vorbit politică. Mi-a dat sfatul să merg să-l văd şi pe vărul ei, care cu siguranţă că nu se va supăra, şi să-i cer sfatul cu privire la patronul englez conservator pe care-l vreau. N-am stat mai mult de douăzeci de minute.

De-acolo m-am repezit până la Magdalene College, reşedinţa lui Barbu Călinescu. Mi-a vorbit chestiuni personale şi în special mi-a arătat cât de nesincer este Radu faţă de mine. Mi-a relatat convorbirea dintre ei ce a avut loc pe tren, de la Londra

la Cambridge, din care n-am putut să extrag decât o ură surdă împotriva mea. De ce toate astea? Nu vreau să mai zăbovesc asupra acestei chestiuni pentru că nu-mi face plăcere câtuși de puțin. Mă miră însă nespus, căci Viorel îmi arată, pe față, toată încrederea. În orice caz, mă îndeamnă la lucru ori de câte ori am vreo idee.

La orele 9.00 p.m. au sosit Radu și Dinu. Începând din acest moment n-am mai discutat decât chestiuni de-ale societății studenților români. La 10 p.m. ne-am mutat la Dinu, în St. John's. Radu a stat cu noi până pe la 11.30. Am discutat o mulțime de chestiuni importante. Între altele, Dinu a pus chestiunea balului pentru Yugoslav Relief Fund. Radu a acceptat-o cu mult entuziasm și și-a luat însărcinarea să vorbească cu regele Petru ca acesta să deschidă balul. Ar fi un mare câștig și financiar, dar mai ales din punct de vedere național.

Radu a plecat foarte bine dispus și sper că o să facă treabă. Noi, Dinu și cu mine, am continuat să stăm de vorbă până la orele 3 a.m. Multe chestiuni au fost discutate și mai ales i-am dat multe dintre părerile mele cele mai intime cu privire la Free Romanian Movement. Tilea, Maniu și, în fine, activitatea politică viitoare pe care va trebuie să o prestăm atunci când ne vom întoarce în țară. Am dormit pe canapeaua lui.

Vineri, 16 octombrie 1942

Dimineața la 8.20 eram instalat în trenul spre Londra. Am citit ceva, dar cea mai mare parte din drum am moțăit. Sosit la Eaton Sq. m-am grăbit să pregătesc tabloul adreselor pentru America. Am făcut-o cu multă plăcere la gândul că astfel facem o treabă bună. La 11 a.m. a venit Dimi și a făcut repartizarea publicațiilor noastre pe aceste adrese.

Între timp, Miss Pratt a bătut la mașină prima parte din articolul lui Bechyně[1], tradus de către Fedor Hodža. La orele 3 p.m.

[1] Rudolf Bechyně (1881–1948), lider social-democrat de origine cehă.

m-am dus la 1, Belgrave Sq.[1] Am împrumutat codul de audienţe şi am cerut permisiunea pentru viitor să examinez Monitorul Oficial. Wachenfelt a fost foarte drăguţ cu mine. I-am propus să mă lase să organizez tot ceea ce este în pivniţă şi să alcătuiesc un fel de listă a cărţilor pe care le posedăm. Mi-a promis că va cere permisiunea de la Bucureşti.

Miercuri, 14 octombrie 1942

Seara am fost la o serată dansantă organizată de Czechoslovak Institute pentru prietenia ceho-americană. Foarte puţini americani. Atmosferă foarte prorusă. Lumea s-a distrat bine. Stăteam de vorbă cu un colonel american din Ohio. M-a luat drept ceh, fără să mă întrebe ce naţionalitate sunt. Eu, intrigat de cele ce vor urma, l-am lăsat să creadă că sunt ceh. Am vorbit o mulţime de nimicuri despre Cehoslovacia şi SUA. În fine, a deschis chestiunea care-l durea. M-a întrebat dacă noi (cehii) suntem foarte proruşi. Eu i-am răspuns că noi (românii, dar el a înţeles cehii) suntem destul de rusofili, însă în niciun caz nu vrem să fim încorporaţi în URSS. A făcut nişte ochi mari, pe urmă a pălăvrăgit foarte mulţumit. Totul era aşa de amuzant.

Sâmbătă, 17 octombrie/Duminică, 18 octombrie/Luni, 19 octombrie 1942

Weekendul l-am petrecut la Holton Place. Hendersonii au fost din nou acolo. Am încercat, în repetate rânduri, să-l angajez pe Will într-o discuţie referitoare la situaţia Cehoslovaciei, însă fără

[1] Sediul Legaţiei României de la Londra, o frumoasă vilă achiziţionată la ordinul regelui Carol al II-lea, în vecinătatea reşedinţei ducesei de Kent. Regele a considerat că vechiul sediu al legaţiei din Kensington (Cromwell Place nr. 4) era nepotrivit, nefiind prea elegant. Mai târziu, fără succes, Viorel Tilea a încercat să revendice sediul din Belgrave Square în care a şi locuit cât timp a fost ambasador. Afirmând că a fost achiziţionată de regele Carol al II-lea, Tilea susţinea că proprietatea aparţinea fostului suveran, nu statului român al cărui conducător era Ion Antonescu.

succes. Mi-a arătat fără nicio urmă de îndoială că ei (Labour Party-ul) nu consideră chestiunea ca importantă.

Seara s-a discutat [despre] reorganizarea lumii după război. Cu toții vedeam organizări internaționale, [un fel de] „International Board of..." care să planuiască producția tuturor bunurilor economice. Era, într-o largă măsură, aceeași idee pe care o expunea Dr. Kullman (League of Nations' High Commissioner for Refugees).

Toată ziua de luni am citit. Înainte de plecarea mea la Londra, Viorel [Tilea] m-a însărcinat să-i fac lui Șmilovici[1] următoarea propunere: el (Viorel) îi dă lui Șmilovici 15 £ lunar, iar noi ceilalți scoatem buletin de știri. I-am plăti secretara care ar putea lucra la noi jumătate din zi și el n-ar face altceva decât că ne-ar da știrile pe care le obține de la Ministerul de Inf[ormații]. Toată partea editorială și tehnică ne privește pe noi. I-am spus lui Viorel imediat că nu cred că Șmilovici va accepta o astfel de ofertă, care de altfel eu nu cred că ne face onoare. Răspunsul lui a fost că Șmilovici este presat de lipsă de bani așa că o va accepta (propunerea include predarea Gestetnerului[2], a mașinii de scris și a dreptului de a utiliza hârtia). Propunerea este *take it or leave it* („ia-o sau pleacă" – *n.ed.*) (părerea mea personală este că n-are nicio șansă).

[1] Otto Michel Șmilovici (1905–?), ziarist. Deși s-a născut în București, a urmat studiile în Elveția, așa încât Șmilovici și-a petrecut cea mai mare parte a vieții în afara României. La începutul anilor 1930 a fost secretar particular al lui I.G. Duca și corespondent al mai multor ziare la Paris, apoi la Viena. În 1939 a fost numit șeful biroului agenției Rador din Marea Britanie și ofițer de presă la legație. Inițial, s-a numărat printre cei care l-au sprijinit pe Viorel Tilea pentru a pune bazele unei organizații românești la Londra începând cu noiembrie 1940. Deoarece a fost etichetat ca „omul lui Tilea", Radu Florescu, succesorul lui Tilea la șefia misiunii diplomatice, a refuzat să-i mai suporte cheltuielile administrative (D.G. Danielopol, *op. cit.*, p. 144). Câteva luni mai târziu, în mai 1941, Șmilovici s-a alăturat CDR.

[2] Copiator care purta numele inventatorului David Gestetner, fondator al companiei care le producea, Gestetner Company.

Marți, 20 octombrie 1942

Trebuia să iau masa cu Dimi și Kuleski, însă Kuleski mi-a transmis prin Moskal scuzele lui, fiind bolnav. Dimi n-a fost supărat, dimpotrivă, m-a invitat la masă la Simpson. Mi-a vorbit despre o mulțime de lucruri, problema Carol bineînțeles a predominat. Mi-a arătat din nou, cu o bogăție de amănunte, că regele Carol a fost foarte bine intenționat. Greșeala lui a fost faptul că a lăsat tineretul peste 18 ani fără nicio ghidare. Mi-a vorbit apoi de nevoia de a avea propuneri concrete pentru reorganizarea României. Aceasta se va putea face cu multă ușurință imediat după război. Ceea ce trebuie este un om energic cu un program bine stabilit. Dacă ne vom mulțumi să facem modificări minore, nu vom reuși să clădim nimic. Mi-a cerut să mă apuc de treabă. El îmi va sta în ajutor.

Experiența lui în America este foarte interesantă. Din multele lucruri care mi le-a spus am reținut ca foarte interesant faptul că a citat din cartea lui Codreanu pasajul referitor la conducători: „Într-un stat organizat elita se recrutează prin promovare automată. Într-un stat mai puțin organizat sau acolo unde există tendințe puternice opuse atitudinii adoptate de către ordinea constituită, aceste elite se recrutează prin luptă. Cel mai puternic învinge" (citarea este făcută în mod foarte liber).

Din acest pasagiu a extras principiul pe care apoi l-a exemplificat. Întâi, prin viața lui. Modestie exagerată în tinerețe, conștiință în valoarea acțiunilor și cunoștințelor sale. Pe urmă, [Anton] Bibescu, șeful lui la Legația României din SUA, l-a îmboldit de nenumărate ori să termine această modestie ridicolă. Îl admiră pe Bibescu ca pe un om cult, plin de inițiativă. [Citta] Davila, foarte inteligent, însă cu o cultură de spoială. N-are nici măcar liceul terminat. Calitatea pe care el o vede necesară pentru a fi un conducător este să-i convingi pe cei din jur că tu ești cel mai potrivit să realizezi misiunea.

Viorel are personalitate, are această trăsătură de caracter care impune în calitate de conducător. Atunci când ne-am adunat cu

toții pentru a organiza Free Romanian Movement, el n-a ridicat niciodată chestiunea cine să fie ales drept președinte. Pur și simplu și-a asumat calitatea de ales. Deunăzi, când a venit de la Holton, [Marcu] Beza ședea în scaunul din spatele biroului (locul președintelui!). A intrat în cameră, a spus bună dimineața tuturor, dar Beza nu s-a sculat de pe scaun. Tilea s-a învârtit de două, trei ori prin cameră, apoi i-a spus lui Beza: „Beza, dragă, vrei să mă lași să stau jos pentru că mă doare stomacul...". Natural că putea foarte bine să stea pe unul din fotoliile ce erau fără doar și poate mult mai confortabile.

Acest incident nostim arată doar că el avea conștiința că acel scaun, al președintelui, este locul pe care trebuie el să stea, nimeni altul atunci când el este prezent nu poate să-l ocupe. Concluzia din toate acestea este că nimeni nu poate să fie conducător fără ca să aibă conștiința că o merită. Departe de a fi o lipsă banală de modestie. Dimpotrivă.

Miercuri, 21 octombrie 1942

L-am văzut pe Șmilovici în holul Hotelului Mayfair. Misiunea mea a fost *a complete failure*[1]. Nu numai că m-a făcut ridicol cu propunerea mea, dar m-a făcut să văd ce meschină misiune am primit din partea lui Tilea. Viorel îl văzuse pe Șmilovici acum vreo trei sau patru zile la baia turcească. Acolo au vorbit o mulțime de mărunțișuri, dar în niciun caz chestiunea buletinului n-a fost discutată: „Dacă avea de făcut o propunere, de ce nu mi-a făcut-o atunci?"

Crede că Free Romanian Movement este discreditată complet în fața autorităților englezești, lucru care de altfel se aplică tuturor fracțiunilor românești de aici din Anglia. Fiecare a avut o perioadă de favoare, astăzi însă el, Șmilovici, este singurul care are o instituție românească recunoscută de către autoritățile engleze

[1] „Un eșec total" (în lb. engl.).

(Free Roumanian News Agency)[1]. Atitudinea noastră, a celor ce nu colaborăm cu Back, este stupidă pentru următoarele motive: Back nu face nimic în numele său. El este un simplu amploiat al foştilor prieteni ai lui Tilea. Deci e inutil să ne opunem. Faptul că nu se iau măsuri drastice împotriva noastră se datoreşte numai şi numai curtoaziei englezeşti. Acest birou nu este nimic altceva decât un *liaison office* între His Majesty's Gov. şi toţi românii din Anglia. Natural că avem datoria să colaborăm cu acest *liaison officer*.

În repetate rânduri noi am afirmat voinţa noastră de a contribui la efortul de război englez. Cu ce am contribuit până acum? Colaborarea noastră cu Back ar fi o dovadă irefutabilă că noi suntem gata să prestăm un serviciu efectiv cauzei aliaţilor. Dacă atunci – după ce am acceptat să colaborăm – ni s-ar cere să facem ceva care ar fi împotriva principiilor noastre, am putea pur şi simplu să refuzăm să prestăm astfel de servicii. „Dacă ai şti ce fel de propuneri au făcut ceilalţi români de aici, ai rămâne cu gura căscată! Englezii niciodată nu s-au gândit măcar să ceară astfel de lucruri!"

Sâmbătă, 24 octombrie 1942

La orele 14.30 a început *meeting*-ul anual al International Council of Students în 18, Grosvenor Place. Am fost ales vicepreşedinte, deşi la început am refuzat onoarea ce mi s-a făcut. Îmi pare bine că reprezentantul polonez, Skulski, a fost ales şi el în comitet.

Luni, 26 octombrie 1942

De dimineaţă am discutat cu Dinu şi cu Barbu chestiuni curente. Ne înţelegem perfect. După-masă ne-am fotografiat (Barbu,

[1] Free Roumanian News Agency, aşa-zisă agenţie de presă a lui Otto Şmilovici care edita un buletin de ştiri intitulat Rumanian News Survey, care era oferit guvernului britanic. Potrivit lui Grigore Nandriş, „Şmilovici a înregistrat buletinul Free Romanian pe numele lui şi îl scoate [...] ca proprietar, deşi [...] a fost dat afară din Free Romanian" (Grigore Nandriş, *8 ani din viaţa României. Pagini de jurnal*, Editura Saeculum I.O., Bucureşti, 1999, p. 130).

Dinu și cu mine. Un incident foarte nostim s-a petrecut în decursul procesului. Deoarece ploua, a trebuit să fim fotografiați în studio. Studioul însă este prea mic ca să fi încăput toți trei pe aceeași fotografie, afară doar de cazul că doi stăteam jos și unul în picioare, în spatele primilor doi. Natural a fost un moment penibil, căci niciunul dintre ei nu voia să stea în picioare. Atunci m-am oferit eu. Fotograful nostru însă a fost de părerea că sunt mult prea înalt pentru treaba asta și l-a indicat pe Barbu ca cel mai potrivit. Barbu însă n-a acceptat cu niciun preț. Dinu băiat rezonabil a făcut-o el de bună voie... Tot incidentul m-a distrat imens. Caracterele lui Barbu și Dinu au fost scoase în evidență foarte bine. Trebuie să adaug că îl apreciez pe Dinu tot mai mult pe zi ce trece.

Miercuri, 28 octombrie 1942

Plouă, plouă mereu. O adevărată zi de toamnă britanică. Știrile sunt mai bune. Ofensiva din Egipt, începută acum trei zile, progresează destul de bine. Totul decurge în mod foarte liniștit aici, în Anglia. Luptele pe viață și pe moarte din jurul Stalingradului par a avea un ecou foarte îndepărtat. Deși pericolul este tot atât de iminent ca întotdeauna, cetățeanul de rând nu este prea alarmat.

Am luat masa cu Mrs Mann[1] (la familia Simpson). Mi-a cerut diferite sfaturi referitoare la clima României. I-am promis și o carte de-a lui Iorga, împreună cu Transilvania și Dobrogea, publicate de Academia Română. Ea face un raport de geografie umană pentru Ministerul de Externe, despre România, în special despre Basarabia și Transilvania.

Marți, 22 decembrie 1942

De fapt, e ora 1.00 a.m., 23 decembrie. Barbu Călinescu abia a părăsit camera mea. Am stat de vorbă despre cele întâmplate. Astă seară, Barbu s-a avântat într-o critică a activității Free Romanian!

[1] Margaret Mann, personaj neidentificat în alte surse, probabil funcționară la Ministerul Economiei de Război din Londra.

A făcut-o cu toată impetuozitatea atât de caracteristică lui, deşi n-avea dreptate. „Am făcut o prostie că am rămas. Suntem aici de mai bine de doi ani de zile şi încă n-am făcut nimic." Pe urmă, a continuat pe acelaşi ton să aducă o serie de acuze lui Tilea.

La acestea, Tilea i-a administrat o adevărată lecţie:

[Tilea]: Barbule, tu faci rău criticând pe toate drumurile. Mai repede sau mai târziu îţi vei sparge capul dacă vei continua să faci acelaşi lucru. Mai ales pentru că vorbeşti fără să ştii tot ce s-a întâmplat. Uite, întreabă-l pe Iancu care este adevărata situaţie! El ţi le va explica pe toate. Să vezi că sunt o mulţime de lucruri care s-au făcut. De altfel, eu am stat de vorbă cu Iancu şi am fost de acord că am făcut bine că am rămas aici. Iancu îţi spune ţie alte lucruri decât îmi spune mie?!

Eu: Da, e adevărat că am fost de complet acord cu dl Tilea că am făcut bine că am rămas în Anglia. Niciodată n-am afirmat către nimeni o altă părere. Dimpotrivă, nici măcar n-am avut niciodată niciun fel de îndoială asupra acestei chestiuni. E adevărat însă, credinţa mea cea mai vie este că se puteau face alte lucruri dacă s-ar fi găsit oameni care să execute. Din nenorocire însă aceasta nu s-a putut înfăptui.

Barbu: Dacă o pui în acest fel! Dar era mai bine dacă am fi fost în America.

Eu: Aceasta a fost şi părerea mea. Nu să ne mutăm sediul în America, dar să construim o legătura cu America.

Tilea: A fost un plan de plecare în America, dar n-a reuşit din cauza poziţiei engleze (Dimăncescu spune că n-a reuşit din cauza lui Tilea, care a tot amânat plecarea). Iancu urma să plece. Vezi, tu nu ştii toate aceste lucruri şi nici măcar nu cauţi să le afli. Aşa ai făcut la Societatea Studenţilor şi la fel faci acum cu Free Romanian. Să ştii că în felul acesta faci mari greşeli, pe care ai să le plăteşti foarte scump.

Evident că în timpul acestei discuţii, în care Tilea m-a pus în mod deliberat în opoziţie lui Barbu, eu nu puteam decât să-l combat. Am şi făcut-o, deşi din primul moment mi-am adus

aminte de povestea pe care chiar el, Tilea, mi-a spus-o despre felul în care Mihalache l-a făcut pe Maniu să-l combată pe Vaida. Cred că a vrut să ne dezbine. Și n-a fost departe de reușită. Barbu a avut senzația că eu l-am abandonat atunci când ar fi trebuit să-l susțin.

Venind la mine în cameră i-am explicat lui Barbu adevărata mea poziție față de Tilea. Lucru pe care l-am afirmat răspicat și lui Beza (Dinu). Tilea este, de bine, de rău, cel mai bun român pe care-l avem aici în Anglia. El are cele mai multe legături, el și-a construit cea mai bună platformă politică dintre noi toți (în calitate de fost ministru). De aceea, oricare ar fi păcatele lui, noi n-avem dreptul să-i uzurpăm autoritatea în niciun fel. Dimpotrivă, trebuie să facem tot ce ne stă în putință să-l susținem. În jurul lui trebuie să ne unim cu toții și să evităm tot ceea ce ar putea să slăbească autoritatea lui. Acesta este motivul principal pentru care eu am refuzat să-l critic astăzi și am dezaprobat critica pe care i-a făcut-o Barbu. Toate chestiunile celelalte, de detaliu, diferențele de opinii și felul în care un stat trebuie să fie condus, toate urmează să fie discutate când ne vom reîntoarce în țară. Eu îl cunosc pe Tilea destul de bine și astăzi cred că pot să spun cu toată sinceritatea că eu nu cred că voi urma politica lui atunci când ne vom reîntoarce în țară. Nu, vederile și metodele lui sunt diferite de ale mele. Dacă însă se va menține pe calea adevăratei democrații îl voi urma, deși poate că voi forma o fracțiune, deși mi-e rudă, deși am colaborat cu el aici, în Anglia. Numai și numai pentru a respecta principiile pe care înțeleg să le respect. Cu toate acestea, aici, în aceste momente grele, am fost întotdeauna cu el. Și, crede-mă, că a fi cu el n-a fost câtuși de puțin plăcut, de foarte multe ori.

De ce îl critic pe Tilea? Voi căuta să arăt acum (în parte, am vorbit despre aceste chestiuni și cu Beza, cu nimeni altul însă): dacă vorbim despre activitatea noastră de aici trebuie să facem

o distincție între activitatea [noastră] înainte de începerea războiului contra Rusiei și după 22 iunie 1941[1].

În prima perioadă îl consider pe Tilea ca fiind unul dintre factorii principali ai nereușitei noastre. Într-adevăr, englezii la acea dată voiau să ne ajute să facem un Comitet Național Român. Din nenorocire, Tilea nu a avut suficientă putere de conducere pentru a putea aduna pe toată lumea împrejurul lui. Tot atunci ni s-a dat posibilitatea să trimitem vreo câțiva oameni în America. Dimăncescu spune că Tilea a terfelit această chestiune pentru că îi era frică ca el, Dimăncescu, să nu-și creeze o platformă politică. În fine, întreaga acțiune a fost pornită defectuos. Chiar după ce ruptura a fost un fapt împlinit, totuși mai exista posibilitatea de a organiza grupul nostru în așa fel încât ar fi putut să fie eficace. Din nou, a eșuat. Așadar, în prima perioadă rezultatul a fost dezastruos. Cauzele sunt și externe, dar în principal ele provin din incapacitatea șefilor noștri.

În a doua perioadă, România a devenit țară inamică. Ei bine, aici sunt puține de zis. Posibilitățile de activitate, care au mai fost, nu s-au utilizat. Se poate afirma, în general, că situația noastră se înrăutățea pe zi ce trece, în special după ce ofensiva rusească din iarna 1941/42 a început. De atunci, a trebuit să luptăm pentru a nu fi desființați. Dintr-o organizație ce ar fi trebuit să fie activă, a devenit o organizație pasivă. Însă spre deosebire de Comitetul Democratic Român, noi am avut tăria să menținem steagul românesc cu riscul de a fi închiși pe Insula lui Man[2]. Este bine oare

[1] Ziua în care armata română a trecut Prutul, atacând Uniunea Sovietică, cu scopul de a recâștiga provinciile românești Basarabia și Bucovina de nord.

[2] Insula Man este situată între Irlanda și Anglia, Marea Britanie fiind responsabilă cu apărarea și reprezentarea ei internațională. Acest teritoriu are propriul parlament, considerat printre cele mai vechi din lume. Ion Rațiu se referă la faptul că, în timpul celor două războaie mondiale, Marea Britanie a folosit Insula Man pentru a găzdui lagăre în care erau internați cetățeni străini.

ca aceste greşeli să fie criticate la lumina zilei în special acum, când sperăm ca Pavel Pavel să se alăture lui Tilea? Barbu: „Nu, evident că nu!" Eu: „Vezi, Barbule, acesta este motivul pentru care eu nu ți-am luat apărarea, deşi poate am riscat în felul acesta să pierd prietenia ta". Am refăcut legământul nostru de prietenie. Cred în el aproape tot atât de mult cât cred în mine. Cu Dimi împreună, formăm nucleul ce mi-am dorit pentru pornirea acțiunii de reclădire a României. Dumnezeu să-mi ajute, aşa după cum îmi este de curată intenția!

Sâmbătă, 26 decembrie 1942

V.V. Tilea şi cu Pavel Pavel au ajuns la o înțelegere. Vor trimite o scrisoare tuturor românilor, semnată de amândoi, în care le vor cere să se unească sub conducerea virtuală a lui Maniu.

Duminică, 27 decembrie 1942

După ce a avut o convorbire telefonică cu amiralul, Tilea îmi dă instrucțiuni cu privire la scrisoarea ce urmează să fie trimisă tuturor românilor. Îmi dă o copie cu care urmează să plec mâine la amiral. Misiunea mea este să-l informez despre toate discuțiile ce au avut loc la Holton. Mi-a atras atenția că nu se poate schimba conținutul scrisorii.

Luni, 28 decembrie 1942

Ajuns la amiral, m-am lovit de critici extrem de severe la adresa lui Tilea. Iată punctele principale:

1) „Ce se întâmplă cu Free Romanian? De bine, de rău, această organizație a existat timp de doi ani de zile, străinii o respectă pentru că a urmărit o linie națională, pentru că nu s-a lăsat intimidată de amenințările lui Back, pentru că a fost singura organizație care a ținut sus un drapel românesc în ciuda adversităților soartei. Acest palmares este, în mod evident, meritoriu. Şi dacă n-am fi făcut nimic altceva şi tot trebuie să ne gândim de două ori înainte de a desființa această organizație. Mai mult, poate dl Tilea,

printr-un act arbitrar, să desființeze Free Romanian? Răspunsul vine de la sine: desigur, nu. Free Romanian există ca expresia de voință a tuturor românilor, iar dl Tilea nu deține decât un mandat emanat de la acești români. În consecință, numai ei pot să o desființeze, tot așa după cum ei au înființat-o. Dacă aceasta este situația de fapt, care este semnificația scrisorii semnate de către dl Tilea? Oare consideră el că Free Romanian este deja desființată sau se consideră demisionat?"

2) A doua obiecție, deși nu are un caracter formal și poate fi trecută cu vederea atunci când se exprimă o judecată bazată pe argumente obiective, are totuși o însemnătate dureros de mare, iar consecințele ce le atrage sunt extrem de profunde. E vorba de încrederea reciprocă. „Eu m-am oferit pe tavă d-lui Tilea. Am aruncat întreaga mea carieră militară și l-am urmat. Ei bine, nu sunt îndreptățit să fiu informat ori de câte ori se ia vreo hotărâre importantă? Mai mult, noi am stat aici adunați în jurul unor principii democratice. Le aplicăm oare? Sau domnul Tilea poate să le neglijeze!?"

În fine, mi se spune în continuare că n-am antrenament politic, de aceea nu pot să formulez o judecată valabilă. Să presupunem că acum, când voi primi această scrisoare-circulară, voi cădea din nou în aceeași eroare, nu voi vedea adevărata semnificație politică a întregii chestiuni și, drept rezultat, nu voi răspunde afirmativ. Ce se întâmplă în acest caz? Rămân pe dinafară? N-ar fi fost mai bine să ne fi adunat cu toții? Oare nu mă găsesc în fața unui *breach of faith*[1] din partea lui Viorel? Această atitudine subminează însăși baza pe care puțini câți am mai rămas la Free Romanian ne-am putut menține împreună: încrederea reciprocă.

3) „Mă întreb de ce dl Tilea îmi trimite această scrisoare, când bine știe că există o decizie a comitetului național în legătură cu această chestiune, decizie pe care am acceptat-o cu toții în mod unanim. În conformitate cu acea hotărâre, noi toți ne-am declarat pentru unire. În consecință, nu mai e nevoie să se trimită nicio

[1] „Trădare" (în lb. engl.) (n. red.).

scrisoare-apel niciunui membru al Free Romanian. Toți aceștia și-au exprimat deja voința de a se uni. Mai mult chiar, în aceeași ședință s-a dat mandat ca președintele și vicepreședinții să facă pașii necesari ca o astfel de unire să fie adusă la îndeplinire. În concluzie, mi-a arătat că nu se opune unei uniri, dimpotrivă!"

Răspunsul meu a fost următorul: 1) și 3) Chestiunea dacă dl Tilea a desființat Free Romanian printr-un act de autoritate unilaterală sau dacă el se consideră demisionat din Free Romanian nu se pune din capul locului. Interpretarea dv., d-le amiral, are consecințe foarte grave, și îmi permit să spun că nu este cea justă. Acum vreo două săptămâni s-a primit un mesaj de la Maniu, adresat – pe cale oficială din Elveția – d-lor Tilea și Pavel, în care se cere acestora să-i adune pe toți românii în jurul lor și să depună o activitate militară. În baza acestui mandat special, dnii Tilea și Pavel adresează un apel tuturor românilor. Observațiile dumneavoastră cu privire la poziția morală a Free Romanian sunt foarte drepte. Mă alătur întru totul, însă nu cred că gestul d-lui Tilea afectează această organizație în vreun fel. Singura consecință a apelului lansat este hotărârea noastră de a se uni sau a nu se uni pe baza unor principii care, după părerea mea, pot fi acceptate de orișice român. Ce se va întâmpla cu Free Romanian rămâne să fie decis de către Free Romanian și nimeni altcineva. Sunt atâtea posibilități deschise. Am putea să ne unim pe bază federativă (de ex., Free Austria Movement). Dacă se găsește că există o posibilitate de a crea ceva mai bun, atunci desigur că Free Romanian va trebui desființată *ipso facto*.

Care sunt avantajele acestei uniri? Acest mesaj a venit pe cale oficială. A fost predat lui Tilea și lui Pavel. Acest fapt însuși este o indicație că englezii sunt favorabili unei astfel de uniri sau, în cel mai rău caz, nu o împiedică. În al doilea rând, se va putea spune că românii din Anglia, de orice colorit politic, s-au unit pentru urmărirea aceluiași scop, o Românie liberă. Dacă se utilizează presa în mod inteligent, aceasta servește idealului național mai mult decât orice alt artificiu. În al treilea rând, pe drept sau

pe nedrept, Free Romanian are reputaţia, în ochii străinilor, de a fi o organizaţie reacţionară. Este de datoria noastră să spulberăm această impresie. Cred că, printr-o unire cu toate elementele care sunt considerate în opinia publică drept elemente de stânga, această marcă din trecut dispare în mod automat. În fine, se vor putea pune bazele unei organizaţii reale care ar putea să lucreze ca o unitate bine dirijată. Persoanele care ne-ar sta la dispoziţie ar fi suficient de numeroase pentru a se distribui rolurile de aşa manieră încât capacitatea fiecăruia să fie utilizată la maximum.

Amiralul: „Expozeul tău este foarte interesant şi poate de dorit. Dar, din nenorocire, are un defect esenţial. Se bazează pe faptul că mesajul lui Maniu a fost transmis lui Tilea şi lui Pavel pe cale oficială, britanică. Ei bine, eu mă îndoiesc că acest lucru este adevărat".

Discuţia a continuat pe aceeaşi linie fără însă a aduce nimic nou, suficient de important pentru a fi menţionat. Iată concluziile mele: în principiu, amiralul doreşte unirea. Nu vrea să ia cunoştinţă de termenii scrisorii pentru că nu vrea să fie influenţat. Obiecţiile lui, valabile, se concentrează în jurul procedeului întrebuinţat. Toate celelalte pot fi eliminate printr-o discuţie între el şi Tilea.

Miercuri, 30 decembrie 1942

Întors la Eaton Sq. i-am găsit acolo pe amiral, maiorul Iliescu şi Dimăncescu. Evident, s-a discutat scrisoarea ce urmează să fie trimisă. A fost criticată în detaliu şi sub diferite aspecte. Am căutat să arăt că este doar un expedient pentru realizarea unirii. Dacă pot ei să ofere unul mai bun, atunci acesta va cădea. Nu trebuie să se piardă din vedere însă că acest expedient (Maniu să fie adoptat drept şef) a reuşit, de bine, de rău, să formeze un numitor comun între toţi românii din Anglia. Ei mi-au oferit în schimb argumentele deja cunoscute despre valoarea şi realizările Free Romanian. În consecinţă, Free Romanian ar trebui să lanseze o scrisoare la care toţi azilanţii români ar trebui să răspundă. Degeaba am

arătat că nu este o soluție, întrucât nu va aduce în sânul nostru pe nimeni care nu este deja în Free Romanian. Punctul primordial de atac a fost: de ce să-l luăm pe Maniu drept șef virtual?

Tilea a fost acuzat de lipsă de loialitate și lipsă de încredere de prietenii lui cei mai intimi. L-am apărat, argumentând că șeful pe care ni l-am ales trebuie clădit chiar dacă nu întrunește toate calitățile. Pe urmă am discutat diferite aspecte ale luptei noastre de aici și din nou am reafirmat hotărârea noastră de a ne înrola în forțele libere franceze în cazul în care nu vom putea face nimic constructiv în cadrul Free Romanian.

1943

Sâmbătă, 9 ianuarie 1943

Ședință CESYS. Ungurii nu s-au prezentat. Se pare că ne vor părăsi și ei. Károlyi l-a informat pe Knapp că, dacă nu vom reuși să-i readucem pe cehi, el se va vedea nevoit să demisioneze din calitatea de patron.

Seara am petrecut-o la Skulski, unde am stat de vorbă. El crede că trebuie să mergem înainte și mi-a făcut marea cinste să-mi declare că nu vede pe nimeni altul să conducă CESYS decât pe mine. Trecem printr-o criză, dar dacă vom supraviețui atunci succesul în viitor ne este asigurat.

Duminică, 10 ianuarie 1943

De fapt, e ora 00.16 în ziua de luni, 11 ianuarie. Abia m-am întors de la Salfords, Surrey, locuința amiralului. Am stat de vorbă toată după-amiaza. Chestiunea scrisorii Tilea – Pavel a fost din nou discutată cu următoarele puncte principale: **a)** Se poate face unirea? Prin acceptarea lui Maniu drept lider; **b)** E utilă această unire? Ne oferă o platformă politică pe care putem clădi o opinie politică favorabilă României; **c)** Putem influența autoritățile britanice? Răspunsul derivă din chestiunea a doua: odată ce ne-am creat o opinie publică favorabilă, atunci putem să pretindem să se recunoască „cazul României".

Maniu reprezintă opoziția? Chiar dacă o reprezintă, avem nevoie de el? Acceptarea lui Maniu drept simbolul luptei noastre împotriva guvernului Antonescu și a politicii lui progermane este un expeditiv. În acest fel realizăm unirea, avem un element bun de propagandă – pentru că Maniu deja este cunoscut drept liderul opoziției din România – și facem posibilă unirea aici, sub conducerea unui cerc de câteva persoane, egal atribuite[1].

Pe urmă, s-au făcut speculații cu privire la viitor. Războiul, spune amiralul, este inevitabil. El se va da între ruși și englezi, probabil peste vreo 15 ani. Nu s-ar mira dacă terenul de luptă vor fi România și Polonia.

[1] În decembrie 1942, Iuliu Maniu a adresat un mesaj românilor din Anglia prin care îi îndemna să-și unească demersurile într-o acțiune comună, nepărtinitoare din punct de vedere politic. Primind acest mesaj, după câteva săptămâni de dezbateri cu Pavel Pavel și alți membri proeminenți ai Mișcării Române Libere (vezi însemnările lui Ion Rațiu din jurnal, din 26, 27, 28 și 30 decembrie 1942), în 16 ianuarie 1943 Viorel Tilea a decis să expedieze o scrisoare tuturor românilor „mai de vază" din Anglia. Deși a invocat principiul unirii în rândul membrilor comunității române, scrisoarea a fost respinsă de membrii CDR pe motiv că „Tilea nu numai că se dădea drept cel căruia îi era adresat mesajul d-lui Maniu, ceea ce nu era cazul, dar mai căuta să ne demonstreze că el, Tilea, avusese câștig de cauză în lupta ce se dăduse aici pentru că, în primul rând, pe el îl încuviințase dl Maniu, și nu pe altul, să ne transmită mesajul" (D.G. Danielopol, *op. cit.*, p. 265). Astfel, influențați și de sugestiile maiorului Back, care se temea că Tilea dorea să acapareze mișcarea românilor din Anglia (Grigore Nandriș, *op. cit.*, p. 122), aceștia au organizat o întâlnire la 28 ianuarie 1943 la hotelul Waldorf. „Toate persoanele chemate au fost aprobate de ofițerul de legătură", maiorul Back, scrie Danielopol, „iar la sugestia mea de a invita și pe Pavel Pavel, răspunsul ofițerului a fost negativ, ceea ce demonstra că Pavel nu mai era văzut cu ochi buni în Anglia" (D.G. Danielopol, *op. cit.*, p. 266). Membrii CDR au răspuns lui Tilea tot printr-o scrisoare, în care se menționa că membrii MRL se pot înscrie individual în CDR, urmând „să facă pace și cu guvernul britanic, conformându-se cerințelor acestuia formulate de maiorul Back la 9 decembrie 1942" (*Ibid.* p. 267).

Joi, 14 ianuarie 1943

Am luat masa cu [Edward] Táborský, secretarul particular al lui Beneš, la Potomac. Am discutat mai multe chestiuni. Îmi spunea cum Cehoslovacia are politica prezentă pentru că aceasta este tendința mare a Rusiei. Mi-a vorbit despre felul cum Beneš încearcă să-l convingă pe Bogomolov[1] că o confederație polono-cehă nu poate decât să fie în favoarea unor relații cu Rusia. Totul e în zadar însă, Rusia nu vrea să audă de niciun fel de federație sau confederație în Europa centrală.

Am vorbit despre CESYS. A găsit că felul în care ne-au părăsit cehii n-a fost tocmai cum trebuia să fie, dar a fost de acord cu atitudinea lor. A încheiat spunând că „și această chestiune va fi rezolvată, automat, cu curentul mare. Rămâne ca politica rusească de opoziție la federație să se schimbe și atunci toate vor fi bune".

Luni, 25 ianuarie 1943

Iliescu a venit la Holton. Propune ca acum să se urmărească efectul [scrisorii] și să se continue efortul pentru realizarea unirii. Viorel Tilea să mai facă un apel, de astă dată explicit, pentru unire. Tilea a refuzat categoric. Nu vrea să se mai expună. Ne-a sugerat ca noi să facem acest lucru. A fost chiar vorba să meargă 2–3 indivizi și să colecteze semnături. Mie mi-ar conveni chestiunea. Să vedem ce rezultate ar putea avea. În orice caz se va putea face un fel de referat amănunțit cu răspunsurile date de fiecare.

Ianuarie – februarie, 1943

Momente dificile create de publicarea broșurii lui George Emil[2]. Viorel nu știe ce să facă.

---

[1] Aleksandr Efremovici Bogomolov, diplomat. A fost ambasadorul sovietic la Paris.

[2] Ion Rațiu se referă la broșura *Why are the Romanian Armies Fighting?* („De ce luptă armata română?"), scrisă de maiorul Gheorghe Emil Iliescu. Potrivit lui Danielopol, în broșură Iliescu „face apologia lui Antonescu,

Miercuri, 11 august 1943

Viorel pune vina principală pe englezi. Ieri n-am avut nicio politică. Mai mult chiar, a ajuns la concluzia că Foreign Office urmărește politica lui Palmerston de a crea haos în Europa, în felul acesta ar fi singurii sănătoși într-o cauză de nebuni. Dimi și Iliescu au fost opriți de la radio[1]. Se pare că

---

poate pentru faptul că l-a avansat la gradul de maior și, ce-i mai grav, face poporul român complice cu Antonescu" (D.G. Danielopol, *op. cit.*, p. 269). Broșura a fost criticată în Anglia, inclusiv în Camera Comunelor, fiind considerată progermană, iar Ion Rațiu – în scurta consemnare din jurnal – confirmă situația complicată în care se aflau membrii FRM odată cu apariția acesteia. Peste decenii însă, în anul 1991, Ion Rațiu va privi cu alți ochi acel moment: „Intrarea României în război, în iunie 1941, a creat o nouă situație. Tehnic, devenisem inamici ai Marii Britanii. Nu numai că nu ne-am opus războiului, dar am distribuit chiar o broșură [...], scrisă de maiorul George Emil Iliescu [...]. Am explicat raptul pământului românesc la răsărit și nord de Prut și am reamintit lumii că rușii ne-au invadat de 13 ori țara, de la 1711 încoace. Aneurin Bevan, Manuel Shinwell și Koni Zilliacus, deputați din extrema stângă a Partidului Laburist, ne-au atacat în Camera Comunelor [...]". (Ion Rațiu, *Cine mă cunoaște în țară așa cum sunt?*, Editura Progresul Românesc, București, 1991, pp. 18–21).

[1] Danielopol își amintește o discuție cu Mircea Eliade în care îi mărturisea că, pe vremea când Viorel Tilea încă era șeful misiunii diplomatice, a fost chemat să-l cunoască pe R.H. Bruce Lockhard. Acesta i-a propus lui Eliade să preia coordonarea unui post de radio clandestin ce urma să se înființeze, „însă Tilea a schimbat vorba, probabil pentru că nu-l considera destul de sigur pentru o asemenea întreprindere". După ce și-a dat demisia de la legație în octombrie 1940, Dimitrie Dimăncescu a acceptat propunerea colonelului Lockhard, diplomat și reprezentant al Intelligence Service, de a colabora confidențial la acest post de radio clandestin. Înființat cu scopuri vădit propagandistice, la Londra, cu numele Radio pentru țară, pentru neam și pentru Rege! (cu sloganul „Sus inimile, frați români!"), postul a emis începând din 12 octombrie 1940, de trei ori pe zi, la orele 9.00, 15.00 și 21.00. Din punct de vedere editorial, emisiunile erau antigermane și împotriva guvernării Antonescu, însă Dimăncescu se manifesta în favoarea regelui Carol al II-lea. Postul de radio nu a reușit să-și câștige credibilitatea din cauza știrilor exagerate pe care le transmitea. Dimitrie Dimăncescu a

Gănescu[1] vorbeşte pentru Antonescu. Încurajează intenţiile lui Gănescu de a porni lupta împotriva Ungariei etc.

Dacă această politică se adevereşte, atunci baza morală a păcii este distrusă. O pace nu poate fi creată din oportunism. Dacă Anglia vrea să preia conducerea după război, trebuie să se hotărască pentru o politică bine definită şi să o urmărească în mod consecvent. Nu e prea târziu! Dacă însă atitudinea prezentă nu se va schimba, toţi cei de aici vor părăsi Anglia cu o ură grozavă împotriva englezilor. Cu toţii vor fi aruncaţi în braţele Germaniei.

Miercuri, 1 septembrie 1943

Acum vreo câteva zile am vorbit mai bine de o oră cu [Branko] Čubrilović (fostul ministru al Agriculturii, locotenentul lui Gavrilović). Nu m-a impresionat câtuşi de puţin. Este prorus. Vede viitorul nostru într-o federaţie balcanică strâns legată de URSS. Un fel de autonomie federală, dar cu aprobarea ruşilor (mi-a adus aminte de Conu Leonida!): „Ruşii nu se vor opune niciodată dacă le spunem ce avem de gând să facem".

Pe noi, pe români, ne-a sfătuit să cedăm Basarabia, căci Transilvania ne va fi restituită. Vorbind despre America, mi-a

---

colaborat cu Lockhard şi cu R.W. Seton-Watson, şeful Political Intelligence Department (PID) din cadrul Foreign Office între 1940 şi 1942, iar Tilea probabil a avut un cuvânt de spus în ceea ce priveşte planul editorial al emisiunilor. De altfel, înainte de a începe colaborarea cu PID, Dimăncescu şi Tilea au semnat cu R.W. Seton-Watson un protocol secret prin care se menţiona că activitatea lor în cadrul postului de radio clandestin va fi considerată drept contribuţie la efortul de război al Marii Britanii, iar guvernul de la Londra nu va recunoaşte pierderea teritoriilor româneşti din anul 1940. Protocolul nu a fost recunoscut de guvern, iar Seton-Watson nu i-a informat pe Tilea şi Dimăncescu despre acest lucru (Ernest Latham, *manuscris*, prin amabilitatea lui Dan Dimăncescu, D.G. Danielopol, *op. cit.*, pp. 162–163, V. Fl. Dobrinescu, *op. cit.*, p. 93.

[1] Coty Gănescu, om de afaceri, a ajuns la Londra în 1942, afirmând că este emisar al lui Ion Antonescu.

spus că l-a văzut pe regele Carol, dar că n-a vorbit cu el. Opinia publică este foarte favorabilă lui Maniu. Davila[1] este, de asemenea, bine văzut: „Viitorul trebuie bazat pe o politică agrară progresivă, iar Maniu este singurul om care ar putea obține aprobarea generală a Marilor Puteri, cât și a altor parteneri mai mici ai Națiunilor Unite". Vorbind despre criza iugoslavă actuală și guvernul Purič, el nu crede că este prea serioasă și nu are un caracter permanent.

Joi, 9 septembrie 1943

S-a ținut o ședință a Comitetului Național al FRM. Prezenți au fost V.V. Tilea, amiralul, Beza, Dimi, Iliescu, Belitoreanu, Sanda, Barbu N. și cu mine. S-a discutat atitudinea ce trebuie să luăm cu privire la ordinul guvernului Britanic, care prevede ca toți *enemy aliens*[2] să se înregistreze la Labour Exchange[3] pentru muncă de interes național[4].

[1] Carol (Citta) Davila (1886–1963), diplomat și om politic. A fost ministru plenipotențiar al României la Washington (1929–1937), membru fondator al Ligii Românilor Liberi (1950) și membru al delegației române la Assembly of Captive European Nations (1954). S-a stabilit în SUA.

[2] „Străin inamic" (în lb. engl.).

[3] Un departament al guvernului britanic care distribuia locuri de muncă (n. red.).

[4] Potrivit legislației britanice, cetățenii români din Anglia (al căror număr era estimat la cca 1 500 de persoane) au fost supuși regulamentelor speciale care se aplicau cetățenilor străini provenii din țări inamice. Persoanele care împliniseră 16 ani avea obligația să se prezinte la postul de poliție cel mai apropiat pentru a-și viza certificatul de înregistrare, fără însă a suferi alt gen de restricții, precum germanii, italienii, ungurii, finlandezii sau japonezii, din moment ce românii erau cunoscuți drept simpatizanți ai cauzei Aliaților. Aveau însă obligația ca să ia parte la efortul de război al țării depunând activități în acest sens. În ceea ce îi privește pe români, Foreign Office i-a înștiințat printr-o scrisoare că trebuie să se înregistreze la Biroul Românesc condus de ofițerul de legătură, maiorul Back, pentru a participa la efortul de război. Această soluție a creat nemulțumiri atât în rândul membrilor Mișcării Române Libere, cât și în rândul celor care formau Comitetul Democratic Român. Maiorul Back a încercat să le explice că

Marți, 21 septembrie 1943

Acum vreo două săptămâni se dăduse ordinul ca toți străinii inamici să se înregistreze de urgență la Labour Exchange. Noi am avut o ședință a Comitetului Național, unde fiecare și-a expus punctul de vedere. Belitoreanu a crezut că ar fi bine să trimită o scrisoare de protest. Noi toți am considerat că acest procedeu ar fi de „nedorit". Crezusem că a fost convins. Astăzi însă, spre marea mea surprindere, aflu că a refuzat să semneze. Cu toții am rămas consternați. Viorel, pe de altă parte, mi-a dat motive să cred că întreaga chestiune a luat o întorsătură comică. Ghyka, care semnase la Biroul lui Back, i-a spus că atunci când fișa lui personală a fost completată, ofițerul de la Labour Exchange a completat la rubrica respectivă: „angajat de maiorul T.L.P. Back"! Cu alte cuvinte, cei de la Biroul Românesc au devenit și amploiați personali ai unui oarecare maior. Trist!

Dimi iar a făcut o boacănă! După ce postul lui a fost suspendat, Tilea s-a oferit să-l ajute până când lucrurile se vor schimba. El a acceptat și a căzut de acord asupra unei anumite sume. Când a primit banii însă, prin Iliescu, i-a pus într-un plic și i-a trimis înapoi lui Viorel. Viorel n-a zis nimic. Acum însă Dimi s-a răzgândit și l-a rugat pe amiral să intervină. Viorel nu știe ce să facă. Eu l-am sfătuit să-l ajute și să treacă cu vederea prostia lui. E un fel de *spit and polish*[1].

La 12.00 a fost parastasul lui Armand Călinescu. Au fost prezenți: V.V. Tilea, amiralul Dumitrescu, Dimi, Iliescu, Belitoreanu și nevasta, Barbu Călinescu și cu mine. Părintele Alexis a oficiat, iar Dănilă a făcut pe dascălul. Totul a decurs într-o

---

se plănuia organizarea unui „centru de studii și informații românesc la care să poată apela autoritățile pentru toate întrebările ce s-ar ivi pe chestiunile românești. Materialul de studiat ar trebui împărțit pe subiecte și fiecare din colaboratori ar urma să se specializeze pe unul sau mai multe din acestea" (D.G. Danielopol, *op. cit.*, pp. 256–257).

[1] „Curățat și lustruit" (în lb. engl.).

atmosferă foarte simplă. Fără îndoială că ar fi fost de-a dreptul înălțătoare dacă părintele și dascălul ar fi făcut mai puține greșeli... Dar ce poți să-i faci, asta este pâinea exilatului.

Miercuri, 22 septembrie 1943

Între altele am aflat că Pavel Pavel nu-și poate scoate cartea din lipsă de hârtie. Viorel spune că el a luat 250 £ deja, însă în loc să-și cumpere hârtie, a preferat să le desemneze o altă întrebuințare. E păcat că se expune în felul acesta la o serie întreagă de critici!

După-masă, la orele 16, am luat parte la Comitetul Politic al noului grup (Europa Centrală – de sub conducerea lui Voigt[1]). Întorcându-ne de-acolo, Ghyka a confirmat cele ce mi-a relatat Viorel cu privire la Labour Exchange. Când s-a înregistrat, a văzut că pe fișa lui personală era deja completat la rubrica *employed by Major Back*[2].

Joi, 23 septembrie 1943

Am luat masa cu [Edward] Táborský, secretarul lui Beneš. După ce am trecut în vedere situația generală, care i s-a părut foarte bună, am vorbit despre România. Ne-a dat sfatul să adoptăm o atitudine împăciuitoare față de Rusia și să acceptăm pierderea Basarabiei, pentru a obține în schimb suportul rusesc în ceea ce privește Transilvania. Eu:

— Ce om politic poate să accepte trunchierea țării? Ai accepta dumneata să se dea Teschenul Poloniei? În plus, ori de câte ori căutăm să explicăm de ce România se găsește în război și de ce Germania a reușit să o atragă de partea ei, noi trebuie să ne referim

[1] Frederick Augustus Voigt (1892–1957), jurnalist și scriitor britanic de origine germană, cunoscut pentru poziția sa împotriva dictaturilor și a societăților totalitare. A lucrat la *The Manchester Guardian*, a fost comentator la BBC, editor la *The Nineteenth Century and After* și la *The Arrow*. Ion Rațiu îl menționează în jurnalul său între anii 1943 și 1951.

[2] „Angajat de maiorul Back" (în lb. engl.).

la Basarabia, căci Basarabia este singurul motiv pentru care noi ne găsim în situaţia dezastruoasă de astăzi.

— Da, asta e adevărat, însă tonul face muzica. Dacă prezentaţi întreaga chestiune de aşa natură încât să nu jigniţi Rusia, atunci veţi obţine ajutorul ei, sau, în cel mai rău caz, veţi beneficia de o atitudine binevoitoare. De altfel, privind lucrurile în faţă, cum vezi soluţionarea chestiunii Basarabiei presupunând că Rusia va învinge?

— Noi avem dreptul să cerem Basarabia în baza oricărui argument: istoric, politic, geografic, etnic, strategic etc. Dacă s-ar face un plebiscit sub conducere internaţională, eu sunt convins că Basarabia va fi a noastră.

— Ce se întâmplă dacă Rusia nu va cădea de acord cu această soluţie?

— Sunt două posibilităţi. În primul rând, Rusia poate recurge la *power politics*[1]. Va lua Basarabia, pur şi simplu ignorând Hrisovul Atlanticului[2], ignorând declaraţia lor consemnată în Tratatul de Alianţă cu Anglia – „nu vor căuta o expansiune teritorială" – şi, în fine, vor ignora orice principiu de autodeterminare şi libertate. Dacă celelalte mari puteri vor tolera această atitudine, atunci este evident că vor reuşi să reţină Basarabia. Această atitudine însă este foarte mioapă. Deşi poate că în primul moment vor avea satisfacţia de a dobândi Basarabia, ca politică de lungă durată se va dovedi greşită – după părerea mea. Şi aceasta

[1] „Politica de putere" (în lb. engl.).

[2] Referire la un eveniment politic petrecut la 14 august 1941, când Franklin Roosevelt, preşedintele SUA, şi Winston Churchill, prim-ministru al Marii Britanii, au emis o declaraţie referitoare la situaţia de după război – Carta Atlanticului. În acest document au fost expuse principiile comune ale celor două popoare în privinţa cooperării internaţionale, precum şi un cod de acţiune pentru perioada postbelică, bazat pe respectarea suveranităţii. Invocând Carta Atlanticului, care se opunea modificărilor de frontieră care nu au fost liber consimţite, Ion Raţiu pregătea argumentele în cazul în care, după război, URSS ar fi forţat o nouă acţiune de rupere a Basarabiei de România.

mă aduce la a doua posibilitate. Dacă Rusia intenționează să joace un rol important în politica europeană, nu este interesul ei să-și facă inamici din vecinii ei imediați. Pentru moment situația se prezintă în culori negre. Pe de o parte, Rusia nu se interesează de ceea ce gândește România sau politicienii români. În cel mai bun caz este suspicioasă de tot ceea ce este românesc. Pe de altă parte, românii au o adevărată frică de colosul rusesc. Dacă ar vedea un semn de bunăvoință din partea Rusiei acest cerc vicios s-ar desface în mod automat. Ei au toate atuurile. Depinde de ei cum le vor utiliza. Pentru moment poate că atitudinea românilor îi mai interesează. Poate că atitudinea românilor față de Rusia n-are nicio importanță; dar dacă judecă bine își vor da seama că poate în viitor această atitudine va avea un rol de jucat.

După cină, Viorel ne-a adus știrea din sursă americană, că rușii nu vor de la noi decât Basarabia și controlul unor puncte strategice: Galați, Bacău, Ploiești, Giurgiu, Orșova, Constanța și gazul metan. La răspunsul lui că acesta nu este decât clișeul aplicat statelor baltice înainte de anexare, mușteriul nostru american a rămas praf!

Sâmbătă, 25 septembrie 1943

Acum vreo săptămână, pe când mă plimbam în Regent Street, am văzut într-o vitrină o bucată de hârtie înfiptă într-o mașină de scris. Pe ea erau scrise următoarele: „Simțul umorului este unul dintre cele mai prețioase cadouri. Este precum uleiul pentru roțile vieții. Există puțină speranță pentru omul care este sumbru și care nu poate vedea partea amuzantă a micilor evenimente obositoare ale vieții de zi cu zi. El este cel care va fi tras în jos de greutatea problemelor și va irosi energia de care avea nevoie azi, pentru a se lupta cu dușmăniile de mâine, care s-ar putea nici măcar să nu se ivească. Mulți oameni au fire albe cauzate de probleme care nu au existat niciodată. Râsul păstrează mintea și corpul tinere. Un medic fericit face mai mult bine decât medicamentele lui".

Cât adevăr! Ce profunzime, exprimată în cuvinte atât de simple... Păcat că n-am citit aceste rânduri acum vreo trei ani!

Amiralul are o atitudine foarte demnă referitor la semnarea pentru Labour Exchange. El crede că trebuie să protesteze. Să arate că el a rămas aici, în Anglia, cu un scop bine definit: acela de a lucra pentru Free Romanian. Nu poate, în consecință, să fie întrebuințat pentru nimic altceva. A scris o serie de scrisori în acest sens pe care mi le va da să le copiez.

Belitoreanu însă a făcut o „măgărie", cel puțin așa crede toată lumea. S-a dus la Labour Exchange și acolo, după ce a discutat cam aprins cu ofițerul de serviciu, a refuzat să semneze. Campus[1], care a intrat după el imediat, a rămas cu o impresie foarte proastă din cele ce i-a relatat ofițerul, atunci când a aflat că și el e român.

Ceilalți au acceptat cu toții punctul de vedere exprimat și de mine. Semnăm acum, arătând în același timp poziția noastră specială. Când însă ne vor cere să facem ceva ce nu intră în vederile noastre, atunci va fi momentul să protestăm vehement și să căutăm să producem toate dovezile de care dispunem pentru a stabili că noi am rămas în această țară cu un scop definitiv cu aprobarea, cel puțin tacită, a autorităților engleze (protocolul din noiembrie 1940).

Duminică, 10 octombrie 1943

Tilea și Pavel au semnat aceeași scrisoare de felicitare către Wickham Steed[2]. Unirea e completă! Eu am dat telegrama prin telefon. Posibilități de acțiune vor fi destule. E bine că acest lucru s-a făcut.

---

[1] Jose Campus (1920–?), inginer mecanic. În 1938 a plecat în Anglia ca student la Politehnică. A devenit reporter la BBC, dar în 1949 a emigrat în Israel, unde s-a și stabilit, la Haifa. Tatăl său, Elias Campus, a fost un cunoscut bancher bucureștean și coproprietar al Loteriei Campus & Bassa.

[2] Henry Wickham Steed (1871–1956), cunoscut istoric și jurnalist britanic.

La plimbare, am discutat de memoriul dezastruos al lui Mateescu. E greu de contracarat. Toți cred că e sau nebun sau plătit de ruși.

Duminică, 17 octombrie 1943

Am stat toată ziua la Holton unde era și Sir Cyril Entwistle[1] împreună cu Lady Entwistle. O pereche foarte drăguță. S-a discutat mult politică, evident, și Viorel cred că a reușit să-l convingă pe Sir Cyril pentru ideea Federației în Europa Centrală. În ceea ce privește atitudinea Rusiei față de lumea viitorului trebuie să spun că nu sunt de acord cu Viorel. El crede că Rusia joacă un rol dublu, că intenția ei adevărată este o politică de expansiune pe care o camuflează cât se poate de bine. În consecință, el crede că Rusia trebuie demascată și o construcție politică puternică trebuie creată în Europa Centrală pentru a putea ridica o stavilă eficace în fața colosului rusesc.

Eu am o credință oarecum diferită. S-ar putea să fie adevărat ca Rusia să nu devină un partener sincer în clădirea lumii de mâine. S-ar putea chiar ca Rusia sau, mai bine spus, conducătorii Rusiei de azi să nu fi părăsit intenția de expansiune în Apus. Totuși eu cred că trebuie să le acordăm cel puțin „beneficiul îndoielii". Până la proba contrarie e mai bine să-i credem că sunt și ei hotărâți să lucreze în mod sincer pentru stabilirea unei lumi mai bune. De aceea, eu cred că noi nu trebuie să-i demascăm. Nu trebuie să declarăm că intențiile noastre sunt opuse intențiilor lor. Dimpotrivă. Cred că e bine să-i facem să vadă că noi vrem cu toată sinceritatea să clădim un mijloc prin care vom putea realiza o pace durabilă. Dacă vom reuși să le arătăm că întregul plan al Europei Centrale federalizate nu este decât o piesă constructivă în edificiul păcii, atunci cred că nici ei nu se vor mai opune. Acest limbaj poate să deschidă o portiță spre lumina unei perioade constructive pe teren internațional, până când demascarea Rusiei

[1] Sir Cyril Fullard Entwistle (1887–1974), om politic liberal, mai târziu conservator. A fost membru al parlamentului britanic în perioada 1918–1924, respectiv 1931–1945.

ca nutritoare a unei intenţii de a înainta spre vest, este sortită de la început nereuşitei! Ea nu va reuşi decât să întărească „suspiciunile ruseşti" cu privire la scopul federaţiei şi, ca să fim obiectivi, cred că ar face-o pe bună dreptate.

Această atitudine antirusească a fost adoptată de Zarin[1], ministrul Letoniei, care a luat masa cu noi. Cred că ceea ce a clădit Viorel (căci el, în ciuda opiniei lui intime, pune problemele într-o formă acceptabilă), Zarin a reuşit să strice în mare parte. Argumentarea lui este [ca o] nebuloasă şi din nenorocire nu se sprijină întotdeauna pe fapte.

Duminică, 24 octombrie 1943

Vineri seara când ne-am întors la Holton l-am informat pe Viorel despre cele ce mi-a transmis Scotina de la Seton-Watson. În hârtia alăturată este mesajul telefonic ce am luat: conţine punctele principale ale *broadcast*-ului lui Wickham Steed.

Am vorbit apoi cu privire la reprezentarea noastră la Chatham House (Comitetul de Industrializare a Europei Centrale). Spre marea mea surprindere, Viorel s-a supărat pe mine pentru că am vorbit lui Campus despre această chestiune: „Să vezi că o să ajungă la [maiorul] Back, care o să încerce să ne scoată şi de acolo!" Eu l-am făcut atent că noi suntem insuficient reprezentaţi şi ca număr, şi mai ales ca pregătire. I-am arătat apoi că eu cred că e bine să luăm orice român cu cunoştinţe tehnice, indiferent de atitudinea lui politică. Aceasta este foarte important pentru a servi interesele ţării. El n-a mai răspuns nimic. După o pauză: „Eu vreau ca să-i opresc pe ei (Biroul Românesc) să intre [în Comitetul de Industrializare a Europei Centrale] pentru că nici ei nu au experţi. Dacă ar avea, atunci nu m-aş opune".

Vineri, 29 octombrie 1943

Ieri am fost la amiral. Am avut o zi foarte interesantă. Din nou mi-a vorbit despre rolul nostru, al tineretului, de a clădi

[1] Karlis Zarin (?–1963), diplomat. A fost ambasadorul Letoniei la Londra.

caractere. În legătură cu situația României a fost destul de pesimist. Nu ar fi deloc mirat dacă Basarabia și chiar Dobrogea ar fi cedate rușilor de către anglo-americani. Am vorbit apoi de tineret. Vrea să ne vadă uniți. Eu i-am arătat că în primul an ne-am certat și nu s-a făcut nimic (comitetul Niculescu); în al doilea an s-a făcut mult (am spus-o fără falsă modestie), dar nu am reușit să creăm o unitate de vederi. Cei din opoziție – căci a fost o opoziție a lui Barbu N. și Radu T. – n-au făcut nimic; în al treilea an am început printr-un compromis. Comitetul a fost redus la un secretar general, unul de ședință și un casier. Activitatea urma să fie desfășurată pe centre universitare. Rezultatul este după cum l-am prevăzut. Nu s-a făcut și nu se va face nimic. În orice caz, dacă această experiență de 6 luni va reuși să sudeze un spirit de colaborare între noi, atunci inactivitatea noastră nu va fi fost în zadar. Dacă însă nici această apropiere între noi nu se va realiza, lucru de care mă tem, atunci vom fi pierdut și timp, și energia noastră neutilizată. I-am spus apoi că în ceea ce mă privește sunt gata să trec peste orice considerente și să întind mâna tuturor acelora care vor să lucreze pentru o colaborare între noi, tinerii români, și pentru o activitate românească a tinerilor români din Anglia.

Pe urmă am vorbit despre CESYS. I-am arătat greutățile prin care am trecut și despre prospectele pentru viitor. El e gata să ne ajute. Sunt în stadiul în care încerc din greu să găsim o modalitate de a ne muta în Princess Gardens. Despre Free Romanian n-am vorbit prea mult, dar, din câte-mi dau eu seama, el crede că va fi imposibil să clădim o organizație adevărată.

La întoarcerea din Salfords am avut o experiență unică. Am luat trenul de 21.18 din Salfords pentru Victoria. Cum citeam broșura lui Em. de Martonne *What I have seen in Bessarabia*[1],

[1] Emmanuel de Martonne, *What I have seen in Bessarabia* („Ce am văzut în Basarabia"), Imp. des arts et des sports, Paris, 1919.

n-am observat cum a trecut timpul. Într-un târziu mi-am dat seama că ar fi trebuit să fi ajuns la Victoria. Am întrebat pe vecinul meu din dreapta cât e ceasul. Era 23.30. Eu ar fi trebuit să ajung în Victoria la orele 22.00. Ce se întâmplase? Trenul meu sosise în Victoria cu o oarecare întârziere, câteva minute. Stătuse în Victoria să ia pasageri noi şi o pornise din nou spre Brighton la orele 22.38. Se vede că eu am fost atât de cufundat în lectura mea încât nu mi-am dat seama de toate astea. Am înfruntat râsetele tovarăşilor de compartiment cu un zâmbet care voia să fie nepăsător şi m-am dat jos din tren la East Croydon. Acolo, nenorocire! Nu mai era niciun tren care să se întoarcă la Londra. La început mi-a venit să înjur şi să-mi biciuiesc stupiditatea, dar pe urmă mi-am adus aminte de Lin-Yu Tang şi am râs. Filosofia orientală m-a ajutat să înfrunt situaţia cu inima uşoară, dar era cam greu să se transforme într-un mijloc de locomoţie. Am căutat în dreapta, am căutat în stânga... Nimic. Nici taxiuri, nici autobuze, nimic. Se făcuse miezul nopţii şi eu tot mai căutam. Deodată aud în depărtare pufăitul înăbuşit de ceaţa deasă a unei locomotive. La început am crezut că este o năzărire. Doar linia Brighton – Londra este electrificată. Dar zgomotul persista. M-am repezit la şeful gării şi l-am întrebat ce e. [Mi-a răspuns:] „E trenul de marfă care aprovizionează restaurantele Londrei cu zarzavaturi, ouă şi alte bunătăţi raţionate". N-am aşteptat să mi se spună a doua oară, ci am dat buzna pe peron. Trenul se oprise.

— Mergeţi la Londra?

— Da.

— N-aţi putea să mă luaţi şi pe mine, căci nu mai am altă posibilitate să ajung acasă astă seară?

M-a cântărit din ochi. Apoi după o scurtă pauză: „Intră înăuntru!"

Am intrat într-un vagon care era pe jumătate plin cu roşii, varză şi fructe, iar cealaltă jumătate servea drept camera gărzilor. Erau doi. Am dat bună seara. Potrivit obiceiului englezesc,

m-am cufundat într-o tăcere plină de demnitate. Vreo câteva minute s-au scurs așa, fără nicio vorbă.

„E cam groasă, nu-i așa?" Vorbele fuseseră rostite de unul dintre gardieni, un om de 60 de ani. Evident, se referea la ceață. Un lucru trebuie știut, că în Anglia orice conversație începe cu o remarcă asupra vremii. Pentru un străin care vizitează Anglia acest curios obicei pare absurd și este de obicei atribuit unei politeți agasante. Dar după vreo doi, trei ani de viață continuă în Anglia, străinul nostru se trezește că și el cade în același păcat. Și-atunci explicația adevărată iese la lumină. În Anglia vremea este foarte schimbătoare și, în general, este dominată de un gri monoton și potolit. Când e soare, lumina și căldura nu sunt prea intense; când e înnorat și plouă, norii nu sunt prea întunecoși sau amenințători. Când e ceață, e doar destul ca să facă trenurile să întârzie și să-ți schimbe culoarea gulerului din alb în gri. Toate tind spre gri. O culoare neinteresantă, opacă, plictisitoare chiar, dar plină de profunzimi nebănuite. Așadar, ori de câte ori este vreo îndepărtare de la normal, oamenii simt nevoia să o spună. Este o noutate ca orice alta, ce cere un comentariu.

Odată tăcerea ruptă eu am fost gata să intru în vorbă. Am făcut-o însă cu multă precauțiune, căci nu voiam să-mi trădez calitatea de ne-englez. Asta ar fi făcut necesare o serie de explicații plictisitoare. De aceea l-am lăsat pe el să vorbească.

Din vorbă în vorbă am ajuns la situația politică – laitmotivul oricărei discuții în timp de război. Omul meu era un admirator înfocat al Rusiei. Plin de critică la adresa regimului capitalist; uneori o critică profundă și sănătoasă, alteori caracteristică demagogiei lozincilor comuniste. Asta m-a aţâţat, așa că m-am trezit – spre marea mea mirare – apărând regimul prezent, indicând totodată nevoia de a aduce reforme importante. Am discutat în felul acesta tot drumul, el aducând argumentele lui, eu pe-ale mele.

Trenul mergea agale în noapte. Luminile vagonului nostru erau scăzute, iar ceața pătrundea înăuntru cu mirosul ei de fum, evocând sudoarea feței în munca de toate zilele. Cei doi gardieni

nu-mi erau ostili, dar îmi arătau că mă consideră ca aparținând unei clase care caută să-i exploateze. Atmosfera de întrunire politică clandestină era completă. Încetul cu încetul m-am aprins. Le-am vorbit despre tradiția libertății în țara noastră (Anglia, căci vorbeam ca și când aș fi fost englez), despre norocul de a ne fi bucurat de o pace continuă pe această insulă de aproape o mie de ani; de democrația noastră care de bine, de rău, stabilește o serie întreagă de libertăți, cum puține alte țări au avut ocazia să experimenteze. Le-am vorbit apoi de nevoia de a realiza egalitatea economică și acel *freedom from want*[1] al președintelui Roosevelt. Le-am vorbit despre colaborare între membrii comunității, despre unitatea ce reprezintă un stat și despre posibilitățile extraordinare de dezvoltare dacă toți membrii comunității trag în aceeași direcție. Am încheiat spunându-le că vor avea și Beveridge, și Uthwat, și Workmen's compensation („asigurare pentru muncitori" – *n. ed.*) dacă vor fi cu toții uniți și dacă vor insista pentru dobândirea lor. Extrema conservatoare va fi nevoită să cedeze la insistențele mulțimii, mai ales că o mare parte din generația tânără de conservatori vrea ea însăși să aducă o serie de modificări. [Am spus:] „Nu e nevoie să lepădăm tot ce am clădit de secole, tot ce este bun și ce s-a dovedit în stare să reziste greutăților unui război de magnitudinea celui prezent, dar va trebui să facem o serie de modificări. Forțele care tind spre o nouă orientare se îngroașă. Rămâne să avem tărie și determinare și ceea ce dorește clasa muncitorească va fi realizat spre beneficiul întregii comunități."

Am ajuns în Londra. Omul meu mi-a întărit ultimele cuvinte: „Noi nu vrem revoluție. Noi ne vrem drepturile și le vom cere". Ne-am strâns mâna cu sinceritate și-am dat să plec. Afară era o ceață foarte groasă.

---

[1] În *Four Freedoms speech* („Discursul despre cele patru libertăți"), susținut la 6 ianuarie 1941, președintele american F.D. Roosevelt enunța importanța respectării drepturilor la exprimare, la religie, la un trai decent și de a trăi în pace. *Freedom from want* se referea la dreptul fiecărui om de a avea un standard decent de viață (n. red.).

„Vin eu să vă conduc până la ieşire, domnule," mi-a spus cel de al doilea gardian, iar la poarta de fier a gării Victoria pe care mi-a deschis-o mi-a strâns mâna cu vorbele: „Mi-a părut bine să vă aud vorbind, domnule".

Astăzi de dimineaţă m-am întâlnit cu George Emil (Iliescu). Am vorbit despre o mulţime. Întâi m-a luat la trei parale pentru că nu i-am vorbit până acum despre CESYS („clubul pe care l-ai clădit tu"). I-am explicat greutăţile prin care a trecut şi cum n-am vrut să vorbesc despre el dintr-un sentiment de pură modestie. Dar de îndată ce vom reuşi să facem ceva pozitiv, vom lansa un apel tuturora, fără niciun fel de secret.

Aceasta este ceea ce-l doare pe el. Este împotriva secretului. De ce se fac o serie de lucrări fără să fie informată toată lumea. El are două planuri:

1) Free Romanian, atâţi câţi am mai rămas, să ne unim cu toţii şi să lucrăm serios pentru cauza românească. Crede că Viorel trebuie să ne fie şeful, dar pe de altă parte îl condamnă pentru că nu ne-a dat niciun fel de însărcinare permanentă, a căutat să ne distrugă moralul în loc să ne clădească şi nu a fost în stare să facă o organizaţie puternică care să stârnească în noi un entuziasm sincer. Crede că ar trebui să ne întâlnim regulat ca să discutăm toate problemele şi să facem un fel de legământ să nu ne mai despărţim, oricare ar fi diferenţele personale ce le-am putea avea.

2) Să începem să pregătim un program de politică interioară şi exterioară. Într-un cuvânt, să ne schimbăm în embrionul unui partid politic. El crede că liberalii s-au compromis, naţional-ţărăniştii nu vor mai conta, deci nu vor fi decât partidele politice din afară, ergo, cel comunist şi al nostru, care ar trebui să-i opună o politică constructivă pe baza de proprietate ţărănească.

Analiza situaţiei prezente trecută sub punctul 1 cred că este corectă şi că un fel de strângere a rândurilor ar trebui efectuată. Cea de sub punctul 2 este, după părerea mea, lipsită de orice temei. În orice caz, legătura dintre noi aici, în Anglia, nu este o politică de

partid, ci un ideal național. Noi ne opunem cu toții politicii lui Antonescu, o politică proaliată. Noi arătăm că locul României este aici și nu alături de Germania, atâta tot. Personal, mă întreb dacă îl voi urma pe Viorel după război. Deși aș vrea să o fac pentru o serie de motive personale, nu o voi face dacă nu își va schimba metoda de lucru (ceea ce este aproape imposibil) și în orice caz nu o voi face înainte de a ști cu exactitate care este atitudinea lui față de o serie întreagă de probleme interne.

Pe de altă parte, cred că ar fi fost mult mai important să realizăm o unire a tuturor românilor de aici, din Anglia, mai degrabă decât strângerea noastră printr-un program politic de partid. Din nenorocire, Viorel nu s-a dovedit în stare să facă această unire. Motivele le cunoaștem. Multe sunt datorită intrigilor din afară. Cu toate acestea adevărul rămâne: Viorel n-a putut să-i unească pe românii din Anglia.

Dacă aceasta este situația, trebuie oare să ne legăm de mâini și de picioare atunci când prin legăturile pe care ni le impunem nu servim cauza țării? Căci prin dezvoltarea unui program de partid amănunțit nu vom servi cauza țării câtuși de puțin. Aici trebuie să salvăm fața României și asta o putem face fără să arătăm intențiile noastre în politica internă.

Din nou am aflat prin George Emil rolul nefast pe care l-a jucat Dimi în întreaga chestiune românească. După memorabila adunare din noiembrie 1940 de la Piccadilly Hotel, când Tilea a părăsit sala, Dimăncescu i-a convocat pe toți ceilalți la o adunare unde el însuși a făcut un rechizitoriu lui Viorel. Cred că acest gest al lui (dacă este adevărat) nu are nevoie de niciun comentariu. Mai mult, pentru a exemplifica caracterul instabil al lui Dimi, George Emil îmi spune că în iarna 1940/1941 Dimi a trimis o telegramă lungă în țară în care și-a oferit serviciile lui Antonescu – aceasta după ce apăruse în ziare notița că el și-a dat demisia de la Legație. Ce impresie a putut să facă autorităților engleze?

După-masă am stat de vorbă cu Sanda, care m-a rugat să o țin la curent de-acum înainte cu ce se întâmplă la Eaton Sq. Aceasta, spune ea, i-ar face un mare serviciu pentru că ea este singura care mai stă de vorbă cu cei de la BBC. Cristea, în special, e un fel de copoi. Imediat ce a auzit de *Enemy within* („Dușmanul din interior" – *n. ed.*) unde a contribuit și B. Niculescu, a cumpărat-o și comentat-o. La fel a făcut cu scrisoarea mea ce a apărut în *Daily Telegraph*. Dacă ar fi bine informată n-ar fi surprinsă în necunoștință de cauză. I-am promis că o voi face, în limita puterilor mele.

Apoi mi s-a plâns că ea este acuzată că pe jumătate este deja de partea celorlalți. Am sfătuit-o să nu dea nicio atenție acestor vorbe de clacă. I-am citat cazul meu, căci și despre mine s-a spus același lucru, pentru simplul motiv că eu nu m-am stricat ca ceilalți până acum. I-am arătat că sunt la Free Romanian o mulțime de oameni care nu se pot ridica deasupra pasiunilor și să recunoască că interesul este să se facă propaganda bună pentru România aici în Anglia, indiferent cine face această propagandă. Dacă cei de dincolo fac treabă bună, noi ar trebui să-i felicităm.

Duminică, 31 octombrie 1943

Situația din țară pare să fie disperată, iar oamenii politici fac impresia că și-au pierdut capul complet. De curând am văzut un exemplar din *Porunca Vremii*[1], unde scrie Ilie Rădulescu[2], același

[1] *Porunca vremii*, ziar fondat la București. A apărut în decembrie 1932. Timp de doi ani a fost hebdomadar. În anii următori apariția publicației a fost zilnică și a avut o orientare conservatoare, de extrema dreaptă, antisemită. În memoriile sale, Constantin Argetoianu considera *Porunca vremii* ca „foaie de șantaj" a mișcării antisemite, iar pe directorul ei un „escroc" (Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice*, vol. 1, Editura Machiavelli, București, 1998, p. 376).

[2] Ilie Rădulescu (1899–?), ziarist român, fondator al publicației *Porunca vremii*. A fost medic-șef al capitalei și deputat. Rădulescu a fost cunoscut în epocă pentru atitudinea antisemită. În 1945 a fost condamnat de Tribunalul Poporului la muncă silnică pe viață. A fost eliberat în 1964.

Ilie Rădulescu care vorbea de crearea unui val românesc pentru Volga. Iată ce spune: „să dăm şi din trupul ţării numai să facem pace cu ruşii".

O astfel de afirmaţie în preajma conferinţei de la Moscova este o adevărată stupizenie. Singura atitudine care ar fi fost admisibilă era să arătăm de ce suntem în război şi să cerem drepturile noastre, chiar dacă nu avem nicio şansă de a le obţine. În niciun caz, nu putem să capitulăm aşa de ruşinos. După ce am luptat împotriva ruşilor timp de aproape trei ani, nu mai putem să spunem că jertfim şi din trupul ţării numai să ne împăcăm cu ei! Ce Dumnezeu, dacă Ilie Rădulescu n-are minte, nu mai este nimeni cu cap la cenzură! Doar, har Domnului!, cenzura în România a devenit un obicei al locului.

Un alt articol semnificativ este acela al lui Nichifor Crainic. Spune că atâta panică n-a domnit pe acele meleaguri de la retragerea legiunilor romane din Dacia. Singura explicaţie posibilă pentru o astfel de atitudine este că Germania reuşeşte să-i sperie pe români, în scopul de a-i face să lupte până la ultima picătură. E dureros.

Dimi iar a făcut o boacănă. I-a scris maiorului Back. Ce vrea să facă, Dumnezeu ştie, dar dă dovadă de puţină tărie. Viorel îmi spune că în ianuarie 1942 Dimi a primit o scrisoare din partea regelui Carol care-l chema acolo, în America. Dimi i-a scris o scrisoare lui Viorel şi amiralului sugerând să-l acceptăm pe Carol drept şef. Răspunsul a fost negativ, dar Dimi totuşi a scris o scrisoare către Foreign Office, spunând că, dacă este în interesul Aliaţilor, el este gata să meargă în America. Răspunsul de la Foreign Office a fost: „fără angajament".

Astăzi am aflat câteva detalii în legătură cu plecarea mea în România. Propunerea a pornit de la Arthur Henderson, parlamentar, subsecretarul de stat de la Ministerul de Război, şi a fost

adresată întâi lui George Emil. George Emil a refuzat, pe drept cuvânt, pentru că el a fost condamnat la moarte de către guvernul Antonescu. Viorel i-a spus lui Arthur că eu sunt gata să plec.

Joi, 11 noiembrie 1943

La orele 3 p.m. ne-am adunat cu toții (Comitetul Național) la Eaton Sq. Urma să discutăm propunerea lui Dimi de a face un memoriu în care să arătăm cazul României și să-l prezentăm la European Advisory Committee[1]. Dar Dimi însuși nu s-a prezentat la adunare. Tilea a fost furios. „Nu am nimic să vă spun. Dimăncescu a făcut o propunere, dar eu nu mă fac interpretul nimănui."

Miercuri, 17 noiembrie 1943

Am luat masa cu Dinu ca de obicei. La orele 15 m-am înființat la Polish Hearth pentru adunarea Middle Zone. N-au fost prezenți decât Piłsudski, Pizczkowski, prof. Seuczý și Lederer, așa că nu s-a ținut o adunare formală. Cu toate acestea, am stat de vorbă despre o serie întreagă de lucruri. Între altele și despre Transilvania. Discuția s-a animat. Argumentele utilizate au început să fie din ce în ce mai serioase; în fine, toată atenția a fost concentrată asupra Transilvaniei.

Eu i-am atacat frontal. I-am acuzat că ei sunt responsabili pentru imposibilitatea de a se găsi un modus vivendi între Ungaria și România. După Trianon, Ungaria a pornit propaganda revizionistă, răspunsul natural al României fiind o campanie antirevizionistă. Evident, într-o astfel de atmosferă o înțelegere a fost imposibilă. E interesant de urmărit însă atitudinea transilvănenilor în această chestiune.

[1] Comisia Consultativă Europeană, instituție înființată după întâlnirea de la Moscova a miniștrilor de Externe ai Marii Britanii, Statelor Unite ale Americii și URSS (octombrie 1943). Scopul inițial al comisiei era să elaboreze un plan pentru Germania și aliații ei europeni, după capitulare. A fost dizolvată în august 1945, după Conferința de la Potsdam.

Am arătat că înainte să devină foarte acută campania revizionistă, românii şi ungurii – în special noua generaţie – se înţelegeau foarte bine. În special în oraşe populaţia era foarte amestecată, aşa că într-o întreagă serie a manifestaţiilor vieţii cotidiene românii şi ungurii se găseau în situaţia de a lucra împreună şi de multe ori de a-şi petrece timpul împreună. Am citat oraşul meu natal, unde unguri, români şi nemţi jucam tenis împreună, ca să nu mai pomenesc de şcoală, dansuri etc. Am citat mai departe prieteni buni pe care mi i-am făcut printre nemţi şi unguri.

Pe urmă am căutat să evidenţiez cum această situaţie a fost complet schimbată din moment ce propaganda revizionistă şi cea antirevizionistă au început să se facă simţite. Aşadar, am tras concluzia că diferenţa dintre cele trei naţiuni locuitoare în Transilvania nu este „de rasă" sau de „fel de a trăi" sau Dumnezeu ştie de ce.

Mai mult chiar, se poate spune că ungurii, românii şi nemţii s-ar înţelege destul de bine, în ciuda diferenţei de limbă, dacă cei din afară nu s-ar amesteca. E foarte important, aşadar, ca lumea să-şi dea seama că răul provine din amestecul celor din afară. Sentimentul de apartenenţă naţională este foarte puternic în Transilvania. Acesta este motivul pentru care jocul revizioniştilor ungari şi al antirevizioniştilor români a fost posibil. Acesta este motivul pentru care spiritele noii generaţii au fost învrăjbite. N-a fost vorba de o nedreptate care s-a făcut ungurilor sub dominaţia română.

Perioada 1918–1940 nu se poate compara cu mileniul ce s-a încheiat în 1918. Înainte de acest an, o parte a populaţiei – românii – a fost considerată drept paria. Nemulţumirea şi dorinţa de a schimba starea de lucruri rezultau tocmai din această inegalitate de ordin social. Ideea naţională s-a unit cu uşurinţă cu această nemulţumire, rezultatul final fiind unirea Transilvaniei cu România.

În Transilvania de după 1918 situaţia a fost complet diferită. Toate naţionalităţile Transilvaniei erau tratate drept egale. Se prea poate că ici-colo mici nedreptăţi au fost făcute de către unii dintre

funcționarii inferiori. Dar acestea nu pot să fie ridicate la rangul de deosebire de tratament între întreaga națiune română și întreaga națiune maghiară.

În general, ungurii Ardealului erau destul de satisfăcuți cu regimul de după 1918 și situația s-ar fi îndreptat în fiecare an, dacă propaganda din Ungaria n-ar fi căutat prin toate mijloacele să împiedice această colaborare pașnică dintre români și unguri ce era în plină dezvoltare. De ce au făcut-o e ușor de înțeles, căci o colaborare între românii și ungurii din Transilvania ar fi însemnat pentru Ungaria pierderea oricărei șanse de a recupera această provincie – parte integrantă a Coroanei Sf. Ștefan.

Acesta este adevărul și dacă o îmbunătățire a relațiilor române-ungare se anvizajează pentru viitor, atunci va trebui să pornim de aici. În Ungaria, în primul rând, și pe urmă în Vechiul Regat, propaganda revizionistă și cea antirevizionistă trebuie încetate cu totul. În locul lor, va fi nevoie să se vorbească despre rolul României și al Ungariei în clădirea unui sistem internațional al Europei Centrale, care va fi chezășia păcii viitorului.

În loc de „răzbunare" va trebui să vorbim de „colaborare". O soluție a problemei Transilvaniei va trebui găsită. Probabil această soluție va îndurera ambele națiuni. Dar odată ce sursa răului și învrăjbirii va fi eliminată, soarele speranței va răsări. Pentru aceasta însă va trebui să ne înălțăm deasupra nimicniciei antagonismului româno-maghiar și să vedem că, în fond, interesele României sunt exact aceleași cu interesele Ungariei. Ambele state sunt amenințate de aceleași pericole din afară și ambele state au de rezolvat probleme dificile de ordin intern.

Expunerea mea a fost acceptată de către cei prezenți. Dacă federația Europei Centrale va deveni o realitate, atunci sunt convins că problema Transilvaniei va fi rezolvată pentru totdeauna și fără prea mare dificultate.

Când ne-am despărțit de ceilalți, Piłsudski a venit la mine și i-am oferit o băutură. Mi-a vorbit despre trei lucruri. Primul, intenția Rusiei de a-și schimba constituția în așa fel încât va putea

cuprinde în uniune atât state socialiste, cât şi state capitaliste. Mă îndoiesc că acest lucru este adevărat. Doi, Churchill, Roosevelt şi cu Stalin se întâlnesc în prezent în Orientul Mijlociu. Trei, Pavel Pavel face obstrucţie la comisia constituţională a organizaţiei Middle Zone. El sugerează ca acesta să fie transferat într-o altă comisiune unde sunt şi alţi români. De preferinţă comisiunea politică, pentru că acolo este şi Viorel.

Joi, 18 noiembrie 1943

Seara am luat masa cu Pascoal Carlos Magno[1]. E secretarul al doilea al ambasadei braziliene şi scrie literatură. De curând, a publicat un roman, *Sun over the Palms* („Soare deasupra palmierilor" – *n. ed.*), care a avut un succes răsunător. E foarte simpatic şi e plin de entuziasm. Cred că vom fi prieteni.

Joi după-masă am avut şedinţa comitetului naţional al MRL aici, la Eaton Sq. Viorel n-a fost prezent, fiind reţinut în pat de o gripă păcătoasă. S-a discutat propunerea lui Dimi de a se face un memoriu cu cazul României. Şedinţa a fost dezolantă. Unul după altul au plecat. Discuţia s-a târâgânat fără nicio animaţie până la 6 p.m. (de la 3). La urmă nu mai erau de faţă decât amiralul (care prezida), Dimăncescu (care a făcut propunerea) şi cu mine.

Iată hotărârea la care s-a ajuns. Să se facă un memoriu ca:

1) să demonstreze că România nu merită să fie tratată ca o ţară inamică;

2) să ceară să se ia în considerare faptul că poporul român, prin acte de sabotaj, a dovedit că nu se identifică cu popoarele agresoare.

Comentariul meu: absurd!?

E interesant de urmărit însă un lucru. MRL a devenit inexistentă. Nu mai există nimic care să arate că mai e viabilă. De fapt, e un nume. Multă lume poate că îi acordă un credit nelimitat. Să dea Dumnezeu să nu fie aşa, dar adevărul este că sunt o mână de

[1] Pascoal Carlos Magno (1906–1980), om de cultură şi politician brazilian.

indivizi care lucrează pe o serie întreagă de terenuri. Unii publică pamflete, articole, scrisori deschise la ziare; alții organizează adunări, conferințe, societăți etc. și, în fine, cam tot aceiași reprezintă România la o serie întreagă de organizațiuni. Așadar, activitatea individuală există, și poate una lăudabilă. Dar ea este ținută în mână de Viorel. El se sfătuiește cu G.E, cu amiralul, cu Belu și cu mine, din când în când, dar întotdeauna o face în mod secret și individual. Nu-mi aduc aminte niciodată să o fi făcut cu doi sau trei deodată. Deciziunea este întotdeauna luată de el. E adevărat că o face cu mult tact, dar faptul rămâne. El este singurul care conduce activitatea românească de aici – atâta câtă este. Ședințele pe care le ținem din an în Paște sunt o fațadă... Sunt o pierdere de vreme în toată tăria cuvântului. Nicio decizie de importanță nu a fost luată la vreme din ședințele comitetului.

Marți, 23 noiembrie 1943

Am luat masa cu contele Lonyay la Berkely. Iată chintesența ideilor lui:

Rusia este foarte puternică și va căuta să diminueze Europa de după război. În prezent, țările din Europa Centrală sunt nemulțumite. Așadar terenul pentru propagandă comunistă este propice. Prizonierii români (160 000) și unguri (80 000) sunt antrenați în școala bolșevică. Aceștia, împreună cu propagandiștii ruși, vor invada Europa Centrală cu prima ocazie. În plus, dacă se ține seama că România și Ungaria vor fi țări învinse, bolșevizarea lor apare ca un lucru natural și inevitabil.

I-am răspuns că analiza lui nu corespunde adevărului dacă se ține seama de un element psihologic: dragostea țăranului pentru pământ. Dacă pe deasupra guvernele țărilor din Europa Centrală vor înțelege spiritul vremii și vor face reforma agrară, atunci nu va mai exista niciun pericol bolșevic. Problema Transilvaniei trebuie rezolvată. Un schimb de populație cu rectificarea frontierelor, secuii rămânând ca un fel de enclavă în România. Ar trebui

să li se dea un fel de autonomie locală, dar ar fi natural să rămână teritoriu românesc.

După-masă am fost la Pavel Pavel. Mai târziu a sosit şi Beza acolo. Pamfletul lui despre Transilvania apare săptămâna viitoare. Şi cartea lui este gata. Va apărea sub numele de *Why Rumania failed?*[1]. În carte arată că România este în război numai şi numai datorită ocupării Basarabiei de către Rusia. Iar în epilog arată că el este şi a fost întotdeauna prorus.

Comentând asupra cărţii, el spunea: „Nici eu, nici Viorel n-ar fi trebuit să scriem această carte. Un politician nu trebuie să-şi definească poziţia atât de clar. Dar am făcut-o pentru că nu era nimeni altul să o facă".

„Pe de altă parte – zicea Pavel Pavel – aici, în Anglia, noi nu trebuie să facem diplomaţie. Diplomaţie faci atunci când poţi să discuţi cu oamenii care au puterea să ia decizii. De aceea trebuie să-i convingi. Dar dacă discut cu maiorul Back sau cu alţi nespălaţi, n-are rost să fac diplomaţie. Ori că-i conving, ori că nu este indiferent. Mare brânză tot nu fac. Ceea ce trebuie să facem aici este să punem cazul României cât mai pe faţă. Să arătăm de ce

[1] Cartea lui Pavel Pavel, intitulată *Why Rumania Failed?* („De ce a eşuat România?"), a apărut în anul 1944 la editura londoneză Alliance Press. A fost prefaţată de un cunoscut istoric şi jurnalist englez, Wickham Steed, în trecut editor la *The Times*. Ion Murgu, fostul secretar de presă de la legaţie, recrutat în 1946 de Serviciul Special de Informaţii ca agent cu numele conspirativ „Răzvan", a raportat în ianuarie 1946 că, „la epoca când Pavel Pavel intenţiona să publice la Londra volumul său, autorităţile engleze (în speţă Foreign Office) s-au opus, considerând la acea dată (1943–1944) că această publicaţie va crea o situaţie de ambarasament faţă de soviete. Cu sau fără permisiunea lor, Pavel Pavel şi-a publicat totuşi volumul şi, în consecinţă, s-a văzut deposedat de la o zi la alta de o subvenţie lunară de 100 de lire sterline pe care o primea de la Foreign Office încă de când se afla la Cairo. Această neplăcere materială, cât şi şicanele suportate în legătură cu vederile lui politice etc. au avut darul să-i tempereze entuziasmul faţă de englezi. Pavel Pavel a evoluat treptat până la o atitudine foarte critică faţă de englezi, pe de o parte, şi extrem de agresivă faţă de Maniu, pe de alta" (ACNSAS, fond Penal, dosar 006858, vol. 2, f. 140).

România luptă împotriva Rusiei și să justificăm războiul până la Nistru. Ar fi absurd să încercăm să spunem că întreaga Românie a înnebunit subit când a atacat Rusia."

Doctrina noastră, a românilor, se clarifică încetul cu încetul. Pavel Pavel a jucat un rol important în această direcție.

Duminică, 28 noiembrie 1943

Dimineața m-am dus acasă la Holton Place. Duminică după-amiază mi-am făcut raportul obișnuit lui Viorel și apoi am discutat o mulțime de chestiuni în legătură cu poziția României. El era foarte neliniștit: „N-am stare acum când știu că soarta noastră se hotărăște la Tiflis"[1]. Apoi mi-a vorbit despre conferința pe care a avut-o în 1939 cu Regele, Călinescu și Gafencu care susținea o politică de oportunism. Să ne dăm bine cu toții și să evităm războiul. Viorel a fost pentru o politică proaliată pe față. Călinescu a fost de aceeași părere și Carol a acceptat. Pe urmă au urmat garanțiile. Germania a semnat pactul cu Rusia. Viorel a făcut sugestia să semnăm și noi imediat un pact cu Rusia. Gafencu a refuzat sub pretextul stupid că în felul acesta vom supăra Germania. Mai mult chiar, Viorel a sugerat (sugestie care a fost acceptată) ca, în cazul în care Rusia ne cere Basarabia, noi ar trebui să avertizăm Germania că dacă nu oprește Rusia imediat, noi vom distruge petrolul.

În ciuda acestor înțelegeri, dezastrul s-a produs. De ce arma petrolului n-a fost jucată este de neînțeles. Și-au pierdut cu toții capul? Altă explicație e imposibil de găsit.

Marți, 30 noiembrie 1943

După-masă am luat o cafea cu Pavel Pavel undeva lângă Marble Arch. Ne-am întâlnit ca să-mi spună critica lui asupra pamfletului meu despre Basarabia și să-mi arate ce trebuie să facem pentru publicația despre Ungaria.

Ne-am așezat la masă și am comandat două cafele.

[1] Este vorba, de fapt, de Conferința de la Teheran (28 noiembrie–1 decembrie 1943), prima întâlnire dintre Roosevelt, Churchill și Stalin.

— Sunt două feluri de critică: una prietenească şi una diplomatică. Rămâne să-ţi alegi pe care o vrei.

După un mic răgaz, am răspuns zâmbind:

— Pe cea prietenească.

— Îmi pare bine, căci în felul acesta vom câştiga amândoi. Eu îţi voi spune opinia mea adevărată, iar dumneata vei avea posibilitatea să asculţi o critică obiectivă. Toată introducerea trebuie schimbată. Din ceea ce ai spus cred că ai făcut o lucrare „filo-română!". Eu am văzut lucrări engleze care sunt mai favorabile României decât lucrarea dumitale.

Pe urmă a continuat pe acelaşi ton, arătându-mi că întreaga chestiune trebuie prezentată într-un fel românesc mult mai autoritar. Mi-a făcut şi mai multe obiecţii de amănunt, în mare parte perfect justificate după părerea mea. Eu însă n-am putut să fiu de acord cu obiecţia lui fundamentală. I-am spus:

— Sunt două posibilităţi. Aş putea să scriu o mică lucrare de o intransigenţă naţională exemplară şi atunci evident că mi-aş asigura întoarcerea în ţară şi aprobarea celor pe care i-am lăsat acolo. Dar aici, în Anglia, n-ar avea nicio valoare. Nimeni n-ar citi-o! Pe de altă parte, aş putea să scriu ceva pentru publicul englez. Adevărul îl spun întreg, dar îl spun într-o formă diferită. În loc să încep spunând că Basarabia este a noastră şi că Rusia n-are niciun drept asupra ei, eu încep prin a spune că Rusia face o treabă minunată înfrângând trupele germane, inamicul comun al Naţiunilor Unite. În felul acesta predispun cititorul să continue a citi ce am de spus (căci nu mi se va putea imputa o atitudine antirusă, de plano[1]). Apoi continui prin a arăta că Rusia reclamă Basarabia şi că utilizează anumite argumente. Arăt argumentele şi le resping rând pe rând. Accept o parte din ultimul argument, cel strategic, dar indic cu claritate că un astfel de argument, dacă ar fi acceptat, ar însemna neglijarea principiilor ce stau la baza Cartei Atlanticului. În felul acesta sper să fac pe toată lumea să citească micul meu pamflet cu credinţa că eu n-am nimic împotriva Rusiei (ceea ce

[1] Termen juridic care înseamnă „automat" (în lb. lat.) (n. coord.).

de altfel este perfect adevărat) și cred că astfel voi putea să fiu de folos țării. Cazul Basarabiei va fi citit și s-ar putea ca unii să se convingă de dreptatea cauzei noastre.

Am discutat o grămadă [de chestiuni]. În cele din urmă am ajuns la concluzia că eu modific proiectul meu în conformitate cu obiecțiile lui, dar voi ignora critica lui de bază. Apoi îl voi da din nou, ca el să roage pe câțiva din prietenii lui englezi să-l citească pentru a vedea ce reacție produce și pentru a le cere sfatul. Se gândește în special la Seton-Watson și la Wickham Steed.

Reîntors la Londra, sâmbătă după-masă, am primit un telefon din partea lui Robin. Am petrecut noaptea la ei acasă. Despre ce n-am vorbit?! Nota predominantă însă cred că a fost politica. Voia să știe ce planuri am pentru viitor.

Întrebarea a fost puțin cam bruscă, mai cu seamă că niciodată înainte n-am încercat să formulez nebuloasele mele planuri pentru mâine. I-am spus că intenționez să intru în politică. Va trebui să muncesc foarte greu la început pentru a aduna un mănunchi de tineri care să gândească la fel ca mine. Probabil că va fi tineretul național țărănist. Apoi va trebui să formăm capul electoral și bătrânii politicieni cu ideile noastre.

În mod normal întregul proces va dura vreo 15 ani. Dacă în tot acest timp vom fi în stare să ne menținem pe același nivel moral cu care am pornit la treabă, atunci vom putea spera ca după 15 ani să obținem puterea pentru ideile noastre. E irelevant dacă noi înșine sau dacă alții vor aplica ideile noastre. Atunci va fi perioada realizărilor. Programul va trebui să fie minim, dar pus în aplicare cu toată tăria. [M-a întrebat:]

— Dar care sunt ideile pe care vrei să le pui în aplicare?

— Încă nu mi le-am formulat. Totuși, în principiu cred că aș putea schița următoarele: a) probitate și responsabilitate socială în viața publică; b) un sistem legal riguros aplicat; c) tratament egal tuturor minorităților etnice; d) o politică externă plină de colaborare cu celelalte state pentru clădirea unui spirit mondial;

e) o politică internă progresivă. Ultimul capitol va include: 1) un sistem de întrepriză privată, cuplat cu întrepriză publică, ori de câte ori este vorba de un monopol natural; 2) menţinerea proprietăţii private ţărăneşti şi formarea de loturi indivizibile; 3) un sistem de asigurare socială de la leagăn până la mormânt (de tip Beveridge); 4) administraţie locală ori de câte ori nu este un interes general în joc; 5) aplicarea în practică a unui spirit democratic în sensul adevărat al cuvântului; 6) educaţia pentru formarea de caractere[1].

Miercuri, 1 decembrie 1943

O zi tristă. În copilăria mea, 1 decembrie a fost întotdeauna însemnat cu roşu în calendar. Întotdeauna ne-am bucurat şi-am sărbătorit unirea Transilvaniei cu patria mumă.

Astăzi însă lucrurile s-au schimbat. Toţi cei ce nu sunt în stare să sărbătorească unirea unei Transilvanii ciuntite, sunt pribegi pe meleaguri străine. Noi, cei din Londra, am avut mulţumirea sufletească să avem un fel de sărbătorire, care deşi n-a fost pentru Ardeal, totuşi în sufletele noastre la el ne-am gândit.

Astăzi seară, când m-am întors de la CESYS, unde mi s-a făcut o mică manifestaţie de simpatie, Viorel m-a chemat la el în cameră şi mi-a vorbit despre Basarabia. E adânc mâhnit. Tot patriotismul familiei vorbeşte în el. Mi-a spus că va face un memoriu. Îl roade faptul că este neputincios tocmai acum când se iau hotărârile cele mai importante pentru viitorul neamului românesc. Statele baltice au fost cedate şi ele.

Tragedie! Şi când te gândeşti că totul se datorează vederii scurte a câtorva nechemaţi! Oare când vom mai revedea România întregită!?

---

[1] Proiect timpuriu al tânărului Ion Raţiu de regândire a programului politic al Partidului Naţional Ţărănesc pentru perioada de după război. Aceste idei, pe care le vom regăsi adesea în jurnalul său, vor fi dezvoltate progresiv pe parcursul anilor petrecuţi în exil. În anul 1990, când s-a reîntors în România, Ion Raţiu a încercat să le concretizeze.

1944

Vineri, 21 ianuarie 1944

La noi, între români, cearta dintre Dimi şi George Emil ia proporţii din ce în ce mai mari. E dureros că nu se pot ridica peste mărunţişuri. Iată despre ce este vorba: Dimi, care a refuzat 60 £ de la Tilea, a început să acuze şi în dreapta şi în stânga pe toată lumea că ei duc o viaţă bună, iar el, Dimi, este lăsat să moară de foame, deşi el are familia cea mai mare dintre toţi ceilalţi. De asemenea, acuză pe maiorul Iliescu şi pe amiral că au trecut banii statului român pe numele lor personal şi că îi păstrează pentru nevoile ce ar putea avea ei în viitor[1]. El crede că aceşti bani ar trebui să fie

[1] Maiorul Iliescu a fost acuzat că şi-a însuşit o sumă foarte mare, în 1940, aproximativ 44 000 de lire sterline, care reprezenta fondul Serviciului Secret de Informaţii de la Londra aflat la dispoziţia lui. Nu doar Dimitrie Dinu Dimăncescu l-a învinuit în acest sens, începând cu anul 1944, ci mai mulţi membri ai legaţiei. În 1947, generalul de escadră Ion Gudju a fost desemnat de Ministerul Apărării Naţionale să ancheteze cazul. Dimăncescu, Murgu, Danielopol şi Petre C. Petre, om de serviciu la legaţie, au confirmat aceste suspiciuni. În declaraţia sa, Petre a menţionat că l-a surprins pe maior numărând „o movilă formată în faţa dlui pe birou" din „lire sterline de aur. [...] D-sa a spus, fără ca eu să întreb ceva, că acel aur a fost adus din ţară prin curier spre a fi donat Crucii Roşii engleze din partea Majestăţii Sale Regele Mihai". Niciodată Gheorghe Iliescu nu a recunoscut că şi-ar fi însuşit importanta sumă de bani. A refuzat să se întâlnească cu generalul Gudju, scriindu-i acestuia că nu a gestionat şi nu a avut asupra sa „nicio sumă de bani aparţinând statului, Ministerului Apărării Naţionale, Marelui Stat Major,

puşi la dispoziţia noastră a tuturor. George Emil se jură că nu e adevărat şi îl acuză pe Dimi de făţărnicie: „Dimi are cel puţin 5 000 £ în Banca Nat[ional]. Provincial din Maidenhead". În sfârşit, rezultatul este că se pierde vremea cu o serie întreagă de acuze şi contra-acuze. E semnificativ că astăzi de dimineaţă Eni m-a întrebat „Ce zici de ţigănia asta?" Viorel e destul de dezgustat de toată afacerea.

La noi, la CESYS, e muncă pe rupte. Organizăm dansul din 29 ianuarie. De asemenea, căutăm să ne mutăm în 5 Princess Gardens.

Acum vreo două săptămâni dna Mann mi-a făcut propunerea să merg la Cambridge şi să preparăm câteva capitole dintr-o carte despre România. Am acceptat şi cred că voi pleca în 7 februarie. Vom face planul cărţii şi vom scrie un capitol, drept mostră. E vorba ca să-l predăm lui Heffers sau University Press.

Joi, 27 ianuarie 1944

Am petrecut weekendul trecut la Holton Place. Fraţii Henderson şi Derek Patmore[1] erau şi ei acolo. Merită să menţionez diferenţa de atitudine faţă de Rusia pe care au arătat-o fraţii Henderson. Până acum erau cu totul în favoarea Rusiei şi credeau că tot ceea ce este rusesc este bun şi onest. Weekendul trecut erau cu totul schimbaţi. Motivul trebuie căutat în răspunsul rusesc la nota poloneză – care arăta o atitudine modestă şi plină de tact. De fapt, polonezii s-au arătat gata de a discuta întreaga chestiune a frontierelor. Această notă fusese predată guvernului rusesc de către Eden[2]. Cu toate acestea guvernul rus a preferat să declare că

altor autorităţi sau servicii" şi nu poate oferi informaţii *„asupra unor chestiuni ce nu au existat* (subl. a.)" (ACNSAS, fond SIE, dosar 807, ff. 68–80).

[1] Derek Coventry Patmore (1908–1972), jurnalist şi scriitor englez.

[2] Robert Anthony Eden, 1st Earl of Avon (1897–1977), politician conservator, apropiat de Winston Churchill. A fost ministru de Externe în mai multe guverne înainte şi în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, iar între 1955 şi 1957 a îndeplinit funcţia de prim-ministru.

ei nu consideră guvernul polonez suficient de reprezentativ și în consecință ei preferă să nu stea de vorbă cu membrii săi.

Frații Henderson erau revoltați. Ceea ce îi înfuria mai mult era palma dată guvernului britanic, care jucase rolul de mediator și faptul că Rusia a început să ia hotărâri unilaterale în ceea ce privește soarta Europei.

Derek Patmore spunea o mulțime de lucruri interesante despre Turcia și România. Îl critica pe Cretzianu pentru că acesta a încercat să-l salveze pe Antonescu în Turcia. Spuneau că Gafencu și Viorel sunt singurii care au șanse să mai facă ceva și să fie acceptați de către guvernele Națiunilor Unite.

Ne-am împrietenit repede. E un băiat foarte drăguț. Am vorbit despre România și despre viitorul ei. Are păreri bune despre noua generație și, în special, despre Transilvania. Pe urmă am vorbit despre activitatea mea aici, despre Asociația Studenților Români și despre CESYS. S-a arătat foarte entuziast și mi-a promis să mă ajute. I-a telefonat pe loc Excelenței Sale W.W. Astor Bill[1] și l-a invitat să ne facă o conferință. Apoi i-a telefonat lui Gerald Hamilton[2] de la *Evening News*, care s-a arătat încântat și m-a invitat să luăm ceaiul împreună mâine.

Duminică, 30 ianuarie 1944

Aseară am avut balul CESYS care a fost un mare succes. Foarte multă lume prezentă, câteva personalități destul de importante și, în fine, am făcut o grămadă de bani. Între cei prezenți s-au remarcat Lichner, ministrul Agriculturii în guvernul cehoslovac, ministrul polonez de Interne, [Milan] Gavrilović, Seculić, Korce (iugoslavi), Viorel, Révai[3] (președintele asociației ungurilor).

[1] William Waldorf „Bill" Astor II, 3rd Viscount Astor (1907–1966), politician conservator și om de afaceri, membru al celebrei familii Astor.

[2] Gerald Hamilton a fost unul dintre jurnaliștii britanici cu care Ion Rațiu a ținut legătura atât în timpul războiului, cât și după aceea.

[3] András Révai, corespondent al publicației *Pester Lloyd* la Londra între 1938 și 1941. După întreruperea relațiilor diplomatice dintre Ungaria și

Gerald Hamilton de la *Evening News* mi-a promis că va pune o notiță în ziarul lui. De asemenea, i-am trimis o scrisoare lui Norman Wymer[1]. Sunt curios să văd dacă vor publica ceva.

Am stat de vorbă cu Lichner[2]. Era încântat de succesul balului; a remarcat însă că sunt așa de puțini cehoslovaci prezenți. Când i-am amintit de obiecția cehilor cu privire la CESYS, mi-a spus că cunoaște toată chestiunea. Colegii lui sunt de părere că CESYS are prea multe elemente antiruse, în consecință „nu trebuie ajutat". [Am spus:]

— Eu pot să vă asigur, Excelență, că greșiți. Noi dorim din toată inima ca țările noastre să colaboreze cu Rusia. Ceea ce vrem este independența noastră. Dacă avem membri „antiruși" (ceea ce eu nu accept în sensul strict al cuvântului), aceasta n-ar trebui să-i împiedice pe prietenii noștri cehi să colaboreze cu noi. Adevărul este că noi dorim prietenia Rusiei, dar vrem să ne aranjăm chestiunile interne fără amestecul Rusiei.

— Eu, personal, te cred. Dacă nu te-aș crede și dacă aș considera CESYS antirusă, n-aș fi venit aici din capul locului.

Joi, 3 februarie 1944

Am luat masa cu Pascal și Derek Patmore. Ne-am distrat minunat. Am vorbit despre succesul balului de la Dorchester și despre ce ar trebui CESYS să facă în viitor. Mi s-a sugerat să organizăm o masă sau o seară literară. Să alegem câteva bucăți literare ale scriitorilor Europei Centrale, să le traducem și apoi

---

Marea Britanie în 1941, Révai, împreună cu alți apropiați, a înființat Federația Națională a Ungurilor din Anglia, care se va transforma în Free Hungarians. În anul 1943 a devenit președintele acestei organizații.

[1] Norman George Wymer, jurnalist și scriitor.

[2] Ján Lichner (1897–1979), om politic. A fost membru în guvernul cehoslovac din exil condus de Jan Šrámek, calitate în care a coordonat portofoliul agriculturii între 1942 și 1945. Nu a fost un ministru proeminent, dar a fost considerat un politician elevat, cu darul vorbirii.

să cerem unor artiști, actori și scriitori renumiți aici, în Anglia, să le recite.

De asemenea, mi s-a sugerat să organizăm o serie de prânzuri săptămânale, la care să invităm personalități marcante ca musafiri de onoare. Dacă s-ar face un aranjament cu unul din restaurante ca jumătate de încasări să meargă la fondul CESYS, succesul material ar fi asigurat.

Vorbind despre Free Romanian Movement, Derek mi-a spus „să nu ne mirăm dacă lucrurile se vor schimba în bine pentru noi". El a vorbit cu Donald Hall[1] și acesta i-ar fi spus că atitudinea noastră a fost apreciată și că mi se va cere să colaborăm. A vorbit bine de Viorel, iar mie mi-a făcut o serie întreagă de complimente, multe neîntemeiate.

Seara am jucat squash cu prietenul meu Harold Dunkerley[2] de la *Financial News*. El primise cartea și pamfletul lui Pavel Pavel împreună cu cărțulia lui Johnny. M-a întrebat despre ce este vorba. I-am dat toate detaliile.

Sâmbătă, 5 februarie 1944

Viorel e din ce în ce mai drăguț cu mine. I-am spus ce am aflat de la Derek și de la un alt prieten de-al meu și a fost plăcut impresionat, deși căuta să se stăpânească. Apoi mi-a spus că în ultimul timp a avut o serie întreagă de semne care confirmă informația mea. Masterson[3], omul care l-a combătut pe

[1] Donald J. Hall, scriitor, autor al unui volum de călătorii în România, intitulat *Romanian Furrow* („Făgașuri românești"), publicat de Editura Harrap la Londra în 1939 (Dennis Deletant, *op. cit*, p. 189).

[2] Harold Dunkerley (1919–1996), jurnalist, corespondent al publicației *Financial Times* la Londra și comentator la BBC. A lucrat ca specialist în economie la prestigioase organizații internaționale. Ion Rațiu a avut o relație amicală cu Dunkerley până la începutul anilor 1950, când Dunkerley a plecat în SUA.

[3] Thomas Samuel Masterson (1881–1944), colonel în armata Marii Britanii și reprezentant al SOE. Bun cunoscător al României, țară în care și-a petrecut copilăria și unde s-a remarcat în timpul Primului Război

Viorel timp de aproape trei ani, vrea să-l vadă. Se vor vedea săptămâna viitoare, întâlnirea fiind aranjată de Donald Hall. Viorel vrea să-l întrebe pe şleau de ce ne-a combătut cu atâta înverşunare.

Chestia cu paraşutiştii a fost o prostie nemaipomenită[1]. Echipa trimisă a fost formată din trei – baronul de Chastelain, Ivor Porter şi Meţianu. Ultimul este de origine română, dar a adoptat cetăţenia britanică. Au căzut în Teleorman. Toată chestiunea a eşuat însă pentru că au fost văzuţi de o femeie care a dat alarma. Jandarmii au venit imediat şi cei trei au fost arestaţi. Astăzi sunt prizonieri de război. Ne întrebăm de ce au făcut-o? Viorel credea

---

Mondial, când a coordonat, alături de colonelul Norton Griffiths, sabotarea puţurilor petroliere de la Ploieşti, în noiembrie 1916. Director general al Societăţii Petroliere Unirea, a fost considerat unul dintre cei mai capabili specialişti în zona Balcanilor în domeniul petrolifer. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial a desfăşurat misiuni ale SOE la Belgrad, Cairo şi Londra (unde a fost unul dintre reprezentanţii guvernului în relaţia cu organizaţiile româneşti din Marea Britanie). Masterson a sprijinit iniţiativa CDR în detrimentul lui Viorel Tilea şi a organizaţiei sale, inclusiv din punct de vedere financiar: „Bianu i-a explicat situaţia financiară [a CDR] şi Masterson s-a oferit să ne ajute, ofertă ce a fost acceptată. În acest fel, situaţia financiară a comitetului a fost oarecum ameliorată, permiţându-ne chiar de a acorda un sprijin financiar lunar celor ce se găseau complet lipsiţi de mijloace de trai. Condiţia pusă [...] a fost să-i păstrăm lui anonimatul". Masterson considera că Pavel Pavel „nu este prea bine văzut de autorităţile britanice, aşa că personalitatea sa nu are prea mare importanţă" (D.G. Danielopol, *op. cit.*, pp. 216–217, 220). A murit câteva luni mai târziu după întâlnirea cu Tilea menţionată de Ion Raţiu, în august 1944.

[1] Operaţiunea SOE denumită „Autonomous", declanşată în noaptea de 22 spre 23 decembrie 1943, când au fost paraşutaţi în România trei ofiţeri britanici: locotenent-colonelul Alfred George Gardyne de Chastelain, şeful misiunii şi fost şef al rezidenţei SOE în România, şi căpitanii Ivor Porter şi Silviu Meţianu. Conform planului, doi români urmau să îi aştepte într-un loc dinainte stabilit şi să-i transporte la Bucureşti. Într-o casă conspirativă, ar fi trebuit să îl întâlnească pe Iuliu Maniu. Au fost arestaţi în dimineaţa zilei de 23 decembrie de o patrulă de jandarmi, dar eliberaţi după 23 august 1944.

că Beneš voia să-i trimită lui Maniu condițiile Rusiei. Beneš însă i-a spus lui Viorel de curând că el a trimis mesajul său prin căile obișnuite. O a doua explicație ar fi că aceștia ar fi dus un cod nou transmițătorilor din România (ceea ce ar fi fost una dintre misiunile mele dacă plecarea mea s-ar fi putut perfecta). Dar pentru asta nu era nevoie să se trimită oameni de o importanță atât de mare! Totul e învăluit încă în mister.

Pavel Pavel este mulțumit că i-a apărut cartea. A primit scrisori de mulțumire de la aproape toți miniștrii britanici. Am discutat-o și cred că i-a făcut plăcere când i-am spus cu toată sinceritatea că mi-a plăcut. Am discutat câteva din punctele pe care le-a făcut, cât și despre prefața lui Wikham Steed, care consider că lasă de dorit.

Vineri, 11 februarie 1944

Alaltăieri, 9 februarie, a avut loc ședința Comitetului Politic al Middle Zone. H.F. Voigt, editorul *Secolul 19 și viitorul*, a prezidat. Primul punct în ordinea de zi a fost raportul meu asupra chestiunii Basarabiei. Se pare că expunerea mea a fost apreciată, căci atât Voigt, cât și toți ceilalți s-au grăbit să mă felicite și să mă asigure că am fost foarte convingător pentru cauza românească.

Viorel mi-a spus că i-a văzut pe Masterson și pe Paniguian[1]. Părea să fie mulțumit. Au discutat tot felul de lucruri, în special

[1] Hradsia Paniguian (Hratch Panignian), de origine armeană, născut în anul 1898 la Istanbul. Avea și cetățenie britanică. A fost unul dintre conducătorii organizației naționaliste armene Dashnaktsutyun, fondată în 1890. S-a stabilit în România în 1928 (1932, potrivit altor surse), ca reprezentant al unor ziare americane și al agenției de presă J. Walter Thomson Company din SUA. În martie 1932 a înființat o firmă de publicitate la București, una dintre primele în domeniu, sucursală a societății Thomson. Direcția Siguranței Generale (din cadrul Ministerului de Interne) l-a considerat agent britanic care își desfășura activitatea sub acoperirea legendei de agent de publicitate și ziarist. Serviciul de informații turc a considerat că Paniguian este „unul din principalii conducători care face legătura între centrala acestei organizații din Paris [Dashnaktsutyun] și subcentrul

ce trebuie făcut în viitor. Viorel îmi spune că i-au propus să vorbească la radio.

În aceeaşi dimineaţă l-am văzut şi eu pe Paniguian. Mi-a vorbit despre puterea Rusiei şi de faptul că Rusia este o realitate: „unde Petru cel Mare şi Ivan au reuşit 50 de procente, Stalin a reuşit 95. Rusia va juca un mare rol politic în Europa. Oricât de dureros ar fi acest lucru pentru România, este absolut necesar ca românii să-şi dea seama că trebuie să înţeleagă acest lucru. Toţi acei români care aduc acuze Rusiei şi o văd ca distrugătoarea civilizaţiei trebuie înlăturaţi. Întrebarea este: se vor găsi oare destui români în generaţia mai tânără care să accepte situaţia de fapt şi să salveze România – atât cât mai este de salvat?"

Răspunsul meu a fost următorul: „România nu se găseşte într-o poziţie de a alege dacă Rusia este învingătoare la sfârşitul acestui război. Generaţia tânără, care este foarte conştientă de datoria ei faţă de ţară, nu are latitudinea să spună ceea ce vrea. Rusia pur şi simplu va spune ce vrea, iar România va accepta de bună voie sau silit – după cum va fi cazul – condiţiile ruseşti. Odată acest fapt împlinit atunci se pune problema cine din generaţia

---

acestei organizaţii din România, iar serviciul sovietic se baza pe aceleaşi consideraţiuni ca şi serviciul turc, însă cu deosebirea că îl găsea că activa pentru interesele Intelligence Service-ul englez, secţia orientală în cadrul aceleiaşi organizaţiuni, având ca bază de activitate România". În martie 1940, SOE a deschis la Bucureşti un birou responsabil cu propaganda sub conducerea lui de Chastelain, şeful rezidenţei, iar Paniguian, al cărui nume de cod dat de SOE era DH/25, a fost implicat în activitatea biroului în calitate de consilier. În România a fost urmărit în permanenţă de Corpul Detectivilor, notele referitoare la el ajungând la Preşedintele Consiliului de Miniştri şi la şeful Marelui Stat Major (vezi detalii despre Hradsia Paniguian în ACNSAS, fond Informativ, dosar 550510 şi Dennis Deletant, *op. cit.*, pp. 75, 200. Alte informaţii despre organizaţii politice istorice armene în Vartan Arachelian, *Istoria şi fantomele sale. Chestiunea armeană în arhivele diplomatice româneşti*, Ararat, Bucureşti, 2013). Ion Raţiu l-a consemnat în jurnal drept Panignian, nume pe care l-am înlocuit cu varianta Paniguian pe care o considerăm corectă.

tânără va vrea să joace un rol politic în România. Numai atunci generația tânără se va izbi de delicata problemă – aceea de a colabora cu sau de a antagoniza Rusia. Pentru moment noi nu știm ce vrea Rusia. Toate declarațiile făcute în ultimul timp vorbesc despre Basarabia și nordul Bucovinei, de Moldova și de moldoveni, cele din urmă n-au fost niciodată definite. Sunt indicații că rușii înțeleg Republica Moldovenească de peste Nistru, însă alte indicații mai numeroase spun că se referă la o Moldovă mai mare și la toți moldovenii, care sunt de origine slavă. Așadar, în condițiile actuale, generația tânără nu se poate pronunța. După ce vom ști ce vrea Rusia, generația tânără a României își va spune atitudinea".

Am luat prânzul cu Grosfeld[1] (ministrul polonez de Finanțe), Gottesman[2] (secretarul și prietenul lui intim) și cu Viorel. Viorel și Grosfeld au vorbit mult și despre multe. Noi, cei tineri, am ascultat și completat unele păreri din când în când.

Viorel l-a felicitat pe Grosfeld pentru atitudinea poloneză recentă vizavi de Rusia. Mi s-a părut important faptul că Viorel a discutat pe larg importanța ca România să fie de partea Aliaților ca astfel să poată opune și ea Rusiei o rezistență îndrituită și cu oarecari șanse de reușită, atunci când această țară încearcă să obțină teritorii românești. Mai mult chiar, a arătat că la sfârșitul anului 1941 regele Mihai a fost gata să părăsească țara. Apoi a discutat pe larg avantajele enorme pentru cauza polonză ce ar rezulta din formarea unui guvern român în Londra.

Ideea a fost cu totul nouă pentru mine, ceea ce mă face să cred că el o discutase deja, cu vreo oră înainte, cu Paniguian, pe care-l văzuse din nou după întâlnirea mea cu el. În orice caz, un lucru e dovedit și anume că englezii se gândesc din nou să-l utilizeze pe

[1] Dr. Ludwik Grosfeld (1889–1955), avocat și om politic de orientare socialistă. A fost membru în guvernul polonez în exil între 1943 și 1944.

[2] Gustaw Gottesman (1918–1998), diplomat polonez, secretarul lui Ludwik Grosfeld.

Viorel. Dimi mi-a dat câteva informații cu privire la Paniguian, pe care l-a poreclit „dictatorul presei românești"[1].

Luni, 14 februarie 1944

În ultimele zile am fost în Cambridge și am lucrat la cartea despre România. Treaba merge, însă foarte încet. Am o mulțime de idei, însă stilul meu în englezește, deși corect – așa mă asigură dna Mann –, nu este destul de bogat. Eu aș vrea să fac din întreaga lucrare un fel de efort literar. Dacă stilul nu este destul de bun, evident că nici calitatea lucrării nu va fi prea reușită.

Ieri doi tineri compatrioți au venit să mă vadă înainte de a pleca în armată. Unul e Niki Litman, care a fost primit la Colegiul St. John's în urma intervenției mele, deși el n-o știe. Tutorele meu, C.W. Guilleband, nu prea voia să-l accepte, zicând că nu poate să aibă prea mulți evrei în colegiu deoarece „ar scădea rapid reputația". A trebuit să insist și să-l asigur că Litman este un bun român și că este unul dintre acei evrei ce sunt perfect asimilați masei neamului românesc. Celălalt e tânărul Constantin

[1] Potrivit agenților din Corpul Detectivilor, între Dimitrie Dimăncescu și Hradsia Paniguian exista o relație de prietenie, Dimăncescu sprijinindu-l pe Paniguian în demersurile sale legate de afaceri la București. Pe lângă activitatea sa de agent secret, Paniguian a fost însă un om de afaceri eficient care a dezvoltat afaceri strălucite în România pentru că, la scurt timp de la înființarea companiei, a obținut un contract de exclusivitate a editării cărții de telefon cu Societatea Anonimă Română de Telefoane, afișajul în tramvaie și alte contracte importante de concesiuni de reclame. A trebuit să părăsească țara în noiembrie 1940 după ce, în luna octombrie, a demisionat din conducerea societății sale din cauza restricțiilor impuse de guvernul legionar referitoare la funcțiile ocupate de cetățenii străini în consiliile de administrație. A plecat în SUA și apoi în Anglia, călătorind cu pașaport iranian, fapt care îi înlesnea trecerea prin țările afectate de război, însă în 1945 Siguranța semnala autorităților că Paniguian făcea eforturi să se reîntoarcă în România (vezi ACNSAS, fond Informativ, dosar 550510).

Edeleanu[1]. Amândoi au voluntariat pentru armata engleză. De curând le-a venit ordin de încorporare. Marțea viitoare vor părăsi Cambridge. Merg la Glasgow, unde vor fi antrenați, iar apoi s-ar putea să fie alocați la „Intelligence". Atitudinea lor este diferită. Edeleanu este mult mai conștient decât Litman. El vrea să fie în armată, dar parcă n-ar vrea să fie în „Intelligence". Îi este frică să nu fie trimis în România cu AMGOT[2]. Își dă seama că există riscul de a primi ordine cu privire la România pe care nu le-ar face cu inimă ușoară. Mai degrabă n-ar vrea să aibă nimic de-a face cu România. Litman vede chestiunea altfel. El vrea să fie distribuit la „Intelligence" și ar vrea să fie trimis în România. Astfel, spune el, va putea să facă ceva pentru țară. E în interesul României ca el să fie acolo, chiar dacă ar fi numai un ofițer subaltern, mai degrabă decât ofițeri ruși sau englezi. S-ar putea ca din punct de vedere personal să treacă prin situații delicate, dar el n-are de gând să facă politică în viitor. Așadar, dacă va putea să ajute câtuși de puțin, e gata să o facă.

M-au întrebat apoi care este atitudinea mea. Le-am explicat în puține cuvinte că eu am fost întotdeauna gata să mă înrolez într-o unitate românească (acest lucru de altfel l-am spus și maiorului Back). Astfel mi-aș fi făcut datoria și ca român, opunându-mă lui Antonescu și reprezentând adevărata dorință a țării, și ca individ – luând armele și luptând pentru cauza libertății împotriva fascismului. Întrucât formarea unei unități românești s-a dovedit imposibilă datorită, în primul

[1] Constantin Edeleanu, om de știință britanic de origine română. A ajuns în Marea Britanie în anul 1937, când s-a înscris la Liceul Morrison Academy din Crieff. A început să studieze la Cambridge, în 1941, iar între 1944 și 1945 a fost înrolat în armata britanică. S-a întors la Cambridge în 1945 și s-a implicat în cercetare în domeniul chimiei.

[2] Allied Military Government for Occupied Territories (AMGOT), structură militară formată din ofițeri specializați în administrație. AMGOT avea sarcina să pregătească noile administrații în teritoriile eliberate după război.

rând, opoziției ruseşti, m-am gândit să-mi fac datoria de individ. Le-am spus în repetate rânduri lui Tilea, amiralului Dumitrescu şi maiorului Iliescu că sunt gata să mă înrolez în armata engleză şi să lupt împotriva Germaniei. Aceasta aş fi făcut-o nu ca român, ci ca individ. În consecință, mi-aş fi schimbat şi numele şi aş fi adoptat un *nom de guerre* („nume de război" – *n. ed.*) englez. Întotdeauna însă am primit acelaşi răspuns: „Tu serveşti țara românească mult mai mult prin ceea ce faci acum decât dacă te-ai duce şi ai trage cu puşca şi ai deveni un erou necunoscut în plus, nimic altceva. În timp ce rămânând aici cu noi, scrii un articol, faci o conferință, organizezi tineretul. Toate astea sunt de mare valoare în timpurile tulburi în care trăim". De aceea stau şi fac ceea ce mi se cere.

Ne-am luat rămas-bun şi le-am dorit mult noroc.

Joi, 17 februarie 1944

Am luat masa cu dna Richards[1] care lucrează la americani – departamentul frontiere –, secția Europei Centrale. Am vorbit despre câte-n lună şi-n stele. Am făcut apoi puțină arheologie şi istoriografie românească şi, în fine, am ajuns la a discuta problema politică a României de astăzi. Cum se poate scoate România din război?

Mi-a arătat că după informațiile lor toată chestiunea paraşutiştilor a eşuat pentru că în acelaşi timp s-au făcut propuneri şi din partea ruşilor, acestea nepotrivindu-se cu cele făcute din partea englezilor. Englezii doresc menținerea formulei, iar americanii sunt împărțiți. Unii sunt de acord cu englezii, ceilalți însă nu. Şeful ei, pe care-l numeşte *l'Éminance Grise*[2], şi care se pare că este atotputernic în ceea ce priveşte delegația americană, este de

[1] Nina Richards, personaj neidentificat în alte surse, probabil diplomat american care lucra la Departamentul de Stat, secția Europa Centrală, fiind detaşată la Londra în timpul războiului. Ion Raţiu a menționat în jurnal întâlnirile cu ea în perioada februarie – august 1944.

[2] „Eminența cenuşie" (în lb. fr.).

părerea că trebuie să se dea României o serie de condiții. Ceea ce vrea el de la mine este un fel de memorandum cu privire la felul în care s-ar putea scoate România din război. Am stabilit să ne întâlnim din nou mâine după-masă și să discutăm în amănunt ce fel de memorandum ar vrea ei de la noi.

I-am vorbit lui Viorel despre toate aceste chestiuni. Părerea lui a fost că va trebui să rămânem la Holton peste weekend și să lucrăm la întreaga chestiune. Mi s-au părut interesante câteva din lucrurile pe care dna Richards a vrut să le știe. A întrebat dacă suntem în legătură cu țara sau cu Maniu, ce atmosferă politică este în țară și ce înseamnă Basarabia pentru România.

Vineri, 18 februarie 1944

Pe la 12 a venit Margaret [Mann]. I-am spus că trebuie să mă întorc la Londra, așa că nu voi putea să mă duc cu ea la Travellyan. Am prins trenul de 1 p.m. care m-a adus la Londra tocmai la timp ca să ajung la întâlnirea mea cu dna Richards.

La 15.55 am sosit la Arts Theatre Club. Dna Richards mă aștepta deja. Am luat ceaiul împreună și am vorbit până la orele 19.10. În primul rând, a trebuit să-i dau o serie întreagă de informații cu privire la România. I-am vorbit despre latifundiarii români și reforma agrară, clasele sociale și desființarea titlurilor, Constituție. Un stat omogen, cu excepția câtorva reprezentanți dezmoșteniți ai vechii clase boierești. Comunismul în România: neexistența lui într-un stat de mici proprietari; poziția Partidului Național Țărănesc – Maniu – stânga – suportul maselor.

Pe urmă m-a întrebat pe cine reprezint eu. Răspunsul meu a fost: „Pe Free Romanian Movement". Pentru că nu auzise încă nimic de mișcarea noastră, i-am dat toate informațiile de care avea nevoie. De fapt, i-am spus absolut totul, fără nicio reticență, despre ce s-a întâmplat din noiembrie 1940 și până astăzi. I-am vorbit de ședința de la Piccadilly Hotel, despre ruptura dintre noi, despre Romanian Democratic Committee și desființarea acestuia,

despre rolul lui Mateescu, venirea lui Pavel Pavel, înființarea Biroului Românesc și, în fine, despre refuzul nostru de a ne înscrie pentru simplul motiv că odată ce am fi înscriși, nu am mai putea pretinde că suntem liberi – când ne-am întoarce în țară, s-ar putea să fim acuzați [că suntem] agenți ai guvernului britanic. În consecință, noi pretindem că este în interesul guvernului britanic ca noi să fim probritanici din proprie inițiativă și să putem pretinde că suntem independenți.

I-am spus că-l admir pe Viorel foarte mult pentru că, deși a fost tratat destul de urât de către englezi, întotdeauna ne spune că este în interesul României să fie alături de Marea Britanie. Cred că a fost impresionată.

După toate astea s-a declarat satisfăcută și a început să-mi dea informațiile ei. În decembrie trecut, Foreign Office a cerut Departamentului de Stat să precizeze atitudinea SUA față de România. Răspunsul american se poate rezuma în trei puncte: să se încerce scoaterea României din război, să se insiste asupra „predării necondiționate" și să se găsească un român care să trateze cu cele trei mari puteri interesate (URSS, Marea Britanie și SUA). Nici într-un caz nu ar putea fi satisfăcuți dacă românul în chestiune ar trata numai cu ultimele două. S-au făcut tatonări în România pe aceste principii și probabil că aceasta este explicația celor trei paraşutiști. Rezultatul a fost că Mihai Antonescu a încercat să joace rolul lui Badoglio[1]. N-a reușit să facă nimic însă pentru că Aliații îl consideră nedemn de încredere.

Eșuarea paraşutiștilor și a propunerii ruseşti către Maniu se atribuie faptului că aceste două propuneri au fost făcute simultan, independent una de alta și, ceea ce este mai rău, este că ele se contraziceau. În orice caz, se crede că Maniu ar fi pierdut din popularitate

[1] Pietro Badoglio (1871–1956), politician, mareșal italian. A fost prim-ministru al Italiei după înlăturarea lui Mussolini. În această calitate a semnat armistițiul cu Aliații, a dizolvat Partidul Național Fascist și a declarat război Germaniei naziste.

prin faptul că nu a putut obține de la Aliați mai mult decât „predare necondiționată". I-am spus imediat că acest lucru e absurd. Nu numai că nu va pierde din popularitate, ba chiar și-o va mări pentru că nu a acceptat să semneze cedarea Basarabiei și a Bucovinei. În fine, îmi spune ea, se crede că în România este un grup de generali care ar fi gata să negocieze o pace cu condiția ca cererile rușești să nu fie prea mari. Printre alții ar fi generalul [Nicolae] Macici, care are comanda trupelor din Transilvania, menținute acolo pentru Ungaria, și gen. [Iosif] Iacobici, care este un prieten personal al lui Maniu.

Așadar, situația a evoluat destul de mult. Deși în decembrie se insista asupra predării necondiționate, astăzi se anvizajează posibilitatea discutării unor măsuri care ar scoate România din război. De aceea, crede că este nevoie să se planifice în amănunt întreaga chestiune, iar în momentul în care se va face invazia, România ar trebui să iasă din război. E sarcina ei să facă raportul asupra României. Mi-a arătat ordinul scris pe care l-a primit și pe care-l alăturez în copie.

11 februarie 1944

MEMORANDUM:

Pentru domnișoara Richards

SUBIECT:

Țările Balcanice Ungaria și România. Posibilitatea de retragere din Axă.

1) Având în vedere posibilitatea ca aceste țări se pot retrage în orice moment în viitorul apropiat ca sateliți ai Germaniei și să caute restabilirea relațiilor cu Organizația Națiunilor Unite, se sugerează ca un scurt document să fie pregătit pe următoarele puncte:

a) Un efort pentru a estima ce linie de propagandă ar fi cea mai eficientă în accelerarea unei astfel de retrageri. b) Presupunând că retragerea s-ar produce brusc, ce probleme cu caracter politic, istoric sau rasial ar trebui să fie înțelese în scopul de a face față situației în mod eficient din punct de vedere al războiului politic.

ss. W.A. REITZEL

Lt. Commander U.S.N.R.

Discutând asupra posibilităţilor de a scoate România din război, am făcut următoarele sugestii. În primul rând, formula de predare necondiţionată trebuie scoasă cu totul pentru că nu se va găsi niciun român care să se arunce cu capul în jos într-o prăpastie a cărei profunzime nici nu o cunoaşte. Este, aşadar, absolut necesar ca românii să ştie de ce trec de partea Aliaţilor. În orice caz, este evident că ruşii trebuie să-şi precizeze poziţia faţă de România. Am arătat cât de inconsistentă este atitudinea Rusiei: vor să elibereze moldovenii, fără a preciza ce înţeleg prin moldoveni; vor Basarabia şi Bucovina; vorbesc doar de răzbunare, fără a spune ce vor – rumori însă se răspândesc peste tot că vor şi Dobrogea pentru a stabili o legătură cu Bulgaria. În fine, se prea poate – de când cu noua constituţie – că vor să incorporeze întreaga Românie. Mai mult chiar, Radio Moscova, în transmisiunile româneşti, continuă să „dovedească" moldovenilor că ei sunt sclavi românizaţi. În astfel de condiţii este exclus ca România să treacă de partea Aliaţilor. Din această cauză găsesc că este absolut necesar să se asigure independenţa României şi să se precizeze care sunt cererile ruseşti.

O alternativă ar fi să nu se discute frontierele cu Rusia deloc, în acest caz însă să se delimiteze zona contestată, aceasta urmând să fie administrată de către Marile Puteri. Deşi Rusia ar da trupele de ocupaţie, totuşi s-ar putea trimite câteva sute de administratori englezi şi americani care ar restabili încrederea populaţiei în ruşi.

Aici m-a întrebat care este atitudinea românilor faţă de ruşi. I-am arătat istoria, precum am menţionat în raportul meu asupra Basarabiei, şi i-am citat seria de ocupaţii ruseşti în România. Am explicat secvenţa evenimentelor din războiul actual. În martie 1939, Marea Britanie oferă României garanţii. Din martie 1939 până la 16 iunie 1940, România are o atitudine pro-aliată sută la sută. Pe 16 iunie 1940 are loc colapsarea Franţei, fapt care a avut efect în România. Pe 22 iulie 1940 apare ultimatumul rusesc.

România n-a fost ajutată de nicăieri. Anglia era după Dunkerque[1], Franța era scoasă din luptă. Rusia, care ne-a cerut Basarabia și Bucovina fără nicio explicație, era atunci aliata Germaniei, iar România era aliata Marii Britanii și a Franței. Cum ar fi putut oare România să ghicească intenția Rusiei de a ocupa Basarabia numai pentru a se putea apăra mai bine împotriva atacului pe care-l prevedea să vină din partea aliatei ei, Germania? Am arătat consecințele unei evacuări grăbite și efectul cesiunii fără luptă a ceea ce este mai sfânt pentru români – pământul.

În ceea ce privește mecanismul „schimbării", nu cred că Maniu va semna vreun act de cedare a vreunui teritoriu românesc cât o fi el de mic. De aceea, am fost de părerea ca întreaga lovitură trebuie să fie făcută de către generali și trebuie să coincidă în timp cu atacuri ruseşti din răsărit. Acesta trebuie bine pregătită, printr-o propagandă serioasă și intensă prin radio și pamflete. Trupele din România care n-au luptat cot la cot cu germanii, ar putea să fie folosite pentru a împiedica trupele germane din România să se retragă. M-aș îndoi ca trupele românești să lupte împotriva nemților. După ce schimbarea va fi făcută, guvernul ar putea să fie reconstituit cu elementele democratice, în frunte cu Maniu.

Vorbind de propaganda față de România, mi-a mărturisit că aceasta este una din chestiunile cele mai delicate și cele mai secrete. Conducătorii politicii militare au fost îngroziți de inconsecvența dintre emisia engleză și cea americană, ca să nu mai vorbim de cea rusească. Pentru a se curma această situație extraordinară, șeful ei a fost însărcinat să organizeze un fel de birou secret care să dea apoi principiile pe care să le urmeze posturile de radio engleze și americane. Aceasta însă ar urma să se facă fără ca BBC sau companiile americane să-și dea seama că politica lor este controlată de un birou mixt anglo-american. Secretul este foarte

[1] Oraș în nordul Franței unde a avut loc bătălia (mai–iunie 1940) care a adus Germaniei o victorie tactică, iar trupele Aliaților au fost evacuate printr-o operațiune de amploare.

mare tocmai pentru că opinia publică este atât de susceptibilă şi sensibilă, mai ales în America.

Înainte de a ne despărţi i-am cerut să-mi spună şi ea pe cine reprezintă şi în ce calitate o face, deşi eu fusesem informat despre toate aceste lucruri de către Gustaw Gottesman. Şeful ei imediat este comandantul Kittredge[1], USNR[2], care este consilierul amiralului Stark[3] în chestiunile Europei Centrale. Amiralul Stark este comandatul CNO[4] (funcţie care deşi sună foarte pompos, pe el personal nu prea îl interesează), dar este şi Reprezentantul Flotei Marine (SUA) ori a Comitetului Consultativ European. Este mâna dreaptă a lui Winant[5] şi, de fapt, pregăteşte toată partea politică a războiului american în Europa.

Mi-a cerut să păstrez un secret absolut asupra acestor două chestiuni, politica de radio-transmisiune şi biroul în care lucrează ea, chiar şi faţă de Viorel („dacă are încredere în tine, nu trebuie să ştie cu cine tratezi, iar dacă nu are, atunci nu merită să tratez cu niciunul dintre voi doi."). De asemenea, mi-a spus că există un fel de rivalitate între amiralul Stark şi Eisenhower, acesta din urmă fiind foarte supărat că unele lucruri sunt făcute fără ştiinţa lui. E un militar minunat, dar nu este politician, în timp ce Stark are tocmai această calitate. De aceea e bine ca întreaga chestiune să fie pregătită în cel mai mare secret, iar dacă tratativele vor avea succes, atunci toată chestiunea va ieşi la lumină odată cu invazia Europei. Astfel, Eisenhower va fi prea ocupat ca să se mai poată supăra că anumite lucruri au fost făcute fără el. Am promis că-i vor respecta cererea şi că voi păstra un secret deplin.

---

[1] Benjamin Rufus Kittredge (1900–1981), ofiţer de marină american cu rang de comandant. După război a lucrat la Departamentul de Stat ca ofiţer politic specializat în afaceri europene.

[2] United States Navy Reserve – unităţile de rezervă ale Marinei americane.

[3] Harold Rainsford Stark (1880–1972), amiral.

[4] Chief of Naval Operations („Comandantul Operaţiunilor Marinei").

[5] John Gilbert Winant (1889–1947), diplomat. A fost ambasadorul american la Londra între 1941 şi 1946.

Sâmbătă, 19 februarie 1944

Am luat masa la amiralul Dumitrescu. Am vorbit despre statistica activității membrilor Free Romanian Movement. A criticat din nou, cu aprobarea mea, felul dezlânat în care s-a activat. N-am dat dovada de spirit de echipă. A făcut pronosticul că o să fie multă lume care o să se revolte împotriva acestei chestiuni și că n-o să răspundă. În acest caz trebuie să încercăm să colectăm tot materialul împreună. Am discutat cartea lui Pavel Pavel. Era foarte împotriva lui. Eu l-am contrazis, deși am accentuat că nu sunt de acord cu Pavel Pavel sută la sută.

Miercuri, 23 februarie 1944

Weekendul l-am petrecut la Holton Place. I-am găsit acolo pe J.K. Peel, Derek Patmore[1] și pe contesa de Briey (născută Ghika)[2]. Ca de obicei când Peel e de față, s-a discutat despre România. Patmore a vorbit despre o serie întreagă de intrigi în București despre care eu habar n-aveam. Mă întreb dacă e necesar ca să le știu din capul locului?

Duminică i-am spus lui Viorel raportul ce îl tratasem cu dna Richards. Luni am făcut împreună un fel de raport „despre felul în care România poate să fie scoasă din Axă". Eu nu cred că felul în care problema este prezentată este foarte fericit. N-am vrut să-l jignesc pe Viorel, așa că nu i-am spus-o. O mulțime din ideile pe care le-a spus sunt foarte bune. Prezentarea însă lasă de dorit. Astăzi am vorbit la telefon cu dna Richards, pe care o voi vedea mâine, dar m-a avertizat că nu vrea un raport scris. În consecință, iau toată răspunderea asupra mea, nu-i voi da raportul scris, ci mă voi mulțumi să-i dau numai ideile ce stau la baza acestuia și le voi prezenta așa cum cred eu că este mai bine.

[1] Derek Coventry Patmore (1908–1972), scriitor britanic.

[2] Ioana Emanuela Ghika de Briey (1909–2002), fiica lui Dimitrie I. Ghika, căsătorită cu contele Pierre de Briey.

Joi, 24 februarie 1944

Ieri după-masă am avut marea plăcere să-i văd pe Dick Woodwark[1] (locotenent în marină) și pe R. Robinson[2] (Foreign Office). Au venit amândoi la Eaton Sq., am vorbit despre toate. Pe urmă l-am telefonat pe Will Henderson și i-am aranjat lui Ron să meargă o întrevedere. Să sperăm că va ieși din el un bun politician. Vrea să intre în Partidul Laburist.

L-am văzut pe Viorel astăzi de dimineață și i-am spus că Mateescu merge pe la Denham[3] acompaniat de un agent cinematografic că să aleagă filme pentru reeducarea tineretului român după război. A râs.

Seara m-am întâlnit cu dna Richards și i-am dat raportul pe care l-am făcut cu Viorel, deși la un moment dat mă hotărâsem să nu i-l dau deloc. Am făcut-o pentru că am avut grija să-i spun că acest raport reprezintă o serie de idei ale Free Romania Movement ce urmează să fie precizate în cazul că vor fi aplicate. Ea mi-a arătat ciorna raportului ei făcut pe baza discuțiilor noastre anterioare. E foarte favorabil României, deși sunt câteva puncte de importanță secundară cu care nu pot să fiu de acord. Mi-a subliniat paralela pe care a făcut-o între România și Ungaria, care este sută la sută favorabilă României.

Vineri, 25 februarie 1944

La 16.30 m-am întâlnit cu Margaret Mann. Împreună am mers la ceai la Trevelyan[4]. Am vorbit cu părintele Gilbey[5] care

[1] Persoană neidentificată în alte surse. Dick Woodwark este menționat de Ion Rațiu în jurnal în perioada 1944–1953. Din aceste consemnări aflăm că Woodwark a fost militar, apoi angajat al Ministerului de Externe și angajat al unui serviciu de informații britanic.

[2] Ronald (Ron) Edward Robinson (1920–1999), important istoric britanic, prieten cu Ion Rațiu.

[3] Denham Film Studios, casă de producție cinematografică. A funcționat între 1936 și 1952.

[4] Julian Otto Trevelyan (1910–1988), poet și pictor britanic.

[5] Alfred Newman Gilbey (1901–1998), preot romano-catolic care a slujit la capela Universității Cambridge.

m-a invitat să merg la el mâine după-masă. Apoi am vorbit cu Trevelyan. Din vorbă-n vorbă am ajuns la *Manchester Guardian* și la *Observer*, despre care a făcut remarca că sunt amândouă foarte bune. Eu am fost de acord și am arătat că e îmbucurător să aibă opinia lor proprie, chiar dacă acea opinie se izbește cu politica guvernului. Am citat cazul cuvântării lui Churchill care a fost atacată. De asemenea, am adăugat că am auzit o serie întreagă de parlamentari, în special laburiști, care l-au criticat pe Churchill pentru că a părăsit orice aparență că războiul actual ar avea o axă ideologică și pentru că a înlocuit Carta Atlanticului cu *power policy*. Reacția cuvintelor mele în Trevelyan a fost de neașteptat. „Nu mai pot suporta. Pentru numele lui Dumnezeu, să ne întâlnim. Trebuie să cooperăm cu rușii. Iar guvernul nu este 100% conservator. Este un guvern de coaliție. Deci, laburiștii ar trebui să susțină guvernul. Este o prostie să scadă șansele unui acord din cauza că polonezii iau pământ de peste Linia Curzon[1]."

Duminică, 5 martie 1944

Orientarea Turciei spre Axă este un semnal că discursul lui Churchill a avut un mare răsunet în Europa. E dureros că Anglia are o politică așa de scurt-văzătoare. Situația este agravată de faptul că Rusia are o politică precisă, de lungă durată, pe care o pune în aplicare în cel mai mic amănunt.

În lumea de mâine ceea ce va conta sunt puterile mari. O națiune mică nu va putea să fie independentă în adevăratul sens al cuvântului, pentru că nu va fi în stare să-și manifeste independența din punct de vedere economic sau militar. Anglia nu-și dă seama că singură nu va mai fi o națiune mare, deoarece

[1] Linie de demarcație propusă între Polonia și Rusia bolșevică de lordul George Curzon of Kendleston, ministru de Externe și diplomat britanic la sfârșitul Primului Război Mondial, care i-a adus Poloniei un câștig teritorial de aproximativ 13 500 km².

nu va avea resursele materiale şi potenţial uman suficient de impresionant pentru a se compara favorabil cu Rusia, SUA sau China. Singura şansă a Angliei de a se menţine este dacă va ieşi din acest război cu un prestigiu moral atât de enorm încât întreaga Europă va urma-o de bună voie. La un moment dat părea că acesta va fi cazul. Acum însă, din nenorocire, această posibilitate îşi pierde tot mai mult din şanse. În consecinţă, o Anglie fără suportul Europei va deveni o putere de mâna a doua.

Însă dacă Anglia va deveni campionul libertăţii statelor europene şi a popoarelor mici aceste state vor fi atrase în orbita engleză în mod automat, căci Moscova exercită deja o forţă centrifugală asupra lor. Faţă în faţă cu alternativa de a alege între Moscova şi Londra, cred că aproape toate vor alege Londra. Dezvoltarea ulterioară ar fi spre federalizare.

Din nenorocire însă Rusia prevede problema viitorului în acest fel şi de aceea se opune la orice încercare de federalizare în Europa. Anglia, la rândul ei, care nu vede interesul ei propriu, nu sprijină tendinţele de federalizare ce se manifestă în continuu aici în Londra. SUA este prea departe şi încă nu suficient de interesate în politica europeană, ca să nu spun încă incompetente să judece situaţia europeană. SUA sunt pentru o federaţie europeană pentru simplul motiv că s-ar uita cu bunăvoinţă asupra unei organizaţii ce ar irita sistemul de organizare politic american. Ei nu-şi dau seama de semnificaţia profundă şi vitală a acestei probleme pentru pacea lumii. Dacă şi-ar da seama, ar putea fi siguri că încercările de federalizare în Europa ar fi sprijinite sută la sută de întreaga presă americană.

Miercuri, 8 martie 1944

N-am mai scris nimic de vreo câteva zile pentru că am fost extrem de ocupat. Luni seara am fost la dna Richards acasă. M-a informat că raportul ei asupra României a fost acceptat de către departamentul la care lucrează şi că va fi trimis la Washington.

Mi-a spus că W.A. Reitzel este deja acolo și, din câte se pare, SUA caută să trateze liniile unei politici cu privire la România.

Mi-a spus apoi despre OSS[1] (Biroul de Securitate și Strategie – parte din comisia de război) care, deși are o poziție atât de importantă aici, în Anglia, totuși este compus din americani și englezi împreună. Alianța anglo-americană se pare că devine o realitate! De asemenea, m-a informat că șeful departamentului care se va ocupa de chestiunile noastre și care, pentru moment, este împotriva noastră, este un oarecare Sayes.

Astăzi am luat masa cu domnișoara Stanham[2], care este șefa serviciului românesc de la Ministry of Economic Warfare[3]. Din câte pot eu să-mi dau seama ea are o adevărată prietenie față de România. Mi-a promis că-mi va da ziarele românești regulat de aici încolo.

La 16.30 m-am dus la Derek Patmore acasă. Am discutat chestiunea românească. După părerea lui trebuie să fim realiști. Noi, românii, trebuie să contactăm rușii în mod direct și trebuie să oferim o contribuție pozitivă cauzei Aliaților. Ne-am întins la vorbă și am discutat planul meu pe care încă nu-l spusesem nimănui. Cred că vreo câțiva dintre tinerii români trebuie să fie trimiși în

[1] Office of Strategic Services (OSS), adică Biroul de Servicii Strategice, care era agenția de informații a Statelor Unite ale Americii, creat în 1942, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. A fost dizolvat în 1945. A fost un predecesor al CIA. Scopul acestui serviciu era coordonarea activităților de spionaj din spatele liniilor inamice pentru forțele armate americane. Activitățile sale mai cuprindeau utilizarea propagandei în război, a subversiunii și planificarea de după război.

[2] Tania Stanham, personaj neidentificat în alte surse. Ion Rațiu scrie despre ea că era șefa unui birou românesc din cadrul Ministerului Economiei de Război. O menționează în jurnal în perioada martie 1944 – ianuarie 1945.

[3] Ministerul Economiei de Război. Printre altele, a fost înființat cu scopul de a diminua și combate efortul de război al Germaniei. Avea rolul să împiedice, prin orice mijloace, livrarea de materii prime vitale către obiectivele industriale naziste. Ministerul avea în coordonare și SOE, prin intermediul căreia organiza operațiuni speciale în spatele frontului.

țară, să li se dea ocazia să contacteze conducătorii opoziției din România și să înceapă organizarea unei „mișcări subterane". Noi n-am cere niciun fel de recunoaștere. Întregul risc cade asupra noastră. Dacă reușim, pretindem să fim ajutați de către Aliați. Dacă nu reușim, noi ne vom pierde viața pur și simplu. I-am spus toate astea și am adăugat că n-am de gând să o mai spun nimănui, doar dacă întreaga schemă are vreo șansă. Derek a sugerat că trebuie să intru în legătură cu Churchill în persoană. El este omul care dă directive în materie de *political warfare*[1] și fără aprobarea lui întreaga chestiune n-are nicio șansă. De asemenea, crede că întregul plan are mari șanse pentru că lui Churchill personal îi plac astfel de acțiuni temerare. Totuși, sfatul lui este să vorbesc cu Bill Astor și să-l rog pe el să se intereseze de întreaga chestiune și să afle ce fel de primire i-ar face Churchill. Am acceptat.

După cină m-am grăbit să ajung la CESYS. Ralph Etherton[2], parlamentar, sosise deja. A vorbit foarte bine. El este pentru o federație a statelor în Europa Centrală. Crede că nimic nu se va putea realiza fără consimțământul celor trei mari puteri, dar că trebuie să ne dăm seama că niciuna din marile puteri nu este interesată. Fiecare dintre aceste puteri are și alte preocupări, care sunt mai urgente. De asemenea, este bine să ne dăm seama că dintre toate, Rusia este cea mai interesată, dar tocmai Rusia se opune unei federații. În orice caz, oricare ar fi situația, va trebui să se facă un compromis cu privire la frontierele de vest ale Rusiei. Discuția ce a urmat a fost foarte interesantă și plină de spirit.

Vineri, 10 martie 1944

Ieri dimineață am primit de la Miss Stanham o serie de [exemplare din] *Universul*[3] de dată foarte recentă. Cele mai noi erau din 21 și 22 februarie. I le-am arătat lui Viorel. I-a făcut

[1] Utilizarea mijloacelor politice în timp de război (în lb. engl.).

[2] Ralph Humphrey Etherton (1904–1987), politician britanic conservator.

[3] *Universul*, unul dintre primele cotidiene românești, fondat în 1884.

mare plăcere să le vadă. Am fost la Bill Astor să-l rog să ne vorbească la CESYS. A fost foarte drăguț și foarte prietenos. Va vorbi pe 5 aprilie despre „*Tory prejudices about Europe*"[1]. M-a invitat să iau masa cu el.

Masa am luat-o cu Gerald Hamilton de la *Evening News*. Urmează să scriu la coloana *Talk of the Town* („Subiectul zilei" – *n. ed.*). E un om foarte simpatic și plin de bunăvoință și prietenie pentru România. Cred că ne va fi folositor în viitor. E foarte conservator în idei și foarte regalist în sentimente.

Paniguian a fost să-l vadă pe Viorel astăzi de dimineață. Aș fi curios să știu ce au discutat.

Duminică, 12 martie 1944

Am terminat de citit memoriul lui Tătărescu[2] în aceeași zi în care germanii au admis că rușii au ajuns la Bug[3]. E destul să amintesc acest fapt ca să se vadă că întregul raport este o absurditate din punct de vedere al concepției. Este bazat pe ideea că România a făcut bine să cedeze Basarabia, căci astfel și-a păstrat forțele intacte, ca mai târziu să recupereze Basarabia. Pe 1 mai,

[1] „Prejudecățile conservatorilor despre Europa" (în lb. engl.).

[2] Gheorghe Tătărescu (1886–1957), om politic liberal. A fost prim-ministru al României în anii 1934–1937 și 1939–1940 și vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine (1945–1947). A fost arestat în 1950 și închis în penitenciarul Sighet, dar a fost eliberat în 1955 după ce a acceptat să lucreze în Comitetul Român pentru Repatriere. Retras la conacul său, la 1 mai 1943 Gheorghe Tătărescu a elaborat un memoriu intitulat „Politica noastră externă". Documentul analiza politica externă a României de la izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial și până la evacuarea Basarabiei și a Bucovinei de nord.

[3] În urma confruntărilor dintre germani și ruși din primăvara anului 1944 aceștia din urmă, prin victoria de la Uman, vor ajunge la granița de nord-est a României, pe Nistru. La 17 martie grupul de armate sovietic Frontul II Ucrainean va atinge Nistru pe toată lungimea lui și va pătrunde în Basarabia. Frontul se va stabiliza, pentru scurtă perioadă, în aprilie 1944 (n. coord.).

când acest raport a fost încheiat, acest principiu de bază părea să fie corect şi realist. Astăzi însă, când trupele ruseşti sunt gata să intre în ţară, acest argument nu mai are nicio valoare. Nu numai că n-am reuşit să recuperăm Basarabia decât temporar, dar totodată acest act ne-a aruncat în braţele Germaniei şi vom fi deci trataţi drept ţară învinsă la conferinţa de pace. Argumentul lui Tătărescu este foarte atractiv. El vrea să dovedească că cedarea Basarabiei a menţinut statul român în existenţă. Dacă această afirmaţie este examinată în lumina dezvoltării evenimentelor din decursul războiului, se poate argumenta că are dreptate. Însă când se iau în considerare interesele României de lungă durată, atunci devine evident că România a pierdut o situaţie de invidiat.

Vineri, 17 martie 1944

M-am întors din Londra. Ştirea că Barbu Ştirbey a ieşit din ţară ca să negocieze condiţiile de pace, a ajuns pe mâna ziarelor[1]. Viorel este de acord cu mine că asta este o mare greşeală. L-am întrebat dacă nu crede că ar fi bine să-l contactez pe Boxshall[2]. Deşi la început a spus că da, pe urmă (în aceeaşi zi, seara) mi-a cerut să nu fac nimic până când nu-mi va spune el o serie de lucruri. Nu ştiu cum să interpretez acest lucru. În orice caz nu miroase bine.

[1] Prinţul Barbu Ştirbey (1872–1946), politician liberal şi om de afaceri. A fost administratorul Domeniilor Coroanei, preşedinte al Consiliului de Miniştri şi ministru de Interne (1927) şi reprezentantul opoziţiei române la Cairo, în martie 1944, în vederea încheierii unui armistiţiu cu Aliaţii. La începutul lunii martie 1945, regele Mihai I l-a desemnat să formeze un nou guvern, dar până la urmă sovieticii l-au impus pe Petru Groza în fruntea guvernului.

[2] Lt.-col. Edwin George Boxshall (1897–1984), ofiţer, angajat al SOE, născut în Bucureşti şi căsătorit cu Elise, una dintre fiicele prinţului Barbu Ştirbey, de care a divorţat în 1947. Boxshall a fost un avizat cunoscător al României, motiv pentru care în timpul războiului a revenit la Londra, unde a lucrat în cadrul secţiei româneşti a SOE.

Matila Ghyka mi-a cerut memorandumul meu despre Basarabia, cel pe care l-am citit la Voigt.

Marți, 21 martie 1944

Weekendul acesta a adus atâtea ştiri neplăcute încât n-am avut tăria să le pun pe hârtie. Sâmbătă după-masa s-a anunţat la radio că ruşii au atins şi au trecut Nistru la Soroca. Pe urmă, duminică toată ziua au transmis o serie de avertismente în care cereau României să părăsească Axa imediat, căci altfel România îşi va pierde şansa de a acţiona ca stat independent. Barbu Călinescu şi Barbu Niculescu erau amândoi foarte aferaţi şi prost dispuşi.

Luni, când m-am întors la Londra, mi-a telefonat Gerald Hamilton (ziarist) şi m-a întrebat dacă n-am nimic interesant să-i spun cu privire la dezvoltarea evenimentelor în România. M-a întrebat în special de succesul misiunii, de Ştirbey şi de atitudinea noastră faţă de el. Răspunsul meu a fost că nu ştim nimic precis încă, dar deşi el nu este omul cel mai indicat, noi suntem totuşi gata să colaborăm cu el şi cu oricare altul, cu singura condiţie ca eforturile noastre să fie îndreptate numai pentru scoaterea României din război.

Românii de aici sunt cu toţii consternaţi. E într-adevăr dureros că nimic n-a fost pregătit dinainte. Dacă evenimentele de azi ar fi fost prevăzute, o lovitură de stat ar fi putut să fie plănuită cu mult înainte, iar îndată ce trupele ruseşti ajungeau la frontiera României, ar fi putut să fie înfăptuită.

Acum când scriu aceste rânduri, afară bubuie toate tunurile de apărare antiaeriene ale Londrei. E ora 12.30 noaptea şi Viorel tocmai a fost la mine în casă ca să mă ducă la subsol. E într-adevăr mai bine să mergem jos, deşi în fond totul e o chestiune de noroc. Voi scrie mai departe după raid... Dacă aşa va vrea Domnul!

E ora 1.20 noaptea. Raidul s-a terminat. Câteva focuri au fost aprinse, nimic însă de mare importanţă. Pot aşadar să-mi reiau povestirea.

Ieri seara ieşeam cu Dinu Beza de la Cumberland Hotel. Cum am păşit în stradă, un ofiţer american mă opreşte cu cuvintele „Iancu Raţiu". Pentru un moment am rămas stupefiat. Mai apoi mi-am adus aminte de trăsăturile lui şi i-am spus că ne cunoaştem de la liceu, din ţară. După o scurtă explicaţie am aflat că este Alexandru Burz şi că fusese elev la liceul din Turda. Spre marea mea surprindere mi-a spus că, imediat ce a sosit în Anglia, a căutat să intre în legătură cu mine. Aflase că fusesem numit la legaţia din Londra încă de pe vremea când era în America. A fost îndrumat la Biroul Românesc şi acolo maiorul Back l-a sfătuit să nu se amestece în politică. I-a dat adresele lui Bianu şi ale altora de la birou, dar au evitat să-i dea adresa mea şi l-au avertizat că e mai bine dacă nu caută să mă întâlnească. Am fost foarte bucuroşi amândoi să ne revedem după atâţia ani, vreo patrusprezece. Mi-a dat numărul lui de telefon şi ne-am promis să ne revedem.

După ce ne-am despărţit, Dinu Beza, care stătuse în tăcere, a început să mă întrebe de ce maiorul Back, care în definitiv este reprezentantul guvernului Marii Britanii, are o astfel de atitudine faţă de mine. Răspunsul meu evident că a fost direct. Pentru simplul motiv că sunt un membru al Free Romanian, organizaţie care nu a acceptat să devină instrument în mâna englezilor. Noi am ales să rămânem independenţi chiar cu riscul de a fi azvârliţi pe Insula Man. În plus, trebuie să se adauge şi elementul personal în toată chestiunea. Maiorul Back a primit o misiune din partea guvernului: aceea de a uni toţi românii în Biroul Românesc. După câte se ştie, n-a reuşit să îndeplinească această misiune pentru că cei de la Free Romanian au refuzat să semneze la acest birou. E natural să fie foarte pornit împotriva tuturor celor care i s-au opus.

La ştirile de la miezul nopţii de luni, 20 martie, s-a dat la Radio Londra ştirea că Moscova găzduieşte un Free Romanian care reprezintă opoziţia din ţară. Este aceeaşi manevră ca şi în cazul Poloniei şi al Iugoslaviei. Stalin joacă un rol mârşav şi dublu. Pe de

o parte, trimite vorbă lui Maniu prin Beneš că va recunoaşte un guvern format de el; pe de altă parte, face comitetul Free Romanian din Moscova?! Cum poate cineva să se aştepte ca Maniu să acţioneze în condiţiile acestea?

Astă seară am luat cina cu Nina Richards (care lucrează cu americanii). În primul rând m-a informat că noi, Free Romanian, am fost foarte aproape de recunoaştere, dar nu ne-a fost acordată din cauză că o serie întreagă de români s-au dus la Foreign Office cu rapoarte şi memorii în care l-au atacat pe Viorel Tilea în tot felul. Foreign Office, care nu cunoştea valoarea exactă a tuturor românilor, s-a speriat şi reţinut recunoaşterea. Mai departe, nu este adevărat că Rusia a intervenit ca noi să nu fim recunoscuţi şi nu este adevărat că membri ai Foreign Office erau porniţi împotriva lui Viorel. Dezbinarea dintre noi şi atacurile deşănţate împotriva lui Viorel ne-au distrus şansa de a fi recunoscuţi. Se prea poate că mai târziu Rusia a intervenit prin Maisky[1], dar în orice caz această intervenţie nu mai avea niciun obiect căci Foreign Office luase deja hotărârea de a nu ne acorda recunoaşterea.

Această informaţie mă umple de bucurie din punct de vedere personal, pentru că eu am fost acela care am vorbit foarte ritos (şi în consecinţă m-am stricat cu familia pentru aproape un an) la una dintre şedinţele noastre, insistând să facem tot ce ne stă în putinţă pentru a realiza unirea. De asemenea, m-am opus unei scrisori de-a amiralului, care făcea o serie de incriminări celorlalţi, cu riscul de a-i pierde prietenia. Aşadar, se dovedeşte după atâta timp că atitudinea mea a fost corectă şi că eforturile mele au fost îndreptate spre înlăturarea adevăratei cauze a nerecunoaşterii.

[1] Ivan Mihailovici Maisky (1884–1975), diplomat. A fost ambasadorul sovietic la Londra între 1932 şi 1943.

În al doilea rând, îmi spune că l-a văzut pe Mateescu, care se laudă că el a fost, este şi va fi întotdeauna prietenul Rusiei[1]. De asemenea, se laudă că el a rupt spatele lui Tilea prin rapoartele lui către Foreign Office; impresia ei despre Mateescu a fost detestabilă. L-a numit venal şi a spus categoric că n-ar avea încredere în el. Spune că a fost luat în braţe de câţiva aristocraţi scăpătaţi şi că, în ciuda absurdităţii lui, poate să fie un om foarte periculos. Are pretenţia că a fost „decepţionat de Maniu". Când mi-a spus acest lucru, dna Richards a râs cu hohote!

În fine, l-a văzut pe prof. Mitrany[2]. Acesta ne dispreţuieşte pe toţi. Crede că noi nu suntem reprezentanţi autentici ai ţării; crede că suntem cu toţii oameni care avem o situaţie materială bună şi

[1] Alte mărturii confirmă cele notate de Ion Raţiu în jurnal: „Mateescu are acum o idee şi mai năstruşnică, pe care mi-o expune şi mie, şi lui Cornel Bianu, cu ocazia unui dejun avut împreună. [...] Să constituim aici un grup de români care se declară dispuşi să renunţe la drepturile României la Basarabia şi Bucovina de nord în favoarea Sovietelor. Un asemenea grup va fi, fără doar şi poate, privit favorabil de guvernul sovietic şi, speră el, va fi recunoscut de acesta, în ciuda guvernului britanic, care va fi obligat să ne recunoască şi el. Odată recunoscut, nimic nu ne va putea împiedica să agităm revendicările noastre şi asupra teritoriilor sus-menţionate" (D.G. Danielopol, *op. cit.*, p. 247).

[2] David Mitrany (1888–1975), istoric şi analist britanic de origine evreiască, născut în România. Exponent al funcţionalismului, Mitrany a propus un proiect de organizare paşnică a sistemului mondial, bazat pe cooperare economică şi pe reprezentarea corectă a statelor în instituţiile internaţionale (vezi lucrările lui Mihai Alexandrescu despre opera profesorului David Mitrany, printre care *Funcţionalismul şi sistemul internaţional*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2010). În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, Mitrany a lucrat pentru Foreign Office prin intermediul Institutului Regal de Afaceri Internaţionale (RIIA), cunoscut şi sub numele Chatham House, pregătind rapoarte pentru diplomaţia britanică. După trei ani de colaborare cu RIIA şi Foreign Office, Mitrany a demisionat în 1942 din grupul de lucru considerând că munca sa nu este luată în considerare. A menţinut contactele cu românii aflaţi la Londra, fiind apropiat grupului CDR.

că utilizăm formele democratice doar ca o fațadă pentru interesele noastre personale. Se pare că și el a fost unul dintre aceia care au dat un raport nefavorabil lui Viorel, atunci când se dezbătea chestiunea recunoașterii.

Pe urmă am discutat chestiunea financiară a lui Tilea. Ea a fost informată că eu o duc la Restaurantul Potomac pentru că Potomac este controlat în parte de Tilea. Am râs și i-am dat numărul din *Donau Zeitung* unde se găsește caricatura lui Viorel. I-am explicat că Viorel nu mai are, din păcate, nicio acțiune la Potomac, dar că are acțiuni în alte întreprinderi englezești. I-am explicat că Viorel a fost foarte bogat în țară, însă a fost atât de patriot încât a făcut toate investițiile lui în România. Din acest motiv, s-a găsit în vara anului 1940 în Anglia fără capital. Vrea, așadar, alternativa de a intra în solda englezilor sau de a găsi o sursă de bani. Puținul pe care l-a avut l-a investit imediat în restaurantele Princess și Potomac. Cum însă aceste acțiuni aduceau foarte puțin, le-a vândut și a intrat într-o afacere de inginerie. „În definitiv, e mai bine ca omul să facă afaceri, decât să devină salariatul englezilor!"

Știrea „bombă" pe care mi-a dat-o însă este că Maniu se află la Cairo[1]. Nu mi-a dat voie să o comunic nici măcar lui Viorel. Mâine îmi va da amănunte.

La rândul meu, i-am spus că noi avem informația de la Viorel că Știrbey a fost trimis din țară cu consimțământul întregului guvern. Se afirmă că guvernul a avut o ședință prezidată de Mihai Antonescu. Ion Antonescu a fost și el prezent, dar n-a scos un singur cuvânt tot timpul.

Vineri, 24 martie 1944

Aseară am sosit la Holton. Pavel Pavel și Florica Papastavros sunt aici. Mă simt bine, mintea mi se mai odihnește, iar știrile proaste de pe frontul de răsărit mi se par mai suportabile când

[1] Informație incorectă.

sunt împărtășite și de alți români. E adevărat că suferința în comun este mai ușoară.

Joia trecută am fost la Allied Circle[1] unde a vorbit Mitrany. A spus cam aceleași lucruri pe care le-a scris în pamfletul lui Chatham House[2]. Vede organizarea internațională a viitorului rezultat empiric al unor funcții mondiale. Colaborarea și plănuirea trebuie să se facă acum pe bază mondială în diferite branșe de activitate umană. În felul acesta, s-ar putea ajunge mai târziu la o situație de fapt care ar echivala cu un guvern al lumii. După conferință i-am fost prezentat, dar n-am avut ocazia să vorbim decât schimbul de politețe obișnuit.

Dra Stanham de la Ministry of Economic Warfare mi-a cerut raportul meu despre Basarabia. I-am dat chiar prima mea copie. Să sperăm că o să ajute la ceva.

Luni, 27 martie 1944

Peste weekend am fost din nou la Holton. Pavel Pavel și Florica Papastavros au fost și ei acolo, iar Barbu Călinescu a venit sâmbătă. După cină, când ne-am dus la culcare, în camerele noastre ce se găsesc una lângă alta în casa grădinarului, Barbu m-a apostrofat „de ce nu se face nimic acum când rușii ocupă România". În special, insista că trebuie să luăm contact direct cu rușii. I-am răspuns că rușii nu stau de vorbă cu noi decât dacă recunoaștem că Basarabia nu este românească. I-am spus, mai departe, că dacă rușii vor să ia Basarabia și nordul Bucovinei, nimeni nu-i va putea

[1] Allied Circle, club de dezbateri inițiat în 1941, în urma unor întâlniri între membrii guvernelor străine aflate în exil la Londra și personalități ale societății britanice. La aceste întruniri se dezbăteau problemele societății și principiile pe baza cărora urmau să se elaboreze planurile de reconstrucție după război. Un an mai târziu, în 1942, Allied Circle s-a constituit ca un club de sine stătător, cu sediu și revistă proprii. Și-a încheiat activitatea în anul 1963, din cauza problemelor financiare.

[2] Institutul Regal de Afaceri Internaționale, cunoscut și sub numele de Chatham House, a fost fondat în 1920.

opri. Totuși, noi – cei de la Free Romanian – credem că nu avem dreptul să declarăm în mod formal că aceste teritorii nu sunt românești. Se poate că va trebui să acceptăm un fapt împlinit, pierderea Basarabiei, dar noi nu avem calitatea să-l sancționăm în numele poporului român. De-a lungul veacurilor am fost invadați și cotropiți în nenumărate rânduri. Strămoșii noștri au suferit mari nedreptăți și au trăit de multe ori sub ocupație străină. Niciodată însă n-au renunțat în mod formal și de bună voie la un teritoriu românesc. Chiar dacă s-ar putea găsi vreo câțiva slăbănogi care să fi făcut excepție și aceștia pot pleda că au făcut-o sub presiune din afară. În orice caz, i-am spus lui Barbu că eu nu pot să fac un asemenea pas. Personal, îmi este imposibil să semnez cesiunea Basarabiei admițând că acest pământ nu este românesc.

Mi-a răspuns că trebuie să fim realiști și că trebuie să-i contactăm pe ruși cu orice preț și să scoatem România din război înainte de a fi prea târziu.

— Chiar dacă aceasta înseamnă recunoașterea Basarabiei și nordului Bucovinei drept teritoriu rusesc?

— Da, mi-a răspuns Barbu.

L-am sfătuit să-i contacteze el pe ruși. Să se unească cu Mateescu care are aceleași idei. Probabil că vor obține din partea rușilor un ajutor similar celui dat lui Tito în Iugoslavia. În orice caz, l-am asigurat pe Barbu că eu nu pot să fac niciunul din aceste lucruri.

Duminică toată ziua am vorbit tot felul de nimicuri și am râs cu toții. Am lucrat la fermă și am jucat cărți. Dar la ce bun? Degeaba am căutat să ne ascundem gândurile negre și să dăm o aparență de nepăsare, căci mai curând sau mai târziu trebuia să răbufnească. S-a întâmplat după știrile de seară. S-a anunțat că Bălți a fost ocupat în întregime și că malul stâng al Prutului a fost luat în posesie de către ruși pe o porțiune de circa 50 de mile (80 km – *n. ed.*). Radu a început să înjure, ceilalți tăceau. Apoi

s-a început specularea cu privire la ceea ce va face Stalin. Toţi, în frunte cu Pavel Pavel, au fost de acord că vor înainta mai departe şi nu se vor opri decât la Carpaţi. Diferite ipoteze au fost azvârlite în discuţie. Pavel Pavel avea ideea că ruşii vor ocupa chiar şi Muntenia şi că-şi vor face la Bucureşti cartierul lor general pentru sud-estul european.

— De ce nu-l creditaţi pe Stalin cu mai multă înţelepciune? Mie-mi face impresia că se vor opri la Prut, vor ocupa toată Basarabia şi vor căuta să obţină colaborarea României, am spus eu.

Pavel a căutat să mă ridiculizeze:

— Lăsaţi-l pe Iancu să ne explice de ce crede că o astfel de politică ar fi mai favorabilă lui Stalin. O armată în marş nu se opreşte niciodată atunci când este în plin succes.

— Stalin se găseşte în faţa a două alternative. Prima, să treacă Prutul şi să ocupe România. În acest caz va trebui să utilizeze largi forţe de ocupaţie. Va trebui să distrugă o mare parte din populaţie şi să deporteze în Siberia întreaga clasă a intelectualilor. Dar nici aşa nu va reuşi să obţină o dominaţie paşnică asupra României, căci trupele de ocupaţie tot trupe de ocupaţie rămân, iar ţăranii nu vor accepta de bună voie să lucreze cu străinii.

A doua alternativă ar fi să se oprească la Prut, după ce a ocupat întreaga Basarabie şi Bucovina de nord. Proclamă că pământul Rusiei a fost dezrobit. Declară solemn că nu mai au nicio pretenţie teritorială asupra României şi, în fine, garantează pentru vecie integritatea teritoriului României precum şi independenţa ei. Apoi va căuta să contacteze elementele de stânga din România, după cum a şi făcut deja prin Beneš şi va căuta să impună un guvern comunist sau unul foarte de stânga care va colabora cu Rusia.

După părerea mea, Stalin, care s-a dovedit să aibă multă înţelepciune politică, va adopta a doua alternativă. El trebuie să-şi dea seama că prin prima nu va putea obţine nimic, în afară de cazul în care este determinat să distrugă întreaga naţiune română. Prin a doua alternativă însă va putea să găsească o mână

de oameni care să spună „e mai bine să colaborăm cu Rusia – care de altfel nu vrea de la noi decât Basarabia și nordul Bucovinei –, decât să pierim în întregime".

Riposta lui Pavel Pavel a fost foarte slabă și deplasată de la obiectul argumentului meu: „Stalin nu va face un astfel de lucru pentru că nu-și va opri armatele din înaintarea lor fulgerătoare".

Nu vede care este diferența între cele două alternative ale mele, căci în ambele cazuri noi vom fi sub controlul rușilor. În fine, crede că românii nici într-un caz și nici într-altul nu vor colabora cu rușii.

Am spus ce aveam de spus printr-o invocație: „Să dea Dumnezeu să nu fac o profeție". I-am arătat apoi că problema lui Stalin nu este aceea de a decide dacă românii vor colabora sau nu în cazul când el va alege alternativa a doua de a se opri la Prut; problema lui este aceea de a alege între ocupația imediată a românilor sau o ocupație înscăunată la guvern de un mănunchi de oameni care vor colabora cu URSS. După părerea mea, a doua alternativă este mai avantajoasă pentru Stalin, dacă acesta își face socotelile pe o perioadă de lungă durată. El n-are ce pierde, poate însă câștiga o țară întreagă dacă va reuși să găsească un guvern de colaborare și dacă va distruge clasa actuală intelectuală. Nu este exclus ca în decurs de vreo câteva decenii să obțină un proces de „rusificare ideologică" așa cum s-a produs în Ucraina sau în Armenia. Așadar, pentru Stalin problema este de a jertfi un mic avantaj militar, pentru a obține posibilitatea unui mare avantaj politic de lungă durată.

Stalin însă, fiind un realist, se va îmbarca asupra unei astfel de politici numai în cazul în care consideră că are o șansă reală de a găsi un astfel de guvern român „de colaborare". „Abia acum ajungem la problema dumitale, domnule Pavel."

Am stabilit așadar că este în avantajul lui Stalin să încerce să obțină colaborarea românilor. Acum să vedem dacă este cazul ca o astfel de colaborare cu Rusia să găsească un teren favorabil în

România. Cu alte cuvinte, în cazul în care rușii se opresc la Prut și declară că nu mai au alte pretenții teritoriale garantând integritatea teritorială și independența restului României, se vor găsi oare români care vor dori să colaboreze cu rușii?

Eu înclin să răspund la această întrebare în mod afirmativ. Iată argumentele mele. Poporul român a supraviețuit tuturor calamităților soartei tocmai pentru că a știut să se plieze și să se adapteze condițiilor în care trăia. A luptat pentru independență ori de câte ori avea o șansă de reușită, dar a și acceptat vasalitatea unui stat mai puternic atunci când lupta lui ar fi fost sinucidere politică. De fapt, eu cred că puterea de rezistență a poporului român este o rezistență pasivă.

Este un fapt arhicunoscut că România este un stat mic, tampon între trei mari puteri – Rusia, Turcia și Austro-Ungaria sau Germania. Întrucât toate aceste puteri au avut pretenții teritoriale asupra României, este foarte bine să ne dăm seama că România a reușit să fie independentă nu pentru că ea a avut o atitudine cuceritoare și pentru că a învins pe toți acești dușmani, ci pentru că situația a fost de așa natură încât independența României era cerută de echilibrul acestor trei mari puteri. Ori de câte ori echilibrul a fost răsturnat în favoarea uneia din aceste puteri, independența României a devenit o ficțiune. Așa s-a întâmplat cu principatele române de la 1489[1] încoace, de când Ștefan cel Mare a semnat tratatul de „vasalitate" față de Înalta Poartă, pentru că Turcia a avut o putere de necontenit în sudul Europei. Când puterea Turciei a dispărut în mod gradat, statele românești au dobândit tot mai multă libertate de acțiune. În 1859 s-au putut uni, iar în 1878, când exista un echilibru ruso-turc, principatele unite au devenit un stat independent.

Exemplul Germaniei în 1940 aduce și el suport acestei teorii. Nimeni nu se putea opune Germaniei în acel moment. Echilibrul

[1] Anul în care Ștefan cel Mare a consimțit să plătească din nou tribut Imperiului Otoman este, de fapt, 1487 (n. coord.).

în sud-vestul european fusese răsturnat în favoarea Germaniei, în consecință România a devenit statul client al acestei mari puteri.

Se poate spune, așadar, că spiritul de rezistență al românilor este unul de natură pasivă. O aptitudine de a accepta nedreptățile cu filosofie și de a sacrifica din orgoliul național de dragul supraviețuirii noastre ca organizație politică. Se poate argumenta în același sens că Polonia reprezintă cazul opus.

Care va fi situația în viitor? Dacă nu se va întâmpla vreo minune, se poate prezice cu destulă acuratețe că Rusia sovietică va fi singura mare putere în Europa, cu atât mai mult în Europa de sud-est. Turcia nu mai contează demult, Franța a căzut și îi va trebui cel puțin 20 de ani ca să se refacă, Germania va fi distrusă în războiul actual, iar Anglia, pe lângă faptul că nu are puterea numerică în soldați, va fi angajată în problemele Imperiului Britanic și în războiul contra Japoniei. În orice caz, pentru ca Anglia să ia armele împotriva rușilor, ar trebui să treacă cel puțin opt ani. În prezent populația engleză este foarte prorusă în ciuda tuturor greșelilor rusești.

O ultimă speranță zace în puterea Americii pentru a restabili balanța care ne-ar putea da independență. Este însă foarte probabil că războiul cu Japonia va dura mai mulți ani. Chiar și după terminarea războiului cu Germania, SUA sunt prea departe și prea neinteresate în problemele unui stat ca România, care a făcut stupiditatea să-i declare război în decursul acestei conflagrații.

Această analiză succintă arată cu destulă claritate că singura putere de mare anvergură în Europa de răsărit este Rusia. Toate statele mici care o învecinează vor trebui ori să colaboreze, ori să dispară. Noi trebuie să facem alegerea.

Aceasta fiind situația, eu cred că se vor găsi români care să adopte politica milenară de rezistență pasivă potrivit proverbului „Capul ce se pleacă sabia nu-l taie".

Marți, 28 martie 1944

L-am văzut pe Dinu Beza-Daponte. Am discutat în amănunt [despre] casa CESYS-ului și am căzut de acord ca el să locuiască acolo și să fie responsabil pentru conducerea casei.

Apoi a început să discute chestiunea societății studenților români. A arătat că nu s-a activat deloc de când ne-am predat mandatul și că situația politică internațională este foarte propice unei activități intense. La început i-am spus că nici nu vreau să aud despre societatea studenților, amintindu-i că și Barbu Călinescu a deschis chestiunea de mai multe ori și că întotdeauna am refuzat să o discut. I-am amintit că atunci când am fost președinte și am căutat să fac o activitate românească, am fost acuzat că nu urmăresc decât ambiții personale deșarte. În plus, am avut și o serie de complicații familiale. Pentru aceste motive – i-am spus lui Dinu – mi-e lehamite de toată afacerea. Pe urmă însă, când a insistat și mi-a demonstrat că oricare ar fi atitudinea mea personală n-am dreptul să refuz ajutorul meu la o activitate românească, l-am ascultat.

Mi-a propus să ne întrunim și să facem un apel și un program politic pe care să-l lansăm publicului englez. Mai mult, a sugerat să facem un plan arătând felul în care România ar putea fi scoasă din război și să-l prezentăm celor în drept, englezilor și americanilor. Bineînțeles că l-am refuzat. I-am arătat că în Anglia îți trebuie întâi un statut politic pentru a putea vorbi politică. Oricât de corecte ar fi concluziile și propunerile tale, dacă nu ești „cineva", nimeni nu-ți acordă atenție. Noi suntem prea tineri și nu suntem suficient de bine cunoscuți pentru a ne putea asuma o responsabilitate așa de mare. L-am asigurat însă – pentru a-l liniști – că propunerea lui este foarte corectă și că eu personal am condus și conduc astfel de discuții cu americanii, nu numai în numele meu, dar și în numele FRM. În al doilea rând, Societatea Studențească este o organizație apolitică și prefer să o păstrăm ca

atare. Ar fi un păcat să-i schimbăm caracterul și astfel să-i distrugem șansele de a activa în viitor.

Mi-a propus, de asemenea, să iau conducerea societății. Am refuzat de plano și l-am asigurat că am toată încrederea că el ar fi un președinte foarte bun și că eu îi voi da tot concursul meu. A fost foarte modest. După multe alte observații fără prea mare importanță, am acceptat în principiu ca el să caute să reînvie societatea.

Miercuri, 29 martie 1944

Pascoal a venit de dimineață să mă ia la plimbare. A fost foarte drăguț și mi-a arătat multă simpatie în legătura cu Basarabia.

Am luat masa cu Harold Dunkerley și cu Gustaw Gottensman. Vroiam ca aceștia doi să se întâlnească. Dunkerley, care este liberal, ne-a demonstrat că Partidul Liberal are o șansă formidabilă de a câștiga o majoritate în întreaga țară dacă propaganda politică ar fi condusă inteligent și dacă *Party Truce*[1] ar fi dizolvat. Guvernul de coaliție în forma lui actuală nu poate să aducă decât distrugerea Partidului Liberal.

Astăzi de dimineață am citit în *Times* o scrisoare a dnei Listowel[2] (unguroaică) în care dezvolta teoria că poporul unguresc

[1] *Party truce* („armistițiul partidelor") provine de la termenul german *Burgfriedenspolitik*, care se referă la înțelegerea încheiată între social-democrații germani și celelalte partide politice în timpul Primului Război Mondial. Uniunile sindicale s-au abținut de la greve, social-democrații au votat în favoarea acordării de credite de război în *Reichstag*, iar partidele au fost de acord să nu critice guvernul pe o perioadă de timp limitată. Social-democrații au considerat acest demers de opoziție constructivă ca o datorie patriotică.

[2] Lady Listowel sau Judith, Countess of Listowel (1903–2003), jurnalistă și scriitoare britanică de origine maghiară. Numele de fată era Judit Márffy-Mantuano, dar l-a schimbat după ce s-a căsătorit, în 1933, cu William Francis Hare, 5th Earl of Listowel, lord și politician laburist. În timpul războiului, Lady Listowel a încercat să justifice în fața britanicilor aderarea Ungariei la Pactul Tripartit și participarea la război alături de Germania nazistă. Viorel Tilea și Ion Rațiu au considerat-o pe Lady Listowel o exponentă a revizionismului maghiar.

nu este responsabil pentru faptele actualului guvern (format din neunguri). Tot acolo arăta că vicepreşedintele prezentului Consiliu de Miniştri este Racz, de origine român, a cărui nume a fost Raţiu. Am răspuns acestei scrisori imediat.

Joi, 30 martie 1944

Astăzi de dimineaţă Viorel mi-a spus că Eden pleacă. M-a informat că Antonescu i-a contactat pe ruşi, iar ruşii sunt dispuşi să trateze şi cu Antonescu. Îmi pare foarte bine că acest lucru s-a întâmplat pentru că în felul acesta România mai are o şansă de supravieţuire. În al doilea rând, îmi pare bine pentru că îmi confirmă pe deplin teoria pe care am dezvoltat-o la Holton, atunci când am discutat problema frontului românesc din răsărit şi când Pavel Pavel m-a contrazis.

Vineri, 31 martie 1944

Am aranjat să iau masa cu Gerald Hamilton de la *Evening News* şi cu prinţesa Callimachi. Am vrut să-i dau ocazia acesteia din urmă să-şi facă puţină reclamă. A fost un dejun foarte interesant pentru că Anne-Marie este foarte inteligentă. Deşi ştiu că îi place să pozeze puţin, am fost surprins să văd că are nişte idei foarte progresive. Prietenia ei cu Lord Huntington şi cu Lord Farrington îşi arată roadele pe deplin. Cu privire la România însă n-am fost de acord cu ea deloc[1]. Crede că România nu poate să fie

[1] Aflat şi el la Londra, Grigore Nandriş a consemnat în jurnalul său o remarcă referitoare la articolul respectiv într-o notă similară cu cea a lui Ion Raţiu: „Ceai la Mavrodi. Îmi arată o notă apărută acum câteva zile în *Evening Standard*. Un ziarist spune că a întâlnit undeva la o masă pe «principesa» română Callimachi, care i-a declarat că cel mai bun lucru pentru România ar fi o ocupaţie rusească" (Grigore Nandriş, *op. cit.*, p. 187). De altfel, Ion Raţiu îşi va reaminti mai târziu acest moment. În 17 mai 1951, va nota în jurnal că „tot timpul mesei Anne-Marie nu mai înceta să laude comuniştii şi să spună că România va fi mult mai fericită când întreaga ei «aristocraţie» va fi complet distrusă. Englezul a publicat totul!".

apărată. A făcut o greșeală și e normal să fie pedepsită. Își iubește țara și este gata să facă totul pentru a o ajuta. Hamilton ne-a spus că restaurarea în Spania este o chestiune de zile.

Sâmbătă, 1 aprilie 1944

Astăzi se împlinesc 4 ani de când am fost numit în postul meu de la legația din Londra. Atunci n-aveam idee prin ce voi trece. Cu toate acestea nu regret că am venit. Dacă ar fi să mai fiu pus încă odată în situația de a alege între a fi stat în țară sau a fi venit aici sunt convins că aș alege ultima alternativă. În ciuda tuturor mizeriilor și greutăților prin care am trecut, cred că am făcut mici servicii țării și asta este suficient pentru a înlătura orice urmă de regret.

La 5.45 p.m. m-am întâlnit cu Nina Richards la Arts Theatre Club. Am întrebat-o ce știe despre știrea că rușii au dat de înțeles românilor că sunt dispuși să trateze cu ei. Iată ce mi-a răspuns: „Am văzut astăzi de dimineață la Foreign Office un memo datat ieri, 31 martie, în care se spune că «există motive întemeiate pentru a presupune că între Moscova și București au loc discuții». Același memo menționează că Antonescu n-ar trebui considerat ca pierdut pentru că «este foarte probabil să se poată ajunge la o înțelegere cu el. Lovitura de stat făcută cu Garda de Fier este foarte posibilă în decursul săptămânii viitoare»".

În continuare mi-a spus că n-are nicio informație americană cu privire la discuțiile dintre Moscova și București. Pe de altă parte, este foarte interesant de știut, îmi spune ea, că SUA au hotărât să dea tot suportul lor lui Károlyi. Se specifică că numele lui și toate declarațiile lui trebuie publicate și toate mișcările lui menționate în ziare și reviste. De asemenea, toți ungurii care au dovedit o atitudine hotărât proaliată trebuie ajutați din plin.

Revenind la atitudinea Foreign Office cu privire la chestiunea românească, mi-a dat o serie de informații. Există o publicație în România care este întru totul proaliată, se cheamă *România Liberă*. Foreign Office crede că Rusia nu vrea mai mult de la

România decât frontierele din 1941. În România atitudinea publicului nu este „rezistență până la ultimul om", dimpotrivă, foarte mulți se gândesc la un compromis. Bianu Cornel[1] este foarte simpatizat și extrem de bine văzut în cercurile guvernamentale engleze. M-a întrebat ce cred despre el. I-am răspuns că nu-l cunosc personal, dar din câte am auzit este un caracter ferm, a fost și este un om de partid, l-a urmat pe Maniu în toate circumstanțele, însă nu are prea multă imaginație și nici prea multă suplețe politică. M-a întrebat dacă poate fi cumpărat. I-am răspuns că nu cred.

Înainte de a ne despărți i-am dat de înțeles că ar fi bine să se discute la European Advisory Commission chestiunea ocupației României și să se insiste să se facă o ocupație mixtă (eu primisem o informație că această chestiune este în discuție deja). Amiralul Stark este șeful ei, deci ar putea să aibă o influență hotărâtoare. I-am arătat că, dacă s-ar hotărî utilizarea unor contigente mixte, schimbarea în România ar fi mult mai ușoară.

Mi-a dat un răspuns foarte dezamăgitor: „Cum vezi englezii sau americanii să-și impună punctul de vedere atunci când nu pot să se miște la Anzio și la Casino? Cât despre o invazie a Balcanilor, șansele sunt minime. Pe de altă parte, The European Advisory Commission nu are prea multă putere. Toate deciziile de importanță sunt luate peste capul lor de către Stalin, Roosevelt și Churchill individual".

La plecare mi-a dat două documente despre FRM și m-a rugat ca să nu i le arăt lui Viorel înainte ca ea să-l fi întâlnit. I-am promis că-i voi respecta dorința și am adăugat că i le voi arăta numai dacă voi crede că pot obține un folos real pentru România, direct sau indirect. Dacă însă voi crede că un astfel de folos este iluzoriu, atunci nu i le voi arăta niciodată. Le alătur aici:

[1] Cornel Bianu (1892–1966), avocat, om politic țărănist. A fost unul dintre reprezentanții lui Iuliu Maniu la Londra în timpul războiului. A refuzat să se întoarcă în România. După 1945, Ion Rațiu va deveni unul dintre colaboratorii lui.

Primit de la doamna Richards la 8 martie; înmânat mie la 1 aprilie 1944.

Confidențial:

Potrivit doamnei dr. Margaret Lambert, director al BBC Central Europe Intelligence, acestea sunt părerile generale despre Free Romanians (d-na dr. Lambert este fiica unui parlamentar din South Molton [Devon], G. Lambert, fost profesor la Cambridge – Economie – elev al prof. Seton-Watson și expert în Europa Centrală).

V.V. Tilea este suspect atât din pricina averii pe care a deținut-o (petrol și armament Vickers) și încă o mai deține, în cantități semnificative, în țara de origine (acțiuni la mai multe restaurante în vogă), cât și din pricina clasei sociale pe care o reprezintă[1].

Oamenii din cercul său sunt descriși, fără excepție, ca făcând parte din aceeași categorie socială – clasele superioare înstărite și corupte.

Se spune că, în România, numele lui Tilea este lipsit de orice greutate și că orice mișcare de propagandă inițiată de acesta ar fi lipsită de orice valoare din punctul de vedere al propagandei.

Opinia Foreign Office pare a fi aceea că nu există niciun grup sau personalitate română în străinătate care să justifice, prin nivelul de reprezentativitate sau încredere, sprijinul guvernului britanic: grupul lui Tilea ar reprezenta acea Românie – reacționară, indiferentă la adevăratele interese ale maselor și obișnuită, de decenii, cu corupția financiară, politică și morală – pe care nimeni nu își dorește să o vadă instalându-se definitiv, după război. Dintre ceilalți români aflați în străinătate, niciunul nu este suficient de important și integru ca să conteze.

Singura speranță a României este, în opinia Foreign Office, Maniu. Autenticitatea mesajelor de confirmare și aprobare pe

[1] Potrivit Ilenei Troiano, informația este eronată, în acel moment familia Tilea dezvoltând afaceri cu cherestea. De asemenea, afirmă Ileana Troiano, Viorel Tilea a deținut acțiuni la restaurantul Potomac, pe care le-a vândut înainte de anul 1944 deoarece restaurantul nu mai era profitabil. Mai târziu, Viorel Tilea a investit bani în dezvoltarea Unigun, un tip de armă de foc.

care se presupune că le-ar fi trimis diverselor grupuri – inclusiv grupului Tilea – este considerată suspectă în cel mai înalt grad. Ocaziile de a verifica mesajele sunt foarte puţine.

Pavel Pavel nu are o personalitate suficient de puternică, nici nu este îndeajuns de cunoscut în România ca să merite un sprijin semnificativ; gradul său de apropiere faţă de Maniu este de asemenea sub semnul întrebării.

Singurele persoane de o oarecare integritate, din rândul românilor de peste graniţe, ar fi tinerii, studenţii etc. Unul dintre aceştia (Cristea) este la BBC. Davila – în SUA – ar fi oarecum bun, dacă nu ar avea sentimente antiruseşti atât de puternice. Gafencu este citat ca un alt posibil exemplu.

Dintre cele două somităţi în materie de Europa Centrală, prof. Seton-Watson ar avea legături încordate cu FO din pricina susţinerii entuziaste arătate lui Tilea, ca şef al unui guvern provizoriu alcătuit de Free Romanians sau al vreunei autorităţi similare, privită cu ostilitate de FO.

Prof. Mitrany este considerat cea mai de încredere sursă de informaţii despre români; cu toate acestea, el a refuzat să lucreze şi cu BBC, şi cu PWE.

Opinia generală este că în România – la fel ca în alte ţări din Europa – trebuie prezentată exclusiv o versiune corectă a ştirilor, nu propagandă. Responsabilă cu emisia în România este doamna Branston, care se spune că nu ar şti nimic despre problemele Europei Centrale. Linia generală – sau, mai degrabă, lipsa acesteia – a directivelor de propagandă este o reflectare a lipsei generale de politici FO în privinţa obiectivelor de război, a ceea ce înseamnă o capitulare necondiţionată etc. Din câte se pare, FO se mulţumeşte doar să ia măsuri pe termen scurt, de azi pe mâine, şi îi este necesară o perioadă extrem de îndelungată pentru a crea o politică de perspectivă ceva mai substanţială... atunci când se ocupă de asta.

Procedura în cazul Mihailovici – Tito este descrisă după cum urmează: un grup mic de oameni se reuneşte şi sugerează o linie foarte generală de acţiune; după îndelungate şi sporadice

discuţii, ajunge la un grup mai important de persoane, mergând până la însuşi primul-ministru; apoi, în urma deciziei acestuia pe marginea respectivei chestiuni, măsurile de implementare curg fără probleme, de sus în jos.

Originea Biroului/Departamentului român este explicată după cum urmează: diverse non-entităţi au fost scoase din România şi aduse la Cairo, şi ulterior la Londra, de către autorităţile britanice. Odată ajunse la Londra, acestea au trebuit cumva susţinute; un post nominal în cadrul Biroului/Departamentului român a furnizat guvernului britanic pretextul pentru a oferi un salariu persoanelor care erau, acum, responsabilitatea sa. Aceste persoane nu joacă niciun rol în stabilirea propagandei difuzate în România, atâta câtă este, deşi ele sunt reunite în jurul PWE.

V. O seamă de opinii privind Comitetul Naţional al Free Romanian

1) Presupusa atitudine a Foreign Office privind FRNC.

a) Surse din Foreign Office indică faptul că, după intrarea României în război de partea Germaniei, Foreign Office nu a fost câtuşi de puţin dispus să ofere susţinere organizaţiei Free Romanian, după cum a procedat, de exemplu, cu Free French.

b) Pretenţiile domnului V. Tilea de a conduce o asemenea organizaţie au fost viguros susţinute de profesorul Seton-Watson, expert britanic în problemele Europei Centrale şi prieten personal al multor figuri central-europene importante, printre care şi domnul Tilea.

c) Cu toate acestea, decizia finală a fost împotriva ocupării acestei poziţii de către domnul Tilea. Mai mult, s-a hotărât că nu există nicio personalitate românească cu suficientă greutate şi integritate, care să justifice formarea la Londra a vreunei organizaţii româneşti susţinute oficial.

d) Singura personalitate românească din afara ţării care pare să trezească un profund respect criticilor FRNC este domnul Gafencu, fost ministru al Afacerilor Externe, ambasador al României în Rusia, în 1940, care s-a întors în România când Rusia a intrat în război şi este, în prezent, ambasador în Elveţia.

2) Critici evidente la adresa FRNC

În cursul unei discuții, profesorul Mitrany (la Institutul pentru Studii Avansate de la Princeton), până de curând consilier al Foreign Office pentru Europa Centrală, a formulat următoarele critici la adresa FRNC.

a) Comitetul, inclusiv domnul Tilea, este format din persoane a căror onestitate politică este cel puțin dubioasă. Domnul Tilea a demonstrat acest lucru, refuzând să demisioneze din funcția de ambasador la Londra, la preluarea puterii de către Antonescu, și așteptând să fie demis de acesta, înainte de a se decide să devină membru al Free Romanian.

b) Mulți membri ai FRNC sunt sau au fost în relații de amiciție cu Carol. Domnul Dimăncescu, în special, care a transmis în limba română de la BBC, ca „voce secretă" care îi încuraja pe români să se împotrivească Germaniei, în 1940 și 1941, a profitat de această situație pentru a strecura în transmisiunile sale mesaje de propagandă în favoarea lui Carol.

Luni, 3 aprilie 1944

Rușii au intrat în Moldova. Molotov a făcut o declarație noaptea trecută conform căreia trupele sovietice au trecut Prutul, acțiune ce a fost necesară din punct de vedere militar[1]. Uniunea Sovietică nu vrea teritoriu românesc, iar inamicul va fi urmărit până când va capitula.

În lumina informațiilor pe care le-am avut eu de la Foreign Office și de la americani, această știre pare paradoxală. Nu pot să fie decât două explicații. Ori Foreign Office și americanii sunt prost informați, ori Antonescu a schimbat atitudinea în ultimul moment. Din informațiile pe care le-am avut reieșea că rușii nu vor trece Prutul și vor căuta să intre în legătură cu guvernul românesc.

[1] Trupele sovietice au ajuns la Prut la începutul lunii aprilie 1944, când au încercat prima ofensivă Iași-Chișinău, în perioada 8 aprilie – 6 iunie 1944. Ofensiva a fost oprită de diviziile blindate germane, care au reușit restabilirea, temporară, a liniei frontului (n. coord.).

În raportul Foreign Office din 31 martie se spunea destul de clar că ruşii discută deja cu Antonescu[1]. Faptul că ruşii au trecut Prutul dovedeşte că aceste discuţii au fost nefructuoase. E foarte probabil că Antonescu a rupt discuţiile şi a masat toate trupele româneşti împotriva ruşilor. Mobilizarea tuturor purtătorilor de arme a fost făcută la Radio Bucureşti, care a început să dea din nou comunicatele comandamentului Armatei Române. Întrucât aceste comunicate fuseseră întrerupte de mai mult de un an, de când trupele româneşti au fost retrase din Rusia după dezastrul de la Stalingrad, dovedeşte că lupta între Rusia şi România lui Antonescu a reînceput.

Sunt curios să văd ce explicaţie îmi va oferi dna Richards. În orice caz, această explicaţie pare plauzibilă, mai ales dacă se ţine seama de două clauze din declaraţiile lui Molotov; citez din *The News Chronicle*, 3 aprilie: „*The entry into R. has been rendered necessary by the enemy's continued resistance*"; „*The entry into R. is dictated solely by military necessity and is in no way aimed at the integrity of Roumanians territory or the existing social order*"[2].

După-masă am avut şedinţa studenţilor români. Am insistat să se revină la formula [de] comitet şi am opus propunerea lui Barbu Niculescu de a se continua cu sistemul lui descentralizat. Toată lumea a fost de acord cu această atitudine, cu excepţia lui Cleo, care s-a opus, şi [a lui] Barbu Niculescu, care s-a abţinut de la vot.

Pe urmă s-a trecut la forma comitetului. Eu l-am propus pe Dinu Beza-Daponte ca preşedinte. Propunerea a fost susţinută şi

[1] Negocieri directe între România şi URSS s-au purtat între Frederic Nanu, ambasadorul român în Suedia, şi Alexandra Kollontai, ambasadoarea URSS, în perioada noiembrie 1943 – iunie 1944. Scopul lor era stabilirea condiţiilor de ieşire a României din alianţa cu Germania (n. coord.).

[2] „Intrarea pe teritoriul României s-a datorat rezistenţei continue a inamicului." „Intrarea pe teritoriul României a fost dictată doar de necesităţi militare şi în nici un caz nu va afecta integritatea teritorială a României sau ordinea socială existentă acolo" (în lb. engl.).

Dinu a fost ales. Dinu mi-a făcut o mică festă pe care o voi trece însă cu vederea de dragul prieteniei noastre. Noi ne înţelesesem că el nu va accepta preşedinţia decât în cazul în care i se acceptă o condiţie şi anume ca Barbu Niculescu şi cu mine să acceptăm să intrăm în comitetul lui. Cu toate acestea însă, când a fost ales, Dinu n-a pus această condiţie. A fost prea slab să reziste tentaţiei. După ce a fost ales a spus că el ar vrea să aibă în comitetul lui pe Radu Tilea şi pe mine. Nicio vorbă de Niculescu. Radu a refuzat pe motiv că n-are timp să lucreze deloc până în iulie viitor, căci are examenele finale. Atunci toată lumea s-a întors spre mine. Urma, aşadar, să mă pronunţ dacă accept sau nu înainte să aflăm cine ar fi cel de-al treilea membru. Eu îi spusesem lui Dinu cu precizie că nu voi accepta decât o poziţie nominală deoarece n-am timp să lucrez şi că nu voi accepta decât dacă Niculescu accepta în prealabil. Toate aceste condiţii au fost spulberate de graba lui de a accepta preşedinţia. Dacă el ar fi insistat puţin, am fi reuşit să obţinem un adevărat comitet de coaliţie şi Barbu Niculescu n-ar fi putut să dea înapoi. Deşi Dinu, prin atitudinea lui, mă dezlegase de promisiunea mea, am acceptat totuşi să-i intru în comitet. Apoi a fost aleasă şi Sanda.

S-a hotărât să convocăm o şedinţă a tuturor tinerilor români pentru sâmbătă, 15 aprilie. S-a compus o scrisoare, redactată în termeni moderaţi, în care se cere colaborarea tuturor tinerilor români din Anglia. După şedinţă am mers cu Barbu Călinescu şi Dinu Beza la Cumberland. Am discutat toată şedinţa şi i-am arătat lui Dinu că a făcut o greşeală că n-a insistat asupra planului nostru. Barbu Călinescu mi-a dat dreptate. Ne-am despărţit însă în termeni foarte buni şi i-am promis că-l voi ajuta să scoată la capăt greaua-i misiune.

Miercuri, 5 aprilie 1944

Toată ziua am fost ocupat cu preluarea casei CESYS (10, Wington Sq. S.W.3). Seara am luat cina cu onorabilul W.W. Astor şi cu

dna Shears (soția președintelui de la United Kingdom Commercial Corporation). După cină, am mers împreuna cu Bill Astor la CESYS unde a vorbit despre „*Tory prejudices about Europe...*" A fost bine și foarte plăcut. Am fost emoționat când l-am introdus auditorului. Era prima noastră zi în casa cea nouă.

Tot astăzi am avut un incident foarte curios. George Emil mi-a vorbit despre Societatea Studențească. A căutat să mă convingă că trebuie să iau eu conducerea și că nu trebuie să se facă prostii. De exemplu, zice el, acum se face o prostie dacă se trimite declarația noastră și celor de la BBC. Viorel este foarte supărat că facem aceste lucruri fără să-l întrebăm și pe el. L-am asigurat că eu n-am nimic de-a face cu „declarația" de care se vorbește. Ea este opera lui Dinu Beza. De altfel, „declarația" este doar o scrisoare circulară fără caracter politic. Frica lui Viorel că această declarație ar putea să fie începutul unei noi Romanian Movement este absurdă. Noi n-avem astfel de intenții fantastice. I-am promis totuși că-l voi ruga pe Dinu să-l placheze pe Tilea într-un fel sau altul, ceea ce am și făcut când l-am văzut. El mi-a promis că-i va scrie lui Viorel.

Miercuri, 12 aprilie 1944

Viorel a venit de la Holton astăzi dimineață. Mi-a dat o informație ca venind de la Mikołajczyk[1] prin Pavel Pavel, că rușii sunt

[1] Stanisław Mikołajczyk (1901–1966), om politic polonez. A fost prim-ministru al guvernului polonez din exil (1943–1944). Începând cu anul 1944, reprezentanții aliaților, în special Winston Churchill, au încercat să intermedieze negocieri între Mikołajczyk și Stalin. Acestea au eșuat din cauza mai multor divergențe politice dintre cei doi, printre care masacrul de la Katyń – pentru care sovieticii au refuzat să-și asume responsabilitatea –, granițele Poloniei după război și influența sovieticilor în noul guvern de la Varșovia. În final, Mikołajczyk a demisionat din guvernul din exil, s-a întors în țara de origine și a acceptat funcția de viceprim-ministru și ministru al Agriculturii în guvernul polonez condus de socialistul Edward Osóbka-Morawski. Al doilea viceprim-ministru desemnat era comunistul Władysław Gomułka. După alegerile generale din 1947, fraudate de comuniști, conștient că se afla în pericol să fie arestat, Mikołajczyk a fugit în Marea Britanie.

dispuşi să recunoască frontierele poloneze din 1939 cu condiţia ca Sosabowski[1] să fie înlocuit cu Berling[2], guvernul să fie puţin modificat şi să se semneze un punct de alianţă după modelul pactului ruso-ceh. Am verificat această ştire. Gustaw îmi spune că este neîntemeiată. Este adevărat totuşi că ruşii pregătesc un „manifest-proclamaţie" care să fie dat poporului polonez odată cu trecerea Liniei Curzon. Se pare că acest manifest este discutat şi cu autorităţile engleze şi americane care ar fi gata să accepte spiritul acestui document. Un indiciu în plus este faptul că OWI[3] şi MOI[4] au fost informaţi să aibă toate facilităţile pregătite pentru a transmite ştirea prin radio, pamflete, ziare etc.

De asemenea, a adus cu sine răspunsul lui la acuzaţiile ce i s-au adus. E un document destul de lung şi destul de bine închegat. Nu sunt de acord cu ce a spus despre Cristea; chiar dacă este adevărat, în locul lui Viorel eu nu m-aş fi coborât să-l atac.

Seara am avut şedinţa CESYS. A mers destul de bine. Eu sunt satisfăcut cu cele hotărâte. De-acolo m-am reîntors la Eaton Sq. Viorel era acasă. Am discutat situaţia prezentă. El e de părerea că dacă Antonescu nu poate să facă schimbarea în ţară este absolut nevoie ca un guvern român provizoriu să fie făcut aici, în Anglia. Cei din ţară – opoziţia – n-au nicio şansă să facă ceva dacă nu au o oarecare dovadă că vor fi susţinuţi de către aliaţi. Faptul că l-am împuternicit pe Ştirbey să fie regent în cazul că Mihai va fi făcut prizonier, dovedeşte încă o dată că sunt hotărâţi să facă schimbarea. Rămâne ca Aliaţii să se pronunţe. I-am propus să facem un raport. I-am cerut să arate clar care sunt avantajele formării unui guvern român. Dacă nu vom putea să arătăm

---

Considerat trădător de către membrii exilului, din cauza scurtului de mandat de ministru din anii de după război, Mikołajczyk a emigrat în SUA.

[1] Stanisław Franciszek Sosabowski (1892–1967), general polonez.

[2] Zygmunt Henryk Berling (1896–1980), general şi om politic polonez.

[3] Office of War Information (OWI), agenţie americană creată în 1942.

[4] Ministry of Information (MOI), înfiinţat în Marea Britanie în anul 1939.

acest lucru, atunci nu vom putea să-i convingem pe Aliați asupra necesității formării unui astfel de guvern. Viorel e hotărât să-l trimitem și lui Churchill.

După-masă am vorbit din nou cu Viorel despre aceeași chestiune. Mi-a spus că s-a mai gândit și a ajuns la concluzia că n-ar fi bine să trimitem raportul acum. „Nu e bine să discutăm posibilitatea unei nereușite prin Antonescu, tocmai acum când tratativele sunt în curs. Ar da impresia că noi abia așteptăm ca Antonescu să nu reușească." Am acceptat acest argument, dar am insistat să pregătim memoriul și, dacă lucrurile se tărăgănează la infinit, atunci să-l prezentăm. E nevoie să arătăm celor de la conducere că suntem gata să lucrăm pentru „schimbare" în România. Mi-a dat dreptate.

Vineri, 14 aprilie 1944

Am luat masa cu Tania Stanham. Mi-a adus tăietura din *Universul* unde se relatează conferința lui Micescu despre Procesul Memorandului. Am vorbit despre CESYS o grămadă [de chestiuni]. I-am explicat de ce cehii nu sunt cu noi. Ea vrea să devină membră.

Seara m-am întâlnit cu dna Richards la Arts Theatre Club. Mi-a spus că Maniu a fost la Cairo. Se poate să se fi întors în țară, însă este perfect adevărat că a fost la Cairo. Rezultatul acestei vizite este necunoscut. I-am cerut din nou voie să-i spun acest lucru lui Viorel. A fost de acord să o fac cu condiția să insist că această informație intră în categoria „top secret". O nouă clasificare de același ordin cu informațiile privitoare la *Second Front*[1].

În ciuda acestei informații precise, mie nu-mi vine să cred că este adevărat. Dacă Maniu ar fi ieșit din țară, atunci ceva ar fi fost făcut. În special, nu cred că s-ar fi întors îndărăt!

[1] „Al doilea front" (în lb. engl.). Se referă la discuțiile Aliaților, de la sfârșitul anului 1943, legate de deschiderea unui al doilea front, în vestul Europei (n. red.).

Astăzi după-masă, dna Richards a primit informaţia că Mihai Antonescu este la Moscova. S-a dus imediat la şeful ei, Commander Kittridge, şi l-a întrebat dacă este adevărat la care acesta a răspuns „Bine!". După părerea ei, toată chestiunea este adevărată.

Rusia, Anglia şi America au căzut de acord asupra condiţiilor minime de pace ce vor fi oferite României[1]. Ea nu ştie detaliile. Un lucru e sigur, că Basarabia va aparţine Rusiei şi Transilvania României.

Dna Richards l-a întrebat pe şeful ei dacă aceste hotărâri s-au luat prin discuţie. Răspunsul a fost că „Marea Britanie şi Statele Unite ale Americii au fost graţios informate şi au consimţit voit".

Am întrebat-o ce am putea să facem noi?

— Până când nu există şansa ca Antonescu să facă ceva, nici tu nu ai ce face.

De asemenea, am întrebat-o despre misiunea lui Ştirbey.

— El a pavat calea pentru negocieri. În ansamblu, misiunea lui poate fi numită un succes.

I-am dat răspunsul lui Viorel la acuzaţiile ce i s-au adus în cele două rapoarte de la 1 aprilie. Am întrebat-o dacă aceste rapoarte reprezintă opinia oficială a Foreign Office şi a americanilor. Răspunsul a fost că reprezintă opinia celor ce au fost responsabili pentru politica urmată cu privire la chestiunea românească.

— De ce au fost făcute aceste rapoarte acum de curând? Este oare vorba de o organizare de opinii?

— Nu. Aceste rapoarte n-au fost făcute cu un scop imediat.

— De ce nu se ia o atitudine faţă de români la fel cu atitudinea care s-a luat faţă de unguri şi în special [faţă de] Károlyi?

— În primul rând, Károlyi – de bine, de rău – a fost singurul preşedinte al unei republici democratice ungureşti. În al doilea

[1] Probabil că autorul face referire la tratativele purtate în numele guvernului şi al opoziţiei de către Barbu Ştirbey, începând cu martie 1944. La 12 aprilie 1944, Uniunea Sovietică îi propunea oficial guvernului român să capituleze necondiţionat şi să semneze armistiţiul (n. coord.).

rând, pentru că nu se va face nimic aici, atâta timp cât se mai așteaptă ca Antonescu să facă schimbarea.

Astăzi s-a primit o notă de la Foreign Office care spune: „Punctul de vedere al Foreign Office este că Antonescu va avea o misiune grea în scoaterea României din război, dar este singurul capabil să o facă". De asemenea, au spus, cu alte cuvinte, *„not to antagonize Antonescu, if not for his personal sake, then for his followers, who are expected to take an active part in the switch-over"*[1]. În fine, am întrebat-o dacă pot să circul răspunsul lui Viorel și pe la alții. M-a rugat să nu o fac, căci dacă s-ar bănui că pleacă de la ea, atunci tot eu aș fi acela care ar pierde.

Marți, 18 aprilie 1944

M-am întâlnit cu Viorel și am discutat toată situația din nou. Am schimbat informații și a ajuns la concluzia că în situația actuală când cei din țară luptă apărând glia strămoșească e foarte greu să facem ceva aici în străinătate. Singurul fel în care putem să ieșim din război este dinăuntru. Dacă n-o fac ei de-acolo, noi cei de-aici nu putem să o facem. Ce le-am putea spune? Depuneți armele? E imposibil. Ne-am gândit la prietenii noștri și am ajuns la concluzia că ei nu vor putea înțelege o astfel de atitudine. Noi, așadar, nu ne putem permite să atragem oprobriul celor din țară asupra noastră. „Până acum, spunea Viorel, voi toți n-ați avut decât o activitate pur românească și o atitudine patriotică. Vouă nu vi se poate imputa nimic. Eu i-am mai sfătuit din când în când să oprească războiul din răsărit, dar cu toate acestea și eu pretind că am făcut-o numai și numai având în vedere interesele patriei."

Prințesa Cantacuzino și cu Șerban au fost aici la masă. Ea plănuiește să ia o fermă în Kent. E o femeie energică și muncitoare. I-am spus lui Șerban că aș vrea să-mi facă niște desene

[1] „Să nu se facă opoziție lui Antonescu, dacă nu de dragul lui, măcar de al celor care îl urmează, cei care ar putea să acționeze în cazul unei schimbări la vârful puterii" (în lb. engl.).

pentru o broşură: *What is Romania's war guilt?*[1]. A acceptat cu mult entuziasm.

Miercuri, 19 aprilie 1944

Astăzi de dimineaţă Viorel mi-a spus că englezii, Foreign Office în special, pretind că s-au cheltuit sute de milioane de lei în România pentru a se face ceva. Banii ar fi fost predaţi lui Maniu[2]. I-am spus că nu pot să cred aşa ceva; Maniu nu s-ar murdări la sfârşitul vieţii cu banii altora. Voi căuta să mă informez. Viorel m-a întrebat cine este secundul şefului delegaţiei americane la Advisory Commission, ar fi fost sfătuit din ţară să-l contacteze. Voi căuta să-l găsesc.

Joi, 20 aprilie 1944

Am sosit la Holton Place cu Viorel pe la orele 8.30 p.m. Acolo l-am găsit pe Peel şi pe cele două poloneze. Pe la orele 10 p.m. Dinu Beza mi-a telefonat deoarece colonelul Crossfield, vicepreşedintele Allied Circle, ne-a invitat să luăm masa cu el mâine. Perspectiva de a mă întoarce la Londra aproape imediat după ce am sosit aici nu-mi prea surâde, dar pentru CESYS sunt gata să fac mari sacrificii.

Vineri, 21 aprilie 1944

Masa pe care ne-a dat-o Crossfield a fost peste aşteptări. Am fost şapte cu totul, singura persoană pe care am cunoscut-o dinainte a fost Fedor Hodża. Ceilalţi erau: dna Elliot-Ware[3], col. Delahay şi dl Stable (ministerul de Justiţie norvegian). Cu toţii s-au

[1] „Care este vinovăţia României în război?" (în lb. engl.).

[2] Despre sumele acceptate de Iuliu Maniu de la reprezentanţii britanici la Bucureşti vezi documentul publicat de Gheorghe Buzatu în volumul *Din istoria secretă a celui de-al Doilea Război Mondial*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, vol. 2, p. 391.

[3] În primii ani de existenţă ai clubului Allied Circle, membrii se întâlneau în casa Christinei Elliot-Ware.

arătat foarte interesaţi în activitatea noastră şi am insistat să le spun întreaga istorie a CESYS. Am insistat să le dau detalii asupra scopurilor organizaţiei noastre. Crossfield, în special, s-a arătat foarte doritor să ne cunoască. A sugerat să ne întâlnim şi am fixat două date: un cocktail la Allied Circle pentru marţi, 9 mai, şi una dintre întrunirile noastre săptămânale pe 1 iunie. Patru sau cinci dintre membrii lor ar veni să ne vorbească despre Allied Circle.

Impresia mea a fost că au ceva de gând cu noi. Eu sunt gata să colaborez, dar nu voi sacrifica principiile fundamentale ale CESYS. Nu doresc să ajung la un rezultat imediat şi la o faimă trecătoare. Ţin însă foarte mult să creăm un adevărat spirit de prietenie în sânul societăţii noastre.

Luni, 24 aprilie 1944

Am fost invitat la ceai de dna Elliot-Ware care are conducerea Allied Circle. Am vorbit din nou despre CESYS. Sunt cu toţii foarte interesaţi şi ar vrea să colaboreze cu noi în permanenţă, găsesc însă că nu pot să o facă din cauză că eu sunt român, deci cetăţean inamic. I-am spus că eu sunt gata să mă dau la o parte dacă membrii noştri ar vrea să devină un fel de asociaţie afiliată cu Allied Circle. Am asigurat-o că, în ceea ce mă priveşte, sunt gata să fac tot posibilul pentru a colabora cu ei, fie ca societate, fie ca bază individuală. Voi avea grijă ca membrii noştri să fie ajutaţi să devină membri ai forumului Allied Circle, care este organizată de către dna Pollok.

Pe urmă m-am întors la CESYS. Conferinţa lui Casey era pe terminate. S-a adunat comitetul şi am hotărât asupra casei. Ei sunt nemulţumiţi cu privire la rolul lui Dinu şi vor să-l înlocuiască. Eva Sever este gata să ofere 5 £ pentru cele două camere de sus şi se obligă în acelaşi timp să se ocupe de casă. Toţi am fost de acord că Dinu nu arată destul interes în activitatea CESYS. Atmosfera era foarte ostilă faţă de Dinu şi n-am putut să obţin mai mult pentru el decât să i se ofere să stea în casă încă două săptămâni pentru

o liră sterlină pe săptămână şi să i se scrie o scrisoare în care să se arate că singurul motiv care ne determină să luăm această atitudine este situaţia materială precară a societăţii.

Le-am spus pe urmă despre propunerea primită în mod neoficial de la Allied Circle şi mi-am oferit demisia. Cu toţii s-au solidarizat cu mine şi m-au asigurat că nu poate să fie vorba de demisia mea, în special pentru că noi avem un scop politic bine determinat, în timp ce Allied Circle n-are aşa ceva. Unirea noastră cu ei n-ar putea decât să ne slăbească.

Joi, 27 aprilie 1944

Am primit noi ziare de la dra Stanham, *Universul* şi *Argus*[1]. Am luat masa cu Dinu şi cu dl Daponte. I-am explicat în puţine cuvinte lui Dinu situaţia şi i-am dat să înţeleagă că nu mai este dorit din cauza că avem oferte mai bune.

Daponte mi-a dat o informaţie interesantă despre felul în care Back a ajuns să fie şeful Biroului Românesc. Înainte de război Back lucra la firma Lazar Brothers, firmă care avea legături bune în România. Ca provenit al acestei firme, mergea foarte des la The Bank of Romania[2] şi depunea diferite sume. Atunci când certurile româneşti erau în toi, Foreign Office căuta un englez care să nu fi aparţinut funcţionărimii, pe care să-l utilizeze pentru a întruni toţi românii. Între altele s-au adresat şi la The Bank of Romania. Aceştia au răspuns că nu cunosc pe nimeni, dar că au auzit de Back de la Lazar Brothers. În lipsă de ceva mai bun, l-au luat pe Back, care fusese maior în războiul trecut, şi l-au utilizat pentru jocul lor nu prea curat.

După-masă la 4 p.m. a avut loc şedinţa comitetului cercului anglican-român. La 5 p.m. a început recepţia dată în onoarea lui Cannon Douglas. Viorel, care a deschis şedinţa, a chemat pe rând

[1] *Argus*, ziar financiar de tiraj mediu, în perioada interbelică. A fost condus de Grigore Gafencu.

[2] Banca Naţională a României.

să vorbească pe contele Raczyński, Gavrilović, Zaine, un popă ceh, un grec și pe Hannah. Toți au vorbit cu drag și cu recunoștință față de activitatea lui Cannon Douglas. Bătrânul a fost emoționat, a mulțumit tuturora și i-a asigurat că el iubește pe toți acei ce sunt „întru Christos". Lias de la PID[1] a fost și el acolo, spre marea noastră surprindere. Oare să însemne aceasta o schimbare de atitudine a guvernului englez?

Luni, 8 mai 1944

Pe zi ce trece mă liniștesc tot mai mult. Mă simt util și mă simt iubit. Sâmbăta trecută am fost cu Ileana la balul colegei ei de la Oxford, Lady Margaret Hall. Acolo, spre marea mea surprindere, am găsit o mulțime de lume pe care o cunoșteam. Astă seară am mers cu Viorel și cu Vasile să vedem viețelele la ferma pe care a închiriat-o de curând. La întoarcere am fost fascinant de roșeața gălbuie a soarelui la asfințit.

M-am întors din nou la Londra. Pe tren am călătorit cu Pavel Pavel. Am vorbit despre o mulțime [de chestiuni]. În special despre oameni și fapte (e interesant că românii sunt întotdeauna gata să vorbească despre oameni mai degrabă decât să se aventureze într-o discuție academică). Am vorbit despre Barbulino, Radu, Barbu Niculescu, Dinu Beza, Radu Florescu și cea mai mare parte despre el, Pavel. Mi-a povestit copilăria lui. Cum s-a născut din părinți săraci, cum a fost ucenic la pantofar, cum a ajuns să facă liceul, să primească bursă și să fie acceptat la preparandie. Mi-a vorbit apoi de perioada când, la 25 ani, a fost candidat de deputat, atașat de presă la Paris și, în sfârșit, deputat în 1931.

Am luat masa cu Tania Stanham. Mi-a spus că e extraordinar ce păreri absurde îi vin de la Foreign Office. Totul pare să fie o zăpăceală absolută. E sigură că nu există nicio politică. Șeful ei direct

[1] Political Intelligence Department (PID), structură din cadrul Foreign Office.

de la Ministerul Economiei de Război, dl Abrahams, nu se interesează de nimic. Stă şi aşteaptă sfârşitul războiului. Are o plată frumoasă şi nimic nu-l mişcă decât atunci când este vorba de evrei. A insistat să-i spun care este situaţia românilor de aici, arătând cât rău ne-a făcut dezbinarea noastră. I-am explicat întreaga istorie a FRM şi rolul nefast al lui Mateescu.

Am căutat să obţin de la ea ceva informaţii, dar mi-a fost imposibil, fie că nu ştie, fie că îşi păzeşte gura foarte bine. I-am arătat ce păcat este ca n-am fost recunoscuţi într-o capacitate semioficială. Am fi putut să dăm sfaturile noastre direct autorităţilor competente şi nu printr-o serie întreagă de oculari. Eşecul încercărilor de a scoate România din război este încă o dovadă că s-a făcut o greşeală atunci când n-am fost recunoscuţi.

După-masă, la orele 18, ne-am dus la Allied Circle, unde fusesem invitaţi la un cocktail. Am fost primiţi foarte bine. Colonelul Crossfield ne-a adresat un cuvânt de bine-venire şi m-a rugat să le vorbesc despre scopurile CESYS. După ce am mulţumit pentru calda primire, le-am spus că scopurile asociaţiei noastre merg mână-n mână cu spiritul de colaborare şi de prietenie pe care vrem să-l creăm. Am vorbit despre trecutul nostru, a tuturor popoarelor Europei Centrale, despre invaziile care au trecut din timp în timp peste trupul ţărilor noastre, despre încercările de a găsi o soluţie acestei probleme spinoase şi în sfârşit am încheiat prin a arăta că noi, tineretul, vrem să ne folosim de ospitalitatea Angliei şi atât timp cât ne găsim împreună vrem să încercăm să colaborăm şi să creăm o idee nouă în practică, nu numai în teorie.

Vineri, 12 mai 1944

Am luat masa la amiral Dumitrescu. I-am dat ultimele noutăţi. După-masă am mers cu Dinu la [R.W.] Seton-Watson. Bătrânul era foarte pro-Tito. Primise de curând o fotografie a celor doi

partizani (unul este un profesor din Belgrad, vechi prieten de-al lui) și era foarte flatat. Între alții, fotografia era semnată și de Randolph Churchill.

I-am vorbit de intenția noastră de a da o recepție tuturor patronilor noștri și l-am rugat să ne permită să facem invitațiile în numele lui. A găsit că ideea e bună și a acceptat să aibă rolul de gazdă. Crede că ar fi bine dacă s-ar face vreo două-trei vorbiri scurte și a găsit bună sugestia noastră de a se căuta două sau trei bucăți românești de pian și vioară.

Duminică, 14 mai 1944

Pavel Pavel se angajează tot mai des în tirade antiruseşti. Că Anglia s-a reîntors la politica de putere. Amândoi Hendersonii au sărit la el. Arthur Henderson a spus: „Ce spui tu este foarte interesant. Acum putem vedea cum gândesc românii!" Nu cred că Pavel Pavel face un serviciu prea bun țării. Este foarte folositor câteodată, mai ales când arată motivele pentru care noi ne opunem Rusiei, dar se cam întrece cu gluma când atacă englezii. El uită sau nu știe că englezii sunt extrem de susceptibili când e vorba de țara lor. Mai mult tact nu cred că ar strica!

Viorel mi-a confirmat că tratativele cu Antonescu au ajuns la un punct mort. Arthur H. i-a dat să înțeleagă acest lucru în mod neechivoc. De asemenea, s-a spus: „Întoarcerea ta în România va fi amânată pentru ceva timp". Viorel Tilea interpretează aceste vorbe ca însemnând că România va fi ocupată de trupele aliate pentru o perioadă de timp destul de lungă după încetarea ostilităților.

Luni, 15 mai 1944

Am venit la Londra special pentru că m-a rugat Dinu să o fac. Sâmbătă, 13 mai, colonelul de la secția lui îi pune sub nas o hârtie în care i se aduce la cunoștință că nu mai au nevoie de el. I s-a spus cu toată claritatea că nu i-au dat drumul pentru că nu sunt mulțumiți de el. Voia să știe dacă îl sfătuiesc să meargă să-l vadă

pe Back pentru că el crede că toată chestia a fost pornită de acesta. Drept răspuns, i-am arătat raportul drei Lambert, partea care se referă la formarea Biroului românesc, şi i-am citit cele ce mi-a spus dl Daponte cu privire la felul în care s-a ajuns la alegerea lui Back pentru a conduce acest Birou Românesc. Nu i-au dat un sfat precis, i-au arătat însă în mod neechivoc că decizia lui trebuie să fie în funcţie de intenţia lui de a se întoarce sau nu în ţară.

Marţi, 16 mai 1944

Dna Richards îmi spune că toată chestiunea românească este închisă pentru moment. E ultima confirmare de care mai aveam nevoie pentru a ajunge la certitudine. I-am povestit despre atitudinea ruşilor în Basarabia şi Bucovina şi i-am cerut să verifice. E interesant că americanii ştiau deja despre schimbarea opiniei publice din România ca urmare a bombardamentelor aeriene şi deja reconsideră decizia de a le continua. Pe de altă parte, nu dau crezare că ruşii fac propaganda în România împotriva Angliei şi Americii. Toată această informaţie este pusă pe seama intrigării propagandei germane.

Viorel îmi spune că lui Petru al Iugoslaviei[1] i s-a cerut de către Churchill să facă o declaraţie că nu se va întoarce în Iugoslavia decât după un plebiscit (este atitudinea adoptată de către Tito). Drept răspuns, Petru i-a reamintit că altfel i-a vorbit în martie 1941, când a făcut lovitura de stat. Atunci spunea: „Iugoslavia şi-a redobândit sufletul prin acţiunile vitejeşti ale tânărului ei rege". În consecinţă, acum încearcă să obţină suportul partidelor. Nu prea pare să aibă succes.

Vineri, 19 mai 1944

Am văzut-o pe Nina Richards şi i-am dat toate informaţiile pe care le primisem ieri de la Viorel. Discuţiile pentru pace n-au fost

[1] Regele Petru al II-lea (1923–1970), aflat în exil la Londra. A fost ultimul rege al Iugoslaviei.

întrerupte. Stanley, care a fost folosit doar ca mască, a fost lăsat baltă. Argetoianu[1], fost președinte la Dresden Bank, se găsește în Elveția și se pare că el conduce discuțiile. Băiatul lui Franasovici a fost făcut prizonier în Rusia. Acum, că băiatul lui nu mai este în pericol, Franasovici este așteptat să întreprindă o acțiune pro-aliată mai energică decât în trecut. Stelea[2] îi scrie că românii din Ungaria sunt persecutați într-un hal fără de hal. Paniguian a primit un mesaj de la Gafencu. Chestiunea cu invazia în Balcani, făcută de către Aliați, a fost lăsată baltă din cauza americanilor și nu din cauza opoziției Turciei, cum se credea. Rușii, care deși vedeau cu ochi buni atitudinea americanilor, nu s-au opus pe față unei invazii în Balcani, motivele fiind de ordin militar.

La despărțire i-am spus: „În raportul pe care-l scrii ar fi bine dacă ai face o sugestie inteligentă care-ți va aduce tot meritul în caz de reușită. Aduceți pe Gafencu, Victor Antonescu[3] și

[1] Constantin Argetoianu (1871–1955), diplomat și om politic. A deținut numeroase funcții guvernamentale, inclusiv aceea de prim-ministru pentru o perioadă de doar câteva luni. De-a lungul carierei sale politice a trecut prin multe partide și a deținut multiple mandate de parlamentar, fiind chiar președinte al Senatului între 1938 și 1939. Personalitate complexă, Argetoianu este cunoscut astăzi datorită operei sale memorialistice, scrisă cu mult talent, editată de Stelian Neagoe. Așa cum a remarcat și Ion Rațiu, în mai 1944 Argetoianu se afla deja în Elveția, unde a rămas până în toamna anului 1946, când s-a întors în România cu speranța că se va putea implica din nou în viața politică. A fost arestat în 1950 și încarcerat, fără a fi judecat, la penitenciarul Sighet, unde a murit în 1955, alături de alte personalități ale României.

[2] Virgil Stelea (1907–1989), avocat. A fost secretarul lui Viorel Tilea și director general al Întreprinderilor Forestiere Române, fiind utilizat de Tilea ca un canal personal de comunicare cu lideri politici din România. Stelea i-a scris acestuia rapoarte lunare, care îi erau transmise prin diverse mijloace, inclusiv prin intermediul diplomaților britanici și elvețieni acreditați la București. După ce a fost recrutat de Securitate, lui Stelea i s-a permis să-i viziteze pe Tilea și Rațiu la Londra, unde a revenit de mai multe ori cu scopul de a se ocupa de arhiva lui Viorel Tilea.

[3] Victor Antonescu (1871–1947), avocat, om politic și diplomat. A fost ministru plenipotențiar al României la Paris și Geneva, ministrul Justiției,

Argetoianu aici, în Anglia. Nu e greu de făcut. Dacă-i aveţi pe toţi aici, recunoaşteţi un comitet român sub o formă oarecare. Rezultatul va fi, după părerea mea, favorabil". M-a ascultat cu multă atenţie. Cred că-şi dă seama de perspective. Sunt curios ce va face.

Seara am fost la o petrecere dată de Pascoal Carlos Magno. Era lume multă şi amestecată, printre alţii era un ziarist brazilian, Marroquin, care mi-a luat un interviu şi mi-a cerut o fotografie. Voia să ştie o serie de lucrări privitoare la viitorul Europei centrale.

Sâmbătă, 20 mai 1944

M-am întors acasă la Holton. I-am găsit aici pe dna şi dl Zaranski, directorul de cabinet al lui Mikołajczyk (prim-ministrul polonez). E un om plăcut, deşi cam tăcut. Seara au venit şi Sanda Stătescu şi Kowalewski, colonel polonez, fost ataşat militar la Bucureşti, în ultimul timp ataşat militar în Lisabona[1]. După cină am asistat la o adevărată pălăvrăgeală de Bucureşti. Chestiuni serioase şi fleacuri erau amestecat într-un fel de talmeş-balmeş oratoric.

Am auzit despre ţigani (P. Şeicaru) şi despre fata lui, care s-a măritat cu Cişmigin. Mă întreb dacă are ceva de-a face cu Cişmigin pe care l-am avut eu camarad la Şcoala de Artilerie din Craiova. Despre dna Cădere care, într-un acces de gelozie, a tăiat cu foarfecele toate hainele lui Cădere, aşa că acesta a trebuit să-şi revoce toate angajamentele sociale la Madrid. Despre Nica Gatosky, care a devenit foarte băieţoasă, deşi este tot frumuşică; despre Zărnescu, care deşi n-are un şfanţ, reuşeşte să trăiască o viaţă destul de tihnită; despre arhitectul Botez, care era urmărit de idei mari. A scris broşura *Justice pour les Roumains*[2], broşură care n-a

ministru de Finanţe şi ministru de Externe în anii 1930, consilier regal şi membru în Consiliul de Coroană (1940).

[1] Jan Kowalewski (1892–1965), ofiţer de informaţii polonez, bun cunoscător al realităţilor României, ţară în care a şi locuit o scurtă perioadă în 1939 ca refugiat de război. Prieten cu Jean Pangal, şeful misiunii diplomatice a României la Lisabona, cu care a colaborat la începutul războiului.

[2] „Justiţie pentru români!" (în lb. fr.).

făcut bine nimănui. Pe de-o parte, cei din București s-au înfuriat. Antonescu a cerut prin Pangal[1] guvernului portughez să i-a măsuri și astfel săracul Botez a fost internat într-o localitate din apropierea Lisabonei. Pe de alta, efectul acestei broșuri în lumea anglo-americană a fost aproape nul.

În acea localitate a cărei nume îmi scapă se pare că sunt concentrați toți „indezirabilii", refugiați din Europa care n-au reușit să se fixeze nicăieri sau, mai bine spus, n-au reușit să obțină viză de trecere în Anglia sau America[2]. Apoi, iarăși s-a revenit la Șeicaru și la vizita lui la Lisabona, când promitea polonezilor că țara lor va fi refăcută. Kowalewski spunea că Șeicaru își schimba părerea după persoana cu care vorbea.

Duminică, 21 mai 1944

Am discutat cu Kowalewski, Zaranski, Viorel Tilea, George Emil Iliescu posibilitatea ieșirii României din război. Kowalewski

[1] Jean (Ion) Pangal (1895–1950), om politic și diplomat. A fost deputat, subsecretar de stat, precum și trimis extraordinar și plenipotențiar la Madrid (1938) și Lisabona (1939). Cariera diplomatică a lui Pangal s-a sfârșit odată cu domnia regelui Carol al II-lea, prim-ministrul Ion Antonescu retrăgându-i acreditarea în septembrie 1940. În perioada interbelică, Jean Pangal a fost conducătorul organizației masonice naționale, iar din punct de vedere politic, a fost apropiat de Constantin Argetoianu. În timpul și după terminarea războiului, Pangal a fost în contact direct cu regele Carol al II-lea care l-a numit șambelan. Jean Pangal i-a reprezentat interesele politice ale acestuia până la sfârșitul vieții (vezi Bogdan Bucur, *Jean Pangal, documente inedite 1932–1942. Constribuții la analiza rețelelor sociale istorice*, Editura Rao, București, 2016).

[2] Referire la arhitectul Eugen Botez, care s-a refugiat la Lisabona împreună cu soția sa, Marie N. Gatosky, între 1940 și 1945. În broșura *Justice pour les Roumains*, Botez a criticat guvernele României, tipărind-o la Lisabona sub pseudonimul Vlad Bucur. În 1943 a fost arestat și închis în închisoarea Aljube din Lisabona, iar guvernul Antonescu i-a ridicat cetățenia română (vezi Vlad Mitric-Ciupe, *Arhitecții români și detenția politică, 1944–1964. Între destin concentraționar și vocație profesională*, Editura Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2013).

spunea că şi el are parte din vină pentru că a fost unul dintre cei ce au spus că Antonescu este proaliat şi că, după părerea lui, la prima ocazie va face schimbarea. Această atitudine a fost luată şi de către Cristescu, iar englezii au avut încredere în acesta din urmă. Faptul că FRM n-a fost recunoscut se datorează aşadar speranţei englezilor de a trata cu Antonescu. Pe de altă parte, şi dezbinării românilor de aici, din Anglia (când s-a format Comitetul Democratic Român, Cornea a trimis o telegramă lui Dianu, ministrul român la Haga).

Viorel: Aici au făcut englezii marea lor greşeală. Ar fi fost mult mai uşor să-l facă pe Antonescu să schimbe macazul dacă ar fi fost un comitet la Londra cu care să fie ameninţat că va fi înlocuit.

Kowalewski: Sunt de acord.

V: Englezii s-au temut că eu fac această încercare pentru a-mi crea o platformă politică în ţară. Se înşeală. În Ardeal toată generaţia mea mă cunoaşte. În Vechiul Regat, de asemenea, am o grămadă de prieteni. Dacă voi sta cu braţele încrucişate, să nu fac absolut nimic şi nu pot decât să câştig din punct de vedere personal. Judecata mea politică s-a dovedit corectă şi asta va fi apreciată de toţi cei ce gândesc.

K: Bine, dar ce puteţi face acum?

V: Ca întotdeauna, noi suntem gata să colaborăm cu oricine scoate România din război. Mai mult, am fi gata să începem o acţiune de aici, cu condiţia să ni se dea câteva garanţii politice. Noi am publicat o adevărată literatură, am ţinut mult mai multe conferinţe decât Antonescu cu tot aparatul său de stat şi suntem resemnaţi să lucrăm în acelaşi fel până la sfârşitul războiului. Suntem în legătură cu ţara şi cu privire la problema rusească avem aceeaşi atitudine ca şi ţara. Când *War and the Working Class* m-a atacat şi când acest atac a fost retransmis de către Radio Londra, cei din ţară şi-au dat seama că suntem în complet acord cu ei pe această chestiune. Dar, din nenorocire, şi-au dat seama că englezii nu ne dau ajutorul lor. E naturală reacţia lor.

Dacă Viorel, care a fost întotdeauna proenglez, nu este ajutat de către englezi, atunci, evident, România nu mai are nimic de aşteptat din partea lor. Această situaţie ne pune pe noi, FRM, într-o poziţie foarte tare. Noi am apărat interesele ţării aici în străinătate şi cei din ţară ştiu acest lucru. Cei ce nu o ştiu încă, vor afla-o atunci când ne vom reîntoarce, căci vom face toată publicitatea necesară pentru a adevărul în vileag.

În consecinţă, mă întreb dacă este bine să organizăm ceva aici. Nu putem şti care va fi reacţia în ţară. În orice caz, nu o vom face dacă ni se cere să recunoaştem cesiuni de teritorii.

K: Englezii şi americanii vor să ştie ce puteţi face în mod practic. Puteţi organiza o rezistenţă subterană în România?

V: Cu siguranţă că da. Să-ţi dau câteva probe. Eu am organizat rezistenţa în Ardeal în timpul revoluţiei din 1918. Eu am organizat nucleele împotriva lui Ionel Brătianu şi tineretul Partidului Naţional Ţărănesc în 1926. Noi, FRM, am organizat postul de radiodifuziune de aici, din Anglia. A fost atât de bine făcut şi atât de eficace în România, încât Antonescu a trebuit să ia măsuri prin lege pentru a opri sabotajul ce a rezultat de pe urma transmisiunilor[1]. Cei ce vorbeau lucrau sub directivele mele directe, deşi

[1] Guvernul condus de Ion Antonescu a fost informat permanent de activitatea postului de radio clandestin de către însărcinatul cu afaceri de la Londra, Radu Florescu, care folosea acest prilej pentru a-i discredita pe Dimitrie Dimăncescu şi Viorel Tilea: „Postul de radio secret [...] care emite propagandă pe limba română contra guvernului domnului Antonescu este organizat de domnul Dimăncescu. N-am putut afla nimic de la autorităţile engleze. [...] S-ar părea că acest post emitent funcţionează chiar în sau lângă casa domnului Dimăncescu [...]. Voi căuta să aflu dacă într-adevăr domnul Dimăncescu este autorul emisiunilor şi dacă autorităţile engleze suportă propaganda domniei sale pentru Regele Carol" (telegramă trimisă la Ministerul Afacerilor Străine la 20 ianuarie 1941, o copie a documentului a fost redirecţionată către SSI, ACNSAS, fond Penal, dosar 078762, vol. 1, f. 27). Într-o telegramă ulterioară, Florescu a transmis la Bucureşti că „unele din emisiuni pe care le-au auzit colegii de la legaţiune aveau caracter de îndemn la revoltă şi asasinat [...]. Fapt e că Dimăncescu-Tilea & Comp. continuă să

englezii puteau să controleze tot ceea ce făceau. Când a venit în Anglia Pavel şi a fost întrebat ce face opoziţia din ţară, [el] a răspuns că „avem un post de emisie pe care nu-l pot localiza pentru că este montat pe o maşină, care instigă lumea la revoltă şi sabotaj". Suntem gata să trimitem membrii noştri cu paraşuta în ţară ca să contacteze lumea de acolo şi să înceapă organizarea efectivă.

K: Este neîndoios că forţa cea mai redutabilă din România este armata. Aveţi legătură cu armata? Puteţi să stabiliţi contact direct cu ei.

V: În trei rânduri nişte generali români au căutat să intre în legătură cu englezii – au fost refuzaţi. Sir Reginald Hoare[1] se laudă ca a refuzat 200 de aviatori români care voiau să voluntarieze în forţele britanice (oct. 1940). Amiralul G. St. Dumitrescu şi maiorul George Emil Iliescu au legături vaste în armată şi Iancu Raţiu, care a jucat un rol important în viaţa studenţească din Cluj şi care a fost şeful promoţiei 1939 artilerie Craiova, are foarte mulţi cunoscuţi în generaţia tânără. În fine, e un fapt bine cunoscut că armata a fost întotdeauna proaliată. Informaţii recente ne dovedesc că este şi acum.

George Emil a dat o serie de nume de ofiţeri români superiori pe care-i cunoaşte el personal şi pe care poate să conteze pentru a organiza „schimbarea".

K: Cum aţi proceda?

V: În două zile putem să elaborăm un plan împreună cu dumneavoastră şi cu alţii care cunosc România. Facem aceasta, însă

---

lucreze din umbră la ruperea relaţiilor diplomatice între România şi Marea Britanie, aşa cum am semnalat-o în diferite rânduri în trecut, pentru ca ei să fie beneficiarii acestei ruperi [...]. Radio Dimăncescu ar fi deci ultima încercare în vederea obţinerii acestui rezultat la care d-lor lucrează cu pasiune" (*Ibid.*, f. 29).

[1] Sir Reginald Hoare (1882–1954), diplomat britanic. A fost trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar în România în 1934. A fost retras de la Bucureşti la începutul anului 1941, când au încetat relaţiile diplomatice dintre cele două ţări.

cu o singură condiție, ca noi să fim aceia care pun planul în aplicare. *Si duo faciunt idem non est idem.*[1] Nu mai putem să riscăm să compromitem toate posibilitățile de acțiune tocmai pentru că ideile noastre sunt aplicate prost. Până acum, a fost regula englezilor de a împrumuta ideile noastre și a le compromite pentru că aplicarea lor era dezastruoasă. Nu cerem nimic. Nici posturi, nici titluri și nici promisiuni. Tot ce vom face va putea fi controlat de către autoritățile militare anglo-americane. Singurul lucru ce-l cerem este posibilitatea de a scoate țara noastră din poziția extraordinar de dificilă în care se găsește, în felul în care credem noi că acest lucru trebuie făcut.

K: Vă dați seama că anglo-americanii nu vor face nimic fără aprobarea rușilor.

V: Evident, dar și rușii pot să fie convinși când li se promite că circa 20 de divizii românești nu li se vor mai opune.

K: Da, cred că aceasta este posibil, mai ales că românii au luptat excepțional, mai ales că rușii recunosc acest lucru.

V: În orice caz, noi nu ne mai îmbulzim cum am spus-o și mai înainte, noi suntem resemnați să continuăm mai departe pe linia pe care am apucat-o. Dacă au nevoie de noi, n-au decât să ne-o spună.

Miercuri, 31 mai 1944

Au trecut 10 zile de când n-am mai scris nimic în jurnalul acesta, însă n-am avut încotro. Să spun drept, n-am simțit nevoia să o fac. Aceasta probabil din cauza problemei personale ce m-a muncit în ultimele zile. Mi-am adus aminte din nou de greutățile prin care trec prietenii și camarazii mei rămași în țară. Ororile unui război crâncen m-au urmărit zi de zi, evocând în mine amintirile copilăriei mele fericite, împreună cu năprasnica tragedie prin care trec nefericiții mei conaționali. A fost nevoie să fac o revizuire a poziției mele. Inima mă cheamă să fiu alături de

[1] „Când doi fac același lucru, nu este același lucru" (în lb. lat.).

cei ce luptă și apără glia strămoșească împotriva invaziei și cotropirii ruseşti. Raţiunea îmi spune că întreaga situaţie este falsă. Că războiul cu Rusia este explicabil, dar nicidecum o necesitate. Că Antonescu a făcut greşeli peste greşeli, în primul rând, în intrarea în război alături de Germania în loc să dea trupelor germane doar dreptul de trecere, apoi în declararea de război Americii etc. În situaţia actuală, rămânând aici și lucrând mai departe, folosesc mult mai mult ţării mele scumpe decât oriunde altundeva. Și că, în fine, nu mai sunt în măsură să aleg între a lupta pe plaiurile Moldovei și a rămâne aici, a doua alternativă fiind impusă de circumstanţe. Tot zbuciumul acesta sufletesc a durat mai bine de o săptămână și cred că am ieșit îmbărbătat. Am cugetul curat că am făcut ceea ce trebuia să fac și că trebuie să muncesc din răsputeri mai departe ca să utilizez toate ocaziile ce mi se dau de a servi cauza ţării mele.

Antonescu nu și-a înţeles misiunea. Ne-a azvârlit alături de campionul doctrinei „rasei superioare" în lupta pentru dominarea lumii. Românii n-au avut niciodată în întreaga lor istorie nicio înclinare spre megalomanie. Noi nu pretindem să fim superiori altor neamuri. Ce vrem noi e doar să fim lăsaţi în pace să ne trăim viaţa noastră de popor paşnic.

Miercuri, 31 mai 1944

Ajuns la CESYS, am asistat la nişte discuţii sterile despre rolul parlamentarilor și despre importanţa onestităţii și integrităţii intelectuale în viaţa oamenilor politici. Grodicki și Tania Stanham erau protagoniștii discuţiei. Am intervenit și eu ici-colo, ca să ajungem la sfârșit la fericita concluzie că toţi aveau dreptate.

La plecare am condus-o pe Tania acasă. Mi-a cerut, după foarte multe ocoliri, să o ajut la redactarea unor rapoarte despre situaţia prezentă a României, politică, dar în special economică. Voia însă să nu vorbesc absolut nimănui despre ajutorul pe care

i-l dau. I-am promis că voi păstra cel mai strict secret și am asigurat-o că sunt gata să o ajut. E curios că ea era foarte îngrijorată că-mi răpește timpul liber. Răspunsul meu însă a liniștit-o, căci i-am spus deschis că am rămas în Marea Britanie ca să ajut Aliații și pentru a aduce România în rândurile lor. Din nenorocire, nu putem să ajutăm în mod oficial și direct, dar, în ceea ce mă privește, sunt întotdeauna dispus să fac tot ce-mi stă în puteri pentru a-mi atinge scopul. Considerații personale și mai ales faptul că ajutorul pe care-l dau nu primește recunoștință oficială nu mă preocupă câtuși de puțin.

Îmi dau perfect de bine seama că dacă diferitele rapoarte ce se scriu sunt făcute sau date ca venind de la englezi, au emblema de obiectivitate și sunt luate în considerare mult mai serios decât dacă ar veni de la un român sau dacă s-ar ști că sunt făcute cu ajutorul unui român. Nu vreau glorie personală, vreau să ajut poporul din care fac parte. Ne-am despărțit la miezul nopții. Vom începe lucrul în săptămâna viitoare.

Joi, 1 iunie 1944

Seara la CESYS am avut vizita celor de la Allied Circle. Au venit col. Crossfield, col. Delahaye, dr. Gabrowski, dr. Hodža, dna Elliot-Ware. Au vorbit cu toții despre scopurile și metodele Allied Circle și ne-au declarat fățiș că vor foarte mult să intre în legătură cu noi și să colaboreze. A fost o întrunire reușită din toate punctele de vedere.

De acolo, Hodža m-a luat cu el la Chesterfield Officers' Club, unde se dădea o serbare pentru Crucea Roșie. Am stat mult de vorbă cu o rusoaică albă care-mi spune că are și sânge românesc, Axana Zveqintzov.

La plecare acasă Fedor mi-a spus că are o informație din sursă foarte bună că Rusia este gata să accepte ideea federației Statelor Europei Centrale. De asemenea, mi-a vorbit despre situația internă a Cehoslovaciei și despre poziția lui Beneš. Partidul

Agrarian a fost format – deşi nu pe faţă – şi situaţia este coaptă pentru o schimbare. Toţi au început să se plictisească cu promisiunile lui Beneš, aceasta mai ales de când se ştie că cei din ţară nu răspund deloc la apelurile pe care le trimite el de aici din Anglia. Situaţia ar fi coaptă şi din punct de vedere internaţional dacă ideea Europei Centrale ar fi acceptată de marile puteri. Dacă cele aflate de curând sunt adevărate, atunci acum este timpul ca tatăl său să se reîntoarcă în Anglia. I-a scris în sensul acesta şi l-am sfătuit să vină la sfârşitul verii.

Luni, 5 iunie 1944

M-am întâlnit, de asemenea, cu Tania Stanham. Din nou mi-a afirmat că nu primeşte niciun ziar românesc şi că i-a fost imposibil să găsească la alţii. Am făcut o aluzie foarte deschisă că maiorul Back le are. S-a grăbit să mă asigure că se va interesa. Mi-a dat volumul 3 din *Politica economică aplicată* al lui Mitiţă Constantinescu[1] şi m-a rugat să i-l restitui cât mai repede posibil.

Miercuri, 7 iunie 1944

Dra Stanham mi-a adus o grămadă de ziare. [O] mare parte dintre ele sunt ale lui Back. Când i-am spus lui Viorel ale cui sunt ziarele, a râs cu hohote.

Seara ne-am dus la Allied Circle. Col. Crossfield a prezidat. În cuvintele de introducere pe care le-a rostit, i-a informat pe toţi cei prezenţi că vizita noastră, a CESYS, la Allied Circle nu este decât întoarcerea vizitei lor la noi la 10, Orington Sq. Apoi, ne-a introdus audienţei şi mi-a dat cuvântul. Eu, Gottesman, Capernos şi Vlajić am vorbit în ordinea şi în felul în care am plănuit luni. Cred că toate cuvântările noastre au fost foarte bune.

[1] Dumitru (Mitiţă) Constantinescu (1890–1946), om politic. A fost guvernator al Băncii Naţionale a României (1935–1940), ministrul al Economiei Naţionale (1938–1939) şi ministru de Finanţe (1939–1940).

În orice caz toată lumea ne-a felicitat din plin și ne-a asigurat că le-a plăcut foarte mult felul în care am prezentat cazul nostru, al federației. Un australian, Hall, și un colonel american ne-au vorbit despre experiența lor în federație și ne-au dorit tot succesul. A fost interesant că Drucker, consilier juridic al guvernului cehoslovac, ne-a atacat spunând că este imposibil ca un stat democratic ca Cehoslovacia să fie unit cu unul federal ca Ungaria. Este dezavantajos pentru un stat unic industrializat, ca Cehoslovacia, să se unească cu o regiune mare agricolă foarte înapoiată din punct de vedere al dezvoltării economice. O astfel de uniune sau federație ar fi un dezastru pentru restul umanității.

Răspunsurile noastre au fost bune și toată lumea ne-a aplaudat. Puțin a lipsit ca Drucker să fie huiduit. Niewenhenys, un belgian care s-a întors din Europa abia acum 2 luni, după ce a fost un membru activ al mișcării subversive timp de patru ani, ne-a vorbit despre experiența pe care a avut-o în Paris anul trecut. Acolo, a găsit tineri studenți din regiunea Europei Centrale, care vorbesc în același fel ca și noi. Ne-a certificat că multă lume ne va condamna, ne va considera nebuni și utopieni, dar că nu trebuie să ne lăsăm influențați. Suntem pe drumul cel bun și este datoria noastră de a fi fermi și de a urmări idealul nostru până la înfăptuirea lui.

Contele d'Erceville ne-a mulțumit în numele Allied Circle și ne-a asigurat că putem să contăm pe sprijinul lor.

Joi, 8 iunie 1944

L-am dus pe Dinu Beza la Viorel, pe care l-am rugat să vorbească cu Oliver Stanley să fie gazda recepției pe care o dăm noi studenții. Viorel a fost foarte drăguț și a acceptat să o facă imediat.

Pe tren, la întoarcerea acasă, Viorel mi-a dat două comunicate pe care le-a primit de la Pangal, de la Lisabona. În amândouă se afirmă cu tărie că toată lumea în țară, cu excepția lui Maniu și Brătianu, este pentru regele Carol. În special se așteaptă

de la el să salveze ţara. Toată lumea vrea să facă scindarea şi cu toţii aşteaptă de la Gafencu să aranjeze situaţia cu ruşii; el, Vodă Carol, cu Aliaţii. În orice caz afirmă cu foarte multă tărie că dacă s-ar face un plebiscit, 85% ar fi procarlişti. Viorel i-a dat răspunsul pe care-l alătur:

8 iunie 1944

Fiind de acord că imposibiliatea tehnică sau lipsa de voinţă din partea lui Antonescu şi a altor şefi politici de a face schimbarea în România impune astăzi organizarea sistematică a unei mişcări de rezistenţă internă care ar putea fi gata la momentul oportun să urmeze instrucţiunile Aliaţilor (cum se întâmplă în Franţa) pentru a accelera ieşirea şi înfrângerea nemţilor.

Fiind de acord că trebuie creat un organism politic şi că este necesar sprijinul străinătăţii pentru a putea da instrucţiunile necesare şi pentru a evita susceptibilităţi si ambiţii ale oamenilor politici sau ale militarilor (şi noi vrem să subliniem că într-un astfel de organism noi nu vedem organizarea unei revolte a unui Tito român, nu este deloc exclus ca totuşi acesta să nu poată aduna pe toată lumea).

Fiind convins de adevăruri, noi credem că dumneavoastră şi prietenii dumneavoastră care v-au transmis mesajul citat, nu văd realităţile şi nu vor să înţeleagă că regele Carol al II-lea nu mai este dezirabil pentru Aliaţi şi că, mai mult, va fi văzut de Moscova ca o provocare. În acelaşi timp, chiar dacă politica este arta posibilităţilor, oamenii cu o responsabilitate politică nu trebuie doar să conteze pe posibilităţi, ci şi să prevadă că intrarea regelui Carol al II-lea pe un teren politic va avea drept consecinţă divizarea în două a ţării, a oamenilor politici, a armatei şi acest lucru nu va putea decât să vină în sprijinul adversarilor Dinastiei. Confuzia va apărea îndată cu privire la situaţia regelui Mihai şi va putea, cu siguranţă, să pună în pericol monarhia de la noi. Astfel, cred că va fi mai bine să începem organizarea rezistenţei la interior pe baze clasice legate şi sub comandamentul unui organism exterior.

Cât privește întoarcerea regelui Carol și platforma politică a acestuia, chiar dacă vom explica de la început că nu este vorba despre întoarcerea sa pe tron, confuzia va fi făcută și țara noastră va juca din nou rolul într-o operă comică pentru că toți se vor gândi imediat la situația imposibilă în care tatăl preia tronul a doua oară de la fiul său. Dar, în același timp, această acțiune va pune într-un mare pericol viața tânărului Suveran sau îl vor forța, prin presiuni germane, să ia o atitudine împotriva tatălui său și Antonescu și ceilalți vor începe prin defăimarea regelui Carol al II-lea și toate acestea vor sfârși prin a compromite definitiv ideea de monarhie la noi și la Aliați.

Ca rezumat:

1. A se începe de îndată organizarea unei rezistențe, într-un mod secret.

2. A se insista pe formarea unei grupări românești în străinătate.

3. A se renunța complet la colaborarea cu regele Carol al II-lea pentru că nu i se va permite să își difuzeze la radio declarațiile, din cauzele sus menționate.

4. Frontierele din viitor ale României au fost mai mult sau mai puțin stabilite în liniile difuzate de dl Beneš, dar oamenii de acasă trebuie să înțeleagă că aceste condiții pot fi schimbate dacă nu se va face chiar și imposibilul pentru o schimbare politică din interior.

5. Se înțeleg foarte bine imensele dificultăți tehnice pentru o atare schimbare, dar, totuși, forțele rezistenței trebuie să fie gata și organizate pentru a da lovitura când vor primi semnalul.

Pe urmă m-a întrebat ce cred eu despre toată afacerea. I-am spus că sunt de acord cu cele cinci puncte din răspunsul lui, dar că nu-mi place argumentarea, în special chestia cu Tito.

Joi, 15 iunie 1944

L-am văzut pe dl Horton, șeful departamentului politic (secția Europa Centrală și de Răsărit) al armatei americane. I-am dus

scrisorile venite de la Pangal şi răspunsul lui Viorel. E un tip foarte interesant.

Pentru a-l ajuta pe Gustaw, m-am dus la Fedor Hodža şi i-am cerut o scrisoare de introducere către tatăl său. Când i-am dat-o lui Gustaw, l-am rugat să se intereseze de chestiunea românească.

Miercuri, 21 iunie 1944

Astăzi seară am ţinut o conferinţă la Headington School, Oxford, în cadrul asociaţiei School Teachers. Subiectul a fost „Educaţia în România". Dra Moller, directoarea de la Headington, şi toţi ceilalţi m-au bombardat cu complimente. Sidki Erboy şi Viorel m-au felicitat şi ei. Viorel a ţinut să-mi spună că a fost plăcut impresionat să vadă că sunt „un vorbitor realizat".

Joia trecută, 15 iunie, luasem cina la George Emil Iliescu şi apoi m-am dus la o petrecere la dna Pollok. Acolo l-am găsit pe contele d'Erceville şi pe col. Covey. S-a discutat problema rusească. Polonezul era de părerea că totul nu este decât o înşelătorie şi o iluzie optică.

Rusia nu este puternică, iar Stalin şi mai puţin. Succesele militare ruseşti nu sunt nimic altceva decât retragerea strategică germană. Am criticat această teorie cu toată vigoarea şi am insistat asupra elementului constructiv ce trebuie să domine în gândirea publică mai degrabă decât să ne bazăm toate speranţele pe şubrezenia internă şi externă a Rusiei. Col. Covey, american, a fost întru totul de acord cu mine.

Luni, 26 iunie 1944

Am fost la dra Stanham acasă. Mi-a pus o serie întreagă de întrebări privitoare la România cărora am căutat să le răspund cât mai precis posibil. De asemenea, mi-a dat vreo câteva numere din *Curentul*[1].

[1] *Curentul*, ziar fondat de Pamfil Şeicaru în 1927.

Miercuri, 28 iunie 1944

Viorel îmi spune că cei din țară au luat deja contactul cu Carol prin intermediul lui Pangal. Încă o dată se dovedește că politica de expectativă și indecizie anglo-americană nu poate să producă decât rezultate dezastruoase. Dacă am fi avut o organizație românească în străinătate, Carol ar fi încetat să mai fie un element politic. Viorel își păstrează aceeași atitudine, așa cum a definit-o în scrisoarea pe care a trimis-o lui Pangal. M-a avertizat apoi că Allied Circle vrea să ne ajute și din punct de vedere financiar, pe noi, pe CESYS, dar că vrea să ne „ghideze". El crede că n-ar trebui să acceptăm. E mai important să fim independenți, decât să avem câteva lire în plus. Sunt de acord cu el!

Am luat masa cu col. Covey și cu Osuský, fostul ambasador cehoslovac în Franța. Discuția a fost foarte interesantă. Covey l-a întrebat pe față „de ce și în ce măsură politica lui diferă de cea a lui Beneš?" Răspunsul lui Osuský: „Încă de pe când eram tânăr student în Chicago am fost întotdeauna un suporter ardent al ideii unei Cehoslovacii unite. Și am avut această atitudine pe vremea când Beneš scria despre nevoia Boemiei de a face parte din Austro-Ungaria. Totdeauna însă am crezut că Slovacia trebuie să aibă o autonomie locală și posibilitatea de a se dezvolta din punct de vedere național. În decursul anilor 1916–1918, toți oamenii politici cehi și slovaci au fost de acord că o Cehoslovacie trebuie creată. Din nenorocire însă întreaga organizație internă a fost dominată de un spirit centralist care era nesănătos și care lovea în primul rând în nevoia de independență și libertate a slovacilor. Această situație a continuat în ciuda protestelor unui număr de oameni printre care mă număram și eu. Din ce în ce însă situația devenea tot mai precară, până când, în 1934, eu (Osuský) am găsit că ceva trebuie făcut. Am părăsit Parisul și m-am dus la Praga și am arătat întreaga situație președintelui Masaryk. Acesta m-a ascultat cu mult interes, iar când mi-am sfârșit expozeul, mi-a cerut să-i aduc dovezile. Am plecat amândoi cu

maşina şi i-am arătat, în special în Slovacia, ceea ce sfătuitorii lui politici au avut întotdeauna grijă să ascundă sau să denatureze. Rezultatul a fost că bătrânul Masaryk a fost convins că eu aveam dreptate şi imediat mi-a cerut să fac un program de activitate care ar corecta aceste rele. Am făcut acest program, dar pe când era vorba de-al pune în practică Masaryk a căzut bolnav în luna septembrie şi nu şi-a mai revenit niciodată. Beneš care i-a urmat a recurs la o politică şi mai centralistă decât cea care a caracterizat perioada dinaintea anului 1934. Toate protestele mele au fost zadarnice. După München, eu pregătisem în Franţa vreo 40 000 de oameni care să formeze nucleul armatei cehoslovace şi am oferit în mod dezinteresat preşedinţia guvernului provizoriu lui Beneš, insistând bineînţeles ca problema slovacă să nu fie neglijată. Din păcate, planurile noastre n-au reuşit din cauza opoziţiei lui Daladier[1] care nu vroia să-l recunoască pe Beneš. Ca un subterfugiu, am decis să facem un Comitet Naţional. Astfel am venit în Londra, aici însă ne-am izbit de încăpăţânarea lui Beneš, căci odată recunoscut, n-a mai vrut să recunoască nevoia de descentralizare. Dimpotrivă, era de părerea că duşmanul comun dinafară adună tot; cehii şi slovacii laolaltă, în ciuda tuturor nemulţumirilor din trecut. Atunci, bineînţeles, m-am opus şi am scris categoric lui Beneš şi am declarat şi în şedinţa Consiliului Naţional că politica lui Beneš va distruge statul cehoslovac".

A vorbit apoi despre cartea pe care o va publica în curând despre Rusia şi Europa şi despre deosebirea fundamentală de concepţie a celor două civilizaţii.

În fine, am examinat poziţia lui Beneš care, după părerea lui, a pierdut şansele de a mai guverna poporul cehoslovac după război

[1] Édouard Daladier (1884–1970), om politic francez, şef al Partidului Radical. În calitate de prim-ministru a semnat, alături de Chamberlain, prim-ministrul britanic, Acordurile de la München cu Germania (septembrie 1938), prin care cea din urmă primea zona sudetă de la Cehoslovacia. Ulterior, acest ultim stat a fost desfiinţat, fiind ocupat de Germania în martie 1939 (n. coord.).

din mai multe motive. Externe – s-a pus rău cu toată lumea. Englezii și americanii sunt supărați pe el pentru că și-a pierdut încrederea în ei. Rușii sunt supărați pe el deoarece cuvântul lui nu mai poartă greutate în Cehoslovacia. Un exemplu este cazul de acum trei luni când n-a obținut niciun rezultat la apelul lansat de la Londra ca toți cehoslovacii să se răscoale și să ajute trupele de ocupație rusești. În fine, s-a stricat cu statele mici, pentru că le-a refuzat prietenia, rând pe rând, de dragul Rusiei.

Iar pe plan intern, Slovacia s-a învățat să se guverneze singură. Ei nu mai vor să audă de Beneš și de o politică centralistă. Cehii comuniști vor mai mult decât ceea ce oferă Beneš. Vorbind despre partidele cehoslovace, Beneš vrea numai trei. Stânga, care a căutat să fie organizată de către Bechyně fără prea mult succes, pentru că Bechyně vrea pentru social-democrați președinția Consiliului, Ministerul de Interne și Ministerul de Război, iar celelalte grupări se opun; centrul ar fi Partidul Catolic, dar Šrámek nu vrea să audă de așa ceva; și în fine dreapta, dar care să nu fie Partidul Agrarian, deși ar trebui bazată pe elementele agrariene. După părerea lui Osuský, Beneš a căutat întotdeauna să arunce responsabilitatea München-ului pe Hodža. La despărțire mi-a dat adresa lui și mi-a cerut să vin pe la el și să-l văd.

Seara la CESYS a vorbit Stephen Jack (actor & broadcaster) despre „Artistul și locul acestuia în societate". Deși a fost cam puțină lume, totuși am avut o discuție animată și foarte interesantă.

Bombele astea zburătoare vin regulat ziua și noaptea. Unde cad fac mare prăpăd, dar nimeni nu le ia prea în serios. E mai mult un efect manual decât psihic, deși și acesta se referă abia la o parte minoră a comunității.

Joi, 29 iunie 1944

A murit dr. Milan Hodža. Săracul Fedor. Viorel a făcut un singur comentariu: *Are noroc, Beneš.* Ideea federației pierde un suporter de primul ordin.

Miercuri, 5 iulie 1944

Louis Marin, un mare prieten al României, a vorbit despre problema Germaniei la noi la Eaton Sq. Viorel a prezidat. În cuvântul de deschidere a vorbit despre rolul Franței în Europa și despre speranța pe care o avem noi că Franța își va relua locul de frunte ce-i revine de drept. Vorbind despre legăturile lui Louis Marin cu România a pomenit procesul Memorandului la care a asistat și Louis Marin. Peste 80 persoane au fost prezente, printre alții Harold Nicholson, Lady Colefax, Lady Manxwell, Gavrilović, Osuský, Torma, Bevan von Linden, Kowalewski, Cannon Douglas, Cannon Don, ministrul Letoniei, prof. Hancher, Voigt etc.

Louis Marin a dezvoltat teoria că toate statele dictatoriale sunt agresoare și că România nu este decât o victimă în aceeași categorie, cu Franța, Iugoslavia, Cehoslovacia, Polonia etc. E interesant de menționat că până aproape de sfârșitul conferinței a fost liniște relativă. Din când în când se auzea câte o explozie, dar toate erau îndepărtate.

Tocmai când Louis Marin se pregătea să-și încheie conferința cu o frază frumoasă, una din „bombele astea zburătoare" a căzut foarte aproape. A fost puțină agitație, dar n-a durat mult. În special doamnele s-au grăbit să se ferească de geamuri.

După ședință, Viorel m-a prezentat lui Louis Marin ca nepotul lui dr. Ion Rațiu și vărul lui. Louis Marin n-a spus nimic. S-a uitat numai lung la mine, mi-a ținut mâna mai mult decât e normal și mi-a strâns-o cu vioiciune.

Înainte de a se întoarce la Holton, Viorel mi-a spus cu toată tăria că discuțiile de pace nu au fost întrerupte. Doi indivizi sunt în contact cu Aliații. Se pare că au mandat și din partea lui Antonescu, și din partea lui Maniu. M-a rugat să mă interesez dacă vor sosi la Londra pentru că el a fost informat că da și i s-a cerut să-i contacteze. Între altele, mi-a spus că Maniu a declarat în diferite rânduri că reprezentantul lui în Londra este Bianu și nu Pavel Pavel.

Bombele astea au început să enerveze pe toată lumea. Coca aproape că nu mai își poate stăpâni nervii. Plânge la fiecare minut. Mi-e foarte milă de ea. De fapt, n-are niciun sens să fii nervos pentru că efectul bombei nu este prea grozav. În comparație cu toamna anului 1940 este mult mai bine. Partea tristă însă este că vin în continuu, ziua și noaptea. Șansele de a te lovi sunt mult mai mici decât în 1940, tensiunea nervoasă însă este mai mare. În ceea ce mă privește nu pot să mă plâng de nimic. Nu pot să pierd mai mult decât o viață și pe asta o datorez țării ca orișicare alt tânăr român în zilele tulburi de astăzi. Dacă aș sta la Holton poate că aș fi ferit de o moarte violentă, dar n-aș putea să lucrez pentru interesele țării. Aici în Londra, de bine, de rău, mai văd lume și țin viu interesul în România în toți cei cu care vin în contact.

Joi, 6 iulie 1944

M-am întâlnit cu dna Richards din nou. Era cu un tânăr american, Voitichenko. Tatăl lui, de origine ucraineană, este compozitor. E foarte simpatic și foarte inteligent. După ce am rămas numai cu Nina Richards am discutat chestiunea românească din nou. I-am spus că discuțiile de pace continuă și că doi români sunt în drum spre Londra. *Daily Telegraph* a publicat astăzi un articol cu privire la această chestiune. De asemenea, i-am spus de chestiunea Carol – Pangal și de știrea pe care am primit-o de la Viorel, că de fapt Carol a fost deja contactat de către români. I-am făcut un expozeu lung de ce eu cred că politica prezentă a Aliaților este greșită față de România și că în felul acesta va fi imposibil să se facă ceva. Punctele principale ale acestui argument au fost că românii sunt mai uniți decât oricând. Războiul contra Rusiei a devenit un război de apărare a gliei strămoșești. Toată rezistența împotriva lui Antonescu se pierde în vânt pentru că nu există niciun punct fix în politica Aliaților pe care s-ar putea rezerva cei ce se opun lui Antonescu. Dacă ar exista o organizație românească în străinătate atunci toți cei care își dau seama

că politica lui Antonescu este dezastruoasă s-ar strânge, în mod automat, în jurul acestui nucleu. Aceasta pentru două motive. În primul rând pentru simplul motiv că ar exista un astfel de nucleu, iar în al doilea rând cei din țară și-ar da seama că aliații se interesează de soarta României și că vor să o ajute să părăsească Axa.

În situația prezentă, tocmai pentru că văd că aliații nu dau niciun sprijin prietenilor vechi ai Angliei (e.g. Tilea), rezistența potențială din țară, în disperare de cauză, l-au contactat pe Carol.

Noi ne opunem revenirii lui Carol – deși dl Mateescu tot nu ne crede. Credem că acesta ar strica și din punct de vedere intern, cât și extern. Intern, ar împărți România în două tabere. Extern, România ar deveni din nou scena unei opere bufe, unde regele pleacă și se reîntoarce după cum îl taie capul.

Aliații s-au pronunțat împotriva revenirii lui. Dacă ar fi consecvenți ar trebui să recunoască o organizație românească, căci numai astfel se poate împiedica tendința opiniei publice din România să se miște în favoarea lui Vodă Carol.

Propaganda prin BBC este dezastruoasă. În loc să se ceară românilor să treacă de partea aliaților lor tradiționali și să se elaboreze asupra faptului că Germania n-a fost niciodată prietena sinceră a României, românii nu primesc decât amenințări idioate. Li se spune în continuu cât de puternici sunt Aliații; îi amenință cu bombardări din ce în ce mai mari și în consecință li se cere să depună armele. Această politică dovedește o incompetență completă și o neînțelegere a psihologiei românilor. Ar putea chiar să fie comparată cu efectul bombelor „pârțâitoare" asupra Angliei. Tragedia României este că problema românească este mânuită greșit. Ei ar vrea să iasă din război și ar face-o fără ezitare dacă ar vedea că Aliații se interesează de soarta României, dacă li s-ar da o șansă militară și dacă viitorul țării nu va depinde în întregime de bunul plac al Rusiei.

Iată informațiile primite de la ea. Prin 25–26 iunie se vorbea foarte mult de invazia în Balcani (coasta Dalmației). Acum, deși nu este exclusă, posibilitatea de realizare este tot mai mică. Din toate rapoartele ce-i trec prin mâini reiese că românii sunt considerați ca degenerați, îndrăgostiți de lux și desfrânare sexuală și plini de frica morții. Englezii au adoptat politica de terorizare a populației românești. Se pare că petrolul românesc a devenit din nou un factor important pentru efortul de război german. În consecință, bombardarea Ploieștiului are prioritate în strategia generală.

Aceste informații se potrivesc de minune cu concluziile mele. În orice caz explică politica prezentă a Aliaților vizavi de România. Din nenorocire, eu cred că în felul acesta România nu va ieși din război. I-am și spus-o atunci când i-am arătat cât de eronate sunt punctele pe care se bazează politica aliaților de război. „Tragedia este că această politică va face pe români să lupte până la ultimul om." Mi-a promis că va face un nou memorand și că-mi va da și mie o copie.

Vineri, 7 iulie 1944

Întors la Holton i-am povestit toată întrevederea mea lui Viorel. Apoi am discutat îndelung opinia dezastruoasă pe care o au englezii despre noi românii. Am fost de acord că pentru a o schimba trebuie să se lucreze constant și asiduu pe o perioadă de vreo 10 până la 20 ani. Orice inexactitate cu privire la România trebuie urmărită și [la] tot ce apare în presă trebuie răspuns și pus la punct. Când te gândești că sunt 25 de ani de când România Mare a luat ființă și nu s-a făcut aproape nimic. De fapt, din ce-am putut eu să-mi dau seama singurul care a făcut ceva treabă a fost Viorel. Toți ceilalți, în special Titulescu, nu s-au interesat deloc. E interesant de observat că Titulescu are un nume și o reputație foarte bună peste tot aici, în Anglia, ceea ce dovedește încă o dată că politica lui Titulescu a fost ca

România să beneficieze de pe urma renumelui său bun în loc ca să fi fost pe dos.

Ceea ce ne revine nouă de făcut este să hotărâm în prealabil dacă Anglia va juca un rol important în politica mondială de-acum în 20 ani. Dacă răspunsul este afirmativ, atunci delegația României la Londra trebuie să devină o adevărată armată de specialiști și de oameni de încredere care să lucreze cu toată conștiinciozitatea pentru a ridica renumele țării. Bineînțeles dacă răspunsul este negativ atunci nu se merită să se depună toate aceste eforturi costisitoare. Probabil că ele vor trebui dozate la Moscova sau la Washington.

Apoi am discutat chestiunea Vișoianu[1], fost ministru la Haga. E aproape de neînțeles de ce știrea a ieșit în presă. Viorel crede că orice încercare a României de a ieși din război este sabotată cu regularitate de către autoritățile engleze.

Mai târziu, în grădină, m-am folosit de ocazia c-am fost singur cu Arthur și cu Will Henderson și le-am spus toată povestea. Naționaliști cum sunt amândoi, au respins orice posibilitate ca această scăpare de informație să fie datorată autorităților engleze. Cu toate acestea cred că am reușit să le strecor o bănuială în suflet, căci le-am arătat că dacă autoritățile engleze de cenzură ar fi dat măcar o indicație ziariștilor că știrea Vișoianu are importanță militară, nimeni n-ar fi publicat-o. Aceasta în cazul în care știrea ar fi ajuns la Londra fără ca autoritățile engleze să fi știut de ea. Dar, am arătat eu mai departe, toate știrile ce sunt trimise din Turcia trec prin atașatul de presă de la legația engleză din Ankara. O scăpare prin această dublă cenzură este aproape

[1] Constantin Vișoianu (1897–1994), avocat, diplomat și om politic. A fost ministru de Externe în al doilea guvern al generalului Sănătescu și în guvernul generalului Nicolae Rădescu. A ajuns în exil (1946) cu sprijinul Legației SUA din București și a devenit unul dintre cei mai mari adversari ai generalului Rădescu. După retragerea lui Nicolae Rădescu din funcția de președinte al Comitetului Național Român (1950), Vișoianu a condus această organizație până în 1975, când s-a desființat.

de necrezut. Ei n-au acceptat argumentarea mea, în orice caz îndoiala li s-a strecurat în suflet. Arthur şi-a însemnat numele lui Vişoianu şi va căuta să afle adevărul.

Miercuri, 19 iulie 1944

Astăzi a avut loc recepţia dată de către societatea noastră în onoarea patronilor Asociaţiei Studenţilor Români în Marea Britanie. A fost un succes desăvârşit. Au insistat ca Dinu să-şi însemne cu amănunt tot ce s-a petrecut, ca mai apoi să putem să publicăm o broşură despre activitatea societăţii.

Arthur Greenwood, conducătorul opoziţiei din Casa Comunelor, a deschis recepţia rostind vreo câteva cuvinte de bun venit şi de laudă la adresa Arhiepiscopului de Canterbury. Dr. Temple a vorbit despre importanţa frontierelor în crearea noţiunii de libertate, despre importanţa educaţiei şi despre rolul noţiunilor fundamentale cu privire la rostul vieţii individuale în viaţa popoarelor. Soluţia este viaţa creştinească închinată lui Dumnezeu.

Imediat după dr. Temple, Arthur Greenwood a arătat pe scurt că o societate omenească nu poate să fie civilizată şi progresistă decât dacă se bazează pe respectul vieţii şi opiniei individului. A spus că dacă ar fi cu 40 de ani mai tânăr şi-ar dedica viaţa unui apostolat al înfrăţirii popoarelor cu privire la un minimum de idei în comun. Geniul politic al popoarelor Marei Britanii este tocmai această abilitate de a realiza *the agreement to disagree*[1]. El este foarte fericit să stea de vorbă cu Tory, deşi nu poate să sufere ideile acestuia, tocmai pentru că are un respect profund pentru individ. Acesta este după părerea lui răspunsul politicianului la problema pe care a ridicat-o Arhiepiscopul de Canterbury. Tineretul lumii, din care tineretul român este o parte, poate

[1] Întors acasă în 1990, Ion Raţiu va declara deseori „Voi lupta până la ultima mea picătură de sânge ca să ai dreptul să nu fii de acord cu mine!".

să realizeze acest lucru cu mai multă uşurinţă decât generaţiile vechi. Ne doreşte tot succesul.

Apoi a vorbit Dinu. Foarte bine şi foarte modest întocmai după cum ne înţelesesem. A utilizat informaţiile pe care i le-am dat eu cu privire la întrunirea organizată la Oxford în 1894. A mulţumit patronilor pentru sprijinul spiritual pe care ni l-a dat şi a încheiat spunând că societatea noastră a căutat să stabilească legături de prietenie cu englezii şi a ajutat din plin pe CESYS.

După Dinu, Cannon Douglas (care şi el a ajutat la organizare) l-a rugat pe Viorel să mulţumească Arhiepiscopului şi lui Greenwood în numele celor prezenţi. Viorel a făcut-o bine, reamintind celor prezenţi legătura dintre Biserica Anglicană şi Biserica Ortodoxă Română. În fine, Cannon Douglas a făcut un omagiu lui Marcu Beza şi a prezentat Arhiepiscopului caseta lui Beza „Bysantine Art". Greenwood a închis recepţia cu uşurinţa şi farmecul unui orator experimentat.

Sâmbătă, 22 iulie/Marţi, 25 iulie 1944

Am petrecut patru zile în districtul Lacului Westmoreland. Am fost de două ori la inginerul George Constantinescu[1] acasă,

[1] George (Gogu) Constantinescu (1881–1965), inginer, membru al Academiei Române. S-a stabilit în Anglia încă din anul 1910. A fost consilier al Amiralităţii britanice. La începutul anilor 1930 a revenit în ţară pentru o perioadă, pentru a folosi convertorul de cuplu la motoarele Întreprinderii Malaxa. S-a întors în Anglia, unde a continuat colaborarea cu Amiralitatea britanică, iar după război s-a retras la Lancashire. În 1926, *The Graphic* aprecia că se număra printre cei mai mari oameni de ştiinţă ai lumii, alături de Einstein, Marconi ş.a. A avut peste 120 de brevete de invenţii în domenii diferite (betonul armat, în domeniul teoriei sonicităţii – a realizat un dispozitiv folosit de britanici care permitea ca mitralierele să tragă printre palele elicelor câte 2 400 gloanţe pe minut). Potrivit însemnărilor din jurnal, Ion Raţiu l-a cunoscut prin intermediul Taniei Stanham, angajată la Ministerul Economiei de Război.

care m-a primit foarte bine și cu multă simpatie. Evident, am discutat problemele românești aproape tot timpul.

Mi-a vorbit, în primul rând, de încercările lui de a lega România de Anglia într-un mod efectiv, încercări care i-au fost zădărnicite de interesele politicienilor.

Apoi am discutat despre situația prezentă și ce se poate face pentru a servi cauzei românești. Constantinescu crede că toți politicienii români de aici, în frunte cu Tilea, nu mai au niciun viitor pentru că s-au compromis atât în fața românilor, cât și în fața englezilor. Este convins că Free Romania este o organizație procarlistă (la protestele mele mi-a arătat scrisorile lui Ghica în care acesta spunea răspicat că se așteaptă la salvarea României prin Carol al II-lea) și că viitorul este al tineretului. Mi-a sugerat ca toți românii tineri de aici să ne unim și să formăm un grup. El este convins că vom obține suportul autorităților engleze. În orice caz el este gata să intervină pentru noi.

I-am explicat puțin situația românilor de aici, fără să-l autorizez, și am adăugat că eu personal am ajutat și sunt gata să ajut toți românii care folosesc cauzei românești, indiferent de culoarea lor politică. Când i-am arătat că noi, tinerii, nu putem să construim ceva ce ar obține suportul autorităților englezești și că este greu ca aici în Anglia să fim luați în serios tocmai pentru că nu avem o experiență politică, Constantinescu a protestat vehement. M-a asigurat că n-am dreptate. Ceea ce ne trebuie este doar curățenie sufletească și muncă.

În fine, după lungi discuții foarte interesante, i-am promis că voi căuta să strâng toți tinerii români într-un fel de grup de studiu, scopul acestuia fiind publicarea de informații autentice asupra României.

Miercuri, 2 august 1944

Am luat masa cu Peter Woodard și cu Madejwski la Potomac. Peter îmi spune că a vorbit cu John Reed, fost secretar al treilea

la legația britanică din București, care este astăzi șeful secției românești a Foreign Office. Acesta i-ar fi spus că Tilea este „în dizgrație".

Seara la CESYS l-am avut pe Victor Raikes, care a vorbit despre „Nevoia de federație în Europa de după război". A fost foarte interesant și a dovedit că cunoaște problemele Europei Centrale foarte bine.

Vineri, 4 august 1944

Astăzi dimineață, când a sosit Viorel în Londra, i-am dat ultimele știri, inclusiv știrea că el nu este agreat de către Foreign Office. S-a zburlit cu totul, că el nu mai vrea să audă nimic. „Săptămâna trecută am luat masa cu John Reed, care mi-a spus răspicat să-mi scot din cap prostiile că nu sunt agreat de Foreign Office". I-am arătat că același John Reed i-a dat o informație diametral opusă lui Peter Woodard.

La 11 a.m. l-am văzut pe Peter Woodard la Fullers în Regent Street. Era cu John Lyons. Am luat o cafea împreună și el mi-a donat un cec de 10 lire pentru CESYS.

Tania Stanham, șefa serviciului românesc de la Ministry of Economic Warfare, care m-a dus la Constantinescu, a venit să mă vadă la sediul CESYS. Am vorbit bineînțeles despre vizita noastră la Constantinescu. Ea mai rămăsese încă trei zile după ce eu m-am întors la Londra. Mi-a spus că Constantinescu a fost impresionat de mine foarte favorabil, ba chiar i-a arătat ce spunea Seton-Watson despre dr. Ioan Rațiu. Apoi, m-a întrebat ce am de gând să fac.

Răspunsul meu a fost foarte lung. Întâi i-am spus că nu am de gând să alcătuiesc o nouă grupare românească pentru că această grupare va discredita și mai mult renumele de român aici în Anglia. I-am arătat că printre obiecțiile principale ale englezilor împotriva noastră este aceea că noi nu putem să fim uniți. Dacă noi, tinerii, am organiza un grup (să presupunem că acest lucru este

realizabil) am da naștere la o nouă polemică între români care nici într-un caz nu poate să ne folosească și care mai curând sau mai târziu va ieși în public și ne va coborî și mai mult în ochii opiniei publice de aici.

În al doilea rând, i-am spus că sunt foarte sceptic asupra succesului strădaniilor mele de a aduna toți tinerii într-un mănunchi. I-am vorbit despre Podea, Cristea, Gheorghiu, despre Danielopol, Styrcea, Niculescu și alții și am ajuns la concluzia că acești indivizi nu vor face treabă și foarte probabil nici nu vor accepta să colaboreze la crearea unui nou organism politic. În consecință, eu cred că ideea creării unei noi grupări politice trebuie abandonată. În schimb, nu văd de ce nu am încerca să facem un grup de studiu. Personal, eu nu cred că Constantinescu va avea vreo obiecție. Presupunând că acest grup va deveni o realitate și că vom publica cele plănuite cu Constantinescu la Oxen House, atunci scopul este atins. Ceea ce are importanță este faptul că cunoștințele despre adevărata Românie sunt răspândite în această țară. Mijlocul prin care s-a ajuns la publicarea lor are o importanță neglijabilă.

Am crezut de datoria mea să o avertizez asupra unei chestiuni destul de importante și anume i-am cerut să nu vorbească nimănui despre promisiunea de sprijin pe care o am de la Constantinescu. I-am explicat că atunci când voi încerca să capăt suport pentru această idee, nu pot spera să obțin un succes sută la sută. E mai mult ca probabil că unii dintre cei cu care voi vorbi mă vor refuza. E bine, aceștia vor porni intrigi împotriva mea și la englezi, și la Constantinescu, dacă vor ști că eu mă bucur de sprijinul lui. Odată alcătuit grupul nostru, atunci vom putea să dăm în vileag și numele lui Constantinescu, și rolul important pe care l-a avut în crearea acestui „grup de studii".

Tania Stanham a fost întru totul de acord cu mine. M-a întrebat apoi care este atitudinea mea față de cei de la [maiorul] Back. I-am răspuns că eu n-am niciun prejudiciu împotriva niciunui

român. Am adăugat că respect pe toţi cei ce servesc cauza românească aici în Anglia.

„Vezi, ceea ce contează sunt interesele permanente ale poporului român. Noi avem nevoie de un renume bun. După cum ştii, acesta nu e cazul. În această situaţie oricine ajută la îmbunătăţirea renumelui României aici, în Anglia, bine merită de la naţiune. Peste o sută de ani, când se va scrie istoria acestui război, intrigile mărunte dintre Cornea şi Tilea sau dintre Back, Mateescu şi Tilea nu vor avea nicio importanţă. Ceea ce va conta însă este acea operă constructivă, picătură cu picătură, prin care România este ridicată în ochii publicului englez. Acesta este criteriul după care judec eu şi din acest punct de vedere sunt în măsură să afirm că MRL a făcut o treabă foarte bună." I-am spus că sunt angajat în alcătuirea unei statistici a activităţii membrilor Comitetului Naţional.

Apoi am continuat: „Ce scuză pot să aibă cei din Biroul Românesc pentru că n-au activat?" Că guvernul englez le-a cerut să stea cu mâinile în sân pentru că astfel să se bucure de simpatia acestui guvern? O astfel de scuză nu va fi acceptată niciodată de poporul român, iar pentru istoricul din anul 2000 d.H. toată această delăsare nu va însemna decât 4 ani şi jumătate pierduţi. Şi vina lor apare şi mai mare, dacă se ţine seama că în această perioadă România avea o nevoie exorbitantă de propagandă, tocmai din cauza tragediei în care ne găsim. MRL a făcut mult mai mult decât se bănuieşte. Fiecare din membrii Comitetului Naţional a depus o muncă rodnică şi astăzi ne putem lăuda cu mai multe conferinţe ţinute decât a făcut Antonescu în ţările Axei cu tot aparatul de stat la dispoziţia lui.

Seara, când m-am întors la Holton, am stat de vorbă cu Viorel. Mi-a spus că polonezii sunt hotărâţi să semneze o alianţă cu Rusia. El crede că şi noi românii trebuie să facem acelaşi lucru şi că el vrea să facă o declaraţie publică în acest sens, imediat după ce se anunţă semnarea alianţei polono-ruse. Mi-a adăugat

că George Emil Iliescu i-a strâns mâna și la felicitat călduros atunci când i-a spus despre această hotărâre și că Pavel Pavel este și el de acord. Eu am rămas tăcut. M-a întrebat dacă nu sunt de acord? [Am răspuns:]

„În principiu sunt de acord și voi fi alături de tine și în această chestiune. De altfel, eu am afirmat credința mea în nevoia de a stabili o legătură corectă cu caracter permanent între Rusia și România încă din februarie trecut. Totuși cred că nu trebuie să o facem acuma. Și aceasta din trei motive:

România, de bine, de rău, luptă unită împotriva cotropitorului rus. Tânărul român își dă viața apărându-și glia. Nu este momentul așadar, să spunem că trebuie să ne alăturăm Rusiei. Chiar dacă se va face, trebuie redactată cu foarte multă grijă.

Englezii n-au făcut o politică prorusă din marea lor dragoste pentru Rusia, ci pentru că n-au avut încotro. Tu, Viorel, ai stat alături de o politică proengleză din convingere și nu pentru că ai avut vreun avantaj. Dimpotrivă. Mai curând sau mai târziu ei îți vor recunoaște acest merit. Nu este cazul, așadar, să schimbi atitudinea în ultimul moment. Să devii din proenglez, prorus, în ceasul al doisprezecelea. Dacă o faci, englezilor nu le va conveni și te vor acuza de oportunism.

Dacă faci această declarație imediat după ce se va anunța semnarea alianței polono-ruse, toate acuzele ce ți s-au adus de către cehi în trecut, vor obține o bază puternică și serioasă. Într-adevăr atunci vor putea spune pe bună dreptate (aparențele vor îndreptăți-o) că ai făcut tot timpul o politică dirijată de către polonezi.

În sfârșit, dacă facem acest lucru, care va fi deosebirea dintre noi și Davila, afară doar de faptul că Davila a spus acest lucru cu vreo doi ani și mai bine mai repede decât tine."

A rămas foarte gânditor după răspunsul meu, apoi mi-a dat dreptate, mai ales cu privire la primul punct și la adevărul că Davila a spus același lucru cu mult înainte.

Ceea ce mă supără însă din toată chestiunea este faptul că Viorel dă dovada tot mai mult că nu are statura politică necesară unui apostolat pentru cauza românească. Dacă în trecut a fost convins că o alianţă cu Rusia însemnă absorbirea elementului românesc în masa slavă (a spus acest lucru de multe ori), atunci nu mai poate să vină astăzi şi să spună că România trebuie să semneze şi ea o alianţă cu Rusia. Se vede că n-are o viziune politică suficient de bună. Întotdeauna a propovăduit cauza Europei Centrale federalizate. Mai mult chiar ne-a asigurat de nenumărate ori că această federaţie va deveni o realitate după războiul actual. Se pare că a greşit. Eu cel puţin, chiar dacă am îmbrăţişat această idee cu toată căldura şi entuziasmul meu tânăr, n-am pierdut niciodată din vedere că federalizarea Europei Centrale rămâne un deziderat şi n-am jucat banco pe înfăptuirea ei după război. Clubul CESYS a fost creat pe ideea apropierii între popoarele Europei Centrale, având drept ideal final (neînscris în scopurile societăţii, dar mărturisit) unirea tuturor ţărilor noastre într-o federaţie sau confederaţie. Emfaza însă a fost întotdeauna pusă pe faptul că prietenia ce se creează între membri este adevărata realizare a societăţii.

Joi, 10 august 1944

Seara, la Holton Place, am celebrat ziua de naştere a lui Will Henderson. Toţi au fost foarte veseli. S-a băut o sticlă de şampanie şi Will a făcut un mic „discurs". „Nicăieri, în afară de familia mea proprie, nu m-am simţit aşa de bine ca aici. Am serbat multe onomastici... Asta este una din cele mai reuşite! Să sperăm că la anul vom sărbători-o într-o Românie liberă şi fericită."

După cină s-a discutat chestiunea României. Pavel a sugerat să se facă un manifest de aici din Londra către toate misiunile diplomatice româneşti din străinătate, să se capete suport şi apoi să se facă un manifest către ţară. Pavel Pavel crede că e necesar să avem suportul guvernului britanic şi al guvernului american. Viorel a

fost de acord, cu deosebirea că el preferă să se obțină suportul celorlalți români din străinătate pe cale de tratative secrete.

Odată ideea lansată, W. Henderson, care era foarte bine dispus față de România, a discutat pe larg toate posibilitățile României de a salva ceea ce se mai poate salva. Concluzia lui este că o acțiune trebuie luată imediat. Toate țările Axei (Bulgaria, Ungaria) caută să-și salveze pielea proprie. România este singura care întârzie să facă ceva. Maniu, oricare ar fi posibilitatea lui în țară, a dovedit că este incapabil de acțiune. Generația următoare trebuie să ia frâiele în mână. În general, este foarte improbabil că se va face ceva din țară, aceasta datorită prezenței germanilor, în primul rând. În consecință acțiunea trebuie pornită dinafară. Nu este de acord cu Pavel Pavel atunci când acesta vrea să capete suportul cât mai multor oameni din străinătate. Este mult mai bine dacă se obțin puține semnături, dar acestea trebuie să fie de bună calitate. Dacă manifestul este semnat de Viorel, Pavel Pavel și Gafencu este destul. Este necesar să se adopte o atitudine realistă față de problema rusească, să acceptăm Transilvania în schimbul Basarabiei și al Bucovinei de Nord.

Viorel, Pavel Pavel și Arthur Henderson au fost de acord că nu se poate vorbi despre o chestiune teritorială într-un manifest. Apoi Viorel a sugerat ca prin guvernul britanic să se ofere lui Gafencu să semneze primul acest manifest. Pavel Pavel l-a întrebat pe Arthur care este opinia lui. Arthur a declinat să se pronunțe pentru că el este membru al guvernului, dar a spus că dacă ar fi în locul nostru ar face la fel.

P.P.: Ce e de făcut? Care sunt pașii pe care trebuie să-i facem?

W.H.: Faceți manifest imediat și adăugați o serie de principii pe care sunteți hotărâți să le respectați. Marți mă întorc la Londra și voi lua contact cu George Hall. El va considera chestiunea, va cere avizul secției românești din Foreign Office și va prezenta-o lui Eden. Cred că în mai puțin de trei zile vom putea avea un răspuns definitiv.

Cu toţii am acceptat sugestia. Rămâne ca mâine să se facă manifestul.

Pe drum spre casă am rămas cu Pavel Pavel şi am discutat tot timpul [despre] chestiuni româneşti. În primul rând mi-a vorbit mult de nevoia de a publica un pamflet despre Basarabia şi a căutat să mă convingă să public eu raportul meu. I-am spus că o voi face cu dragă inimă, dar că voi adăuga acestui pamflet şi o profesiune de credinţă.

Apoi s-a întors la subiectul lui favorit: îmbunătăţirea cadrelor Ministerului nostru de Externe. A tunat şi fulgerat împotriva grecoteilor care nu-şi cunosc ţara şi mi-a spus că el e de părere ca eu să vin aici în Londra în calitate de prim-secretar. I-am spus că n-am ambiţii diplomatice şi i-am amintit că eu am o carieră dacă mă întorc în ţară, am din ce să trăiesc chiar dacă nu fac nimic şi că, în sfârşit, mi-e foarte dor de ţară. Mi-a răspuns că nu trebuie să uit interesele ţării; bineînţeles, eu am fost de acord. Dacă se crede că eu aş putea face o treabă bună aici, mai bine decât alţii, voi accepta să rămân.

Marţi, 15 august 1944

În ultimul timp am avut o mulţime de ştiri fantastice. La un moment dat a apărut în ziare (*The People*, duminică, 13 august) că Antonescu a demisionat şi că Maniu Brătianu şi alţii vor forma un guvern care va face ieşirea României din război. Tot acest timp chestiunea României a fost dezbătută şi discutată în toate formele ei de către Pavel Pavel, Viorel, Hendersoni şi de mine. Pavel Pavel i-a dictat lui Viorel un manifest către ţară. Viorel l-a tradus şi apoi Will Henderson l-a corectat. În prealabil, bineînţeles, l-am discutat cu toţii şi am făcut observaţiile noastre. Forma definitivă se găseşte în dosarul meu. Acest manifest a fost predat lui W. Henderson, care s-a angajat să-l facă să parvină la cei mari de la Foreign Office.

Miercuri, 23 august 1944

Am luat prânzul cu Grosfeld, Gustaw Gottesman și Viorel. S-au vorbit o mulțime de lucruri interesante în special în legătură cu conferința monetară de la Bretton Woods. Trebuie menționat că ceea ce l-a impresionat mai mult a fost lipsa de unitate de vederi și de pregătire a europenilor.

Gustaw mi-a spus că n-a îndrăznit să vorbească cu Davila, precum i-am cerut să facă la plecarea lui în America, pentru că atât din sursă americană, cât și din sursă poloneză a fost informat că Davila este un fel de informator sută la sută al ambasadei ruse. Pe Hodža nu l-a văzut pentru că a murit înainte de a fi putut ajunge la el. Central European Planing Board și Free Europe (de sub conducerea lui Felix Gross) sunt gata să ne ajute în activitatea CESYS. Sunt chiar gata să ne pregătească o parte din materialul de care avem nevoie pentru publicațiile noastre.

M-am întors acasă foarte târziu (1.30 noaptea), dar Barbu Niculescu încă nu adormise. M-a chemat și mi-a spus că la 22.30 Radio București a anunțat că România a acceptat termenii de pace propuși de Aliați. Un guvern, generalul Constantin Sănătescu, având ca membri și pe Maniu și Brătianu. Regele Mihai a făcut o proclamație către popor în care a anunțat acceptarea condițiilor aliate și a cerut poporului să pornească lupta la vest împotriva celor ce ne-au fărâmițat țara.

După ce au trecut peste primul moment de surprindere am început, împreună cu Barbu, să facem o mulțime de preziceri și să examinăm posibilitățile de activitate din viitor.

Barbu mi-a vorbit despre luarea Budapestei; se gândea la 4–5 zile în care cei din Banat vor putea ajunge acolo. Mi s-a părut mult, mult, prea optimist, așa că n-am făcut niciun comentariu. Pe urmă am discutat chestiunea Bulgariei și ni s-a părut amândurora că Bulgaria va ieși și ea cât de curând [din Axă][1]. Apoi Barbu

[1] Bulgaria a ieșit din Axă la 8 septembrie 1944. La 16 septembrie trupele sovietice intrau în Sofia (n. coord.).

a sugerat că Bulgaria trebuie să aleagă între trei căi de urmat: fie uniune cu Iugoslavia, fie uniune cu România, fie să rămână singură. În fine, nu trebuie uitată posibilitatea unei uniuni balcanice. Cu toate acestea, dintre cele trei posibilități Barbu înclina pentru prima, care este pe placul Rusiei și nu pentru a doua care ar fi mai mult pe placul bulgarilor, căci astfel ar avea Dobrogea.

M-am gândit asupra celor două probleme practice de activitate imediată:

1) Care este situația internă? Găsesc că schimbarea prezentă a fost făcută foarte bine. Proclamația a fost redactată în termeni foarte potriviți și, după părerea mea, va fi destul de ușor ca prin lupta împotriva ungurilor să se evite repercusiunile aspectelor morale ale chestiunii: cum putem să fim astăzi inamicii germanilor când până ieri eram prietenii și aliații lor?!

Un guvern de concentrare națională, cum se pare că avem în momentul de față, este în stare să țină în mână întreaga țară, deși altfel acest lucru ar fi imposibil. Fracțiunea Horia Sima pentru moment nu contează. Țara este în spatele actualului guvern.

2) Ce trebuie făcut aici în Anglia și ce posibilități de realizare avem la îndemână. Întâi trebuie să dramatizăm pe cât posibil ieșirea României din război. Apoi să insistăm tot mai mult asupra contribuției efective a României la victoria finală. Paralel cu aceasta și în mod gradual, trebuie să explicăm de ce a participat România în războiul actual. Atitudinea loială, umană și creștinească pe care au avut-o trupele de ocupație române și nu în ultimul rând informații despre România.

Mijlocul cel mai eficace de a influența opinia publică engleză este presa cotidiană și periodicele săptămânale, bilunare și lunare. Primul pas ar fi contactarea tuturor jurnaliștilor cu care avem deja legături (Wymer, Peter Matthews, Robin Duff, Dunkerley, Bill Astor) și crearea de noi contacte. Explicarea cazului României la aceștia din urmă și obținerea de coloane în ziare.

Ori de câte ori această publicitate prin presa stabilită este imposibilă (fie că se obiectează României în sine, fie că anumite lucruri neplăcute Rusiei nu pot fi publicate), atunci trebuie să se recurgă la pamflete publicate de către englezi și de către români.

Stagiile acestei activități sunt identice cu cele de mai sus. Contactarea tuturor celor ce pot să scrie, atât englezi, cât și români, alegerea materialului de publicare, plănuirea pamfletelor ce urmează a fi publicate și distribuirea lor printre cei ce sunt la îndemână, contactarea caselor de editură. Numai în caz extrem publicarea acestor broșuri se va face în numele nostru.

În același timp în care se dezvoltă această activitate în domeniul presei, trebuie să se desfășoare o activitate diplomatică și una politică propriu-zisă.

Joi, 24 august 1944

Ziarele sunt foarte favorabile României. Toate laudă curajul regelui și a oamenilor care au făcut schimbare. Sunt însă trei excepții: *Daily Express* (Beaverbrook); *Daily Worker* (Partidul Comunist) și mai puțin *Daily Mail* (Rothermere).

M-am întâlnit cu Nina Richards, care mi-a cerut o serie întreagă de informații cu privire la schimbare. I le-am dat cu multă plăcere. Ceea ce vroia ea să știe în special era: „știam (noi, Free Romania) sau nu știam că această schimbare se va întâmpla?" Răspunsul meu a fost că noi știam de tratativele conduse de Niculescu-Buzești și de Vișoianu și că ne așteptam ca schimbarea să se producă din moment în moment.

La prânz ne-am întâlnit la Eaton Sq. și am decis să raportăm imediat Majestății Sale pentru serviciul militar. Am făcut o telegramă pe care au semnat-o, amiralul, George Emil, Viorel, eu, Barbu Niculescu, Radu Tilea, Barbu Călinescu și Belitoreanu.

După-masă m-am dus la CESYS, căci aveam vreo câteva chestiuni urgente de aranjat. Acolo l-am întâlnit pe Dinu Beza. După ce am discutat cu el o serie întreagă de lucruri, l-am sfătuit să facă

același lucru pe care l-am făcut și noi. Să meargă și să-și ofere serviciile militare la legația suedeză.

Înainte de cină m-am întâlnit cu Dick Woodwark și am vorbit cu el [despre] o serie întreagă de chestiuni referitoare la România. Am luat cina cu Bryan Bevan. Voia să știe o mulțime de lucruri despre situația politică din România. I-am dat toate informațiile de care avea nevoie. I-am vorbit în special despre persoanele care au făcut schimbarea și am fost foarte elogios la adresa lui Maniu. Va face un articol pentru presa de nord, *The Scotsman Glasgow Herald*. Seara, la orele 22, am fost în pat. Nu dormisem aproape deloc în ultimele 48 ore.

Vineri, 25 august 1944

La 11.30 dimineața am avut o întrunire la Eaton Sq., Comitetul Național al MRL. S-a discutat atitudinea pe care trebuie să o luăm ca grupare politică. Amiralul, George Emil, Mezincescu, Radu, Sanda Stătescu, Barbu Călinescu, Cleo Sepianu și cu mine am decis în mod unanim că trebuie să încetăm de a exista întrucât nu mai avem nicio rațiune de a fi. Am făcut o declarație pentru presă. O alătur aici:

108, Eaton Square
London, S.W.1. *25 august 1944*

Stimate domn,

Comitetul Național Român s-a înființat în noiembrie 1940 pentru a protesta [față de] politica progermană a guvernului generalului Antonescu.

Comitetului Național prin activitatea sa era convins că reprezintă dorințele și opiniile majorității poporului român.

Din moment ce prezentul guvern al României s-a reîntors la politica tradițională alături de aliații anteriori, Comitetul Național Român a decis dizolvarea acestuia.

Cu stimă,

V.V. Tilea,
Amiral G. St. Dumitrescu

George Emil a fost supărat tot timpul. Se pare că îi pare rău că ne-am desființat, deși acest fapt nu însemnă că nu ne vom mai întâlni. Sanda Stătescu îmi spune că Podea ar vrea să vorbească cu mine ca să încercăm să organizăm întregul tineret român de aici, din Anglia. I-am spus lui Sanda că mi-ar face mare plăcere să putem să o facem. Îl voi vedea marți după-masă.

Am vorbit cu Dumitrescu despre pamfletul activității MRL. Am căzut de acord să-l scriem în românește și, dacă nevoia o va cere, să-l traducem și în engleză. I-am cerut sfatul cu privire la colaborarea noastră, a tineretului, cu cei de la BBC (Podea, Cristea, Gheorghiu). Mi-a răspuns ca un adevărat patriot. Deși acești oameni l-au atacat, totuși el crede că ar trebui să colaborăm cu ei. De asemenea, mi-a sugerat să organizăm o Asociație a Românilor din Anglia.

Seara am citit articolul lui Viorel. Este foarte bun și conține o serie întreagă de fapte ce n-au fost încă publicate.

Pe drum spre casă, am vorbit despre toate chestiunile importante ale politicii românești și despre locul pe care România poate să-l ia în conjunctura actuală. Apoi a vorbit despre chestiunile noastre mai mărunte. El nu vrea să se despartă de cei ce au colaborat cu el în ultimii patru ani. Dacă ar fi în locul oricărui alt politician român ar recunoaște că Viorel este cel mai indicat pentru postul din Londra (astăzi a spus cel puțin de trei ori că el nu vrea să fie numit ministrul României la Londra!) Slăbiciune omenească... E de înțeles!

I-am vorbit de vizita pe care i-am făcut-o lui Constantinescu și despre scrisorile lui Ghica pe care mi le-a arătat. Shyba spunea că Viorel și Free Romanian Movement vor reîntoarcerea lui Vodă Carol. De asemenea, i-am cerut să-mi dea detalii cu privire la afacerea automotoarelor Ganz – Frontiera. Mi-a spus tot ceea ce i s-a părut interesant și s-a disculpat în mod complet de sub acuzațiile pe care i le aduce Constantinescu.

În fine, i-am cerut sfatul cu privire la sugestia lui Podea. La început a fost contra, să nu avem încredere în ei. Cristea este un fel

de agent pentru guvernul englez, au planuri ascunse atunci când se gândesc să colaboreze cu noi. I-am răspuns că deşi amiralul a fost pentru o colaborare între tot tineretul român, dacă el crede că noi nu trebuie să ne unim, atunci eu sunt gata să ignor propunerea lui Podea.

Aşa pusă chestiunea, bineînţeles că el n-a putut să fie împotriva colaborării noastre. M-a avertizat totuşi să fim cu băgare de seamă şi să vorbesc în prealabil cu ceilalţi la Holton (Barbu, Radu, Barbu Niculescu, Ileana şi Cleo). L-am asigurat că aveam intenţia să o fac. Totodată, i-am cerut să nu le vorbească deloc înainte de a le fi vorbit eu, ca să nu mă mai acuze că vreau să fac toată chestiunea peste capul lor. Mi-a promis că nu se va amesteca deloc. În fine, mi-a spus că această colaborare a noastră nu trebuie să aibă niciun caracter politic şi mi-a sugerat chiar să intre cu toţii în Societatea Studenţilor Români. I-am răspuns că după părerea mea societatea nu mai are viaţă. Mai sunt doar trei studenţi activi şi la ultima şedinţă n-am putut să găsim un număr suficient de mare de tineri români care să accepte cele cinci posturi din comitetul de conducere. După părerea mea însă toată colaborarea noastră nu trebuie să ia o formă de societate, trebuie doar să ne întrunim şi să facem treabă.

Am sosit la Holton la miezul nopţii. Am citit ziarele de astăzi. *Daily Expres* este şi mai rău decât a fost ieri. La ora 1 noaptea am ascultat Radio România. S-a vorbit despre eliberarea Bucureştiului de către trupele româneşti şi luarea a 4 000 de prizonieri germani. Maniu a făcut o declaraţie menită atât pentru ţară, cât şi pentru străinătate, în care a menţionat un lucru foarte interesant, anume că la 20 iunie anul curent s-a constituit Frontul Democratic[1] din patru partide, naţional ţărănesc, liberal, comunist şi social-democrat.

[1] După un model sovietic impus de Stalin, în multe ţări s-a încercat realizarea unor coaliţii politice ample la care să participe partidele „burgheze" şi cele comuniste deopotrivă, având un obiectiv comun, lupta împotriva

Sâmbătă, 26 august 1944

Pavel este foarte nemulțumit și îngrijorat. Ceea ce îl supără mai mult este faptul că schimbarea în România a fost făcută fără să se fi consultat rușii. În consecință, s-ar putea foarte bine ca ei să pretindă că termenii armistițiului pe care i-a dat lui Antonescu în aprilie nu se mai aplică astăzi.

După-masa am vorbit cu Barbu Călinescu, Barbu Niculescu și Radu Tilea despre propunerea lui Podea. Radu s-a repezit de la început să critice orice încercare de a colabora cu ei. Ceilalți nu s-au pronunțat încă. Mai târziu i-am spus același lucru și Ilenei.

Seara a venit Horton, de la Serviciul de Intelligence al armatei americane, secția Balcanilor. Viorel a fost în legătură cu el de mult timp.

Duminică, 27 august 1944

Condițiile armistițiului au apărut în ziare. Lupta împotriva Germaniei trebuie să fie alături de Rusia; despăgubiri de război (Davila propune cifra de 150 de milioane de lire sterline, predarea prizonierilor ruși și recunoașterea Transilvaniei ca teritoriu românesc).

Chestia cu despăgubirile a fost o adevărată lovitură pentru noi toți. Un ziar finlandez, comentând asupra acestei chestiuni, spunea: „România s-a grăbit să prindă trenul păcii și s-a trezit în acceleratul de Siberia". Imprimarea despăgubirilor este un mare pericol. Cred că va produce în mod inevitabil renașterea unui naționalism șovinist și iredentist. Va fi foarte greu oricărui

---

fascismului. Pentru că în România comuniștii erau percepuți ca instrumente ale sovieticilor și străini de interesele naționale, organizarea unui astfel de front național a eșuat până la 20 iunie 1944. Atunci a luat ființă Blocul Național Democrat (BND), coaliție a partidelor politice principale, PNȚ, PNL și PSD. Acestea au invitat și Partidul Comunist din România (PCdR) să facă parte din această alianță, crezând că prezența acestora în noua structură politică ar pune România într-o poziție mai bună în fața URSS, în condițiile în care Armata Roșie intrase deja pe teritoriul țării noastre.

membru al generației mele să se opună acestui curent, în ciuda lecției despre democrație pe care am învățat-o aici. Seara, postul de radio Donausender afirmă că regele Mihai și guvernul se află în Turcia!

Marți, 29 august 1944

Am luat masa cu Peter Woodard, care-mi spune că s-au făcut numirile pentru Comisiunea Aliată ce va pleca în România. Pentru moment această comisiune se găsește în Cairo.

După-masa m-am întâlnit cu Sanda Stătescu, Podea, Cristea și Gheorghiu la Waldorf Hotel. Am luat ceaiul împreună și apoi am discutat o mulțime de chestiuni politice de actualitate. Încetul cu încetul am adus vorba despre românii din Anglia și activitatea ce am putea desfășura aici. Le-am pomenit în treacăt micile succese ale Societății Studențești. Apoi am arătat câtă energie tinerească neutilizată există aici în Anglia și, în fine, am tras concluzia că trebuie să ne adunăm sub același steag și să facem treabă bună de dragul țării. În principiu au fost de acord cu mine, dar au ridicat următoarele obiecții în numele realismului.

Pentru a activa aici în Anglia, ne trebuie bani. Pentru a face publicații cu caracter informator despre România și despre politica României, ne trebuie un material documentar imens pe care nu-l posedăm. Chiar dacă materialul ce se găsește la British Museum și la alte biblioteci ar putea să fie utilizat, care dintre noi își poate permite să investească timpul necesar pentru pregătirea acestor publicații? Astăzi pentru a scrie ceva merituos și folositor țării, e nevoie de o întreagă echipă care să lucreze full-time. Decât să facem lucrări ca cele ale lui Pavel Pavel, mai bine să nu facem nimic. Cei de la BBC au obligația de a nu face nimic politic în public[1]. Podea ar fi gata să părăsească BBC-ul, dar unde să meargă, de ce să se apuce?

[1] Conducerea BBC nu agrea implicarea politică a angajaților săi, dar „a fost foarte înțelegătoare față de atitudinea adoptată de cei trei români ce

Răspunsul meu a fost că „atunci când am pornit activitatea Societății Studenților Români, n-am avut niciun ban. Cu toate acestea, am activat timp de trei ani și activitatea noastră a dat roade indiscutabile. La fel, când am început organizarea CESYS, n-am avut un penny, astăzi CESYS are un buget anual de peste 1 000 £. Toți acești bani au fost găsiți de mine fără vreo dificultate de neînvins. Sunt convins, în consecință, că și pentru această proiectată grupare a noastră, vom găsi sumele necesare, dacă suntem gata să lucrăm. Ceea ce este important este să avem elementele care sunt dispuse și capabile să scrie sau să organizeze adunări, conferințe etc. Bani se vor găsi. Deja am primit asigurarea că vom primi bani în caz că vom putea să ne organizăm într-un grup unitar (mă gândeam la Constantinescu). Banii nu vor veni nici de la Tilea și nici de la guvern.

Nu cred că argumentul nostru al doilea stă în picioare. Sunt de acord că și cele mai bune lucrări care au apărut aici în Anglia despre România, conțin greșeli regretabile, dar aceasta nu le scade din merit. În definitiv, Giurescu-l critică pe Iorga, iar Iorga nici nu voia să audă de Giurescu. Scrisul, ca tot ce este omenesc, nu poate fi perfect. Criteriul însă, după părerea mea, trebuie căutat în altă parte. O lucrare despre România este merituoasă, în ciuda greșelilor pe care le conține, dacă problema românească apare publicului englez într-o lumină mai favorabilă după publicarea lucrării decât apărea înaintea publicării acesteia. Judecând după criteriul acesta, eu găsesc foarte bună lucrarea lui Pavel Pavel despre Transilvania și bună cea intitulată *Why Romania failed?*. Mai

---

sunt funcționarii instituției care fac parte din Comitetul Democratic [...], permițându-le de a-și continua activitatea politică. [...] Dimăncescu, care are o anumită trecere la BBC, încă de pe vremea când era la legație, s-a dus și la această instituție și i-a pârât pe cei trei ca fiind spioni, care transmit mesaje prin radio Gărzii de Fier etc. [...] Că aceste acuzații nu erau adevărate se poate constata din faptul că cei trei au fost menținuți la posturile lor tot timpul războiului, unde au dat cea mai deplină satisfacție, fapt pentru care țara le poate fi recunoscătoare" (D.G. Danielopol, *op. cit.*, p. 208).

mult chiar, sunt convins că şi noi, dacă ne-am organiza ca un grup de studii, am putea să publicăm o serie întreagă de broşuri foarte folositoare pentru România.

E adevărat că o mare parte din noi lucrează în diferite părţi pentru a-şi putea câştiga pâinea cea de toate zilele. Dar eu cred că nouă nu ni se cere o muncă asiduă de cercetări pentru a descoperi adevăruri noi despre neamul românesc. Sarcina ce ne revine este doar aceea de a populariza aici, în Anglia, ceea ce este deja bine stabilit la noi în ţară. Dacă am reuşi să informăm publicul şi presa engleză cu seriozitate şi obiectivitate ştiinţifică atât despre problemele României, cât şi despre atitudinea României în conceptul european noi ne-am face mai mult decât datoria. Într-adevăr, noi suntem în stare să facem ceea ce cei de-acasă nu pot să facă. În primul rând, ei n-au posibilitatea fizică de a o face pentru că nu sunt aici. În al doilea, ei nu cunosc poporul englez şi reacţiile acestuia aşa precum îl cunoaştem noi. În consecinţă noi ştim tocmai ceea ce nu ştiu cei de-acasă, noi ştim cum ar trebui să prezentăm chestiunile româneşti publicului englez pentru a obţine prietenia şi bunăvoinţa acestuia. Noi avem la dispoziţie lucrările principale româneşti de propagandă, n-avem decât să le utilizăm.

Obiecţia că BBC vă opreşte de la a publica sau vorbi în public cred că trebuie tratată cu rezervă pentru că văd cazul lui Pader, care deşi [este] la BBC, scrie şi vorbeşte despre Bulgaria pe unde nu mai poate. Mai mult, cred că dacă vom lucra serios, vom putea obţine mai târziu sumele necesare pentru a nu mai fi nevoie să lucraţi la BBC. Evident aceasta nu e o promisiune, dar e o posibilitate cu multe şanse de reuşită" (Mă gândeam din nou la Constantinescu, care mi-a promis să obţină banii de care avem nevoie dacă lucrăm împreună.).

Acestea au fost punctele principale din discuţie. La urmă, Cristea a vorbit de ideea lui pe care o sugerase Sandei, dar despre care încă nu avusese timp să vorbească cu ceilalţi (Gheorghiu şi

Podea). El crede că am putea eventual să organizăm o societate academică românească, prin care să organizăm conferințe și adunări, să-i invităm să vorbească pe toți cei ce reprezintă o greutate în problemele românești și, în fine, să circulăm un rezumat scurt al fiecărei conferințe printre prietenii României și printre toți acei ce au vreun cuvânt de spus atunci când se vorbește despre România în orice direcție. El crede că prof. Nandriș[1] ar fi cel mai potrivit să ne fie președinte.

Podea, când a auzit această sugestie, a vorbit și în numele lui Gheorghiu, spunând că nici nu s-au gândit încă la o astfel de organizație, așa că nu pot să se pronunțe. În orice caz, persoana prof. Nandriș este de neacceptat pentru o serie întreagă de motive pe care nu vrea să le dezvolte acum. Eu le-am reamintit că, în ceea ce mă privește, sunt foarte fericit să colaborez cu ei și că mi-e indiferent cine va fi președinte. Ceea ce mă interesează pe mine este să se facă treabă bună românească aici, în Anglia. A rămas ca ei să discute chestiunea între ei și apoi să-mi dea de știre prin Sanda despre ceea ce au hotărât.

De asemenea, le-am spus [că] și dacă n-am reușit să facem ceva împreună, totuși nu văd de ce nu ne-am întâlni mai des. N-avem nimic de împărțit, iar judecând după sentimentele mele, cred că este o adevărată plăcere pentru orice român să întâlnească alți români aici, în străinătate.

[1] Grigore Nandriș (1895–1968), profesor universitar, deputat, scriitor. A ajuns în Marea Britanie în mai 1940, împreună cu soția și copilul, dar din cauza războiului nu s-a mai putut întoarce în țară. Potrivit unor surse (Iancu Bidian, Freiburg), pentru a putea supraviețui și întreține familia, începând din anul 1942 a lucrat ca profesor de română pentru soldații britanici ce urmau să fie paraşutați în România, activitate legendată de poziția de lector la School of Slavonic and East European Studies. După război a ținut prelegeri la Oxford, Cambridge, a colaborat frecvent la BBC și a devenit profesor titular la catedra de filologie slavă comparată, la Universitatea din Londra (vezi I. Oprișan, *Un bucovinean – profesor la Universitatea din Londra*, prefață în Grigore Nandriș, *op. cit.*).

Miercuri, 6 septembrie 1944

Am luat masa cu John Hayman, care speră să fie numit lector la Facultatea de drept de la Aberystwyth. De acolo m-am dus la Titinica[1] şi am făcut împreună un statut pentru proiectul „Club Românesc". Uitasem să-mi însemnez că ieri am avut o şedinţă la Eaton Sq. unde s-a decis să organizăm un „Club Românesc".

Eu am fost însărcinat să fac invitaţiile pentru marţea viitoare şi după oarecare ezitare s-a acceptat să invit [pe] toţi românii din Anglia, indiferent de atitudinea pe care am avut-o în trecut. De asemenea, s-a hotărât ca doamnele să facă o Cruce Roşie Românească.

Seara la CESYS l-am avut pe Menczer, care a vorbit despre „Ungaria şi vecinii ei". Felul cum a prezentat problema ungurească îi scotea pe unguri profesori, binevoitori şi apărători ai estului Europei împotriva expansiunii germane. I-am răspuns eu arătând adevărul, după ce am arătat că tot ceea ce a spus Menczer e adevărat în ceea ce priveşte Ungaria democrată. Am arătat însă că din nenorocire, Ungaria democrată n-a reuşit să se menţină mai mult de doi ani în secolul trecut (1848–1850) şi mai puţin de un an în secolul prezent (1918–1919). Pe urmă am arătat caracteristicele Ungariei reale, a acelei Ungarii care există în fapt şi nu aceea care există în visurile democraţilor exilaţi unguri.

De acolo am plecat la Tania pentru că trebuia să-mi iau câteva date statistice din cărţile lui Mitiţă Constantinescu. Acolo s-a produs dureroasa trezire la realitate. După o tuse scurtă, m-am trezit cu gura plină de sânge. A urmat o noapte grea. Din fericire am mai avut la îndemână nişte pilule somnifere, care în cele din urmă au reuşit să mă trimită în braţele lui Morfeu.

[1] Ecaterina Iliescu, soţia maiorului Iliescu. Raţiu o va menţiona în jurnalul său aproape de fiecare dată cu diminutivul *Titinica*.

Joi, 7 septembrie 1944

Pe la 11 m-am dus la doctorul Barnado, în Harley Street. De acolo am fost expediat la Spitalul de Tuberculoză în Fulham Road. Mi-au făcut două radiografii, m-au cântărit, mi-au luat temperatura și mi-au ciocănit pieptul și spatele. Verdictul: tuberculoză incipientă la partea de sus a plămânului stâng. Mi s-a spus că dacă urmez instrucțiunile doctorului, stau nemișcat și mă hrănesc bine mă pot vindeca într-un an.

Am părăsit spitalul cu capul vârtej. Întors acasă, l-am găsit pe Barbulino. Am vorbit despre discuția pe care o avusese el în ajun cu Horton, de la ambasada americană. Apoi m-am culcat.

Seara a venit Tania. Am stat de vorbă câtva timp, apoi am plecat împreună la CESYS. Party-ul a fost foarte reușit: 71 de persoane prezente. Bufetul – foarte bine organizat și bine încărcat. Lumea s-a simțit foarte bine; atmosfera de prietenie a fost prezentă tot timpul. Acum sunt convins că CESYS este un succes. Nu ne mai rămâne decât să continuăm să lucrăm. Am vorbit cu Gustaw Gottesman și l-am convins să ia el în mână CESYS în absența mea.

Vineri, 15 septembrie 1944

Viorel îmi spune că ar fi bine să facem individual câte o scrisoare către Foreign Office, spunându-le că vrem să ne întoarcem în țară. Crede că trebuie să facem acest lucru pentru a preveni măsurile pe care Foreign Office este hotărât să le ia. După informațiile lui, intenționează să ne repartizeze în viitorul apropiat. Seara i-am comunicat acest lucru și Cocăi.

Au apărut condițiile armistițiului nostru cu Rusia. Sunt foarte oneroase, în special condițiile economice[1] și cele de control al tuturor mijloacelor de publicitate. Amiralul este foarte aferat de evenimente.

[1] România trebuia să plătească URSS o despăgubire de război în valoare de 300 de milioane de dolari în bunuri și mărfuri (n. coord.).

Sâmbătă, 16 septembrie 1944

George Emil a venit să mă vadă. Am vorbit despre scrisoarea către Foreign Office. Viorel i-a spus că ar trebui să facem scrisoarea ca să nu ne trezim că Foreign Office îi va trimite în România numai pe „democraţi". În orice caz, George Emil e departe de a accepta ideea de a face o astfel de scrisoare. „În primul rând, spune el, eu încă nu ştiu dacă mai sunt sau nu condamnat la moarte. Pe urmă, întorcându-mă în ţară, voi cădea pe mâna ruşilor. Cu siguranţă că venirea mea din Londra nu va fi o bună carte de vizită pentru aceştia din urmă. În fine, foarte probabil că sunt însemnat cu roşu pentru activitatea mea politică şi pentru broşurile pe care le-am scris. Într-un cuvânt, mă întreb dacă prin întoarcerea mea în ţară nu voi intra de-a dreptul în puşcărie sau dacă nu voi avea de înfăptuit plutonul de execuţie?!" Situaţia în ţară pare din ce în ce mai grea. Guvernul n-are nicio stabilitate şi pretenţiile ruseşti sunt tot mai mari. Dumnezeu ştie unde o să ajungem.

Mi-e foarte greu să stau în pat. Am dureri tot mai mari în spinare. Hemoptizia cred că a încetat complet.

Luni, 18 septembrie 1944

Coca şi Tania m-au îngrijit peste weekend. Am dormit foarte prost şi sunt din ce în ce mai morocănos. Nu e lucru uşor să fii bolnav, mai ales atunci când mintea continuă să-ţi lucreze cu febrilitate, tot timpul planuri pentru CESYS şi pentru a scoate diferite publicaţii. Trebuie să mă liniştesc!

Joi, 21 septembrie 1944

Înainte de a se reîntoarce la Holton, Viorel a venit pe la mine. Abia intrat s-a scuzat că n-a fost să mă vadă deloc ultimele zile sub motivul că e răcit şi nu vrea să-mi dea şi mie răceala. Apoi am vorbit despre o mulţime de lucruri, între altele şi despre situaţia în ţară. M-a întrebat dacă [este cazul] să arate englezilor

că termenii armistițiului sunt oneroși sau să stea de-o parte și să aștepte. Răspunsul meu, bineînțeles, a fost pentru prima alternativă. Apoi mi-a vorbit tot mai mult despre situația politică. După părerea lui e foarte posibil ca el să nu se mai întoarcă în țară deloc. Rușii pun mâna tot mai mult pe țară și în orice caz în viitorul apropiat nu va fi nicio șansă să se activeze în România – controlul rusesc este mult prea acerb.

Înainte de despărțire mi-a spus că un înalt oficial de la Ministerul de Externe (Foreign Office) l-a informat despre criticile împotriva CESYS. După această informație, guvernul cehoslovac s-ar fi plâns la Foreign Office că Pridavok se întâlnește la sediul lui CESYS cu tineri din armata cehoslovacă și îi instigă la rebeliune împotriva guvernului. Această informație ar fi fost trecută apoi la Ministerul de Informații, M. of. Ec. (Ministerul Economiei – *n. ed.*) și la Ministerul de Interne.

Din cele ce mi-a povestit am putut să înțeleg că Viorel m-a lașat. Când acel personaj misterios din Foreign Office (n-a vrut să-mi dea numele) l-a întrebat pe Viorel ce are el de-a face cu CESYS, el a răspuns că nimic, deși el acceptase să fie patron al societății!

I-am arătat care este adevărata situație. Pridavok a intrat la noi în societate chiar la început, când noi încă nu știam cine este. În repetate rânduri mi-a sugerat în mod neoficial să-l socotim ca reprezentant al Slovaciei și nu al Cehoslovaciei. Eu am refuzat întotdeauna. Acum când s-a discutat chestiunea Constituției CESYS, el a făcut aceeași propunere în scris. S-a pus la vot și a fost respinsă. Câteva zile mai târziu, Pridavok și întreaga delegație slovacă și-a dat demisia în scris.

Vineri, 22 septembrie 1944

Dna Rozicka (secretara CESYS) a venit să-mi spună că avem dificultăți cu casa. Proprietara adevărată, dna Sterling, vrea să rezilieze contractul cu dna Miskin, care ne-a subînchiriat casa

nouă. Benyaman, agentul financiar care ne-a găsit nouă casa, ne asigură că nu ni se poate întâmpla nimic.

Seara a venit Gustaw Gottesman şi cu încă un polonez să mă vadă. Gustaw vede situaţia foarte în negru. Societatea a devenit o grupare mobilă. Membrii noştri, cu mici excepţii, nu cred în ideea federală şi nu sunt gata să facă nicio jertfă pentru societate. Finanţele societăţii sunt într-un hal fără de hal. Avem nevoie de 180 £ pentru a acoperi toate cheltuielile până la sfârşitul anului.

I-am răspuns că nu sunt de acord cu el. În primul rând găsesc că societatea – deşi nu este o grupare de fanatici – este un adevărat succes. Membrii societăţii aparţin mai multor naţionalităţi şi o adevărată prietenie îi uneşte pe toţi.

Luni, 25 septembrie 1944

Abia am intrat în spital acum o jumătate de oră. Toată dimineaţa am împachetat lucrurile cu ajutorul Taniei. Ben, care a venit pe la 13 să mă vadă, ne-a invitat la masă. Am mers împreună la United University Club. Eu am vorbit foarte puţin. Gându-mi era tot timpul la spital. Ştiam că îmi petrec ultimele ore de libertate. Cu toate astea am căutat cu tot dinadinsul să nu îmi iau rămas-bun de la tot ceea ce vedeam în juru-mi. Minutele treceau greu. Ben şi-a jucat rolul cu multă măiestrie. Era vesel şi făcea conversaţie tot timpul. Mă-ntreb cât de greu i-o fi venit să o facă?

În taxi, m-am cufundat în jilţul din fund şi nu m-am gândit la nimic. Mi-am revenit abia la vorbele şoferului: „Trei şilingi". Am plătit şi am pornit-o spre loja portarului. Geamantanul era greu şi mă durea spatele în partea stângă. Odată ajuns portarul mi-a cerut carnetul de raţionare. Până când mi-a completat diferitele formulare mi s-a spus să stau pe o bancă. N-a trecut mult şi o ambulanţă s-a oprit în faţa porţii. Şoferul şi încă cu unul au coborât din maşină o targă pe care era o fată tânără învăluită în pături până-n gât. M-a impresionat foarte prost. Sunt într-o stare de supersensibilitate acută. La etaj, noi formalităţi. În fine am ajuns în

salonul Albert. Nervii îmi sunt întinși la maximum. Mă supără fluieratul vecinului din dreapta, mă supără intonația germană a surorii, mă supără zgomotul autobuzelor din Fulham Road. Niciodată n-aș fi crezut că suntem înconjurați de atâtea zgomote neplăcute. Sora care ne hrănește vorbește un *cockney*[1] foarte atrăgător, care contrastează flagrant cu zăngănitul tacâmurilor și zgomotul necontenit al farfuriilor atunci când împinge cărucior ul pe care sunt așezate. Vecinul meu din stânga, să tot fi având 30 de ani, fumează pe furate. Mi-a adus aminte de Eni și m-am înveselit. Cum iese sora, scoate un capăt de țigară, îl aprinde cu o brichetă, pufăie de două, trei ori și-apoi îl stinge din nou.

Scriind, m-am liniștit. Deja încep să mă împac cu noul meu domiciliu. Pentru cât timp? Doar Dumnezeu știe.

Vineri, 13 octombrie 1944

Un ofițer a fost adus aseară pe targă în salonul nostru. E un caz grav. Toată noaptea a avut hemoragie, a vomat sânge cu ligheanul. Acum pot să-l văd mai bine la lumina zilei. E foarte tânăr. Să tot aibă 30 ani. Și e frumos, de altfel ca toți ceilalți din spitalul nostru.

Tuberculoză. Numele englez e mult mai sugestiv. În traducere exactă este „consumare". Viața se consumă pur și simplu. M-am gândit la trei nume pentru viața unui spital de tuberculoși: Cimitirul alb, Împărăția morților vii, Împărăția – veșnic tânăr.

Duminică, 22 octombrie 1944

Lunea trecută, 16 octombrie, am fost adus la sanatoriul Frimley. E mult mai frumos și mai plăcut aici decât la spital. Vremea e și ea mai bună. Directorul, dr. Wingfield, e foarte simpatic și binevoitor. După ce m-a vizitat mi-a spus că în cazul meu e greu să spună ce se datorește tuberculozei și ce se datorește oboselii. Apoi am vorbit de schi, căci m-a întrebat de originea cicatricei

[1] Dialect al locuitorilor din cartierul londonez East End (n. red.).

ce o am pe frunte. Următoarele zile au fost cam triste. Am avut dureri în piept care nu mai încetau. Le am şi acum, dar nu aşa de accentuate.

Ieri a venit Tania să mă vadă şi mi-a adus multe ştiri. L-a văzut pe maiorul Back, care ne-a atacat din nou, în special pe Tilea, Beza, Iliescu şi Pavel. Noi suntem cei care facem greutăţi guvernului englez prin faptul că suntem antiruşi. Situaţia în ţară e foarte proastă. Costul trupelor ruseşti este enorm, iar faptul că moneda naţională nu poate fi controlată, pare să ne ducă la o inflaţie dezastruoasă. Cazul Greciei pare să se repete. Ştiri din ţară nu prea sosesc aici în Anglia, probabil din cauza cenzurii riguroase ce a fost impusă de către ruşi. Viorel spune că sunt dificultăţi în sânul guvernului naţional ţărănesc, liberalii pe de o parte, comuniştii şi socialiştii, pe de alta. Îmi mai spune că editorul cu care a vorbit despre pamfletul *România* a fost foarte impresionat de materialul meu. Va căuta să obţină aprobarea publicării.

Apoi mi-a dat ştiri despre CESYS. Gottesman nu şi-a arătat încă faţa, a plecat la Edinburgh fără să lase nicio ştire. Skulski însă, se ocupă de toate şi caută să aranjeze lucrurile. La şedinţa de marţea trecută, toată lumea m-a atacat că am ordonat publicarea constituţiei care ne costă 11 £. Ben a spus că e criminal să se cheltuiască mai mult decât ne permite punga. Deşi au încercat, n-au reuşit să o contramandeze. Asta mă bucură foarte mult.

O şedinţă de comitet se va ţine marţea viitoare după şedinţă (va vorbi lordul Hinchinbrooke). Atunci se va hotărî soarta societăţii. O mare parte din membri înclină să ne întoarcem într-o locuinţă mică şi să continuăm activitatea într-un mod foarte modest. Sunt curios să văd ce se va întâmpla.

Aseară s-a dat un comunicat la radio, care a fost foarte favorabil guvernului polonez. Din moment ce acest lucru se petrece imediat după terminarea Conferinţei de la Moscova, trag concluzia că succesul conferinţei pe care-l subliniază toate ziarele ruseşti şi engleze este un basm.

Marți, 31 octombrie 1944

Sâmbăta trecută a venit Coca să mă vadă și astăzi am primit o scrisoare de la Eni. Amândouă îmi vorbesc despre Caranfil[1], care a venit la Londra cu o comisiune sovietică. Astăzi ia masa cu Viorel.

Coca mi-a vorbit și de CESYS. Au lichidat casa de la 10, Ovington Sq., și vor ține adunările pentru moment la 108, Eaton Sq.

Mie îmi merge mai bine. Am primit o scrisoare de la maiorul Back în care îmi spune că e posibil să obțin un permis de ieșire pentru Elveția. E interesant însă de știut cum a ajuns Back să-mi scrie o astfel de scrisoare. Când mi s-a spus că am tuberculoză, am scris o cerere la Ministerul Sănătății, în care le-am arătat situația mea și i-am rugat să-mi dea aprobarea lor, pentru ca apoi să pot cere un „permis de ieșire". A trecut mai bine de o lună fără niciun răspuns. În cele din urmă am primit scrisoarea sus menționată de la Back, în care îmi spune că el a fost însărcinat să răspundă cererii mele. Trebuie să admit că există o coordonare între serviciile englezești!

[1] Nicolae Gh. Caranfil (1893–1978), inginer. A absolvit École de Génie Civil a Universității din Gand (Belgia), unde a obținut titlul de inginer civil. A fost director general la Societatea Generală de Gaz și Electricitate București (SGGE) și la Uzinele Comunale București (UCB), întreprinderi care se ocupau cu exploatarea surselor de apa și de canalizare. A fost subsecretar de stat la Ministerul Apărării Naționale pentru Aer (1935) și ministrul Aerului și Marinei (1936). A fost ales membru corespondent al Academiei Române (1940). După ce a părăsit România în 1944 s-a stabilit în Anglia, apoi în SUA. A înființat Comité d'Assistance aux Roumains (CAROMAN) în 1947, cu sediul la Paris, și a fost membru în Comitetul Național Român. Este recunoscut drept realizatorul rețelei moderne de electricitate și gaze în București și inginerul care a proiectat realizarea salbei de lacuri din jurul capitalei. A ajuns la Londra în octombrie 1944, sub pretextul participării la o conferință în domeniul transporturilor și nu a mai revenit în țară. La 20 februarie 1948 i s-a retras cetățenia și i s-a confiscat averea.

Duminică, 5 noiembrie 1944

Ieri a fost foarte multă lume să mă vadă. Primul a sosit George Emil. Mi-a adus o mulțime de știri politice. L-a văzut pe Caranfil, cu care a discutat mai bine de două ore. Caranfil l-a întrebat de ce am rămas în Anglia. George Emil i-a răspuns că am rămas pentru că noi am fost convinși că Germania va pierde războiul. Am crezut absolut necesar ca cineva să continue a prezenta publicului englez cazul României pentru a-i menține interesul și pentru a menține legăturile cu oficialitățile engleze și cu guvernele aliate refugiate în Londra. Pentru a afirma, ori de câte ori se prezintă ocazia, că România este proaliată în sentimente și, în fine, pentru a explica problema ruso-română. I-a arătat apoi destul de detaliat activitatea noastră – organizații, conferințe, publicații, cărți, pamflete și articole. Caranfil a întrebat apoi cum au fost primite publicațiile. Cum era de așteptat: o parte din public le-a primit bine, o parte indiferent și a treia parte ne-a criticat aspru.

Caranfil a recunoscut că lucrul nostru a fost foarte folositor și că românii acasă au fost de acord cu atitudinea noastră. Apoi l-a întrebat pe George Emil ce se poate face aici. Acesta a răspuns că acum se poate acționa foarte bine, dar că n-are niciun rost să se trimită o nouă echipă. Până când s-ar aclimatiza aici, în Anglia, ar trece încă vreo doi ani. Noi, cei de aici, venim cu toții cu 6–8 ani de Anglia și suntem gata să ne apucăm de treabă dacă ni se dă sprijin de la București. Caranfil a fost de acord, dar s-a arătat foarte sceptic cu privire la posibilitatea de a obține aprobarea de la București pentru orice activitate aici, pentru bunul motiv că orice se expediază din țară este controlat și că toate telegramele sunt date și la legații în clar (aceasta ca un răspuns la cele ce a spus George Emil, că minimul pe care-l vrem noi este o linie de conduită, o directivă de atitudine politică de la București.).

Situația în țară este foarte proastă pentru simplul motiv că rușii ne cer sacrificii enorme. Costul ocupației rusești este de

250 de milioane de lei pe zi. O adevărată secătuire. Dar pe lângă situația economică pe povârnișul dezastrului, situația politică devine din ce în ce mai grea. Rușii presează ca „criminalii de război" să fie pedepsiți în mod exemplar și nu sunt mulțumiți de măsurile luate de guvernul generalului Sănătescu. Maniu face opoziția cea mai acerbă tuturor încercărilor de a înăspri alegerea celor vinovați. Tătărescu a căutat să-l împace, dar a primit un bobârnac, căci Maniu i-a spus că nu stă de vorbă decât cu președintele partidului liberal. Cum Dinu Brătianu are aceeași atitudine ca și Maniu, șansele de a-i aduce din nou la guvern sunt foarte reduse.

George Emil mi-a mai spus ceva interesant despre Comisia Aliată. Le Rougetel, vicemareșalul Aerului Stevenson și încă unul au ajuns la București. Ceilalți însă au ajuns până la Sofia, acolo au așteptat o grămadă [de timp], apoi au fost încărcați într-o mașină, cărați în Albania și de acolo expediați la Bari. Tot George Emil îmi spune că Viorel a contribuit în numele meu la CESYS nu mai puțin de 35 £. Foarte drăguț din partea lui!

Târziu, pe la 6 seara, a sosit și Dinu. Mi-a arătat o prietenie caldă. Lui îi merge bine, lucrează la Dofay. După părerea lui, trebuie să ne pregătim pentru posibilitatea de a nu ne putea întoarce în țară în cursul următorilor șase ani.

Jocul Rusiei devine tot mai evident. Astăzi s-a anunțat la radio că URSS a refuzat să reia relații diplomatice cu Elveția, deși Elveția se oferise să discute toate întrebările restante.

Vineri, 17 noiembrie 1944

Tania a fost să mă vadă. Îmi spune că Ministry of Economic Warfare a primit ceva informații din țară. Cifra de 7 miliarde pe lună pentru întreținerea trupelor rusești este corectă. Nu știe mai mult pentru că se pare că șefa ei oprește documentele și nu i le arată. Tania se întreabă chiar dacă asta nu e starea preliminară concedierii. După părerea ei Foreign Office a format un fel de subsecție economică la departamentul Balcanilor; trei indivizi

lucrează la România. Unul din ei este un oarecare Chaplin, iar numele şefei ei este Donough. Cornea, pe care l-a întâlnit acum vreo câteva zile, i-a spus că se reîntoarce în ţară.

Luni, 20 noiembrie 1944

Azi am auzit explicaţia expresiei *son of a gun*. În timpul de demult, corăbiile şi-apoi chiar şi vasele de război din Evul Mediu, aveau şi femei membri ai echipajului. Bineînţeles, legături libere de dragoste erau de neînlăturat. Adeseori chiar, aceeaşi femeie era împărţită între mai mulţi bărbaţi. Cum oamenii trăiau împreună şi depindeau aşa de mult unii de alţii, această situaţie nu dădea naştere la gelozii. Dimpotrivă, se poate spune că avea rezultate bune. De câte ori însă vreo femeie rămânea însărcinată fără să se ştie de către cine, nou-născutul era trecut în jurnalul de bord *son of a gun*.

La fel expresia *not enough room to swing a cat* are o explicaţie istorică. Între pedepsele recunoscute de dreptul cutumiar englez era şi pedeapsa cu pisica: „*The cat o'nine tails*". E un bici cu nouă curele, iar la capătul fiecărei curele se găseşte un nasture de plumb. În timpul de demult, această pedeapsă era aplicată fără nicio discriminare în flota engleză şi era şi pedeapsa obişnuită în infracţiunile „poliţieneşti". Mai există şi în ziua de azi, dar se aplică foarte rar (hoţie cu violenţă). E curios cum o ţară aşa de civilizată ca Anglia menţine pedepse atât de barbare. Spun pedepse pentru că „*The Cat*" nu este singura. Mai are una numită *birching*, bătaia cu nuiele, de obicei pentru infractorii minori.

Miercuri, 22 noiembrie 1944

Astăzi am primit o scrisoare de la Viorel. Îmi spune că Jan Masaryk a fost apostrofat de cei din Moscova. Asta trebuie adăugată la lista pe care au făcut-o acum vreo două zile. „Kremlinul n-are nevoie de mediator" (asta ca un răspuns la teoria că Cehoslovacia este puntea dintre Est şi Vest). Subašić, prim-ministrul iugoslav, se găseşte şi el în Moscova, probabil pentru a primi instrucţiuni.

Sâmbătă, 25 noiembrie 1944

Tania mi-a adus o mulțime de ştiri foarte interesante. L-a văzut pe Caranfil. A fost primită foarte cordial pentru că a fost introdusă de către Boxshall. Înainte de a-i vorbi însă, Caranfil a avertizat-o că tot ce-i spune este confidențial sută la sută. Apoi a luat masa cu Caranfil, Boxshall şi Macnab[1] (fost ataşat militar la Bucureşti).

Din ce mi-a spus Tania am putut să reconstitui următorea situație. Economicește. România se află pe panta dezastrului. Ocupația rusească însemnă stoarcerea țării completă. Incomparabil mai rău decât sub germani. În primul rând costul ocupației este plătit într-o formă care duce direct la inflație. Se pare că ruşii cheltuiesc atâtea ruble cât cred ei de cuviință. Aceste ruble sunt răscumpărate de către guvern la schimbul de 100 lei = 1 rublă. (1 £ = cca 8 000 lei, leul este însă în continuă scădere).

Primul val de ruşi a confiscat toate vitele imediat ce au putut pune mâna pe ele. Reacția țărănimii a fost caracteristică: şi-au încărcat bunurile în căruțe şi s-au retras în păduri, luând cu ei bineînțeles şi toate vitele ce aveau.

Asprimea regimului de ocupație se poate vedea şi prin confiscarea serviciilor publice în detrimentul economiei generale a țării. Aşa, spre exemplu, 90% din întreaga circulație pe căile ferate de bunuri şi persoane este întrebuințată pentru nevoile ruseşti. Aceste două din urmă, fuga țăranilor şi greutățile de transport, au întârziat semănăturile de toamnă peste putința de remediere. Abia 50% din arăturile obişnuite de toamnă au fost semănate şi grăpate.

Cu toate acestea, Bucureştiul continuă să dea impresia de bogăție. Restaurantele sunt pline, mâncarea este abundentă şi petrecerile sunt în toi. Peste tot se dau mese în onoarea ruşilor şi

[1] Geoffrey Alex Colin Macnab (1899–1985), locotenent-colonel în armata britanică. A fost ataşat militar la Legația Marii Britanii la Bucureşti, între 1938 şi 1940.

englezilor. În fine, legăturile comerciale cu lumea din afară au fost tăiate aproape complet.

Explicația acestei situații dezastruoase este multiplă. Sau, mai bine spus, bucureștenii oferă trei explicații. După prima, rușii urmează dinadins o politică distructivă, pentru că în cele din urmă țărănimea să se revolte și să instaureze comunismul. A doua explicație este că serviciul de informații rusesc este nesatisfăcător și că opinia rusească se bazează pe aparenta bunăstare a bucureștenilor și în consecință rușii cred cu sinceritate că România este extrem de bogată și că poate să facă față cererilor rusești. În fine, o a treia explicație foarte rar hazardată susține că politica Kremlinului este îndreptată spre nivelarea standardului economic în Ucraina și în România.

Caranfil ar fi făcut un raport asupra situației economice în care arată imposibilitatea situației prezente și incapacitatea României de a acoperi cererile rusești de despăgubiri. Se pare că acest raport este citit de mulți dintre conducătorii Aliați.

Situația politică e și mai rea. Comunicațiile cu străinătatea au fost complet tăiate. Nici Caranfil n-are posibilitatea să comunice cu Bucureștiul decât prin ruși. Maniu nu mai este în guvern pentru simplul motiv că rușii nu-l agreează și aceasta pentru că are prea mare popularitate și pentru că este proaliat. Se uită prea mult înspre Apus în loc să accepte vederile Răsăritului.

Comuniștii sunt la putere. Comisia Aliată de la București[1] nu are nicio personalitate fermă. Le Rougetel nu este tocmai proromân. Vicemareșalul Stevenson este un caracter slab care nu ia niciodată o atitudine hotărâtă și Bill Young, care aparține secției comerciale, este un nimeni, „cea mai mare realizare a lui este că a sărutat mâna lui Lady Hoare!?"[2]

---

[1] Conform art. 18 din Convenția din Armistițiu s-a creat la București o Comisie Aliată de Control formată din reprezentanții SUA, Marii Britanii și URSS, în care cei din urmă aveau să joace rolul decisiv (n. coord.).

[2] Ion Rațiu se referă la noii reprezentanți ai Marii Britanii la București. Sir John H. Le Rougetel (1894–1975), reprezentantul politic în România în

Tania are convingerea despre Caranfil că nu-și pierde vremea de pomană și că spune aceste lucruri persoanelor demne de încredere. În orice caz, este foarte circumspect cu necunoscuții pentru că îi este deja frică că nu va fi lăsat să se întoarcă în țară. Londra nu pare să fie o pepinieră agreată de către ruși pentru formarea politicienilor români! Secția Balcanică a Foreign Office a fost schimbată. John Reed nu mai e acolo. În schimb se găsesc doi oameni noi: Cuttlin și Chaplin. Nu știu nimic despre niciunul dintre ei.

Miercuri, 6 decembrie 1944

Sunt plin de griji pentru cei de acasă, căci mi-am dat seama de ocuparea Turzii de către trupele ungurești imediat după schimbarea regimului Antonescu.

Vineri, 29 decembrie 1944

Adina Iliescu a fost să mă vadă. Mi-a adus niște cadouri de Crăciun și mi-a vorbit de felul în care și-a petrecut sărbătorile la Holton. Mi-a relatat discuțiile ce au avut cu Caranfil. E interesant de reținut: Moldova este sub ocupație de facto rusească.

S-a început deja organizarea de „colhozuri". Rușii exploatează și cară în Rusia tot ce pot. Cei 30 de membri englezi și cei 20 de membri americani ai Comisiei Inter-Aliate n-au mare putere. Cu toate protestele lor, materialul și instalațiile regiunii petrolifere Ploiești au fost ridicate sub simplul motiv că rușii au nevoie de ele în Baku.

După părerea lui Caranfil, războiul a ajuns la un moment crucial. Baza ideologică a luptei a fost subminată complet; e posibil ca victoria însăși să depindă de găsirea unei noi formule. El crede că ceva care ar insista asupra „libertății și respectului individului"

---

perioada 1944–1946, a ajuns la București la 1 octombrie 1944, în timp ce vicemareșalul Donald F. Stevenson (1895–1964), șeful misiunii militare britanice în România, se afla deja la București.

ar fi salutar. Aceasta, e adevărat ar fi în opoziţie cu ideile prevalente în Rusia, dar în acelaşi timp s-ar opune şi ideilor germane. Obiecţiunea aceasta mi-a venit imediat în minte, atunci când am auzit-o pe Adina vorbind, însă sunt de acord că o bază ideologică trebuie găsită. Carta Atlanticului nu mai are valoare, ceva trebuie să-i ia locul.

1945

Sâmbătă, 13 ianuarie 1945

Tania a fost aici. Va face un raport despre situaţia economică disperată a ţării. Cred că va fi bine primit. Viorel îşi spunea că la întâlnirea „celor trei" se va discuta şi situaţia României. Se pare că englezii şi americanii voiau de data asta să aibă argumente cu care să contracareze puterea ruşilor. România oferea unul dintre argumente.

Sâmbătă, 17 februarie 1945

Coca a venit să mă viziteze. Am vorbit de plecarea în ţară. Ea părea să fie complet dezorientată. Nu ştia ce să facă. Mi s-a plâns că Viorel a fost foarte vag atunci când l-a întrebat dacă are nevoie de ea aici sau nu. Pe de altă parte, ea nu voia să devină „anexa familiei Tilea" ca Tételle sau ca Fräulein. Ea voia să ştie ce o să i se întâmple.

Dinu, care a venit şi el tocmai când pleca Coca, mi-a reproşat că m-am decis să mă întorc în ţară fără să-i dau de ştire. Aflase de la Radu (asta însemnă că Viorel a interpretat scrisoarea mea drept o decizie de a mă întoarce în ţară). L-am asigurat pe Dinu că încă n-am luat o decizie, dar i-am arătat situaţia în mod foarte franc.

Luni, 12 martie 1945

Alaltăieri m-am întors din sanatoriu. Aproape şase luni de când am avut prima hemoptizie. Eram odihnit. Doctorii m-au

asigurat că nu e nimic grav şi că dacă duc o viaţă regulată am şanse să mă restabilesc complet. Cu toate astea eu eram îngrijorat. Joia trecută, cu două zile înainte de a părăsi sanatoriul, am scuipat sânge din nou. Mi s-a spus imediat că nu trebuie să-mi fac griji. Radiografiile mele erau foarte bune. Sângerarea, care se mai poate repeta, se datora cicatricei care nu era destul de bine consolidată.

Aici, la Holton, toate s-au schimbat de toamna trecută. Vasile şi Ion cu nevestele şi copiii lor l-au părăsit pe Viorel şi lucrează pentru un fermier englez. În locul lor, Viorel a angajat ca vechil pe David Peel, băiatul lui John K. Peel şi trei prizonieri italieni. Lelea Gaşea, Ana, Marioara şi Zaharie au rămas să îngrijească de nevoile casei. Cu toţii erau nemulţumiţi. Viorel era trist, dar demn. Eni şi Barbu erau amândoi bolnavi de tuberculoză. Plesch, care îi trata, le făcea injecţii de tuberculină.

Ieri a fost aici Caranfil. Mi-a făcut o impresie bună, de om serios. Am vorbit despre toate şi despre nimic.

Sâmbătă, 24 martie 1945

Viorel îmi spune azi-dimineaţă despre Caranfil că încearcă să unească toţi românii din străinătate. Eu îi urez tot succesul.

Marţi, 27 martie 1945

În tren spre Londra am avut o discuţie cu Viorel. Îmi spunea că el îşi cere cetăţenia engleză, pentru că vrea să poată vorbi deschis. Acum, îi e foarte greu să o facă pentru a nu ambarasa guvernul englez. Când i-am arătat că va veni şi momentul să ne unim toţi românii şi să pornim o acţiune, mi-a răspuns că cetăţenia engleză nu-l va împiedeca să ajute şi el. Zarul a fost aruncat! Viorel a confirmat temerile mele şi acuzele celorlalţi. Primul lucru ce-l interesează este situaţia lui proprie. E adevărat că nu cunoaşte altă dragoste decât cea de ţară, dar adevărul rămâne că întâi e el. *Ubi bene, ibi patria*[1] nu i se aplică în întregime, dar nici departe nu e. Sunt foarte dezamăgit.

[1] „Acolo unde mă simt bine, acolo îmi este patria" (în lb. lat.).

Dacă mă uit la toți acești cinci ani și mai bine de exil, în lumina acestei decizii a lui, Viorel apare cu totul diferit de ceea ce speram eu că este. Nu și-a dat demisia de la legație în 1940, până când n-a fost rechemat. Atitudinea lui mândră a făcut funcționarea primului CNR imposibilă. În loc să dea cu pumnul în masă și să părăsească ședința din noiembrie 1940, ar fi trebuit să încerce un compromis. După înființarea FRM ar fi trebuit să organizeze mișcarea în loc să centralizeze toate funcțiunile importante și să trateze pe ceilalți ca pe niște slugi. N-ar fi trebuit să torpileze plecarea lui Dimăncescu și a mea în America, pentru simplul motiv că Dimi nu este simpatizat de către românii americani (Dimi spune că Viorel a oprit plecarea pentru ca nu cumva Dimi să-i devină un concurent la „șefie"). N-ar fi trebuit să distribuie banii el și să dea fiecăruia impresia că o face din banii lui, ca astfel să aibă un titlu la recunoștința fiecăruia.

Organizarea vieții particulare și a situației lui private financiare (restaurantele Princess și Potomac, Ferna, Unigun) au avut întotdeauna precădere față de organizarea românilor. Vasile și Ion, oamenii lui de serviciu care l-au părăsit de curând, îl acuză că i-a exploatat și că nici până astăzi nu le-a plătit tot ceea ce li se datorează. Coca, Beza etc. îl acuză că acum când e vorba de întoarcerea în țară, Viorel i-a lăsat în baltă. Nu i-a sfătuit să stea, nici să se întoarcă pentru că nu vrea să-și asume responsabilitatea financiară. E adevărat, a avut aceeași atitudine și față de mine. Vasăzică, își părăsește echipa care l-a ajutat și i-a dat o platformă – de bine, de rău – în timpul când avea nevoie de ea. Sunt oamenii care și-au pus toată viața lor în joc pentru a-l urma (cazul amiralului Dumitrescu, în special). Acum îi părăsește fără remușcare. E adevărat că încearcă să obțină bani românești pentru ei, dar aceasta nu înseamnă nimic. Și acum își schimbă cetățenia.

Acesta este omul și acestea îi sunt faptele. Obiectivitatea pe care încerc să o am față de el, în ciuda faptului că îmi este rubedenie, mă obligă să spun aceste lucruri. Pe de altă parte, este foarte adevărat că a adus servicii reale țării, că are legături foarte bune aici

în Anglia şi, cu excepţia lui Caranfil, pe care nu-l cunosc destul de bine, este cel mai reprezentativ dintre toţi românii astăzi în Anglia. Viorel bine merită de la patrie, dar nu este un conducător de vază. E departe de a fi în stare să stârnească dragoste profundă în colaboratorii săi, pentru că este mult prea egoist şi pentru că bunăstarea lui materială contează mult prea mult pentru el.

Aceasta trebuie să fie cauza pentru care, rând pe rând, l-au părăsit aproape toţi românii de aici. În plus, dacă se mai adaugă firea lui dictatorială, lipsa aptitudinii de a lucra cu alţii şi lipsa totală a spiritului de echipă, explicaţia eşecului său este completă. Deşi individual toţi sau aproape toţi membrii FRM au avut o activitate românească frumoasă, ca mişcare, FRM a fost un eşec complet.

Încă n-am avut ocazia să-i văd pe ceilalţi ca să-mi pot da seama ce vor face în viitor. Nu m-ar mira însă ca, odată Viorel devenit englez, o unire între ceilalţi să fie posibilă. Pavel sau Caranfil ar putea să ia conducerea unei astfel de organizaţii şi eu sunt gata să le dau tot concursul meu.

Vineri, 30 martie 1945

Marcu Beza, care urma să vorbească la Edinburgh şi la Glasgow despre România pentru a prezenta situaţia politică, a refuzat să meargă în ultimul moment pentru că nu voia să se strice cu ruşii. Stewart, secretarul general al Royal Scottish Geographical Society, i-a trimis lui Viorel o scrisoare disperată, rugându-l să-i găsească un înlocuitor. Aşa au căzut sorţii pe mine. Mi-a fost greu să accept imediat pentru că aveam abia trei zile să mă pregătesc de o călătorie până la Glasgow care însemna oboseală considerabilă. În sfârşit, voi face ce voi putea! Păcat că-mi strică Sf. Paşti!

Seara au sosit şi Pavel Pavel cu Roxy să-şi petreacă Paştele cu noi. Am vorbit despre situaţia în România. Ştirea despre arestarea lui Vaida a căzut ca o bombă în mijlocul nostru[1]. Viorel i-a cerut

[1] Alexandru Vaida-Voevod (1872–1950), medic, om politic. A fost deputat în toate legislaturile interbelice şi ministru în diferite guverne. A fost preşedinte al Consiliului de Miniştri, având trei mandate, şi preşedintele

lui Pavel să intervină la americani și la englezi. Moscova, pe de altă parte, înteţeşte atacurile împotriva lui Maniu. L-am întrebat pe Pavel ce crede [despre asta]. Partidul Naţional Ţărănesc nu va intra în „subteran" pentru că nu ştiu cum să o facă. Teroarea împotriva partidelor istorice se va dezlănţui cu toată furia. Cred că Ilie Lazăr[1] a fost omorât. Toată această poveste nu va mai dura mult, pentru că odată cu terminarea războiului România va fi părăsită de ruşi la instanţele anglo-americane. Aşa se explică urgenţa cu care acţionează ruşii. Vor să distrugă burghezimea antirusească şi să creeze noi personalităţi gata să colaboreze mai târziu cu Rusia.

Marţi, 3 aprilie/Sâmbătă, 7 aprilie 1945

Am petrecut Paştele la Holton împreună cu Pavel Pavel, Roxy, Iliescu şi Titinica. Nu m-am distrat prea mult pentru că am fost foarte ocupat pregătindu-mi discursul pentru Scoţia. Dar să iau lucrurile de la capăt...

După ce am acceptat să-l înlocuiesc pe Beza (care „nu vrea să-şi compromită situaţia cu ruşii şi şansele de a se reîntoarce în România") n-am apucat să-mi adun materialul. Am luat hotărârea să vorbesc deschis, deşi nu brutal. În consecinţă, am căutat să dovedesc cu prisosinţă că România a intrat în război forţată de Germania şi Rusia şi că astăzi România este departe de a se putea numi un stat independent. În fine, am căutat să clarific că Groza este capul unui guvern al minorităţii, care nu numai că nu reprezintă adevărata voinţă a ţării, dar este şi la cheremul Kremlinului de unde îşi ia ordinele.

Călătoria de la Londra la Edinburgh a fost destul de confortabilă. Între Newcastle şi Edinburgh, unde linia ferată merge aproape

Frontului Renaşterii Naţionale (1940). Vaida-Voevod a fost arestat la 24 martie 1945, iar în 1946 a fost plasat în arest la domiciliu, la Sibiu, până în 1950, când a murit.

[1] Ilie Lazăr (1895–1976), jurist şi fruntaş naţional tărănist, garda de corp a liderului Iuliu Maniu. Va fi arestat, prima dată în 1946, pentru 7 luni. Implicat în Înscenarea de la Tămădău, va primi 12 ani de temniţă grea şi alte pedepse colaterale (n. coord.).

paralel cu coasta de răsărit a Angliei şi a Scoţiei, a fost foarte plăcut şi interesant. Marea e de un albastru intens, iar stâncile pe care le spală formează o barieră solidă între domeniul lui Poseidon şi cel al Proserpinei. De fapt, este pentru prima oară când am văzut arături, grădini de zarzavaturi, livezi, până abia la câţiva metri de valurile mării. Ţărmul e înalt şi stânca e adeseori granit. Pământul cultivabil formează un strat subţire ce arareori întrece 50 cm în adâncime.

Gardurile vii, atât de maiestuos construite în Anglia, se pot vedea şi aici, numai că totul este în mare. În loc ca tufărişul să fie tăiat cam la un metru jumătate înălţime şi apoi îndoit şi împletit, pomişorii şi arbuştii sunt lăsaţi să crească în voia lor. Ajung la 3–4 m înălţime şi sunt cam toţi aplecaţi înspre sud-vest de către vântul din direcţia opusă ce biciuieşte continuu pământul Scoţiei. Tabloul dă o impresie stranie: albastrul mării, cenuşiul spălăcit al cerului şi verdele intens al pământului, vărgat de lungile linii brune-negricioase ale gardurilor vii încă neînverzite. Plecăciunea adâncă pe care acestea din urmă o fac sudului este poate singura concesie pe care Scoţia o face Angliei, căci scoţienii sunt o rasă mândră, sunt conştienţi de originea lor nobilă şi de contribuţia importantă pe care au făcut-o lumii civilizate. Am găsit confirmarea mai curând decât m-am aşteptat, căci abia ajuns la dna MacKay, gazda mea, l-am întâlnit pe dl Stewart. Are 74 de ani, e îmbrăcat întotdeauna într-un „kilt", fapt pentru care americanii îl fotografiază aproape în fiecare zi. Are o singură dragoste mare, câinii, şi o singură aversiune, ruşii – „naţia în care nu poţi să te încrezi". Am fost primit cu multă ospitalitate. Dna MacKay mi-a aranjat o cameră, cu un pat foarte confortabil, din geamul căreia pot să privesc faţada catedralei anglicane.

Colonelul Speligowski, care locuieşte la ea în pensiune, este foarte amabil, gata să mă ajute să mă descurc în Edinburgh. Englezeasca lui nu este tocmai bună, dar în schimb e hotărât în tot ceea ce face şi este aproape tot atât de mândru ca şi scoţienii în mijlocul cărora l-a aruncat soarta.

E o coincidență stranie ca aceste popoare să conviețuiască, când te gândești doar la mândria lor, la convingerea lor sinceră și onestă că sunt popoare importante, în ciuda dovezilor repetate ale istoriei că nu joacă decât un rol secundar. Anglia și Rusia, oricât s-ar opune Scoția și Polonia, au decis și decid asupra soartei lor mult mai mult decât acestea din urmă sunt gata să admită.

Speligowski nu uită să-mi arate fereastra de la care prințul Charles „Pretendentul" a fost salvat de la o moarte sigură, fiind coborât peste prăpastia castelului într-un coș de nuiele atârnat de o frânghie.

Castelul, cocoțat pe stâncă ce marchează centrul orașului, este într-adevăr impresionant. De fapt, ar trebui să spun că la început a fost castelul; pe urmă, împrejurul lui, a fost clădit și orașul. Lord Mansfield îmi spune că Edinburgh, sau mai bine spus partea de nord a orașului, este primul exemplu de „planificare urbanistică".

Zidit în vremuri de demult, a fost scaunul regilor Scoției. E de remarcat Capela Sf.. Margareta. Orice căsătorie oficiată acolo era valabilă. Chiar pe vârful stâncii (*the rock of Scotland*) s-a clădit după războiul trecut, un monument în memoria tuturor regimentelor Scoțiene care au luptat pentru libertate. E foarte impresionant!

Am văzut apoi St. Giles, faimoasa biserică ce are niște vitralii minunate și o capelă închinată „cavalerilor scaietelui (scaiului)" – *The knights of the Thistle*. La poalele dealului se găsește castelul nou regal al Scoției, Holyrood.

Astăzi, miercuri 4 aprilie, am luat ceaiul cu o serie de fețe simandicoase, membri ai consiliului Ligii pentru Libertatea Europei. Ducesa de Atholl – președinta ligii, lordul Mansfield – președintele secției scoțiene, Stewart – vicepreședinte, Duncan McNaugton, S.S.C. – casier, dra Salversen (fiica lordului Salversen), dna Clazy, dl Hopekirk (mare comerciant de pielărie), dna McKay, care a cunoscut-o foarte bine pe Alexandrina Cantacuzino.

Pe la orele 19 ne-am înființat cu toții în sala de consiliu a Bisericii Scoției. Întâi a vorbit Ducesa de Atholl pe subiectul *Pericolele din viitor*. A arătat că propunerile Conferinței de la Dumbarton

Oaks, cu toată modificarea de la Ialta, nu înseamnă nimic altceva decât împuternicirea statelor mari de a-şi impune voinţa lor ori de câte ori vrea să o facă, în relaţiile lor cu statele mici.

Lordul Mansfield, care prezida şi care este un om foarte simpatic, a vorbit foarte pe faţă şi a calificat politica Rusiei în Răsăritul Europei drept agresiune. Pe urmă m-a introdus auditoriului în termeni foarte măgulitori. Am vorbit şi, potrivit planului meu, n-am ascuns deloc adevărul. Cred că am arătat foarte clar că România astăzi nu mai este un stat independent. Organizatorii s-au declarat foarte satisfăcuţi şi n-au pregetat să-şi arate mulţumirea şi să ne felicite pentru cuvântările făcute.

În sală erau mai bine de 1 000 de persoane; cu toţii au arătat un interes deosebit când le-am vorbit despre vizitele lui Vîşinski la Bucureşti şi felul în care se amestecă în politica internă a României.

A doua zi ne-am trambalat la Glasgow. Pe cât de frumos este Edinburgh, pe atât de urât este Glasgow. Oraş mare, murdar, plin de prăvălii şi de ceaţă groasă ce atârnă deasupra străzilor. Am luat cina la Hotel Central cu ducesa de Atholl, Czyz – un ofiţer de aviaţie polonez care a fost torturat în Rusia, Campbell – avocat din Glasgow, McLenlan – editor, dna Macky şi col. Szeligowski. De-acolo ne-am dus direct la sala unde s-a ţinut adunarea. Prezenţi n-am fost decât 200 de persoane. Ducesa însă era foarte emoţionată. Mi-a spus: „Ar trebui să tai un pic din discursul tău, astfel încât să rămână timp pentru întrebări". „Eu nu pot face asta, pentru că simt că tot ceea ce am eu de spus este foarte important. În plus, oamenii sunt foarte interesaţi". I-am răspuns că era intenţia mea să nu vorbesc mai mult de 40 de minute, aşa că nu trebuie să-şi facă griji, însă nu i-am spus cât de amarnic se înşeală cu privire la felul cum a reţinut atenţia auditoriului din Edinburgh.

Adunarea a mers destul de bine, afară de un mic incident. Un scoţian bătrân a protestat împotriva încălcării tratatului dintre Anglia şi Scoţia, de către englezi, care-i exploatează acum pe scoţieni. Ducesa i-a răspuns foarte abrupt că ultimul tratat dintre Anglia şi Scoţia a fost cel al unirii din 1707 şi acela n-a fost

încălcat niciodată. Pe urmă am aflat că omul nostru este un bătrân naționalist, care nu pierde nicio ocazie să facă scandal.

La sfârșitul ședinței am luat un ceai și am stat de vorbă cu un oarecare Henderson. Mi-a cerut ceva date cu privire la tehnica întrebuințată de Rusia în ocuparea țărilor mici. I-am promis că i le voi da. Seara am fost obosit mort. Eram sfârșit fizic. Cu o seară înainte, singurul lucru la care m-am gândit a fost că adunarea la care am vorbit, fiind atât de antirusească, însemna ruperea oricăror posibilități ce aș mai fi avut de a mă reîntoarce în țară atâta timp cât rușii sunt stăpâni în acea parte a lumii.

Acum că sunt iarăși în trenul de Londra, numit „Scoțianul zburător", și mă uit îndărăt la vizita mea în Scoția, trebuie să admit că mi-a făcut mare plăcere. Bineînțeles, nu pun la socoteală oboseala fizică.

Impresia generală este una favorabilă. Lumea începe să se intereseze de soarta națiunilor mici, în special de soarta Poloniei. *The Scotsman* a publicat o mică notiță despre adunarea de la noastră, sub titlul *Return to Power Politics* („Întoarecerea la politica de putere").

Dintre toți cei pe care i-am întâlnit, lord Mansfield mi-a făcut o impresie foarte bună. Foarte deschis, spirit combativ, gata să se ia la harță cu oricine de dragul convingerilor sale politice. Stewart îmi spune că Mansfield poartă întotdeauna cu el un *knukle duster*, un fel de „inel de fier", armură de fier pentru degete, și că „iubește un chilipir".

Sâmbătă, 14 aprilie 1945

Aseară Viorel s-a întors de la Londra în toane bune. Ca întotdeauna când e bine dispus, a început să ne spună știrile și informațiile ce a cules în ultimul moment.

Dna Morelli i-a adus o scrisoare de la Gafencu. Sunt amândoi de acord asupra atitudinii de urmat în viitor. Stabilirea unei legături trainice între toți românii din străinătate și pregătirea pentru momentul în care o acțiune comună va fi necesară. Pentru moment o activitate pe față antirusească ar face mai mult rău decât

bine. Pe de altă parte, e necesar ca atât englezii, cât și americanii să fie ținuți bine informați despre situația de la noi din țară. Gafencu este gata să ia parte la o acțiune bine regizată, care să aibă și sprijinul anglo-american. Pe de altă parte, nici englezii nu-i mai fac dificultăți; dacă vrea poate să vină în Anglia și mâine.

Apoi ne-a spus, mie și lui Barbu Niculescu, o chestiune interesantă, pe care, de altfel, ne-a cerut să o ținem secret. Când era încă ministru aici, la Londra, România avea două milioane și jumătate de lire sterline în aur. Prin iulie 1940, guvernul din București presa ca aurul să fie trimis în țară. Alex. Bianu a și început să facă demersurile necesare pentru expediție, Viorel însă l-a sabotat pe Bianu și aurul a rămas aici până astăzi[1]. A făcut acest lucru pentru că se simțea jenat. Anglia ne făcuse delivrări militare pe baza creditului de cinci milioane de lire sterline dat României pentru armare. În iulie, deja era clar că România se pregătea să treacă pe partea cealaltă. În consecință, Viorel găsea că ar fi fost murdar ca noi să trecem de partea cealaltă cu armament englez de aici, dacă rămânea în Anglia, ar fi fost un fel de plată parțială. El s-a gândit la posibilitatea organizării unei „mișcări" și a unei „armate" românești în străinătate. Acest aur, deci, ar fi putut să fie folosit pentru o cauză bună.

E mai bine de o lună de când tot încearcă să aranjeze situația financiară a românilor de aici. Faptul că englezii îl sfătuiesc regulat și consistent ca românii care sunt aici în Anglia să nu se întoarcă în România, l-au făcut să ajungă la concluzia că englezii au un plan cu noi. Se gândesc probabil la posibilitatea ca mai târziu să ne întrebuințeze în România. Aceasta fiind situația, Viorel nu s-a jenat să facă propunerea ca din aurul ce se găsește aici să se întrețină românii din Anglia. Au urmat o serie de tratative în care au fost amestecați și

[1] Informația potrivit căreia aurul de la Londra nu a putut fi evacuat în România în 1940 este corectă. De altfel, reprezentantul Băncii Naționale a României la Londra, Dumitru Danielopol, își amintește că „Banca [Națională a României] însărcinase pe Bianu și pe mine să evacuăm în America aurul rămas la Londra, dar această operațiune nu fu permisă la Tezaurul Englez de teamă, bineînțeles, ca nu cumva de pe acea piață neutră să nu-și facă drum în conturi germane" (D.G. Danielopol, *op. cit.*, p. 143).

Donald Hall și Wachenfelt și s-a ajuns la un aranjament foarte satisfăcător. Guvernul englez deschide legației suedeze un cont pe baza aurului românesc și distribuie o anumită sumă lunar tuturor românilor de aici, indiferent de atitudinea lor politică.

Pavel nu pare să fie prea încântat. Zice că nu i se oferă destulă garanție. Tot acesta este motivul pentru care nu vrea să accepte deocamdată să se ducă în America, cu toate că atât Viorel, cât și Caranfil îl sfătuiesc să facă acest lucru. Totuși, Viorel crede că este soluția cea mai bună. Dacă va merge la San Francisco, îi va telefona doctorului [Aurel] Leucuția să se îngrijească financiar de Pavel, atâta timp cât acesta din urmă va sta în America.

Duminică, 22 aprilie 1945

Săptămâna trecută am pregătit un memoriu pentru deputatul Duncan cu privire la chestiunea refugiaților Basarabiei. Este un fel de răspuns la declarațiile lui Eden din Casa Comunelor.

Astăzi am vorbit cu Viorel mai pe îndelete despre situația de aici, din Anglia. El crede că noi, românii, nu vom mai avea ocazia să ne întoarcem mulți ani de aici înainte într-o Românie liberă de sub influența Rusiei.

De aceea va fi nevoie să ne pregătim pentru o muncă de lungă durată. Am vorbit de scrisoarea lui Alexandru Cretzianu[1] de la Ankara. Alexandru este gata să se pună la treabă și să părăsească orice reticență, „e vorba de independența țării", ca să o spun în cuvintele lui. Viorel nu-i vede aici, în Anglia, în stare să continue activitatea ca agenți independenți decât pe amiralul

[1] Alexandru G. Cretzianu (1895–1979), diplomat. A fost căsătorit cu una dintre fiicele lui Barbu Știrbey. Cretzianu a fost secretar general al MAE în perioada 1939–1941 și subsecretar de stat (1940). În toamna anului 1943, la sugestia lui Iuliu Maniu, Ion Antonescu a fost de acord să-l numească șef al misiunii diplomatice a României în Turcia, poziție pe care a ocupat-o până în 1945. A refuzat să se întoarcă în țară și s-a stabilit în SUA, fiind unul dintre liderii Comitetului Național Român. A fost depozitar al Fondului Național Român constituit de regimul Antonescu, dar felul în care a administrat banii depuși la o bancă din Elveția a creat nemulțumiri în cadrul CNR.

Dumitrescu, George Emil, Barbu şi pe mine, pentru că doar noi avem independenţa materială asigurată pentru a putea face ceva. E un criteriu inexorabil. Dacă depinzi de banii pe care englezii ar fi eventual dispuşi să-i dea, ne vom pierde libertatea de acţiune şi, în cele din urmă, nu vom mai putea servi interesele patriei.

Marţi, 22 mai 1945

E aproape o lună de când n-am mai făcut o însemnare în jurnal.

Caranfil cu soţia şi băiatul au luat masa aici şi duminică la prânz şi ieri seara. După-masă Viorel, Caranfil şi cu mine am stat de vorbă în timp ce ceilalţi au rămas în salon. S-au schimbat informaţii cu privire la situaţia din ţară şi la atitudinea românilor din străinătate.

Caranfil era de părerea că trebuie să ne apucăm de lucru. În primul rând trebuie să-i contactăm pe toţi ceilalţi români din străinătate şi apoi să lucrăm. „Să lucrăm ce?" a întrebat Viorel. Răspunsul n-a fost clar deloc. E adevărat că întreaga conversaţie a fost întreruptă în repetate rânduri de David (administratorul fermei) care se agita din cauza unei vaci. Totuşi, n-am putut să-mi fac o idee clară despre intenţiile lui Caranfil. Viorel era de acord că trebuie să lucrăm, dar a specificat că el nu se mai ambalează cu toţi chemaţii şi nechemaţii. „Să ştii că am fost furios că l-ai pus pe D. Mateescu pe lista Wachenfelt" (lista lui Wachenfelt conţine numele acelora la care se împarte suma de 500 £ lunar trimisă de către guvernul român prin intermediul suedezilor pentru românii aflaţi în Anglia). Caranfil a pălizit puţin.

— Lasă că ştiu eu ce fac! Dumneata, ca politician vechi, ar trebui să vezi ceea ce urmăresc. Trebuie să-i dai omului frânghie... Ce, d-ta n-ai fost niciodată la pescuit?

— Sigur c-am fost. Chiar foarte des. Înţeleg eu că trebuie să dai frânghie dacă vrei să prinzi un peşte mare, dar nu pentru un şobolan! Nu trebuie să uiţi că Mateescu a scris o scrisoare împotriva lui Mihai care a fost publicată. Or, d-ta eşti trimisul Regelui Mihai!

S-a mai discutat puțin [despre] Mateescu, grupul căruia a fost taxat de către Caranfil ca fiind fără importanță. Apoi s-a vorbit din nou [despre] chestiuni de politică generală.

E greu să-mi fac o idee clară despre intențiile lui Caranfil. Cred însă că nu mă înșel atunci când ghicesc că el urmărește glorie personală, vrea să unească românii sub conducerea lui. Din câte-l cunosc eu Viorel, nu va accepta niciodată să lucreze cu el în aceste condiții. Îndrăznesc chiar să fac un pronostic. Dacă vom fi siliți de împrejurări să stăm afară din țară un timp îndelungat, Viorel va ști cum să-l uzeze și pe Caranfil întocmai cum l-a uzat și pe Pavel Pavel. Oamenii aceștia nu-și dau seama că marele „atu" al lui Viorel este situația lui financiară ce-l punea la adăpostul tuturor vicisitudinilor. El își poate permite să aștepte. Afacerile lui prosperă pe zi ce trece. Ceilalți însă sunt toți niște coate goale aici în Anglia. Dacă nu-și vor aranja independența financiară, vor depinde și ei – mai curând sau mai târziu – de acela sau aceia ce vor fi în măsură să-i ajute. Până acum însă nu văd pe nimeni altul în această poziție mai tare decât pe Viorel.

Marți, 29 mai 1945

Pavel Pavel este într-o dispoziție foarte proastă. Îmi spune că se întoarce în țară necondiționat. Cum era pornit pe destăinuiri, mi-a povestit aproape întreaga lui carieră politică. A insistat, în special, asupra legăturilor lui cu Maniu. E foarte decepționat. După ce el l-a servit pe Maniu mai mult decât oricare altul și după ce el este creatorul principal al atmosferei favorabile de care se bucură Maniu în străinătate, Maniu l-a lăsat baltă![1] El știe că Maniu

[1] Relația dintre Iuliu Maniu și Pavel Pavel s-a deteriorat începând cu vara anului 1940, când Pavel a preferat să-și continue cariera politică alături de Carol al II-lea și partidul său unic: „La a doua guvernare național-țărănistă (1932–1933), Pavel este derutat. Acum începe să se afirme ca un om de stânga. [...] Pavel însă are două metehne: este din cale afară ambițios și nu este întotdeauna serios, deși face nu numai pe seriosul, dar chiar pe omul grav. Este în afară de orice îndoială faptul că el a vrut să facă carieră politică și el a mizat pe prestigiul politic al lui Iuliu Maniu în privința aceasta. Maniu

îi scrie regulat lui Cornel Bianu. Foreign Office chiar i-a oferit să-i faciliteze şi lui stabilirea unei legături cu Maniu. El a refuzat. Dacă Maniu nu vede care sunt oamenii pe care trebuie să-i cultive şi cu care trebuie să acţioneze, el nu se căciuleşte. De altfel, zice Pavel Pavel, Maniu a fost întotdeauna aşa. Niciodată nu i-a împins înainte pe cei ce-i erau credincioşi şi necesari. Ori de câte ori a fost la putere a distribuit rolurile de căpetenie printre oamenii pe care voia să-i câştige şi nu printre cei care erau în jurul lui de dinainte.

Miercuri, 30 mai 1945

Coca e disperată. Am luat masa la ea. Eram numai noi doi. I-a făcut plăcere când i-am vorbit în termeni elogioşi de fratele ei, care se pare că face treabă bună în postul de comisar al guvernului pe lângă liga ocrotirilor sociale (până una alta a curăţat „balastul" de la consiliul de patronaj)[1]. Asta a mai îmbunat-o.

într-adevăr îl aprecia, deşi Pavel nu era simpatizat de întregul anturaj al lui Maniu datorită aroganţei sale. [...] În primăvara anului 1940 Pavel începe tratative cu oamenii regimului carlist. [...] La sfârşitul lui iunie 1940 sau începutul lui iulie [...], Pavel Pavel porneşte o acţiune în fruntea unui grup de câteva sute de intelectuali ardeleni, în cea mai mare parte foşti membri PNŢ, intră cu zgomot în noua formaţiune politică iniţiată de fostul rege Carol, Partidul Naţiunii [...]. În preajma rupturii de PNŢ are o dramatică întâlnire cu Iuliu Maniu, care-l roagă să nu facă această acţiune, că zilele domniei regelui sunt numărate. Urdăreanu, cu care este acum în legătură directă, îl îndeamnă să acţioneze. Ascultă pe acesta din urmă, mai ales că se pare că acţiunea a fost stipendiată pe loc, şi astfel se desparte de PNŢ şi de Maniu, de care fusese legat şi care-l aprecia" (Notă informativă a agentului Securităţii cu nume de cod „Bologa Vasile", din 10 decembrie 1958, ACNSAS, fond Informativ, dosar 309859, vol. 1, f. 149–150).

[1] Este vorba despre Eduard Mezincescu (1909–1995), medic, publicist, activist comunist, diplomat, membru al PCR din anul 1933. A fost subsecretar de stat în guvernul Groza, având funcţia de comisar al guvernului pe lângă Liga operelor sociale. În 1948 a fost numit ministru plenipotenţiar, secretar general al MAE şi adjunct al ministrului de Externe. Între 1948 şi 1950 a fost ministrul Artelor şi Informaţiilor, a revenit în Ministerul Afacerilor Externe în 1958, iar între 1966 şi 1973 a fost numit ambasador în Suedia (mulţumiri lui Claudiu Secaşiu pentru informaţiile biografice oferite).

Altfel e de-a dreptul deznădăjduită. Nu se poate decide ce să facă. Eu am sfătuit-o să se întoarcă în țară. Mult nu va mai putea să reziste. Banii din țară nu vin sau în orice caz nu putem să contăm pe ei, iar Viorel nu va mai avea de unde să ruleze un „fond de completare" la infinit. Ea primește de la București, prin suedezi, 11 £.

Cam la fel vede lucrurile și George Emil Iliescu. El se gândește să se ducă undeva, „la dracu'n praznic!", și să se apuce de ceva treabă. Era și el necăjit că „n-au venit banii". Rău la gură cum e el, nu s-a sfiit să-și bată puțin joc de Marcu Beza. Pe vremea când Beza primea 55 £ de la Tilea, el mergea la Brighton și-i spunea nevestei „dragă Atena, 5/6 se cuvin bărbatului, 1/6 femeii. Iată partea ta" – și-i dădea o sumă de batjocură. Acum însă aranjamentul Wachenfelt, Caranfil, Tilea l-a lăsat cu 44 £. Se plânge că n-are cu ce trăi pe toate cărările. La Brighton a schimbat placa: „Dragă Atena, mare ghinion. Mi-au tăiat șesimea ta, zgârciții de ei...".

L-am văzut și pe Belitoreanu. El îi dă de zor cu Brazilia. A făcut cerere la ambasada braziliană și e gata să mute toate pietrele pentru a obține viza de intrare. Vrea să se stabilească acolo: „Eu vreau să trăiesc printre latini. Mi s-a făcut lehamite de ăștia! Ai noștri de înjurat te'njură, dar măcar știi că ce-i în gușă e și-n căpușă!"[1]

Eduard Mezincescu rămâne cunoscut drept reprezentantul guvernului care a semnat documentul prin care România ceda sovieticilor Insula Șerpilor.

[1] Traian Belitoreanu va pleca din Marea Britanie, iar Ion Rațiu va menționa în jurnalul său, la 1 februarie 1946, faptul că Viorel Tilea i-a trimis o scrisoare lui Tătărescu prin care îi solicita acestuia să-l numească pe Belitoreanu într-o funcție la ambasada României din Brazilia. Belitoreanu a ajuns în America Latină în 1945, unde a fost reprezentant al unei firme comerciale engleze în Brazilia și Uruguay până în anul 1950. A încercat să-și găsească de lucru și a obținut un post de consilier și director de sporturi la Universitatea columbiană din Bogotá. În anul 1952 a plecat în Insulele Bermude, unde a lucrat la societatea americană de asigurări American International Universites timp de patru ani. În martie 1956 a revenit în Europa, a stat un an în Portugalia, după care s-a reîntors la Londra, unde și-a deschis

Joi, 31 mai 1945

L-am văzut din nou pe Pavel Pavel. Mi-a vorbit multe şi mărunte. Mi-a spus între altele două lucruri ce merită să fie reţinute. Pe Caranfil îl găseşte bun de nimic. E îngâmfat şi n-are simţ politic: „ca să faci politică trebuie să fii un om cald cu care să te poţi împrieteni". Pavel Pavel plănuieşte să facă ceva. Nu mi-a spus ce, însă mi-a dat să înţeleg că se gândeşte şi la mine drept colaborator.

---

un magazin – *Banane Loaf Co.* – pe care, după doi ani, l-a închis. La 10 august 1960 Belitoreanu şi soţia sa, pictoriţa Ketty Belitoreanu, au intrat definitiv în România, hotărâţi să se repatrieze pentru că „lupta pentru existenţă îl obosise, deşi avea o situaţie bună, casă frumoasă, maşină etc. A simţit că îmbătrâneşte şi că nu va mai putea s-o ducă multă vreme aşa, iar soţia lui pierduse averea în diverse speculaţii nereuşite şi s-au gândit că ar fi poate mai bine pentru bătrâneţe să se fixeze în România. S-au dus la legaţia română [de la Londra] şi au expus situaţia, iar acolo li s-a promis că li se va pune la dispoziţie o casă similară cu cea pe care o aveau în Anglia şi o slujbă din care să trăiască onorabil şi, totodată, se vor acorda anii de pensie pentru perioada cât a lipsit din ţară". Promisiunile diplomaţilor comunişti de la Londra se vor dovedi deşarte pentru că Belitoreanu nu va primi nici casa similară, nici slujba din care să trăiască onorabil, fiind angajat economist la Întreprinderea de Sortare Bucureşti. De asemenea, vechimea nu i-a fost recunoscută în cartea de muncă şi era „îngrozit de perspectiva bătrâneţii neasigurate". Securitatea i-a deschis un dosar de urmărire informativă în vara anului 1961 pentru că, pe de o parte, îl suspecta că „a fost trimis în ţară cu misiune de spionaj", iar pe de altă parte, pentru că UM 0123/I era interesată să-l recruteze „în scopul folosirii lui pe linia acestei unităţi". Astfel, la 4 martie 1964, prin informatorul *Sandu*, ofiţerii de Securitate vor afla că „Belitoreanu Traian, în cercul familiei sale, se plânge că «serviciul pe care îl are este o simplă formalitate prost plătită. A făcut imensa prostie de a se reîntoarce în ţară, că a fost un naiv că s-a lăsat amăgit de vorbe dulci ca mierea de la legaţia română [...] care i-au promis marea şi sarea, că multă dreptate au avut românii de prin meleagurile străine fugiţi din ţară şi că dacă va reuşi să mai ajungă din nou peste graniţă va spune oricui va vrea să-l audă şi să-l creadă care este adevărul despre regimul din RPR»". Viza pentru ieşirea din ţară i-a fost respinsă lui Traian Belitoreanu, considerat element duşmănos, „care se va deda la calomnii împotriva regimului nostru" odată ieşit din România, iar UM 0123/I a întrerupt „legătura cu el întrucât nu prezenta încrederea necesară" (ACNSAS, fond Informativ, dosar 406868, vol. 1, ff. 4, 18, 19, 24, 77, 149).

Luni, 4 iunie 1945

Am petrecut weekendul la Cambridge cu Elisabeth. Mi-am văzut toți prietenii. Pe Charles Pilkington, care merge misionar în India, pe Sidki Erboy și pe Barbu Călinescu. Barbu trăiește în nori. Din nenorocire tot nu are un simț al proporțiilor. Acum, de pildă, se gândește să-și deschidă un birou la Londra ca reprezentant al Editurii Moderne. I-am spus că e absurd. Tot ceea ce i-a cerut vărul său să facă se poate aranja într-o săptămână. Altfel, pare să fie foarte încrezător. Crede că-și va da examenele și că își poate câștiga existența cu trupa de jazz.

M-am întors de la Cambridge într-o stare de nervi exasperantă. Cauza e Elisabeth. Sunt nenorocit pentru că mă îndoiesc de dragostea mea pentru ea. Ori, după părerea mea, o căsătorie fără dragoste nu poate să fie un succes.

Joi, 7 iunie 1945

Iarăși e fierbere la Londra. Banii au fost din nou reduși. Eu nu mai primesc decât 12 £. George Emil înjură pe toate cărările.

Marți, 19 iunie 1945

L-am văzut pe Pavel Pavel. E foarte deprimat. Crede că nu vom ieși de sub influența rusească mulți, mulți ani înainte. El în orice caz e decis să se întoarcă. Va scrie câteva articole proruseşti și apoi se va întoarce. Deja a fost la Foreign Office și și-a cerut viza.

Vineri, 29 iunie 1945

Întorși acasă în Holton, am găsit-o pe Eni neschimbată. Tot mai are temperatură. Viorel, cum e el curios, l-a întrebat pe Donald Hall de ce Foreign Office îl tratează cu rezervă. Răspunsul a fost: pentru că atunci când a obținut garanțiile nu le-a spus englezilor tot adevărul. Mai mult chiar, a prezentat situația României în culori așa de negre încât s-au speriat și i-au făcut să dea garanțiile și României. Cu alte cuvinte, se plâng că Viorel le-a forțat mâna, utilizând un truc nepermis.

Marți, 10 iulie 1945

Masa am luat-o cu Archie Gibson[1], care s-a întors de curând din România. Ceea ce ne spune el confirmă întru totul informațiile noastre. Comuniștii sunt adevărații stăpâni ai României și ceea ce se urmărește în ultima analiză este încorporarea României în Uniunea Sovietică.

Pavel Pavel este tot mai deprimat. Ar vrea să stea aici în Anglia, dar n-are din ce trăi. Situația lui e disperată.

Luni, 16 iulie 1945

George Emil îmi spune două lucruri nespus de importante. El a refuzat invitația lui Locher de a fi vicepreședinte. De ce, nu știu! Stazinski, directorul politic al Ministerului de Externe polonez, l-a chemat azi după-masă pentru o întrevedere confidențială și i-a spus următoarele: o serie întreagă de iugoslavi, în frunte cu Grizogono, au fost încadrați în armata poloneză. Aceleași facilități ne sunt oferite și nouă românilor. Ne vom păstra gradele respective, vom fi plătiți la fel ca ofițerii polonezi și vom fi liberi să ne continuăm activitatea de până acum. Tot ceea ce ni se cere este să mergem în Scoția pentru o zi, ca să facem act de prezență. Apoi a terminat prin a-l asigura pe George Emil că toată chestiunea se face cu aprobarea tacită a Foreign Office.

Sâmbătă, 21 iulie 1945

Caranfil are o teorie, corectă de altfel, pe care o expune ori de câte ori are ocazia: „un stat mic nu trăiește decât prin inteligență. E la fel ca și în lumea animalelor. Cele mari au forță, cele mici sunt iuți, agere, inteligente. În consecință, noi, românii, trebuie

[1] Archibald McEvoy Gibson (1904–1982), ofițer de informații MI6. A fost în misiune în România sub acoperirea de corespondent al ziarului *The Times*. A părăsit capitala în octombrie 1940, dar a revenit în misiune la București după 23 august 1944 (continuând legenda de jurnalist, de această dată ca reprezentant al *Kemsley Newspapers*), unde a rămas până în iunie 1945 (Dennis Deletant, *op. cit.*, pp. 6–8).

să ne adaptăm. Pentru moment trebuie să aşteptăm să vedem de unde bate vântul. Când vom afla, după terminarea conferinţei de la Potsdam, atunci va trebui să ne organizăm în aşa fel şi să facem o astfel de politică încât să nu fim contra vântului". După cum se vede, a părăsit pentru moment planurile lui de a organiza noi „mişcări sau comitete".

Vineri, 27 iulie 1945

Ieri s-au declarat rezultatele alegerilor generale. Laburiştii au obţinut o majoritate zdrobitoare. E foarte greu pentru moment să prevedem consecinţele acestei schimbări neaşteptate. Totuşi, unele dintre ele sunt evidente. Prestigiul lui Atlee sau al oricărui alt laburist pe teren internaţional este incomparabil mai mic decât al lui Churchill. Colaborarea strânsă anglo-americană de până acum va fi slăbită. America rămâne pe mai departe ţara antreprizei private, până când Anglia se mişcă rapid spre un regim mixt capitalist şi socialist, socialismul câştigând teren zi de zi.

Un guvern laburist nu este capabil – în aceeaşi măsură ca şi un guvern conservator – să se târguiască cu ruşii pe picior de egalitate. De bine, de rău, Rusia rămâne statul cel mai avansat socialist şi în consecinţă cel mai îndrituit să asume poziţia de conducător. Faptul că Anglia se mişcă spre „stânga" este datorită, în mare măsură, schimbărilor din Europa şi succesului rusesc. La rândul ei, schimbarea din Anglia va fi cauza accentuării acestei tendinţe. Europa se mişcă spre socialism; acesta este un adevăr de necontestat.

Pe de altă parte, este foarte posibil ca un guvern laburist să nu accepte „politica de forţă" a Rusiei. Se prea poate să rămână o politică idealistă de tip wilsonian sau chiar leninist. În afară de cazul că această ultimă alternativa se adevereşte, România va rămâne sub control rusesc pentru mulţi ani de aici înainte. Aceasta se aplică şi Poloniei, şi Balcanilor.

Din punct de vedere al politicii interne engleze, experienţa unui guvern socialist are avantaje incontestabile. În primul rând

reprezintă o schimbare. După cum e bine ştiut, democraţia este bazată pe o continuă schimbare între cele două partide (dacă sistemul democratic în chestiune este bazat pe două partide ca aici în Anglia).

În al doilea rând, un control al guvernului asupra tuturor mijloacelor de producţie, deşi fără drept de proprietate exclusiv, este necesar pentru împiedicarea marilor fluctuaţii industriale. Este vorba doar de dreptul de a da direcţiuni, ce trebuie ascultate, atât clasei muncitoreşti, cât şi proprietarilor şi conducătorilor diverselor industrii. În felul acesta, dacă guvernul are un plan bine stabilit, marile crize economice cu repercusiuni mondiale pot să fie evitate în întregime.

În fine, guvernul laburist va face muncă de pioneri în domeniul asigurărilor sociale. Planul Beveridge[1] (deşi Beveridge n-a fost ales) va fi pus în aplicare aproape în întregime. Toată populaţia unei ţări este responsabilitatea statului. Toţi cei ce vor să muncească trebuie să găsească de lucru şi toţi cei ce nu pot să muncească trebuie să fie ajutaţi de către stat, în aşa fel încât să poată trăi o viaţă modestă, e adevărat, dar onorabilă.

Personal, am simţit o mare satisfacţie că forţele progresiste au câştigat acest rond al marii bătălii pentru emanciparea omeniei. Este evident că laburiştii vor fi azvârliţi înapoi la alegerile viitoare pentru că problemele pe care trebuie să le rezolve în următorii cinci ani sunt atât de grele încât, după părerea mea, este imposibil omeneşte să o facă cu deplin succes. Cu toate acestea, victoria laburistă rămâne un pas înainte.

Bucuria pe care am simţit-o a fost puţin adumbrită de supărarea viitorilor mei socri. Toată familia este din cap până-n picioare profund conservatoare. Elisabeth, logodnica mea, face excepţie. Am fost cu ei la St. Helens şi am asistat la adunarea Partidului Conservator. Witworth, candidatul conservator, a vorbit foarte

[1] Plan de asigurări sociale propus de Sir William Beveridge (1879–1963), publicat în 1942, care a stat la baza statului bunăstării în Marea Britanie (n. coord.).

bine, deși a fost bătut de către oponentul său laburist, Breadshow, cu o majoritate zdrobitoare (17 000 de voturi). Laburiștii au avut și ei o mare adunare, dar din păcate n-am putut să mă duc să-i ascult. Tare aș fi vrut să o fac, dar n-am vrut să rănesc viitoarele mele rude!

Sâmbătă, 28 iulie 1945

Astăzi m-am logodit. Elisabeth e minunată. Am dat o telegramă acasă, iar soacra mea a dat un anunț la *Times*. Personalul lor, patrusprezece persoane și un copil cu totul, ne-a dat cadou fețe de masă și șervete lucrate de mână. Erau înșiruiți pe două rânduri, într-adevăr ca la cinema. Dl Wood, care i-a servit pe Pilkingtoni, de 46 ani, ne-a urat multă fericire în numele tuturora, iar dna Wood ne-a prezentat cadoul. Am fost foarte plăcut impresionat, deși poate puțin amuzat. Credeam că astfel de lucruri nu se mai întâmplă decât în cărți sau filme! Elisabeth, evident, a fost foarte emoționată.

Seara, la cină, socrul meu a închinat în sănătatea noastră, soacra în sănătatea regelui, eu în sănătatea părinților de aici și din România, iar Elisabeth în sănătatea fraților de-aici și de-acasă. După cină am stat de vorbă. Viorel, dna Caranfil, Sanda și Ileana mi-au urat prin telefon mulți ani fericiți! O zi cu adevărat frumoasă! Doamne, mulțumescu-ți!

Luni, 30 iulie 1945

Sosit în Londra, l-am întâlnit pe George Emil. Din nou mi-a vorbit de situația disperată în care ne găsim. După părerea lui guvernul actual poate în orice moment să accepte o cerere de extrădare din partea guvernului român. După ce spune Viorel, George Emil are o idee fixă. E trist dacă e adevărat, dar, în sfârșit, trebuie să ne așteptăm la orice. Viața de exilat are multe surprize! Pe de altă parte, e adevărat că un reprezentant al guvernului din București a sosit deja aici la Londra. Nu se știe ce urmărește, însă se știe că e comunist.

Miercuri, 1 august 1945

Am luat masa cu Zienkiewicz şi Goodzicki şi am discutat [des pre] CESYS. După ce am examinat diferitele aspecte ale problemei, am căzut de acord că ar fi bine să continuăm a activa în cadrul lui Allied Circle. E vorba de a forma un fel de grup în interiorul cercului. Acest grup nu ar avea o poziţie legală, dar şi-ar păstra identitatea printr-o activitate aparte. Zienkiewicz s-a oferit să lucreze ca să păstreze identitatea grupului.

El ar fi un fel de secretar neremunerat. S-ar ocupa cu menţinerea de legături între membri şi de organizarea de conferinţe şi discuţii, bineînţeles totul în cadrul Allied Circle.

Vineri, 3 august 1945

Am trimis 10 £ lui Francisc Gora, care se găseşte bolnav în Palestina.

Viorel îmi spune că „Paraschiv", cum îi spunem noi lui Caranfil, se pregăteşte să organizeze românii din străinătate. Din vorbele lui reiese că se şi vede şeful acestei mişcări. Natural, lui Viorel nu-i convine această atitudine. Tot mai mult mă conving că Viorel nu va accepta pe nimeni ca şef. Sau el, sau nimeni altul.

Duminică, 5 august 1945

S-a discutat toată ziulica. Viorel a sugerat la masă că adevărata semnificaţie a victoriei laburiste trebuie căutată pe teren internaţional. Întreaga Europă se mişcă spre stânga cu mare repeziciune. Natural, deci, să adopte drept conducătoare pe Rusia, căci Rusia era ţara cea mai avansată pe drumul progresului social. Acum Anglia este în măsură să ofere Europei o alternativă. Dacă această ocazie unică este utilizată cu înţelepciune, Anglia va deveni adevărata conducătoare a forţelor progresului din lumea întreagă. Ideea i-a plăcut lui Greenwood şi după-masă, când eram numai noi doi în biroul lui Viorel, am discutat-o pe îndelete. De fapt, întreaga idee s-a cristalizat în forma pe care o dau aici, abia la această convorbire de după-masă.

A doua chestiune demnă de a fi trecută în aceste note este problema statelor mici. Natural s-a făcut referință specială la Europa de Răsărit. Pavel Pavel a luat și el parte activă în discuție. De fapt, el a fost cel mai pesimist dintre toți. După părerea lui situația din România nu se va schimba decât în cinci ani de zile cel puțin.

Dificultatea de căpetenie în relațiile dintre puterile mari este concepția democrației. Marile Puteri occidentale înțeleg prin democrație libertatea completă a cuvântului și a scrisului. Orice forță potențială – nu importă a cărui colonist politic – are șansa să iasă la iveală, să ajungă la maturitate și să intre în luptă pentru acapararea puterii de guvernământ.

În Rusia „noua democrație" este mult mai restrânsă. Constituția lor și întreaga aparatură de stat (NKVD) sunt astfel construite să dea libertate de exprimare numai acelora care au acceptat statutul [de] comunist. Dacă nu ești comunist, nu poți să intri în forul discuțiilor publice. Toți cei ce se opun acestei forme de guvernământ sunt decretați trădători de țară prin definiție și sunt tratați ca atare.

Aceasta în teorie. În practică, democrația nouă a Rusiei este cea mai restrânsă, căci nici măcar aceia care acceptă statul comunist ca punct de plecare n-au șanse să critice guvernul.

Care este, așadar, soarta statelor mici ale Europei? Încadrate pe de o parte de Rusia și pe de alta de Marile Puteri occidentale, se zbat neputincioase să-și mențină independența. Dar, până când Apusul și Răsăritul nu vorbesc aceeași limbă, le va fi imposibil să-și trăiască viața lor proprie. Factorul decisiv va fi situația geografică. Țările care sunt vecinele Rusiei vor copia – de voie, de nevoie – sistemul și concepția Răsăritului, iar cele care învecinează Anglia și Franța, vor rămâne fidele concepției apusene a democrației.

Sâmbătă, 11 august 1945

Viorel ne-a chemat pe Ileana și pe mine să ne vorbească. Franasovici[1] a vorbit cu Eni și i-a trimis și lui vorbă că se încearcă

[1] Richard Franasovici (1883–1964), avocat, diplomat, om politic. A fost ales deputat și numit ministru de mai multe ori în guverne liberale

numirea lui aici, la Londra, fie ca ministru, atunci când se vor relua relațiile diplomatice, fie ca membru al delegației ce va veni pentru încheierea tratatului de pace cu România. Probabil a doua alternativă are mai multe șanse de reușită pentru simplul motiv că este puțin posibil ca Aliații să reia legăturile diplomatice cu România înainte de încheierea unui tratat de pace. Oricare ar fi cazul, Viorel nu e de părere că ar trebui să accepte din două motive. Va fi cu mâinile legate. Foarte posibil că se va cere României să semneze *on the dotted line*[1]. Nu vede cum va putea fi numit de actualul regim, chiar dacă o vrea Franasovici, într-un post de responsabilitate. Or, el nu mai acceptă o poziție de subordonat!

După fiecare reflecție l-am contrazis. Am citat exemplu lui Ion Brătianu la conferința de pace de la Versailles și i-am arătat că trebuie să accepte, pentru că nu văd decât avantaje.

În primul rând este vorba de interesele țării. Aici nu încape îndoială că o comisiune sau delegație românească formată numai din oamenii regimului actual ar putea să încheie pacte adânc dăunătoare intereselor permanente ale României. Dacă și el e membru, există o garanție că aceste interese vor fi luate în vedere. Dar să presupunem că nu se va putea face nimic. În acest caz n-are decât să-și de-a demisia și va trebui să o facă în așa fel încât să aibă un răsunet în public. Și atunci, nu sunt decât avantaje. El are deja o platformă politică internațională. Dacă va vorbi împotriva condițiunilor oneroase ce ni se impun, vorbele lui vor avea un răsunet.

La fel din punct de vedere intern. Demisia lui nu poate decât să-i întărească renumele intern și să-i mărească popularitatea. „A apărat interesele țării" se va spune. Reacția va fi aceeași ca în cazul demisiei lui Brătianu, când aliații au refuzat să ne dea întregul Banat.

---

interbelice. A fost ambasador la Varșovia (1938–1939) și Paris (1939–1940). După război, a fost trimis extraordinar și ministru plenipotențiar la Berna (1945–1946) și reprezentant al guvernului român la Londra (1946–1947). În 1947 a ales calea exilului și s-a stabilit la Paris.

[1] „Pe linia punctată" (în lb. engl.).

În fine, din punct de vedere personal, e bine să fie din nou numit „agent" al guvernului român. Un om politic nu trebuie să stea prea mult la index. E timpul să se vorbească de el din nou, chiar dacă-şi va da demisia după câteva zile. A acceptat argumentul.

Marți, 14 august 1945

Viorel mi-a dat să corectez şi să bat la maşină reflecțiile lui asupra declarațiilor de la Potsdam. Sunt bune.

Joi, 16 august 1945

După ce George Emil a plecat, am rămas singur cu Viorel. Mi-a vorbit din nou de posibilitatea numirii lui aici. În caz că aceasta se va produce, va cere să fiu şi eu numit asistent al lui. Dacă însă, condițiile în care i se va oferi numirea vor fi inacceptabile pentru el, atunci va propune să fiu numit eu. Din nou i-am vorbit de nevoia de a-l avea pe el într-o poziție oficială.

Vineri, 24 august 1945

Presa n-aduce nimic nou. Anne-Marie Callimachi se întreabă cine-l sfătuieşte pe Mihai.

Sâmbătă, 25 august 1945

Din nou nimic în ziare. Viorel începe să se alarmeze. La prânz Radio Londra a dat decizia guvernului bulgar de a amâna alegerile. Prima victorie diplomatică anglo-americană! Sperăm că aceasta va avea repercusiuni şi asupra cererii regelui Mihai.

După-masă ne-am plimbat amândoi. Viorel voia să ştie care e părerea mea în cazul că va trebui să intrăm în arena politică în România. El vede două alternative: social-democrații sau național țărăniştii. Din câte-mi dau eu seama, el înclină spre social-democrați. Răspunsul meu a fost „să aşteptăm şi să vedem". Alternativa lui George Emil de a forma un nou partid i se pare foarte slabă pentru moment. Am fost de acord cu el, însă n-am exclus nici acea posibilitate.

Mi-a spus, printre altele, că acum câteva zile un englez care s-a întors din România i-a transmis ştiri din partea lui Maniu, Brătianu şi Titel Petrescu[1]. Cu toţii îi cer să activeze. La întrebarea lui Viorel dacă astfel de mesaje au fost trimise de către aceiaşi oameni politici şi pentru alţi români de aici, răspunsul a fost negativ. Din Lisabona vine ştirea fantezistă (sper, cel puţin!) că regele Carol cu Pangal şi cu Franasovici se pregătesc să se întoarcă în ţară[2]. Ar avea suportul Aliaţilor şi în special al ruşilor. Dacă e adevărat, atunci nu sunt patrioţi!

Duminică, 26 august 1945

Astăzi dimineaţă Viorel a primit o telegramă de la Coste[3], cerându-i să intervină pe lângă fostul rege Carol „cu toată autoritatea lui morală" şi să-l sfătuiască să nu se întoarcă în ţară ca astfel

[1] Constantin Titel Petrescu (1888–1957), lider la Partidului Social-Democrat din România, participant la actul de 23 august 1944, iar ulterior opozant al PCR la alegerile din noiembrie 1946 şi al absorbirii acestui partid de către comunişti, în februarie 1948. A fost arestat şi închis între 1948 şi 1955, la Jilava şi Sighet (n. coord.).

[2] În februarie 1945 Jean Pangal a trimis o scrisoare în România prietenilor săi masoni în care le recomanda să se înscrie în număr cât mai mare în PNŢ, asigurându-i că el cu „V.V. Tilea la Londra, Carol Davila la Washington şi C. Argetoianu la Lausanne luptă din răsputeri, prin intermediul marilor loji masonice, pentru schimbarea regimului din România". Un an mai târziu, în 1946, Pangal a continuat demersurile de întoarcere acasă, de data aceasta în nume propriu. Prin intermediari din cercurile masonice a transmis guvernului României că diplomaţia românească nu este bine reprezentată în acest moment în străinătate, iar în 1947 i-a adresat o scrisoare Anei Pauker prin care solicita reintegrarea sa în corpul diplomatic pentru a se pune la dispoziţie guvernului comunist de la Bucureşti (Bogdan Bucur, *op. cit.*, pp. 37–38, 53–54).

[3] Brutus Coste (1910–1984), diplomat. A fost însărcinat cu afaceri la legaţiile României din Washington şi Lisabona (1933–1946). S-a stabilit în SUA, unde a dus o activitate politică în exil, fiind secretar general al Organizaţiei Naţiunilor Captive Europene (1954–1965). A fost profesor de ştiinţe politice la Universitatea Fairleigh Dickinson, New Jersey.

să evite complicarea problemei românești. Această intervenție trebuie făcută repede căci fostul rege intenționează să se întoarcă în țară, „urmând sfatul unor urmași iresponsabili" (Pangal?) în ziua de 18 august. Viorel e de acord cu Coste.

Marți, 28 august 1945

A sosit o scrisoare lungă de la Coste în care îl acuză pe Pangal de duplicitate. De asemenea, îi atribuie lui Pamfil Șeicaru paternitatea a două articole pentru restaurarea regelui Carol care au fost semnate de un ziarist portughez.

Miercuri, 5 septembrie 1945

Am luat masa cu Caranfil și nevastă-sa la Corvette. Acesta e pesimist. Am avut ocazia să-l văd pe colonelul Mavrodi și nevastă-sa. Amândoi vorbesc prost românește. După părerea lui vor mai trece încă cel puțin un an, doi până când chestiunea românească se va aranja.

Vineri, 7 septembrie 1945

Contribuțiile mele la *Whitehall News* și la *Weekly Review* sunt publicate regulat. Măcar așa ajut și eu puțin cauza românească.

Duminică, 16 septembrie 1945

Și ieri și astăzi am stat în pat. După-masă a venit Viorel și am stat de vorbă. El și cu Caranfil au căzut de acord să-și împartă rolurile. Caranfil se va ocupa în special de partea economică. Pe mine aranjamentul ăsta mă bucură foarte mult. De asemenea, au căzut de acord, la cererea lui Viorel, să nu răspândească printre români planul lor de lucru. Experiența trecutului i-a dovedit că trebuie să se aștepte la sabotaj.

În general, Viorel e optimist. A fost informat de către americani cu precizie că Lend-Lease[1] a fost oprit așa de brusc pentru a pune

[1] Lend-Lease („Legea de împrumut și închiriere"), program al guvernului SUA prin intermediul căruia Franța, Marea Britanie, China și, mai

o stavilă expansiunii ruseşti şi nu pentru a lovi în englezi. Pe de altă parte, atât americanii, cât şi englezii sunt determinaţi să nu mai cedeze ruşilor în chestiunile Europei de răsărit. Primul regim creat de ruşi care se va prăbuşi va fi fie cel din Bulgaria, fie cel din Iugoslavia. Totuşi, situaţia României nu este tragică. Prea ne deosebea de slavi şi prea suntem apuseni în atitudine atât politic, cât şi în viaţă de toate zilele. Ocupaţia rusească trebuie comparată cu o inundaţie. Deja apele au început să se retragă. Poate să dureze mult, dar de retras, se vor retrage.

I-am amintit că toată conjunctura politică din decursul războiului a adus la suprafaţă încă odată caracterul românesc. Nu ne place, dar cu toate astea e adevărat că ori de câte ori suntem ameninţaţi de o forţă brutală ne plecăm capul. „Capul ce se pleacă sabia nu-l taie."

Mi-a dat dreptate şi a adăugat că această caracteristică ar fi un defect numai dacă am fi un popor mare. Atunci am da dovadă de laşitate. Cum suntem mici, este singurul nostru mijloc de a supravieţui.

— Bine, dar cum vezi schimbarea din punct de vedere practic? Ai văzut doar că Tătărescu nu şi-a dat demisia şi s-a dus la Moscova. Nu-i asta o dovadă că n-avem oameni?

— Asta e tocmai răspunsul la întrebarea ta. Schimbarea trebuie făcută cu oameni de caracter care să fie gata să-şi sacrifice interesele proprii pentru binele neamului. Ceea ce mă îngrijorează nu este lipsa de oameni integri – avem, nu mulţi, dar destui –, ci greutatea de a ne desface din îmbrăţişarea economică cu care ne-a blagoslovit Rusia. Ca să fim independenţi va trebui să avem o independenţă economică. Rusia însă astăzi ne stăpâneşte întreaga economie. Caut acum să aflu o ieşire. Am discutat cu Alfon, specialistul francez în tratatele economice şi voi mai discuta şi cu alţii. Trebuie să găsim o soluţie!

---

târziu, URSS erau aprovizionate cu hrană, petrol şi armament (inclusiv armament greu). Programul a funcţionat între 1941 şi septembrie 1945.

Sâmbătă, 22 septembrie 1945

O piatră de hotar – astăzi m-am căsătorit.

Elisabeth e fata cea mai minunată din câte am întâlnit. Vom fi oare fericiți? Un lucru e sigur. O etapă, cea mai neagră etapă din viața mea, s-a încheiat. Urmele sunt dureroase, căci tuberculoza e incurabilă, dar să sperăm că voi avea tăria de caracter să îmi înving infirmitatea fizică.

Joi, 1 noiembrie 1945

Ziua de astăzi, cu toate evenimentele și însemnătatea ei, m-a rupt din toropeala în care am căzut în ultimul timp; se prea poate datorită căsătoriei și lunii de miere. A sosit delegația românească la World Youth Congress.

Pavel cu Roxy, Murgu[1] cu nevasta și Budeanu[2] cu nevasta și copiii s-au îmbarcat în trenul de 10 seara din gara Victoria cu destinația România.

---

[1] Ion Murgu (1900–?), ziarist și corespondent la Londra al ziarelor *Patria* și *Timpul* în anii 1930. La 1 mai 1940, Ministerul Propagandei Naționale l-a numit secretar de presă la Legația României de la Londra până în 1941. În timpul războiului s-a înrolat în armata britanică, fiind întrebuințat în acțiuni de propagandă la posturile de radio clandestine care difuzau emisiuni în limba română de la Londra. La sfârșitul anului 1945, întors acasă, Murgu a fost încadrat în Ministerul Afacerilor Străine ca secretar cultural și retrimis la Legația României de la Londra în martie 1946. Înainte de plecare, Murgu a fost recrutat de Serviciul Special de Informații ca informator și a lucrat pentru SSI în perioada 1946–1948. În 1948 a fost destituit de la legație, dar a refuzat să se întoarcă în țară. În 1952 a plecat în Canada, iar în 1956 s-a întors în Anglia unde prezența sa a fost imediat semnalată de ofițerii de Securitate din ambasadă. Astfel, Murgu a fost reactivat de Securitate ca informator în vara anului 1956 și folosit pentru a fi reintrodus în anturajul lui Tilea și a lui Rațiu (vezi alte detalii în ACNSAS, fond SIE, dosar 104).

[2] Victor Budeanu (1900–1978), diplomat. A fost secretar cultural la Legația României de la Londra în 1940. După demisie, Budeanu a fost inițial alături de Viorel Tilea, dar în 1941 s-a alăturat CDR și a lucrat pentru Radio Londra. Întors acasă, în 1946 s-a înscris în Partidul Țărănesc Democrat condus de N. Lupu, fiind numit secretar general adjunct. A fost recrutat de Serviciul Special de Informații ca informator, fiind folosit în perioada 1948–1950 cu scopul

Coincidență bizară, unii vin și alții merg! Pavel era foarte emoționat. Între altele mi-a spus să mai aștept, să nu mă întorc. Dacă ar fi avut posibilitatea, nici el nu s-ar fi întors, cel puțin nu înainte de venirea primăverii.

Puțină lume a venit la gară să-și ia rămas bun. Wachenfelt, Florescu, dna [Alice] Tomescu, Coca Mezincescu, Sanda Stătescu. Din câte-mi spune George Emil Iliescu, Florescu i-ar fi cerut lui Pavel Pavel să jure că-l va vorbi de rău pe Viorel în România. Pavel ar fi refuzat! Ca întotdeauna, cele spuse de George Emil trebuie luate cu un grăunte de sare.

Plecarea lui m-a impresionat destul de mult. Un nou capitol din viața noastră de exilați și de luptă românească se încheie pentru totdeauna. Pavel, în ciuda micilor defecte, și-a jucat rolul și a dat dovadă de adevărat patriotism. Cartea lui și mai ales cele două broșuri despre Transilvania sunt serios scrise și au influențat opinia publică într-o oarecare măsură. Ceea ce m-a mișcat mai mult este felul în care a trebuit să plece într-un moment neprielnic din punct de vedere politic și faptul că plecarea lui a fost determinată de un motiv așa de meschin, lipsa de bani[1].

---

de a obține informații din anturajul diplomaților britanici din București și apoi abandonat. În 1953 a fost reactivat de Securitate ca informator în „problema PNȚ", iar în 1956 a fost abandonat pentru că era „nesincer" și s-a deconspirat față de o altă sursă a Securității. A fost arestat în 1957 și acuzat că a aderat la o organizație politică subversivă, fiind condamnat la șase ani de închisoare. În 1971 Securitatea a inițiat o nouă recrutare a sa pentru a fi folosit în operațiuni de monitorizare a unor foști țărăniști, precum și pentru că a sesizat că traducerile în limba engleză ale discursurilor lui Nicolae Ceaușescu conțineau greșeli. Bolnav și imobilizat la pat, a fost abandonat de Securitate în 1976 și scos din agentură (vezi alte detalii în *Ibid.*, fond Rețea, dosar 952).

[1] După ce s-a întors acasă, proiectele politice ale lui Pavel Pavel s-au destrămat rând pe rând. Mai întâi l-a vizitat pe Iuliu Maniu care „însă îl primește foarte rece, spunându-i deschis că este informat a nu fi ascultat Pavel Pavel de indicațiile lui Cornel Bianu la Londra" (*Ibid.*, fond Informativ, dosar 309859, vol. 1, f. 150). Pavel „s-a întors complet decepționat de la vizita făcută dlui Maniu", afirmând că „acesta trăiește cu un secol în urmă. Este foarte încăpățânat și nu acceptă absolut nicio informație nouă" (*Ibid.*, fond Penal,

Vineri, 2 noiembrie 1945

Azi la 9.30 a.m. l-am văzut pe Donald Hall la BBC. I-am arătat scrisoarea de la Wachenfelt în care eram avizat că am fost „rechemat" în țară și i-am cerut sfatul. „Rupe-o și nu te mai sinchisi de ea! Amiralul, după cum știi, este în dificultate în țară. Cum a sosit, a fost dat de-o parte, iar în telegramele pe care le-a trimis aici i-a cerut Nellei să păstreze casa la Woodleigh și lui Viorel să-i dea de lucru la gruparea lui din București" (prima informație o am de la George Emil, a doua de la Donald Hall, deci indirect de la Viorel).

Mi-a promis să-mi dea monitorizarea BBC.

Seara cu George Emil am discutat situația politică. M-a forțat să fac un tur de orizont. Am fost foarte franc. Americanii și englezii, mai curând sau mai târziu, vor ajunge la un compromis cu rușii. În consecință și în cazul cel mai bun, România va rămâne în orbita sovietelor, politica românească externă va fi condusă de la Moscova, iar cea internă va fi în mare parte determinată de Rusia.

Noi, cei din afară, avem două alternative. Sau ne reorientăm vederile pe planul Kremlinului, ne întoarcem în țară și jucăm, după o oarecare carantină, un rol politic minor sau ne menținem mai departe pe linia adevărat românească pe care am păstrat-o până acum. În acest caz însă trebuie să fim pregătiți să îndurăm rigorile exilului, căci e foarte posibil ca rușii să rămână factorul determinant al politicii românești timp de încă 10 sau chiar 20 de ani de acum înainte. Comparația timpului de față cu perioada de după Pacea de la Adrianopol (1829) este prea evidentă ca să scape cuiva.

Sâmbătă, 3 noiembrie 1945

Coca îmi spune că l-a cunoscut pe aviatorul Truțescu, care a adus delegații români la World Youth Congress. Îl va aduce

---

dosar 6858, vol. 2, f. 82). Despărțindu-se de Maniu, pe care îl va critica permanent, Pavel a fost primit în Partidul Social Democrat, dar în mai 1948 a fost arestat.

mâine seară să ia masa cu noi. Îmi cere însă să nu vorbesc niciunui român de el, căci ea nu vrea să-l compromită.

Apoi mi-a făcut un adevărat rechizitoriu al lui Viorel şi i-a analizat personalitatea. Poate că a fost prea aspră, însă în general cred că are dreptate; evident, nu i-am spus acest lucru. De ce să mai torn ulei pe foc?

Americanii, [prin] dra Meyer de la Office of War Information, îmi cer un raport asupra guvernului Groza. Îl voi pregăti, deşi sunt extrem de ocupat. Încă n-am deschis dosarul cu materialul sosit din ţară pe care mi l-a adus Viorel ca să pregătesc un raport asupra situaţiei economice (se pare că raportul lui Caranfil n-a fost prea bun). Sper însă că voi reuşi să-mi distribui timpul în aşa fel încât să termin totul până în 11 noiembrie când se întoarce Viorel din Elveţia.

Vineri, 9 noiembrie 1945

Truţescu şi Coca au fost la noi la cină. Am auzit multe [chestiuni] care merită să fie povestite. Voi căuta în cele ce urmează să ordonez cele spuse de el.

Regele Mihai are o popularitate enormă. E în termeni foarte buni cu ruşii, dar nu stă de vorbă cu Groza şi guvernul său. A refuzat şi continuă să refuze să semneze un decret chiar din seara zilei de 22 august[1], când a lansat apelul către Marile Puteri. Singura secţie a populaţiei care nu este în spatele Coroanei este extrema stângă. Două incidente ilustrează această atitudine.

Primul, în seara zilei de naştere a regelui. O mulţime imensă s-a adunat în Piaţa Palatului. Strigătele de „trăiască regele" nu mai încetau. Mulţimea cerea încontinuu ca regele să iasă pe balcon, dar aceasta era imposibil, căci regele nu era în Bucureşti. Deodată au apărut 6 camioane pline de muncitori înarmaţi cu ciomege şi

[1] Autorul face referire la Greva regală (august 1945 – ianuarie 1946) prin care regele a refuzat să mai semneze actele guvernului Petru Groza şi să mai primească miniştri. Cauza a fost refuzul prim-ministrului de a demisiona la cerea regelui. Consiliul de Miniştri va guverna prin decrete-legi (n. coord.).

pistoale. O încăierare cu împușcături în aer a urmat, după care oamenii s-au împrăștiat pe la casele lor.

Al doilea, la întoarcerea armatei din Cehoslovacia. Oradea și Clujul au fost pavoazate cu steaguri roșii. Purtătorii acestor steaguri au fost ungurii, care făceau șovinism unguresc pretinzând că sunt comuniști. La Oradea nu s-a întâmplat nimic, căci românii fiind puțini, n-au îndrăznit să facă multă gălăgie. La Cluj însă românii când au auzit ungurii de la Dermata strigând „jos regele și jos armata!", au răspuns cu „jos comuniștii, afară cu Ana Pauker, jos ungurii!". Au urmat împușcături, 6 morți dintre soldații ce se întorceau acasă și 2 morți în rândurile muncitorilor de la Dermata. Primii au fost aruncați în groapa comună, dar cei doi comuniști au primit adevărate funeralii naționale. Truțescu, care este pilot la LARES[1], a fost desemnat să-i ducă la Cluj pentru anchetă pe Teohari Georgescu și Vlădescu-Răcoasa[2]. E interesant de menționat că studenții români care s-au oferit să depună mărturie au fost refuzați sub motivul că anchetatorii s-au declarat mulțumiți cu rezultatele obținute.

Comuniștii pierd teren; la țară, în special, nu se bucură de popularitate. La oraș au oarecare succes. Mulți legionari sunt înscriși în partid. Truțescu cunoaște două cazuri foarte interesante: un legionar care a luptat în cursul Rebeliunii din ianuarie 1941 și un pilot la LARES care fusese dat în judecată pentru omor (împușcase doi gardieni publici) a apărut din nou ca trimis în Cehoslovacia.

Conducerea partidului e în mâinile Anei Pauker, lui Gheorghiu-Dej, Emil Bodnăraș (secretar general [la PCM]) și Vasile Luca (secretar general la FND). Lucrețiu Pătrășcanu, deși

[1] Acronim pentru Liniile Aeriene Române Exploatate cu Statul, compania națională de transport aerian.

[2] Gheorghe Vlădescu-Răcoasa (1895–1989), sociolog și om politic român, colaborator al lui Dimitrie Gusti. Membru al PSD, a sprijinit fuziunea acestui partid cu PCR. A ocupat funcția de ministru al Naționalităților Minoritare, între 1944 și 1945 (n. coord.).

în comitetul executiv al partidului, se pare că-şi cam pierde din importanţă. Ar fi făcut un discurs la Cluj în care a cerut ungurilor să nu mai defileze cu steaguri ungureşti. A urmat o mare fierbere în rândurile acestora, dar în cele din urmă au fost potoliţi de către Groza care a făcut un discurs în Uniunea Patrioţilor, organizaţie de intrare în partidul comunist; preşedinte este Daicoviciu.

Frontul Plugarilor[1] pretinde că are 1 milion de membri. Nu e adevărat! La întoarcerea din Moscova, Groza a făcut o „destăinuire" care la costat mulţi aderenţi: „L-am văzut pe Stalin în intimitate şi l-am întrebat, printre altele, ce părere are despre plugărimea română şi cum se pot introduce reformele sovietice şi la noi în ţară". La care Stalin a răspuns: „Înfiinţaţi ferme model şi arătaţi ţăranului avantajele colhozului". Natural, ţărănimea a interpretat această destăinuire – radiodifuzată special pentru întreaga ţară şi mai ales la sate – ca o scăpare a lui Groza, care însă arată intenţiile lui adevărate.

Social-democraţii câştigă teren enorm. Truţescu şi el, ca şi mulţi alţii, s-a înscris în partid pentru a nu mai fi persecutat. Aceasta e şi atitudinea maselor la oraş. Devin membri pentru ca să fie lăsaţi în pace. Titel Petrescu a început să meargă în provincie şi să-şi popularizeze programul. Confederaţia Generală a Muncii (sindicatele) deşi în teorie sunt menite să se ocupe doar de interesele profesionale ale muncitorilor, în realitate sunt nişte organizaţii de manevră politică.

Marile mase însă rămân pe mai departe loiale Partidului Naţional Ţărănesc. Şi acum dacă s-ar face alegeri libere, Naţional Ţărăniştii ar câştiga cu uşurinţă. Maniu este foarte îmbătrânit şi a dispărut cu totul de pe scena politică. Atitudinea populaţiei în general este la fel cu cea dinainte de război. Bătăi şi certuri în public sunt foarte dese, chiar şi pe arena sportivă. Când Steaua Roşie din Belgrad a jucat cu câteva echipe bucureştene, meciul s-a înfrânat în mod regulat cu bătăi între comunişti şi ceilalţi.

[1] Frontul Plugarilor, organizaţie politică înfiinţată de Petru Groza în 1933.

Guvernul este departe de a avea popularitate. Se știe că este bazat pe suportul rușilor, iar aceștia sunt urâți. Continuă să rămână la putere cu ajutorul terorii. GPU (NKVD) are 3–4 oameni în civil alocați pe lângă fiecare poliție românească. Se știe că acești oameni lucrează și aceasta este suficient pentru a face pe români să se simtă spionați. De altfel, spionajul este una dintre metodele de a asigura loialitatea chiar în partidul comunist. Fiecare membru al celulei spionează pe un alt membru, fără știrea acestuia. Chiar Truțescu, la plecarea din țară, a fost însărcinat să urmărească activitatea unuia dintre delegați. El e sigur că și el e supravegheat de cineva.

Comitetele cetățenești, care au avut menirea de a combate răufăcătorii din capitală, au fost desființate, însă alte organizații secrete le-au luat locul. Următorul incident este foarte semnificativ. Truțescu, după un chef la Băneasa, se întorcea acasă pe jos pe la 2 noaptea. Când a ieșit din sat, a văzut autobuzul 31 cu luminile aprinse și cu șoferul fumând la volan. La întrebările lui inocente, acesta i-a răspuns că este de serviciu. Încetul cu încetul s-au împrietenit și a aflat următoarele: Uniunea Patrioților are o organizație mulțumită căreia 2–3 autobuze cel puțin sunt întotdeauna gata să plece la oricare punct din capitală încărcate cu partizani înarmați cu ciomege și arme de foc. Bineînțeles, lipsa de autobuze pentru circulație este extrem de acută! Dacă pe timpul regimului gardist țara era condusă din „cuiburi", astăzi este condusă din „celule". Chiar și metodele sunt cam aceleași. Atunci pistolul, acum pumnul.

Cu toate astea, românul a rămas tot mucalit. Lui Vlădescu-Răcoasa i se spune Vlădescu-Râioasa, iar lui Gheorghiu-Dej, Gheorghiu-Deșt (pentru că semnează ca și cu degetul).

Sâmbătă, 10 noiembrie 1945

Coca a venit pe la 10 dimineața într-un hal de nervi teribil. A avut dovezi pozitive că există un individ care trimite mesaje în

țară în numele ei și în calitatea ei oficială[1] de agent Rador[2]. Deoarece Foreign Office i-a refuzat viza și deoarece Viorel i-a cerut să nu facă nimic, ea a tras concluzia că există o înțelegere între Tilea și ministerul de informații să o utilizeze drept paravan în spatele căruia să scrie altcineva. E furioasă pe Viorel, căci acesta își bate joc de ea; o crede incapabilă, că nimeni nu mai are încredere în ea etc. Într-un cuvânt, e într-un hal fără de hal.

Truțescu, Ionescu și Giosanu vor să rămână aici. Truțescu trăiește cu fata de la hotelul Park Chambers, iar Ionescu (foarte legionar) se pare că are vreo 500 £ la el în bancnote de câte 5 £. Ionescu ar fi vrut să mă vadă pe mine și să-mi ceară sfatul. Coca însă i-a spus că Viorel e singurul care poate să-i dea o asigurare asupra viitorului. E interesant că Ionescu, ca și ceilalți de altfel, n-au speranță că lucrurile se vor îndrepta la noi în țară. Coca i-a sfătuit să se întoarcă.

Delegații români au început să se spioneze ei între ei. Nu mai au încredere unii într-alții. Până ieri Truțescu și cu Ionescu erau prieteni cu Condea și Tibilichi, acum le e frică de ei! Iată ce spune Șchiopul, mecanic pe avion, într-un comunicat simplu. E adevărat că rușii fură noaptea pe stradă, în special ceasuri. Sub nemți era mai bine. Nemții îți lua totul, dar îți plăteau; rusul i-a pur și simplu. Rusoaicele au venit în ciubote. N-a trecut o lună și iată-le c-au apărut în pantofi, au început să se aranjeze și caută să se

[1] Alexandra (Coca) Mezincescu a revenit în cadrul legației după război, pe postul de corespondent al agenției Rador.

[2] Rador (Agenția Radio-Orient) a fost o societate de informații telegrafice înființată în 1921 ca societate anonimă pe acțiuni. Inițial, s-a aflat în proprietatea Băncii Chrissoveloni, dar în 1925 a fost cumpărată de Ministerul Afacerilor Străine, iar în 1926 a fost adoptată o lege prin care Rador a devenit agenția oficială a guvernului. În 1947 a fost reorganizată, iar în 1949 a fost desființată, patrimoniul ei fiind transferat către Agenția română de presă (Agerpres). Agenția Rador a fost reînființată după 1990 (vezi o istorie a agenției Rador în lucrarea de doctorat a lui Carmen Ionescu, document accesat la 21 aprilie 2017, https://halshs.archives-ouvertes.fr/tel-01011240/document).

stabilească în România. După socotelile lui, România a plătit deja 75% din armistițiu. Inflația e grozavă; proviziile lui pentru iarnă l-au costat 800 000 lei, deși salariul lui lunar este doar 70 000 lei. 140 000 de dezertori din Armata Roșie. Rădulescu (liberal) a sugerat să se facă un comunicat pentru presă asupra celor întâmplate în România cu privire la manifestațiile din Piața Palatului, însă nu s-au înțeles.

După-masă a venit George Emil la mine. Mi-a făcut o mulțime de reproșuri că eu nu-i spun nimic și că n-am încredere în el. Deși l-am asigurat că e ridicol și că se poartă copilărește, n-a vrut să înțeleagă, Doamne ferește.

Dra Meyer, pe care am ajutat-o să compună un raport despre guvernul român actual, îmi spune că Chalmer-Bell, de la PID, are o părere extraordinar de proastă despre români și în special despre politicienii români. Vorbind despre Alimănișteanu ar fi spus: „Ce este extraordinar și foarte neobișnuit este că provine dintr-o familie foarte onestă și el personal este un om cinstit".

Marți, 20 noiembrie 1945

Viorel s-a întors din Elveția plin de voioșie și de încredere în sine. A vorbit cu Nicu Caranfil și cu Grigore Gafencu. Un fel de conferință în trei. Au căzut complet de acord, așteaptă doar momentul potrivit pentru a începe o acțiune. Ceea ce l-a flatat foarte mult este faptul că toată lumea a căutat să-l vadă. Stanciu, în special, care e la legație. Mătăsaru l-a urmărit peste tot ca să obțină o numire la legația română din Berna.

În general însă Viorel a fost izbit de superficialitatea românilor. Fratele lui Nicu Caranfil, care a fost ministru în Helsinki, nu știa că rușii au încorporat Petsamo! Întreaga atitudine a românilor de acolo l-a făcut să se întrebe dacă nu s-a întâmplat o transformare completă în el. Stătea la masă, glumele îl amuzau, însă nu-și putea reține sentimentul că oamenii ăștia sunt foarte curioși.

Duminică, 18 noiembrie 1945

Weekendul la Holton Place. Nicu Caranfil telefonează din Paris [spunând]că prinţul Nicolae vrea să se întoarcă în ţară să încerce rolul de mediator. Înainte de a pleca însă, va veni în Londra să se consulte cu H.M. Gov[1]. Ştirea nu prea ne-a plăcut, pentru că oricât de înţelept ar fi Nicolae, faptul că se întoarce în ţară dovedeşte că Mihai nu este în stare să soluţioneze problemele singur. În consecinţă, va fi discreditat – pro tanto – în faţa opiniei publice româneşti. Pe de altă parte, trebuie să se envisageze („ia în considerare" – *n. ed.*) posibilitatea ca ruşii să-l utilizeze pe Nicolae pentru a-l distruge pe Mihai.

Miercuri, 28 noiembrie 1945

Viorel îmi spune că Mătăsaru, secretarul lui Nicolae, i-a cerut din nou să intervină pe lângă englezi ca să-i dea lui Nicolae o viză de intrare în Anglia. La Foreign Office Viorel i-a asigurat pe toţi că Nicolae nu se va întoarce în România. Şi de data aceasta Viorel s-a dovedit un stâlp puternic al domniei lui Mihai. N-a stat de vorbă cu nimeni înainte de a i se fi promis că Nicolae nu va merge în România. Eu sunt perfect de acord cu el că prezenţa lui Nicolae în România este suficientă pentru a slăbi poziţia regelui.

Tot el îmi spune că vizita lui în Elveţia l-a convins că Tătărescu a fost cel ce trăgea sforile în spatele afacerii Carol din vară. Pangal a fost omul „din afară" care a căutat restaurarea, Tătărescu „înăuntru". Dna amiral, îmi spune că Gică Dumitrescu[2] e bine în ţară. Vrea să-i găsesc eu o serie de medicamente.

[1] *Her Majesty's Government* sau Guvernul Majestăţii Sale, formulă uzată pentru a denumi guvernul Marii Britanii.

[2] În România, contraamiralul Dumitrescu a fost monitorizat de Serviciul Special de Informaţii prin acţiuni de filaj şi interceptarea corespondenţei. SSI ştia că, în Bucureşti, „Dumitrescu Gheorghe făcea legătura dintre grupul Tilea din străinătate şi diferiţi conducători ai partidelor istorice", fiind unul dintre „oamenii de încredere ai lui Tilea Viorel în ţară" (ACNSAS, fond Informativ, dosar 405 573, vol. 1, f. 26).

Vineri, 14 decembrie 1945

Viorel a sugerat să intru în diplomație. „Avem foarte puțini români care să cunoască Anglia și America așa de bine cum le cunoști tu. În plus, 4-5 ani de diplomație nu-ți va ruina cariera politică." Eu l-am avertizat că eu vreau să intru în legătură cu Ionel Pop[1] și să-l întreb pe cel din urmă ce să fac. Viorel a fost de acord.

Vineri, 28 decembrie 1945

Comunicatul conferinței de la Moscova ne-a scuturat de-a binelea[2]. E adevărat, Viorel și cu mine, ne-am așteptat la un compromis, dar soluția adoptată de miniștrii de externe întrece toate așteptările; e într-adevăr o sacrificare a României și Bulgariei! *Times* admite că soluția polonă s-a aplicat și la România.

Viorel e de-a dreptul zdrobit. Fără îndoială își va reveni el curând, însă pentru moment nu vede o ieșire. Prevederile mele, în scrisoarea pe care i-am trimis-o din sanatoriul Frimley, s-au adeverit aproape în întregime. În orice caz, e evident că intrăm într-o perioadă de dominație rusească legalizată. Din nou, nu-mi pot reține nevoia de a compara perioada viitorului apropiat cu anii ce au urmat Păcii de la Adrianopol (1829).

Privită sub o lumină critică, Conferința de la Moscova reprezintă un München al Răsăritului. Din nou o putere în ascendență și-a impus punctul de vedere și a obținut toate concesiile cerute

[1] Ionel Pop (1889–1985), avocat și fruntaș țărănist.

[2] În vara anului 1945, regele Mihai a cerut demisia guvernului Groza, care nu era recunoscut de SUA și Marea Britanie. Petru Groza a refuzat să se retragă chiar dacă era obligat de Constituție, iar regele, începând cu 21 august, nu a mai semnat actele oficiale ale guvernului, intrând în „grevă regală". În decembrie 1945 a avut loc Conferința de la Moscova, în cadrul căreia Marea Britanie și SUA au cedat în fața URSS, obținând doar acordul lui Stalin ca în noul guvern de la București să fie numiți doi miniștri fără portofoliu din partea partidelor istorice. La 7 ianuarie 1946, regele Mihai a încetat greva, iar SUA și Marea Britanie au recunoscut guvernul Petru Groza.

de la alte două puteri. Din nou un regim totalitar a reuşit să înşele vigilenţa a două ţări caracterizate în primul rând de dorinţa de a salvgarda pacea lumii. Şi acum, ca şi în 1938, rezultatul s-a obţinut pe pielea unor state mici; atunci Cehoslovacia, acum România şi Bulgaria.

Unde mergem? Spre o dominare a lumii de câteva mari puteri sau spre o pace generală bazată pe un consorţiu mondial de state? Din toate semnele vremii, reiese clar că Rusia tinde spre prima alternativă. Drumul de cuceriri pe care a pornit nu are sfârşit. Va fi greu, dacă nu imposibil, să se oprească. Poziţiile următoare care trebuie cucerite sunt Turcia şi Persia. Persia este o cantitate pasivă. Soarta ei va fi decisă, ca şi a României şi a Bulgariei, de către Marile Puteri şi e foarte posibil ca Marea Britanie şi America să cedeze şi acolo punctului de vedere rusesc. Turcia însă reprezintă o problemă diferită. Poporul întreg, nu numai conducătorii, este animat de o mândrie naţională bine justificată. Se prea poate, aşadar, ca Turcia să joace rolul Poloniei din 1939, dacă Rusia continuă să preseze pentru cedarea Armeniei turceşti, pentru baze navale în Bosfor şi pentru „democratizarea" guvernului turcesc.

1946

Joi, 3 ianuarie 1946

Am petrecut anul nou la Holton Place. Caranfil, care era şi el acolo, vede soluţia numai în unirea Europei pentru salvarea ideilor civilizaţiei occidentale. A citit cu voce tare articolul „Europa, Rusia şi România" semnat de Sturza şi publicat în *Revista Nouă* (Bucureşti, 15 iulie-august 1890). E într-adevăr extraordinar cu câtă acurateţe se potrivesc observaţiile din acest studiu situaţiei actuale. Am acceptat să traduc articolul pentru circulaţie privată.

Vineri, 1 februarie 1946

În ultimele săptămâni s-au petrecut unele evenimente care merită menţionate. În primul rând este Congresul Naţiunilor Unite. Noi, românii, am fost rugaţi de Ducesa de Athole să prezentăm un memoriu. Viorel m-a însărcinat pe mine să-l fac.

Weekendul 18–21 ianuarie l-am petrecut la Holton. Am vorbit cu Viorel pe îndelete despre toată chestiunea românească. Mi-a dat să citesc cele trei scrisori pe care le-a trimis lui Stelea luna asta. Prima este foarte frumoasă, va intra în istorie. Celelalte sunt mai slabe. A doua, în special, face prea multă polemică de partid.

După părerea lui, un aranjament oarecare va fi găsit curând. Englezii sunt hotărâţi să recunoască guvernul Groza. Americanii la fel. Pentru moment nu ne putem întoarce în ţară, însă va veni momentul când va trebui să ne hotărâm asupra atitudinii de urmat.

El e de părere să intrăm în diplomație. A și trimis o scrisoare lui T[ătărescu] în care i-a cerut să mă numească secretarul al 2-lea la Washington. Tot lui i-a cerut să-l numească pe Belitoreanu la Rio. „Sunt convins că T[ătărescu] o va face, pentru că el crede că făcându-mi servicii mă distruge". Eu n-am avut nimic împotrivă. Mi-am exprimat doar îndoiala în ceea ce privește numirea.

Din toată discuția noastră a rezultat, deși el n-a spus-o niciodată, că șefia Partidului Național Țărănesc nu i-ar displăcea. Pe de altă parte, sunt convins că nu va lua nicio măsură să obțină această poziție. Sunt convins că dacă i se va face opoziție serioasă din partea lui Zachi[1] și a șlehtei, el va fi foarte fericit să caute o soluție fie cu social-democrații, fie independent. Mi-a spus, printre altele, că el și numai el a fost acela care l-a acoperit pe Romi Boilă[2]. Când a fost la Praga a aranjat cu Hodža (și Fedor știe de această chestiune) să nu dea în vileag toate „comisioanele" plătite. Mai târziu însă Seletzki a fost scos la iveală și Romi Boilă a fost demascat. Dar și după acest tur de forță al liberalilor, Viorel a fost

[1] Zaharia Boilă (1892–1976), fratele lui Romulus Boilă, jurist, ziarist și politician țărănist. A fost director al ziarelor *România Nouă* și *Patria* din Cluj (ziar al PNȚ), deputat de Hunedoara și prefect. S-a căsătorit cu nepoata lui Iuliu Maniu, Clara Pop. A fost arestat în mai multe rânduri de autoritățile comuniste, iar în 1962, fiind grav bolnav în detenție, a acceptat să devină colaborator al Securității Cu numele conspirativ *Dan Gheorghe*, Boilă a fost folosit de Securitate în problema supravegherii foștilor lideri țărăniști și liberali având în acest sens rezultate apreciate în mod deosebit de ofițerii de securitate (vezi Liviu Pleșa, „Informatorii Securității din Institutul de Istorie din Cluj. Tipologii și metode de recrutare, 1948-1965", în *Caietele CNSAS*, anul VI, nr. 1–2 (11–12), 2013, pp. 168–171 și Andrea Dobeș, „Despre învinși... Zaharia Boilă în dosarele Securității", în Cosmin Budeancă și Florentin Olteanu, *Destine individuale și colective în comunism*, Polirom, Iași, 2013).

[2] Romulus (Romul) Boilă (1881–1946), jurist și fruntaș țărănist. A fost senator și deputat PNȚ, vicepreședinte al Senatului (1928), apropiat al lui Iuliu Maniu, fiind și unul dintre secretarii liderului țărănist. S-a căsătorit cu nepoata lui Iuliu Maniu, Livia Pop. A părăsit România în 1945 și s-a stabilit la Paris.

acela care a intervenit întotdeauna pe lângă rege ca Romi Boilă să nu fie arestat[1]. De asemenea, Viorel mi-a spus că a dat un telefon în mijlocul nopții din Londra și la rugat pe Vaida să nu rupă partidul etc.

În cursul săptămânii trecute mi-a vorbit de nevoia imperioasă de a avea pe cineva în Organizația Națiunilor Unite. Viorel nu va putea fi numit într-un post de răspundere, iar un post minor nu va putea accepta. Mi-a propus să intru eu. I-am răspuns că, în ceea ce mă privește, sunt gata să fac orice dacă este socotit de a fi de folos intereselor țării.

George Emil Iliescu s-a dus la Paris, dar nu știu de ce sau pentru cât timp. Din câte-mi pot eu da seama George Emil se depărtează de mine în continuare. Coca lucrează pe capete la Rador. Atitudinea ei față de guvern e cu totul schimbată. S-ar putea spune „suport complet și necondiționat". De, 120 £ pe lună, nu e glumă!

Viorel îmi spune că Franasovici va fi numit la Londra, iar Wachenfelt îmi spune că va fi Stoica[2]. Rămâne de văzut. În orice

[1] Referire la afacerea Škoda, care a generat un scandal politico-financiar uriaș în perioada interbelică. Afacerea a constat în derularea unui contract pentru înzestrarea armatei române cu armament (puști mitraliere și tunuri), semnat în 1930 de guvernul Maniu cu Uzinele de armament Škoda din Cehoslovacia. În urma unei percheziții la biroul lui Bruno Seletzki, reprezentantul Škoda, au fost găsite documente secrete, documente despre contractele statului cu alți furnizori de armament și liste cu sume mari de bani care au fost date unor persoane cu nume codificate. Sub presiunea opiniei publice, Bruno Seletzki a fost arestat, condamnat la cinci ani de închisoare, dar expulzat din România. Generalul Sică Popescu s-a sinucis, iar o comisie parlamentară i-a indicat vinovați doar pe aceștia doi și pe Romulus Boilă, care nu a putut justifica o parte din avere.

[2] Vasile Stoica (1889–1959), diplomat. A fost membru al delegației României la Versailles, numit la propunerea lui Ion I.C. Brătianu (1919), precum și membru fondator și director al secției din Paris al agenției Rador. A condus misiunile diplomatice ale României din Albania (1930–1932), Bulgaria (1932–1936), țările baltice (1936–1939) și Turcia (1939–1940). A fost secretar general al MAE (1945–1946) și ambasador la Haga (1946–1947). La

caz, recunoașterea va interveni în câteva zile. Este de remarcat că chestiunea balcanică pare să fi fost tranșată definitiv cu ocazia vizitei lui Vîșinski la Foreign Office, unde l-a văzut pe Bevin acum trei zile.

Marți, 5 februarie 1946

Titinica a luat masa cu noi aseară. M-a întrebat dacă, acum după faptul împlinit, aș rămâne între străini în cazul în care situația din toamna anului 1940 s-ar repeta. Cu alte cuvinte, vroia să știe dacă regret pasul făcut atunci. I-am răspuns imediat că nu regret nici pentru un moment. A fost soarta noastră să ne găsim într-o situație în care puteam să arătăm adevărata voce a României. În consecință, a trebuit să o facem, altfel am fi fost trădători. N-avem niciun merit, ne-am făcut doar datoria. Asta nu înseamnă că din punct de vedere personal – nu numai al meu dar al nostru, al tuturora – atitudinea luată a fost cea mai favorabilă. Dimpotrivă. Unde te uiți, pe oricare-l studiezi, nu vezi decât tragedii personale. Viorel a sacrificat mult. Amiralul, și mai ales George Emil, au sacrificat și mai mult. Noi toți ceilalți am trecut prin momente așa de grele, și mai trecem și astăzi prin lupte de conștiință atât de aprige, încât e greu să nu ne resimțim în cele din urmă.

Asta a fost de ajuns să îmi vorbească despre George Emil. Primul în Școala Militară, primul la Școala de Război, primul în Franța, profesor la Școala de Război la 28 ani. Într-un cuvânt, întreaga lui viață pregătindu-se de război. În războiul trecut, la 15 ani, a fost prea tânăr să ia parte activă. Aceasta a lăsat o urmă de neșters în caracterul lui. Tot timpul, între cele două războaie, n-a făcut decât să se pregătească pentru cataclismul care, după

---

1 mai 1947, Vasile Stoica a fost rechemat în țară, iar la scurt timp a fost închis de regimul comunist, executând prima perioadă de detenție între 1948 și 1954. După trei ani de libertate, Vasile Stoica a fost condamnat din nou, în 1957, la zece ani de temniță grea. A murit la Jilava, în anul 1959 (vezi Gh. Buzatu, „Diplomație și propagandă", în Vasile Stoica, *Suferințele din Ardeal*, Editura Vicovia, Bacău, 2008).

părerea lui, era de neevitat: „Așa voi face, așa voi drege, când vom fi pe front". E de înțeles, așadar, prăbușirea lui sufletească, problemele lui de nerezolvat, zguduirea profundă a întregului său eu, când a fost forțat de împrejurări să rămână aici în Anglia și să asiste la război în postura de spectator. „Un simplu civil."

Asta explică de ce el întotdeauna a căutat să găsească o ieșire. Ba cu francezii, ba cu polonezii, ba cu cehii. Tot timpul se juca cu ideea organizării unui corp de voluntari români. Nenorocirea a făcut să fim mult prea puțini români pe aceste meleaguri. Eu îmi aduc perfect de bine aminte când i-am dat tot suportul meu și când i-am promis că imediat ce se va putea face, eu voi fi cu el.

La ora 9 p.m. [BBC] Home Service a anunțat că guvernul român a fost recunoscut de către guvernul Marii Britanii. De asemenea, a anunțat că reprezentantul Marii Britanii în București va juca rolul pe care-l joacă și reprezentantul Marii Britanii în Italia. Ce vom face?

Vineri, 15 februarie 1946

Danielopol, cu care am luat masa la Potomac, mi-a spus verzi și uscate ca de obicei. Toată povestea de la Banca Națională, relațiile lui cu toți economiștii români, cum Solacolu a fost sub el la Bancă, iar astăzi e ministru etc.

Printre altele mi-a relatat două lucruri demne de reținut. În septembrie 1940, el și Vardala[1] erau la Cheniston. Întâmplarea a făcut ca „abdicarea" lui Carol al II-lea să-i găsească acolo, așa că au avut ocazia să-i vadă pe Dimăncescu și Iliescu complotând și organizând reîntoarcerea la tron a regelui Carol. Dimi chiar făcea planuri detailate, să meargă să-l întâlnească în Spania sau în Portugalia. Cum aveau nevoie de aderenți, au căutat să-i convingă și

[1] Ion Constantin Vardala (1907–1985), diplomat. A fost numit secretar de legație la Londra la 1 septembrie 1938 (AMAE, Legația Londra 1880–1949, vol. 5, file nenumerotate). În 1947 s-a stabilit în Franța, iar în 1956 a emigrat în SUA. A activat în cadrul Comitetului Național Român din New York și a fost editor al ziarului *România*.

pe ei (Vardala şi Danielopol), i-au oferit să împărtăşească Chenis-ton-ul şi, în fine, au făcut tot ce le-a stat în putinţă ca să-i reţină acolo. Totul a fost în zadar însă – aşa spune Danielopol – atât Vardala, cât şi el n-au vrut să se amestece în astfel de combinaţii. Au plecat şi şi-au văzut de treabă. Dimi, cel puţin, nu mai mergea pe la legaţie deloc. Iliescu însă continua să o facă. Ba chiar mai mult, spunea tuturora că o să-i împuşte dacă nu se întorc în România.

Al doilea lucru demn de menţionat, nu prin „demnitate", dar pentru că reprezintă fidel o anumită mentalitate ce din păcate este destul de comună printre români, este povestea lui Marcel Man[1]. Acest individ, după ce a fost lăsat liber din câmpul de concentrare, în loc să se astâmpere şi să-şi vadă de treabă, continuă să facă intrigării. Acum de curând, spre exemplu, a trimis informaţii în ţară (probabil poliţiei secrete sau în orice caz unor servicii de informaţii ale guvernului prezent) că între Londra, Paris, Washington şi Geneva se organizează un lanţ de români în scopul de a răsturna guvernul actual. Tilea şi Gafencu ar fi şefii acestei mişcări, iar Iliescu ar fi „naveta".

Man însă asigură atât guvernul, cât şi pe englezi că el va compromite întregul plan pentru că el posedă documente complet incriminatoare cu privire la afacerea „bocancilor" (Viorel, amiralul şi Iliescu ar fi fost beneficiarii acestei afaceri)[2]. L-am

[1] Persoană pe care nu am reuşit să o identificăm şi în alte surse, cu excepţia unui raport al lui Decebal Mateescu, fostul ataşat comercial al legaţiei. Acesta l-a descris pe Man drept un „escroc" care „trăieşte pe picior mare". Marcel Man, afirma Mateescu, „înainte de război a reuşit să fie la Londra un fel de reprezentant personal al lui Mitiţă Constantinescu pe vremea când acesta era guvernatorul Băncii Naţionale. I s-au pus la dispoziţie fonduri nelimitate cu care a scos şi o revistă de propagandă în englezeşte [intitulată] *Money*. Pe tot timpul războiului a fost internat de englezi. După război am auzit din nou de numele lui când a fost arestat în Franţa pentru trafic de devize" (ACNSAS, fond SIE, dosar 105, vol. 2, f. 109).

[2] Referire la solicitarea lui Viorel V. Tilea, telegrafiată prim-ministrului Gheorghe Tătărescu la data de 7 ianuarie 1940, prin care îi propunea

asigurat că nimeni, aici în Anglia cel puțin, nu mai dă doi bani pe vorbele lui Man.

Apoi îmi spuse că Mateescu pretinde că el e singurul în străinătate care reprezintă punctul de vedere al guvernului actual.[1] Danielopol i-ar fi răspuns: „Bine, asta nu e prea greu, pentru că tu ai fost tot timpul cu «ai noștri»".

Franasovici a fost numit la Londra.

Sâmbătă, 16 februarie 1946

Am făcut o vizită dnei amiral la Woodleigh. Deși Maza Wouters era acolo, Nella mi-a vorbit românește aproape tot timpul. Era indignată pe chestia statutelor FRM. Într-una dintre scrisorile

---

ca guvernul român să achiziționeze bocanci pentru armata română, „500 000 – 1 000 000 de bucăți cu un preț ceva mai urcat ca cel din trecut, dar cum toate prețurile sunt într-o continuă urcare și întrucât bocancul model pe care îl alătur în acest curier ar corespunde, sunt de părere că nu ar trebui să se facă pierdută această ocazie" (ACNSAS, fond Informativ, dosar 234 482, vol. 1, f. 109).

[1] Decebal Mateescu a încercat să se reangajeze la legație după instaurarea regimului comunist, afirmând că este singurul dintre românii din Anglia care merită acest lucru, dar eforturile lui au fost ignorate de comuniști. Din cauza caracterului său dificil, Mateescu nu a avut prieteni, români sau englezi, ceea ce l-a pus în situația să treacă singur prin momentele grele ale vieții. După război, timp de mai mulți ani a fost șomer și a trăit în mizerie într-un apartament închiriat. Chiar și după ce a fost angajat contabil la o firmă de construcții a continuat să se confrunte cu sărăcia și singurătatea. În 1955, Securitatea l-a luat în studiu în vederea recrutării și a fost căutat în acest sens, dar a fost identificat abia în noiembrie 1956, iar primul contact a avut loc abia în iunie 1957. Au urmat mai multe întâlniri între Mateescu și căpitanul de securitate Domițian Bălței, legendat ca făcând parte din personalul diplomatic, însă în toamna anului 1957 Securitatea a început să-l suspecteze că este dirijat de serviciile de informații britanice pentru a fi recrutat de români. *Bucur*, numele conspirativ al lui Mateescu, a lucrat totuși pentru Securitate, făcând informări verbale pentru care a fost plătit cu sume mici de bani. A refuzat de fiecare dată să scrie vreun material informativ sub motivul că „niciodată nu poți ști în mâinile cui ajunge" (*Ibid.*, fond SIE, dosar 105, vol. 1).

lui de mai demult, Gică Dumitrescu i-a cerut Nellei să-i trimită urgent statutele Mişcării Românilor Liberi. Imediat ea s-a adresat lui Viorel. Când acesta a refuzat-o pe motivul că n-are decât o singură copie, Nella i-a trimis vorbă lui Iliescu prin Cleo Sepianu. Iată cum relatează Cleo convorbirea avută cu George Emil: „Când i-am cerut statutele mi-a răspuns «de unde să ţi le dau când eu n-am avut nimic de-a face cu FRM?»". După părerea mea, Cleo a schimbat puţin cele petrecute, dar „de unde nu-i foc, nu iasă fum". Rezultatul însă e acelaşi. Nella e furioasă pe Iliescu. Pentru prima oară am auzit-o criticându-i pe alţii. Mi-a spus, de exemplu, cum Iliescu, după fuga lui Carol, făcea radioul clandestin cu Dimi şi era plătit de către englezi, deşi în acelaşi timp primea bani de la Legaţie. Amiralul, când a auzit prin 1943 despre chestiunea aceasta, a fost grozav de jignit. Cum pot ei să nu-l informeze şi pe el când el era superiorul imediat al lui Iliescu?

De asemenea, mi-a relatat cum Iliescu a spus despre Viorel că şi-a adus toţi „mocanii" lui la legaţie. Natural, printre mocani eram inclus şi eu.

Nella Dumitrescu a fost extrem de deschisă cu mine şi mi-a cerut ajutorul pentru a-i găsi nişte reprezentanţe comerciale lui Gică şi să-i scriu eu în România. Mi-a arătat toate scrisorile din care reiese o stare foarte proastă a lucrurilor. Inflaţia nu se mai poate opri. De asemenea, am văzut scrisoarea amiralului către Sir Charles K., Deputy First Sea Lord („adjunct al Primului Lord al Amiralităţii" – *n. ed.*), în care-i cere să-i dea sprijinul lui. Interesant cum în ultimele două zile am auzit atâtea acuze la adresa lui Iliescu. Devine om important sau e numai o oglindă fidelă a caracterului lui?

Marţi, 19 februarie 1946

Ieri am primit o scrisoare de la Mircea[1] de la Timişoara. Stilul lui m-a cam supărat. E mult prea înflorit, aproape pretenţios. Ca informaţii am câştigat foarte puţin pe lângă ceea ce aflasem deja

[1] Mircea Raţiu, fratele lui Ion Raţiu, inginer în Timişoara.

din scrisoarea tatei. „Situația prosperă de acasă s-a destrămat" în urma războiului.

Acasă, tata o duce cam greu. Sunt decis să iau ceva măsuri ca să aranjez situația, în special vreau să iau parte în viața politică a României. Imediat ce am primit scrisoarea tatei, l-am contactat pe de Chastelain prin Sandi Știrbey și am aranjat să trimit un mesaj lui Emil Hațieganu. Îi voi oferi să candidez pe lista Partidului Național Țărănesc la Turda. Dacă mă acceptă, voi merge în țară imediat.[1]

Când mă gândesc că tot ce aveam în Turda s-a destrămat mi se rupe inima. Săracul tata, a muncit o viață întreagă și acum la bătrânețe a pierdut totul sau aproape totul. Amară i-a fost soarta. Să-i dea Dumnezeu putere să treacă și peste această încercare!

Miercuri, 20 februarie 1946

Chastelain m-a sfătuit să-i trimit o scrisoare și lui Maniu. Am scris-o pe loc și i-am dat-o împreună cu cea pentru Hațieganu. Când i-am cerut discreție absolută mi-a răspuns că e de la sine

[1] Ion Rațiu își va aminti și va povesti acest moment după întoarcerea acasă, în România: „Îndată ce s-au anunțat alegerile generale din 1946, am scris președintelui Partidului Național Țărănesc, Iuliu Maniu. M-am oferit să candidez la Turda, pe lista PNȚ, în fruntea căreia era fostul deputat de Turda, Ionel Pop. Am trimis scrisoarea prin mesager d-lui Pop, la adresa lui din Sibiu. Prietenul meu din tinerețe, Pitu, fiul d-lui Ionel Pop, a primit-o și a dus-o imediat cu mașina la Oașa, pe Valea Sebeșului, unde aveau o cabană de vânătoare. Ionel Pop se odihnea și recupera acolo după ce fusese agresat de o echipă de șoc comunistă, la Turda, în timpul campaniei electorale. Declară Pitu Pop: «Tata a deschis scrisoarea. A citit-o. A fost foarte impresionat. Unchiuțul este la Sibiu. [...] E important să prezinți totul Unchiuțului». Și continuă Pitu Pop: «M-am dus imediat la Sibiu și am predat scrisoarea lui Iuliu Maniu. A citit-o îndată, chiar în fața mea. N-a zis nimic vreo câteva momente, cum era obiceiul lui. A dat, apoi, din cap: «Săracu' băiat!». Și n-a mai zis nimic. Câteva zile mai târziu, colonelul britanic G. de Chastelain mi-a adus răspunsul lui Maniu: [...] «Trebuie să stai pe loc. Mulți alți buni români vor trebui să plece din țară, ca să continuați lupta națională de acolo». E ce m-am străduit să fac toată viața" (Ion Rațiu, *Cine mă cunoaște în țară așa cum sunt?*, Editura Progresul Românesc, București, 1991, p. 21).

înțeles, altfel nu l-ar interesa întreaga afacere. Cred că o să le trimită prin Rică Georgescu, soțul fetei lui Sever Bocu. Mi-a vorbit și de secretara lui, o oarecare Anderson, dar n-a vrut să-mi spună cu precizie cine este omul lui de legătură în România.

Întors acasă am găsit-o pe Sanda, care a venit să ia cina cu noi. L-a condamnat pe Hugh Seton-Watson pentru cuvântarea lui de la radio în care „dădea lecții României". Bagdasar[1] a fost numit ministru la Washington. Toate speranțele lui Viorel de a mă numi pe mine secretar de ambasadă acolo cred că s-au spulberat.

Coca a venit să ne vadă. Munceşte din răsputeri și e plină de ambiție. Din păcate toată afacerea mi se pare extrem de nereală. „Lipsește un șurub undeva". Sandi Știrbey o critică foarte sever, necoaptă la minte, nedezvoltată politicește, sistem nervos slab, n-are păreri personale și, în fine, nu poate să facă treaba de agent al Rador suficient de bine: „Oricare bărbat ar fi fost mult mai bun decât ea".

Joi, 21 februarie 1946

Când l-am văzut pe Viorel azi-dimineață a început din senin să-mi spună că dacă ar fi vrut să fie numit ministru aici, ar fi fost suficient să-i scrie două rânduri lui Tătărescu! Se pare că nu știa de Bagdasar.

Mi-a spus că dacă situația lui financiară ar fi asigurată, s-ar întoarce în țară imediat și ar lua parte la alegeri. Radu și cu Ileana, cu care a discutat problema, au fost împotriva acestei atitudini. Nu i-am spus că eu am decis deja să mă întorc dacă cei din țară mă vor. Dacă mă vor primi, sunt convins că Viorel va spune în cele din urmă că el mi-a dat ideea! Așa face el întotdeauna, dar eu n-o să-l contrazic.

[1] Dumitru Bagdasar (1893–1946), medic neurochirurg, membru al PCR în ilegalitate, a fost ministru al Sănătății în guvernul Groza. A fost numit șeful misiunii diplomatice de la Washington, dar nu a mai ajuns în SUA pentru că s-a îmbolnăvit de cancer pulmonar și a murit.

Vineri, 22 februarie 1946

Sunt la Holton pentru weekend. Viorel mi-a spus că el e hotărât să se întoarcă în țară dacă-și poate aranja situația financiară aici în Anglia. I-am spus să-l lase pe Radu să conducă totul în lipsa lui.

La întrebarea mea, mi-a răspuns că e gata să se întoarcă în Partidul Național Țărănesc. Mi-a dat mandat să-i contactez pe Hațieganu și pe Maniu în acest scop. Har Domnului!

Duminică, 24 februarie 1946

Ileana și cu Johnny și-au vorbit de planurile lor de căsătorie. Ce dragă mi-e Ileana! Îi doresc toată fericirea. Johnny crede că dragostea Ilenei pentru Barbu Niculescu e un capitol definitiv închis. Dacă mai are un sentiment pentru el e doar unul de milă. Apoi mi l-a descris pe Barbu: „Inteligent, extrem de ambițios, gata să facă servicii tuturora. Un vânător de suflete. De interesat, nu-l interesează titlul în virtutea căruia deține afecțiunea altora. Îi e egal, fie că e dragoste, recunoștință, milă, admirație etc. Foarte adesea vorbește despre prietenie, deși nu înțelege conținutul acestei noțiuni".

„Ilenei i-a vorbit tot timpul despre prietenie (de fapt, Ileana îmi vorbise și mie în același fel), dar când a văzut că e pe cale să o piardă, a făcut tot ce i-a stat în putință să o rețină. A căutat să-i țină la Paris încă vreo câteva zile, i-a vorbit de «durerile» lui pe care le-a împărtășit numai ei etc."

Natural, Johnny e pornit împotriva lui și e furios că Eni îi ține partea, dar adevărul rămâne. Cred că are dreptate. Greșeala lui este nu în a exagera defectele lui Barbu, dar în a trece cu vederea peste calitățile lui... Tot de bine l-am cunoscut eu de la început! Și eram sigur împotriva tuturor celorlalți! Să-mi ajute Dumnezeu să uit tot răul ce mi-a făcut direct sau indirect! Eu l-am iertat.

Luni, 25 februarie 1946

Am luat masa la BBC. Dar în loc să o iau cu Sanda Stătescu (Longo) care mă invitase, i-am găsit pe Cristea şi Galia aşteptându-mă. Pe urmă a venit şi Podea şi a luat cu noi o cafea.

Cristea nu se întoarce acasă încă. E furios împotriva ruşilor şi e convins că a fost „pictat" în Bucureşti de către tinerii români veniţi să reprezinte România la Congresul Mondial. Podea încă nu se pronunţă, dar cred că şi el e departe de a se gândi la întoarcere. Mi-a făcut plăcere să-i văd din nou. Campus a venit la mine acasă să-mi vorbească de afaceri. Îmi cumpără maşina de scris a lui Pavel.

Marţi, 26 februarie 1946

Radu-mi telefonează că Buzdugan, Dimi, Pavel Pavel şi Murgu au fost numiţi la Legaţia din Londra!

Am luat masa de seară cu Donald Hall şi cu Isabel. Am vorbit de Viorel şi ce crede el, Donald, că ar trebui să facă. I-am arătat că „Viorel a ajuns la o maturitate politică completă; tot timpul nu are decât interesele permanente ale naţiunii române în gând şi că e gata să-şi sacrifice interesele personale pentru a servi ţara. Evident, astăzi Viorel se găseşte la o răscruce. Cariera lui politică îi cere în mod imperios să se întoarcă în ţară în ciuda greutăţilor personale şi familiale. Pe de altă parte el crede că Foreign Office şi State Departament ţin foarte mult ca el să rămână în străinătate ca astfel să continue să-i informeze asupra situaţiei adevărate din ţară, ca astfel să contrabalanseze informaţiile oficiale ale guvernului Român primite prin Franasovici".

Reacţia lui Donald a fost extrem de interesantă şi semnificativă: „Dacă Viorel se hotărăşte să stea în Anglia, Foreign Office nu va avea nimic împotrivă, atât timp cât va şedea chitic la ferma lui din Oxford sau îşi va vedea de afaceri. Însă în momentul în care va merge pe la Foreign Office sau va căuta să vadă oficialităţile engleze, sunt convins că guvernul englez va fi extrem de ambarasat".

I-am spus lui Donald că exact aceeași a fost și reacția mea și că nici eu nu cred în dorința Foreign Office de a-l ține pe Viorel în străinătate.

Însă există un argument foarte serios în favoarea rămânerii lui Viorel aici și anume: efectul pe care-l are o informație asupra României dată de Viorel direct celor de sus este diferit de acela al unei informații dată de mine, care trebuie să treacă printr-o serie de mâini înainte de a ajunge la cei de sus – dacă ajunge acolo din capul locului. L-am rugat pe Donald să vorbească el direct cu Orme Sargent[1] și să afle care este atitudinea Foreign Office. Mi-a promis că o va face și că-mi va da de știre.

Joi, 28 februarie 1946

Coca îmi telefonează că i s-a spus la Foreign Office că știrea despre venirea lui Pavel, Dimi, Murgu și Buzdugan este neconfirmată.

Am luat ceaiul la dr. Piszczkowski Grizogono, fost ministru iugoslav, Lukasziewicz, fostul ambasador polonez în Paris, și un tânăr jurnalist, A. Dargas. Lukasziewicz crede că mișcarea proximă va fi o revoluție comunistă în Polonia. Știrea că Iugoslavia lui Tito va fi declarată parte integrantă a Uniunii Sovietice nu li s-a părut fantastică. Se așteaptă la un război.

[Când au fost] întrebați ce cred despre declanșarea acestui război și, mai ales, care va fi statutul care l-ar declanșa, mi-au răspuns că ostilitățile vor începe fără nicio declarație de război. Trupele americane sau engleze, dar mai cu seamă cele dintâi, se vor găsi la un moment dat luptând împotriva rușilor. Aceasta se va întâmpla fie în estul apropiat (Orientul Mijlociu), fie în vestul îndepărtat (China-Manciuria).

[1] Orme (Moley) G. Sargent (1884–1962), diplomat britanic. A fost șeful departamentului Europa de Nord și Sud și subsecretar de stat la Foreign Office.

Dargas, care organizează agenția Continental News Service, îmi cere să accept să fiu corespondent diplomatic pentru România. I-am spus că în principiu accept, dar că insist la menținerea secretului, întrucât partidul căruia aparțin (național țărănesc) încearcă să ajungă la o înțelegere cu forțele guvernamentale. Am adăugat că, după părerea mea, aceste încercări vor eșua, însă atâta timp cât se fac încercări, eu consider de datoria mea să nu iau parte activă împotriva guvernului Groza.

Marți, 26 martie 1946

Criza persană pe plan internațional a fost dublată de o criză în miniatură în colonia românească. Toată luna martie a văzut mișcări pentru adaptarea la noua situație. Iliescu, pe față, și Viorel, pe ascuns, sperau că războiul va izbucni în orice moment. Dimăncescu și cu democrații fac pe codoșii lui Franasovici și-i pregătesc sosirea. Coca a devenit campionul actualului guvern și e convinsă că va fi numită atașat de presă în ciuda mașinațiilor lui Dimi care vrea să o submineze. Falsă alarmă pe teren internațional, furtună într-un pahar de apă pentru românii din Londra.

Miercuri, 27 martie 1946

Viorel ne-a povestit întâlnirea lui cu Franasovici la RAC[1]. Viorel l-a avertizat că va continua să lucreze aici, va reîncepe să scrie articole și că nu va fi totdeauna de acord cu guvernul. Franasovici i-ar fi răspuns că foarte bine face. De asemenea, nu va face raport să i se ia cetățenia română!

Miercuri, 3 aprilie 1946

I-am avut pe Gafencu, Viorel și Hater (șeful lui Southern Department, Foreign Office) cu nevasta la masă. Gafencu arată mult mai tânăr decât m-am așteptat, mai ales după descrierile lui Viorel și a lui George Emil. Foarte inteligent, multă personalitate,

[1] Royal Automobile Club (RAC), club londonez fondat în 1897.

e plin de explicații pentru toți și despre toate. Ceilalți abia dacă au avut ocazia să se vâre câte-o vorbă ici-colo, în conversația acaparată și dominată de el.

S-au discutat cărțile lui și problema românească. O mare parte a fost eulogie, deși foarte interesantă, a lui Gafencu. N-o mai încrestez! Chestiunea românească și, mai ales, discuția pe care Gafencu a avut-o cu Ana Pauker la Paris merită să rămână în negru pe alb.

Problema națiunii noastre se încadrează în marea luptă care se dă între două concepții de viață. România, în sine, nu reprezintă decât o piesă într-un joc enorm. E însă o piesă foarte importantă, căci alături de Polonia este singura țară limitrofă a rușilor ce opune o rezistență acerbă lumii de la Răsărit. Civilizația apuseană, cu idealizarea libertății individului, independent și distinct de aceea a grupului, a câștigat pentru totdeauna admirația marii majorități a clasei literate din România. Pe de altă parte, e nevoie să se amintească faptul că numai o astfel de civilizație se potrivește individualismului înnăscut al țăranului român.

Pe tărâm politic intern, lupta nu se mai dă între dreapta (conservatorism) și stânga (socialism), ci numai la stânga. Socialiștii de tipul Internaționalei a II-a luptă din răsputeri și sunt cei mai buni soldați împotriva comuniștilor. Și în România acesta este un adevăr de necontestat. E adevărat că Maniu este „liderul" necontestat al României ce se orientează spre apus, cu toate acestea elementul socialist pur, reprezentat în Titel Petrescu, nu trebuie neglijat. Gafencu e de părere că ar trebui să li se dea ajutor din afară.

La această cotitură a discuției a intervenit și Viorel ca să-i reamintească de politica și programul Partidului Național Țărănesc care îl identifică cu un partid progresiv de stânga, aproape de nedeosebit de ideologia socialistă.

„E foarte adevărat ce spune prietenul meu Viorel. Ba chiar îmi aduc aminte că atunci când am venit la putere, în 1928, lumea se aştepta să distrugem statul (*détruire l'État*). De-atunci însă, forţat de evenimente, partidul a trebuit să urmeze o cale ce l-a adus în postura de astăzi, apostrofat de *Scânteia*[1], de „fascişti" şi de „reacţionari".

În decembrie trecut, Ana Pauker l-a invitat la masă la Paris. I-a cerut să se întoarcă acasă, căci ţara românească are nevoie de oameni ca el. L-a asigurat că Stalin nu vrea decât o Românie puternică strâns legată de Rusia, dar, altfel, perfect independentă. I-a vorbit de războiul dintre Rusia şi Apus şi i-a cerut sfatul. Evident, se prea poate că totul a fost regizat pentru a-i vedea opiniile, faptul rămâne însă că s-a vorbit de război.

Miercuri, 10 aprilie 1946

Am luat masa cu Coca la Forum Club. Nu cred că s-ar putea găsi un caz mai perfect să justifice teoria mea, că unul din motivele principale care acţionează pe individ este nevoia de a i se aprecia eforturile. Viorel n-a ştiut să o întrebuinţeze pe Coca, cum de altfel n-a ştiut să ţină în jurul lui pe mulţi alţii.

Franasovici se pare că a câştigat-o în întregime. După părerea ei, Franasovici va fi un succes răsunător aici în Anglia (ceea ce eu mă îndoiesc!). Deja a făcut o impresie excelentă în toate părţile şi mulţi jurnalişti găsesc că Franasovici are mai multă personalitate şi e mai simpatic decât Tilea. Oricare ar fi meritul acestor afirmaţii, faptul rămâne că Franasovici a câştigat-o pe Coca. Şi a câştigat-o, pur şi simplu, pentru că a ştiut să-i dea un

[1] *Scânteia*, ziar al Partidului Comunist din România tipărit ilegal între 15 august 1931 şi octombrie 1940 (începând cu 1961, ziua de 15 august a fost declarată Ziua presei române). A fost reeditat începând cu 21 septembrie 1944, de data aceasta în legalitate, devenind principalul ziar al României comuniste unde se publicau cu prioritate textele de partid şi campaniile de propagandă.

nou impuls de viață. Coca este un caracter slab. Mai mult, Coca nu se cunoaște pe sine însăși și n-are încredere în capacitatea ei de a presta o muncă utilă. Trebuie să i se arate încontinuu că ceea ce face este folositor și este apreciat. Oricare ar fi celelalte merite sau defecte ale lui Franasovici, un lucru e sigur – că a reușit să-i dea Cocăi acest nou respect al eului.

Odată pusă pe direcția bună, Coca are multe calități: e inteligentă, muncitoare și, surprinzător, e foarte conștiincioasă. Face revista presei în fiecare dimineață și are un fel de conferință cu Franasovici și cu ceilalți membri ai legației. „Să știi că mă amuză foarte mult să lupt. Acum știu pentru ce o fac și să vezi că vom reuși" (e vorba de câștigarea Foreign Office și a opiniei publice în favoarea guvernului actual). „Eu sunt în măsură să-i prezint lui Franasovici mai multă lume decât oricine altul."

M-a întrebat ce cred despre atitudinea lui Viorel față de Franasovici.

— Care atitudine?

— Ce te faci că nu știi. Viorel nu-i dă lui Franasovici niciun ajutor și Foreign Office știe. Mai mult, faptul că nu l-a invitat la nunta lui Radu l-a supărat extrem de mult (cum adică, nu îi e frică să se compromită când ia masa cu mine, dar îi e frică să se compromită să mă invite în public). Tilea face foarte rău, ar trebui să se întoarcă acasă. Astăzi stă mult mai bine cu guvernul decât stătea acum un an.

— Iancule, tu de ce nu te întorci acasă? Vei sta vreo câteva luni în carantină și pe urmă vei fi trimis în străinătate. E mare nevoie de oameni ca tine. Uite Pavel! S-a întors acasă, a fost pus la o parte pentru câtva timp și acum a fost numit ministru la Haga[1]. Uite Murgu, un dobitoc, și el a sosit sâmbăta trecută ca

[1] Pavel Pavel a încercat, fără succes, să obțină numirea pentru o funcție de ministru plenipotențiar apelând la cunoștințele sale din Partidul Social Democrat, în care s-a înscris la revenirea în țară, sau chiar la Petru Groza, dar numirea nu a fost făcută niciodată. Pavel a fost pus la o parte definitiv pentru că între 1948 și 1955 a fost închis de regimul comunist care a

ataşat de presă. Chiar azi-dimineaţă i-am vorbit lui Franasovici de tine. I-am spus exact ceea ce cred eu despre tine. Eşti tipul transilvăneanului foarte abil, serios şi ponderat şi că eu te necăjesc că nu-ţi mărturiseşti gândurile nici măcar ţie însuţi de frică să nu te consimţi într-un fel sau altul. De ce nu mergi să-l vezi pe Franasovici? Să ştii că e un om extrem de bun şi patriot. Doar Cristea, dintre toţi ceilalţi, are o atitudine sănătoasă. A spus mai deunăzi că de acum încolo nu mai e vorba de luptă de partid, ci de a lupta pentru recunoaşterea şi reconstruirea ţării, luând prezenta

considerat că „a venit în ţară cu misiuni de spionaj din partea englezilor". A trecut prin mai multe închisori unde nici măcar foştii lui colegi de partid, ţărăniştii, nu l-au agreat: „În trecerea lui prin diverse lagăre şi penitenciare, Pavel Pavel adoptase o atitudine net ostilă lui Maniu şi tot atât de ostilă faţă de legionari. [...] La Ocnele Mari, primind un post de planton care servea masa la deţinuţii de la secret, a fost considerat ca om al administraţiei. În puşcărie [...] foştii PNŢ-işti îl tratează cu oarecare răceală, considerându-l transfug de la ei". După eliberare, Pavel a dus o viaţă de mizerie, neavând o locuinţă şi părăsit de soţie. A trăit din traduceri din limba maghiară făcute pentru Editura de Stat şi „nu s-a încadrat în câmpul muncii [...]. De altfel, singur a afirmat că refuză să ocupe un serviciu întrucât nu vrea să i se reproşeze că a pactizat cu «comuniştii»". Pentru că a avut legături cu „Viorel Tilea, Raţiu Ion, Sanda Stătescu şi alţi fugari cunoscuţi ca agenţi activi ai serviciilor de spionaj capitaliste", dar şi pentru că „duşmănea de moarte regimul democrat popular din ţara noastră", calomniind „în mod grosolan organele de Securitate şi de Miliţie", Securitatea a alocat şapte agenţi în anturajul său care l-au supraveghat permanent. Pavel Pavel a murit bolnav, la 18 noiembrie 1959, la Spitalul Cantacuzino din Bucureşti. Până în ultima clipă a vieţii a trăit cu speranţa că cineva îl va ajuta, la un moment dat, să părăsească din nou ţara. Securitatea şi-a trimis agenţii şi ofiţerii să monitorizeze şi persoanele care vor participa la priveghiul său, maiorul de Securitate Toader Dumitru constatând într-o notă secretă că „la această ceremonie au fost de faţă un număr aproximativ 60 de persoane [...]. Nu s-a ţinut niciun fel de cuvântări din partea participanţilor. Materialul a fost obţinut de la agenţii *Ardeleanu* şi *Ionescu Pavel* care au fost mobilizaţi în acest scop, precum şi de la doi tovarăşi din cadrul serviciului care au asistat la această ceremonie" (ACNSAS, fond Informativ, dosar 309859, vol. 1, ff. 292–293, 294, 364, 380, 382, 395).

schimbare drept fapt împlinit" (mă întreb în ce măsură redarea Cocăi corespunde originalului?).

Pe urmă m-a întrebat de Gafencu. Am pus-o pe gânduri când i-am spus că a fost primit peste tot. Bevin, Atlee, regele etc. Mi-a desfășurat apoi planul de acțiune. Ar vrea să-l introducă lui Franasovici pe Greenwood. Am întrebat-o: de ce nu pe Noel-Baker? De Hendersoni nu crede că se merită să se obosească (am asigurat-o că se înșeală, în special Will este foarte puternic). În fine, mi-a spus că va aranja ca guvernul român să invite în România o comisie parlamentară engleză. I-am sugerat că înainte ar trebui să tatoneze terenul, pentru a se asigura că să nu se expune la un refuz. Dacă o să aibă vreo câteva succese, ceea ce e foarte posibil, Coca va deveni mai catolică decât Papa!

Marți, 16 aprilie 1946

L-am văzut pe Franasovici. A fost extrem de politicos și foarte interesat. În scrisoarea pe care i-am trimis-o lui Viorel i-am descris întâlnirea avută în mare detaliu. Trebuie doar să adaug felul extrem de flatant în care mi-a vorbit. Nu a încetat să-mi facă complimente și să mă asigure că informațiile lui nu vin numai dintr-o singură direcție. E ușor de înțeles că n-am putut să-i spun lui Viorel toate astea. Se vede că e decis să rupă din „opoziție" pe oricine are ocazia, chiar dacă sunt atât de neînsemnați ca mine.

Sâmbătă, 27 aprilie 1946

Aseară ne-am întors de la Fairfield – St. Helens, unde ne petrecusem sărbătorile cu părinții lui Elisabeth. Miercuri și joi am fost la Coniston ca să-l vedem pe Constantinescu. A rămas același bătrân vizionar și patriot. Idealismului lui e incurabil. Mi-a vorbit ore întregi de datoria tineretului de a se dezbăra de legăturile pe care le au cu cei „bătrâni". „Tilea, Gafencu, chiar și ei sunt oameni compromiși. Trebuie să porniți la luptă cu sufletul curat și

fără balastul păcatelor lor politice." Mi-e foarte drag, mai rar un om atât de onest. Vrea să-şi scrie memoriile şi ar vrea să-l ajut.

Luni, 13 mai 1946

Times publică o scrisoare a doamnei Listowel în care propune împărţirea Transilvaniei în aşa fel încât să rămână un număr egal de unguri în România şi de români în Ungaria. Am răspuns imediat, dar nu-mi fac speranţe. *Times* n-a publicat încă nicio scrisoare de a mea.

Vineri, 24 mai 1946

La Legaţie, membrii misiunii sunt deja împărţiţi în două tabere – Constantinescu, Stol şi dna Oromol pe de-o parte, restul de alta, cam nesinceri, conduşi însă de Zevedei[1], care e un comunist convins şi sincer. Hillard (englezul) e încântat că aristocraţia românească vinde hainele şi că deschid case de mode la Bucureşti.

Dimi, reintegrat consilier [de legaţie] cl. I, n-a fost încă trimis nicăieri. Între ultimii sosiţi la Londra e un oarecare Moldovean, social-democrat?! Voinea şi-a manifestat nemulţumirea faţă de Coca deoarece are de-a face cu reacţionarii. Se pare că Mateescu şi ceilalţi „democraţi" au trimis rapoarte în ţară prin intermediul ambasadei ruseşti. E foarte probabil că Voinea va fi numit ministru la Berna.

[1] Barbu Zevedei (1914–1993), sociolog, diplomat. A fost arestat în 1943 împreună cu alţi membri şi simpatizanţi comunişti şi condamnat la 8 ani şi 6 luni închisoare şi destituit din învăţământul superior. A fost eliberat după 23 august 1944, pentru ca în 1945, la intervenţia lui Petru Groza, să fie angajat în Ministerul de Externe. În martie 1946 a fost transferat la Legaţia României de la Londra în calitate de consilier de legaţie, iar după câteva săptămâni a fost avansat la gradul de prim consilier. Suspectând că urmează să fie epurat, a refuzat să-şi „petreacă" perioada de concediu în România, în 1948, invocând că era bolnav, iar în septembrie 1948 a demisionat şi a depus mai multe memorii la ambasada sovietică de la Londra pentru a-şi justifica gestul (vezi Daniela Maci şi Michael Finkenthal, *Zevedei Barbu, Psiholog, sociolog şi filosof român şi englez*, Editura Tracus Arte, Bucureşti, 2015).

Salariile exorbitante pe care amploiații legației le primesc au produs o reacție foarte vie în cercurile române din Londra și dezaprobarea tacită a oficialităților engleze. Un semn evident al acestei dezaprobări a fost oprirea creditului acordat peste suma de 5 000 £[1].

Viorel, la rândul lui, mi-a vorbit de subiectul lui favorit. Noi, cei de aici, am fost singurii care am avut o linie corectă tot timpul. Până și Maniu a făcut greșeli când a dat suportul său lui Antonescu (l-am cam contrazis la acest punct, dar n-am insistat prea mult). Și Gafencu a avut o atitudine foarte retrasă în prima parte a războiului. Abia spre sfârșitul lui 1943 a devenit ceva mai activ.

A vorbit apoi despre „cei trei muschetari", referindu-se la George Emil, el și cu mine. Mi-a făcut mare onoare să mă includă ca egal al său. Dar, de fapt, nu e de mirare. Când Viorel se lasă antrenat de emoție e extrem de generos – o trăsătură foarte frumoasă care se potrivește bine cu cealaltă mare calitate a lui, de a nu abandona niciodată prietenii.

Mi-a dat o copie după partea I a raportului lui Gafencu către Maniu. E extrem de interesantă, dar după părerea mea, pe care i-am împărtășit-o lui Viorel, e puțin cam exagerată în a crede că englezii sunt așa de porniți împotriva rușilor. Viorel însă crede că Gafencu a redat fidel discuțiile pe care le-a avut în Londra.

Duminică, 26 mai 1946

Am citit scrisorile lui Stelea către Viorel. Sunt foarte interesante. Vorbește de contactele pe care le-a făcut, de discuțiile avute cu Maniu, de decizia comitetului executiv al Partidului Național

[1] În realitate, legația se confrunta cu problema lipsei fondurilor din cauză că Banca Națională a României avea conturile blocate în Marea Britanie. Suma de 5 000 £ era, de fapt, deblocată de Banca Angliei pentru cheltuielile legației. Situația a persistat, iar câteva luni mai târziu s-a ajuns în situația în care misiunea diplomatică a României să nu poată plăti salariile sau utilitățile (Mihaela Diaconu, „Activitatea Legației române la Londra (1946–1948)", în *RJHIS*, 1 (2)/2014, p. 200).

Ţărănesc de a nu-l reprimi pe Viorel (datorită insistenţei lui Zachi) şi de prietenii care lucrează împreună ca şi mai înainte.

În comentariile pe care le-am făcut, la cererea lui Viorel, i-am spus că e absolut esenţial să se arate în România ce s-a făcut aici. Dacă nu facem propagandă continuă în ţară despre faptele noastre, atunci vom pierde legătura şi vom putea ajunge să repetăm cazul contelui Károlyi (fostul preşedinte al Republicii Ungare). Am căzut de acord asupra necesităţii publicării unei broşuri asupra activităţii FRM.

Viorel e furios pe amiralul Dumitrescu pentru că activitatea lui la Bucureşti a fost foarte slabă. Se pare că n-a dat decât informaţii „vagi". Nu mă miră dat fiind caracterul lui extrem de senzitiv, a fost rănit că nu i s-au trimis statutele imediat când le-a cerut. Apoi, diferitele „jigniri" din partea lui Iliescu şi a lui Viorel, după ce le-am aflat de la dna amiral, l-au făcut să se „răzbune" pe sat![1] Din păcate nu-şi dă seama că singura lui şansă de a se ridica deasupra mediocrităţii este în a convinge pe toată

[1] Activitatea contraamiralului Dumitrescu a fost monitorizată de Serviciul Special de Informaţii încă din perioada războiului, din cauza relaţiilor „prea strânse cu Amiralitatea britanică". Drept urmare, încă de la sosirea lui în ţară, pe 28 septembrie 1945, Dumitrescu a fost filat de SSI. Din rapoartele vremii aflăm că acesta a sosit în România cu un avion britanic, însoţit de mai mulţi ofiţeri englezi, aterizând pe aeroportul Băneasa. A fost întâmpinat de ofiţeri români şi i s-a comunicat că i se interzice „ieşirea de pe pista aeroportului de către organele militare de control sovietice pentru că nu se ceruse la timp viza de intrare în ţară, prin Comandamentul sovietic. În urma intervenţiei telefonice la Ministerul Marinei numitul a primit aprobarea din partea organelor de control pentru a pleca de pe aeroport". Au fost supravegheate toate persoanele cu care acesta a intrat în contact, toate vizitele pe care el le-a făcut legaţiilor străine din Bucureşti, constatându-se faptul că „Dumitrescu Gheorghe nu a luat contact cu persoane cunoscute ca suspecte sau bănuite de spionaj" [...], dar pentru că Dumitrescu s-a întâlnit cu „o serie de ofiţeri superiori români", SSI a considerat că „legăturile sale cu aceşti ofiţeri nu sunt numai de ordin amical, ci au şi alt substrat [...]. Nu ar fi exclus ca Dumitrescu Gheorghe, prin intermediul ofiţerilor români, să culeagă anumite date cu caracter informativ ca apoi să le trimită

lumea că activitatea noastră a fost salutară intereselor țării, cum de altfel e cazul.

Încetul cu încetul, discuția a alunecat asupra metodei celei mai bune de a răspândi cunoștințe și de a închega o acțiune politică unitară în țară – „natural", idealul ar fi ca cineva din noi să se întoarcă. Atâta am așteptat. În sfârșit, ocazia să-i desfășor planurile mele, fără să-i dau impresia că vreau să mă impun. Experiența din trecut mă învață că orice planuri care nu pornesc de la el însuși vor primi doar o aprobare verbală neentuziastă și vor rămâne baltă. Dacă vrei să-l faci pe Viorel să pornească o acțiune, e nevoie să-l faci într-un fel oarecare să-și asume paternitatea ideilor tale. „Dacă crezi că e nevoie, eu sunt gata să mă duc. Coincidența face ca un prieten de-al meu să meargă cu avionul lui particular în România pe la începutul lui iulie. Vrea doar 120 £ și e gata să mă ia și pe mine. Ce crezi, ar fi absurd să mă întorc acasă?" [i-am spus].

Mi-a răspuns că desigur că nu e absurd, că și el e gata să o facă, că dimpotrivă ar fi extrem de util pentru cauză, dar că, în fine, e extrem de riscant. L-am asigurat că eu am vorbit deja cu Elisabeth. Situația ei financiară este mai mult decât asigurată, așa că în ceea ce mă privește pe mine riscul este extrem de mic. „Ar trebui să vorbesc despre această chestiune la Foreign Office, să vedem ce spun ei. Pe urmă vom discuta din nou."

N-am mai presat, e nevoie să treacă puțin timp până când toată chestiunea va fi prelucrată. Dacă și-o va însuși, atunci va fi un succes. Dacă nu, va trebui să aștept o altă ocazie mai potrivită.

Luni 27 mai 1946

Știrbey îmi spune că Zevedei e adevăratul stăpân al legației de aici. E un comunist convins, a fost închis ani de zile. Faptul că e și secretarul sindicatului funcționarilor Ministerului de Externe

anglo-saxonilor" (Referat realizat de corpul de filaj al SSI din 25 septembrie 1946, ACNSAS, fond Informativ, dosar 405573, vol. 2, ff. 15, 21).

nu face decât să-i mărească prestigiul. Are o mare slăbiciune, urmăreşte pe bogătaşi. M-a condus până acasă prin parc. Am vorbit mai cu seamă de nenorocirea noastră, a românilor, de a nu acţiona independent. Totdeauna ne bazăm pe ajutor din afară.

Marţi, 28 mai 1946

Manchester Guardian mi-a publicat scrisoarea despre Transilvania. Am rămas puţin surprins pentru că punctul de vedere românesc nu prea primeşte publicitate în presa engleză. Adevărat, aceasta se datorează îndeosebi activităţii intense şovine a ungurilor de ani de zile şi nu unei convingeri a englezilor. Îndrăznesc să spun că dacă problemele Transilvaniei sunt corect puse şi cu insistenţă, ori de câte ori se iveşte ocazia, această atitudine pro maghiară se va schimba într-o atitudine de înţelegere imparţială a problemelor româneşti. Viorel a făcut deja mult în această direcţie, dar este mult, foarte mult încă, de făcut!

La un cocktail party la Sandi şi Iva Ştirbey, i-am întâlnit pe Lala, sora Ivei, pe băiatul lui Boxshall (căpitan în armata engleză) şi pe Stoe[1] cu nevasta.

Tânărul Boxshall e de părere că România e pierdută şi că, atunci când va ieşi din armată, n-are de gând să se mai întoarcă în România. După cum se vede, nu i-a mai rămas mult din sângele mamei. De altfel, sângele Ştirbeilor nu poate să fie prea tare!

Am discutat cu Stoe destul de mult şi cred că ne înţelegem destul de bine. Poate mă înşel, dar îmi face impresia că e sincer de partea noastră. Mi-a spus că domnişoara Mezincescu e cam

[1] Mircea Stoe (1917–?), diplomat şi jurnalis la secţia română a BBC. A lucrat la Legaţia României din Berlin până în 1943, iar între 1943 şi 1947 a revenit în centrala ministerului, în cadrul Direcţiei Politice. În 1946 a fost trimis secretar la Legaţia României de la Londra în cadrul serviciului consular. A fost rechemat în ţară în 1947, dar a refuzat să se întoarcă şi a demisionat, plecând din legaţie cu portretul regelui Mihai I în mână. Împreună cu soţia sa, Victoria, pe care românii din Londra o alintau Toto, a rămas în Anglia, angajându-se la BBC.

de stânga. L-am asigurat că nu trebuie să o ia pe Coca în serios pentru că ea n-are o părere politică bine definită[1]. De asemenea, i-am explicat cu toată claritatea că eu am o adevărată slăbiciune și prietenie pentru Coca, care n-are nimic de-a face cu politica. E foarte probabil că datează din zilele grele din timpul bombardamentelor aeriene asupra Londrei când locuiam în aceeași casă.

După cină a venit Dargas de la *Continental News Service* pentru a-i corecta un articol despre România. De asemenea, mi-a adus niște tăieturi din ziare elvețiene. Îmi cere să scriu un nou

[1] În perioada interbelică, Alexandra Mezincescu s-a remarcat în mediile comuniste din București. De altfel, nu a reușit să-și finalizeze studiile la Facultatea de Litere tocmai pentru că autoritățile au considerat că era membră a mișcării comuniste. Probabil încurajată de fratele ei, Eduard Mezincescu, comunist încă din perioada ilegalității, Alexandra Mezincescu a activat în organizațiile Liga contra Prejudecăților și Amicii URSS. Într-o declarație dată în iulie 1947 despre sora sa, Eduard Mezincescu a afirmat că „în anii 1935–1936 am antrenat-o în mișcarea legală Liga contra Prejudecăților etc., fără ca să se atașeze prea mult și fără ca să dea rezultate prea bune". Liga contra Prejudecăților, organizație care afirma că luptă împotriva prejudecăților sociale și a superstițiilor, a fost înființată în februarie 1935, dar a fost interzisă câteva luni mai târziu, în iunie, pentru că autoritățile au considerat-o comunistă și subversivă și pentru că desfășura activități împotriva siguranței statului. SSI și Corpul Detectivilor din cadrul Siguranței au monitorizat-o pe Alexandra Mezincescu, care a fost menționată în mai multe rapoarte drept simpatizantă a mișcării comuniste. Însă activitatea ei politică din perioada interbelică nu și-a mai pus amprenta pe Alexandra Mezincescu după război. În calitate de corespondent al Rador, aceasta a fost adesea criticată de către informatorii SSI din legație pentru că „nu este favorabilă unui regim cu adevărat democratic" și le spunea corespondenților străini „să nu vină la legație pentru informații de presă deoarece legația și serviciul de presă sunt împănate cu comuniști care dau informații false asupra situației din România" (ACNSAS, fond SIE, dosar 22018, f. 7 verso, 9. Vezi și Mihai Burcea și Marius Stan, „Liga contra Prejudecăților în vizorul Siguranței. Scurtă istorie a unui «ONG» interbelic", în *Revista Arhivelor*, 2012 (1), Arhivele Naționale ale României, pp. 139–166).

articol despre societăţile româno-sovietice de exploatare industrială a resurselor româneşti.

George Emil a vorbit din nou despre subiectul lui favorit – sau mai bine spus subiectele lui favorite:

a) Situaţia politică prezentă va duce la război – singura şansă pe care o mai avem ca să devenim independenţi;

b) Săraca Românie, a ajuns să aibă reprezentanţi ca Murgu, Coca Mezincescu, Zevedei etc. „Unde este aportul lor în comparaţie cu al lui Viorel, al meu, al lui Marcu Beza şi aşa mai departe?"

c) Dimi, pe care l-a înjurat pe toate cărările. E dezgustat cum omul ăsta fără caracter, care a fost şi cu Carol, şi împotriva lui, şi cu Antonescu, şi împotriva lui, a reuşit din nou să fie mare şi tare – consilier cl. I etc.

Abia cu greu l-am liniştit: „Atâta vreme cât noi suntem cu sufletul curat, atâta vreme cât ne bazăm acţiunile pe principii şi urmărim doar binele poporului nostru, nu trebuie să ne lăsăm subminaţi de succesele efemere ale oamenilor care se vând când unui regim, când altuia. Oameni ca Dimi pot să ajungă până pe o anumită treaptă; de-acolo în sus porţile le sunt închise. Faptul că se vând îi face incapabili să fie stăpâni."

d) Situaţia lui financiară, a ajuns să trăiască din inelele Titinicăi. Probabil că e o exagerare; adevărul însă rămâne – situaţia lui materială e foarte precară. Aici din nou i-am deschis o poartă. Depinde în întregime de el dacă vrea să intre. Împreună cu Dinu i-am dat posibilitatea să colaboreze cu noi la import-export de bunuri.

I-am spus că scriu pentru o serie întreagă de reviste şi ziare. Sper că nu voi regreta această confidenţă. Îmi aduc aminte de sfatul lui Machiavelli: „Nu face prietenilor tăi astfel de confidenţe, care vor putea fi utilizate drept arme în mâinile lor când îţi vor deveni duşmani".

Joi, 4 iulie 1946

Viorel a trecut pe la noi. Abia întors din Paris e foarte dezamăgit de Caranfil. Se pare că acesta l-a sfătuit să nu vină la un cocktail party dat de ei, l-a care venea și dna Franasovici.

Sâmbătă, 6 iulie 1946

Dargas îmi spune că articolul meu din *Continental News Service* a fost reprodus în întregime de *O Século*, al doilea ziar din Portugalia.

Joi, 11 iulie 1946

Times mi-a publicat scrisoarea despre comerțul cu țările dunărene.

Vineri, 12 iulie 1946

Indrei[1] s-a născut la 7.30, azi-dimineață. Elisabeth e bine. Să fie într-un ceas cu noroc!

Miercuri, 17 iulie 1946

Freddy Warner[2], cu care am luat masa la Ritz, mi-a făcut o serie întreagă de complimente. Foreign Office este în întregime în spatele nostru și al acțiunii noastre. Mie, personal, îmi dă credit

[1] Indrei Rațiu, primul băiat al lui Ion Rațiu, botezat Indrei în amintirea lui Indrei Rațiu, strămoș al lui Ion Rațiu. Indrei Rațiu a absolvit Bryanston School și St. John's College, Cambridge, unde a obținut un master în limbi moderne. A lucrat ca jurnalist la *London Evening Standard* și BBC, după care și-a construit cariera în domeniul consultanței de afaceri. După 1989 s-a implicat în acțiuni de promovare a patrimoniului românesc, fiind cofondator al Fundației Pro Patrimonio împreună cu fratele său, Nicolae, și cu prințul Șerban Cantacuzino. După 2000, Indrei și Nicolae au recondiționat casa familiei Rațiu din Turda, unde s-a înființat Centrul Rațiu pentru Democrație.

[2] Sir Frederick A. (Fred) Warner (1918–1995), diplomat britanic. A fost șef al departamentului Asia de Sud-Est, iar mai târziu ambasador.

pentru că am luat o linie politică hotărâtă şi pentru că nu mă codesc să atac regimul.

Sâmbătă, 20 iulie 1946

Radu, Betty, George Emil şi cu Titinica l-au aşteptat pe Viorel să sosească de la Geneva cu avionul. Am luat masa cu toţii împreună. Viorel ne-a spus apoi că Gafencu, Alex Cretzianu, Răutu[1] şi cu el au pus bazele unei acţiuni de opoziţie la actualul regim din ţară. Nu e o organizaţie cu preşedinte, vicepreşedinte etc., toţi patru însă îl acceptă pe Gafencu ca *primus inter pares.* Coste a fost desemnat să fie secretarul acţiunii. Acţiunea se bazează direct pe suportul opoziţiei din ţară. Maniu a trimis scrisori *manu propria* lui Gafencu în acest sens. Se va cere şi adeziunea altor oameni politici din străinătate. Aici, în Anglia, vor fi George Emil, Titinica, Radu, Cristea, Podea, Gheorghiu şi cu mine. Cornel Bianu va fi contactat direct de către Gafencu. Prima lucrare a acestei organizaţii va fi o carte-memoriu ce va fi prezentată la Conferinţa de Pace de la Paris.

Duminică, 21 iulie 1946

Primesc o telegramă de la Legaţie, semnată [Jean] Gordon (alias Steinberg) prin care sunt invitat la recepţia dată în onoarea lui Constantinescu-Iaşi[2]. Am refuzat spunând că am avut un angajament anterior. Barbu Călinescu vine să-mi dea detalii asupra

[1] Mihai Răutu (1888–?), avocat, om politic ţărănist. A fost membru în Comitetul Central Executiv al PNŢ, deputat şi subsecretar de stat între 1944 şi 1945 în cadrul Ministerului Lucrărilor Publice şi Comunicaţiilor. După Operaţiunea Tămădău, Răutu s-a ascuns pentru a nu fi arestat, iar în 1948 a fugit din ţară, stabilindu-se la Paris. A fost membru al Delegaţiei Permanente a PNŢ în exil.

[2] Petre Constantinescu-Iaşi (1892–1977), istoric şi om politic. A fost membru al PCR, ministru al Propagandei (1945), vicepreşedinte al Marii Adunări Naţionale (1948), membru al Academiei RPR şi ministru al Cultelor (1953).

celor petrecute. Se pare că Murgu îl „lucrează" pe Mateescu. Constantinescu-Iași, după ce a făcut apologia guvernului Groza, a anunțat înființarea Societății anglo-române. Instrucțiunile vor veni direct de la București. A apelat la toți românii din Anglia.

Marți, 23 iulie 1946

Coca e disperată. Se pare că Legația a devenit un coșmar. Fiecare îi suspectează pe ceilalți; rapoarte peste rapoarte la București. Coca vrea să meargă în America.

Joi, 25 iulie 1946

Dargas îmi dă o scrisoare prin care se adevereşte că sunt corespondentul special al *Continental News Service* la Conferința Păcii de la Paris. Mă felicită pentru articolul meu asupra Legii (Decretului) Electorale. Digviak (sârb) este în Elveția și, din când în când, scrie despre România.

Vineri, 26 iulie 1946

Căpitanul Frank Burnett (căsătorit cu Ioana Carp), care a fost aruncat cu paraşuta la Tito, a venit la Londra să examineze posibilitățile de a lucra în viitor. L-a întâlnit pe un oarecare căpitan Vanden Heuvel care a căutat să vadă ce şanse ar avea să intre în legătură cu personalitățile din guvern și opoziție în România. I-am cerut lui Frank să-mi reproducă fidel conversația pe care a avut-o și am tras concluzia că e vorba de o misiune secretă. Frank ar urma să meargă în România sub o fațadă oarecare; misiunea lui ar fi să raporteze asupra adevăratei stări de acolo.

Am discutat totul pe îndelete. Frank mi-a cerut să-l ajut. I-am spus că pot să-i dau o introducere față de Maniu, Hațieganu, Ionel Pop și că pot să aranjez să primească o introducere față de Pătrășcanu, Mezincescu, Constantinescu-Iași și, eventual, Tătărescu. Am încredere în el și dacă acceptă această misiune ar putea să fie de foarte mare folos României și cauzei independenței țării.

La Foreign Office am vorbit puţin cu W. Hayter[1]. Freedy Warner pleacă la Paris (delegatul Foreign Office pentru secţia Sud). Mă voi întâlni cu el acolo. Mi-a dat textul primei note dată de Holman[2] lui Tătărescu. O să i-o dau lui George Emil Iliescu pentru retransmitere lui Coste, secretarul noii organizaţii a românilor din străinătate. Au nevoie de ea la pregătirea lucrării ce va fi prezentată la Conferinţa de Pace.

Marţi, 6 august 1946

Plec spre Bruxelles. Voi petrece noaptea la Folkstone.

Discuţii interesante cu Laptew[3], care îmi prezintă pe Petrescu şi pe Niculescu, preşedintele consiliului de administraţie

[1] Sir William Hayter (1906–1995), diplomat. A fost adjunct al subsecretarului de stat pentru Apărare şi Informaţii din cadrul Foreign Office. Mai târziu, ambasador la Moscova.

[2] Sir Adrian Holman (1895–1974), dipomat. A fost reprezentantul politic britanic la Bucureşti între 1946 şi 1948.

[3] Constantin Michel Laptew (1885–?), diplomat. A fost consilier la Legaţia României de la Varşovia, iar la 15 februarie 1925 a fost transferat la legaţia de la Londra, unde Nicolae Titulescu era în acel moment trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar. La 1 iunie 1928 a primit gradul de ministru plenipotenţiar şi a fost numit însărcinat cu afaceri al României la Londra (AMAE, Legaţia Londra, 1880–1949, vol. 3, file nenumerotate). În anul 1948 Securitatea a încercat să-i identifice cercul relaţional din România însă fără succes. Laptew era plecat din ţară de mai bine de zece ani şi *nu i s-a putut stabili prieteni*, scrie o notă a Securităţii care se încheie cu menţiunea că „la fişele DGSP şi PPC nu este cunoscut". Se ştia doar că Laptew „a refuzat să se întoarcă în ţară, afirmând că preferă să cerşească pe străzile Londrei decât să fie boier la Bucureşti". Laptew a fost însă cunoscut la fişele SSI, iar Securitatea a ataşat la dosarul său subţire această notă (fără dată, probabil realizată în timpul războiului de către un informator SSI din cadrul legaţiei care îl antipatiza) referitoare la el: „Diplomat de carieră. Mediocru. Ajuns în graţiile lui Titulescu care a avut o deosebită încredere în el, deşi ştia că nu are calităţi deosebite. A făcut parte din legaţia de la Londra în timp ce Titulescu era ministrul nostru în capitala Angliei. Ridicat la rangul de prim ataşat de legaţie, Laptew a fost interimarul ministrului în timp ce Titulescu era titularul departamentului de afaceri străine. El este de mulţi ani adevăratul ministru al României

și administratorul delegat al Romcol, care sunt veniți în străinătate pentru afaceri. Prin ei l-am cunoscut pe Aron, un tip de extrema stângă, stabilit în Belgia de mulți ani.

Toți sunt cam „roșiatici". Cu toate acestea am convingerea mai mult ca oricând că România are nevoie de o politică de independență și de demnitate națională. Natural, colaborarea cu Rusia trebuie menținută – lucru pe care și Viorel se pare că-l cam uită în ultimul timp.

Vineri, 9 august 1946

Iau cina la Magda (Watteuw). Cum era seară, ne-am hotărât să vedem cum se face ziarul tatălui ei, *Het Laatste Niews* – cel mai mare ziar belgian. E extrem de interesant. Tot turul n-a durat mai mult de un sfert de oră și deși am asistat la așezarea matriței, când am ajuns la mașinile rotative, ziarele ieșeau gata, în plină viteză. Bărbatul Magdei e secretarul lui Spaak, ministrul de Externe.

Miercuri, 14 august 1946

M-am întâlnit cu Viorel la Hotel Lancaster. Mi se scuză pentru că nu m-a luat la Conferința de Pace. Nu știa că eu „aș fi vrut să vin". Lancaster Hotel este centrul reprezentanței române neoficiale. Ne-am dus sus la Gafencu cu care am vorbit vreun sfert de oră. Îmi cere să-l văd pe Freddy Warner ca să obțin o viză de intrare în Anglia pentru prințul Nicolae.

Seara la șase îl văd pe F. Warner, reprezentantul Foreign Office pentru secția sudică. Îmi aranjează recomandația britanică pentru a obține o carte de membru la Conferința de Pace. Îmi promite să aranjeze chestiunea prințului Nicolae.

---

la Londra, deși n-a fost niciodată ministru, ci numai atașat. Relații strânse în lumea engleză. El ar fi rămas la Londra în orice caz, adică [chiar și] dacă Tilea s-ar fi întors" (ACNSAS, fond Informativ, dosar 483616, ff. 1, 3–4).

Sâmbătă, 17 august 1946

Din nou la conferinţă. Se discută cererea Austriei de a fi audiată. Iranul, Albania, Mexic şi Austria sunt invitate ca observatori. Jurnaliştii au impresia că întreaga chestiune a fost prearanjată.

La 5.00 p.m. ne întâlnim la Burileanu. Rând pe rând vin „conspiratorii": Iliescu, Atanasiu, Raţiu, Pleşa, Topoloveanu, Coste, Niculescu, Augustin Popa, Burileanu, Cretzianu, Viorel Tilea, Gafencu. Cretzianu mă întreabă dacă eu am fost acela care a trimis scrisoarea la *Times*.

Imediat ce am fost adunaţi cu toţii, Viorel l-a felicitat pe Gafencu pentru pierderea cetăţeniei şi l-a asigurat de marele serviciu pe care-l face nu numai ţării, dar întregii regiuni de răsărit. Gafencu, în câteva cuvinte, a rezumat situaţia politică şi a arătat că eforturile noastre au fost luate în serios. A dat cuvântul lui Viorel pentru a face propunerile lui cu privire la planul de activitate ce urmează să fie pus în aplicare în viitor. Viorel accentuează nevoia de a nu dubla contactele şi de a utiliza pe toată lumea. A amintit că eu, în calitatea mea de reprezentant al unei agenţii engleze, am mari facilităţi de a contacta orice ziarist sau delegat. Din păcate, la acest punct a trebuit să plec căci Basza Morawska şi cu soţul ei, care au venit să mă ia cu maşina la ţară, se impacientau.

Vineri dimineaţă l-am întâlnit pe Dimăncescu, care mi-a prezentat o serie de români. Apoi m-a luat la o parte şi mi-a spus că documentul făcut de Gafencu este mult mai bun decât cel prezentat de guvern. Mi-a cerut încă o copie, dar l-am refuzat. Doar tot pentru aceeaşi Românie luptăm cu toţii.

Tot vineri l-am văzut pe Murgu, încărcat de hărţi şi publicaţii. Mi-a spus să vin şi eu la Legaţia României luni, la orele 11 a.m., căci Tătărescu are o conferinţă de presă străină. Mă voi duce şi voi aranja cu vreo câţiva prieteni să-i pună întrebări delicate.

Vineri, 23 august 1946

Prânzul cu Jaroslav. Jurnalist ceh care fusese în America tot timpul războiului. Interesant că m-a întrebat de trei ori dacă România refuză să discute cu Ungaria chestiunea minorității transilvănene. I-am răspuns că depinde de Rusia. Dacă însă Rusia nu insistă, România va refuza.

La orele 6 seara ne-am întâlnit cu toții în camerele lui G. Gafencu la Hotel Lancaster. I-am remarcat pe Caranfil (care cam ezita în ultimul timp), pe Ciotori și mulți alții. Gafencu a rostit o mică alocuțiune. A arătat importanța zilei de 23 august pentru noi, românii. Felul în care în această zi regele împreună cu Maniu și Brătianu au scuturat jugul german. A ridicat paharul pentru o Românie independentă, pentru rege și pentru poporul român. Era emoționat și pe drept cuvânt. Iată-ne adunați între străini, zbătându-ne din răsputeri să refacem independența țării. Ce șanse avem? Puține. Totuși continuăm să ne menținem idealurile și să luptăm pentru ele. Vor trece mulți ani fără niciun rezultat. Câți oare vor mai rămânea pe poziții?

S-au semnat trei scrisori, una către rege, una către Maniu și una către Brătianu. Au vorbit apoi Viorel și Caranfil. Ultimul a recapitulat evenimentele de la 23 august. Interesant, dar plicticos și deplasat prin felul în care au fost redate. Nu era momentul.

Luni, 2 septembrie 1946

Îi explic lui Viorel că nu cred în izbucnirea unui război și-i arăt motivele mele. A rămas puțin confuz. Mi-a dat o serie întreagă de documente venite din țară. Tătărescu mă roagă să-l găzduiesc la noi pe Rădulescu, reprezentantul tineretului liberal, [care] n-are bani. L-am primit.

Marți, 3 septembrie 1946

Rădulescu vine acasă fiert. Murgu i-a făcut o morală foarte aspră pentru că stă la mine (eu, care l-am atacat pe Tătărescu la

Paris!). Seara vine şi Temelie, tovarăşul lui Rădulescu. Oportunişti, fără prea multă personalitate. Rădulescu a declarat în faţa lui Ronnie Burroughs[1] de la Foreign Office că dacă ar fi alegeri libere guvernul n-ar lua nici 20% din voturi!

De câteva zile posturile de radio româneşti ne atacă. Numele lui Viorel şi al lui Gafencu sunt menţionate tot mai des alături de Maniu şi Brătianu. Am utilizat ştirea într-unul din articolele mele.

Luni, 9 septembrie 1946

M-am dus la Viorel imediat ce am sosit la Londra. Mi-a arătat o scrisoare foarte interesantă din partea unui oarecare Popescu I. Gheorghe (fost chemărist[2]). Confirmă că lumea în ţară este informată de activitatea noastră şi că ne dă tot suportul lor.

Masa cu Anne-Marie Callimachi la Ritz. Foarte interesant. A căutat să mă descoasă cu privire la Viorel. „De ce crede în război" şi de ce se lasă influenţat de Gafencu şi de Cretzianu, un fricos şi un ambiţios. „Tătărescu e foarte patriot. Lui Franasovici i se umezesc ochii când vorbeşte de ruşi şi cu toţii luptă pentru ţară."

I-am răspuns că, după părerea mea, Viorel a ajuns la o maturitate politică, acum nu mai face o politică de interes personal sau din ambiţie, ci din convingere profundă că aceasta e singura atitudine posibilă pentru un român care e liber să-şi exprime gândul. O face fără niciun calcul, indiferent dacă va fi forţat să stea în exil toată viaţa lui. Nu contează pe un război, deşi un război poate că ar soluţiona problemele actuale şi ne-ar reda

[1] Ronald A. Burroughs (1917–1980), diplomat britanic. A avut activitate în domeniul analizei informaţiilor în cadrul Foreign Office. Va deveni un prieten apropiat al lui Ion Raţiu începând din anii 1960.

[2] Chemăriştii au reprezentat o grupare a tinerilor formată în 1926, care îl susţinea pe Iuliu Maniu la conducerea Partidului Naţional Român din Transilvania în contextul presiunilor politice pentru a se realiza unificarea cu Partidul Ţărănesc din Vechiul Regat. În acelaşi an, tineretul Partidului Naţional Român a editat şi un ziar, intitulat *Chemarea Tinerimii Române*, care a apărut la Cluj până în 1932.

independența. Această opinie, care este originară a lui Gafencu, este temperată în Viorel de opinia mea, căci eu nu văd niciun război în viitorul apropiat.

Cred că a fost bine scuturată de patriotismul lui Viorel. A făcut o apologie îndelungată a atitudinii ei. E cu ei, însă nu vrea să-și sacrifice independența. De asemenea, a refuzat posturile care i-au fost oferite.

Duminică, 15 septembrie 1946

L-am vizitat pe colonelul de Chastelain. Avea pe șemineu un portret mare al lui Maniu semnat și cu dedicația „Marelui prieten al României, 23 august 1946".

În câteva cuvinte i-am dat o oglindă fidelă a celor petrecute la Paris. La rândul lui mi-a citit scrisoarea pe care a trimis-o lui Sir Orme Sargent și în care cerea Foreign Office să dea mai mult sprijin lui Maniu și protesta împotriva faptului că Maniu nu este primit de către Holman. Între altele, citează cele ce i-a spus Christu acum când a fost la Paris: „80% din populație e cu Maniu și Brătianu".

I-am dat scrisoarea mea raport către Ionel Pop. O vor trimite vinerea viitoare. Mi-a cerut însă să nu spun nimănui de ea, pentru că el vrea să dea impresia că nu mai are niciun fel de legături cu România (de când a adus-o în Anglia pe Miss Fischer).

Joi, 28 noiembrie 1946

Gafencu, care a sosit la Londra acum două zile, îmi cere să aranjez să se radiodifuzeze cuvântarea pe care o are azi la Chatham House. Am vorbit cu Cristea și apoi cu Donald Hall. S-a căzut de acord să transmită un anunț scurt. Pe la 6.15 îi duc pe amândoi la L'Aperitif Grill să luăm masa. Ei[1] îi e extrem de frică ca Grégoire să nu fie oprit de poliție în Franța pentru că a făcut această cuvântare!

[1] Referire probabil la soția lui Grigore Gafencu, Esmée Nouchette Gafencu.

Iau cina cu Caranfil, Ilieştii şi prof. Herescu[1]. Vorbărie multă, fără mare semnificaţie. Herescu, un om foarte simpatic, se întoarce la Paris mâine. La plecare, Caranfil m-a luat la o parte şi mi-a cerut să-l pun în legătură cu Freddy Warner. De asemenea, mi-a spus că i-au dat o viză de intrare doar pentru o lună. L-am sfătuit să-şi ceară statutul de rezident permanent. Ştiu că Viorel s-ar cam supăra dacă ar şti că am făcut-o, însă cred că e bine să vie şi el aici în Anglia. E el cam „curcan", însă face treabă în felul lui.

Duminică, 1 decembrie 1946. Ziua Transilvaniei

La masă au venit şi Caranfil cu nevasta. A intrat şi el în discuţie şi a căutat să dea ideii lui Gafencu latura ei economică. O Europă integrată are avantaje economice evidente. Germania trebuie inclusă şi sistemul economic trebuie să devină un fel de hibrid între socialism şi capitalism, criteriul fiind eficacitatea cu care se lucrează în mare. Astfel electricitatea, cărbunii etc. să fie europenizaţi. Şi el ca şi Gafencu caută o sinteză care să unească socialişti şi conservatori împotriva comuniştilor. Gafencu i-a vorbit lui Churchill în felul acesta marţea trecută, însă Churchill n-a înţeles. Pentru el problemele britanice au mult mai mare importanţă. El nu vede cum s-ar putea opri să denunţe „Gestapoul" laburist!

Greşeala mare pe care o fac cu toţii este că scapă din vedere marele mase care se simt rupte din sânul societăţii, care se consideră exploatate. Formule de acestea care nu dau o credinţă, o pasiune, nu pot învinge noua credinţă comunistă. Trebuie găsită

[1] Nicolae I. Herescu (1906–1961), scriitor, traducător, eseist, latinist, poet. A fost preşedinte al Societăţii Scriitorilor Români (1939–1944) şi director al Fundaţiilor Culturale Regele Carol I (din 1940). A părăsit România în 1944 şi s-a stabilit iniţial în Portugalia, apoi în Franţa. A fost profesor de latină la Universitatea din Lisabona, membru fondator al Societăţii Academice Române de la Roma şi membru al Comitetului Executiv al Ligii Românilor Liberi. Fiica sa, Ioana Herescu, a trăit o perioadă la Londra, unde a lucrat la secţia română a BBC.

o nouă integrare a societății apusene. Un nou credo care să devină *fides* („jurământ" – *n. ed.*) și care să îmbrățișeze toate straturile sociale. Soluția lor este o soluție parțială care poate să satisfacă, însă nu este suficientă. Putem oare ridica idealul democratic la rangul de credință? Mă îndoiesc, cu toate acestea are mai multe șanse decât formula „Europa". Ce poate să însemne „Europa" pentru muncitorul din Rochdale sau din Hunedoara? Peste o sută de ani va veni – acum e prea de timpuriu.

Luni 2 decembrie 1946

Întorși la Londra, Gafencu a luat masa la Ilieşti unde a fost invitată multă lume. Era să vin și eu la cafea, dar n-am putut. Când am sosit pe la 3 p.m., n-au mai rămas decât Viorel, Gafencu și Caranfilii. S-a discutat cine să vină în Anglia. E vorba de o serie întreagă de persoane. Viorel e în contra, Gafencu caută să accepte punctul de vedere a lui Caranfil. În fine, s-a căzut de acord ca zece persoane, din patruzeci, să fie recomandate la Foreign Office pentru intrare. Între aceștia și Pleșa cu băiatul, Ciurea, Burileanu, Hiott și fratele lui Caranfil. După plecarea lui Caranfil și a lui Gafencu, Viorel ne-a spus nouă, lui George Emil și mie, că toți aceștia doar vor complica lucrurile și că el speră că Foreign Office nu-i va lăsa să intre! Ce legături au și cum își vor asigura existența, chiar dacă presupunem că vor învăța englezește foarte, foarte repede?

Marți, 3 decembrie 1946

Cină la Gafencu la Brown Hotel cu Caranfil și cu Cristea. La plecare am stat mult de vorbă cu Cristea. Ne-am plimbat împreună până la Leicester Square Tube Station. Mi-a spus între altele: „Nu știu cum Gafencu va putea face vreodată ceva pentru România în felul acesta!". Am căutat să obțin ce vrea să spună, dar mi-a fost imposibil. Cristea îmi place și cred că se va putea conta pe el.

1947

Luni, 27 ianuarie 1947[1]

Pentru fiul meu, când va împlini 14 ani:

27 ianuarie 1947

Dragul meu băiat,

Când vei citi aceste rânduri eu voi fi de mult în pământ, garanție că tot ce îți spun vine drept din inimă, lucruri simple, pe care te rog să le asculți.

Acum că ai împlinit 14 ani, ai intrat deja în rândurile celor care gândesc. Fără îndoială, viața, pentru tine, încă n-are o mare

[1] Însemnările lui Ion Rațiu în jurnal făcute în anul 1947 sunt rare și cu referire exclusiv la familie, fără valoare pentru publicul larg. Acestea au fost eliminate din manuscris cu excepția celor din 27 ianuarie 1947, adresată fiului său Indrei, și 7 decembrie 1947, referitoare la moartea primei soții a lui Viorel Tilea. Lipsa însemnărilor pe parcursul anului 1947, precum și frecvența lor redusă în anul 1948 se datorează faptului că Ion Rațiu a fost grav bolnav, suferind de tuberculoză, în perioada 1947–1948 internându-se într-un sanatoriu la Davos, în Elveția. Ion Rațiu a fost convins că va muri din cauza bolii, astfel explicându-se scrisoarea către primul său copil. Mai târziu, Rațiu a povestit cum a petrecut cei doi ani la Sanatoriul Schatzalp din Davos: „Mi-au făcut un pneumotorax artificial pentru a colapsa plămânul stâng, afectat la apex de boală. Reușita a fost doar parțială. Am avut aderențe între pleure. Au încercat să le taie, dar n-au reușit. Ar fi fost prea periculos, mi-au spus. Așa am rămas să mă vindec prin odihnă și aer curat în vârful muntelui. Doi ani de zile. La început întins pe spate, în pat tot timpul. După mai bine de un an, odihnă întreruptă de plimbări în pădurea de brazi. Scurte la început. Treptat, tot mai lungi, până ce am ajuns la 2 ore pe zi" (Dan Bogdan, *Convorbiri cu Ion Rațiu. În așteptarea redeșteptării*, Editura Scripta, București, 1994, p. 58).

semnificație în afară de mama (mult iubita mea Elisabeth), bunicii, câteva rudenii și școala. De acuma încolo, însă încetul, cu încetul ochii ți se vor deschide și vei vedea mișcările, mai violente sau mai lente, ce frământă întreaga organizare a vieții sociale omenești.

Mama fără îndoială că ți-a spus deja că eu m-am încadrat cu toată pasiunea în această luptă continuă, pentru că am crezut de datoria mea să influențez și eu – atât pe cât îmi stă în puteri – înspre bine mersul zgâlțâit al progresului omenesc. Prin tradiția locului în care am fost născut, micul oraș transilvănean Turda, cât și prin legăturile familiale, pe care le-am simțit întotdeauna arzându-mi în vine, m-am dedicat întru totul luptei pentru ridicarea poporului românesc. N-am pierdut niciodată din vedere însă scopul larg al emancipării omenirii în adevărata tradiție umanistă.

Până astăzi, eforturile mele au fost dedicate aproape în întregime studiului. Mi-a fost dat să aduc doar un mic aport, în teren, cauzei căreia mi-am dedicat viața. Dacă răscolești prin hârțile mele, vei vedea cu exactitate toată activitatea mea, atât în ce privește organizarea de societăți, cât și în jurnalistică.

Boala, care m-a prins în ghearele ei încă de tânăr, mi-a încetinit activitatea și apoi mi-a curmat-o cu totul. Între lucrurile pe care am avut multă grijă să le fac, înainte de a vă părăsi pe tine și pe mama, a fost să te înscriu la Eton College. Am făcut-o după o matură deliberare și sunt convins că am ales bine. Vei avea ocazia acolo să te instruiești în tradițiile unui mare popor, tradiții care au fost susținute prin calități bărbătești, prin eroism și prin muncă.

Tu însă ești și vei rămâne român. În străinătate, vei auzi multe abuzuri la adresa poporului din care facem parte.

Duminică, 7 decembrie 1947

Viorel este adânc lovit. Eni, săraca, a murit joi spre vineri noaptea (27/28 noiembrie) în timp ce Viorel se găsea în mijlocul Atlanticului. Copiii, Radu, Ileana și Johnny, au sosit tocmai la timp ca să o mai vadă vreo câteva ore în viață. Înmormântarea a avut loc exact o săptămână mai târziu, în 5 decembrie. Astăzi, Viorel a venit să mă vadă.

Barbu Niculescu, care l-a acompaniat, mi-a spus că în urma intervenţiei mele, Dragoş, editorul *Continental News Service*, i-a trimis un cec pentru articolele ce le-a scris. Apoi m-a felicitat foarte călduros pentru cele ce am scris în *Manchester Guardian* despre procesul lui Maniu. Curând după aceea a plecat, lăsându-ne singuri.

Am plâns amândoi ca doi copii şi am vorbit mult despre diferite chestiuni familiale. El îşi face reproşuri, în special, pentru că n-a fost mai hotărât cu Eni şi că n-a forţat-o să schimbe medicul sau să facă operaţia la timp. „Greşeli s-au făcut, am răspuns eu, dar întotdeauna a fost voinţa ei şi determinarea ei care au decis cursul bolii. Nu trebuie să-ţi faci reproşuri pentru că tot nu poţi să mai schimbi nimic." I-am vorbit de datoria lui faţă de copii şi ţară şi, pentru a schimba vorba, i-am pomenit de mândria cu care Eni saluta fiecare din succesele lui în America.

I-am spus că războiul e sigur. Americanii se pregătesc foarte serios. Din 17 miliarde dolari, stoc excedentar, nu se mai vând decât 1 miliard – restul se păstrează. Americanii îşi dau seama că dacă nu lovesc ei acum, va fi prea târziu. În consecinţă, vor avea un incident imediat ce vor fi gata de luptă!

A văzut foarte multă lume, între alţii pe Forestall, ministrul Armatei. Toţi l-au primit foarte bine. Toate uşile i-au fost deschise.

Românii nu se înţeleg. Naţional ţărăniştii au făcut bloc. Niculescu-Buzeşti, Vişoianu şi Alex. Cretzianu în special. Eu am banii şi ei pretind că ei reprezintă opoziţia din ţară (Niculescu-Buzeşti are hârtia semnată de Maniu, Brătianu şi Titel Petrescu)[1]. În

[1] Grigore Niculescu-Buzeşti (1908–1949), diplomat. A fost însărcinat drept reprezentant al PNŢ, PNL şi PSD în exil. Niculescu-Buzeşti l-a sprijinit pe regele Mihai în timpul guvernării Antonescu, fiind numit ministru de Externe după 23 august 1944 în guvernul Sănătescu. A fost ales deputat PNŢ de Bucureşti, la alegerile fraudate din noiembrie 1946. A plecat din ţară în 1946 cu sprijinul americanilor şi s-a stabilit iniţial la Berna, apoi la New York. Prieten şi cumnat cu Alexandru Cretzianu, a fost membru fondator al Comitetului Naţional Român, reprezentând PNŢ. A fost căsătorit cu Ecatherina, fiica lui Barbu Ştirbey, în locuinţa acesteia adăpostind

America, deși toți conducătorii erau acolo, nu s-au întâlnit nici măcar o singură dată. Era vorba să se formeze un fel de comitet care să includă [pe] Niculescu-Buzești, Vișoianu, Cretzianu, G. Gafencu, Tilea, Caranfil, Rădescu[1] și Davila. S-au opus categoric ca să nu piardă „majoritatea".

Fac o serie întreagă de mici porcării. Cretzianu scrie o carte în care-l prezintă pe Gafencu în uniforma Frontului Renașterii Naționale (Carol al II-lea). La Internaționala Verde, unde a fost Davila deja demult, Niculescu-Buzești pretinde că numai el poate să reprezinte. L-am arătat pe Viorel pentru că l-a văzut pe Malaxa[2] (acum în America). Cum spune Viorel, el are o avere întreagă administrată acum de Malaxa – nu poate să o arunce.

În chestiunea întoarcerii regelui în țară, cei trei insistă acum să o facă. Ceilalți cred că e mai bine să rămână afară. Aceste neînțelegeri sunt extrem de neplăcute și scad acțiunile opoziției române. Totuși, deocamdată, au avut bunul simț să cadă de acord ca Rădescu să vorbească în numele românilor vizavi de autoritățile americane.

în timpul războiului aparatul de radiotelegrafie oferit de britanici lui Iuliu Maniu pentru a transmite telegrame secrete (vezi Claudiu Secașiu, „Serviciul de Informații al Palatului Regal (1946) – adevăr și ficțiune", în *Anul 1946 – începutul sfârșitului*, Fundația Academia Civică, București, 1996, p. 314).

[1] Nicolae Rădescu (1874–1953), general, adjutant regal, om politic. În perioada decembrie 1944 – februarie 1945 a fost președintele Consiliului de Miniștri. După instaurarea guvernului Petru Groza a fugit din țară (iunie 1946) pentru a nu fi arestat. Ajuns în SUA, în aprilie – mai 1949 înființează Comitetul Național Român (CNR), dar în octombrie 1950 demisionează din funcția de președinte al CNR și înființează Asociația Refugiaților Români din SUA și Canada care, la 1 martie 1951, se va transforma în Liga Românilor Liberi cu sediul la New York.

[2] Nicolae Malaxa (1884–1965), inginer, om de afaceri. A fost unul dintre marii industriași ai României, aflat în anturajul lui Carol al II-lea. În 1946 a fugit în SUA, unde a trăit până la sfârșitul vieții, sprijinind activitatea din exil a generalului Rădescu.

1948

Miercuri, 21 iulie 1948

Curierul Românesc, al lui Caranfil, mi-a publicat un articol intitulat *Ofensiva păcii*. Sunt foarte mândru şi sincer plin de umilinţă. Rog pe bunul Dumnezeu să mă ajute să-mi servesc ţara modest, dar din plin.

Sâmbătă, 25 septembrie 1948

Am dificultăţi cu consulatul francez din Zürich. Timpul trece şi n-am primit încă viza. Pentru a-i pune capăt, le-am scris lui Tutu Pătăceanu[1] şi Burileanu[2], rugându-i să facă intervenţiile necesare.

Miercuri, 29 septembrie 1948

Tutu îmi trimite o telegramă informându-mă că a făcut intervenţiile necesare.

---

[1] Nicolae Pătăceanu, inginer. A fugit din România în martie 1947 împreună cu un grup de şvabi bănăţeni, trecând ilegal frontiera în Ungaria, apoi în Austria. Internat într-un lagăr de refugiaţi, a fost recrutat de Legiunea străină din care a dezertat mai târziu, căutându-şi locuri de muncă în Franţa şi Germania Federală. S-a stabilit o perioadă la Londra unde a apelat la ajutorul financiar al lui Ion Raţiu. Mai târziu a plecat în Canada. Ion Raţiu îl menţionează în jurnal cu numele Tutu.

[2] Aristide Burileanu, jurnalist la Radio Europa Liberă.

Joi, 30 septembrie 1948

Primesc telegramă și din partea lui Burileanu: *„Nécessaire fait"*. Tutu scrie că mă așteaptă cu nerăbdare. Vrea să-i contactez pe ceilalți conducători români (partidele politice). Augustin Popa, Pleșa și Djuvara au fost cu toții foarte utili și gata să intervină la ministerele de externe și interne și la poliție ca să obțin viza fără întârziere.

Cum se apropie timpul în care voi începe din nou să activez, am încercat să-mi clarific puțin ideile și poziția pe care trebuie să o iau. Idealul meu a fost întotdeauna de a lua o parte activă în organizația Partidului Național Țărănesc. Încă de foarte tânăr, pe vremea când mergeam foarte des în casa lui Ionel Pop la Cluj, n-aveam nicio îndoială că acesta e scopul meu final.

Războiul m-a găsit în Anglia. An după an am trăit în preajma și – ca să fie așa – în umbra lui Viorel. Fără îndoială că de la el am învățat extrem de multe lucruri și fără îndoială că-i datorez mult. Pe de altă parte, relațiile noastre n-au fost niciodată satisfăcătoare. Aceasta se datorează exclusiv lui. Spun acest lucru, după ce am cumpănit fiecare cuvânt cu multă grijă și după ce mi-am examinat conștiința cu toată obiectivitatea de care sunt capabil.

Dacă ar fi vrut să stabilească relații corecte între noi doi ar fi putut să o facă fără greutate. Admirația mea pentru el, atunci când am sosit în Anglia, era nemărginită. În tinerețea mea, entuziasmul meu și încrederea deplină pe care o aveam în oameni atunci, tot ceea ce trebuia să facă era să-mi arate încrederea lui și să mă pună la lucru. Dar el n-a făcut-o tocmai pentru că temperamentul lui îl oprește. Anii care s-au scurs și în care am avut ocazia să-l observ, neîncetat, m-au învățat să-l judec în mod obiectiv.

Viorel are mari calități. E inteligent, muncitor, patriot și loial, într-un anumit sens. Pe de altă parte n-are acea calitate, acea generozitate sufletească necesară unui adevărat om mare. Viorel nu e în stare să stabilească relații de încredere de la egal la egal. Unul din citatele lui favorite e: „omul e cel mai scârbos animal". Coca Mezincescu l-a caracterizat foarte bine acum vreo patru

ani de zile: „Viorel e un adevărat lord feudal". Are o personalitate foarte puternică, n-are pacienţă cu cei care îl contrazic. Mai mult chiar, orice contrazicere care izvorăşte dintr-o dorinţă de a avea o atitudine independentă e considerată de el drept veritabilă trădare. Consecinţa e dezastruoasă. Viorel nu poate să aibă prieteni. Relaţiile lui cu ceilalţi oameni se rezumă la trei categorii. Cei supuşi – oameni care fac tot ceea ce Viorel le cere şi care depind de el financiar (ex.: Barbu Niculescu, George Emil). Colaboratori politici – oameni care pentru moment îi sunt utili şi care au vederi, în mare, similare. Cu toate acestea, ori de câte ori, aceşti oameni au o atitudine diferită de cea adoptată de el, critica lui e amară şi plină de invective. Şi cei din urmă duşmani. În afară de categoria primă, toţi ceilalţi sunt eligibili pentru a-i fi duşmani. Şi deoarece categoria primă, din motive evidente, este extrem de redusă, Viorel are extrem de mulţi duşmani.

Această slăbiciune a lui, care izvorăşte din personalitatea lui puternică şi din intoleranţa lui cu privire la vederile altora, l-a condamnat să fie continuu părăsit de toţi colaboratorii săi. Viorel nu va fi niciodată un politician de mare anvergură. Niciodată nu va putea accepta o poziţie secundară şi poziţia de conducător nu-i va fi oferită decât numai şi numai *in extremis*, numai şi numai când nu mai este o altă alternativă.

Această lipsă de încredere pe care o arată în oameni îl duce în mod necesar să aibă şi alte defecte fundamentale. În primul rând, e incapabil să organizeze lucru de echipă. El poate să distribuie „poziţii" de „„amploiaţi" foarte bine, dar n-are nicio o idee să distribuie diferite roluri într-o acţiune unitară şi comună, deşi toţi acei cu care vine în contact sunt perfect de bine dispuşi să-i recunoască poziţia de *primus inter pares*. Experienţa anilor de război în Anglia e o completă evidenţă. El trebuie să facă personal tot ceea ce are importanţă. Nu deleagă nicio funcţie nimănui. E, de fapt, reversul primului punct.

Aş putea să înşirui şi altele mai mărunte, însă ceea ce am arătat aici e destul să mă convingă că eu nu mă potrivesc, temperamental,

cu el. Eu vreau spirit de echipă, eu vreau egalitate, respect pentru toți cei ce se străduiesc spre același țel. Eu nu pot să-mi bazez activitatea mea politică, multă, puțină, câtă o fi, pe o relație personală ce depinde de toanele lui Viorel. Tot ceea ce vreau e să-mi utilizez forțele în serviciul țării. Or, eforturile mele sunt irosite și randamentul meu e simțitor redus de faptul că relațiile mele cu Viorel sunt foarte bune sau foarte proaste potrivit deciziei lui unilaterale. Eu nu pot face nimic, decât să mă gudur la picioarele lui (ceea ce mi-e imposibil) ca să le determin.

Mă doare că trebuie să fac această decizie și, martor mi-e Dumnezeu, nu o fac cu inimă ușoară, însă am discutat toată chestiunea și cu Elisabeth pe îndelete și ea e cu totul de acord cu mine că trebuie să-mi mențin independența de gândire și de acțiune, chiar trebuie să trec peste legăturile de rudenie care mă țin lângă Viorel.

Duminică, 10 octombrie 1948

Azi-dimineață ne-am suit într-o mașină cu toții și ne-am dus la Holton Place. Viorel mi-a povestit „aventurile" românilor din America și încercările de a forma comitetul românesc. Nu se merită să repet toate detaliile discuțiilor și mașinațiunilor. Impresia mea este că sunt oameni mici, incapabili să se ridice peste certuri și aberații personale. Nicio excepție. Departamentul de stat are o atitudine imprecisă. Dacă ar fi fost o personalitate destul de importantă să se impună americanilor, cred că românii s-ar fi unit. Aceeași poveste ca și în timpul războiului: atitudinea guvernului englez față de românii din Anglia. Această atitudine se extinde și la regele Mihai.

M-a surprins cele ce-mi spune Viorel despre Rege. Se poate că e militar, nedezvoltat intelectual și extrem de pasiv. Mama lui conduce totul. Vergotti e forța din spatele tronului (e amantul reginei-mame). Un oficial al Departamentul de Stat ar fi spus „astăzi nu e de-ajuns să te intereseze mașinăriile pentru a fi rege".

După multe discuții și tergiversări, s-a ajuns la o înțelegere să se facă comitet de zece [membri] la 14 iulie crt. Departamentul

de Stat era gata să-l recunoască. Intrigi etc. au împiedicat formarea. Acum, generalul, întors la Paris, are împuternicirea regelui să trimită un apel românilor pentru o uniune democratică românească.

Joi, 21 octombrie 1948

Ne-am întors la Fairfield. Sunt nerăbdător să mă apuc de lucru. După cină îmi telefonează Viorel. A fost la Paris cu George Emil să-l vadă pe Rădescu. E foarte încântat de rezultatele vizitei. A văzut foarte multă lume. Aron de la național țărăniști, Fărcășanu de la liberali și pe toți independenții.

L-a convins pe Rădescu să lanseze apelul pentru o uniunea democratică. E vorba de a o face pe bază individuală. M-a întrebat dacă vreau să fac o „dare de seamă" a activității românilor din Anglia. Răspunsul meu a fost afirmativ. De asemenea, îmi spune că se va începe ceva în genul *Curierul Românesc* și mi-a cerut colaborarea. I-am promis-o. Atitudinea mea pentru 2–3 ani trebuie să fie una de colaborare cu toți cei ce vor colaborarea mea.

Duminică, 14 noiembrie 1948

Am luat masa la George Emil. Mi-a arătat corespondența lui Viorel cu ceilalți cu privire la scrisoarea lui de renunțare. Dar mai bine să repet toată povestea. Viorel a fost chemat la Paris să-l vadă pe Rădescu. Au stat de vorbă și s-au înțeles perfect cu privire la organizarea uniunii democratice române, aprobată de rege. După ce a văzut foarte multă lume, Viorel s-a întors în Anglia și mi-a telefonat și mie (vezi 21 octombrie).

O săptămână mai târziu Viorel e chemat din nou la Paris tot de Rădescu. După oarecari ezitări se duce. Abia sosit, Rădescu îi cere în numele patriotismului lui să renunțe la pretențiile lui de a fi în uniune. Îi prezintă o scrisoare gata făcută pentru semnare. Viorel acceptă în principiu să renunțe, dar face scrisoarea lui proprie. Scrisoarea e bună.

Impresia mea este că uniunea democratică va fi sabotată de către partide în orice caz. Fie cu Viorel, fie fără Viorel, partidele

nu vor fi de acord să lucreze cu personalități independente, decât dacă aceste personalități le sunt cu totul subserviente. Aceasta e și natural – din punctul lor de vedere. Faptul că nu prea e patriotic n-are nimic de-a face cu o bună politică de partid! Viorel e sabotat nu pentru păcatele pe care le are sau pe care nu le are și de care este acuzat, ci pentru că el are o personalitate indiscutabil mai puternică decât ceilalți.

Propunerea ca noi ceilalți să facem parte din uniune e foarte bună. Cu el sau fără el, noi trebuie să fim în uniune pentru a vedea ce se petrece acolo. Personal, eu sunt hotărât să rămân pe aceeași linie. Mă consider național țărănist. Voi lucra pentru România întâi, pentru partid al doilea. Nici într-un caz nu-l voi lovi pe Viorel pentru păcate pe care nu le are. Mai degrabă colaborez cu el decât cu ceilalți, dacă-i văd pe ceilalți că umblă cu mârșăvii.

Luni, 15 noiembrie 1948

L-am văzut pe Michael Derrick, subeditorul revistei catolice *Tablet*. I-am vorbit de persecuția greco-catolicilor în Transilvania. Mi-a cerut un articol de 1 500 cuvinte. Tot el mi-a dat informația privată că scrisoarea mea de protest la *Times* va fi publicată. Se gândesc chiar să scrie un „lider". Asta ar fi excelent.

Miercuri, 17 noiembrie 1948

Times a publicat astăzi scrisoarea într-un loc de cinste.

Miercuri, 24 noiembrie 1948

L-am avut aici pe Tutu Pătăceanu până luni seara. E un băiat drăguț, dar extrem de indecis. Din păcate, are deja mentalitatea DP-ului[1]. Vrea să încerce de toate, doar-doar va scăpa de mizeria pe care se pare că o duce la Paris. Ba să meargă în Argentina, ba să meargă în Canada, ba să facă marină comercială. Eu l-am zgâlțâit puțin. I-am spus să se decidă să facă ceva și dacă e hotărât

[1] *Displaced person* („persoană strămutată") (în lb. engl.). Ion Rațiu folosește acronimul DP în mențiunile din jurnal referitoare la persoanele strămutate.

va reuşi în ciuda oricăror greutăţi (Viorel ar fi procedat altfel. Nu i-ar fi spus nimic. L-ar fi observat doar şi l-ar fi utilizat în măsura în care îl putea utiliza). În felul acesta, dacă băiatul e slab de înger se va întoarce împotriva mea atunci când va cădea, dacă însă va reuşi, îmi va mulţumi că l-am ajutat să devină om.

Am primit o serie întreagă de scrisori de felicitare pentru scrisoarea mea din *Times*. Patrick Maitland, Dom Bede Wenslow (care mi-a cerut şi un articol pentru *Eastern Church Quarterly*), S. Grocholski etc. Dintre români, doar un oarecare Raoul Gheorghiu, de care nici măcar n-am auzit până acum. În schimb, acesta îmi scrie foarte frumos.

1949

Sâmbătă, 29 ianuarie 1949

Trebuie să-mi ţin jurnalul de zi mai regulat. De când am scris ultima oară s-au petrecut o serie întreagă de evenimente care meritau să fie notate.

Viorel mi-a scris din America. Schimbul de scrisori ce a urmat redă într-o oarecare măsură cele petrecute. În special redă invitarea ce mi-a fost adresată de către ziariştii români (prin Cristea) de a lua parte în organizaţia lor.

Scrisoarea pe care am trimis-o lui Hayter la Foreign Office a avut rezultate frumoase. Lord Talbot de Malahide mi-a răspuns că articolul meu din *Tablet* va fi comunicat la BBC pentru retransmisie în româneşte. De asemenea, m-a asigurat că legaţia britanică de la Bucureşti va căuta să comunice tatălui meu grijile pe care mi le fac. De miercuri sunt din nou la Londra, cu Elisabeth. Ea pentru a căuta o casă potrivită în care să ne mutăm, eu pentru a mai vedea ceva lume.

Miercuri seara am luat cina la Radu, unde am cunoscut o pereche tânără de americani, foarte drăguţi. El lucrează la secţia britanică a Planului Marshall.

Adina a fost să mă vadă. Am vorbit mult despre politică. Îl critică pe Iliescu foarte sever. *Făclia* e un fel de platformă personală a lui şi nimic mai mult. Am lansat o idee pentru a vedea reacţia: să se facă un grup de studii (de activişti) care să-şi păstreze anonimatul complet, dar care să lucreze şi iar să lucreze – nimic mai

mult. Adina a sărit imediat să îmbrățișeze ideea. Ea vrea să aducă un preot ortodox aici. I-am promis 5 £ pe lună ca să-și acopere cheltuielile. Ea ține foarte mult ca eu să-l cunosc pe Boldeanu (fost gardist) la Paris. Va aranja întrevederea la Mia Prodan[1]. Eu n-am nimic împotrivă, dar nu intenționez să mă joc „de-a politica" cu legionarii, ca legionarii. Dacă se lasă de năzbâtiile lor, nu văd de ce nu s-ar colabora cu ei.

Joi a fost o zi plină. La 12.15 m-am dus la *Daily Mail* să-l văd pe Frank Owen. M-a primit foarte prietenos și m-a dus să bem o sticlă de vin – șampanie Veuve Cliquot, 1937. Prima impresie a fost că face tot ce-i stă în puteri să se omoare în maximum cinci ani. Bea prea mult și evident lucrează prea mult. Are o personalitate foarte angajată.

M-a întrebat ce vreau de la el. „Nimic", i-am răspuns. „Vreau doar să te cunosc pentru că ai fost așa de prietenos când te-am cunoscut la Casa Comunelor. Am de gând să mă duc în Europa – Elveția, Italia, Spania și Franța – și dacă te interesează, poate să-ți fiu de folos". „Ai putea sa scrii câteva articole pentru noi."

Evident că i-am răspuns „Da". Viața oferă surprize continue. Nici prin minte nu mi-a trecut că îmi va cere să-i scriu câteva articole când abia l-am cunoscut. Nici măcar n-am căutat să-l impresionez. Am fost „eu însumi" fără nicio intenție ascunsă. Poate că asta ar trebui să-mi servească drept lecție pentru viitor.

Pe urmă am vorbit despre Bevin, pe care l-am condamnat amândoi. Încetul cu încetul am dezvoltat teoria mea asupra Rusiei și el a făcut o serie de comentarii interesante. Trebuie să menționez, în special, că el îl consideră pe Stalin drept politician pragmatic. Dacă Churchill ajunge la putere, va zbura la Moscova cu prima ocazie și-l va întreba pe Joe „Despre ce este vorba?".

[1] Mia Prodan (1917–2004), viceconsul în 1943 la legația din Copenhaga. A făcut parte și din personalul Legației României din Suedia până în 1946. Inițial refugiată la Paris, fiind bolnavă de tuberculoză, Mia Prodan s-a mutat la Londra în 1950 împreună cu fiica sa, Maria, născută în februarie 1949.

Singura soluție pe care o vede el e abandonarea Războiului Rece și concluderea unui aranjament temporar.

Eu n-am acceptat această politică, dar am adăugat că nu va avea niciun succes dacă nu se ține seamă de faptul că Rusia urmărește dominația lumii. Nu se urmărește cu aceeași tărie reconstruirea vestului Europei.

M-a invitat la masă ca să-l cunosc pe Michael Frost, editorul lui *Tribune* și comentator la *Daily Herald*. Frost e surprinzător de tânăr și mi-a reamintit, fără să pot preciza de ce, de Talleyrand. Probabil din cauza aerului de nevinovăție aproape copilărească pe care-l are, deși e un politician consumat.

După-masă a venit Pătăceanu. Am vorbit mult împreună. El vrea să iau conducerea tineretului național țărănesc. Îmi garantează că voi fi primit cu brațele deschise. I-am explicat atitudinea mea și în special am insistat că în condițiile actuale nu pot să-l părăsesc pe Tilea. Ceea ce trebuie făcut e să ne unim cu toții: Tilea să fie reprimit în partid. Pătăceanu e de acord complet și cred că ideea de a fi „făcător de pace" îl atrage foarte mult. De aici insistența lui ca eu să-l întâlnesc pe Cornel Bianu. Am acceptat.

Sâmbătă, 29 ianuarie, am luat masa cu Cornel Bianu și Pătăceanu la Cafe Royal. „Te invit la Cafe Royal, pentru că e foarte potrivit pentru noi exilații. Nu se plătește intrare." Eu n-am răspuns nimic.

După câteva preliminarii, am forțat trendul discuției. Punctul lui de vedere a fost că numai o organizație „politică" poate reprezenta România în străinătate. Comitetul trebuie să fie „politic". Numai partidele din țară pot asigura continuitatea și da comitetului acest caracter „politic". Rădescu a lansat apelul său fără aprobarea regelui. La interjecția mea că informația mea e contrară și că regele și-a dat aprobarea în mod expres, a răspuns „Cam tot același fel de aprobare ca și «aprobarea» pe care a dat-o Maniu lui Gafencu de a lua parte în guvernul lui Carol al II-lea".

Partidele însă sunt gata – de dragul înțelegerii și unității naționale în străini – să accepte 5 locuri din cele 10, câte urmează să aibă comitetul. Bianu a declarat că nu va accepta să facă parte din niciun comitet din care nu face parte și generalul Rădescu (N.B.: interesant cum el privește aceasta ca un sacrificiu din partea partidelor). Celelalte 4 locuri urmează să fie numite jumătate de partide și jumătate de Rădescu dintre personalitățile românești [aflate] în prezent în străinătate. Partidele l-au numit pe Vișoianu și pe Cretzianu. Rădescu poate numi pe cine vrea el.[1]

Răspunsul meu a fost categoric. Toată discuția e o chestiune de personalitate. Partidul Național Țărănesc e într-o poziție unică pentru că șeful partidului e unul dintre oamenii politici care au avut atitudine demnă și care acum suferă în închisoare. Această atitudine unică e întrebuințată pentru a alege dintre oamenii din străinătate numai astfel de politicieni care sunt agreați de partid. Aceasta cu atât mai mult cu cât, în ceea ce privește activitatea reală în străinătate, se întâmplă că nu oamenii din partid au depus eforturile cele mai mari. Și atunci, Partidul Național Țărănesc pentru a-și păstra supremația recurge la diverse ficțiuni.

În primul rând, recurge la crearea noțiunii de „politic" și apoi la crearea concepției că „politicul" este realizat numai de

[1] Discuția se referă la viitoarea înființare a Comitetului Național Român (CNR), organizație care s-a dorit a fi un guvern al României în exil. CNR s-a format la 6 aprilie 1949 sub președinția generalului Nicolae Rădescu, ultimul prim-ministru aflat în fruntea unui guvern democratic român, și cuprindea reprezentanți politici ai partidelor istorice din România refugiați în exil. Conform statutului, regele Mihai a aprobat structura de conducere, iar la 10 mai 1949 a anunțat oficial crearea comitetului. Din primul comitet de conducere au făcut parte Nicolae Rădescu, Cornel Bianu, Nicolae Caranfil, Alexandru Cretzianu, Mihail Fărcășanu, Grigore Gafencu, Grigore Niculescu-Buzești, Constantin Vișoianu, Iancu Zissu, Augustin Popa. Misiunea CNR era aceea de a apăra interesele națiunii române până la restabilirea democrației în țară.

către partide. În al doilea rând, recurge la crearea noțiunii de continuitate a partidelor; o nouă ficțiune. Partidul Socialist, care a reprezentat doar o fărâmă în conștiința și viața politică românească, și Partidul Național Liberal, care nu mai există astăzi în țară, nici de fapt și nici de drept, pentru că a fost distrus și compromis de Tătărescu și de alții, sunt acceptate pe picior de egalitate cu Partidul Național Țărănesc pentru simplul motiv că reprezentanții acestor partide în străinătate sunt gata să recunoască și să accepte ghidarea Partidului Național Țărănesc.

De asemenea, Partidul Național Țărănesc acceptă personalități ca Vișoianu și Cretzianu, deși ambii au servit sub guverne de dictatură, pur și simplu pentru că aceștia acceptă linia partidului. Nicio considerație de activitate în străinătate, de „merite", de ideologie, de legături și de servicii reale aduse țării nu mai intră în considerație. Oameni care au servit țara și care pot să o servească extrem de bine în viitor, sunt respinși pentru un singur motiv, acela de a nu se supune voinței partidului.

Luni, 14 februarie 1949

George Emil ca de obicei exagerează o mulțime de lucruri. De exemplu, mi-a spus că *Făclia* se menține deja din abonamente. O jumătate de oră mai târziu, Titinica, fără să știe ce mi-a spus George Emil, îmi spune că nici măcar jumătate din cost nu e acoperit. Mi-a cerut să-i ajut cu ceva bani, ceea ce am și promis. Cu toate acestea, cred că muncește serios. E adevărat, munca lui pornește dintr-o sete de înălțare personală. E periculos, dar atâta timp cât e pe linia bună, cred că ambiția lui e folositoare.

Sanda a fost și ea acolo. Mi-a făcut o impresie patetică. Divorțează, e plină de planuri. Mi-a cerut să fac ceva pentru o verișoară de-a ei care e bolnavă de tuberculoză în Paris. I-am promis că voi face tot ce voi putea.

Marți, 15 februarie 1949

Tutu a venit din nou la noi. Din păcate m-am lăsat antrenat într-o discuție de partid. Am fost foarte furios cu mine însumi după aceea, dar n-am putut rezista. Era prea absurdă acuza lui generală asupra tuturor celor care nu sunt în partid. I-am dat din nou niște bani, dar am sentimentul că Tutu se va întoarce împotriva mea!

Marți după-masă am plecat cu trenul împreună cu Nella Dumitrescu pe care am invitat-o să petreacă o săptămână la noi la țară. Săraca, e foarte abătută. I-a dat circa 400 £ Adinei ca să-l aducă, prin mijlocirea unor oameni de la Paris, pe amiral din Iugoslavia[1]. De la ferma lui Viorel n-a primit niciun ban. De asemenea, e furioasă pe Viorel că a plecat în America fără să-i dea un semn de viață, după ce acesta îi promisese că se ocupă de chestiunea amiralului.

E interesant cum metoda lui Viorel de a promite tuturor și marea și sarea îi face dușmani, dar toți țin să-i fie prieteni. Paradoxal, dar adevărat. Din auzite, se pare că Viorel se va căsători cu o americancă foarte bogată. Mă întreb cine a pornit și asta?

Vineri, 18 februarie 1949

Vine Adina la noi pentru weekend. E plină de planuri. Vrea să pornim o organizație semisecretă, „Deșteptarea românilor" sau „Chemarea românilor". Scopul: scoaterea de români din țară; biserică ortodoxă românească aici sub protecția Papei; cerc de studii pentru publicitate (ideea mea); strângerea legăturilor între români aici și ajutorare mutuală; organizație paramilitară – pregătire pentru caz de război. Am fost de acord în linii mari. Am

[1] Contraamiralul Gheorghe Dumitrescu a reușit să fugă din România în Iugoslavia în octombrie 1948. Prins de autoritățile iugoslave, Dumitrescu a fost internat într-un lagăr de transfugi de unde, în mai 1949, împreună cu alți generali români, a fugit în Italia și s-a predat autorităților britanice din orașul de graniță Gorizia. Mai târziu s-a reîntors în Anglia.

insistat asupra caracterului secret, căci altfel dezbinăm românii și mai mult. Am stabilit oarecare reguli de conduită a membrilor și condiții de recrutare. Intenția mea însă este de a merge încet, *festina lente*, altfel numai stricăm. Dacă însă ne grupăm pentru a munci, atunci vom putea fi utili. Singurul scop politic al grupării trebuie să fie liberarea țării. Trebuie însă să fim cu grijă, pentru că Adina e foarte impulsivă și dacă nu e temperată se va aventura într-o organizare copilărească.

Joi, 14 aprilie 1949

Ieri seară am sosit cu Elisabeth aici, la Berna. Un oraș extrem de interesant și plăcut. Mi-a amintit de Cluj; în special de Felekvár. Altfel, e mult mai vechi și mai concentrat.

Cu trenul de 11.20 din Berna, am ajuns la Lausanne la orele 12.31. Încă din gară i-am telefonat generalului Lazăr[1] la Beau-Rivage la Onchy. Lua masa cu regina, așa că mi-a dat o întâlnire la orele 2 p.m. Ne-am întâlnit în holul Hotelului Beau-Rivage. Lazăr a venit cu Vergotti[2]. Amândoi sunt oameni înalți: cca 182 cm. Lazăr e uscățiv, o față trasă și ochi obosiți. Vergotti e bine făcut, deși e gras și chel. Nu cred că are prea mult sub chelie, are însă un zâmbet foarte atrăgător și plăcut.

Cred că s-au așteptat să-l vadă pe maiorul Mircea Rațiu de la Paris. Le-am explicat de la început că eu sunt jurnalist și că

[1] Constantin Petre Lazăr (1896–1980), general, profesor de pedagogie la Academia Națională de Educație Fizică. Având calitatea de adjutant regal, și-a părăsit familia în România ca să-l urmeze pe rege în exil. A fost considerat un personaj care nu înțelegea problemele politice, dar cu o influență covârșitoare asupra regelui.

[2] Jacques M. Vergotti (1915–2000), maior. A fost absolvent al școlii de ofițeri în cadrul Jandarmeriei. A fost detașat la Casa Regală începând cu anul 1941, însă între 1942 și 1944 a fost trimis pe front din ordinul lui Ion Antonescu. În august 1944, înapoindu-se de pe front, a fost numit ofițer de ordonanță al regelui Mihai I. L-a însoțit pe regele Mihai I în exil, în Elveția. Mai târziu s-a stabilit în SUA, unde a predat istorie și științe politice la diferite colegii și universități.

lucrez pentru o agenție engleză. Conversația n-a fost prea interesantă. Eu nu m-am grăbit să le dau prea multe explicații, decât că sunt în drum spre Spania și apoi spre Franța pentru a face niște reportaje politice. Și că m-am folosit de ocazie pentru a trece și pe la Onchy.

Lazăr: Cum, ai trecut prin Elveția în drum spre Spania?

Eu: Da, pentru că întâi m-am dus la Davos să-mi văd doctorul. Mi-am făcut un control, căci fusesem bolnav mai înainte.

Vergotti: Cum e vremea acolo?

Eu: Frig și zăpadă multă.

Vergotti: Schi?

Eu: Da, pe Parsenn.

Astfel, eliminând suspiciunea evidentă a lui Lazăr că am venit la Onchy special pentru a-i vedea, le-am spus că dacă au ceva material de publicat, eu am posibilitatea să-l public și că o voi face cu multă bucurie. Le-am spus, de asemenea, că eu nu public sub semnătura mea decât ocazional. Așa că pot să fie liniștiți că nu urmăresc o glorie personală.

Au urmat o serie întreagă de întrebări din partea lor referitoare la jurnalismul meu. Le-am răspuns cam în doi peri. M-au întrebat dacă fac parte din asociația ziariștilor români din Anglia. Am răspuns că am fost invitat și că mi-am dat adeziunea.

— Felicitări și mulțumiri pentru telegrama ce ne-ați trimis cu ocazia nașterii prințesei.

Eu habar n-aveam de această telegramă, așa că n-am zis nimic.

— E adevărat, e lume care trimite telegrame pentru a primi un răspuns, pe care apoi îl afișează ca un fel de dovadă că sunt recunoscuți, a continuat Lazăr.

Vergotti a râs. Eu am zâmbit. Lazăr:

— Dar spuneți-ne cum stau lucrurile acolo, în Anglia, căci noi aici nu prea știm. Se pare că este un grup Tilea; un altul al lui Laptew, un altul al lui Bianu și o organizație de ajutorare a românilor refugiați a lui Iliescu. De care aparțineți?

— E păcat că lucrurile sunt prezentate în acest fel. N-ar trebui să se facă atâtea distincții. Cui aparțin eu? Românilor! Ăsta ar fi răspunsul meu, Bianu însă cred că ar spune că sunt cu Tilea, din moment ce sunt înrudit cu el.

— Bine, aceasta nu urmează în mod necesar, zice Lazăr.

— Spuneți-ne ce credeți de acești domni, continuă Lazăr.

— Ce se poate spune? Bianu trebuie că are ceva legături și că lucrează. Tilea, fără îndoială, are cele mai bune legături în Anglia dintre toți românii. Asociația de ajutorare a românilor refugiați fără îndoială că face o treabă bună. Dar așa sunt românii, trebuie să se certe ei între ei și aceasta face o impresie deplorabilă englezilor. La Foreign Office mai ales.

— Cum asta, noi doar suntem creditorii Angliei, zice Lazăr.

— Fără îndoială că aveți dreptate. Dar să adoptăm o astfel de atitudine dovedim o totală lipsă de realism. N-au fost polonezii creditorii Angliei și tot au fost abandonați. Noi trebuie să arătăm Vestului că e interesul lor să elibereze Estul Europei. E singura noastră șansă.

De aici încolo discuția a luat o alură de irealism. Oamenii aceștia parcă trăiesc în nori. Își închipuie că totul se va aranja pentru că au „o cauză morală". S-au legat de Gafencu („în cartea lui încurcă lucrurile așa de mult că până la urmă nu mai știi unde ești"), de englezi, mai ales de americani („e vina lor că noi suntem astăzi ocupați"), de Churchill, de toată lumea. Numai noi, românii, suntem neprihăniți.

Nu mi-am putut opri gândul: Iată acești oameni, trăind izolați de restul lumii într-un hotel excelent, pe malurile unui lac minunat cu priveliști asupra Alpilor savoiarzi, trăind în lux și belșug. Iată-i afirmându-și drepturile într-o lume în care și concepția de drept e pusă la îndoială. Iată-i satisfăcuți că în felul acesta vor elibera România. Săraca România! Săracii români!

Evident n-am zis nimic. L-am întrebat însă de ce nu mi se pune la dispoziție material pentru publicare.

— Se va face în curând, îndată ce comitetul va fi format. Și aceasta nu va mai întârzia deloc, mi-a spus Lazăr.

A căutat pe urmă să știe cum s-au petrecut lucrurile cu scrisoarea de renunțare a lui Tilea. Mi-am arătat surpriza. „Cum, nu știți nimic?"

— Ce credeți, noi mințim aici?

Am zâmbit și-am povestit totul. Condițiile partidelor, faptul că erau prea multe personalități politice din care urma să fie alese doar patru...

Aici m-a întrerupt.

— Nu politice, doar personalități.

— Ba da, politice, am răspuns eu.

— Nu poți să fii o personalitate politică decât dacă faci parte dintr-un partid.

M-am gândit la independenții din Anglia și la imposibilitatea de a limita de sus numărul așa-ziselor partide într-o țară democratică, dar le-am dat pe toate la o parte. M-am gândit la definiția academică a „politicului", acea activitate care ține la conducerea afacerilor statului. Am împins-o și pe aceasta îndărăt.

— Să nu intrăm într-o discuție doctrinară, am spus.

— E clar că numai oamenii de partide sunt oameni politici.

Am zâmbit.

— Dacă insistați așa de mult o să plec cu impresia că sunteți un om care ține la compartimentarea tuturor gândurilor. În fine, aceste personalități erau prea multe și locurile alocate lor de către partide prea puține. Și cum Tilea era cel mai criticat, gen. Rădescu atunci a apelat la patriotismul lui Tilea să se dea la o parte pentru a nu împiedica unirea. Tilea a făcut-o.

— Tilea lucrează și sperăm că va lucra și pe mai departe pentru națiune.

L-am asigurat că singurul merit pe care un român poate să-l dobândească în străinătate este de a lucra direct față de străini. Mi-am exprimat credința că Tilea o va face în orice circumstanțe.

Când a venit vorba de vizita mea în Spania, Vergotti a intrat în vorbă să-mi spună că a fost acolo în februarie și că a găsit țara minunată, în special în sud.

L-am întrebat pe Lazăr dacă vorbește englezește.

— Nu, dar Vergotti vorbește.

— Păcat, pentru că soția mea e aici pe terasă unde mă așteaptă și ea e englezoaică.

M-am ridicat. Am schimbat formulele de politețe, s-a scuzat că n-a știut că soția mea așteaptă. L-am asigurat că ea a stat la o parte de bunăvoie pentru că știa că se va vorbi românește și am plecat.

Sâmbătă, 16 aprilie 1949

Sâmbăta Paștilor

Sâmbătă dimineață mi-a telefonat Bossy Raoul[1], fost ministru la Berna și la Berlin până în 1943. Ne-a invitat la masă. Extrem de agreabil, tip de adevărat român vechi (mama lui e născută Sibiceanu). Foarte mândru de colecția lui de printuri și scoarțe românești. Soția lui pare foarte tristă și fetița lor mai mare, Sanda, deșteaptă – lucrează cu Crucea Roșie Internațională aici, în Geneva.

După-masă am rămas în salon cu Bossy. Ceilalți au ieșit afară să bea cafeaua în grădină. Am întrebat o serie de lucruri și l-am lăsat să vorbească. N-a fost nevoie să-l forțez, a vorbit de bunăvoie.

Toată lumea cu care vine el în contact e extrem de nemulțumită. Din auzite știe că numai acei ce primesc subvenții directe nu bombănesc. Toți ceilalți sunt dezgustați sau în așteptare de subvenții. Exemplul clasic a fost nu demult când deodată mai toți socialiștii

[1] Raoul V. Bossy (1894–1975), diplomat de carieră. A fost ministru plenipotențiar la Helsinki (1934), Budapesta (1936), Roma (1939), Berna (1940) și Berlin (1941). În 1943, a demisionat din cauza dezacordului față de politica guvernului Antonescu și s-a refugiat în Elveția. A fost ales președinte al CAROMAN în 1950 și membru al Adunării Națiunilor Captive ale Europei în 1954.

l-au acceptat pe [Iancu] Zissu, deşi înainte nici nu voiau să audă de el (Zissu are binecuvântarea consiliului partidelor). Din constatările ulterioare ale lui Bossy s-a dovedit că această schimbare de atitudine corespunde cu începerea de subvenţii.

Lazăr şi cu Vergotti conduc pe rege complet. În orice caz, ei sunt adevăraţi cerberi care până acum vreo câteva zile n-au lăsat pe nimeni să-l vadă, decât numai dacă au avut aprobarea partidelor. În schimb, Augustin Popa[1] poate să-l vadă oricând vrea. E clar că Lazăr şi Vergotti sunt complet câştigaţi de către partide. I-am povestit discuţia mea cu Lazăr asupra personalităţilor politice.

Camarila a sperat că Rădescu va eşua complet să formeze guvernul. Nu demult i s-a dat să înţeleagă că mandatul pe care-l are de la rege nu este nelimitat în timp. Planul era ca acest mandat să fie retras acum în primăvară şi să fie dat lui Lazăr. Viorel şi Caranfil s-au retras, însă formarea guvernului e deja făcută de Rădescu. Tot mai bine decât numai partidele.

În ultimele zile se pare că Lazăr şi Vergotti au decis să îşi schimbe atitudinea. Ieri, de exemplu, la botezul principesei, Bossy a fost invitat. Şi a avut destul timp să vorbească cu regele deoparte. Impresia lui e excelentă. Regele vrea unire şi muncă. Poate că acesta e începutul unei perioade. De-acum încolo se poate că regele va putea fi văzut şi de ceilalţi.

Am vorbit apoi de posibilităţile de război şi i-am spus care este convingerea mea. Şi el crede că în ultimul timp mai multă lume vede lucrurile în acelaşi fel. E puţin patetic că el se pregăteşte să plece în Canada şi e amărât la gândul că generaţia mai tânără se va deznaţionaliza (cea bătrână va pieri dacă exilul va fi lung). I-am vorbit de convingerea mea absolută şi i-am amintit că revoluţia naţională din 1848 a fost făcută doar de o

[1] Augustin Popa (1893–1974), teolog, om politic ţărănist. A fost profesor la Facultatea de Teologie, codirector al ziarului *Curierul* şi deputat în Parlamentul României în perioada interbelică. În exil a fost membru în Consiliul Naţional Român.

mână de oameni. La despărțire, m-a întrebat dacă fostul ministru ungar e [din] aceeași familie cu noi. I-am spus că da, „o branșă maghiarizată".

După-masa am sosit la Grenoble. Cum treci frontiera din Elveția în Franța se vede diferența: trenurile sunt dezorganizate, lumea e murdară și sărăcăcios îmbrăcată și mult mai interesantă. Ceea ce nu pot să înțeleg deloc este cum se face că francezii, care au fost indiscutabil un popor mare, au și acum pretenția că sunt în continuare. Am schimbat trenul la Culoz și din nou la Chambery. Activitate peste tot. Cum trenul întovărășește Ronul, am avut ocazia să vedem ceva din consecințele războiului. Poduri rupte sau stricate peste tot. Odată ieșiți din munți este extraordinar ce mult teren la revărsare este lăsat râului. În Elveția, apele Ronului ar fi fost deja demult regulate, diguite și captate pentru electricitate. Cum spune Elisabeth: „Au atâta pământ că oricum nu contează".

Drumul de-a lungul lacului, înainte de a ajunge la Aix-les-Bains, e într-adevăr pitoresc. Trenul urmează curba lacului atât de aproape încât îți face impresia că vrea să facă o baie. De la Chambery la Grenoble am călătorit cu o actriță care își repeta rolul în tren fără nicio jenă. Piesa se chema *Trois, six, neuf* („Trei, șase, nouă" – *n. ed.*), n-am putut însă vedea autorul. Frumoasă și tânără era fără îndoială, dar actriță mare, mă îndoiesc.

La Grenoble parcă am fi sosit la Turda. Oraș mic de provincie înconjurat de dealuri, doar că dealurile erau mai mari ca la Turda. Capitala Dampline-ului, Grenoble, e vestită pentru industria de mănuși, mai ales de damă.

Ce deosebire completă între tipul latin și cel anglo-saxon. Aici la Grenoble, de exemplu, toți tineri și unii și mai în vârstă ies seara la plimbare pe „Corso". Exact ca la Turda sau Cluj. Sunt îmbrăcați cât mai elegant posibil, cu părul pieptănat cu grijă, de parcă ar fi frizeri și se maimuțăresc unii pe alții. Cei tineri, copilandri care să tot aibă 16–18 ani, fac tot posibilul să apară cu

ţigaretele atârnându-le din colţul gurii. Parfumaţi şi pomădaţi de parcă ar fi cocote. Cei mai în vârstă nu economisesc niciun efort să arate cât mai tineri. Englezul, chiar când are veleităţi la eleganţă, ceea ce nu se întâmplă prea des, se îmbracă foarte sobru şi corect. Şi, curios, arată mai mult a bărbat.

Miercuri, 11 mai 1949

Sunt aici, în Madrid, deja de două săptămâni. Niki Maritza m-a primit extrem de bine. Riţă Precup e şi el aici – lucrează la întreprinderile comerciale ale lui Niki.

L-am cunoscut pe George Uscătescu[1], care scrie aici, în Spania, sub numele de Juan de Aluta. Un om extrem de serios şi de muncitor, fost legionar. Dacă aş avea vreo critică să-i aduc, aş spune – poate – că e ambiţios. Aceasta însă e doar o părere căci n-am o dovadă concretă.

Am discutat toţi patru problemele româneşti în repetate rânduri. Suntem perfect de acord. Generaţia tânără trebuie să se ţină la o parte pentru moment şi să se organizeze încetul cu încetul. Toţi trei sunt extrem de nemulţumiţi de felul în care generaţia mai în vârstă, aşa zisă „la putere", se ceartă întruna.

Noi trebuie să muncim fără preget, să continuăm să prezentăm cazul României în străinătate şi să stabilim contacte noi între noi. Să facem o adevărată reţea de oameni capabili peste tot unde se găsesc exilaţi români. În circa trei ani ne va veni rândul să ne

[1] George Uscătescu (1919–1995), eseist şi poet, doctor în filologie şi în drept la Roma. În timpul studenţiei petrecut la Roma s-a ataşat grupului legionar condus de Nicu Caranica şi Dumitru Găzdaru. Potrivit lui Horia Sima, Uscătescu ar fi fost reprezentantul la Madrid al Guvernului legionar de la Viena, în calitate de consilier cultural. S-a stabilit la Madrid, unde a devenit profesor de filologie romanică la Universitatea din Barcelona şi profesor de estetică la Universitatea din Madrid. A fost distins cu mai multe premii în domeniul culturii (Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc, 1945–1989*, Editura Compania, Bucureşti, 2003, pp. 694–696).

spunem părerea. Până atunci, răbdare. Uscătescu ar vrea să scoată o revistă, însă e de acord să aştepte deocamdată.

Azi-dimineaţă am vorbit la telefon cu Frank Owen, editorul de la *Daily Mail.* E de acord să-i obţin un interviu exclusiv cu Franco. Am vorbit deja cu Uscătescu şi cu Niki care mi-au promis întrevederea şi acum urmează să aştept hotărârea celor de sus.

Seara mi-a telefonat *foreign editor*-ul de la *Daily Mail* să-mi spună că nu pot să publice interviul. Era extrem de amabil şi cred că a fost sincer când mi-a spus că şi el şi Frank Owen sunt sinceri recunoscători pentru oferta ce le-am făcut.

Eu m-am bucurat foarte mult când am primit acest telefon pentru că între timp devenise clar că Niki n-are posibilitatea de a-mi aranja interviul, iar Uscătescu poate doar să tatoneze terenul prin viitorul său socru şi nimic mai mult.

Vineri, 20 mai 1949

La Paris, ne-am instalat la Grand Hotel. Sanda ne-a rezervat nişte camere... şi ce camere! Aceleaşi pe care le avusese generalul Rădescu şi care costă 3 800 de franci pe zi. Acum nu le mai pot schimba, însă – după părerea mea – aceasta e o extravaganţă pe care un exilat n-ar trebui să şi-o permită chiar dacă are bani sau chiar dacă e un fost prim-ministru al României. Masa am luat-o împreună cu Sanda. Ea vrea să văd o serie întreagă de oameni. Şi eu sunt gata să o fac.

Cina cu ing. Iliu[1], Coca Davis şi Sanda la un restaurant românesc condus de un fost maior Chintescu. Mâncare bună,

[1] Ion Sever Iliu (1909–?), inginer, fost legionar şi simpatizant ţărănist. A fost arestat în septembrie 1947 pentru că folosea acte false procurate de la Horaţiu Comaniciu, dar a reuşit să-l mituiască pe Iorgu Popescu, judecător la Curtea Marţială, care l-a eliberat. A fugit din România cu sprijinul lui Silviu Crăciunaş la începutul anului 1948, fiind judecat şi condamnat în contumacie la 7 ani de închisoare. Pentru că a afirmat că doreşte să se întoarcă în ţară pentru a-şi vizita familia, Securitatea l-a contactat pe Iliu prin intermediul unor informatori care călătoreau sub diferite pretexte în

românească (mititei!). Iliu e un fost legionar, urmaş de-al lui Comaniciu, deci trecut la ţărănişti. Coca Davis e nepoata lui Rădescu, căsătorită cu un englez. Mi-a plăcut foarte mult, deşi n-aş putea spune că fizicul ei ajută! Pare foarte serioasă, foarte ponderată şi plină de bun-simţ. Mi-ar părea rău dacă prima impresie pe care o face n-ar corespunde adevărului.

Politică foarte puţin. Afaceri şi mai puţin. A căutat să scoată din mine cât mai mult, însă eu m-am ţinut în gardă şi în cele din urmă m-am lăsat amintirilor din ţară şi tinereţe. Atmosfera era aşa de potrivită. Sper că tăcerea mea nu i-a insultat.

Sâmbătă, 21 mai 1949

Mircea Eliade[1] trăieşte ca un adevărat cărturar. Are o singură cameră la Hotel de Suède. Pe pat, pe masă, pe jos, peste tot e plin de cărţi şi de hârţi. Întotdeauna mi-a plăcut omul, acum îmi place şi mai mult.

Activitatea lui e mare şi variată. A publicat în ultimul an nu mai puţin de trei cărţi ştiinţifice în ramura lui de filosofie.

Germania Federală începând cu anul 1962. Aceştia însă nu au reuşit „să-l determine să dea materiale scrise" despre românii aflaţi în exil, Iliu acceptând mai târziu să se pună la dispoziţia statului român doar „pe teren tehnic, comercial şi artistic" (ACNSAS, fond Informativ, dosar 548576, vol. 1, ff. 42, 52).

[1] Mircea Eliade (1907–1986), istoric al religiilor, prozator, eseist. În perioada interbelică a fost asistent universitar la Universitatea din Bucureşti. A fost arestat şi internat în lagărul de la Miercurea Ciuc (1938), alături de Nae Ionescu şi Radu Gyr, pentru că a refuzat să semneze o declaraţie publică prin care să se distanţeze de Garda de Fier. În 1940 a fost numit secretar cultural la Legaţia României de la Londra, iar în 1941 secretar de presă la Legaţia din Lisabona. În 1945 s-a stabilit la Paris, iar mai târziu la Chicago, unde a fost profesor şi a condus departamentul de istorie a religiilor de la Facultatea de Teologie. A fost membru în Comitetul Executiv al Ligii Românilor Liberi (vezi şi Florin Ţurcanu, *Mircea Eliade. Prizonierul istoriei*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2003). Ion Raţiu l-a cunoscut pe Eliade la Londra în 1940, amândoi lucrând în cadrul legaţiei.

Maitreyi și *Șarpele* au fost traduse în germană și acum e în tratative pentru publicarea lor în franțuzește și în englezește. I-am spus că e păcat că a lăsat așa de mult timp să treacă. „Sunt sigur că, mai ales, *Maitreyi* va avea un succes frumos în Anglia." Mi-a răspuns că ideea lui a fost de a publica lucrările serioase mai întâi și apoi romanele. Acum că toate trei au văzut lumina tiparului, e gata să publice totul.

Tot anul trecut când Rădescu era la Paris, s-a ocupat de politică și spera că ceva va ieși din toate discuțiile. Acum însă și-a dat seama că e pierdere de timp, așa că se mulțumește să activeze pe tărâm cultural. Este Societatea „Mihai Eminescu"[1], în primul rând, care scoate *Luceafărul*[2]. Toți oamenii mai de seamă în viața culturală fac parte [din societate]. Apoi societatea prof. univ. Georgescu, Augustin Popa etc. și Societatea Studenților, unde ia parte ca îndrumător. Au reușit lucruri frumoase. Au obținut un număr de burse. Dar bani tot mai lipsesc. Mândria lui clar e activitatea pe care o are un grup de oameni tineri în jurul lui. N-au o organizație politică (deși apartenența la vreun partid nu exclude pe nimeni). Toți sunt înflăcărați de ideea de a menține și a duce mai departe patrimoniul culturii românești. Cam ceea ce a spus și în cele trei articole recente din *Uniunea Românilor*. E foarte entuziast și foarte încrezător în destinele neamului. A fost impresionat de forța de rezistență și voioșia elementelor tinere. Un tânăr moldovean, de exemplu, după ce și-a pierdut întreaga familie, s-a decis să plece spre apus. Zis și făcut. S-a instalat între roțile vagonului cu paturi ale Orient Expres-ului și timp de 60 de ore a

[1] Asociația „Mihai Eminescu" a fost înființată la Paris, în anul 1948, cu scopul promovării valorilor culturale românești.

[2] *Luceafărul*, revistă a scriitorilor români care a apărut la Paris, sub egida Asociației „Mihai Eminescu", sprijinită financiar de Nicolae Rădescu și Comitetul Național Român. Au fost publicate doar două numere, în noiembrie 1948 și mai 1949. Din cauza lipsei sprijinului financiar acordat de Nicolae Rădescu și de CNR revista nu a mai putut fi publicată (Florin Manolescu, *op. cit.*, pp. 466–468).

stat acolo. N-a luat cu el decât ceva zahăr şi o sticlă cu apă. La un moment dat, căldura devenise aşa de insuportabilă, încât a trebuit să arunce şi paltonul pe care-l avea. Când a ieşit de sub tren în Franţa, era pe jumătate anchilozat. În economia lui, nu băuse decât jumătate din apă. A fost dus la spital şi în puţine zile s-a refăcut. „Ei bine, omul acesta, care şi-a pierdut întreaga familie în chinuri de nedescris, prin care a trecut şi el însuşi, n-a uitat să râdă. E plin de încredere în viaţă şi în viitor."

Mi-a vorbit apoi cu mare entuziasm de cartea lui Gheorghiu care va apărea în câteva zile, *La Vingt-cinquième heure*. După părerea lui e una din cele mai bune cărţi asupra problemei comuniste[1]. „Va deveni tot aşa de primară ca şi [a lui]Koestler." Mi-a dat o mulţime de nume pe care nu le mai reţin, cu excepţia lui Turdeanu, care pare să fie extrem de talentat. Crede în război. Şi-a exprimat interesul în felul cum privesc eu situaţia politică. Ne-am despărţit în termeni foarte cordiali. Am luat masa la Leul şi Cârnatul, pe rue Monsieur le Prince. O adevărată dugheană de cartier latin. Mi-a plăcut mult, mai ales mâncarea. Unde mai pui că, deşi restaurant românesc, lumea de la spatele meu vorbea ungureşte!

[1] Referire la Constantin Virgil Gheorghiu (1916–1992), poet, jurnalist şi romancier. În 1943 a fost numit consilier cultural al Legaţiei României din Zagreb, „unde a îndeplinit şi misiuni de ordin informativ" ca agent al SSI (Mihai Pelin, *Opisul emigraţiei politice*, Compania, Bucureşti, 2002, p. 146). În 1948 s-a stabilit în Franţa şi a devenit cunoscut după ce a publicat romanul *Ora 25* în 1950. Romanul a fost ecranizat în 1967, Anthony Quinn şi Virna Lisi jucând în rolurile principale, şi a fost tradus în peste 30 de limbi. Mircea Eliade i-a apreciat cu entuziasm romanul, după cum consemnează şi Ion Raţiu, însă mai târziu l-a denunţat pe Gheorghiu ca impostor. Criticile lui Eliade, dar şi ale altor scriitori români din exil, nu au vizat opera în sine, ci conduita autorului. Virgil Gheorghiu a intrat în conflict cu Monica Lovinescu, autoarea traducerii manuscrisului în limba franceză sub pseudonimul Monique Saint-Côme, cu care nu a avut niciun contract de colaborare. După succesul romanului, considerând că a primit o sumă prea mică de bani, Lovinescu l-a dat în judecată pe Gheorghiu în 1951, cerând să-i dea 25% din sumele încasate de pe urma vânzării romanului, proces pe care l-a pierdut (Florin Manolescu, *op. cit.*, p. 341).

I-am cunoscut pe Comaniciu[1] și pe un fost căpitan Galia. Am fixat cu Comaniciu un interviu pentru mâine. Prima impresie a fost bună.

După-masă am vizitat cu Coca Davis Muzeul de Artă de Război de lângă Palais de Luxembourg. E foarte patriotă și așteaptă mult de la mine! Mi-a dat să înțeleg acest lucru fără a mă jigni și fără a mă flata. Sper că n-o să o dezamăgesc, deși eu prefer ca oamenii să nu aștepte prea mult de la mine. E mult mai plăcut să le cauzez o surpriză neașteptată decât să-i lași baltă. Dacă ești om politic, chiar așa de neînsemnat ca mine, trebuie să accepți realitatea. Pentru tine lumea se împarte în două: cei care nu au încredere în tine și cei care așteaptă prea mult. Tot ce poți face e să te forțezi să nu dezamăgești pe cei din urmă, în speranța că, în felul acesta, și cei dintâi îți vor acorda încrederea lor.

La 5.30 [după-amiază] a venit N. Pătăceanu la mine la hotel. Nu s-a schimbat. Îi lipsește hotărârea și n-are voință – sau are foarte puțină. Pe la 6.30 ne-am dus la Augustin Popa la Hotelul Vouillemont. M-a impresionat în mod plăcut să văd că locuiește modest. Altfel însă impresia e cam nefavorabilă. A fost un noroc că și Pătăceanu era cu noi, așa că mai bine de 30 minute am discutat problema lui Popa și pe cea a tuturor exilaților tineri. Astfel am putut să ascult și să judec.

Popa e un om cu vederi limitate, cu personalitate care lipsește în aserțiune. Dar e un om onest cred. El însuși e într-o stare sufletească dificilă. Nu cred că e în complet echilibru.

După plecarea lui Pătăceanu mi-a dezvoltat următoarele „teorii": nu e necesar și nu e bine să publicăm despre rezistența în țară

[1] Horațiu Comaniciu (1910–1992), jurist. A fost șeful cancelariei lui Horia Sima și prefect de Tutova (1940). S-a dezis de Mișcarea Legionară după ianuarie 1941, încercând să lege relații politice cu Iuliu Maniu. În vara anului 1944 a făcut un apel către legionari prin care le solicita să se înscrie în PNȚ. A părăsit România în 1947 și a dus o activitate susținută în exil împotriva regimului comunist, alături de Ion Rațiu. În exil a fost membru al Ligii Românilor Liberi.

pentru că stricăm celor de acolo. Şi nu e bine să ajutăm românii exilaţi pentru că se tembelizează. Toţi cei care vor să muncească, pot să o facă. Selecţia naturală va păstra elementele bune.

Deşi sunt complet în dezacord cu el, n-am insistat. Şi n-am făcut-o nu pentru că nu voiam să-l contrazic, dar pentru că felul limitat şi dogmatic în care discută mi-a dat să înţeleg de la început că e pierdere de timp. Nimeni nu profită din astfel de discuţii. Şi cu toate acestea, paradoxal, Augustin Popa îmi place ca om. Poate pentru că e evident sincer, puţin cam opresat de soartă, dar este un om pus mai sus decât îi e calibrul.

Duminică, 22 mai 1949

Curând după 9.30 dimineaţa soseşte Comaniciu la mine la hotel. L-am lăsat să vorbească. A început prin a-mi descrie raporturile lui cu Partidul Naţional Ţărănesc. Încă din 1942, un grup de foşti legionari, care şi-au dat seama că entuziasmul şi patriotismul lor au fost rău întrebuinţat, s-a decis să se apropie de Iuliu Maniu. El a fost însărcinat să o facă: o sarcină pe care a acceptat-o cu toată bucuria pentru că era în linia testamentului lui Corneliu Codreanu.

„Legionarii au făcut două greşeli: s-au alăturat Germaniei şi s-au folosit de mijloace totalitare. Dar ambele aceste greşeli nu erau de neînlăturat. Noi, în 1942, ne-am decis să le corectăm. Dl Maniu ne-a înţeles pe deplin şi ne-a ajutat şi acceptat cu braţele deschise. De atunci şi până acum, noi am rămas loiali înţelegerii făcute."

Mi-a vorbit apoi îndelungat de activitatea legionarilor convertiţi în timpul războiului, în preajma loviturii de stat şi mai ales de activitatea lor hotărâtoare de după armistiţiu la alegeri şi apoi la Sumanele negre. Mi-a vorbit de planurile, lucrate până în mici amănunte, de a libera pe Maniu în timpul procesului şi de a-l scoate din ţară.

— Păcat că nu a venit, căci atunci altfel erau lucrurile.

— Crezi? Eu mă îndoiesc. Maniu nu cunoaşte limbi străine. Aici, în exil, ar fi depins de legăturile altora şi de interpreţi. Certurile necontenite şi caracteristice ale exilaţilor nu l-ar fi cruţat nici chiar pe el. Căci să nu uităm că exilul este o stare de frustrare continuă. Dacă el ar fi fost capabil să reziste, nu toată lumea are caracterul său tare. Mai curând sau mai târziu, ceilalţi ar fi început să-l atace. Aşa, cum e departe, toţi îl acceptă, am spus.

— Totuşi el ar fi rămas şeful incontestabil al românilor şi el ar fi unit pe toată lumea. El n-ar fi dat la o parte generaţia tânără.

— Felul în care Maniu îşi încheie cariera politică, martiriul lui, este încoronarea unei vieţi în slujba neamului, am răspuns. După părerea mea, Maniu este cel mai frumos produs al neamului românesc. De la început şi până la sfârşit a servit poporul şi a rămas fidel spiritului de toleranţă, democraţiei.

Din cele ce au urmat, mi-am putut da seama de antagonismul ce există între el, Comaniciu şi ceilalţi conducători ai Partidului Naţional Ţărănesc. Se pare că ruptura s-a produs pe chestiunea de înscriere în partid. Ţărăniştii vor ca foştii legionari să se înscrie individual. Comaniciu se opune. De Romiţi Boilă[1] avea lucruri bune de spus („e cam fricos; niciodată nu ia o atitudine clară"). Pe ceilalţi însă îi consideră incapabili de a vedea problema actuală.

„Adevărul e că toată generaţia tânără românească a fost direct sau indirect influenţată de spiritul legionar. Maniu a înţeles acest lucru. A dovedit-o prin pactul pe care l-a făcut cu Codreanu în 1937. Şi când noi ne-am apropiat de el, ne-a luat lângă el. El a căutat sudura celor două generaţii. Ceilalţi, de aici, din afară, nu o vor. Am cerut ca generaţia tânără să fie recunoscută şi să i se dea un loc în comitet. N-am cerut-o pentru mine, ci pentru Eliade sau pentru oricine, atâta timp cât reprezenta generaţia noastră.

[1] Romulus R. (Romiţi) Boilă (1909–1963), inginer, ziarist, om politic ţărănist, fiul fruntaşului ţărănist Romulus Boilă.

N-au găsit cu cale să o facă. Am scris gen. Lazăr, am scris partidului, am scris gen. Rădescu. Niciunul n-a făcut-o. Niciunul nu ne-a sprijinit pe față."

Incontestabil, Comaniciu e puțin cam dezamăgit în ambițiile sau dorințele lui personale. Cu toate acestea cred că e sincer când crede că întreaga generație tânără este sau a fost influențată de legionarism. Adevărul, bineînțeles, e că atunci când vorbim de generația tânără nu putem ignora Mișcarea Legionară sau, mai bine spus, anumite aspecte ale ei. Nu mai mult, însă.

I-am răspuns în acest sens:

— Personal eu am avut mare simpatie pentru legionari, pe vremea când eram la universitate. M-au impresionat sinceritatea, entuziasmul tineresc, curățenia sufletească, onestitatea și patriotismul ce ducea până la jertfă. În 1934/1935, spre exemplu, am fost singurul nelegionar în Comitetul Societății Studenților în Drept. Anul următor am continuat tot singurul, iar în 1936/1937 sub Tibi Vereș, am fost secretarul general al Societății și am activat toți acești ani la Centrul Studențesc „Petru Maior" din Cluj. Până în momentul în care independența academică ne-a fost luată și societățile desființate. Cu toate acestea nu m-am înscris în partid, pentru că am dezaprobat metodele de luptă. Nu m-am putut împăca niciodată cu crima politică.

Credința mea astăzi, după nouă ani de trai în Anglia, unde am învățat ce însemnează democrația, este că toate acele calități pe care le-am admirat la [Ion] Moța, de exemplu, pot să fie perfect de bine împerecheate cu spiritul democratic. Și aceasta este necesar. Spiritul democratic este singurul principiu de viață al omului civilizat, căci numai el te învață să respecți pe fiecare individ, pe fiecare seamăn al tău. Dacă putem căsători patriotismul, entuziasmul, onestitatea pe care generația noastră au reușit să le producă, în sânul mișcării legionare, cu spiritul democratic, cu toleranța și respectul individului, atunci ne-am făcut datoria. Căci aceasta este misiunea generației noastre.

Generația dinainte de 1914 a avut un ideal mare în fața ochilor lor și n-au irosit niciun efort pentru a-l îndeplini. Generația de după război, odată visul milenar împlinit, a căutat să-și umple buzunarele și să trăiască bine. Tineretul s-a ridicat împotriva deșănțării, lichelismului și corupției. Astăzi acest tineret a ajuns la maturitate și noi, reprezentanții lui, suntem în exil.

Eu văd un exil lung. La întoarcerea în țară, nu vom fi noi cei ce am trăit afară de țară, care vom umple posturile de importanță, ci acei care vor rezista înăuntru. Misiunea noastră însă este cu atât mai mare și mai frumoasă. Căci nouă ni se cere să reprezentăm suferințele de acasă pentru ca întreaga lume să le audă; să muncim pentru înțelegerea spiritului vremii și să învățăm frumusețea idealului democratic. Când ne vom întoarce în țară, noi va trebui să propovăduim înțelegerea acestor idei și idealuri. Iar până atunci să nu economisim niciun efort pentru a aduce ziua eliberării mai aproape. Dacă ne putem ridica așa de sus, dacă vom putea accepta să fim sacrificați în această luptă, atunci ne vom fi servit țara și neamul.

Am vorbit apoi multe lucruri de detaliu și ne-am înțeles perfect. Nu-mi dau seama încă dacă Comaniciu nu caută să-și salveze grupul și conducerea sau dacă e într-adevăr urgitat de patriotism curat. Aparențele îi sunt favorabile.

La 7.45, la dr. Barițiu, care s-a căsătorit cu Mioara Pătăceanu din Turda. Mi-a descris întreaga polemică și ceartă dintre cele două tabere formate în jurul lui Todericiu și al lui Zăpârțan[1], cei doi preoți greco-catolici. El ia partea lui Zăpârțan. Din păcate, toată această ceartă n-a rămas în familie, ci a mers la Vatican.

[1] Vasile Zăpârțan (1918–1976), preot de rit greco-catolic. S-a refugiat în Germania de Vest, iar în anul 1957 a mutat sediul Misiunii de la Salzburg la München, înființând Misiunea Română Unită din Germania. A fost considerat de Securitate drept element periculos, fiind dat în urmărire generală. În 1976 a murit într-un accident de mașină în care se mai aflau trei refugiați români. Accidentul a fost considerat de românii din exil drept unul suspect, orchestrat de Securitate.

Todericiu a fost suspendat, acuzat de şase ţiitoare, fraude, nepotism etc. S-a făcut o anchetă. Adevărul e că aceste acuze erau neîntemeiate. Episcopul Parisului i-a luat partea lui Todericiu care acum continuă să fie parohul românilor.

La 10.30 p.m. ne-am dus la Todericiu. De faţă erau Augustin Popa şi Olteanu. Nu prea am vorbit mult, deşi Augustin Popa spune enormităţi. A ţinut, de exemplu, o adevărată disertaţie în faţa mea că e foarte uşor pentru un străin să vorbească englezeşte în aşa fel încât să nu fie recunoscut ca neenglez, pentru că limba engleză are foarte multe intonaţii şi dialecte care variază de la o regiune la alta! Străinul care în Londra nu vorbeşte ca londonezii e luat drept englez din altă parte a ţării.

Când însă a afirmat că din istorie nu se poate învăţa nimic, nu m-am putut opri şi am arătat – cu toată modestia, că se poate învăţa mult din istorie. În orice caz, istoria ne dă anumite indicaţii cu privire la care este conduita cea mai potrivită în o situaţie oarecare. De asemenea, că ne dă posibilitatea să ghicim care este acţiunea prin care un popor va lua-o în anumite circumstanţe. Am făcut o paralelă între români şi polonezi şi între francezi şi englezi. În cele din urmă, cred că am ajuns la un compromis – un mare succes pentru mine. Cu toate acestea, omul îmi place. Poate pentru că este aşa de simplu şi de natural, chiar în dogmatismul lui.

Cu Todericiu m-am înţeles de minune. Ne-am retras deoparte şi am discutat chestiunea persecuţiei religioase din ţară. Mi-a dat mult material.

Pe la 12.30 a.m. ne-am întors acasă cu Augustin Popa. M-a întrebat ce cred despre alegerile din 1950 din Anglia. I-am spus că rezultatul va fi foarte strâns. În orice caz, nu contează cine va câştiga, politica internaţională a Angliei va fi neclintită.

Luni, 23 mai 1949

La 11 a.m. a venit să mă vadă conducătorul de orchestră [Remus] Ţincoca. El lucrează la Laval şi a obţinut succese frumoase.

Acum vrea să înființeze o societate filarmonică franco-română și îmi vrea sprijinul ca membru „binefăcător". I-am promis sprijinul meu. În orice caz, lucrează bine pentru a ridica prestigiul României aici în Franța.

La 12 a.m. m-am întâlnit cu Herescu. I-am vorbit de nemulțumirea tineretului. „Neserioși, cerșetori, vagabonzi. Mi-e rușine de ei. Vor să aibă totul fără să facă nimic."

Când i-am povestit că Lazăr de Ouchy mi-a dat impresia că el preferă ca Rădescu să nu reușească să facă guvernul și că, după impresia mea, ar dori să facă guvernul personal, Herescu mi-a spus: „Tot în completă confidență. Ai perfectă și absolută dreptate. Ai văzut sută-n sută corect. Nas fin de ardelean".

După-masă a venit un oarecare Olteanu să mă vadă. E un fost legionar care acum pretinde că este democrat. A organizat sub direcția Cardinalului Landi asociația de ajutor pentru românii refugiați în Italia. Pare om serios. Voia să știe care este situația românilor în Anglia. I-am vorbit de Anglo-Romanian Refugee Committee[1], de Asoc. Ziariștilor și Publiciștilor Români și de Bianu. Am arătat că Tilea are legăturile cele mai bune dintre toți românii din Marea Britanie. Am făcut aceasta deși bine știu că Olteanu este în relații de strânsă prietenie cu Augustin Popa. Adevărul trebuie să iasă la iveală.

La 7.30 m-am întâlnit cu Comaniciu și cu Iliu la Odéon. Comaniciu mi-a arătat o fotocopie a scrisorii lui Maniu prin care confirmă că legionarii de sub conducerea lui au colaborat cu

[1] Comitetul anglo-român pentru ajutorarea refugiaților politici din România, organizație înființată în 1949 la propunerea lui Viorel Tilea, care se îngrijea de refugiații români aflați în Austria și Germania, în zonele controlate de englezi și americani. Comitetul a avut sediul la domiciliul maiorului Iliescu, iar sub egida organizației s-a editat publicația *Făclia*. Comitetul anglo-român își propunea să mențină legătura cu toți românii din Anglia, să facă demersuri pe lângă autoritățile britanice pentru prelungirea vizelor de ședere și permiselor de muncă sau alte demersuri de sprijinire a lor (ACNSAS, fond SIE, dosar 106, vol. 1, f. 74).

național țărăniștii încă din 1943. Mi-a arătat și alte copii și mi-a promis că-mi va trimite câte un exemplar și mie. Mi-a vorbit de memoriul pe care l-a făcut regelui, prin gen. Lazăr, de răspunsul acestuia și mi-a arătat în original răspunsul recent al lui Rădescu la memoriul pe care Comaniciu l-a făcut cu privire la reprezentarea generației tinere în comitet. Mi-a dat o copie imediat. De asemenea, mi-a dat o copie a memoriului pe care l-a făcut Partidul Național Țărănesc ca să arate motivele pentru care legionarii nu se pot înscrie în partid în mod individual, ci numai în bloc.

Am discutat acțiunea generației tinere pentru viitorul apropiat. Am relevat trei puncte. În primul rând necesitatea organizării oamenilor de valoare și organizarea unei baze economice sănătoase pentru tineret. Ceva în felul în care Garda [de Fier] a lucrat în țară. Doi, educarea acestui tineret în spiritul de sacrificiu și de patriotism, în felul în care Garda a știut să o facă în trecut. În același timp, abandonarea pentru totdeauna a metodelor totalitare și educarea tineretului în metodele de guvernământ caracteristice democrației. Inculcarea spiritului de toleranță și de compromis. Trei, pregătirea unei acțiuni diplomatice care ar dura încă 2–3 ani. În acest timp, atât Foreign Office, cât și Departamentul de Stat trebuie informate de adevărata stare de lucruri asupra tineretului românesc. Influența Mișcării Legionare trebuie recunoscută și explicată – așa cum a și fost – prin patriotismul înnăscut românesc și prin dorința de emancipare din corupție și din metodele balcanice de guvernare. În fine, trebuie arătat că acest tineret își dă seama că a fost rău condus și exploatat de elementele nescrupuloase și că este gata să meargă pe drumul democrației și al idealurilor civilizației apusene. Toată această activitate se bazează pe faptul că situația internațională indică un exil de lungă durată.

Comaniciu nu a fost tocmai de acord cu mine într-un singur punct. El voia ca tineretul să fie reprezentat acum în comitet. Mi-a spus chiar că Rădescu i-a promis că aceasta se va face în

curând prin cooptare. Eu m-am opus și am arătat că cea mai bună cale de urmat este cea arătată mai sus: o perioadă de repliere de 2–3 ani, organizare internă, independență economică și reabilitarea tineretului românesc în fața străinătății.

Dacă se pomenește o acțiune fără aceste elemente, ea e sigură să dea greș. Dacă toate aceste elemente sunt îndeplinite, succesul va fi garantat căci legea firească a lucrurilor avantajează generația tânără; bătrânii pleacă, tinerii vor veni. Când le va veni rândul însă, nu vor servi neamul decât dacă sunt bine pregătiți.

Am mai discutat puțin și am căzut de acord pe toată linia. A rămas că ei să-mi pună la dispoziție tot materialul documentar de care am nevoie pentru acțiunea diplomatică iar eu urmez să mă ocup de această latură. Comaniciu s-a sculat în picioare și mi-a spus: „Dle Rațiu, sunt foarte fericit că am făcut cunoștință". Apoi a plecat căci avea un rendez-vous.

Am rămas cu Iliu. Am discutat chestiunea organizării economice. El vrea să înceapă un sistem de transporturi de camioane cu românii din Paris. Eu sunt de acord. Urmează să caut să produc ceva bani. Să sperăm că vor reuși.

Miercuri, 25 mai 1949

Am luat masa la Radu. E extrem de necăjit. Viorel, deși afirmă că nu se căsătorește, se afișează peste tot cu această femeie pe care o cheamă [Eleanor] Schwartz. Acum vine cu ea în Europa.

Afacerile și situația financiară sunt în completă dezordine. Ar trebui să ia lucrurile foarte în serios pentru ca să ratrapeze trenul pierdut. Se pare că datorează numai lui Troiano 18 000 £! Radu personal e într-o stare de nervi foarte proastă. Vorbește de sinucidere. Sigur, el vorbește prea multe întotdeauna, însă cu toate astea e semnificativ. Betty nu-i de prea mare ajutor. L-am încurajat și la cererea ei i-am promis că voi căuta să găsim o formulă pentru a-l aduce într-o combinație cu Dinu.

Cina la George Emil. E foarte mândru – şi pe bună dreptate – de felul cum progresează *Făclia*. Încă nu e independentă, dar merge într-o grămadă de ţări. E foarte mulţumit de articolele mele şi îmi cere să le fac acum mai lungi dacă vreau, pentru că a mărit revista la 10 pagini.

E foarte supărat pe chestia lui Viorel. „A făcut prea multe greşeli în ultimul timp. Nu era nevoie să se certe cu Gafencu care nu-i vrea răul şi nici într-un caz cu gen. Rădescu. Şi apoi acum dacă se căsătoreşte cu o jidoavcă, atunci gata cu România!"

Titinica mai ales voia să ştie pe cine am văzut şi ce am vorbit. Le-am povestit despre Lazăr, Bossy şi încă vreo câţiva. Nu voiam să spun prea mult. Titinica mă presa întruna, dar, din fericire, George Emil intervenea şi povestea cele ce a făcut el nu demult, fie cu Văleanu la Paris (când acesta a fost trimis să facă o anchetă de ce sunt românii nemulţumiţi, pentru că regele nu-i vede!), fie cu altă lume. În fine, am reuşit să evit detalii asupra lumii mai tinere pe care am văzut-o. Nu cred că ar folosi la nimic dacă le-aş povesti peste tot. George Emil, în orice caz, le-ar înţelege greşit.

Vineri, 10 iunie 1949

Părintele Todericiu, rectorul misiunii greco-catolice din Paris, a sosit ieri cu avionul la Manchester. L-am invitat să stea la noi până luni şi să-l boteze pe Nicolae[1].

[1] Nicolae Raţiu, al doilea băiat al lui Ion Raţiu, născut la 7 mai 1948 în Elveţia. A fost botezat Nicolae în amintirea bunicului lui Ion Raţiu, preotul Nicolae Raţiu. A absolvit Marlborough College, precum şi New York Maritime College, după care a lucrat alături de tatăl său în afacerile familiei. În prezent, este preşedintele Fundaţiei Caritabile Familia Raţiu de la Londra, înfiinţată în 1979, cu scopul de a promova România. Prin intermediul burselor fundaţia a susţinut de-a lungul timpului mii de studenţi români care studiază în Marea Britanie. De asemenea, dezvoltă proiecte privind drepturile şi libertăţile omului şi se îngrijeşte de arhiva familiei Raţiu. Casa Regală din Marea Britanie i-a oferit titlul de Membru al Ordinului Imperiului Britanic, iar Casa Regală a României Ordinul Nihil Sine Deo. În jurnal, tatăl său se va referi adesea la el folosind diminutivul *Nicky*. Ion Raţiu a fost greco-catolic,

Dimineața ne-am plimbat cu Todericiu pe moșie. Mi-a vorbit de vremea când era paroh la București, de planurile lui de a organiza o casă de odihnă și reculegere pentru intelectualii greco-catolici. Am vorbit, în general, de nevoia fiecărei națiuni de a avea instituții bine stabilite și tradiții puternice. La noi – am fost de acord – singura existentă este biserica greco-catolică. Singura organizație puternică, întotdeauna consecventă în a apăra cu orice risc interesele naționale.

Mai târziu, el a început să vorbească despre politica românească. Iată vederile lui. Exilul va fi lung. Partidul Național Țărănesc este organizația politică cea mai puternică pe care o avem, dar și această organizație are slăbiciunile ei. El nu este pentru ținerea la o parte a lui Tilea. „Poate pentru că e greco-catolic", a adăugat cu un zâmbet. Tilea însă a făcut o serie întreagă de greșeli și are păcatele lui încă din țară. „Oricare ar fi păcatele lui din țară – și toți avem păcatele noastre –, eu știu din experiență proprie că aici, în străinătate, Tilea a făcut o politică românească foarte frumoasă", am răspuns eu. Apoi i-am arătat legăturile lui Tilea, de la Beneš, regele Petru, Churchill, Greenwood, lordul Henderson etc. până la parlamentari ca Victor Raikes, Ivor Thomas și așa mai departe. Am adăugat chiar că eu consider că am cele mai bune legături aici în Anglia dintre toți românii, cu o excepție, aceea a lui Viorel. „E păcat, așadar, ca acest om să nu fie utilizat". A fost de acord cu mine.

Care ar fi formula de reintegrare? Todericiu ar vrea să-l vadă pe Viorel din nou membru al partidului și crede că cea mai bună soluție ar fi ca el să aștepte acum fără să mai facă vreo agitație și apoi să accepte să fie reprezentantul comitetului în Anglia (deși m-am îndoit că Viorel ar accepta o astfel de soluție, n-am zis nimic). Todericiu e gata să facă toți pașii necesari pentru a aduce reintegrarea lui Tilea în partid. Augustin Popa nu-i este ostil.

---

iar cei doi băieți ai săi au fost botezați în rit ortodox (Indrei), respectiv în rit greco-catolic (Nicolae).

A doua slăbiciune a partidului se datorează încăpăţânării lui Niculescu-Buzeşti, care nu ascultă pe nimeni. Este o personalitate extrem de dificilă şi de ranchiunoasă. Această problemă se va soluţiona pentru că Niculescu-Buzeşti nu mai are de trăit decât maximum doi ani de zile (suferă de anemie pernicioasă)[1].

De aici, a treia dificultate a partidului. Cine va fi urmaşul lui Maniu? Dacă s-ar face o alegere liberă, Augustin Popa ar fi ales fără doar şi poate. Pentru moment Niculescu-Buzeşti îşi arogă aceste drepturi, deşi nu este agreat de ceilalţi. Dar după moartea lui, Bianu are veleităţi. În fine, o mulţime de gelozii pe chestia asta. Şi-apoi, a patra şi ultima dificultate este aceea a politicii de urmat. Partidul ar trebui să deschidă larg porţile pentru a primi pe toată lumea, mai ales pe tineret. Ori, ei au adoptat pentru moment principiul că nu se fac recrutări noi decât numai la întoarcerea în ţară.

Eu i-am spus că mă consider naţional ţărănist şi că am o afecţiune naturală faţă de partid. Aş vrea să văd partidul tare, bine organizat. Dacă pot face ceva în direcţia aceasta voi face-o.

A rămas ca eu să vorbesc cu Viorel şi apoi să-i scriu lui Todericiu. După-masă, botezul. În afară de Arthur, Dolores şi David (Pilk) care au fost naşi, n-am invitat pe nimeni decât pe mătuşile Edith, Evelyne şi Anne şi Peter Ryde. Ceremonia a fost scurtă şi frumoasă. Nicolae s-a lăsat încreştinat fără proteste.

Duminică, 12 iunie 1949

Todericiu mi-a vorbit de felul în care Caranfil şi-a creat o platformă politică în Paris. El, la venirea fiecărui român în Franţa, era întrebat de autorităţile franceze asupra realităţii politice a refugiaţilor. La început a făcut-o cu mare plăcere. Dar mai târziu, când numărul refugiaţilor a crescut imens şi când nu mai putea să controleze trecutul solicitanţilor, a găsit că această

[1] Grigore Niculescu-Buzeşti a murit câteva luni mai târziu, în octombrie 1949, la 41 de ani, bolnav de leucemie.

sarcină îl depășește; a crezut că cel mai bun lucru ar fi ca o mână de politicieni să se organizeze în comitet „de recepție" și să o facă ei.

S-a dus la Caranfil în 1947. Caranfil l-a refuzat de plano. „Părinte, asta însemnează lucru prea mult etc." Câteva luni mai târziu, când discuțiile asupra formării comitetului au început, Caranfil și-a dat seama de posibilitățile propunerii. L-a chemat pe Todericiu la masă și a căzut de acord să facă treaba. Acest comitet însă, în căutare de nume, s-a hotărât pentru Comitet de Asistență, mai ales că N. Caranfil era și un fel de reprezentant al României la Crucea Roșie[1]. De fapt, toată asistența până în acel moment a fost făcută de Todericiu. Mai mult, și de la formarea Comitetului de Asistență, care și-a făcut sediul tot grație lui Todericiu, tot el a continuat să facă adevărata asistență; dă masă gratuit (are și astăzi 9 studenți plătitori și 17 gratuit, plus o mulțime care plătesc sume derizorii), ceva bani, burse etc.

Comitetul de Asistență își plătea doar funcționarii extrem de bine și dădea 200–300 franci francezi fiecărui român refugiat, de curând sosit (ceea ce abia îi ajungea pentru o zi la Paris).

Pe urmă, de aici, Caranfil a început scoaterea revistei *Curierul Român*. Când s-a pus chestiunea reprezentării românilor de la Paris, Caranfil s-a dat drept național țărănist. Pe urmă Popa l-a dezmințit, dar Caranfil făcuse deja destulă gălăgie și numele lui deja se discuta pentru comitet. Altfel, el nu are decât aroganță și egoism. În orice caz, el nu reprezintă nimic.

Mi-a vorbit apoi de Lupoaia. Sosit din țară, acesta s-a oprit la Viena. Acolo s-a dat drept vicepreședinte al Partidului Național Țărănesc. Francezii l-au luat în brațe imediat și i-au pus un avion la dispoziție (era concurența cu americanii, cine ia personalitățile refugiate).

[1] Nicolae Caranfil a fost reprezentant al Crucii Roșii Române Libere, iar Comitetul de Asistență la care face referire Ion Rațiu este CAROMAN, asociație înființată de Nicolae Caranfil în 1947, cu sediul la Paris.

La Paris i s-a oferit un post, de către americani, de 5 000 $, dacă poate dovedi calitatea lui de vicepreşedinte al partidului. Cine să-i dea acest „certificat"? Doar Augustin Popa. Telefoane, telegrame la Roma. În fine, Popa soseşte, însă nu-i dă certificat. „Eu nu pot să te fac vicepreşedinte."

— Mă distrugi, domnule Popa.

— Îmi pare rău, dar dacă nu eşti, ce pot să-ţi fac? Mihalache şi Popovici sunt în închisoare. De alţi vicepreşedinţi ai partidului eu nu ştiu.

— Atunci am să-mi reiau libertatea de acţiune.

— Bine, domnule! Cum vrei dumneata!

Ce impresii mi-a făcut Todericiu? Amestecate. Om inteligent, cam prea *bon viveur* pentru un preot. Îi plac mâncarea şi băutura. Îi plac intriga şi mai ales puterea de culise. N-aş avea încredere în el, deşi cred că e un om util şi în general bine intenţionat. Are însă prea multe slăbiciuni omeneşti ca să am încredere că întotdeauna va urma una şi aceeaşi linie de conduită fără a ţine seama de interesele lui personale şi de confortul lui.

Vineri, 17 iunie 1949

Am sosit la Collingwood Hall la Johnny şi Ileana Troiano pentru weekend. Casă frumoasă, proprietate splendidă. Arbori rari şi bine dezvoltaţi, deşi nu prea bătrâni, cca 150 de ani. În special rododendroni minunaţi.

Aproape imediat după sosirea mea, a sosit şi Viorel cu Eleanor. M-a prezentat, am schimbat două vorbe şi apoi ne-am retras în bibliotecă. Mi-a vorbit întâi de chestiunile lui familiare. Nu găsesc că Eleanor seamănă cu Eni? Ce cred eu de ea? Etc. Am rămas cam în doi peri tot timpul. Viorel era ca un copil mare, ceea ce m-a făcut să cred că e sincer. Ce femeie minunată e, nu e pretenţioasă deşi a fost foarte bogată. Ea e măritată cu unul Schwartz, dar ea nu e evreică, e catolică. Ea nu are avere sau în orice caz el nu crede

că ea are, dar asta nu contează. El nu mai e copil, își dă seama de calitățile ei foarte bine. El nu e orbit de pasiune, dar lui nu i-a plăcut niciodată să umble cu mai multe femei. Eleanor se înțelege foarte bine cu Stanca și cu Ioana. Și așa mai departe.

— Când vă căsătoriți?

— Încă n-am decis nimic. Eu sper că ea va divorța, dar asta durează 6 săptămâni, cel puțin.

S-a mai bâlbâit puțin, apoi la insistența mea mi-a spus că el ar vrea să o facă la primăvară. Am vorbit apoi de situația lui financiară. Vrea să părăsească Holtonul (Eleanor cunoaște tot adevărul) și să clădească încă vreo câteva camere lângă casa de pe fermă. Vrea să țină ferma, care va aduce acum un venit bun. Are dificultăți pentru moment. Trebuie să găsească 4 500 £ până în septembrie. Mi-a cerut mie. Nu l-am refuzat, dar nu i-am promis nimic. E furios pe Radu: „Băiatul ăla n-are gust. Nu-ți închipui cât mi-a stricat". L-am apărat pe Radu, dar am fost de acord că Radu n-ar fi trebuit să-i vorbească lui George Emil despre situația financiară a lui Viorel.

Apoi am trecut la politică. Viorel a reluat legătura de prietenie cu gen. Rădescu. Au analizat situația și Viorel i-a spus: „Va veni vremea când va trebui să se facă o opoziție comitetului". Generalul ar fi răspuns: „Sunt încântat. E absolut necesară". Această convorbire Viorel mi-a dat-o foarte confidențial. „N-am vorbit cu nimeni de ea, dar cu absolut nimeni." Nu l-am întrerupt. A continuat.

Va trebui să facem un partid nou. Cele existente acum nu vor mai rămâne. Mi-a vorbit apoi pe larg despre felul excelent în care cei din țară sunt informați, despre cele ce se întâmplă aici în străinătate. Mi-a pomenit pe unul Richter, care abia a sosit acum câteva luni de zile și care i-a dat o serie întreagă de detalii; apoi mi-a vorbit de cartea poștală pe care Iliescu a primit-o nu demult și în care-l felicită pe Viorel pentru căsătorie. În fine, totul ca să-mi arate că numele lui și acțiunile lui sunt foarte bine cunoscute

în țară. Am coroborat această impresie din informațiile pe care le-am avut de la Riță Precup, fără a-i da numele.

„Acest partid", a continuat Viorel, „trebuie să fie pornit înainte de a ne întoarce acasă. Țara vrea ceva nou și în orice caz trebuie să ne scăpăm de Bibești!"

— Cum asta?

— Foarte bine. Înainte de marele război, Bibeștii erau conservatori. Dupăaceeaau devenit liberali. Acum, prin Niculescu-Buzești, au încălecat Partidul Național Țărănesc. Ei schimbă macazul și sunt totdeauna la putere.

— Care sunt planurile tale imediate?

— Mă duc acum la Paris și voi vedea lume. Pe urmă, în septembrie, voi ține o conferință tot la Paris, la care voi vorbi de ceea ce ar trebui să se facă și atunci de cât mai multă lume.

— Nu crezi oare că interpretarea ta e puțin pripită?

— Cum așa?

— Formarea unui partid nou e prematură. Situația internațională nu e propice.

— De acord. Dar până atunci trebuie să arătăm lumii că suntem gata să-l facem.

I-am dezvoltat teoria și interpretarea pe care o dau eu situației. Încă doi ani de zile, cel puțin, vom avea pace. Aceasta pentru că Planul Marshall[1] va continua încă atâta timp. După aceea s-ar putea ca pacea să continue dacă americanii vor fi înțelepți sau se va putea duce la război. Ultimele semne sunt că americanii nu arată înțelepciune. Deși are un congres democrat foarte puternic, Truman nu poate să-și realizeze *Fair deal*-ul[2]. Dacă nu vor

[1] Vast program economic de reconstrucție a economiilor europene, parte a Doctrinei Truman, cunoscut drept Planul Marshall (European Recovery Program) după numele secretarului de stat George Marshall, care l-a făcut cunoscut opiniei publice în vara anului 1947, în timpul unui discurs susținut la Universitatea Harvard.

[2] *Fair deal*, program legislativ extins al președintelui Harry S. Truman respins de Congres.

prelungi ajutorul față de Europa și față de restul lumii, la sfârșitul Planului Marshall se va duce – în mod inevitabil – la o situație economică foarte grea pentru America. Și cum ei sunt cam isterici, s-ar putea ca într-un moment de dezechilibru să se înceapă un război. Ar fi singura ieșire dintr-un impas economic. În orice caz, această situație nu va surveni înainte de sfârșitul următorilor doi ani.

Formarea unui partid nou e poate necesară. [I-am spus:] „Nu te lăsa însă împins și grăbit. Acest partid trebuie format abia puțin timp înainte de întoarcerea în țară. Altfel se va irosi înainte de a avea ocazia să fie încercat pe teren. De asemenea, eu cred că nu e bine să pornim un partid nou fără o bază doctrinară; or, pregătirea acesteia cere timp. Astăzi există o ruptură completă între comitet și restul exilaților. Resentimentul și nemulțumirea se vor canaliza încetul cu încetul într-o formă coherentă. Tu ești personalitatea cea mai puternică în afară de partide, aici în exil. Dacă ai răbdare și înțelepciune vei putea să devii conducătorul acestor nemulțumiți. Dacă te pripești, totul va fi pierdut. Totul depinde de tine. Nu te lăsa împins de George-Emil și de ceilalți. Cred că e o greșeală să se pornească un partid acum și e o greșeală foarte, foarte mare să colectezi semnături pentru o rezoluție. Vezi lumea, fă conferințe, dar nu mai mult. Înainte de a porni un nou partid lasă ca resentimentul și nemulțumirea împotriva comitetului să se coacă bine. Între timp, elaborează un program – nu de detalii, dar bazat pe principii – și mai ales caută să strângi rândurile celor pe care poți să contezi." Și am încheiat astfel:

„Apoi cred că atâta timp cât Maniu e în viață nu ar fi bine să pornim un nou partid. Eu, personal, am o oarecare nostalgie pentru Partidul Național Țărănesc. O nostalgie ușor de înțeles."

— Eu m-am vindecat de ea.

— Nu te-ai gândit la capturarea Partidului Național Țărănesc? Acest partid este astăzi condus de oameni foarte mici.

Ion Rațiu la sfârșitul studiilor la Cambridge, 1943.

Uniunea Avocaților
din România
Baroul Turda
Carte de Identitate
Nr. 200/1945
D-nul Ion Rațiu este
stagiar în acest barou fiind
înscris la data de 19. IX
1945.
BAROUL AVOCAȚILOR
Decan
Secretar
Ion Rațiu

Legitimația de stagiar a lui Ion Rațiu.

Elisabeth Pilkington și Ion Rațiu, fotografie de la cununia religioasă – Savoy Chapel, Londra, 1945.

Fotografie de grup, la ferma lui Viorel Tilea din Holton: Tetelle, Ileana Tilea, Adina Iliescu, Viorel Tilea, Stanca Tilea (copilul), Barbu Niculescu, Marie-Lyse Cantacuzino, Alexandra Mezincescu (în spate), Ioana Tilea, Eni (Eugenia Tilea), Radu Tilea, Ion Rațiu, 1943.

În 1944, la ferma lui Viorel Tilea din Holton: Barbu Niculescu, Viorel Tilea, Radu Tilea și Ion Rațiu.

În 1944, la ferma din Holton: Marie-Lyse Cantacuzino, Ioana Tilea, Stanca Tilea, Viorel Tilea, Eugenia Tilea.

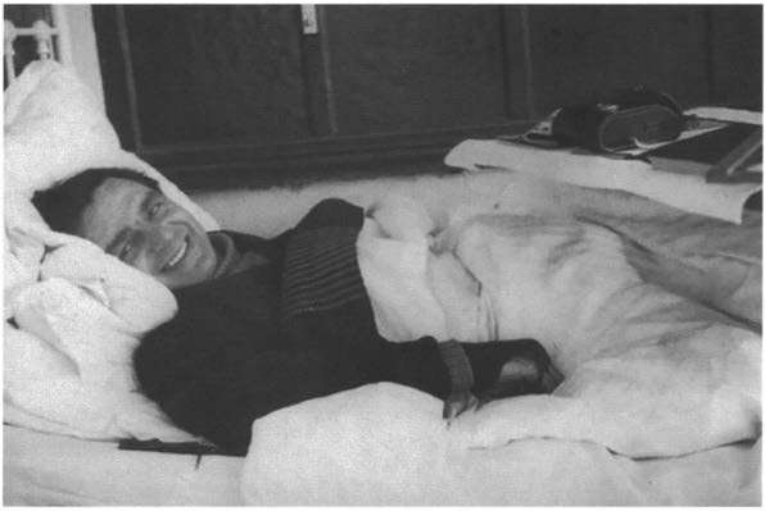

Bolnav de tuberculoză, în timp ce se afla internat în sanatoriu, Davos, Elveția, 1947.

Elisabeth și Ion Rațiu, împreună cu cei doi fii,
Indrei și Nicolae, 1948.

În 1941, Ion Rațiu joacă în banda stânga, pentru echipa de fotbal
a colegiului St. John's, Cambridge.

Ion Rațiu în 1940, la Cambridge.

Reședința familiei Rațiu, Downsland, anii 1950.

Ion Rațiu și Maria Bjørnson, în curtea casei din Downsland, 1954.

Ion Rațiu înconjurat de prieteni. De la stânga la dreapta: Radu Tilea, doamna Daponte (pe scaune), Cleo Sepianu, contraamiralul Dumitrescu, Radu Mircea Iliescu, doamna Iliescu, Barbu Călinescu, Ion Rațiu (în picioare). În plan apropiat, așezate pe iarbă: Elisabeth Rațiu, Nina Dumitrescu, Betty Tilea, Ioana Tilea, persoană neidentificată, Ileana Tilea, la Woodleigh, 1950.

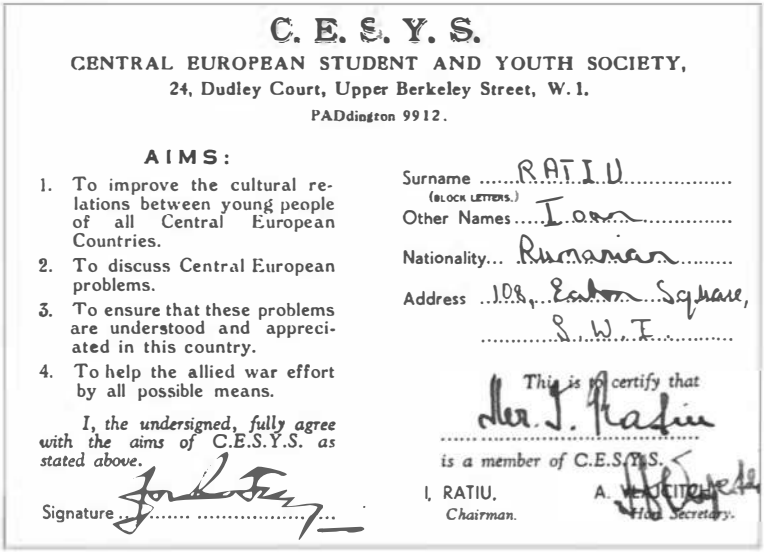

C. E. S. Y. S.

CENTRAL EUROPEAN STUDENT AND YOUTH SOCIETY,

24, Dudley Court, Upper Berkeley Street, W. 1.

PADdington 9912.

AIMS:

1. To improve the cultural relations between young people of all Central European Countries.
2. To discuss Central European problems.
3. To ensure that these problems are understood and appreciated in this country.
4. To help the allied war effort by all possible means.

I, the undersigned, fully agree with the aims of C.E.S.Y.S. as stated above.

Signature ..... Ion Ratiu

Surname ..... RATIU
(BLOCK LETTERS.)

Other Names ..... Ion

Nationality ... Rumanian

Address ... 108, Eaton Square, S.W.1.

This is to certify that

Mr. I. Ratiu

is a member of C.E.S.Y.S.

I. RATIU. *Chairman.*

A. [illegible] *Hon. Secretary.*

Legitimație de membru al Central European Student and Youth Society (CESYS).

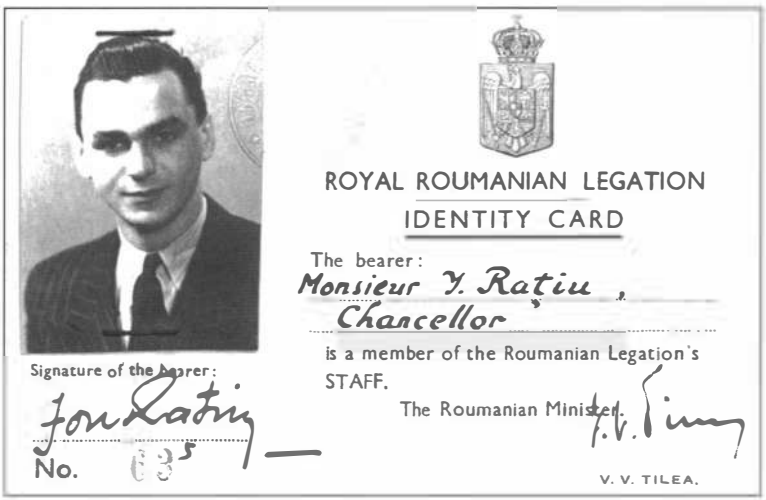

Signature of the bearer:

Ion Ratiu

No. 635

ROYAL ROUMANIAN LEGATION

IDENTITY CARD

The bearer:

Monsieur I. Rațiu,

Chancellor

is a member of the Roumanian Legation's STAFF.

The Roumanian Minister.

V. V. TILEA.

Legitimație de membru al Legației române de la Londra.

Eu îi cunosc pe toţi destul de bine, cu excepţia lui Niculescu-Buzeşti, cu care abia am vorbit câteva minute şi se spune că va muri în curând.

— Să nu crezi asta. El tot moare în curând de nouă ani de zile. El face capital politic din boala lui.

— Ascultă-mă puţin, Viorel, şi nu te enerva. Chiar dacă Buzeşti nu moare, eu ştiu din sursă demnă de toată încrederea că există frământări în partid. Dacă am intra în partid cu toţii, mai curând sau mai târziu, vom lua conducerea pentru simplul motiv că avem cap mai bun. Eu ţin să salvăm Partidul Naţional Ţărănesc dacă se poate.

— Iancule dragă, nu te supăra, dar tu n-ai experienţa vieţii de partid pe care o am eu. Aceşti oameni mici sunt în stare să distrugă pe oricine. Uită-te astăzi, cu toţii îl atacă pe Gafencu, pentru că în loc să se ocupe de România, se ocupă prea mult de Mişcarea Europei Unite.

Am discutat încă mult în acelaşi sens. Eu i-am dat argumentele mele, el pe ale lui. Cred că am căzut de acord să păstrăm posibilitatea formării unui partid nou, dar nu pentru viitorul apropiat, fără să excludem posibilitatea refacerii Partidului Naţional Ţărănesc. I-am vorbit de Todericiu şi îl va vedea la Paris. În fine, am căzut de acord să nu vorbească încă cu nimeni despre un nou partid. Eu am încheiat spunându-i că pentru moment aş vrea să-l văd la lucru în biroul lui, chiar dacă ştiu că e greu să aibă linişte sufletească pentru moment.

Luni, 20 iunie 1949

Din nou la Londra. Adina Iliescu îmi spune că lucrurile s-au schimbat „niţel", aşa că e mai bine ca să nu vorbesc la Roma, în special să nu pomenesc Papei despre luarea bisericii ortodoxe din Anglia sub protecţia lui. I-am răspuns că sunt în întregime liberi să facă ceea ce doresc. În ce mă priveşte, eu îi voi ajuta cu aceeaşi dragoste ca şi în trecut.

La Iliescu, unde am luat cina, l-am cunoscut pe părintele Gâldău[1] și pe părintele Leu[2], băiatul decedatului episcop de Huși. Ben Dakin a fost și el acolo. De remarcat că Dakin confirmă cele ce mi-a spus Adina despre el – a avut câteva ieșiri care nu pot să aibă decât un substrat de ură. Oricât aș căuta, nu pot să găsesc nicio explicație. După câte știu eu, niciodată nu i-am făcut nimic.

Leu, care nu vorbea englezește, a fost foarte tăcut. Frumos, cu barbă căruntă, cu crucea ortodoxă abia întrezărită sub haina preoțească, are o față senină și liniștită. O frumoasă figură de preot. Gâldău a vorbit mai bine de două ore într-o englezească incorectă, dar foarte pitorească. Are o personalitate puternică, totuși plăcută. Deși am fost puțin în dezacord asupra unor lucruri, totuși am rămas cu o impresie bună. Om serios, cu care se va putea face treabă bună.

Povestea scăpării lor din țară e foarte stimulantă. Leu s-a dus la Constanța și acolo a reușit să se facă înecat. S-a întors apoi la București, a intrat în legătură cu Gâldău și au plecat cu trenul. Deși erau supravegheați, au reușit la un moment dat să sară din tren în Iugoslavia și să nu se rănească prea tare. De acolo, închisori peste închisori și în fine în Austria. Aceeași poveste pe care a descris-o în raportul lui pe care-l am de la Bossy.

În plus, merită să menționez următoarele. Justinian, spune Gâldău, i-a dat impresia ori de câte ori l-a privit în ochi că e diavolul încarnat. „Poate nu crezi în diavol, dar eu exact asta am simțit." Episcopul Leu, „Botoșăneanul", care a fost șeful opoziției

[1] Florian (Florea) Gâldău (1903–1991), preot. A fugit din România în 1948. S-a stabilit în New York, unde a slujit la Biserica Sfântul Dumitru.

[2] Victor Vasile Leu (1903–1978), preot. A fost fiul preotului Gheorghe Leu, viitorul episcop Grigorie. A fugit din România în 1948 împreună cu părintele Florian Gâldău și s-a stabilit în Anglia. A fost ales episcop și a militat împotriva comunismului și a imperialismului sovietic. În 1952 a fost răpit din Austria și transportat la Moscova, unde a fost anchetat timp de mai multe luni, apoi la București, unde a fost condamnat la moarte și întemnițat în condiții inumane în mai multe închisori. A fost eliberat în 1964.

împotriva lui Justinian, a fost otrăvit. Acelaşi lucru se suspectează cu privire la moartea lui Nicodim.

Campania împotriva bisericilor din Europa Orientală a fost bine pusă la punct încă din 1945. El are această informaţie de la un om de absolută încredere, care este crezut comunist de către guvern. Totul este o campanie bine regulată pentru a face din biserici organizaţii aservite statului comunist. Aceasta confirmă în total concluziile mele.

Am fost în dezacord cu privire la publicarea unor informaţii şi la darea numelui său. Potrivit convingerii mele, eu caut să creez, pe cât îmi stă în puteri, personalităţi româneşti care apoi vor putea reprezenta România bine în afară. Am vrut, aşadar, să menţionez numele lui Gâldău în articolul meu. El se opune. „E prea periculos pentru cei rămaşi acasă!"

În al doilea rând, eu aş fi vrut să completez articolul pe care l-am scris pentru *Eastern Churches Quarterly* cu câteva dintre informaţiile pe care el şi cu Leu mi le-ar fi putut da. Ben Dakin a intervenit imediat, foarte agitat: „N-are rost ca articolul din *ECQ* să fie complet. Aceste lucruri se vor publica mai târziu în întregime".

Eu am răspuns cam în felul următor:

— Ben, tu nu înţelegi tocmai bine situaţia. Eu ştiu foarte bine că aici, în Anglia, biserica anglicană şi biserica catolică nu se înţeleg. La noi e cu totul diferit. La noi domneşte pacea absolută. Astăzi există o umbră peste biserica ortodoxă şi această umbră trebuie înlăturată. Eu vreau să dovedesc că nu biserica ortodoxă a colaborat cu guvernul comunist la distrugerea bisericii unite, ci doar o mână de slugi ai guvernului.

— Bine, dar ce însemnătate are să pomeneşti câteva informaţii acum? Nu pot schimba tonul articolului tău.

— Nu pot schimba tonul, e adevărat. Dar faptul că 76 de preoţi ortodocşi au preferat să intre la puşcărie decât să primească

bisericile uniților, e extrem de important pentru a dovedi punctul meu de vedere.

Toți ceilalți au fost de acord cu mine. Gâldău s-a îmblânzit și el și a fost foarte fericit să mă lase să public această informație. I-am spus la plecare: „Eu scriu despre suferințele uniților. Dumneata vei scrie, la rândul d-tale, despre cele ale ortodocșilor. Ne putem completa".

George Emil a venit cu mine și cu Elisabeth până în Fulham Road. E foarte îngrijorat și supărat pe Viorel, acesta l-a chemat la Andley Street, la biroul lui, și i-a spus că „abia pot sta cu tine până la 5.15, acum e 3.30. Pentru a câștiga timp întreabă-mă tu și eu îți voi răspunde". Cum bine spune George Emil „așa vorbești cu un prieten și colaborator politic, după ce ai fost în America și după ce nu v-ați văzut de atâta timp?".

La Paris, George Emil n-a putut să-l vadă pe Viorel, dându-se ordin portarului să nu primească pe nimeni. „Lumea se supără. De ce nu-l vede pe Herescu? Pe Comaniciu? Pe mine? Era de-a dreptul caraghios. Eu sunt «omul lui» și nu pot să-l văd. Mă întreba lumea «de ce?» și eu nu puteam să răspund nimic."

Viorel i-a spus lui George Emil „Spune regelui când îl vei vedea că sunt republican. Acesta e punctul pe care, dacă vrei, ne despărțim". Am fost de acord cu George Emil că acesta e un act nepolitic. Chiar dacă simte așa, n-are nevoie să o spună. Natural, George Emil e furios, mai ales, cred, pentru că e jignit el personal.

E cam greu să ghicesc jocul lui Viorel. Se prea poate că acum că are dificultăți financiare vrea să se debaraseze de toate balasturile. E prea mândru însă să-i spună lui George Emil că n-are de unde să-i mai dea bani și atunci preferă să-l jignească – așa cum el știe să o facă – până când acesta va pleca el singur.

Dacă această interpretare e corectă, Viorel își arată din nou slăbiciunea din trecut, aceea de a nu ști să-și ție prietenii în timpuri grele. De fapt, aceea de a nu ști să-și creeze prieteni care să-l

urmeze indiferent de beneficiile pe care le pot trage din această prietenie. Dacă însă aceasta nu e explicația corectă, atunci nu mai rămâne decât o alta mult mai tristă. Anume, Viorel trece printr-o perioadă în care judecata politică îi este întunecată, poate de aventura lui sentimentală. Nu poți să dai cu piciorul în prietenii politici, mai ales nu poți să te erijezi în opoziția Casei Regale fără a plăti pentru această atitudine. Cu cine vrea el să pornească la formarea unui partid nou?

Sâmbătă, 16 iulie 1949

Astăzi după-masă, înainte de a fi venit la mine, Leu a fost la regină, care se află în Anglia pentru a-și debloca fondurile personale. Se pare că nu mai au bani deloc. Mihai și cu Anna s-au dus în Danemarca ca să mai facă ceva economii, pentru că cheltuielile la Vichy sunt mult prea mari.

Regina este foarte optimistă în ceea ce privește întoarcerea în țară. Ea ține foarte mult ca Leu să-și aibă sediul aici la Londra, pentru că nu peste mult timp și Rădescu și regele vor trebui să vină aici. Această deoarece afacerile românești au fost date Angliei printr-o înțelegere recentă anglo-americană.

Leu a fost făcut duhovnicul reginei și al Casei Regale. Regina i-a cerut informații asupra stărilor de lucruri în Anglia. Leu i-a aranjat lui Iliescu un interviu. I-a fost refuzat, la început, dar la insistența lui Leu, i s-a dat; Leu însă l-a avertizat pe Iliescu să nu facă nimic altceva decât să se prezinte și să descrie activitatea comitetului anglo-român.

Luni, 18 iulie 1949

Masa cu Cornel Bianu. El ar fi voit să colaboreze cu Tilea, dar acesta considera orice colaborare ca o *capitis diminutio* („diminuarea drepturilor" – *n. ed.*). A fost mult prea susceptibil și mult prea plin de suspiciuni. Singurul fel de colaborare pe care a înțeles-o el a fost o totală capitulare.

Bianu a fost trimis de Maniu aici în mod expres, urmând ca el să fie ministru de finanțe și economie în guvernul român exilat care urma să se formeze. Maniu și Gigi Solomon urmau să iasă din țară a doua zi după plecarea lui. Din nefericire, mașina în care era Maniu s-a înzăpezit și a fost în imposibilitate de a se mișca mai multe zile. Tot acest timp s-a făcut mare vâlvă la București că Maniu a ieșit din țară, s-a mărit vigilența nespus de mult și în cele din urmă, proiectul a fost abandonat. Nenițescu a fost și el trimis special. El urma să-l contacteze pe Titulescu, omul care era desemnat să ia conducerea afacerilor străine.

Când s-a văzut că Maniu nu mai are de gând să mai vină, Bianu a fost gata să colaboreze, dar din nefericire Pavel Pavel nu a înțeles situația și a încurcat lucrurile. Tilea, dacă și-ar fi dat seama că prin puține concesiuni ar putea obține colaborarea loială a celorlalți, ar fi dovedit că este om de mare suprafață. Dar nu este.

„Noi trei, Nenițescu, Pavel și cu mine, nu puteam face nimic. Tilea avea toate ițele în mâinile lui. Aici, în Londra, el era deja instalat, avea legături etc. Noi n-aveam nimic. Eu personal am fost pregătit pentru Paris, nu pentru Londra. Când am sosit n-am avut absolut nicio legătură. Păcat că Tilea n-a înțeles că nu e vorba de o competiție, ci de o colaborare în care el, în mod natural, ar fi jucat rolul principal" (am citat aproape cuvânt cu cuvânt, cred că e extrem de interesant chiar dacă această declarație nu corespunde cu totul adevărului).

Am vorbit apoi mult despre eșecul diplomației românești în Anglia și despre vina românilor care n-au înțeles spiritul englez. Am fost în general de acord, dar ne-am ciocnit pe chestia catolicismului. Eu l-am citat pe Derrick (cu privire la suportul pe care-l dau ungurilor și nu românilor și am vorbit cu entuziasm despre o Românie catolică sau unită cu Roma. Ce sprijin ar avea din vestul Europei și din America?

Bianu a repetat ideea lui fixă pe care am auzit-o deja prin Pătăceanu, că odată ce ești catolic, ești sfârșit în Anglia. I-am spus,

deşi nu în vorbe aşa de tari, că această idee e absolut greşită, dacă nu absurdă şi că, în orice caz, nu poate fi aplicată decât Angliei de acum 50 de ani şi mai bine.

S-a plâns că aşa de puţine informaţii despre România apar în presa engleză. Nu m-am putut reţine şi i-am spus râzând că e vina celor care deţin informaţiile şi nu vor să le treacă celor care pot să le publice. Un fel de competiţie absurdă ce nu foloseşte nimănui şi strică ţării. „Când am fost la Paris ultima dată, de exemplu, i-am spus lui Romiţi Boilă să-mi trimită ceva material ori de câte ori are ceva interesant. Uite, la noi am avut primul caz de revoltă împotriva regimului care s-a scontat cu un proces formal la Timişoara, condamnări la moarte şi cu execuţii. Toate elementele unui bun articol despre situaţia în România sunt prezente. Dacă aş fi avut materialul, aş fi putut să o fac. Şi ştii că pot să aranjez publicarea. Ei bine, n-am primit nimic. A cui e vina?" Mi-a dat dreptate!

La cină m-am dus la Iliescu. Văd că astăzi e ziua complimentelor. Abia sosit, Iliescu mi-a spus: „Iancule, eu abia acum am început să te văd aşa cum eşti. Iartă-mă. Dar, drept să-ţi spun, te-am judecat greşit pentru că m-am lăsat influenţat de alţii şi nu pentru alt motiv. Întotdeauna am ştiut că tu ai mult, foarte mult tact. De asemenea, ai avut perfectă dreptate când ai insistat că Viorel ar fi trebuit să ducă oamenii lui la Paris la Conferinţa de Pace din 1946. Atunci nu ţi-am dat dreptate, acum văd că judecata ta a fost bună".

Mi-a vorbit apoi mult de *Făclia* şi de succesul pe care-l are (m-am întrebat tot timpul dacă nu vrea ceva de la mine, în afară de articole!). Ultimul meu articol despre Conferinţa de la Paris a fost cam „tare". Titinica însă l-a găsit excelent; cele scrise trebuiau spuse. Amândoi au fost de acord că e foarte bun şi foarte adevărat. „Ştii, Iancule, am atâtea scrisori despre *Făclia*. Într-o bună zi ar trebui să le vezi şi tu. Sunt foarte interesante. Niciun om politic însă nu s-a exprimat asupra ei. Mai mult, numai noi doi ne mai vedem din vechea gardă."

L-am întrebat pe George Emil dacă va merge să o vadă pe regină. Mi-a răspuns că încă nu știe; încă n-a cerut audiență (adevărul e că ceruse audiență, i-a fost refuzată și acum, după insistențele lui Leu, i-a fost acordată).

Miercuri, 20 iulie 1949

Am sosit la amiralul Dumitrescu. Mi-a făcut mare plăcere să-l văd. Arată bine, lucrează din plin. Mi-e foarte, foarte drag. Totuși, nu sunt de acord cu Adina că va juca un rol important între români. Dacă va încerca să o facă sau dacă alții l-ar impune din lipsă de oameni, cred că ar fi în dauna României. Aceasta nu pentru că n-ar merita. Caracterul lui e foarte frumos și mintea îi e limpede. Cred însă că nu are calitățile necesare unui om politic. E mult prea rigid și încearcă întotdeauna să-și impună punctul lui de vedere. După părerea mea, o greșeală fatală.

Mi-a vorbit despre tragedia celor închiși în Iugoslavia, mai ales a copiilor. „Ce fel de lume e asta, când se colaborează cu Iugoslavia, se conclud tratate comerciale și acolo copii de la 4 la 8 ani stau în lagăre și în închisori, uitați de toată lumea și nimeni nu protestează? Ce fel de consecvență e aceasta!?"

Dumitrescu va scrie și va protesta, însă e datoria celor din comitet să o facă. „În țară toată lumea trebuie să colaboreze cu comuniștii. Dacă nu colaborezi, atunci ești împins la o parte, chiar dacă nu ești închis." Aici dna Dumitrescu, cu cunoscuta ei lipsă de tact, a intervenit: „Doar știe Iancu". Și adresându-mi-se: „Tu ai o rudă de a ta în guvern!".

Am rămas stupefiat. Am încercat să aflu despre ce e vorba. În fine, după o serie întreagă de întrebări și răspunsuri absurde, am reușit să aflu că ea se referea la Ciprian Rațiu, care se pare că la un moment dat a fost secretar general la Ministerul de Justiție. În orice caz, Ciprian Rațiu, deși îl cunosc, nu mi-e rudă, nici măcar de foarte, foarte, foarte departe.

Această absurdă altercație mi-a dat ocazia să pun o altă chestiune la punct. N-am făcut-o cu multă plăcere pentru că nu e

pentru prima oară când constat vederile rigide ale amiralului. Totuşi, [văzând] felul ritos în care a insistat să arate că toţi cei ce pot să lucreze în ţară trebuie să fie colaboratori sau comunişti, m-am hotărât să vorbesc, cu riscul de a o face în vânt.

„Este nedrept să acuzăm ţara întreagă de colaborare cu comuniştii, căci în definitiv, afirmaţiunea d-tale la aceasta se rezumă. Adevărat – toţi cei care au deţinut un post oarecare de importanţă în ţară înainte de 1945 nu pot să mai joace un rol decât dacă sunt colaboratori pe faţă. Mai mult, e adevărat că aceşti oameni nu-şi mai pot vedea de treabă decât dacă se arată favorabili regimului. Aceasta însă nu se aplică noii generaţii, care n-a făcut niciodată politică şi care şi-a terminat studiile după venirea regimului Groza. Să luăm exemplul fratelui meu, care e medic la Turda. Trebuie să urmeze nişte cursuri de îndoctrinare comunistă şi trebuie să asiste la diverse întruniri. Aceasta însă nu-l opreşte să-şi exercite meseria. Or, dacă ar fi considerat drept colaborator, nu cred că i-ar fi luat dreptul de vot aşa cum au făcut-o la ultimele alegeri. Şi apoi, toată lumea ştie că el îl ţine pe tatăl meu, care este judecat de Curtea Specială drept «inamic al poporului». Să nu aruncăm umbre asupra acestei generaţii, care trăieşte sub continuă teroare, pentru că ei vor fi chemaţi să elibereze România de mâine."

Sâmbătă, 23 iulie 1949

Biserica din Dôle e plăcută (secolul al VI-lea), aduce foarte mult cu Biserica Reformată din Turda. Acelaşi stil puţin greoi, dar impresionant prin simplicitatea lui. Coloanele interioare s-au retras deja la forma pur cilindrică, fără niciun ornament.

După-masă la Geneva. Ne-am oprit la Bossy. Şi el, şi soţia lui sunt foarte prietenoşi. Ea are întotdeauna aerul de [persoană] extrem de preocupată şi tristă, parc-ar fi copleşită de griji. După ce ceilalţi au plecat să facă ceva reparaţii la maşină, am rămas singur cu Bossy. El a insistat să stau, deşi avea un aranjament la

ceai la de Brie (contele de Brie, diplomat belgian, căsătorit cu o românca, Ghyka).

Diplomat experimentat, a căutat să afle cât mai mult fără a da prea mult în schimb. Am fost însă în gardă și i-am dat numai ce am vrut eu. Pentru ca să-i liniștesc orice suspiciune, am făcut puțin uz de tinerețea mea.

Am vorbit despre Viorel, despre care i-am spus că nu e republican așa cum se afirmă, ci pur și simplu e împotriva clicii din jurul lui, împotriva lui Lazăr. Bossy mi-a răspuns că Vergotti e acela care are puterea adevărată[1]. Lazăr e instrumentul acestuia din urmă. Vergotti ar fi un bun administrator, regele are lipsă de bani, iar Viorel e foarte apreciat. De curând Viorel s-a căsătorit cu o americancă avută și când regele și-a părăsit vila și s-a dus la socrul său în Danemarca pentru a face economii Viorel a închiriat vila regelui pentru uzul lui propriu, așa că regele nu trebuie să cheltuiască niciun ban. Ce poveste!

Am întrebat care e adevărul cu privire la prințul Nicolae. Mi-a confirmat că Nicolae se agită. A fost pe la diferite lagăre de refugiați români în Italia. Peste tot se pare că a fost primit cu strigăte de „trăiască regele"; l-au socotit emisar al lui Mihai! Bossy nu știa cine sunt sprijinitorii lui Nicolae, însă se pare că legionarii s-au angajat pe această cale.

[1] Începând din anul 1941, când a fost transferat la Casa Regală, maiorul Jacques M. Vergotti a fost permanent filat de către agenții Direcției Siguranței Generale și cei ai Serviciului Special de Informații pentru a se stabili cu precizie întâlnirile pe care le avea cu liderii opoziției. O notă a SSI întocmită la 17 septembrie 1947, intitulată *Maiorul Vergotti Jaques are puteri nelimitate la palat*, menționa că Vergotti se bucura de o mare atenție la palatul regal, „în calitate de prefect al palatului are conducerea întregii administrații și el singur aprobă toate fondurile pentru cheltuieli. De multe ori refuză fonduri chiar și mareșalului palatului sau șefului casei regale, generalul Niculescu C., cu care Vergotti nu este în termeni buni. Cu personalul superior din administrație maiorul Vergotti se poartă brutal, toți îi știu de frică și îl urăsc" (ACNSAS, fond Informativ, dosar 260384, f. 11).

Am discutat apoi despre legionari şi activitatea lor. I-am spus că m-am văzut cu Comaniciu la Paris şi am căutat să explic această apropiere a lui de mine (căci eu n-am căutat-o) drept un prim pas de apropiere faţă de Viorel (tinereţea mea nu-mi permite să cred că ei, legionarii, s-au apropiat de mine).

Am întrebat care e poziţia legionarilor în prezent. Simiştii se pare că s-au desfiinţat. Mi-a arătat un document de desfiinţare, semnat de Sturza şi Protopopescu, plin de contraziceri şi de pretenţii absurde. De exemplu: n-au fost niciodată totalitari, deşi se desfiinţează cu reprezentarea lor în comitetul naţional etc. „Mexicanii", Gârneaţă, sunt mai serioşi – ei lucrează în Italia, mai ales prin lagărele de exilaţi. (E interesant că aceasta confirmă zisele părintelui Leu.)

El singur a adus vorba despre Leu şi despre episcopia ortodoxă română. Eu am fost foarte circumspect. Am arătat doar că, deşi sunt unit, eu voi da tot sprijinul meu oricărei organizaţii care reprezintă un punct de raliere pentru români. Am adăugat că atât Leu, cât şi Gâldău par serioşi şi că am făcut impresie bună în Anglia. Am pomenit, doar în treacăt, că am auzit că totuşi ei au oarecare dificultăţi. Evident, n-am pomenit nicio vorbă despre legăturile mele cu Leu şi despre misiunea mea la Roma.

Mi-a vorbit din nou de rege şi de teoria care domneşte în jurul lui, că dacă se ţine la o parte de exilaţi e mult mai bine. Opinia exilaţilor n-are nicio importanţă. Mulţi dintre ei nu se vor mai întoarce niciodată şi apoi, cei rămaşi acasă în ţară, vor decide dacă se va reîntoarce pe tron. Cu cât se ţine mai departe de certurile şi discuţiile actuale, cu atât mai bine. Bossy are foarte mult tact. Vorbeşte liniştit şi nu prea mult. E inteligent şi nu caută să se impună. Îşi aşteaptă rândul şi întotdeauna, dacă ai răbdare, rândul îţi soseşte.

Duminică, 31 iulie 1949

Abia sosit în Roma, m-am dus la Institutul „Pio Romeno" să-l vedem pe părintele Cozma. Un om mic de statură, cu barba scurtă, ochi inteligenţi şi vioi. E la Roma din 1931. Mons. Tăutu,

pe care trebuia să-l văd, e plecat în Sicilia și nu se va întoarce decât peste trei zile, cel mai curând. Am fost foarte dezamăgit.

Luni, 1 august 1949

Părintele Cozma îmi telefonează. Cardinalul Tisserant[1], șeful congregației orientale, mă va primi azi-dimineață. Am sosit la Vatican, am fost ținut în așteptare o oră și cinci minute. Cum pentru mine așteptarea e cea mai mare tortură, a trebuit să-mi repet încontinuu că în diplomație – oficială sau neoficială – răbdarea și tactul sunt absolut esențiale. Chiar dacă am fost ținut în așteptare pentru a mi se arăta că Vaticanul nu consideră chestiunea părintelui Leu de foarte mare importanță, eu trebuie să intru la Tisserant cu cea mai perfectă grație.

Vizita mea încă nu fusese anunțată de la Londra. Tisserant m-a asigurat că, de multe ori, curierul diplomatic durează șase săptămâni. Am rămas foarte surprins și l-am asigurat că părintele Bede Winslow i-a scris. Pornit cu acest handicap, în plus, Tisserant evident obosit după o dimineață întreagă de audiențe și cu altă lume așteptând afară, conversația a mers foarte greu. Încetul cu încetul, s-a îmbunătățit. I-am vorbit de Leu, de personalitatea lui și de determinarea lui de a aduce Biserica Ortodoxă în sânul Romei. Tisserant mi-a spus că știa de la părintele Bârlea[2] că părintele Leu este bine dispus față de Vatican, dar nu știa de determinarea acestuia de a se uni.

I-am atras atenția că acesta este punctul principal al misiunii mele și că nu sunt autorizat să spun acest lucru decât lui și

[1] Eugène Gabriel Gervais Laurent Tisserant (1884–1972), preot catolic proeminent de origine franceză, cardinal. A îndeplinit funcția de secretar al Congregației pentru Bisericile Orientale între 1936 și 1959.

[2] Octavian Bârlea (1913–2005), preot de rit greco-catolic. A fost membru al Misiunii Vaticanului pentru refugiații din Germania și Austria și vicar general (1945–1952). Paroh al Parohiei Catolice Române de la Paris (1954) și șef al secției române de la Radio Vatican (1968–1973). A fost președinte fondator al Societății Academice Române.

Sfântului Părinte. Am adăugat că al doilea punct al misiunii mele este de a discuta metoda prin care să se aducă Biserica Ortodoxă Română în sânul Romei şi de a primi eventuale directive. Tisserant s-a grăbit să afirme că nu e vorba de a da directive unui episcop independent, îl vor sprijini însă.

Cum această declaraţie a fost exact ceea ce speram eu să provoc, am început să înşirui dificultăţile momentane ale părintelui Leu. Am vorbit de Gâldău, de Todericiu şi de atitudinile acestora, ambele nefaste. De Gâldău nu ştia, însă a fost furios pe chestia Todericiu. Cunoştea problema în întregime. Am adăugat că Todericiu afirmă că el nu ar fi declarat că „Biserica Ortodoxă e sfârşită". Tisserant a înlăturat remarca mea cu cuvintele: „*The new issue of* L'homme nouveau *shows that T. wrote the article himself. There can be no question any more about the authorship of his remarque*"[1]. Desigur, astfel de greşeli sunt foarte costisitoare şi va da instrucţii să nu se mai repete. Todericiu va pleca în curând în America.

Am vorbit de toate aceste chestii cu cardinalul Tisserant direct, deşi instrucţiile mele erau ca să le discut cu monseniorul Tăutu. Cred că am făcut bine. Tisserant era la curent cu aceste probleme şi rezultatele sunt pozitive. N-am crezut însă că e bine să discut chestiunea financiară în momentul de faţă, pentru că e mai bine ca profesiunea de credinţă a părintelui Leu să apară absolut dezinteresată.

Am urmat sugestia lui Father Bede Winslow şi l-am întrebat pe Tisserant dacă e bine ca părintele Leu să-l viziteze pe cardinalul Griffin – evident neoficial. Răspunsul a fost afirmativ.

În fine, am revenit la chestiunea audienţei mele la Papa, căruia trebuie să-i prezint un *aide-memoire*. Tisserant s-a arătat foarte binevoitor şi gata să găsească o soluţie. A insistat însă că, din

[1] „Noul număr al revistei *L'homme nouveau* arată că T. însuşi a scris articolul. Nu poate fi niciun dubiu în legătură cu paternitatea acestei remarci" (în lb. engl.).

moment ce vizita mea n-a fost anunțată, e imposibil să-l văd pe Papa, pentru că acesta nu știe absolut nimic despre această chestiune. Tisserant a auzit despre părintele Leu numai din raportul părintelui Bârlea. Altfel, nici el n-ar fi capabil să facă ceva.

A sunat să-i vie secretarul și i-a spus acestuia să aranjeze imediat o audiență pentru mine cu Cardinalul Terracini (ministrul de Externe al Vaticanului), pentru că e o chestiune importantă.

Eu ar trebui să fiu foarte, foarte satisfăcut cu rezultatul audienței. În definitiv, aș putea să fiu un impostor. Tisserant n-are nicio garanție. Cu toate acestea, trebuie să recunosc că sunt oarecum dezamăgit. Voiam să-l văd pe Papa și voiam să prezint mesajul lui Leu, care e foarte bine redactat. Sunt furios, mai ales, pentru că nu e vina mea. Eu am luat toate măsurile necesare ca lucrurile să meargă strună. E delegatul apostolic din Anglia care a încurcat treaba prin întârzierea trimiterii mesajului părintelui Bede.

După-masă, împreună cu Elisabeth, am vizitat orașul. Sunt așa de multe lucruri de văzut, încât e de-a dreptul grotesc să încerc să o fac în două zile. Seara am făcut un tur cu autobuzul. Foarte, foarte interesant, rezultatul însă nu poate să fie decât indigestie intelectuală.

Marți, 2 august 1949

Am primit un telefon să merg la Vatican în chestiunea mesajului pe care l-am adus. M-am dus cu mașina la părintele Cozma și apoi împreună am mers la Vatican. Am fost primiți de Mons. Felice – un om tânăr de cca 28 ani. S-a scuzat, dar m-a asigurat că e imposibil să-l văd pe secretarul de stat. În schimb, s-a oferit să predea el mesajul pe care l-am adus. La rândul meu i-am mulțumit pentru amabilitate și m-am arătat gata să-i predau mesajul, dar am insistat că nu pot să o fac pentru singurul motiv că n-am autorizație. Eu sunt doar un instrument. Cred că a înțeles și ne-am despărțit în termeni foarte buni, deși am văzut broboane de sudoare pe fața lui.

M-am decis să las mesajul pentru Papa în mâna lui Tisserant. Îl voi lăsa într-un plic închis părintelui Cozma. De asemenea, voi lăsa un plic pentru Mons. Tăutu.

Lui Tisserant îi voi scrie următoarele:

Stimate Cardinale Tisserant,

Un ghinion teribil m-a urmărit în decursul vizitei mele la Roma. Sper doar să nu prevestească nimic rău pentru rezultatele finale ale cauzei care m-au adus aici.

Oricum ar fi este evident acum că nu voi fi în stare să înmânez mesajul meu. Aş putea apela la Dvs. cu rugămintea expresă să o faceţi Dvs. personal? Sper că înţelegeţi că nu am autoritatea să o las în mâinile altcuiva.

În sfârşit, aş dori să vă mulţumesc pentru că m-aţi primit şi că aţi încercat să mă ajutaţi să-mi îndeplinesc misiunea în ciuda faptului că scrisoarea din Anglia nu a sosit încă. Până la urmă, aş fi putut fi considerat un impostor.

Al dumitale devotat,
I.R.

În scrisoarea pentru Mons. Tăutu voi alătura originalul instrucţiunilor mele de la Leu.

Strict Confidenţial

Italia
Monseigneur Tautu
Chiesa Romena, Piazza delle
Cappelle, 72B, Roma

Mesaj de la P.S. Episcop V. Leu

Mulţumiri pentru dragostea, atenţia, încurajarea şi încrederea cu care l-a onorat pe Păr. Leu.

Rugămintea e să se insiste pentru ridicarea opririi colitur-ghisirii preoţilor uniţi şi ortodocşi. Să se dea dispoziţii categorice preoţilor români să nu se mai repete greşeala Pr. Todericiu din Paris.

Dat fiind situația obligatorie de a conlucra (P.S. Leu) pentru un moment cu Pr. Gâldău, care are vechi prejudecăți față de Biserica Catolică, rog ca eventualele neînțelegeri, confuzii sau poate intrigi să-mi fie imediat comunicate personal pentru clarificare.

Cu toate că Biserica Ortodoxă Română de dincoace de Cortina de Fier are un fond de circa 30 000 dolari strânși prin colectă publică de Bisericile Ortodoxe Române din America, sumă predată Consiliului Ecumenic pentru a fi înmânată Bisericii Ortodoxe Române din Apus, totuși dintr-un calcul politic, suma este reținută și se încearcă să nu fie predată imediat Episcopatului, ci administrată direct de Biserica Anglicană, impunând anumite restricții. Să se întrebe dacă în cazul când s-ar persista în această atitudine de către Biserica Anglicană, nu s-ar putea obține un împrumut de la Roma pentru primele cheltuieli, deplasări și începuturi de activitate episcopală.

Nu în ultimul rând, rugămintea să se trimită neapărat un preot unit la Kinz, precum s-a promis.

Marți, 9 august 1949

Din nou în Anglia. Părintele Leu a venit să mă vadă la apartamentul nostru din Londra. I-am povestit totul, fără reticență sau exagerare. S-a arătat foarte mulțumit de rezultatul misiunii mele. La rândul lui, mi-a povestit ultimele evenimente, ce-l interesează direct.

Nu demult Woddams l-a chemat și i-a arătat o colecție de documente. Primul era o declarație semnată de Gâldău, Preda și Lucaciu, că se constituie în Consiliu Spiritual. Pretindeau că-i reprezintă și pe alții. Leu a căutat să afle dedesubturile și a văzut că e vorba de organizarea unei episcopii românești rivale. Puiu acceptase să ia conducerea. Rezultatul: Preda, la cererea lui Leu, a arătat că el nu semnase.

Adina a fost imediat trimisă la Lugano la Puiu. Se pare că apele s-au liniștit din nou. Puiu va face o nouă cerere de intrare în Anglia. George Emil i-a promis că o va sprijini.

Leu voia să ştie de la mine dacă Iliescu se va ţine de cuvânt şi dacă intervenţia lui va fi suficientă. Am răspuns de aşa manieră încât să nu mă angajez complet pentru vreo opinie. Nici da, nici ba.

Iliescu a văzut-o pe regină şi a marcat ruptura lui cu republicanismul lui Tilea prin articolul din ultimul număr al *Făcliei*, intitulat „Regele". Regina e convinsă acum că l-a câştigat pe Iliescu.

Leu a aranjat un interviu şi pentru prof. Nandriş. M-a amuzat să-l aud pe Leu vorbind la telefon cu Nandriş şi dându-i acestuia o lecţie foarte subtilă, dar foarte drastică: „Să ştiţi că am reuşit să vă aranjez interviul, dar a fost nevoie de multe insistenţe. Lumea şi M[ajestatea] S[a] sunt pornite împotriva dv. Vă consideră un om care caută să distrugă orice iniţiativă şi orice efort constructiv. Fiţi cu băgare de seamă şi cu modestie. Nu vorbiţi pe nimeni de rău". Ca unui copil mic!

Din discuţia cu Leu, a reieşit că Nandriş e unul dintre acei care au căutat să se opună formării episcopatului. Am vorbit din nou de Tilea. Regina ar fi spus că dna Schwartz e pentru Tilea în mic ceea ce a fost dna Lupescu pentru Carol în mare. Tilea ar fi bine să joace din nou un rol, dar trebuie să o lase pe această femeie. Cu ea, el nu mai poate să ajute ţara, ci numai să strice.[1]

Regina, pentru că n-a primit încă bani, crede că intervenţia lui Tilea este de vină. I-a cerut lui Leu, în mod expres, să îl aducă pe Tilea din nou să fie un sfetnic al tronului şi să-l separe de

[1] Printre declaraţiile sale, episcopul Vasile Leu, răpit din Viena şi anchetat de Securitate în România, a menţionat şi opinia negativă pe care a avut-o faţă de concubinajul lui Tilea. Leu a declarat că Viorel Tilea „într-un voiaj de agrement pe care l-a făcut în America, a cunoscut o americancă căsătorită – dna Schwartz (evreică) cu care s-a reîntors în Anglia. Această mezalianţă i-a închis uşile la aproape toţi vechii lui prieteni din aristocraţia engleză, iar colonia română din Londra, demonstrativ, îl boicotează. La insistenţele prietenilor şi îndeosebi dându-şi seama de greaua atmosferă care şi-a crease în cercurile engleze, a consimţit să se despartă de dna Schwartz care s-a întors în America" (ACNSAS, fond SIE, dosar 106, vol. 1, f. 95).

dna Schwartz. Leu mi-a cerut să-i aranjez o întâlnire cu el. Am telefonat imediat și Viorel a fost de acord, în principiu. Urmează să-l văd mâine aici în Londra.

Urmează să aranjez pentru Leu o întrevedere cu cardinalul Sutton. Leu ține foarte mult ca eu să o văd pe dra Paraschivescu, care e așa de entuziastă pentru Roma, încât mai mult strică decât ajută. Seara i-am dat un telefon lui Viorel. A fost extrem de rece și de circumspect. Pe Leu nu-l poate vedea mâine pentru că nu sosește după ora 13. Nu mi-a spus nimic de întâlnirea noastră, am interpretat că nu vrea să mă vadă.

Iliescu la telefon. L-a văzut pe Viorel și pare mulțumit de intervenția mea. Titinica și dna Schwartz, se pare, au avut o mică altercație pe chestia monarhiei românești.

George Emil evident suferă din cauza indiferenței lui Tilea. Se arată însă mulțumit cu progresul *Făcliei*. Ține foarte mult la colaborarea mea. „Când voi fi prim-ministru, te voi face ministru de Externe." Eu nu prea cred că George Emil va fi vreodată prim-ministru în țara românească, dar aprecierea lui e măgulitoare. În orice caz, eu – potrivit principiului meu din totdeauna – sunt gata să lucrez cu partea bună a fiecărui om. Și George Emil, în ciuda multelor defecte și lipsuri, are și unele calități ce nu pot fi neglijate. E patriot, e muncitor și e inteligent. Mi-a cerut să-i scriu pentru numărul viitor al *Făcliei* despre adunarea de la Strasbourg.

Sâmbătă, 10 septembrie 1949

După-masă, părintele Leu îmi telefonează de la Londra. Vrea să mă vadă. I-am spus că sunt extrem de ocupat și că mi-e imposibil să merg la Londra. „Știu că ești ocupat și că ai nevoie de liniște. Tocmai de aceea nu te-am deranjat până acum. În ultimele zece zile s-au întâmplat atâtea lucruri, încât evenimentele mă depășesc. E absolută nevoie să stăm de vorbă. N-aș vrea să iau vreo hotărâre fără să te consult. Mai mult nu pot să-ți spun prin telefon."

Am aranjat să vină aici, la Fairfield. Curând după ce a sosit, mi-a povestit totul. Acum vreo câteva luni, Urdăreanu a fost la Paris şi a cerut părintelui Martinian să-l cunune pe regele Carol al II-lea cu Elena Lupescu. La început Martinian a refuzat, dar după ce a obţinut asigurarea autorităţilor franceze că n-au nimic împotriva, s-a dus la Madrid (sau Lisabona?) şi i-a cununat. Întors la Paris, a făcut marea gafă să-l pomenească în slujbă pe regele Carol şi pe principesa Elena la un loc cu restul familiei regale. Scandal. Un fost ofiţer de marină l-a apostrofat chiar în mijlocul slujbei. Leu, când a auzit de această chestiune, i-a telefonat la Paris şi i-a cerut să nu se mai amestece în treburile dinastiei şi să fie mai precaut. Martinian a înţeles acest lucru şi duminica următoare nu s-a mai repetat performanţa.[1]

Adina Iliescu, trimisă de Leu, s-a dus la Ingano, la Visarion Puiu. Au discutat chestiunea părintelui Leu, iar Puiu a căzut de

[1] În anul 1948, românii ortodocşi din Franţa au încercat să organizeze Episcopia Ortodoxă Română din Europa Apuseană, cu sediul în Paris şi sub jurisdicţia Sinodului Ortodox Rus din afara graniţelor, cu scopul de a contracara acţiunile regimului comunist de la Bucureşti de a controla biserica din Paris. Episcopia înfiinţată la Paris a avut drept obiectiv cuprinderea tuturor comunităţile româneşti din Occident, dar nu a reuşit să-şi atingă scopul din cauza conflictelor care au avut loc în interiorul comunităţii. Unul dintre aceste conflicte s-a petrecut în august 1949, când Martinian Ivanovici a invocat la sfârşitul unei slujbe numele lui Carol al II-lea şi al Elenei Lupescu. Unii dintre credincioşi au fost revoltaţi, astfel că un consiliu spiritual format din mai mulţi preoţi români din Franţa au solicitat mitropolitului Visarion Puiu preluarea bisericii, acesta fiind prelatul cel mai înalt în rang aflat în exil. Ivanovici s-a opus, iar la 4 septembrie 1949 un grup de legionari au luat cu asalt localurile bisericii. Câteva zile mai târziu, poliţia franceză a intervenit şi a închis biserica pentru o perioadă. În 1950, Sinodul BOR şi patriarhul Justinian Marina l-au caterisit pe mitropolitul Visarion Puiu din cauza eforturilor acestuia de a crea o episcopie ortodoxă a românilor din Occident. Mai târziu, la sfârşitul anilor 1950, Visarion Puiu şi-a schimbat radical poziţia în favoarea integrării bisericii din Paris în BOR. Astfel, în iunie 1958, Visarion Puiu a fost înlocuit cu preotul Vasile Boldeanu.

acord să vină în Anglia fără întârziere. A semnat o nouă cerere pentru viză pe care Adina a adus-o în Anglia direct. Viza s-a acordat imediat și s-a făcut loc Episcopului Puiu să stea la „mânăstirea engleză".

Cam o săptămână după aceasta, Leu primește o scrisoare de la Puiu în care acesta din urmă îi mulțumește pentru toate eforturile și pentru toată prietenia ce i-a arătat-o, însă pentru moment nu poate veni în Anglia. Ministrul de Externe al Franței i-a trimis o invitație directă să meargă la Paris ca să reorganizeze Biserica Ortodoxă de acolo.

La Paris, a doua duminică după ce Martinian încetase să-l pomenească pe Carol, biserica era plină de necunoscuți. Martinian auzise că se pregătea ceva împotriva lui de către legionari, așa că a dat știrea în țară. În consecință, la slujbă biserica era plină de două tabere: una mai mare, legionari simiști, mulți abia veniți din Germania, și una mai mică, membrii comitetului parohial și alți „democrați".

În mijlocul slujbei, un anume preot Preda s-a dus în fața altarului și a citit un act de caterisire (răspopire) dat de Visarion Puiu împotriva lui Martinian. Tămbălău nemaipomenit. Au intrat în altar, au rupt veșmintele de pe preot, au răsturnat potirul și l-au bătut pe Răutu și pe alții.

Răutu a reușit să iasă din biserică și a telefonat la poliție după ajutor. Arestări, restabilirea ordinii și un polițist în gardă să-l păzească pe Martinian, care acum împărtășește casa parohială cu noul preot, numit de Puiu, Grațian. Câteva zile mai târziu, colonelul Lupoaia a intrat în casa parohială și a administrat o nouă bătaie părintelui Martinian.

Iliescu e la Paris. Îl așteaptă pe generalul Rădescu, căruia îi va servi drept șef de cabinet. Cum în ultimul timp Iliescu s-a arătat foarte bine intenționat față de biserică și de Vasile Leu, acesta din urmă i-a cerut să se informeze despre această chestiune. Iliescu l-a văzut pe Puiu de două ori, iar Puiu i-a afirmat că el a venit cu

aprobarea directă a lui Schuman, că are sprijinul direct al Consiliului Religios al lui Schuman şi că el e pentru unirea Bisericii Ortodoxe Române cu Roma. Tisserant şi Episcopul Parisului sunt complet de acord cu acţiunea lui. Urmează să hirotonisească de episcop pe părintele Boldeanu[1].

Boldeanu e legionar, are veleităţi de a fi conducătorul Legiunii, chiar peste capul lui Sima. Trecutul lui nu e tocmai savuros. Deşi era preot-călugăr de mânăstire, s-a căsătorit şi a fost adus de legionari la Bucureşti. În timpul rebeliunii din ianuarie 1941 se pare că a jucat un rol important; umbla peste tot în cămaşă verde, înarmat cu revolver.

Informaţia lui Leu este categorică. În cursul săptămânii care a urmat vizitei Adinei la Lugano, părintele Bârlea l-a vizitat pe Puiu. De asemenea, încă cineva trimis de la Roma. Un oarecare legionar, Olteanu, fost ortodox, astăzi unit, a jucat şi el un rol important în toată afacerea aceasta. Eu îl cunosc pe Olteanu şi ştiu că el a lucrat mână în mână cu Tisserant pentru ajutorarea românilor refugiaţi în Italia.

În fine, îmi aduc perfect de bine aminte că ultima seară la Roma, când am luat cina cu Cozma şi Bârlea, acesta din urmă a ţinut foarte mult să ştie toate detaliile hirotonisirii părintelui Leu. Crezându-l prieten de absolută încredere – căci aşa mi l-a prezentat părintele Leu însăşi –, i-am spus că totul e aranjat ca Puiu să vină în Anglia şi să-l hirotonisească pe Leu.

---

[1] Vasile Boldeanu (1902–1992), preot ortodox. A fost închis de mai multe ori din cauza activităţii sale legionare. În timpul guvernării legionare a fost angajat la secretariatul Mişcării Legionare, iar după rebeliunea legionară din ianuarie 1941 a fost din nou arestat. A evadat şi a reuşit să părăsească România, stabilindu-se în final în Franţa, după ce a petrecut anii războiului în Germania şi Austria. La Paris a devenit paroh al Bisericii Ortodoxe. Boldeanu, deşi fost legionar, a fost primit de credincioşii din Paris şi s-a dovedit a fi preotul care a blocat, în perioada 1953–1954, dar şi mai târziu, în anii 1970, încercările de destabilizare a bisericii făcute de regimul de la Bucureşti cu scopul readucerii bisericii sub ascultarea Patriarhiei române.

Singura concluzie pe care o pot trage din toate astea, e că imediat ce Vaticanul a auzit că totul e aranjat pentru înălțarea lui Leu la episcopat, s-a hotărât să o împiedice. Aceasta foarte probabil pentru că Tisserant, care trebuie să aibă încredere absolută în Olteanu, a ascultat sfaturile acestuia. Fiind legionar, Olteanu preferă să-l vadă pe Boldeanu episcop mai degrabă decât pe oricine [altcineva] (Boldeanu, foarte probabil – deși chestiunea unirii cu Roma nu-l interesează în fond –, a promis să se unească). E evident un drum ușor spre putere – săraca putere de exilați!

Tragedia e că toate acestea sparg unitatea românilor exilați – deja rău compromisă – și că vor compromite, *à la longue* („în timp" – *n. ed.*), unirea cu Roma.

Duminică, 11 septembrie 1949

Am discutat aproape ziua întreagă. Mi-a vorbit mult despre viața lui, despre familia lui și foarte, foarte confidențial despre procesul de spionaj pe care i l-a făcut Antonescu, pe urma căruia a fost condamnat la 4 ani închisoare (făcuți pe front pentru „reabilitare").

A vrut să știe de toate și despre toți. Am refuzat cu îndârjire – deși, sper, fără a-l antagoniza – să-i dau informații care ar putea intra în categoria „bârfeli".

Mi-a redat discuția și cearta dintre amiralul Dumitrescu și Iliescu. O tragedie. Oricare e adevărul și unul și altul ar trebui să fie mai înțelepți. Amiralul voia să-l provoace la duel pe Iliescu. În cele din urmă s-a mulțumit să-i facă un proces de calomnie. Adina se pare că a făcut o serie de greșeli în această chestiune, pentru că ea a fost aceea care i-a comunicat lui Dumitrescu afirmațiile Titinicăi și ale lui George Emil. Se pare că Adina ar fi afirmat că Tilea „merită palme" pentru ceea ce a făcut aici, în Anglia, în timpul războiului. Iliescu i-a luat apărarea lui Viorel și i-a amintit Adinei toate serviciile pe care i le-a făcut și ei, și mamei ei.

Inevitabil, am revenit apoi la chestiunea Paris şi ce e de făcut. Mi-a afirmat că Ben Dakin e trimis la Paris neoficial, dar cu instrucţii precise, de către Biserica Anglicană, să-l aducă pe Visarion Puiu aici şi în orice caz să împiedice formarea episcopatului.

M-a întrebat cum văd eu situaţia şi ce trebuie de făcut. I-am răspuns că mai întâi de toate trebuie să stabilim cât de serioasă e situaţia. Informaţiile pe care le are sunt grave. Totuşi, ele nu sunt suficiente pentru a dovedi că Puiu într-adevăr e hotărât să facă episcopatul. Trebuie să ne dăm seama că tot scandalul de la Paris, deşi e foarte tragic pentru români, dacă nu duce la ridicarea unui legionar în scaunul episcopal, nu e grav. Toţi oamenii care au luat parte în această afacere vor ieşi compromişi sau cu prestigiul scăzut.

Al doilea, dacă ne hotărâm că e într-adevăr foarte serios şi Puiu e hotărât să facă un episcopat, trebuie să stabilim care este forţa din spatele lui. Trebuie să căutăm sursa acţiunii prezente.

Impresia mea este că, deşi Puiu stă la o mânăstire catolică, e vorba de o acţiune pornită şi condusă de către oameni de mâna a doua: de către Olteanu, Vuia, poate Bârlea, care au reuşit să-l convingă pe Visarion Puiu şi apoi şi pe consilierul religios al lui Schuman că Tisserant şi-a dat aprobarea formală şi că sprijină acţiunea prezentă. Evident, s-ar putea să fie acţiunea premeditată şi bine pregătită a Vaticanului. S-ar putea ca Tisserant singur să fi luat această decizie şi să fi dat instrucţiunile necesare să fi trimis aceşti oameni mărunţi la treabă.

Acestea sunt posibilităţile. Acţiunea noastră trebuie să progreseze treptat, ca să le putem elimina rând pe rând. Leu voia ca eu să plec la Paris imediat şi să vorbesc cu consilierul tehnic religios şi cu Schuman.

Mai întâi, e situaţia serioasă?

— Da, e foarte serioasă. Iliescu a confirmat că Puiu vrea să-l facă pe Boldeanu episcop.

— În cazul acesta trebuie să se facem toată presiunea de care suntem capabili, prin români şi prin Biserica Anglicană. Eu,

evident, nu trebuie să apar nicăieri, dar dacă vrei, voi merge și eu la Paris și-l voi vedea pe Rădescu. Să se arate românilor care pot să-l influențeze pe Puiu că e o calamitate națională dacă șeful spiritual al românilor din exil este legionar pragmatic.

[Am spus:]„Biserica Anglicană și ea trebuie să preseze și să contracareze acțiunea așa-zisă catolică. E interesul lor, al englezilor, să aibă episcop român aici în Anglia. Nu aduce alt argument. Acesta e suficient. E vina lor că episcopatul nu s-a format încă; e vina lor că toate aceste tulburări s-au ivit. Acum să liniștească lucrurile. Eu cred că o vor face. Dacă V. Puiu e influențat doar de acești oameni mărunți – ceea ce eu cred să fie adevărat –, atunci în fața atitudinii hotărâte de opoziție a lui Rădescu, bisericilor anglicane etc., se va opri."

„Dacă însă nu se oprește, atunci e clar că într-adevăr Puiu are sprijinul complet al Vaticanului. Cu Roma în spate, cred că ar îndrăzni să se opună și românilor exilați, și bisericilor anglicane. În acest caz, singurul mijloc de a opri numirea lui Boldeanu ar fi printr-o acțiune directă și hotărâtă la Vatican. Schuman și chiar și consilierul lui religios nu pot fi influențați de către mine sau de către vreun alt exilat – oricât de important ar fi el. Dacă acțiunea este pornită de Vatican, atunci numai Vaticanul poate să o oprească. În această situație eu sunt dispus să merg la Roma și să discut întreaga chestiune."

Această explicație cred că l-a liniștit. Când i-am tradus articolul din *Manchester Guardian* (10 septembrie 1949) și i-am arătat cum se compromit toți cei ce sunt amestecați în această afacere, Leu s-a liniștit.

Voia să știe dacă e bine sau nu să facă o declarație de denunțare a mașinațiunilor Vaticanului, pe care i-o cere Biserica Anglicană.

N-am forțat nota deloc și opinia mea a fost dată, pe cât posibil, în mod indirect; omul trebuie să fie lăsat să facă ce vrea el! I-am indicat însă în mod neechivoc că dacă aș fi în locul lui eu n-aș declara nimic de ce mi-ar fi rușine mai târziu. Aș explica

englezilor că eu înţeleg să apăr anumite principii româneşti, în orice condiţii (unitatea românilor, a tuturor românilor – deci nu pot denunţa Vaticanul când o parte însemnată de români sunt catolici). Nu m-aş amesteca într-o murdărie. Prin aceasta nu mi-aş strica numai mie, dar şi eventualei episcopii româneşti, a cărui cap desemnat sunt deja.

Nu mi-aş tăia legătura cu continuitatea sacerdotală românească. Dacă l-aş denunţa pe Puiu, mi l-aş face duşman. Astăzi el mi-e prieten, deşi e pentru moment sub influenţa unor oameni nescrupuloşi. Dar Puiu e un om bătrân, se va întoarce. El e singurul care poate să-mi confere continuitatea. Nu aş înstrăina pe nimeni – pe niciun preot român – în mod formal. O declaraţie a mea i-ar înstrăina pe Boldeanu, pe Graţian etc., aceşti oameni nu-mi sunt prieteni, dar nu-mi sunt duşmani.

În fine, e interesul Bisericii Anglicane, care – oricât de nedemn sunt eu – m-ar accepta drept şef spiritual al ortodocşilor români din exil, să îmi întărească poziţia, nu să mi-o slăbească. Ei pot să preseze să oprească acţiunea contemplată de Puiu. Să nu mi-o ceară însă mie să o fac. Cu cât reuşesc mai bine să mă păstrez deasupra acestor certuri meschine şi degradante, cu atât voi fi mai capabil să servesc interesele românilor, dacă voi fi chemat vreodată să o fac.

A fost extrem de mulţumit cu această atitudine. A insistat să mă duc să-l văd pe Rădescu săptămâna viitoare. I-am spus că o voi face cu cea mai mare plăcere dacă Rădescu mă cheamă. I-am spus, drept încheiere, că după părerea mea niciun episcop nu va fi numit la Paris. Dar chiar dacă aceasta s-ar întâmpla, după scandalurile actuale, aceasta nu-i va strica lui. Ce autoritate ar avea un astfel de episcop? Cine-l va respecta?

Luni, 26 septembrie 1949

Adina a venit vinerea trecută pe 23 septembrie şi a stat până aseară. E foarte alarmată. Amiralul a început un proces

de calomnie împotriva Ilieștilor. Adina va fi citată drept martoră. Evident situația nu-i convine. Vrea să vorbesc eu cu Iliescu și să caut să obțin o scrisoare din partea acestuia, că el își cere scuze amiralului pentru cele afirmate. I-am promis că voi face tot ce-mi stă în puteri, dar am avertizat-o să nu-și facă prea mari speranțe.

Mi-a vorbit apoi de dezamăgirea pe care a avut-o cu Gâldău și cu Leu. Gâldău e cel mai rău dintre ei, dar amândoi sunt complet lipsiți de scrupule. Leu i-ar fi spus, printre altele, că a făcut o achiziție minunată în mine! Apoi, că atunci când încă erau în Austria, Leu i-a dat dezlegarea lui Gâldău de a se culca cu Adina odată ce sunt veniți aici în Anglia. Gâldău a încercat să-și execute programul!

Cea mai mare dezamăgire cu Leu însă a fost pe chestiunea amiralului Dumitrescu. De unde Leu era un devotat al amiralului, de unde amiralul urma să devină șeful unei grupări de foști combatanți români în străinătate – pornită de către „locotenent-colonelul Protoiescu Leu", dintr-odată Leu s-a dat de partea lui Iliescu. Adina explică acest lucru – Leu i-ar fi spus-o el însuși, într-un moment de sinceritate – prin faptul că Iliescu îl ajută pe Leu să devină episcop, iar Leu îl ajută pe Iliescu să ia locul lui Lazăr la Curtea Regală! (Aceasta e ambiția momentană a lui Iliescu). Din moment ce Iliescu e pornit împotriva amiralului, Leu a fost gata să-l sacrifice de dragul satisfacerii ambițiilor lui proprii.

Atacul vehement al lui Iliescu împotriva lui Dumitrescu se explică, după Adina, foarte ușor. Prin Leu, Iliescu a auzit că amiralul urmează să devină șeful acestei noi grupări a românilor din exil. Imediat a pornit o acțiune de defăimare pentru a fi sigur că nu-i va lua-o înainte. Ea, Adina, îl crede pe Iliescu capabil de orice și de o ambiție bolnavă.

Am vorbit mult și despre români în general. I-am amintit că eu cred într-un exil lung și că marea majoritate din acești oameni

care se zbat acum vor dispărea sau se vor epuiza. Numai cu oameni gata să sacrifice interesele lor personale pentru țară putea-vom să servim interesele neamului și să-i eliberăm pe cei subjugați astăzi rușilor.

Adina a ripostat că astfel de oameni nu sunt sau sunt extrem de puțini. I-am amintit vorbele marelui patriot ceh, Palacký, care la o întrunire a mișcării de reînviere a națiunii cehe a zis: „Dacă s-ar prăbuși plafonul în momentul de față, reînvierea cehă ar fi terminată!" Și cu toate acestea cehii au reînviat. Nu ne trebuie oameni mulți. Ne trebuie oameni buni, capabili să scrie și să se sacrifice pentru idealul de țară.

De asemenea, i-am amintit că întotdeauna trebuie să lucrăm cu oameni așa cum sunt ei. Pentru că Leu și Gâldău nu s-au dovedit să fie așa de buni cum s-a așteptat Adina, aceasta nu însemnă că trebuie să-i abandonăm acum complet. Avem nevoie de ei, chiori, șchiopi cum sunt. Va trebui doar să fim mai cu grijă în viitor.

Sâmbătă, 1 octombrie 1949

Adina îmi telefonează că amiralul Dumitrescu a acceptat această soluție – nu fără insistențe peste insistențe.

Duminică, 2 octombrie 1949

O întâlnesc pe Adina la Hounslow West Station. E foarte îngrijorată și îmi cere să iau eu responsabilitatea pentru inițiativa „împăcării". Am acceptat cu plăcere!

Luni, 3 octombrie 1949

Adina îmi telefonează să-mi spună că Iliescu a primit scrisoarea de la avocatul lui Dumitrescu. În loc să răspundă așa cum ne-am înțeles, i-a scris amiralului că el nu înțelege de ce acesta îi scrie prin avocat și-l amenință cu proces de calomnie. Încerc să-i telefonez lui Iliescu pentru a afla explicația acestei întorsături, dar nu primesc niciun răspuns.

Marți, 4 octombrie 1949

Dimineața de tot telefonez lui Iliescu. Mi-a spus că e pe drum spre avocatul său și că se va opri la mine la apartament. La 10 sosesc amândoi, George Emil și Titinica. Îmi dau să citesc toată corespondența. Avocatul lui Dumitrescu le-a scris să admită și să retracteze totul, să dea trei documente, să-și ceară scuze prin semnarea unui formular gata bătut la mașină și să promită că nu vor mai repeta aceste calomnii în viitor. Iliescu a refuzat complet această soluție. L-a înfuriat, mai ales, faptul că i s-a cerut să răspundă în 48 ore.

Titinica mi-a cerut să merg la amiral și să-i spun că toată chestiunea e o furtună într-un pahar cu apă și să cer ca el să se întâlnească cu Iliescu, cu sau fără martori, cum preferă. Ea e convinsă că dacă se vor întâlni, totul se va putea explica și chestiunea se va închide. Am telefonat amiralului și l-am invitat cu dna Dumitrescu să ia cina cu noi. Ne-am întâlnit seara și am mers împreună la Étoile. După cină, în drum spre casă, i-am predat mesajul Titinicăi și lui George Emil. Răspunsul a fost așa cum m-am așteptat: „N-am ce să vorbesc cu el. Eu am făcut tot pentru a-i da ocazia să retracteze. Întâi prin Adina, apoi prin Leu și acum vreo două zile prin avocat. Dacă vrea să închidă chestiunea să-și ceară scuze. Eu n-am făcut sau vorbit vreodată ceva împotriva lui Iliescu. Dimpotrivă. Nici n-am avut vreodată vreo discuție. M-am întors din Iugoslavia și deodată – ca din cer – îmi cade această găleată cu calomnii în cap. Fără ca el să fi făcut ceva, aceasta nu se putea porni. El trebuie să o închidă".

Miercuri, 5 octombrie 1949

Telefonez lui Iliescu. Vorbesc cu Titinica, îi spun că amiralul n-are absolut nimic împotriva lui Iliescu și că din afirmația lui el e gata să închidă chestiunea dacă Iliescu își cere scuze. Titinica m-a ascultat și mi-a spus că dacă amiralul îi scrie ei o scrisoare în care îi cere o explicație pentru ce i-a dat pe mâna avocatului, ea e

gata să-şi ceară scuze şi se face parte să-l facă şi pe George Emil să iscălească. I-am spus că ar fi bine să discutăm totul, în termeni preciși, căci altfel eu nu pot să procedez mai departe. Ne-am dat rendez-vous la Forum Club, la ora 11.

La Forum toți suntem punctuali. Discutăm formula prezentată de Titinica (bătută la mașină). Am sugerat doar două modificări: ca scrisoarea să fie adresată lui Iliescu direct, drept răspuns la scrisoarea acestuia de sâmbătă, 1 oct. În felul acesta, nu se va putea spune că amiralul face din nou primul pas. Şi am schimbat expresia „nemulțumiri" în răspunsul pe care urmează să-l dea Ilieştii cu cuvântul „ofenseze".

Au acceptat amândouă modificările. Iliescu a avut două ieşiri, că el nu semnează şi s-a jurat „pe mormântul mamei lui" că divorțează de Titinica dacă ea semnează! Apoi, s-a lăsat convins şi mi-a dat cuvântul că dacă aduc scrisoarea amiralului, va semna. Am căzut de acord ca eu să le predau scrisoarea amiralului doar în schimbul scrisorii lor. Ataşez scrisoarea respectivă:

Dle Iliescu,

Am primit scrisoarea d-tale. Am procedat în felul acesta pentru că mi s-a comunicat de către dra Iliescu că atât dvs., cât şi soția dvs. v-ați exprimat în termeni defavorabili la adresa soției mele şi a mea.

Trebuie să vă mărturisesc că am fost adânc ofensat şi că prima mea mişcare a fost să mă adresez justiției. Gândindu-mă însă că suntem o mână de români în străinătate, unde avem probleme mai grave de soluționat în aceste timpuri grele, sunt gata să trec cu buretele peste acest incident şi să uit totul dacă mă asigurați că regretați cele întâmplate.

Domnule amiral,

Am primit scrisoarea dvs.

Trebuie să vă spun de la început că nu-mi amintesc să mă fi exprimat în niciun fel defavorabil la adresa soției dvs. şi a dvs. către dra Iliescu.

Sunt însă de acord cu dvs. în întregime că în timpurile grele prin care trecem cu toții acum, forțele noastre trebuie îndreptate către un scop mai înalt decât să ne producem nemulțumiri unui altuia.

Ca atare, dacă acest fapt va da satisfacție și dacă sunteți gata să închideți incidentul, eu vă asigur că regret dacă spusele mele ar fi putut fi interpretate în așa fel încât să vă ofenseze.

Am mers apoi cu toții la Victoria și eu am luat trenul de 11.48 pentru Salfords. La Salfords, am fost primit de către amiralul cu prietenia de întotdeauna. I-am explicat misiunea mea, i-am citit formula sugerată și am insistat în a arăta efectele acestui proces, chiar dacă-l câștigă (publicitate în ziare, cheltuieli, scandal etc.). Mi-a spus, emoționat, că el e politician, că aici suntem într-o țară civilizată și că el nu poate să accepte o soluție de compromis acolo unde onoarea lui e atinsă. Soluția propusă de mine e un compromis, pentru că Ilieștii își cer scuze, dar nu recunosc că l-au calomniat. Ei pot să închidă chestiunea prin recunoașterea calomniilor, predarea documentelor și promisiunea că nu vor mai repeta aceleași calomnii în viitor. Nimic mai puțin nu-i ajunge. Am văzut că totul e în zadar și că amiralul e hotărât să meargă până în pânzele albe. E conștient de riscul pe care-l ia, dar e gata să se sacrifice pentru a-și salva onoarea. Nu pot decât să-l admir! Se pare că afirmațiile Ilieștilor sunt insulte grosolane și murdare. Se pare că Adina nu a inventat nimic, ci dimpotrivă, a fost fidelă adevărului, pentru că Iliescu a făcut aceleași afirmații în fața părintelui Leu.

În tren spre St. Helens am scris câteva rânduri Titinicăi și Adinei, exprimând regretul meu că n-am reușit să împac lucrurile și că mă văd nevoit să mă retrag din toată afacerea aceasta nefericită.

Joi, 20 octombrie 1949

La Londra. Adina vine să mă vadă. Îmi povestește cum l-a văzut pe Viorel la apartamentul lui Radu. Viorel a apostrofat-o:

„De ce te faci procuror general? Ce nevoie ai avut tu să spui amiralului ceea ce ai auzit la Iliescu în casă?".

La insistențele Adinei, Radu a acceptat să vorbească cu Iliescu. Acesta din urmă însă nu l-a luat în serios. Viorel a telefonat și el amiralului și apoi s-au văzut. Sugestia lui a fost ca amiralul, Iliescu și el să se întâlnească împreună și să discute întreaga chestiune. Amiralul ar fi acceptat această soluție numai cu condiția să nu fie nicio discuție: Iliescu să-și ceară scuze, pur și simplu. Iliescu însă nu a acceptat acest lucru. Cum spunea Adina: „Lui Tilea i-ar fi convenit să fie judecător *imparțial* într-o ceartă dintre ei. Aceasta însă nu-i convine amiralului".

M-a rugat să intervin din nou. A pregătit ea o ciornă de schimb de scrisori. Cum însă ea n-a discutat chestiunea cu amiralul decât doar în principiu, am refuzat să mă mai amestec. Eu am încercat tot ce mi-a stat în putință. Când am eșuat, m-am retras formal. Am scris însă amândurora că serviciile mele le stau la dispoziție. În condițiile actuale eu nu pot să mă mai amestec fără să fi fost sesizat, în prealabil, de unul sau de altul dintre ei.

La cererea Adinei am telefonat păr. Leu. Mi-a răspuns Gâldău și mi-a spus că vrea să mă vadă. Am aranjat un rendez-vous pentru mâine dimineață la orele 11. Leu e tot la Paris. Adina a rămas și am vorbit de toate. Ea e dezgustată de toată lumea. „Când treaba aceasta se va închide, nu voi mai sta de vorbă decât cu trei români cu amiralul, cu dna Prodan și cu tine!" I-am povestit interviul pe care l-am avut cu Franasovici acum trei ani.

Vineri, 21 octombrie 1949

Masa la Radu Tilea. Betty îmi povestește că Viorel s-a decis să se căsătorească cu dra Schwartz, părăsește Holton Place, ia un apartament pentru fetițe la Oxford, iar el, poate, se va muta la Paris! Se lasă de politică.

Iliescu e extrem de drăguț cu ei în ultimul timp. Aseară au luat cina la 53 Drauton Gardens. Betty interpretează această atitudine

ca evidență a dorinței lui Iliescu de a se pune bine cu Viorel din nou. M-a întrebat din ce trăiește Iliescu. Toată lumea se întreabă același lucru.

Gâldău îmi cere material relativ la persecuția Bisericii Române Unite. I-am promis că-i voi da tot ce am. Seara Dinu vine să mă ia cu mașina la ei la țară. Îmi povestește despre călătoria lor în Spania. Se pare că dna Stelian Popescu, fostă Niculescu, a fost îndurerată când s-a trezit cu Barbu Niculescu, soția și băiatul acestuia la St. Sebastian. Căsătoria fusese secretă de mai mult timp.

Duminică, 31 octombrie 1949

La Crank House am întâlnit-o pe dna Steel, prietena mătușilor lui Elisabeth. Fiul ei e secretarul prim al reprezentanței britanice la Berlin.

„Mătușa Edith" m-a întrebat dacă n-aș vrea să candidez în alegeri. Eu mi-am închipuit că e vorba de alegeri în România. Am răspuns că dacă ar fi posibil, este cea mai mare dorință a mea în viață.

„*Why don't you? We shall secure your nomination by the Party and I feel certain that the family will back you up*"[1], a spus „mătușa Edith".

Am rămas pentru un moment cu totul surprins. Parcă nu înțelegeam tocmai bine. Când mi-am dat seama că ea vorbea de parlamentul englez și de alegerile care vor avea loc în primăvara viitoare, trebuie să recunosc că am fost foarte flatat. I-am arătat că eu sunt român și că pentru a putea servi neamul meu trebuie să rămân român.[2]

---

[1] „De ce nu? Îți vom garanta nominalizarea din partea partidului și sunt sigur că familia te va susține" (în lb. engl.).

[2] Ion Rațiu și-a reamintit acest episod al vieții sale când s-a întors în România, povestindu-l prin intermediul presei atunci când se întâmpla să fie acuzat că a fost cetățean britanic și a renunțat la cetățenia română: „Niciodată nu mi-am abandonat cetățenia română. [...] În perioada 1949–1951, tatăl soției mele era președinte al Asociației Conservatorilor din circumscripția Liverpool. Cum deja eram cunoscut, prin articolele mele politice și

Câteva zile mai pe urmă, mătuşile lui Elisabeth au venit să ia masa de seară la noi la Fairfield. Din nou au deschis chestiunea şi m-au sfătuit să iau naţionalitatea engleză şi să candidez la alegerile viitoare. De astă dată şi socrii mei au susţinut acelaşi lucru. *„A man of your knowledge on international problems is more than needed in our House of Commons"*[1]. Involuntar m-am gândit la Gafencu şi la criticile care i se aduc pentru că el susţine mişcarea Europei Unite. Ce ar spune aceiaşi critici, dacă eu aş candida la alegerile parlamentare engleze?

După cină, am vorbit despre această chestiune cu Elisabeth şi ea e de acord cu mine că trebuie să renunţ la această onoare şi să rezist tentaţiei de dragul românilor. Serviciile pe care le pot eu aduce cauzei româneşti nu sunt prea mari, dar îndrăznesc că sunt servicii reale. Dacă accept să-mi schimb naţionalitatea, voi putea face mult pentru mine însumi, mult poate chiar pentru ţară, dar nu ca român. „Exilul trebuie să izvorască din iubire. Şi iubirea e sacrificiu" (din articolul meu pentru *Făclia* din 1 noiembrie 1949).

Luni, 7 noiembrie 1949

La Londra. Adina îmi arată o copie din *L'Action Roumaine* (oct. 1949) publicată la Paris de legionari. Articolul de fond e intitulat *Les trahisons de l'éxtérieur* („Trădările din afară"). E semnat de Ion Miloaie şi se ocupă exclusiv de Carol al II-lea,

---

interviurile cu parlamentari britanici la radio, pentru care fusesem apreciat, am fost invitat, după tradiţia britanică, să dau un interviu pentru a deveni candidat în circumscripţia electorală St. Helens, din Lancashire. Cum am spus, a fost pentru mine o mare tentaţie şi o şansă care se oferă o singură dată în viaţă. Toată noaptea m-am plimbat în grădina din curtea casei socrului meu. A fost pentru mine un examen, o luptă interioară. Simţeam că nu pot să-mi împart acest dat al pământului în care mă născusem. Eram şi sunt român. În final, am declinat această ofertă, pentru că ar fi trebuit să devin cetăţean britanic şi să uit că prima mea lealitate este datorată României" (Ion Raţiu, *Cine mă cunoaşte...*, pp. 35–37).

[1] „Un om cu atâtea cunoştinţe despre problemele internaţionale este mai mult decât necesar în Camera Comunelor" (în lb. engl.).

personaj care clar a devenit o obsesie pentru ei. Un alt articol e semnat de Tiberiu Moldovan. Pe pagina patru un lung articol îl atacă pe Leu. Îl face cu apă și oțet: hoț de lemne, pungaș de rând etc. Apoi, Adina îmi arată o a doua publicație – *Buletinul Eparhiei Ortodoxe din Străinătate,* în care mitropolitul Visarion Puiu blesteamă și caterisește pe Martinian Ivanovici și pe toți cei care îl sprijină. Puiu își afirmă continuitatea apostolică și, în virtutea ei, se proclamă capul Bisericii Ortodoxe Române Apusene. Caterisește „cu blestem groaznic" în generația aceasta și în generația viitoare, pe toți cei care se fac vinovați de insubordonare religioasă sau administrativă. Ultimele cuvinte exacte întrebuințate îmi scapă, dar acesta e sensul.

Adina e extrem de impresionată. Ea nu vrea să fie schismatică. Ea l-a sprijinit pe Leu numai pentru că Leu a asigurat-o că are sprijinul lui Visarion Puiu. E curios cum niciodată nu poți cunoaște oamenii pe deplin. Știam eu că Adina suferă puțin de exaltare religioasă, dar nu-mi închipuiam că e în halul acesta. I-am spus, jumătate în glumă: „Adina dragă, eu nu știu canoanele voastre. Eu sunt un biet păcătos de rând care caut să-mi salvez țara. Cred că un episcop ca Leu, dacă el ar putea să numească toți românii, ar fi un mijloc pentru a strânge rândurile. Visarion Puiu, oricare ar fi poziția lui canonică, e un dezastru pentru cauza românească tocmai pentru că a făcut parte din guvernul de la Viena". S-a uitat la mine cu ochi mari. Trebuie că s-a gândit că sunt un schismatic, un instrument al iadului care încurajează schisma.

Duminică, 20 noiembrie 1949

Ieri după-masă a venit părintele Leu să mă vadă. Am stat de vorbă mult. L-am lăsat pe el să spună ce avea de spus. E îngrijorat de planurile Vaticanului referitoare la Biserica Ortodoxă Română din exil. După informațiile lui, Visarion Puiu va face unirea cu Roma în martie 1950. El crede că aceasta e o mare greșeală și

ar vrea să fie împiedicată. Mi-a cerut să intervin. I-am promis că voi scrie la Roma.

La 13 noiembrie, îmi spune Leu, Radio Vatican a atacat furibund Biserica Ortodoxă Română. Mă întreabă ce însemnă această schimbare de atitudine. Formarea eparhiei ortodoxe de la Paris de către Visarion Puiu nu-l supără. Autoritățile engleze îi dau acum tot sprijinul de care are nevoie. Mi-a recunoscut, de bunăvoie, că sfatul pe care i l-am dat în septembrie când voia să facă o declarație publică a fost foarte bun. Englezii își recunosc greșeala și îl respectă.

În politică, el vrea să strângă un mănunchi de români capabili și onești care să fie gata să ia conducerea exilaților români în momentul în care războiul cu Rusia va începe. Drept conducător el îl vede pe Tilea. N-a ținut seamă de obiecția mea și și-a exprimat convingerea că toți oamenii de bine îl vor urma. În prezent el încearcă să-l împace pe Iliescu cu Nandriș. „Centrul activității românilor din exil va fi Londra, căci Anglia va fi delegată să se ocupe de estul Europei, nu America. Regele va veni aici și niciunul dintre oamenii care sunt acum în Comitet nu își va mai păstra poziția. A insinuat foarte clar că oameni capabili ca mine vor fi necesari!" Apoi mi-a cerut colaborarea.

L-am asigurat că eu sunt gata să lucrez în acea direcție. I-am spus că „petele" lui Viorel de care îmi vorbea sunt ireale (se afirmă că Viorel a semnat un pact cu conducătorul legionar Boldeanu). Absurd. Viorel cunoaște mai multă politică decât să ia un angajament care pentru moment nu-i poate servi la nimic. Faptul că pentru moment nu se ocupă de politică, n-are prea multă importanță. Prietenii lui păstrează legătura cu cercurile politice engleze ca și până acum. Viorel n-a fost niciodată împotriva Coroanei. El s-a opus camarilei.

Leu îmi confirmă că Lazăr își face de cap și că e violent în atacurile lui împotriva lui Viorel. Iliescu caută să-i ia locul (cu sprijinul lui Leu, e evident). I-am spus că cel mai bun lucru e ca Leu să

vorbească reginei la proxima lui vizită la Florența (ianuarie) și să ceară o audiență pentru mine. Voi discuta cu acea ocazie întreaga chestiune a românilor din Anglia. Iar eu îmi iau angajamentul să-l aduc pe Viorel, pe față, în sprijinul Coroanei.

Marți, 6 decembrie 1949

George Emil Iliescu mi-a telefonat la noua noastră locuință, Baas Manor, Broxbourne, Herts. Mi-a spus că *Făclia* împlinește un an și că va avea un număr festiv. Caranfil, Gafencu, Leu și mulți alții i-au trimis urări de bine pe care le va publica. Mi-a cerut să-i trimit un mesaj și eu. I-am răspuns că sunt foarte măgulit și că aș face-o cu mare plăcere, dar cred că e mai bine ca pentru moment să nu mă îmbulzesc. „Eu nu mă grăbesc. Va veni, poate, vremea să ies și eu la iveală. Deocamdată nu e momentul. Prefer să lucrez împreună cu tine și cu ceilalți care lucrează serios, dar în surdină." Cum a mai insistat, am schimbat vorba și i-am spus că mi s-a cerut un memorandum asupra Bisericii Ortodoxe Române din exil pentru Vatican (n-am spus nici că e Bede Winslow care-mi cere acest memo și nici că abatele Constantin îl va duce la Tisserant. Cu toate astea i-am cerut să păstreze chestiunea strict confidențială).

I-am cerut sfatul lui. S-a lansat imediat. Foarte ortodox în vederile lui, a insistat că nicio unire cu Roma nu se poate face fără un plebiscit al poporului român, în țară. L-a acuzat pe Visarion în toate felurile și a subliniat faptul că nu are sprijinul nimănui, cu excepția legionarilor lui Horia Sima. Doar trei preoți ortodocși sunt în spatele lui: Boldeanu, Preda, Grațian.

Astfel, n-am obținut nimic interesant de la el. Acuze peste tot, dar nu fapte. Mă întreb, de ce nu mi-a telefonat Leu? Îi scrisesem o carte poștală spunându-i că am primit știri importante de la Roma. Dacă Gâldău e așa de negru cum îl pictează Adina, atunci poate că acesta a sustras cartea poștală pentru a o păstra la dosarul lui Leu!?

Luni, 12 decembrie 1949

Iau masa la Iliescu. Am discutat din nou problema Visarion Puiu şi unirea cu Roma. A repetat aceleaşi argumente pe care mi le-a dat deja la telefon. Mi-a spus clar că el nu e împotriva unirii; dimpotrivă, el vede avantajele orientării noastre spre Apus. Vrea însă ca unirea sau ne-unirea să fie decisă prin plebiscit la întoarcerea acasă şi nu făcută de V.. Puiu, aici în exil.

Am discutat apoi *Făclia*. Evident el e foarte mulţumit de felul cum merg lucrurile. Face deja planuri pentru întoarcerea acasă în ţară:

— Eu voi continua să public *Făclia*, însă în format de ziar cotidian.

— Foarte frumos, dar asta cere bani şi oameni. De unde-i găseşti?

— Îi găsesc eu. De exemplu, tu o să mergi cu mine.

— De unde ştii asta?, am râs eu.

— Am eu aşa un sentiment...

Toate vizitele mele la Ilieşti degenerează în atacuri „prieteneşti" sau mai degrabă critici „prieteneşti" îndreptate împotriva lui Viorel.

— Eu nu-l mai înţeleg. A semnat o înţelegere cu Boldeanu. Când l-am întrebat ce înseamnă acest lucru, mi-a răspuns: „Boldeanu nu s-a ţinut de înţelegerea cu mine". Cu alte cuvinte, Viorel a intrat într-o înţelegere politică cu nu importă cine fără să mă întrebe pe mine, George Emil, şi fără să te întrebe pe tine, Iancu Raţiu. Asta nu-i prietenie politică!

Am fost de acord, deşi mi-am exprimat îndoiala că Viorel ar face un astfel de pas, pentru simplul motiv că e o prostie să intri într-o înţelegere scrisă cu un legionar la ora actuală.

De la ei m-am dus la popi (Leu şi Gâldău). Cel din urmă m-a primit extrem de afabil. Mi-au împrumutat nişte cărţi şi mi-au dat buletinul eparhiei. Mi-a promis să-mi trimită copia transmisiei de la Radio Vatican din 13.11.1949, în care Biserica Ortodoxă

a fost atacată. A spus, apoi, de două ori: „Cum noi lucrăm în aceeași direcție, sper că vom colabora din ce în ce mai mult".

L-am asigurat că o voi face cu cea mai mare bucurie.

La plecare, Leu a venit cu mine afară. I-am spus că voi face raportul meu scris și că mă voi opune categoric unirii cu Roma a lui Visarion Puiu. Am vorbit apoi despre regină. El merge să o viziteze și-mi va scrie. Va vorbi de ea ca despre Șuș. Apoi a adăugat: „Am informații că Tilea e în Elveția și că din nou face agitație antimonarhică. Oricât am vrea noi să reparăm lucrurile, asta nu merge. Când voi sosi în Elveția mă voi interesa. Dacă e adevărat, atunci în zadar vorbim noi la Florența, căci răul e deja ireparabil".

L-am sfătuit să aibă răbdare. Părea cam bolnav. Ochiul stâng îi era foarte roșu. Sper că tuberculoza de la ochi, pe care a avut-o acum un an, nu a izbucnit din nou.

De luni 12 până sâmbătă 17 decembrie am stat la mânăstirea Sf. Augustin din Ramsgate. Am discutat chestiunea Bisericii Ortodoxe din exil de mai multe ori cu părintele Bede Winslow. I-am spus că eu sunt opus unirii făcute aici, în exil, de Visarion Puiu. Părintele Bede a acceptat punctul meu de vedere și m-a încurajat să fac un raport la Roma în acest sens. L-am scris ieri și va fi dus la Roma și predat cardinalului Tisserant personal de către abatele Constantin Bosschaerts.

La întoarcerea la Londra am aranjat o întâlnire între Bede Winslow și părintele Gâldău. Acesta din urmă mi-a spus din nou că speră să lucrăm împreună cât mai strâns și mi-a mulțumit din suflet pentru cele ce am făcut până acum.

Cu toate acestea, ochii lui nu-mi prea plac! Sunt prea tulburi! Dar să lăsăm timpul să vorbească și emoțiile tip Adina. Până atunci, o atitudine de rezervă și numai și numai de principii. Față de Gâldău și de Leu niciun angajament. Atâta timp cât aceștia lucrează pe linia principiilor mele, prietenie și colaborare. Dacă se abat de la această linie trebuie abandonați. Cu alte cuvinte, deocamdată, niciun suport personal. Pentru aceasta trebuie să

dovedească că au un caracter ferm, demn de prietenie şi suport. Până acum n-am decât prea puţine indicii în favoarea lor şi atitudinea Adinei împotriva lor.

Joi, 29 decembrie 1949

La Adina. Amiralul Dumitrescu îmi spune că el i-a făcut un memorandum lui Bevin despre situaţia refugiaţilor în Iugoslavia şi a sugerat să se insiste asupra eliberării acestora în schimbul avantajelor politice şi economice pe care Anglia şi America pot să le ofere Iugoslaviei. N-a primit niciun răspuns. Altfel, amiralul pare sănătos şi foarte echilibrat în vederi.

1950

Sâmbătă, 31 decembrie 1949/Luni, 2 ianuarie 1950

La Holton Place de Anul Nou, împreună cu Viorel şi Eleanor. Am discutat puţin pentru că Eleanor Schwartz e întotdeauna de faţă. La un moment dat, când nu mai era nimeni în afară de noi trei, Viorel mi-a spus că pot să vorbesc în faţa ei pentru că ea e ca Eni, ştie să ţină secretele. Am protestat că Eni nu ştia să o facă şi de aici o discuţie întreagă între ei doi.

Abia începusem să vorbim că a venit vorba de Ilieşti. Ea nu-i poate suferi. Viorel spune că Anglo-Rumanian Refugee Committee a fost ideea lui şi el l-a ajutat pe Iliescu să o facă, dar acum Iliescu se face mare şi tare şi pretinde singur tot meritul. În fine, ea a adăugat: „Ne irosim timpul discutând despre el". „Să nu mai vorbim despre el atunci" a adăugat Viorel.

I-am spus lui Viorel că mai multă lume vorbeşte de activitatea lui împreună cu mine împotriva Coroanei. S-a afirmat recent că el, Viorel, a fost la noi la Broxbourne tocmai pentru a discuta această chestiune.

L-am întrebat dacă e adevărat sau nu că a făcut o înţelegere secretă semnată împreună cu Boldeanu. „Nici vorbă" mi-a răspuns Viorel. „Am căzut de acord ca legionarii să nu mai activeze în grup, ci numai individual. Aşa se poate pregăti reabilitarea lor politică. Dar Boldeanu nu s-a ţinut de cuvânt. I-am şi spus-o, în

scris, în octombrie. Înțelegerea noastră a fost verbală. Și apoi, chiar dacă aș fi semnat n-aș fi făcut-o cu el ci cu șeful lui."

Mi-a spus apoi că el are un plan pentru a rezolva și lipsa de organizare democratică a exilaților români de aici din străinătate și absolvirea fostei Gărzi de Fier. „Căci să știi, Iancule, marea majoritate a generației tinere a fost influențată de Garda de Fier. Astăzi, această organizație nu mai poate fi ignorată". Mi-a dezvoltat apoi cum, prin alegeri libere, s-ar putea face organizații locale de exilați români pe țări și un comitet central ales de reprezentanții acestor organizații locale.

Am rămas puțin aiurit, nu la ideea de reprezentanță pe țări, ci la gândul că Viorel astăzi, pentru că a fost respins de partide, se face campionul Gărzii de Fier. Într-adevăr, în politică totul e posibil! Ar trebui oare să adaug în politica „românească" totul e posibil?

Marți, 3 ianuarie 1950

Luăm cina la Radu acasă. Îmi spune că Viorel va rupe legătura cu George Emil. Asta nu prea mă miră și nici nu mă prea supără. E încă o dovadă că Viorel n-are nici judecată politică și nici prevedere. El are instinct și cu cât mă gândesc la el mai mult, cu atât îmi dau seama că Viorel e un animal puternic, prea puțin intelect. Altfel ar fi trebuit să-și fi dat seama deja de mult că George Emil e o proastă investiție. Și dacă astăzi îl abandonează, de ce l-a ridicat? De ce l-a ajutat tot acest timp?

Luni, 9 ianuarie 1950

George Emil Iliescu îmi spune că Viorel a luat o atitudine foarte curioasă față de el încă de acum doi ani de zile. După ce Viorel a plecat în America, Iliescu i-a scris regulat, aproape săptămânal, dându-i toate detaliile tuturor dezvoltărilor politice și de aici și de la Paris. Viorel i-a răspuns de două ori pe an. „Mă jur că n-am să-l atac pe Viorel niciodată. El a fost

șeful meu și eu pe foștii mei șefi nu-i atac. Dar felul cum s-a purtat cu mine nu poate fi calificat. Eu îți spun doar ție aceste lucruri, păstrează-le pentru tine."

Am discutat [despre] certurile de la Washington, încetarea apariției ziarului partidelor *La Nation Roumaine*[1] și țigănia românească în general. Iliescu a spus: „Eu nu pot să înțeleg ce e cu noi! Suntem noi blestemați de Dumnezeu ori ce dracu'?"

— Nu, George Emil, păcatul nostru e că suntem foarte ambițioși, bolnav de ambițioși, cu toții. Dă-mi tu un singur [exemplu de] român care e gata să se dea la o parte și să spună – când i se oferă o onoare – „nu, dați-o lui cutare sau cutare, pentru că el o merită mai mult".

George Emil s-a uitat drept în ochii mei și cu o față foarte solemnă mi-a răspuns:

— Nu, unul. Pot să-ți dau doi! Tu și cu mine.

Cu greutate m-am reținut și n-am zâmbit. Cu o față solemnă ca a lui, sper, am zis:

— Cei prezenți sunt totdeauna excluși, George Emil. Dă-mi alții.

— Alții nu sunt.

Iliescu îmi spune că membrii Comitetului Român agreați de Comitetul Grew sunt plătiți 500 $ pe lună (și nu 250, cât îmi spunea Viorel). E interesant că americanii imită metodele engleze. Refugiații nu mai sunt în contact direct cu Departamentul de Stat, ci cu acest Comitet Grew – la fel cu Comitetul Back, din timpul războiului.

Luni, 16 ianuarie 1950

Santa Stătescu îmi telefonează că vrea să vină să mă vadă. Cum mi-a cerut 20 £, mă întreb dacă vine de dragul de a mă vedea sau pentru a primi banii? Cinic? Poate, dar realist!

[1] *La Nation Roumaine*, publicație în limba franceză care a apărut în Franța, în perioada 1948–1973, sub îngrijirea lui Romulus Boilă. A fost sprijinit financiar prin intermediul Fondului Național Român, al cărui depozitar a fost Alexandru Cretzianu.

Interesant [este]că astăzi am primit două scrisori de la Paris care se completează. Una de la H. Comaniciu şi cealaltă de la Pătăceanu. Amândoi vor să ţină contactul cu mine pentru o colaborare viitoare. Cel din urmă îmi scrie că un oarecare Caraghiaur a pornit un fel de rebeliune în sânul tineretului Partidului Naţional Ţărănesc şi că au format un comitet, din care şi Pătăceanu face parte. Mi-au cerut „părerea şi instrucţiunile" cu privire la ceea ce cred că ar fi bine de făcut, ca activitate. Le voi da „părerea" mea, dar nu „instrucţiunile" mele.

Miercuri, 25 ianuarie 1950

Azi am terminat de scris cartea mea despre comunismul rus[1]. Sentimentul predominant e oboseala! Chiar dacă cele ce am scris n-au nicio valoare şi nu fac nicio contribuţie la priceperea fenomenului rusesc din secolul nostru, totuşi, munca depusă rămâne o realitate. Şi ca să fiu drept cu mine însumi a fost o muncă serioasă şi continuă timp de trei ani. La început, când am fost bolnav de tuberculoză şi în pat, această muncă s-a rezumat la citit şi făcut de note. Din vara anului 1948 (cred că Elisabeth şi-a însemnat data exactă – poate iulie) şi până acum am scris tot timpul, cu excepţia ianuarie 1949 – septembrie 1949, când am făcut cele două călătorii pe continent.

Mi-a rămas foarte mult material neutilizat. Dacă reuşesc să găsesc o editură pentru cartea abia terminată, sunt sigur că voi continua să scriu şi pe mai departe.

Mulţumesc lui Dumnezeu că mi-a dat tăria să continui, deşi am fost de multe ori foarte descurajat. Aş putea chiar spune că gândul care m-a susţinut întotdeauna au fost suferinţele celor rămaşi acasă.

---

[1] Cartea lui Ion Raţiu, *Moscow Challenges the World* (*Moscova sfidează lumea*, introducere la ediţia română de Iulian Alexandru Ciomaga, introducere de Brian Grozier, ed. a II-a, revizuită şi adăugită, Editura Signata, Timişoara, 1990) a fost scrisă în perioada 1946–1950, dar va fi publicată abia în 1986 la Londra şi în 1990 la Bucureşti.

Luni, 6 februarie 1950

Cocktail la Radu la Londra. L-am cunoscut pe Ionescu Gheorghe[1]. Îmi spune că m-a căutat de mai bine de un an fără să reușească pentru că fiecare îi dădea o altă adresă! Mi-a vorbit de activitatea Clubului Ziariștilor și mi-a spus că vrea să mă vadă ca să discutăm „o serie întreagă de chestiuni". „D-ta, care ai posibilitatea să publici, ar fi păcat să nu lucrezi împreună cu noi." L-am asigurat că eu sunt gata să ajut orice organizație românească sau străină, care servește interesele poporului românesc. I-am spus că eu aș fi încântat să public cât mai mult dacă mi s-ar pune la dispoziție material autentic. I-am povestit cum m-am dus la Romi Boilă la Paris și l-am rugat să-mi trimită material informativ. „Nu mi-a trimis nici măcar un rând până astăzi" am adăugat. Urmează să ne vedem săptămâna viitoare.

Miercuri, 8 februarie 1950

Radu îmi telefonează să-mi spună că Iliescu e acela care-l atacă pe Viorel la Paris. Și apoi, ca să se acopere, lansează vestea că el a auzit toate aceste atacuri de la alții. Sanda e aceea care i-a dat informația.

De fapt, Radu nu părea tocmai sigur dacă poate să o creadă pe Sanda. Se întreba dacă nu cumva e un joc de-al Sandei, în înțelegere cu Iliescu, pentru a afla precis care este părerea noastră a tuturor. Explicația aceasta s-ar potrivi destul de bine cu insistențele Sandei când a venit să mă vadă, să afle părerea mea despre Iliescu, despre popi, despre una și alta. Dar să vedem!

[1] Ghiță Ionescu (1913–1996), diplomat, jurnalist, politolog. A fost un reputat profesor de științe politice la Manchaster University și London School of Economics and Political Science. A fost secretar al Comitetului Național Român (1955) și a condus secția română de la Radio Europa Liberă (1958). A fost fondator al revistei *Government and Opposition*, care a devenit o importantă publicație în domeniu, și autor al unor cărți de referință de științe politice. Ion Rațiu îl menționează inițial drept Gheorghe Ionescu, apoi Ghiță Ionescu.

L-am întrebat pe Radu ce crede despre Gheorghe Ionescu. „Băiat bun. Înfocat național țărănist, dar om de treabă. A fost secretarul lui Troiano." Prin el, Radu l-a cunoscut pe Romiți Boilă. „Ne-am văzut și ne-am sărutat. Un Tilea și un Boilă nu s-au mai sărutat de 20 de ani!" I-am spus că-l voi vedea săptămâna viitoare.

Ca de obicei, Radu mi s-a plâns că nimeni nu-i spune nimic. Se pare că weekendul trecut, când au fost la Holton, Radu l-a întrebat pe Viorel care e atitudinea lui față de Iliescu și i-a arătat că, pentru moment, și el și eu nu știm ce atitudine să luăm față de acesta din urmă. Dacă Viorel rupe relația cu Iliescu, pentru noi e foarte ușor să o facem. Îl vedem tot mai rar și pe urmă nu-l mai vedem deloc. Viorel, deși nu a răspuns direct, i-a dat de înțeles lui Radu că va rupe relația cu Iliescu. Radu nu o va face deocamdată pentru că el n-are curajul să ia o atitudine clară. În ceea ce mă privește, fie că Viorel rupe, fie că nu, eu îl voi ajuta pe Iliescu atâta timp și în măsura în care servește interesele noastre românești. Îl voi ajuta și pe mai departe să scoată *Făclia*, atâta timp cât va publica articolele mele. Când va înceta să o facă va fi un semn că nu mai vrea colaborarea mea. Eu nu țin să i-o dau. Dar, dacă are nevoie de ea, în această direcție, i-o voi da cu plăcere. Altfel, relațiile mele cu el se vor reduce, gradual, la nimic.

Miercuri, 15 februarie 1950

Cina la Étoile, cu Gheorghe Ionescu. Am discutat mult. E național țărănist convins: „Partidul pe care-l iubesc și admir. E un partid de provincie. N-are oameni brianți, dar are caractere. Uite la Gigi Solomon, de care toată lumea râdea puțin. A făcut o figură excelentă ca ministru și acum putrezește în închisoare".

— Se pare că aici în exil e oarecum prea strâmt la vederi (partidul, sau mai bine zis, conducerea lui), prea sectar și prea lipsit de suplețe. Vezi că nu e în stare să atragă tineretul.

— Asta e vina tineretului și nu a partidului, [am răspuns]. De 25 de ani acest partid a avut dreptate. Dacă nici acum tineretul nu își dă seama de acest lucru e foarte trist pentru România.

Pe Bianu îl consideră un om drept. Nu e orator, nu e conducător de mare anvergură, dar e loial și drept. Recunoaște meritele tuturor, oricare ar fi atitudinea lor față de partid (e prima oară când aud o astfel de prezentare a lui C. Bianu. Dacă e adevărată, foarte frumos pentru Bianu).

Gh. Ionescu face *free-lance journalism* („jurnalism independent" – *n. ed.*) și, pentru moment, funcționează ca profesor de limba română la cursurile organizate de *School of Slavonic Studies* pentru ofițerii englezi de Stat Major. E corespondentul lui *Nation Roumaine* (a luat locul lui Raoul Gheorghiu, care nu-și vedea de treabă. Gheorghiu, de exemplu, a fost angajat de BBC să facă o serie de 12 conferințe la radio. A renunțat la ele pentru că n-avea „inspirație"!).

Mi-a vorbit apoi cu entuziasm despre organizația de jurnaliști și publiciști din Europa Centrală. „Eu sunt al treilea care reușește să trăiască din această meserie. Primul e Joston (Joseph Stein), care a adus vestea bombei atomice explodată în Rusia, și al doilea e Michael Padev. Mai sunt o serie întreagă de polonezi care câștigă ceva, dar o fac scriind pentru ziare poloneze."

Consideră că e tragic cum emigrația românească e ruptă într-atâtea fracțiuni. Am fost de acord cu el. Am adăugat că, în ceea ce privește Anglia, ar fi suficient să fim o mână de oameni capabili de a scrie pentru a face o impresie. Ne-am putea împărți câmpul de activitate în sectoare și curând am obține rezultate. A fost de acord cu mine.

A revenit din nou la asociația jurnaliștilor și la clubul pe care l-am înființat. M-a întrebat dacă vreau să devin și eu membru. I-am răspuns: „Cu plăcere". Mi-a vorbit despre eforturile pe care le fac pentru a putea publica lucruri despre problemele

estului Europei. MacMillan le-a promis să publice cărţile recomandate de ei, chiar dacă n-ar reprezenta un câştig financiar sigur.

„Dumneata n-ai scris nicio carte?" I-am spus confidenţial că tocmai am terminat de scris o carte şi că sunt în căutare de editură. Mi-ar face plăcere să pot publica prin MacMillan. Dar nu vreau să se vorbească de această carte, pentru moment. Imediat, Ionescu mi-a promis că va vorbi cu MacMillan şi că va aranja să-l întâlnesc. Să vedem. Cum n-am vorbit despre cartea mea absolut nimănui, voi avea ocazia să văd dacă Ionescu e om de încredere. E o ocazie bună, pentru că dacă nu-şi respectă cuvântul, nu e foarte important.

După cină l-am dus cu maşina mea până la o „oprire" de autobuz. Tot timpul a fost plin de politeţi. Dacă am nevoie de ceva, dacă îmi trebuie vreo informaţie atât timp cât sunt în Elveţia etc., să-i scriu necondiţionat.

Mi-a plăcut omul. Nu numai pentru că a fost prietenos şi politicos, dar pentru că nu a fost prea serviabil şi pentru că a rămas destul de rezervat tot timpul, în ciuda faptului că era vădit că vrea prietenia mea. Două trei luni şi vom vedea ce fel de om este *au fond*.

Joi, 16 februarie 1950

Radu a venit la apartamentul nostru să mă vadă. Era puţin cam agitat. Nu prea mult, dar destul. A văzut-o pe Sanda Stătescu. Aceasta i-a spus ce mi-a spus şi mie. Anume că Iliescu l-a atacat pe Viorel peste tot la Paris. Două fapte concrete.

Primul, generalul Petrescu s-a interesat de posibilitatea antrenării de piloţi români aici în Anglia. I-a cerut lui Iliescu adresa lui Viorel. Iliescu i-ar fi răspuns să nu-i scrie lui Viorel pentru că acesta nu mai are nicio influenţă în Anglia, că toată lumea îl ocoleşte şi că, în orice caz, nu se mai interesează de problemele româneşti.

Al doilea, Pangal afirmă categoric că Iliescu l-a atacat pe Viorel în fața lui și a doamnei, spunând că Viorel e într-un sanatoriu în Elveția căci a avut o cădere nervoasă, sugerând că e nebun. Ca urmare a acestei întrevederi, Radu l-a sfătuit pe Viorel să o vadă pe Sanda. Viorel l-a ascultat.

Marți, 14 februarie, Titinica i-a telefonat lui Viorel și l-a întrebat de ce-i ocolește. Viorel i-a răspuns pentru că George Emil s-a purtat rușinos față de el, pentru că ar fi dat un telefon argatului Vasile să „ia lucrurile dlui ministru din casa lui fără întârziere căci altfel le va arunca în stradă" și, în fine, pentru alte fapte. „Dă un telefon lui Radu. Îți va spune el despre ce e vorba". Și cu aceste cuvinte, se pare, Viorel a pus receptorul jos. Titinica, imediat, telefonează lui Radu. Încolțit, Radu n-a vrut să-i spună despre cele două cazuri amintite mai sus pentru că el vrea ca Sandu să plece mai întâi din Anglia. M-a întrebat dacă a procedat bine. Ce puteam eu să spun? L-am lăsat să vorbească.

Miercuri, 22 februarie 1950

George Emil și Titinica Iliescu au venit la noi, la Broxhourne, la ceai. Cearta cu Viorel, evident, îl preocupă foarte mult. [Titinica ne-a spus:] „Șuș a fost foarte, foarte supărat de atitudinea lui Viorel. Eu nu mă impresionez. L-am cunoscut pe Viorel ani de zile. Nu pot să iau supărarea lui în serios. Îi va trece și totul va fi din nou bine."

George Emil însă e mai categoric.

„Adevărul e altul. De când a fost dat afară din comitet, Viorel nu și-a mai revenit. Nu e om de calibru. De atunci și până azi n-a făcut decât greșeli peste greșeli. În loc să accepte lovitura și să o biruie, el se supără pe toată lumea. Noi aici, la comitetul anglo-român, nu voiam altceva decât să-l servim. Ne-a dat cu piciorul. Face același lucru cu toată lumea."

Într-un moment de sinceritate George Emil mi-a spus că prin comitetul anglo-român ar putea să unească 60% din întreaga

emigrație românească!! L-am întrebat, înadins, dacă vorbește de Anglia. „Nu, nu, peste tot în afara hotarelor țării."

Marți, 4 aprilie 1950

Am zburat cu avionul de la Klotten, Zürich, la Le Bourget, Paris. Gheorghe Barițiu m-a așteptat să-l văd, mi-a făcut plăcere. Împreună ne-am dus la Heresco; l-am găsit la Hotelul Quai Voltaire. Ca întotdeauna a fost extrem de gentil. A venit cu mine până la adresa mea actuală și mi-a aranjat să primesc o cameră plăcută. Se pare că e chiar fosta lui cameră (12, rue Richelieu).

Seara am luat cina la familia Barițiu. Mioara arată bine și băiețașul crește foarte frumos. Lucruri prea interesante nu avea de povestit. Evident el nu e amestecat în politica „mare". În sânul tineretului național țărănesc, el face parte din grupul moderaților (împotriva lui Caraghiaur și a cumnatului său, Pătăceanu). Răscoliții au sprijinul lui Ghilezan[1], care acum e în Washington, secretarul comitetului.

Activitatea căminului studențesc de la rue de Ribera s-a redus simțitor de când cu plecarea lui Todericiu. Zăpârțan, care fusese inamicul lui Todericiu cel mai înfocat, s-a pocăit și, din dușman al lui Gheorghe, au devenit foarte buni prieteni. Părintele Capros, care e în locul lui Todericiu, e un om mult mai limitat și mai mic din toate punctele de vedere.

Mi-a vorbit mult despre cumnatul său, Nucu (Tutu) Pătăceanu. Îl prezintă ca pe un om total lipsit de caracter, afemeiat, indecis și slab de înger. Mi-a dat o serie întreagă de exemple pentru a substanța acuzelor pe care i le aduce. Barițiu l-a adus pe

[1] Emil Ghilezan (1911–1997), avocat și om politic țărănist. A fost director general al Băncii Ardelene în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și subsecretar de stat la Finanțe (1944). A fugit din țară în 1947 și s-a stabilit inițial la Paris, emigrând apoi în SUA și, în final, în Italia. A activat alături de generalul Nicolae Rădescu în Comitetul Național Român, apoi în Liga Românilor Liberi.

Pătăceanu din lagărul din Germania cu banii lui proprii. L-a trimis pe un oarecare Rusescu până în lagăr, l-a scos de acolo și l-a dus până la Paris. Pe urmă l-au găzduit la ei în casă. Pătăceanu era însă așa de nesimțit, că atunci când Mioara a născut, a continuat să doarmă fără nicio grijă. Mai târziu, când Mioara era bolnavă foarte grav de flebită, era cu totul indolent.

Într-o zi el era cu o femeie în pat în camera de alături, de care Mioara nu era despărțită decât de niște uși mari cu geamuri cu jaluzele. Cum laptele pentru copilaș era în camera în care era Pătăceanu cu femeia, nu știa ce să mai facă. Copilul trebuia hrănit. În fine, doctorul Pop, tot din Turda, care era și el prezent, s-a dus peste ei și a scos laptele. Apoi tot el, drept represalii, i-a interzis să mai ia masa la căminul Rue de Ribera. În fine, acum când au pornit afacerea (prăvălia de alimente), l-a lăsat pe Pătăceanu să conducă singur. După câtva timp nu mai rămăseseră stocuri. Pătăceanu a mâncat aproape tot.

Miercuri, 5 aprilie 1950

Azi-dimineață la orele 6 a venit Comaniciu ca să stăm puțin de vorbă înainte de a pleca la lucru.

Împăcarea din comitet e iluzorie. Comaniciu a văzut o scrisoare de-a generalului care neagă acest lucru. Ruptura e pe aceleași „baze" ca și în trecut: aduce banii lui Cretzianu. Se pare însă că Cretzianu a epuizat deja aproape în întregime prima parte de două milioane franci elvețieni (toți cei care îi erau agreați primeau 1 000 franci pe lună). Restul de 3 milioane sunt depuși tot pe numele lui (tot de Mișu Antonescu) însă sunt blocați. În ultimul timp, se vede că Cretzianu nu mai este cu național țărăniștii, ci tinde să treacă la liberali. A și votat cu ei în chestiunea V. Brătianu.

Partidul Național Țărănesc e rupt și continuă să se rupă și mai tare. Crăciunaș, care trecuse la A. Popa, s-a întors îndărăt și i-a scris lui Comaniciu o scrisoare pocăită. Grupul Răutu,

Bunescu, Vlasto câştigă tot mai mulţi aderenţi. Această opoziţie e făcută pentru că nu se urmează tradiţia lui Maniu. Nu e clar însă din ceea ce spune Comaniciu, care este deosebirea ideologică dintre Augustin Popa – Bianu – Veniamin[1] şi ceilalţi. N-am insistat.

Meritul succesului opoziţiei este al lui Comaniciu pentru că el a fost primul care s-a opus categoric. Păcat că Popa nu a văzut lucrurile mai bine şi nu are vederi mai largi. Acum vreo doi ani tot grupul „mexicanilor" (legionari de sub conducerea lui [Ilie] Gârneaţă din Argentina) era gata să intre în rândurile naţional ţărăniştilor. La fel cei din Roma (ziarul *Ţara*[2]). Aceştia din urmă, pentru a încerca buna-credinţă a lui A. Popa, care le spunea că nu pot fi acceptaţi „în grup", ci numai individual, l-au pus pe un oarecare Tănase (Tănăsescu?) din Germania să-şi facă cerere de înscriere. A trecut mai bine de un an şi tot n-a primit răspuns.

Tineretul Naţional Ţărănesc e şi el rupt. Ghilezan îi sprijină pe revoltaţi. Cei din Roma au încercat, cu sprijinul Vaticanului, să

[1] Virgil Veniamin (1906–1984), profesor universitar, doctor în drept şi avocat. A fost membru al Partidului Naţional Ţărănesc în cadrul căruia a avut funcţia de secretar general adjunct şi şef al organizaţiei muncitoreşti. Cu ajutorul lui Silviu Crăciunaş, a fugit din România în 1948, împreună cu Romulus Boilă, stabilindu-se la Paris. A fost numit reprezentantul CNR în Franţa şi membru în comitetul de conducere al Fundaţiei Universitare Regale Carol I, institut cultural creat de CNR la iniţiativa regelui Mihai I. La începutul anilor 1950 a fost contactat de Securitate în vederea recrutării, ofiţerul român folosindu-se de faptul că soţia sa, Elena Vasilescu-Karpen, era arestată, iar copiii erau rămaşi fără părinţi. A intrat efectiv în reţeaua informativă a Securităţii în 1963, însă în vara anului 1969 Direction de la Surveillance du Territoire (DST) a fost informată că Veniamin era în contact cu agenţi ai Securităţii de la ambasada României din Paris. În 1970 Securitatea l-a abandonat pe Virgil Veniamin, iar la scurt timp informaţii privind activitatea de agent a lui Veniamin au fost făcute publice în Franţa (vezi cazul Veniamin tratat pe larg în Dinu Zamfirescu, *Cărţile Securităţii. Agenţi de influenţă din exilul românesc*, Editura Polirom, Iaşi, 2013).

[2] *Ţara*, publicaţie a românilor din exil. A apărut la Roma, între 1949 şi 1950.

organizeze un nou partid, social-creștin. Au lansat un apel ca și cum ar fi venit din țară. La spatele lui, pe lângă foștii legionari din jurul lui, erau Mircea Eliade, Herescu și alții. Comaniciu a fost invitat, dar el a răspuns că nu e momentul potrivit. Așadar, nici n-a refuzat și nici n-a primit. Mai târziu, se pare, Herescu s-a retras și el în mod discret.

Acum au rămas acolo doar simiștii care, de altfel, continuă pe linia lor mistică și totalitară. Ei au convingerea că americanii îi vor sprijini (ce absurd!) până în pânzele albe. Prin ei au astăzi legătura cu țara. Sima comandă loialitatea fanatică a câtorva. Dar omul e prea mic pentru a se retrage cu totul și să lase legionarii să se dezvolte într-un adevărat partid democratic. Tot ei, legionarii, sunt acum porniți pe drumul catolicismului și al monarhiei sub principele Nicolae. Cu totul fantezişti.

Mi-a povestit apoi în amănunt evenimentele de la Biserica Ortodoxă pe care le știam deja foarte bine. Se pare că Răutu este cel care a avut o influență puternică asupra autorităților franceze pentru a liniști lucrurile în sensul potrivit (a nu da biserica pe mâna lui Visarion Puiu și a legionarilor). I-am povestit și eu, la rândul meu, despre intervenția directă pe care am făcut-o eu prin abatele Bosshaerts direct la Tisserant (memorandumul meu).

L-am întrebat apoi cum vede el viitorul în ceea ce privește problema românilor din exil. Care ar fi soluția? Răspunsul lui a fost foarte clar. Comitetul de la Washington trebuie să fie lărgit să intre toate elementele de valoare și mai ales să fie reprezentată și generația noastră. Generalul e de acord și rezistența slăbește tot mai mult. Am atras atenția că dificultatea va fi reală abia în momentul în care vor căuta să se aleagă noii membri pentru că fiecare se va propune pe el însuși.

Voia să știe care e părerea mea despre situația internațională și care sunt șansele de război, pentru că de data aceasta nu mai vrea să cadă sub regim de teroare. I-am promis că-i voi scrie din

Anglia îndată ce voi vedea ceva englezi. Urmează să mă pună în contact cu prietenii lui.

După-masă, la 4, Comaniciu soseşte. Ne-am dus să-l vedem pe Bunescu[1]. Acolo era şi un oarecare Romanos, care m-a întrebat dacă eu sunt maiorul Raţiu. „Mai bine, pentru că atunci nu e nevoie să te insult". Oare ce a vrut să zică?

Am rămas singur cu Bunescu. Om bine legat, o faţă deschisă şi liniştită. Am condus discuţia la Partidul Naţional Ţărănesc cât a fost posibil. Mi-a spus „tot", sau aşa dădea impresia. „Vorbesc cu d-ta deschis, ca unui urmaş de conducător al partidului."

Cei dintâi conducători naţional ţărănişti sosiţi din ţară s-au constituit în comitet executiv (în ţară comitetul executiv era compus din şefi de organizaţii judeţene, 71, şi din foştii miniştri). Aici în străinătate, Augustin Popa (ca fost redactor responsabil al ziarului partidului) şi Cornel Bianu, ca fost delegat cu misiunea lui la Londra, R. Boilă, acum însărcinat cu scoaterea ziarului *La Nation Roumaine*, au fost şi ei admişi. Ba mai mult, pentru că erau aşa de puţini, l-au admis şi pe preotul Aron, care spune că a fost şef de organizaţie, dar nimeni nu confirmă afirmaţia lui, şi pe Veniamin, fost secretar adjunct al partidului (ajutor al lui Penescu). Niculescu-Buzeşti, ca fost ministru şi însărcinat al lui Maniu, a fost acceptat ca şef. Ghilezan, ca fost subsecretar de stat, şi Sabin Manuilă, când au sosit şi ei din ţară, au fost acceptaţi. În fine,

[1] Alexandru Bunescu (1895–1980), inginer, om politic ţărănist. A fost director general al Monitorului Oficial şi Imprimeriei Statului, comisar general al Refacerii şi Aprovizionării, având funcţia de subsecretar de stat (structură înfiinţată pentru procurarea de materii prime necesare industriei şi desfiinţată în 1947), şi secretar general la Ministerul Lucrărilor Publice. Numit secretar general al organizaţiei PNŢ din Bucureşti (1946), a fost arestat în 1947 şi anchetat cu privire la activitatea partidului, iar după eliberare a reuşit să fugă din România. În 1949 era deja stabilit la Paris, după care s-a stabilit în SUA. În exil a fost membru în comitetul de conducere al Asociaţiei Românilor Liberi, de sub preşedinţia generalului Rădescu.

Zeno Bianu, fratele lui Cornel, care pentru că a fost candidat de deputat la alegerile din 1946, a fost într-adevăr ales!

Aceasta era situația în 1949, în vara când au sosit Bunescu, Crihan[1] și Mișu Răutu, toți foști membri activi ai comitetului executiv în țară. Tot în vară a sosit și Venetu care, fiind fost candidat la alegerile din 1946 și fost secretar particular al lui Maniu, a fost acceptat și el. Activitatea până la sosirea lor a lăsat foarte mult de dorit. S-au certat încontinuu, au eliminat o serie întreagă de oameni, n-au acceptat noi înscrieri etc.

Bunescu, odată sosit aici și orientat, a propus să se facă o listă a tuturor membrilor partidului în străinătate, să se trieze elementele serioase de aventurieri, să se accepte noi înscrieri, dar numai pe bază de serioasă examinare a candidatului și să se elimine toți cei care susțin, în mod fals, că sunt membri ai partidului. În plus, să se reorganizeze comitetul executiv în așa fel încât să conțină numai opt persoane: Popa, Bianu, S. Manuilă, Ghilezan, Bunescu, Crihan, Răutu, Veniamin și să se constituie un comitet mai mare, pentru Franța, în care să intre nu numai ceilalți rămași pe dinafară din vechiul comitet executiv, dar și noi elemente serioase.

El a făcut această propunere în serios în octombrie. A fost necesară pentru că toate propunerile lui de reorganizare, fie că a cerut întrunirea comitetului, fie că a căutat luarea de decizii de importanță generală, s-au izbit nu de refuzul lui Popa, dar de amânările lui indefinite. Adevărul este că prin fondul Cretzianu[2],

[1] Anton Crihan (1893–1993), jurist și doctor în științe politice și economice. A fost deputat în Sfatul Țării, militând pentru unirea Basarabiei cu România în martie 1918. A fost membru al Parlamentului României în mai multe legislaturi și membru marcant al PNȚ. Urmărit de regimul comunist din cauza trecutului său unionist, a fugit din România la Paris, mai târziu stabilindu-se în SUA. În exil a activat în cadrul Comitetului Național Român.

[2] Fondul Cretzianu, cunoscut și sub denumirea Fondul elvețian sau Fondul Național Român, a fost creat de regimul Antonescu în 1944, prin intermediul Băncii Naționale, pentru salvarea și finanțarea activității românilor aflați în exil (lideri și personalități din domeniul politic și

cu care lucrau național țărăniștii, membrii din comitetul executiv erau complet legați de voința lui Popa. *La Nation Roumaine* primește 3 000 $ pe lună, deși are nevoie de mult mai puțin.

---

socio-cultural), în eventualitatea pierderii războiului. Banii au fost depuși, la o bancă în Elveția pe numele lui Alexandru Cretzianu, însă felul în care Cretzianu a gestionat banii a creat rupturi în rândul Comitetului Național Român. Scandalul pe marginea fondului a început în vara anului 1950. În final, generalul Nicolae Rădescu s-a retras din fruntea CNR și l-a acuzat pe Cretzianu că folosește banii în nume personal, în timp ce Cretzianu a afirmat că nu a vrut să pună fondul la dispoziția CNR pentru că va da „socoteală de el la întoarcerea în țară" (vezi detalii privind tema Fondului Național Român în Florin Manolescu, *op. cit.*, pp. 315–319). Într-o însemnare făcută în jurnal la 23 octombrie 1980, Rațiu menționează o scrisoare primită de la soția lui Cretzianu în care aceasta oferă argumente privind felul în care soțul ei a gestionat banii: „Am primit ieri o lungă scrisoare de la Elise Cretzianu, la care alătură [...] diverse alte documente, ca să dovedească că Fondul Național n-a existat niciodată. [...] Cele 6 milioane franci elvețieni i-au fost transmise lui Alexandru în deplină proprietate în baza art. 5 din Legea Nr. 576 (publicată în Monitorul Oficial, nr. 266 din 16 noiembrie 1944) care reglementează mânuirea fondului pentru interese superioare de stat. Vișoianu i-a scris, la 12 ianuarie 1945: «Ordinul de față constituie pentru Domnia Voastră singurul act justificativ». Bazându-se pe acest Ordin Cretzianu scrie la vremea sa, 6 ianuarie 1972: «alocarea... constituie legalmente o plată și nu un mandat juridic, răspunderea mea este de natură morală și politică». Deci o interpretare legală, care e ca un joc de cuvinte: Fondul n-a fost Fond Național, ci o plată pentru a fi utilizată de Cretzianu potrivit constiinței lui (răspunderea morală și politică). Banii însă erau ai țării și ar fi trebuit să fie puși la dispoziția organului răspunzător pentru lupta națională – deci Comitetului Național Român. [...] I-am telefonat lui Elise să-i confirm primirea documentelor. A căutat să mă convingă și pe mine că n-a fost un Fond Național, ci o plată făcută lui Alexandru. N-am intrat în discuție. I-am propus doar să public toată partea din scrisoarea ei, care vorbește de această problemă. A fost de acord. Eu însă nu pot să accept punctul ei de vedere. În definitiv, Alexandru a fost un om de încredere, «*trustee*». S-a făcut o plată ca să fie sigur că guvernul dominat de comuniști, care s-a instalat câteva săptămâni mai târziu, la 6 martie 1945, *nu va putea cere restituirea acestor bani*. Așa cum au încercat să o facă, dar au eșuat, tocmai pentru că s-a făcut în forma în care s-a făcut. Scopul utilizării acestor bani însă a rămas același. Ei ar fi trebuit, deci, să fie mânuiți potrivit contabilității banilor publici, cu gestiune și buget în toată legea" (în manuscris).

Apoi, cei trei diplomați, Pleșa, Burileanu și Ciurea, care o scot sunt foarte probabil plătiți din fondul Cretzianu direct pentru că acest fond ar fi fost deschis „pentru acțiunea diplomatică", deci urmează să fie distribuiți foștilor diplomați. Se pare că încă vreo șapte diplomați primesc bani tot din fondul Cretzianu. Într-un cuvânt, partidul era condus dictatorial de Popa cu ajutorul imediat al lui Bianu și al lui Veniamin. Încă nu are un răspuns la propunerea lui din octombrie. El favorizează intrarea tuturor oamenilor capabili care vor să fie național țărăniști și organizarea partidului pe bază democratică.

Pe urmă am vorbit de afaceri. El vrea să facă construcții. I-am spus că în Anglia, din cauza multelor restricții, nu prea merge. I-am vorbit în general de posibilități de afaceri și i-am spus că se poate face cu puțin noroc și puțină muncă.

La despărțire mi-a vorbit de o rudenie de a lui care se găsește în Iugoslavia și m-a rugat să fac o intervenție la englezi. I-am promis că o voi face și l-am sfătuit să-i scrie lui Tilea (un oarecare Popescu Gheorghe, inginer).

I-am vorbit de legăturile lui Viorel în mod foarte călduros, am recunoscut activitatea lui Iliescu și nu l-am atacat deloc pe Bianu („ar trebui să aibă legături după atâția ani de Anglia. Eu personal, însă, nu pot să spun nici da și nici ba pentru că nu am nicio probă").

Miercuri, 19 aprilie 1950

După-masă la orele 3.30 m-am dus la BBC pentru un interviu. Le-am spus că eu nu pot să iau un post în secția românească pentru că îmi lipsește timpul necesar. Dar că aș fi foarte fericit să pun la dispoziția lor modestele mele puteri. Mi s-a sugerat atunci să fac un *script* („scenariu" – *n. ed.*) pentru sâmbătă, 29 aprilie. Dacă e acceptabil, mi se va face „încercarea vocii" și apoi voi fi pus pe o listă de ajutoare în caz de nevoie. De asemenea, vor vrea să obțină câte ceva din partea mea, din când în când. Le-am

propus să le scriu reacțiile românilor curând veniți din țară la emisiunile BBC în românește.

S-au arătat foarte interesați. Intenția mea este, dacă-mi va fi posibil, să pot să obțin o jumătate de oră pe săptămână pentru a face eu programul. Aș aduce diverse voci etc. Speranța de reușită însă e cam slabă, căci BBC e foarte conservator și grijuliu.[1]

Vineri, 21 aprilie 1950

Ceaiul la Ileana și Johnny la Canberley (Collinwood Hall). Viorel îmi scrisese în prealabil că ține foarte mult să mă vadă, deci să vin la Ileana necondiționat. Am stat mult de vorbă împreună. Un Viorel cu totul altul. Aproape cel vechi, din anii lui cei mai buni (1940–1945). S-a interesat de tot și toate. Voia să știe tot ce am văzut la Paris. I-am spus că i-am văzut pe Bunescu, Comaniciu, Vlasto etc. I-am spus despre „dragostea" ce-i poartă Herescu. Am vorbit aproape încontinuu. Am făcut-o însă numai la insistența lui repetată. Ori de câte ori mă oprea și ori de câte ori încercam să vorbesc cu dna Troiano, pe care am cunoscut-o abia acum și care era gazda, mă readucea la chestiunile politicii românești. De la moartea lui Eni, niciodată nu mi-a făcut o impresie așa de bună ca acum.

Am vorbit de Iliescu. El e supărat pentru că Ilieștii, în istoricul societății anglo-române, pe care l-au pregătit pentru Caranfil pentru a demonstra că acțiunea în Anglia a început [înaintea] CAROMAN[2], nu l-au pomenit pe el, pe Viorel, deloc. Or, a fost el,

[1] Ion Rațiu a colaborat frecvent la BBC, fără să fie angajat, în perioada 1951–1957. A transmis știri și interviuri cu politicieni britanici, ca asistent de program, lucrând de regulă în turele de seară și de noapte.

[2] Comité d'Assistance aux Roumains (Comitetul de Ajutorare a Românilor din Exil, CAROMAN), asociație înființată în 1947 cu sediul la Paris. Prin intermediul ei, se acorda asistență exilaților români sosiți în Occident. Pentru că nu avea surse de finanțare, CAROMAN nu a acordat ajutoare financiare refugiaților decât în cazuri excepționale. Organizația a beneficiat de înaltul patronaj al reginei Elena. În ochii Securității,

Viorel, care a avut ideea de a face această societate și tot el a adus suportul lor Greenwood, Oliver Stanley etc.

L-am întrebat care e adevărul asupra finanțelor lui Iliescu. Până în 1944 Iliescu a fost plătit de englezi pentru activitatea lui la radioul român clandestin[1]. După aceea până în 1946 (la începutul anului) a primit bani de la el, de la Viorel (circa 40–45 £ pe lună). În 1946, Viorel a primit 900 £ de la Cretzianu pe care le-a trecut aproape în întregime lui Iliescu. Astăzi, Iliescu e ajutat de Rădescu. Rădescu are bani de la Malaxa (care are 7 milioane de dolari). Eu am căutat să-l apăr pe Iliescu și am relevat munca asiduă pe care o depune. Dar n-am apărat și nici justificat ambiția lui morbidă.

Ca întotdeauna, de când a murit Eni, Viorel mi-a vorbit din nou de moartea lui proprie. M-a întrebat dacă accept să-i fiu executor testamentar [împreună] cu Radu. Și-a exprimat oarecare îndoieli despre Radu și m-a avertizat că dacă ar muri acum, de exemplu, sarcina mea n-ar fi deloc ușoară. I-am spus că accept cu plăcere și l-am liniștit în ceea ce îl privește pe Radu, „care se dezvoltă foarte bine în ultimul timp".

I-am spus că și eu am o rugăminte. Să-mi lase mie toate hârtiile lui și ale tăicuțului (Ion Rațiu). Mi-a promis că o va face cu condiția să scriu despre activitatea din Anglia. I-am răspuns: „Viorel, eu vreau să scriu biografia ta întreagă". A fost evident șocat.

CAROMAN a fost „un centru de culegere de informații de la fugari și de recrutare a diferitelor elemente pentru diferite școli de spionaj". Ion Rațiu, menționând societatea anglo-română, se referă de fapt la Comitetul anglo-român pentru ajutorarea refugiaților politici din România, organizație înființată de maiorul Iliescu la propunerea lui Viorel Tilea, cu sediul la domiciliul maiorului Iliescu (ACNSAS, fond Informativ, dosar 235465, vol. 1, f. 21).

[1] Este vorba de postul Radio pentru țară, pentru neam și pentru Rege!, un post clandestin de propagandă, de la Londra, care difuza emisiuni în limba română.

Joi, 27 aprilie 1950

La BBC să-l văd pe d-nul Lilly, ajutorul şefului secţiei est-europene. Mi-a făcut o probă a vocii şi s-a declarat satisfăcut. Vrea să-i trimit un *script* pe miercurea viitoare şi apoi să vin la Londra să-l rostesc la radio vineri.

Duminică, 30 aprilie 1950

Domnişoara Paraschivescu vine să mă vadă. De asemenea, Adina P. vrea ca eu să încetez să-l ajut pe George Emil Iliescu, pentru că *Făclia* atacă biserica catolică şi pe Tisserant şi mai ales să nu-i mai ajut pe Leu şi pe Gâldău. Aceştia au făcut aşa zisa parohie ortodoxă-unită din Anglia şi se anunţă peste tot că au sprijinul uniţilor, în timp ce atacă biserica catolică în modul cel mai nerușinat şi înverşunat.

Răspunsul meu a fost foarte clar, deşi nu conţinea nicio promisiune. Sprijin *Făclia* pentru că, după părerea mea, ea e bună şi necesară pentru românii din Anglia. Îndată ce am văzut atacurile împotriva bisericii catolice, eu am protestat şi Iliescu mi-a promis să nu le mai repete.

Îi sprijin pe Leu şi pe Gâldău, în măsura în care o fac, cum aş sprijini orice mişcare românească. În timpul războiului m-am dus la biserica ortodoxă a părintelui Alexis, nu pentru că e ortodoxă, ci pentru că e românească. Astăzi, îi sprijin pe Leu şi pe Gâldău, nu pentru că sunt ortodocşi, ci pentru că sunt români. Dar dacă într-adevăr aceştia sunt duşmani declaraţi cu biserica catolică, atunci e necesar ca ei să fie daţi în vileag. Deocamdată, ambii îmi afirmă mie personal că ei sunt prieteni sinceri ai bisericii mele.

Eu n-am făcut niciodată un secret din credinţa mea că e în interesul României de a fi unită cu Roma, pentru că în felul acesta vom avea o legătură strânsă şi organică cu Apusul. Niciodată însă nu voi crede necesar de a impune această credinţă vreunui român. Rămâne pentru români şi numai pentru români după eliberare, de a se pronunţa asupra acestor probleme.

Vineri, 5 mai 1950

La Londra ca să vorbesc la radio despre exilații români în străinătate. Totul a mers bine. Românii au fost toți plini de complimente (Styrcea, Sepianu, Campus, Stoe). Ceea ce mi-a făcut plăcere a fost că tehniciana engleză m-a felicitat călduros zicându-mi: „Ai făcut radio adevărat. Mi-aș dori să poată și alții să vorbească ca tine". Styrcea a venit la mine și mi-a spus că vrea să mă vadă. Mi-a dat adresa. Vom lua masa la Club St. James's[1].

Abia sosit la apartamentul nostru din Londra și Radu îmi telefonează să mă felicite. De unde a aflat deja? Eu n-am spus nimănui nimic.

Sâmbătă, 6 mai 1950

Barbu Călinescu vine cu mine la noi la țară. Am vorbit de Carol în tren. L-am sfătuit să meargă să-l vadă și să-i spună că situația lui materială și financiară e penibilă. „Doar nu degeaba tatăl tău s-a omorât pentru el. Dacă nu-ți oferă nimic, nu-i cere. Dar atunci e un porc de câine, mai mare decât îl știam înainte. Politică nu discuta deloc, chiar dacă te va întreba despre situația românilor în Anglia.

Luni, 19 iunie 1950

Barbu Călinescu a venit să mă vadă aici, la Downsland. Mi-a relatat în detaliu întrevederea sau mai bine zis audiența pe care i-a dat-o fostul rege Carol al II-lea. Nimic interesant. E clar însă că Barbu a fost profund impresionat de personalitatea, gentilețea și interesul real pe care Carol l-a manifestat față de problemele românești. Se pare că Barbu a vorbit regelui în termeni elogioși despre amiralul Dumitrescu și despre mine! Aceasta drept răspuns la întrebarea lui Carol: „Pe cine vezi dintre români?" Carol

[1] Club select din Londra, înființat în 1857, frecventat de diplomați, politicieni și oameni de cultură. S-a închis în 1978 din cauza problemelor financiare.

era bine informat despre certurile, ambiţiile deşarte şi invidiile care există în sânul coloniei româneşti, nu numai în Anglia, dar peste tot.

Vineri, 30 iunie 1950

Sosesc pe la 11 a.m. la Peter Rude. Împreună corectăm manuscrisul meu. Nu vrea nicio modificare importată. Nu e nimic de tăiat. Am acceptat aproape toate sugestiile lui relativ la limbă. Mâine va preda manuscrisul lui Elisabeth Russel care e parteneră în Editura Longman.

Apoi am luat masa împreună la clubul meu (St. James's) cu Peter şi am vorbit de problema exilaţilor. Am căutat să-l interesez, în special, în salvarea culturii Europei răsăritene. Am ridicat chestiunea salvării intelectualilor români, polonezi, unguri etc. În ţările noastre respective comuniştii distrug sistematic tot ceea ce ne orientează spre Apus. Ce vor pune în loc când va veni ziua eliberării? Dacă însă ajutăm intelectualii noştri aici în Apus, ei vor fi aceia care vor reaprinde luminile.

Duminică, 2 iulie 1950

Dinu [Dimăncescu] e aici, la Downsland, de vineri seara. Mi-a relatat în detaliu audienţa pe care a avut-o la Carol al II-lea. Aceleaşi impresii ca ale lui Barbu Călinescu. Interesant. Mi-a spus că el a devenit englez numai şi numai pentru că era foarte handicapat în mişcările lui după ce îşi pierduse paşaportul român. Chiar dacă ar avea o situaţie foarte înfloritoare, în momentul eliberării ţării el va fi gata să o abandoneze şi să se întoarcă în ţară.

Mi-a povestit cum Murgu a fost acela care l-a făcut să-şi piardă paşaportul românesc (faimosul Murgu, *măgarul cu nume de cal*, care a fost carlist, legionar, antinazist, comunist şi acum e exilat „politic" în Franţa, anticomunist mare!)[1].

[1] La momentul angajării la Legaţia României de la Londra, Ion Murgu a fost protejatul lui Viorel Tilea şi al lui Dumitru Dinu Dimăncescu. De

Vorbind de George Emil Iliescu, mi-a spus că nu are încredere în el. Mi-a dat o serie întreagă de motive. Nimic precis însă. În fine, am vorbit mult despre exilații români și așa-zisa „activitate" pe care o depune comitetul român din America. Dinu e cu mine și cred că va fi un element foarte valoros când va veni vremea.

Am cerut amiralului la telefon să-mi dea o listă a refugiaților români care se găsesc în Iugoslavia. L-am rugat să scrie celor care au reușit să scape și să obțină informații precise. Mi-a promis că o va face imediat.

Vineri, 7 iulie 1950

Viorel sosește de la Paris astăzi seară. Johnny, Ileana, Elisabeth și cu mine suntem la Holton, veniți de marți după-masă, ca să vedem expoziția de agricultură. La Paris, Viorel nu l-a văzut decât pe Boldeanu, cu care s-a întâlnit din întâmplare, și pe Stanciu (penalistul).

Iată situația. Vișoianu a sosit din America acum vreo lună. A fost să-l vadă pe rege și acum e din nou la Paris. Se afirmă că el ar fi discutat reorganizarea comitetului român cu un oarecare Barnes, împuternicit al guvernului american. Împreună ar fi decis să se alcătuiască un fel de supracomitet restrâns compus din Gafencu, Augustin Popa și Vișoianu. Popa ar fi de acord, în numele Partidului Național Țărănesc, și Gafencu, care e un *laseur* (*lacheur*), ar fi acceptat această formulă. Scopul este de a-l mazili

altfel, Dimăncescu, consilier de presă pe atunci, a fost cel care a scris o scrisoare de recomandare în care pleda în fața superiorilor din minister pentru cooptarea ziaristului Murgu în rândul personalului legației deoarece „mi-a fost un prețios colaborator" și „este un bun român și un om de încredere și caracter" (AMAE, fond Legația Londra, 1880–1949, vol. 4, file nenumerotate). Folosit atât de SSI, cât și de Securitate, Ion Murgu a fost un informator foarte activ. Rapoartele sale, păstrate azi în arhiva CNSAS, au fost adesea scrise într-o notă defăimătoare, Murgu neavând nicio afecțiune sau stimă pentru vreunul dintre românii aflați în exil despre care raporta, ci doar interesul de a obține cât mai des sume de bani din partea Securității.

pe Rădescu. Acesta din urmă, evident, se opune. Partidele însă sunt hotărâte să-l debarce.

În sânul Partidului Național Țărănesc domnește mare fierbere și frământare. Bunescu și Răutu sunt tot mai decișisă reorganizeze comitetul executiv. Eni favorizează emiterea de invitări anumitor personaje politice ca să intre în partid. Între aceste personaje ar fi și Viorel. Vărul lui Răutu (George Răutu, cetățean francez de multă vreme) l-a sfătuit pe Viorel să-l vadă pe Bunescu. Viorel însă a refuzat pentru că prea este în cauză. Din toate astea, conclude Viorel, „nu se va ajunge la nimic".

Imediat am sesizat ocazia și i-am vorbit lui Viorel de posibilitățile practice în momentul de față. Am fost extrem de deschis. Am vorbit cam în felul acesta, bineînțeles mult mai pe larg.

Situația internațională se clarifică. Acum nu cred că va fi război. Dar războiul va fi posibil la anul. E important ca la anul sau oricând va veni momentul să joc un rol important. În circumstanțele actuale însă șansele de a fi acceptat de către Aliați sunt limitate.

Reorganizarea comitetului național pe bază de personalități nu va fi acceptată pentru că prestigiul lui Maniu în momentul de față e mare și e în creștere. Acest prestigiu se reflectă asupra Partidului Național Țărănesc din exil. Atât americanii, cât și englezii îi acceptă pe ei drept adevărații reprezentanți ai poporului român. Din moment ce conducătorii național țărăniști din exil se opun categoric unui comitet internațional bazat pe personalități, șansele de a fi constituit sunt foarte mici.

Organizarea unei opoziții serioase și puternice actualului comitet sau, mai bine zis, actualei formule de conducere bazate pe partide. „Anul trecut, îți aduci aminte, am fost de părerea că opoziția la comitet se va cristaliza în timp și va da roade, am spus. Astăzi sunt mai puțin optimist. Singurul factor decisiv în politica exilaților e, durere, stomacul. Ori stomacurile sunt goale. Cine le poate umple, cine poate să împartă oarecare favoruri obține un sprijin nominal, în orice caz. Ori în momentul de față, singurii

oameni care dispun de fonduri importante sunt Vișoianu și Cretzianu și ambii sprijină și întăresc autoritatea partidelor. Vișoianu afirmă tot timpul că e «independent», dar afirmațiile lui nu schimbă realitatea.

Canalizarea opoziției la comitet este, așadar, mult prea vagă și mult prea platonică. Nemulțumirea e reală. Șansele însă de a organiza în așa fel încât să dea o alternativă la formula actuală și să constituie nucleul unui nou comitet, sunt, în practică, inexistente.

Răsare, așadar, o singură soluție. De a face parte dintr-una dintre organizațiile democratice care sunt acceptate de către Aliați ca bază a comitetului național român. Acestea sunt cele trei partide, Național Țărănesc, Liberal și Socialist Independent.

Eu personal aleg, în mod neechivoc, Partidul Național Țărănesc. Știu bine că n-am ascuns niciodată admirația pe care am avut-o și o am față de Maniu. În al doilea rând, am un sentimentalism ușor explicabil pentru partid. Cred că și tu îl ai. Conducătorii prezenți nu sunt ei tocmai la înălțime. Cred, însă, că aceasta nu e important. Ei vor fi schimbați la timpul lor și elementele bune și adevăratele talente vor ieși la suprafață în mod inevitabil. Cred, așadar, că ar trebui să intrăm în partid."

Iată obiecțiile lui Viorel. Legionarii sunt o forță reală și după război ei vor constitui problema de căpetenie a României. Aici în exil e indiscutabil că ei sunt cei mai numeroși și cei mai bine organizați.

Răspunsul meu a fost categoric: „Oricât de neînsemnat va fi rolul politic pe care-l voi juca vreodată, dacă Dumnezeu îmi dă sănătate, eu nu voi lucra niciodată cu legionarii. Programul bun trebuie adoptat, dar metodele dictatoriale și abuzive trebuie înfierate. Și de altfel, am adăugat, ar fi o mare greșeală, ca după o viață întreagă de activitate proengleză, democratică, să colaborezi cu un partid totalitar".

Mi-a dat perfectă dreptate. „Înțelegerea mea cu Boldeanu a fost făcută pe baza declarației lui categorice că legiunea e desființată. Acum mi-au trimis cărțulia lui Sima *Omul Nou* și mi-au propus să-l văd pe Sima. Am refuzat. E clar că ei nu sunt desființați."

Partidul Național Țărănesc nu acceptă noi intrări în partid decât numai „la coadă". [Viorel a spus:] „Nu poți să impui unui colonel să devină locotenent numai pentru că schimbă unitatea la care aparține. Acest lucru nu s-a cerut niciodată. Dacă suntem acceptați în partid să fim acceptați în comitetul executiv."

„Viorel, cred că pentru moment trebuie să accepți o poziție secundară. Oricare ar fi formula care va fi găsită, Augustin Popa va avea, pentru moment, conducerea. Dacă mai târziu prin alegeri libere o altă personalitate va fi preferată aceasta e o chestiune a viitorului." A fost de acord. Singura condiție la care insistă e ca să fie membru al comitetului executiv. „Maniu, doar", a adăugat Viorel, „a trimis vorbă să ne unim."

Ultima obiecție a fost de ordin practic. Viorel nu crede că această soluție va reuși.

— Deja de mai bine de doi ani de zile s-a discutat reorganizarea partidului fără rezultat.

— E adevărat. Dar e adevărat, de asemenea, că această soluție nu a fost urmărită îndeaproape. Eu sunt gata să mă duc la Paris să o discutăm. Îl voi vedea și pe Bianu aici. El nu pare să fie ostil. Todericiu, care e un prieten foarte intim al lui Popa, e un avocat sincer al acestei idei. Dacă se lansează din nou și se urmărește îndeaproape, eu cred că în decurs de un an va da roade. Tocmai bine pentru a ne da posibilitatea de a activa atunci când se va dezlănțui războiul.

Am rămas înțeleși ca eu să fac ce voi putea. El e de acord. Am vorbit apoi de promisiunea scrisă pe care am primit-o de la Foreign Office de a ajuta românii din Iugoslavia și m-a sfătuit să mă duc la Paris.

În fine, am vorbit de Paraschivească. „Mi-a arătat cecul tău de 15 £. Când i-am dat un cec de 5 £, a avut neruşinarea să-l desfacă în faţa mea şi să-mi zâmbească ironic."

„Simpatiile ei sunt clar legionare. Totuşi, acţiunea ei pentru Ieremia Valahul e, după părerea mea, bună. Chiar dacă nu se va ajunge la nimic se va vorbi pe plan internaţional despre un român remarcabil." Din nou, Viorel a fost absolut de acord cu mine. „De aceea i-am dat banii."

Luni, 10 iulie 1950

M-am întâlnit cu Bianu să luăm masa la Café Royal. Mi-a vorbit mult despre românii din America. După părerea lui, deznaţionalizarea lor completă e doar o chestiune de timp. Limba românească pe care o vorbesc e foarte pocită, plină de cuvinte engleze. Ei între ei vorbesc doar englezeşte. Chiar şi biserica, ultima legătură strânsă cu românismul, se destramă. La Detroit, de exemplu, preotul român de acolo se plângea că biserica românească e înconjurată numai şi numai de case locuite de negri. Explicaţia e simplă. Pe măsură ce românii şi-au îmbunătăţit starea lor materială, s-au mutat spre centrul oraşului. În locul lor au venit negri căci era cartierul cel mai ieftin. Încetul cu încetul, de unde la începutul secolului cartierul fusese complet românesc, a devenit un centru al negrilor veniţi din statele din sud ca să lucreze la Ford.

Despre comitet nu avea de spus prea multe. Noua formulă nu e aşa de nouă. Ea a fost propusă acum un an şi a fost acceptată atunci de toată lumea, inclusiv [de] Rădescu. Ea însemna demoţia („retrogradarea" – *n. ed.*) lui Rădescu. În locul lui ar fi funcţionat o comisie de trei: Gafencu, Vişoianu şi Augustin Popa. Comitetul ar fi urmat să rămână format tot din zece membri, iar Rădescu ar fi devenit preşedinte de onoare. Reprezentativ la funcţiuni oficiale, dar fără puteri reale de conducere.

Această formulă a fost necesară, după Braun, pentru că Rădescu e imposibil ca om politic. Se pierde în amănunte, poartă ranchiună personală şi dă ordine. Nu ştie să discute.

Membrii comitetului o duc greu, afară de Gafencu, care locuieşte într-un *penthouse* (o mică căsuţă pe vârful unui zgârie-nori de pe Fifth Avenue, în centrul oraşului). De unde are bani, Bianu nu ştie. Cretzianu are bani pentru că soţia lui e bogată şi avea bani şi în străinătate. Caranfil are şi el o situaţie bună. Ceilalţi nu pot să trăiască în aşa fel încât să reprezinte România şi cauza românească aşa cum trebuie. În America eşti exact atât cât ai în buzunar! Ei, americanii, sunt plini de simpatie pentru exilaţii de după Cortina de Fier. Nu pot însă să înţeleagă că poţi să fii un om important dacă nu ai bani în buzunar.

Banii de la Free Europe se plătesc din nou. Au fost suspendaţi abia trei luni de zile. În plus mai câştigă fiecare ce poate. Aceasta însă e foarte puţin.

Dintr-odată, m-a întrebat: „Dar d-ta de ce te-ai dat aşa la o parte în ultimii ani? De ce nu mai activezi?" I-am răspuns absolut deschis. Adevărul e că eu m-am considerat întotdeauna naţional ţărănist. Pentru Maniu am avut din fragedă tinereţe o admiraţie sinceră. În 1946, i-am trimis lui Maniu, prin de Chastelain, o scrisoare formală de adeziune la partid, oferindu-mă să mă întorc în ţară şi să particip la alegerile generale. „Începând din 1947 încoace, aproape toţi membrii partidului, cu excepţia d-tale, au dus o campanie deschisă împotriva lui Viorel Tilea. Or, d-ta ştii că Viorel Tilea mi-e rudenie. Tot timpul războiului am trăit la el. Eu ştiu bine că în trecut a făcut lucruri pe care partidul le-a dezaprobat. În timpul războiului însă, atunci când eu l-am cunoscut îndeaproape, activitatea lui naţională a fost extrem de frumoasă. Fără îndoială sunt anii lui cei mai frumoşi în întreaga lui carieră politică. Poţi să-ţi închipui reacţia mea când am auzit că era acuzat de membrii partidului că avea un bordel la Londra, ca să-ţi dau doar un exemplu. Nu puteam să activez din plin pentru Partidul

Național Țărănesc, atunci când mulți dintre membrii acestui partid atacau, mârșav, pe vărul meu. Idealul pentru mine ar fi fost ca Viorel să reintre în partid. Dacă acest lucru nu s-ar fi putut, eu aș fi intrat în partid în mod activ și singur cu condiția însă ca Viorel Tilea să fi fost tratat cu justețe."

Bianu a înțeles perfect de bine atitudinea mea. A insistat însă: „Nu se știe cât vom rămâne în exil. Noi, generația mai bătrână, vom dispărea. D-voastră trebuie să continuați lupta. D-ta, în special, pentru că ai legături bune aici și pentru că știi și poți să lucrezi pentru națiune nu te poți da la o parte. Uită-te, de exemplu, la Asociația Jurnaliștilor Români din Anglia. Eu n-am primit președinția, deși mi s-a oferit de nenumărate ori, tocmai pentru a nu închide poarta altora. De ce nu iei parte activă în ea? Apoi, s-a format de curând Asociația Federaliștilor Europei Răsăritene. Ar fi bine să fii acolo de la început. Să iei parte activă, să-ți alegi un comitet în care să lucrezi. Nu poți să te dai la o parte; e datoria d-tale de român".

Tocmai azi-dimineață am primit scrisoarea de la mămica, informându-mă că tata fusese arestat în noaptea de 25 iunie[1]. N-am putut să nu mă gândesc la acest lucru în timp ce-mi vorbea Bianu. Pot eu, într-adevăr, să mă țin la o parte, oricât de neînsemnat aș fi, atunci când procesul de distrugere a națiunii e în plină

[1] Referire la Augustin Rațiu (1884–1970), tatăl lui Ion Rațiu. Descendent al familiei Rațiu de Nagylak din Turda, Augustin Rațiu a fost avocat, obținând titlul de doctor în drept la Cluj și Budapesta. A participat la Primul Război Mondial și în 1918 a fost numit comisar al orașului Turda pentru a organiza gărzile naționale. A fost decan al Baroului de avocați și primar al orașului Turda. În 1950 i-a fost confiscată moșia și a fost arestat și internat în lagărul din București-Ghencea, unde a executat o pedeapsă administrativă de un an. După câteva luni a fost eliberat, i-a fost retrasă pensia, iar familia sa a fost evacuată din locuință. Ion Rațiu a fost mândru de contribuția familiei Rațiu la istoria României, în special în lupta pentru autodeterminare dusă în Transilvania de memorandistul Ioan Rațiu, al cărui urmaș a fost și după al cărui nume a fost botezat.

desfăşurare? Motivul pentru care o fac nu e josnic. Dar pot eu să persist în atitudinea mea de expectativă?

Bianu a continuat. „Nu e nevoie să ieşi în suportul Partidului Naţional Ţărănesc. Eu îţi cer doar să depui o activitate românească." Cred că a fost sincer. Am acceptat. Urmează ca el să organizeze ca eu să fiu invitat să particip în această asociaţie de federalişti.

Ne-am despărţit în termeni foarte buni. Cred că voi putea să repar ruptura între Viorel şi partid, dacă mi se dă timp şi dacă situaţia internaţională o va permite. Bianu, în orice caz, mi-a repetat de mai multe ori că el nu are nimic împotriva lui Viorel.

Miercuri, 12 iulie 1950

Viorel îmi dă un telefon. Fixăm o întâlnire la club pentru 3 p.m. Radu şi contabilul lui Viorel sunt de faţă. Vorbesc puţin cu Radu până când Viorel termină chestiunile de afaceri. Pe urmă vorbeşte cu Radu şi-i spune că încearcă să-i dea compania Crystal să fie a lui personală. Radu pleacă şi rămânem amândoi. Iată chestiunile personale de care mi-a vorbit.

Vrea să-şi schimbe testamentul în aşa fel ca eu să fiu executorul testamentar. Vrea să ştie clar dacă eu îmi dau seama că situaţia lui financiară nu e deloc bună, că voi avea bătaie de cap multă. Tot mai accept? Evident, i-am răspuns că da.

Hârtiile şi documentele lui îmi vor fi date mie. El ar vrea ca pe urmă să fie date unei biblioteci. Idealul lui fusese să cumpere Holton Place şi să-l facă o fundaţiune pentru studenţi români. Aceasta, acum, e imposibil. El va specifica în testament că eu voi face ce voi crede de cuviinţă şi ce e posibil, ţinând în vedere dorinţele lui. Ar vrea, însă, ca în cele din urmă biblioteca lui şi hârtiile lui şi ale tăicuţului să nu fie despărţite, aceasta, din nou, dacă e posibil.

Mi-a descris apoi în detaliu situaţia lui financiară. Nu mai repet cifrele, dar e proastă. Cred că el contemplă destul de serios sinuciderea drept soluţie. Pe de altă parte, însă, nu e încă „un om

bătut". Dacă ar avea puțin noroc, s-ar ridica din nou. Pentru moment totul e în balanță între dorința lui de a continua lupta și a învinge și soluția mai ușoară și mai rapidă. Cred însă că și cel mai mic succes îl va îmbărbăta nespus de mult.

Suntem de acord pe chestiunea celor discutate la Holton acum vreo 5 zile. I-am relatat, fidel, întrevederea mea cu Bianu și am adăugat că, în mod normal, Bianu nu se va opune intrării lui în partid. Viorel a venit apoi cu două precizări importante. Înainte de a face orice pas, trebuie să se înțeleagă foarte bine că numai reîntrunirea tuturor forțelor în partid merită să fie contemplată. Unirea cu o fracțiune oarecare n-are rost. Complică lucrurile inutil și nu servește cauzei naționale. Un partid cu adevărat tare însă ar reprezenta o forță.

Înainte de a se trece la discuții concrete, e nevoie ca Partidul Național Țărănesc să fie reorganizat. Noi nu putem să începem discuții cu X, Y, Z și să vorbim de unire, când partidul n-are un comitet executiv care să funcționeze. Dacă intrăm în discuții trebuie să o facem cu oameni reprezentativi. Am fost de acord. Totuși, am sugerat că e bine să intrăm în legătură cu așa numita „opoziție" a Partidului Național Țărănesc, Bunescu și Răutu, nu să discutăm unirea, dar să stabilim relații cordiale. Sugestia de unire urmează să fie făcută de ei, nu de noi. În orice caz, nu poate fi vorba de unire decât peste vreun an.

Ne-am înțeles ca acum la Paris (săptămâna viitoare) să luăm contactul cu acești oameni și să ne vedem și noi între noi. El pleacă miercuri, probabil că eu voi pleca luni.

Marți, 18 iulie 1950

Paris. Azi-dimineață la orele 9 vine Comaniciu. Se plânge că e bolnav. Ține regim. Ca de obicei îl las să vorbească. Bunescu a făcut o propunere concretă pentru a lărgi comitetul executiv al partidului. Între alții Comaniciu, Vlasto, Buteanu (Butoiu?) au fost și ei propuși. Comaniciu a fost votat de toți, cu excepția lui

Bianu Cornel. Comitetul a acceptat, dar a pus pe hârtie clar că el va rămâne tot în opoziție. „Partidul e în mâna lui Cretzianu și a lui Vișoianu pentru că ei au banii. În felul acesta e în mâna liberalilor. Și, apoi, eu mă opun politicii lor restrictive de excludere. Aici sunt mulți legionari, mulți alți oameni de bine care ar vrea să intre în partid. Nu pot să o facă pentru că sunt barați de către cei de la conducere. În comitetul executiv eu aș fi putut să intru oricând. Însă eu n-am vrut să intru singur. S-a spus că eu voiam să am bisericuța mea în sânul comitetului executiv. Adevărul e că eu voiam ca și alți oameni care se opun acestei politici greșite de exclusivitate să fie acolo. Acum se vede că acțiunea mea a dat roade. Vezi că deja există un nucleu de opoziție. A venit Crăciunaș, au venit cei din Iugoslavia (Bunescu, Răutu), împreună putem lucra."

„Până acum Popa și cu ceilalți au căutat să mă distrugă. În parte au reușit pentru că mi-au distrus sănătatea. Chiar și în anii când am fost urmărit de comuniști și trebuia să schimb casa aproape noapte de noapte timp de trei ani de zile, am avut moralul mult mai ridicat decât în acești ani de exil. Maniu a acceptat intrarea legionarilor în partid prin mine. Trebuia să existe un punct de contact. Aici, conducătorii partidului au căutat să mă distrugă și să mă discrediteze, cu rezultatul că cea mai mare parte dintre legionari au rămas siniștri. Nu și-au dat seama că în felul acesta nu-mi stricau așa de mult mie cât stricau partidului."

Voia să știe atitudinea mea față de partid și față de politica românească în general. I-am răspuns cu totul deschis, fără să ascund nimic. „Noi putem clădi pe tradiția lui Maniu. Partidul Național Țărănesc are o poziție foarte bună pe plan internațional. Dacă tradiția lui Maniu de abnegație, de democrație adevărată, de fidelitate față de principii poate să fie instalată în conducerea partidului, fără îndoială că prin partid se va putea activa cel mai eficace pentru binele neamului. De aceea eu sunt cu totul pentru crearea unui Partid Național Țărănesc. În primul rând trebuie organizat comitetul executiv. Trebuie să existe o opoziție în

sânul comitetului în sensul atitudinii tale. E bine să acceptați cu toții să fiți membri ai comitetului executiv și să fiți recunoscuți ca atare de către cei de la conducere astăzi (Al. Popa). Mai pe urmă, când situația internațională se va fi clarificat și războiul va fi deja aici, porțile partidului ar trebui larg deschise tuturor oamenilor care vor să muncească pentru binele partidului."

A fost complet de acord cu mine. A adăugat că el a fost dintotdeauna pentru acceptarea în partid a lui Gafencu, Tilea și Davila. „Vezi, nenorocirea a fost că politica lui Maniu de opoziție l-a izolat. Oamenii de talent n-au rezistat tentației puterii și l-au părăsit... așa că Maniu a rămas cu oameni cinstiți, loiali, dar mediocri. Și acești oameni, astăzi, sunt geloși de poziția lor. Pentru prima oară meritele lor sunt recunoscute. Le e frică de concurență. În consecință exclud pe ceilalți care au «greșit» în trecut, care l-au trădat pe Maniu."

M-a întrebat ce face Tilea. I-am spus că se ocupă în special de chestiunile lui financiare. „Cred însă, am adăugat, că dacă partidul se reorganizează va accepta să intre și să lucreze loial pentru partid."

Înainte de plecare, Comaniciu a dat o serie de telefoane ca să îmi aranjeze întrevederi cu Bunescu și cei doi Răutu (Georges și Mișu). „E bine să-i vezi cât mai des și să stabilești un contact sufletesc cu ei pentru ca mai târziu să fii adus în comitetul executiv al partidului." I-am răspuns categoric că onorurile nu mă ispitesc. E important să muncim pentru țară și să dăm exemplu viu de abnegație și patriotism. Nu e suficient să vorbim. Trebuie să arătăm prin fapte că activăm pe tărâm național fără a aștepta ceva în schimb.

Comaniciu l-a văzut pe Vișoianu și acesta i-a promis să-l pună în consiliul permanent al Partidului Național Țărănesc și să-l numească delegat cu chestiunea tineretului legionar al comitetului național. Are de gând să plece în America în curând.

La 11.30 vine Herescu. Îmi spune categoric că regele n-a acceptat să-l sacrifice pe Rădescu, deci n-a acceptat formula triumviratului (Vişoianu, Gafencu, Popa).

Îmi dă un raport, evident scris de Antoniade, din Spania. Dumitrescu se erijează în ministru regal al României la Madrid. Ceilalţi se desolidarizează. Chiar şi Stelian Popescu, care fusese prieten cu Dumitrescu. Motivul principal este că Dumitrescu şi cu ceilalţi legionari din Spania l-au primit pe prinţul Nicolae la frontieră, i-au aranjat audienţa la Franco şi au exploatat tendinţa totalitară spaniolă pentru „legiune" (Sima). N-am văzut numele lui Uscătescu nicăieri printre cei care au organizat aceste lucruri.

Joi, 20 iulie 1950

La 10.30 sosesc la Hotel Vendôme ca să-l văd pe Barnes, delegatul Free Europe pentru chestiunile româneşti. M-a primit imediat.

M-a întrebat ce reprezint. I-am răspuns că nimic. Am adăugat că am rămas în exil în 1940, că sunt jurnalist independent, că locuiesc în Londra.

„Nu vin la dvs. ca jurnalist, ci ca român îngrijorat de chestiunile româneşti." Am arătat că exilaţii români sunt profund nemulţumiţi de activitatea sau mai bine zis inactivitatea comitetului. Aş vrea să ştiu ce vor Free Europe şi guvernul Statelor Unite ale Americii.

Barnes a fost foarte clar şi precis:

— Sunt două probleme de rezolvat. Chestiunea exilaţilor români în general şi chestiunea intelectualilor români în particular. Guvernul Statelor Unite ale Americii este foarte bine dispus faţă de ambele aceste probleme. Free Europe vrea să ajute. Formula ce se va găsi va fi, în mod necesar, pe plan ridicat, între guverne. Fie că va fi între statele Pactului Atlanticului, fie că va fi între SUA, Anglia şi Franţa. În orice caz noi suntem pentru a se lua o decizie favorabilă în aceste chestiuni.

— Presupunând că se va lua o decizie favorabilă, trebuie să aveți un organism românesc prin care să lucrați. Dvs. nu știți care români trebuie ajutați și care nu.

— De acord. De aceea noi suntem pentru crearea de comitete naționale. Dacă însă nu reușim, atunci noi trebuie să ne ocupăm de problemele exilaților. Am prefera să o facem printr-un comitet național român – pentru că astfel e mai bine. Dar formarea acestui comitet trebuie să fie o soluție românească. Noi nu putem și nu vrem să ne impunem punctul de vedere. Noi sfătuim și dorim înțelegere între toți. Dacă nu se reușește formarea unui comitet care să poată lucra, atunci vom sprijini formarea unui „comitet de lucru" format din personalități românești împreună cu alți exilați. În felul acesta nu mai e un comitet național și opinia membrilor români din acest comitet nu va fi hotărâtoare. E o soluție *faute de mieux*[1].

— Care sunt cauzele care împiedică formarea unui comitet?

Răspunsul lui a fost vag. E clar că nu voia să spună prea mult. Am insistat.

— Nu vedeți că monopolul administrării banilor românești deținut de doi oameni este cauza reală a tuturor neînțelegerilor?

— Fără îndoială aceasta este una din dificultățile cele mai mari. Cred însă că adevărata cauză este suspiciunea și neîncrederea ce domnește între membrii comitetului. Pentru a fi juști față de Vișoianu și Cretzeanu trebuie să spunem că dacă s-ar găsi o formulă prin care să se constituie un comitet în care să domnească înțelegerea, administrarea acestor bani va fi lăsată unui subcomitet cu atribuții financiare.

Nu l-am contrazis. Intenția mea este de a afla ce e în capul omului mai degrabă decât de a-l influența într-o direcție sau alta.

— Cum credeți că veți putea obține un astfel de comitet armonios?

[1] „În lipsă de ceva mai bun" (în lb. fr.).

— Greutatea prezentă este datorită proporţiei fixe de 3 şi 6. Nimic nu se poate face fără aprobarea celor 6. În consecinţă, credem că soluţia va fi găsită prin reorganizarea comitetului.

[Barnes:] „Atunci când procedăm la reorganizarea comitetului trebuie să ţinem seamă nu de soluţiile ideale, ci de realităţi. Trebuie să utilizăm elementele problemei. Ele sunt trei la număr. Prestigiul coroanei nu trebuie să sufere. Nu pentru că noi avem vreo preferinţă specială pentru monarhie, ci deoarece Coroana este un element real al problemei româneşti.

Trebuie să-l menţinem pe Rădescu. Din nou, nu pentru că Rădescu are merite speciale sau pentru că noi am avea vreo preferinţă pentru Rădescu. Atitudinea noastră faţă de el este complet neutră. El trebuie păstrat pentru ca guvernul comunist român să nu poată spune că Vîşinski a avut dreptate atunci când a cerut înlăturarea lui Rădescu.

Iar trei, Partidul Naţional Ţărănesc. Nu cred că mai este alt partid care contează. Soluţia stă, de fapt, în mâna acestui partid. De aceea i-am invitat aici pe Popa, Ghilezan şi Gafencu din America şi pe Bianu din Anglia. Comitetul executiv al partidului trebuie să se întrunească să decidă fie pentru lărgirea comitetului naţional, fie împotriva ei. De la New York e uşor să spui «nu» şi să te opui la orice lărgire a comitetului. Dacă însă vii aici, vezi adevăratul aspect al problemei. Refugiaţii români sunt aici în Europa, aici numai se poate vedea cât de serioasă e situaţia şi cât de nemulţumiţi sunt cu toţii. Dacă se lărgeşte comitetul în aşa fel ca să ajungă la o balanţă reală, atunci se vor putea lua deciziuni pe baza meritelor problemei în discuţie şi nu pe baza de loialitate de partid. Vişoianu, care a fost aici în Europa, a început să vadă că acest lucru e necesar, deşi încă nu e gata să aprobe lărgirea. Dacă şi ceilalţi vor veni atunci se va putea, să sperăm, găsi un mijloc de a lărgi comitetul.

Comitetul executiv al Partidului Naţional Ţărănesc are 15 membri; trebuie să ia o decizie. Dacă decizia luată e favorabilă, atunci putem să sperăm că situaţia se va îmbunătăţi."

— Dar cine este acest comitet executiv?, am întrebat. Eu cred că și aici nu mai e înțelegere. Unii susțin comitetul executiv format din 8 oameni. Alții, în frunte cu Bunescu și Răutu, susțin că trebuie lărgit în așa fel încât să includă membrii noi de curând veniți din țară, care au drepturi mai mari de a fi în comitetul executiv decât cei vechi.

— Nu cred că ai dreptate. Eu știu că Partidul Național Țărănesc în exil e condus de un grup de 15. Acești 15 sunt parte din Comitetul Executiv de circa 60 de oameni care conduceau efectiv partidul în țară.

— Îmi permiteți să vă corectez. Ieri seară am luat masa cu Bunescu și Sabin Manuilă care mi-au declarat categoric că ei sunt nemulțumiți de compoziția comitetului executiv și că doresc lărgirea lui.

— Am impresia că d-ta confunzi Comitetul Executiv al Partidului Național Țărănesc cu delegația permanentă a acestui partid.

Am văzut că nu era la curent cu insistența lui Bunescu și Răutu ca partidul să fie reorganizat. Nu e treaba mea să-l informez. El va afla-o în curând de la cei în drept. N-am mai insistat.

— Dacă o hotărâre favorabilă lărgirii este luată de comitetul executiv al Partidului Național Țărănesc, atunci comitetul național va fi lărgit.

Cu un comitet național lărgit se poate vorbi de un comitet executiv al comitetului național restrâns format din trei persoane (Vișoianu, Popa, Gafencu). Astăzi să facă un astfel de comitet executiv restrâns de trei oameni la un comitet național de nouă oameni e ridicol. Cu un comitet național lărgit, Rădescu poate fi făcut președinte de onoare.

I-am mulțumit că a găsit timp să mă vadă și i-am dorit succes. A fost gata să accepte să-i dau un telefon înainte de plecarea mea la Londra.

Masa cu Herescu. Puțin nou de adăugat. Doar că mi-a spus că e în legătură continuă cu Rădescu. Acesta nu mai are bani.

Malaxa îi dă puţin sau nu-i mai dă deloc. În orice caz, nu mai trimite în Europa. Poziţia lui Rădescu e clară. Vrea lărgirea comitetului. Dacă aceasta nu se face, cu concursul Partidului Naţional Ţărănesc el va face un comitet nou[1]. Gafencu şi Davila merg cu el. I-am spus că mă îndoiesc de Gafencu. Că, după părerea lui Viorel, Gafencu se va lăsa atras de mirajul unei avansări în comitetul executiv de trei Gafencu, Vişoianu, Popa, şi-l va lăsa pe Rădescu cum a lăsat pe atâţia alţii. Herescu a fost categoric. Gafencu nu o va face. El rămâne cu Rădescu orice ar fi. I-am redat conversaţia mea cu Barnes de azi-dimineaţă. A fost foarte interesat, deşi pretindea indiferenţa.

Din nou mi-a vorbit cu multă prietenie de Viorel şi m-a rugat să-i transmit invitarea lui la masă pentru lunea viitoare.

Herescu e foarte pesimist. Nimic nu se va alege din toate discuţiile. Partidul nu va accepta lărgirea comitetului pentru că orice lărgire va însemna o diminuare a autorităţii lor. I-am spus că dacă vor eşua din nou, ar trebui să se facă un memoriu la Coroană.

— Bine şi cu acest memoriu ce-ai făcut? Va schimba ceva?

— Nu, dar se va fi înregistrat protestul celor dezinteresaţi în onoruri politice.

Vineri, 21 iulie 1950

Gheorghe Barţiu vine să mă vadă. Stăm de vorbă despre chestiuni personale şi familiale. El se descurcă binişor. Acum s-au mutat într-o nouă locuinţă mai mare şi mai confortabilă. Mi-a spus că Tutu Pătăceanu s-a schimbat complet. Lucrează

[1] Nicolae Rădescu, nemulţumit de politica internă a Comitetului Naţional Român (CNR), se va retrage şi va înfiinţa la sfârşitul anului 1950 un comitet nou, cum menţionează Ion Raţiu, anume Asociaţia Refugiaţilor Români din SUA şi Canada, devenită mai târziu Liga Românilor Liberi. Rădescu a urmărit să atragă în această organizaţie alte asociaţii româneşti din exil pentru a slăbi influenţa CNR.

serios la Le Havre din februarie. M-am bucurat foarte mult să aud acest lucru.

Haig A. a venit să mă ia la masă. Gabia şi cu unul Baciu (fost legionar) tocmai plecau. Am rămas cu Iliu. Mi-a vorbit multe şi despre toate. El acuză pe Comaniciu de neseriozitate, ambiție, neloialitate față de camarazii săi. Mi-a dat o serie de incidente care, împreună, sunt destul de serioase. Luate individual însă cred că n-ar trebui să determine o ruptură.

Am insistat din nou asupra nevoii de a crea un nucleu de oameni hotărâți, nu mulți dar onești şi absolut dezinteresați. El crede că e uşor să o facem. Am repetat nevoia ca ei să fie independenți din punct de vedere financiar.

Iliu crede că e uşor de făcut acest lucru. Mi-a vorbit mult de Randa Alex, un fost legionar, mare istoric. Va fi în curând recunoscut pe plan internațional. Deja a publicat o serie de cărți la Zürich despre traci, care au avut răsunet în toată lumea.

La despărțire, Iliu mi-a dat să citesc broşura lui Sima *Omul nou* şi memoriul lui către rege. „Un zăpăcit", a spus Iliu, întinzându-mi-le.

La orele 5 p.m. la George Răutu. Curând după aceea soseşte Bunescu. Viorel soseşte câteva minute înainte de 6 p.m. şi Mişu Răutu imediat după el. Discuția a fost foarte animată şi foarte prietenoasă. Eu am păstrat o rezervă absolută.

Bunescu a început prin a explica dificultățile din partid. Neînțelegerea care există. Viorel a întrebat dacă au un comitet executiv. Drept răspuns, Bunescu i-a explicat compoziția acestui comitet, 15 oameni, plus dna Titulescu care nu ia parte activă. Toți sunt foşti miniştri, foşti preşedinți sau vicepreşedinți de organizație județeană şi foşti candidați de deputat la alegerile din 1946, cu ficțiunea că dacă urnele n-ar fi fost furate, ei ar fi fost aleşi.

Viorel: Bine măcar că aveți un comitet. Şi vă întâlniți?

Bunescu: Da, acum ne întâlnim în fiecare săptămână. Problemele sub discuție se trimit în prealabil în America și cei de acolo ne scriu părerea lor. (Augustin Popa, Ghilezan).

Mișu R.: Cum vezi, avem comitet, dar nu ne înțelegem.

B.: De aceea vrem să-l reorganizăm.

M.R.: (către Viorel) Care e atitudinea ta față de partid și față de reorganizare?

V.: Niciuna. E problema voastră. Voi trebuie să o rezolvați.

M.R.: Bine, dar tu nu te mai consideri național țărănist?

V.: Partidul nu mă mai consideră național țărănist. Eu sunt doar vinovatul cel mai mare. Cel care a spart partidul. Deși adevărul este că eu am fost la Londra când s-a luat decizia de rupere și am telefonat special dlui Vaida de la Londra ca să nu o facă. Din partea partidului, e adevărat, am avut și satisfacții și serviciile mi-au fost recunoscute, dar am și lucrat. Dar, de atunci încoace, numai meschinării și atacuri personale.

M.R.: Chestiunea reorganizării va fi pusă acum și reintrarea voastră în partid va fi ridicată. Chestiunea e, vreți sau nu vreți să intrați?

V.: Da, am auzit și eu că ne vor la coadă, să ne facem stagiul și apoi să fim judecați de un fel de tribunal popular!

M.R.: Nici vorbă. E vorba de o intrare ca foști șefi de organizație și foști miniștri.

Totul a decurs într-o atmosferă plăcută. Schimburile pe un ton puțin zeflemitor. Viorel se scoală:

— Dar să știți că nu veți reuși. Ceilalți se vor opune.

— Chiar dacă se vor opune, va trebui să facem ceva. Așa nu mai putem continua la infinit. (Se referă la crearea unui nou Partid Național Țărănist? Ar fi o greșeală).

Ne-am despărțit. George Răutu voia ca Viorel să intervină pentru el la Foreign Office și să-mi vorbească mie direct. Le-am pomenit că am reușit să obțin promisiunea de intervenție pentru românii din Iugoslavia. Răutu m-a invitat la cină seara.

Am plecat cu Viorel. Într-o cameră din spatele apartamentului lui Răutu ne aştepta Eleanor Schwartz. Arăta foarte bine, plăcut îmbrăcată. I-am relatat cele ce am vorbit cu Barnes. Voia să ştie ce am vorbit despre el, Viorel. „Nimic", i-am răspuns. Apoi mi-a spus că şi el îl va vedea pe Barnes şi că-i va sugera să dea împuternicire Partidului Naţional Ţărănesc să formeze un comitet. În felul acesta întreaga responsabilitate va fi a lor. Ideea nu e proastă.

De asemenea, am reprodus conversaţia mea cu Sabin Manuilă şi mai ales discuţia „cazului" Tilea la Bucureşti în faţa lui Maniu. Viorel, deşi a căutat să se controleze, a fost extrem de interesat. Eleanor a întrerupt de câteva ori să vorbească despre alte lucruri. Viorel întotdeauna a adus vorba înapoi. I-a făcut plăcere evidentă că Maniu nu l-a respins.

Viorel e îndrăgostit turtă. După părerea mea e iresponsabil. Are o maşină nou-nouţă (Jaguar) care trebuie să coste 1 300 £ şi el în datorii până peste urechi. El vorbeşte de afaceri. Ce afaceri? A venit să se plimbe cu Eleanor. Când îi va trece nebunia asta!? Ca om politic şi ca personalitate, mai ales personalitate, e indiscutabil cu mult peste nivelul celorlalţi. Ce păcat că a pierdut-o pe Eni. Dar, să sperăm, poate îşi va reveni şi aşa.

Luni, 24 iulie 1950

Masa cu Herescu. A fost supărat că i-am spus atitudinea lui Viorel faţă de el. Viorel nu vrea să-l vadă pentru că nu i-a publicat dezminţirea participării ca membru în Uniunea Română a gen. Rădescu. Ca de obicei am făcut ambii comentarii asupra situaţiei. Fără să atacăm pe nimeni în particular, ne-am exprimat regret asupra lipsei de patriotism a conducătorilor.

Pe la 3 după-masă vine Gheorghe Barițiu să mă vadă. Voia cu orice preţ să-i dau un cec pentru banii pe care mi i-a lăsat Todericiu la Londra pentru el. Eu i-am spus că nu pot să o fac decât dacă am ocazia să dau acest cec în mâna omului care are

drept la aceşti bani şi numai când suntem în Anglia. Altfel eu calc legea engleză de devize şi nu vreau să fac acest lucru. N-a zis nimic, dar s-a supărat grozav şi s-a indignat peste măsură, ca şi cum ar fi vina mea că nu-i pot aduce banii în Franţa. Adevărul este că eu nu mi-am luat niciodată o astfel de obligaţie. A plecat cam înţepat.

La Vouillemont, în aşteptarea lui Ghilezan, vorbesc cu Coroiu şi încă un român care fusese la legaţia din Portugalia. Coroiu mi s-a plâns de bătăile pe care le-a primit în Bulgaria şi în Iugoslavia şi mi-a arătat nişte răni deschise şi cicatrice groaznice pe care le mai are pe picioare.

Ghilezan e un băiat tânăr, simpatic, deschis la faţă. Evident vrea să fie bine cu toată lumea. Cred că e gata de orice compromisuri, atâta timp cât el personal nu suferă de pe urma lor. Puţin tipul şmecherului român. Cu această abstracţie însă mi-a făcut o impresie bună.

Am vorbit despre situaţia în America, despre viaţa pe care o duce acolo, despre ferma lui care nu prea merge şi vrea să o vândă şi despre viaţa mea şi a familiei mele în Anglia.

Am trecut, apoi, *in media res*[1], fără nicio introducere. I-am arătat că, după părerea mea, întreaga criză a comitetului naţional poate fi rezolvată peste noapte dacă Partidul Naţional Ţărănesc ia o decizie clară. I-am arătat că din cele trei elemente care constituie factorii politici români aici în străinătate – rege, Rădescu şi Partidul Naţional Ţărănesc –, doar ultimul este un agent activ. Vreau să spun că numai partidul poate astăzi să prezinte o formulă acceptabilă a celorlalţi doi. Nici regele şi nici Rădescu, astăzi, nu mai pot să prezinte o formulă. Astăzi, ei nu au căderea să o facă.

Sunt două posibilităţi. Prima, partidul se decide să ia o hotărâre pentru lărgirea comitetului. În acest caz comitetul poate fi salvat. Eu personal nu cred că partidul va lua o decizie care să fie

[1] „În mijlocul lucrurilor" (în lb. lat.).

acceptabilă celorlalți doi factori: regele și Rădescu. A doua: „De ce nu vă asumați puterea și responsabilitatea singuri? Sunteți un partid mare. Formați un comitet singuri singurei. Meritul pentru succes și responsabilitatea pentru un eșec eventual vor fi în întregime ale voastre."

— Ce ne facem dacă Rădescu face și el un comitet, mă întreabă Ghilezan.

— Trebuie să luați acest risc și dacă Rădescu o va face și prin aceasta se va scădea prestigiul românesc în străinătate și, mai mult, e răspunderea voastră. Dar voi nu mai puteți să nu faceți nimic. Sau, sau. O decizie trebuie să luați.

— Da, formarea unui comitet național din național țărăniști ar fi o soluție.

Am vorbit apoi despre partid. De ce nu se unesc? Ghilezan: „Noi trebuie să ne unim. Eu sunt gata să accept orice soluție care duce la unirea tuturor. Dau semnătura mea în alb. Orice, numai să ne unim. Greutatea este că avem de lucru cu oameni foarte greu de convins."

Crihan sosise de cinci minute. Ghilezan l-a rugat să se așeze pe un scaun și să aștepte până termină cu mine. La acest punct din conversația mea cu Ghilezan, Crihan s-a sculat de pe scaunul pe care ședea în celălalt colț al camerei.

— Domnule Ghilezan, dacă poți să mă vezi, bine. Dacă nu, eu nu pot să mai aștept. N-am timp de pierdut.

Ghilezan se întoarce spre mine și-mi spune:

— Înțelegi ce vreau să zic.

I-am strâns mâna și i-am spus:

— Grăbește-te și fă-i toate onorurile.

De la Hotelul Vouillemont m-am dus la Hotelul Royal Madelaine ca să-l văd pe Ervin Popa. Nu era acasă. Am găsit, în schimb, pe dna Popa care era în hol cu fetițele ei. Mi-a povestit [despre] toate peripețiile vieții lor în Iugoslavia și mi-a dat detaliile până în ultima clipă ale întâmplărilor ce au dus la împușcarea lui Emil Rațiu.

Am rugat-o să-mi trimită, cât mai urgent posibil, o declarație scrisă a celor întâmplate. Voi preda-o la Foreign Office.

La 6 p.m. la mine la hotel. Vlasto sosește foarte punctual. Suntem perfect de acord pe toată linia. Îmi va trimite raportul-memoriu pe care mi l-a promis încă demult asupra programelor BBC în limba română. [Constantin] Brăiloiu, profesorul, lucrează împreună cu el. El vede formarea unei grupări de oameni onești și hotărâți, care prin exemplu vin să presteze un serviciu cauzei naționale fără să aștepte nimic în schimb. Am întrebat cine ar fi în el. Mi-a dat o serie de nume; oameni pe care eu nu-i cunoșteam. L-am întrebat ce crede despre ruptura care există între Iliu și Comaniciu și între Făget și Comaniciu. Mi-a răspuns că nu e importantă, că se va suda cu ușurință. Ne-am înțeles ca ei să stea de vorbă între ei să organizeze „împăcarea", să-mi scrie și eu voi veni din nou la Paris; probabil cu unul sau doi dintre prietenii mei.

Cina cu George Răutu. M-a dus la un mic restaurant, direction Orléans, care se cheamă Mon Pays. Mâncare bună, vin gustos alb, Sancerre – Sauvignon, atmosferă plăcută franțuzească, nu cosmopolitană.

Mai bine de o oră am vorbit despre „dezagregarea morală" prin care trece Franța. El crede că se datorează alcoolismului. După părerea lui, e sfârșită. Nici 5% dintre francezi n-au luptat în războiul trecut. Nici 5% nu vor lupta în războiul viitor. După părerea lui, Anglia e în aceeași situație. I-am spus că eu sunt de altă părere și i-am vorbit de tăria „sfântului egoism". Poporul francez nu mai crede în nimic. Când exploatează pe coloniali, își dau seama că o fac. Englezii însă tot mai reușesc să se convingă că exploatarea lor a altor națiuni este beneficiară națiunilor exploatate. Am dezvoltat această temă și am arătat unitatea esențială a poporului englez în fața hitlerismului și acum în fața comunismului.

Răutu mi-a vorbit pe larg despre lipsa de patriotism a românilor. L-am întrebat ce face, cu ce se ocupă. „Cu nimic. Iaca, cu treburile românești." Mi-a povestit, apoi, cum a venit la Paris

acum vreo 20 de ani, cum a lucrat și apoi condus Banca Marmorosch-Blank aici, la Paris, și cum a acceptat să reprezinte România în diferite instituții internaționale. În timpul războiului a fost arestat, eliberat și apoi a colaborat cu rezistența „machisardă". „Astăzi, sunt un om ruinat. Am datorii de peste 2 milioane de franci." Unde este averea fabuloasă a lui Răutu de care se vorbește în colonia exilaților români?

Răutu crede în Comaniciu. „Un om onest, sincer patriot, curajos. Un adevărat vizionar." La plecare Răutu m-a întrebat ce cred despre Viorel. M-am lăsat cam greu. Mi-a vorbit el atunci, despre prietenia lui pentru Viorel, despre tragedia că Viorel se lasă influențat și jucat de această femeie Schwartz și despre dorința lui de a-l ajuta. A continuat: „Iartă-mă că te întreb astfel de chestiuni intime, dar eu țin ca Viorel să fie utilizat pentru cauza românească".

Am fost deschis și absolut sincer. De altfel, ca întotdeauna, adevărul este cea mai bună politică. „Viorel are o personalitate foarte puternică. Oriunde merge, se afirmă. De aici nenorocirile lui și mulții săi dușmani. De aici urmașii săi loiali. Viorel e bun patriot; în timpul războiului, mai ales, a făcut foarte mult pentru România și români. Viorel poate să servească interesele românești. Are multe defecte, mai mărunte însă. E egoist, face mici dovezi de lipsă de loialitate personală, e iresponsabil și copilăros în chestiunile lui personale. Dar trăsătura lui caracteristică rămâne patriotismul. Nu e adevărat că el se retrage din politică. A fost împins din politică, scos afară neceremonios. Eu îi cunosc aproape toți românii din exil. Cunosc toate defectele lui Viorel. Eu țin, în primul rând, la organizarea unui partid de principii, nu de personalități, căruia să-i dau loialitatea mea completă, căci eu cred că numai în felul acesta putem contribui la crearea unei adevărate democrații în România. Totuși, eu cred că Viorel este românul care poate să facă cel mai mult pentru România aici în exil. După părerea mea, din toți românii, el are personalitatea cea mai puternică. (Răutu nu a fost de acord) Gafencu e mult mai

inteligent, însă Viorel are mai multă influenţă şi ştie să-şi joace cărţile mai bine."

Răutu însă a ascultat cu foarte multă atenţie; m-a întrerupt arareori şi doar ca să precizeze sensul celor spuse de mine. La încheiere şi-a exprimat dorinţa de a contribui la utilizarea lui Viorel pentru politica românească în străinătate. I-am spus că cel mai bun lucru ce se poate face este de a-l băga în partid. Mi-a spus că atât Mişu Răutu, cât şi ceilalţi prieteni naţionali ţărănişti ai lui sunt gata să-l accepte.

Răutu e un om cald, bun patriot. Un admirabil „strămoş" politician, ar fi un excelent preşedinte al senatului. Are umorul domol al moldoveanului. Iubeşte frumosul, simplu, dar vădit sincer. Păcat că nu avem mai mulţi ca el.

Vorbesc la telefon cu Horaţiu Comaniciu. Îi dau impresiile mele. Îi vorbesc de convingerea mea că cei chemaţi să soluţioneze criza comitetului naţional nu vor reuşi să o facă. E de acord cu mine; şi el a tras aceleaşi concluzii.

— Ce ne facem, mă întreabă, ce facem noi, generaţia noastră?

— Am văzut pe mulţi din generaţia noastră. Cred că suntem mai sinceri, mai nemurdăriţi de interese personale, mai gata să luptăm în mod practic pentru binele neamului. Principial nu ne desparte nimic. Am vorbit cu fiecare, în mod individual, şi fiecare fără excepţie mi-a spus acelaşi lucru. Fiecare vrea să se strângă într-un grup unitar în care să se activeze fără a se urmări un scop de mărire personală.

— Tu ştii foarte bine că eu m-am opus, până aici, la organizarea oricărui fel de grup care ar putea fi interpretat drept opoziţie la comitetul naţional. Am crezut întotdeauna că e rândul generaţiei lor să reprezinte nestânjeniţi. Şi astăzi cred acelaşi lucru. Dar în faţa incapacităţilor lor vădite de a se ridica peste puţinul care-i desparte şi a se uni în serviciul neamului, eu cred că e bine să facem ceea ce voi toţi cei de aici, din Paris, spuneţi că e necesar.

Ar trebui să organizăm un grup de oameni uniți sufletește în serviciul neamului.

— Ai absolută dreptate. Suntem complet de acord, îmi spune Comaniciu.

— Rămâne să realizăm acest lucru în mod practic. Trebuie, mai întâi ca voi să treceți peste micile certuri pe care le aveți. Mă gândesc în special la ce te desparte de Iliu și de Făget. Să arătăm că noi cei mai tineri suntem mai buni și mai gata de sacrificii personale decât cei mai bătrâni.

— Dar astea sunt minciuni. În cinci minute ne împăcăm. E mai ales vina mea că m-am izolat puțin de ei în ultimul timp. Voi face primii pași pentru a repara greșelile trecutului.

— Face-ți-o și îndată ce sunteți uniți, dați-mi de știre și eu vin la Paris fără întârziere.

— De acord.

Curând după ora 10 sosește Iliu. Îi vorbesc exact în același fel ca lui Comaniciu. Iliu vrea să știe cine este tineretul de care am vorbit. Nu-i ascund. Îi arăt lista turdenilor, îi vorbesc de ceilalți din grupul lor. Mă întreabă cine ar fi din Anglia. Îi vorbesc de Adina, Dinu Beza și de Barbu Călinescu.

— E imposibil. E imposibil de făcut ceva cu Comaniciu. E imposibil de a-l avea pe Călinescu. Tatăl său a fost un criminal.

— Armand Călinescu a fost un bun român și un bun patriot, la fel ca și Codreanu. Tragedia a fost că jocul politicii internaționale și lipsa de scrupule a lui Carol i-a pus unul în fața celuilalt pe poziții din care nu mai puteau da înapoi. Barbu Călinescu nu poate fi făcut responsabil de actele tatălui său. El e un bun român, el însuși. Și chiar dacă ar putea să fie făcut responsabil, nici nu s-ar putea un gest mai simbolic decât unirea băiatului lui Călinescu în același grup cu foștii legionari. În fața tragediei prezente a țării uităm trecutul și ne dăm mâna. Toți servim același ideal. Ne unim ca să-l realizăm.

Iliu n-a fost deloc de acord. Aceşti oameni nu pot să fie utilizaţi. Comaniciu va vrea întotdeauna să fie şef. M-a întrebat ce e cu Puiu Cristea. I-am spus că aş fi fericit să-l avem alături. M-a întrebat ce face cu Ciotori[1], Răutu etc. „Nu se mai poate exclude nici acea generaţie"; am fost de acord. Am insistat însă că iniţiativa trebuie să plece de la noi şi noi trebuie să fim uniţi cu toţii. Altfel, repetăm spectacolul generaţiei vechi. Şi ei au motive foarte „bune" pentru a se opune la participarea tuturor oamenilor din generaţia lor. Fiecare dintre noi poate fi acuzat de o mulţime de păcate. Fiecare poate să fie exclus. Eu nu am tăria să ridic piatra împotriva nimănui. „Dacă vă uniţi, eu vin imediat." Neconvins, Iliu a plecat. „Nu ne putem uni cu toţii."

Haig Atamian, care a fost de faţă la partea din urmă a conversaţiei, rămâne cu mine. Îl întreb ce e de făcut? Ce să facem ca să-i putem uni? Haig crede că poate se va putea face ceva. O să vorbească cu Iliu.

Masa cu Al. Bunescu, care la 12.30 vine să mă ia de la hotel. Mergem la un mic restaurant în Place Dauphine. Bunescu îmi relatează ultimele discuţii în sânul partidului. Aseară au avut prima consfătuire formală a Comitetului Executiv. Am luat în discuţie criza Comitetului Naţional. Au ajuns la următoarea formulă: dublarea reprezentării partidelor. În felul acesta s-ar mări compoziţia comitetului naţional ceea ce sugerează şi americanii. E sceptic însă că vor reuşi până în cele din urmă, pentru că toată lumea are aceleaşi vederi ca acum un an. Nimic nu s-a schimbat. Barnes vrea să primească soluţia propusă de Partidul Naţional Ţărănesc şi să o ducă la rege.

Bunescu a insistat să-i explic în detaliu cum văd eu situaţia. Am făcut acest lucru pe liniile pe care am început deja să le dau

[1] Dimitrie N. Ciotori (1885–1965), jurist, traducător, jurnalist şi diplomat român. A îndeplinit numeroase funcţii pe lângă misiunile diplomatice ale României din străinătate. A fost membru de onoare al Academiei Române (1936).

lui Răutu, Comaniciu și Iliu, spre exemplu. Am făcut-o acum, poate mai complet. Americanii au o atitudine netă. Formați comitet. Dacă nu-l faceți, trebuie să organizăm „comitete de lucru". Decizia trebuie luată de Partidul Național Țărănesc. Nu cred că național țărăniștii vor reuși să ofere o soluție acceptabilă celorlalți doi factori politici: regele și Rădescu. Partidul rămâne responsabil cu toate acestea. Să ia formarea Comitetului Național singuri.

Care ar fi soluția corectă a crizei Comitetului Național după mine, mă întreabă Bunescu. Analiza americană este corectă. Există trei factori principali: regele, Rădescu și Partidul Național Țărănesc. Partidul Național Țărănesc, deci, ar trebui să organizeze un comitet în care să fie acceptabil celorlalți doi factori. Cum ambii sunt potriviți, aceștia vor accepta un comitet care cuprinde acele elemente care ar putea să aducă un aport real cauzei naționale aici în străinătate.

Două țări contează astăzi, în lumea necomunistă: America și Anglia. Situația cea mai bună în Statele Unite [ale Americii] o are, fără îndoială, Davila. În Anglia, Viorel Tilea. În plus, Gafencu are un renume internațional, a fost invitat să participe în Comitetul Mișcării Liberale Internaționale (Madariaga) ori în Mișcarea Europei Unite. Doar două semne ale reputației de care se bucură.

Nimeni altul însă nu are o poziție internațională comparabilă. Vișoianu și Cretzianu sunt ficțiuni. Se încearcă a le da o platformă internațională pentru a justifica prezența lor în comitet. Adevărul este că ei nu au această platformă. Singurul lor „merit", dacă „merit" este cuvântul just, este că ei dețin baierele pungii.

Un comitet ideal național așadar s-ar compune din reprezentanții Partidului Național Țărănesc, Gafencu, Davila și Tilea și dacă vreți din vreo câțiva reprezentanți ai partidelor Liberal și Socialist Independent. Acestea două din urmă însă nu au o importanță hotărâtoare.

Am vorbit despre Partidul Naţional Ţărănesc. Am arătat că ţinerea banilor de către Vişoianu duce la micşorarea prestigiului partidului. A fost absolut de acord cu mine.

— Dacă nu va merge altfel, va trebui să formăm alt comitet executiv, al Partidului Naţional Ţărănesc.

— Cred că ar fi o greşeală. Nu rupeţi partidul. E singurul organ democratic puternic pe care-l avem. Dacă-l rupeţi, îl distrugeţi şi pe acesta. Dorinţa mea ar fi să vă văd constituiţi într-un nou comitet, căci acest comitet îl va accepta pe Tilea. Eu nu ţin la Tilea personal, eu ţin la principiile Partidului Naţional Ţărănesc şi la tradiţia lui Maniu-Mihalache. Atâta timp însă cât Tilea e tratat injust, eu nu-l voi părăsi. Când va fi acceptat, atunci voi judeca toate problemele sub aspectul lor obiectiv. Vezi, dar, că e avantajul meu să vă încurajaţi să rupeţi partidul. Cu toate astea vă sfătuiesc din tot sufletul să nu o faceţi. Strângeţi opinia publică în jurul vostru, strângeţi suport pentru cauza voastră căci este cauza justă. Veţi obţine conducerea partidului şi veţi putea, apoi, face o politică naţională adevărată.

Mi-a vorbit de Crihan, Popa Aron, Veniamin etc. „Lichele" după părerea lor. „Trebuie să-ţi vorbesc de ei pentru că d-ta, cu calităţile d-tale, vei juca un rol în politica românească şi va trebui să ştii ce fel de oameni sunt."

[Eu:] „De ce mi-a spus acest lucru? M-aş bucura să fi fost sincer în aprecierile lui faţă de mine, dar dacă nu voi ajunge să joc vreodată un rol".

Curând după-masă soseşte Coroiu. Vorbim din nou de greutăţile lui şi despre prizonierii din Iugoslavia şi arăt corespondenţa mea cu Foreign Office. Îi promit că mă voi ocupa.

Îmi vorbeşte de suportul mare pe care Viorel şi eu îl avem în Turda. Viorel e unul dintre puţinii care sunt cunoscuţi în ţara întreagă. „De ce nu e în comitet?" se întreabă toată lumea. Maniu l-a vrut să lucreze pentru cauza românească.

Onaca soseşte şi el. Îmi vorbeşte de Turda. Tatăl lui îi scrie: „De ce unchiul lui Iancu nu e în comitet?". Îmi spune, apoi, de intrigările printre tineret ale lui Veroiu. Fraţii Borza se rupseseră de la ei. Am plâns toată noaptea după ce am fost eu să-i văd pe turdeni la 38, rue de Ribéra, pentru că celorlalţi le reproşa lipsa de loialitate (să fie adevărat?) În orice caz, eu i-am spus lui Onaca să nu dea cu piciorul. Să-i primească printre ei din nou. Le-am spus să nu facă nimic ce ar putea duce la ruptură iremediabilă în partid.

Haig Atamian soseşte. Mergem toţi patru la aerostaţie. Haig îmi spune că Iliu a fost nemulţumit după întrevederea cu mine: „Iancu nu vede toate problemele".

Marţi, 1 august 1950

La George Emil Iliescu. Omul ăsta e un studiu al frustrării. De fiecare dată îl văd mai plin de amărăciune şi de ură împotriva celor care nu-l acceptă drept mare conducător al românilor în exil. Nu aşa se creează conducătorii!

Mi-a vorbit despre poziţia unică pe care o are aici în Anglia. Titinica a adăugat că acum autorităţile engleze nu mai tratează decât cu comitetul anglo-român în toate chestiunile care privesc pe români (ceea ce nu e deloc exact!). Din nou un ditiramb împotriva lui Viorel, care s-a dat la o parte. Viorel ar fi fost cel mai indicat să fie reprezentantul român în federaţia tuturor societăţilor naţionale de după Cortina de Fier care s-a constituit de curând aici în Anglia. Această federaţie e compusă din şefii diferitelor organizaţii naţionale. Păcat că Viorel nu e acolo. Acum însă e prea târziu; George Emil reprezintă românii.

Gâldău, încetul cu încetul, îl părăseşte. Lucrează tot mai mult cu Ionescu Ghiţă şi cu Nandriş. L-au invitat şi pe George Emil să ia parte în organizaţia lor. Le-a răspuns: „Eu nu pot să iau parte într-o organizaţie de jurnalişti. Eu sunt proprietar de ziar. Dacă Beaverbrook, Camrose etc. fac o organizaţie şi mă cheamă şi pe mine, cu plăcere!". Răspunsul lui e amuzant, dar mă întreb dacă e

adevărat că a fost invitat vreodată. Ce păcat că nu pot să cred niciodată ceea ce îmi spune George Emil fără să controlez.

După-masă, Titinica ne-a lăsat singuri. George Emil mi-a spus, în toată confidența, că va avea nevoie de mine dacă eu sunt gata să lucrez cu el. Va face o unitate românească. Are circa 1 000 români aici în Anglia care sunt gata să îmbrace uniforma în caz de război. Deja a discutat această chestiune cu autoritățile engleze și „80% e deja aranjată. Dar avem nevoie nu numai de purtători de arme, ci și de oameni cu cap. M-am gândit, în primul rând, la tine".

I-am spus că sănătatea mea nu e ideală, dar că eu sunt gata pentru voluntariat imediat ce se poate crea o unitate românească, indiferent unde se va face și cine va conduce-o. Dacă nu se va face, eu voi intra în armata engleză. L-am întrebat la ce alți români s-a gândit pentru conducere. „La Comaniciu și la alții. Îmi trebuie un radiotelegrafist specialist și un administrator. Îi am deja."

Marți, 29 august 1950

La Londra cu Elisabeth, Ioana și Stanca, care stau la noi de o săptămână. Am aranjat plecarea la Paris săptămâna viitoare. I-am văzut pe Ionescu, pe Wierzbiański și pe Marković. Le-am vorbit despre Pax Romana. S-au arătat încântați de cele ce au făcut acolo; le-am arătat articolul meu din *Volkskrant* și și-au exprimat dorința să stăm de vorbă pe îndelete. Ar dori să intre în legătură cu presa catolică și ar vrea ca eu să o fac pentru ei.

Ionescu, la despărțire, mi-a vorbit de Bianu, care, înainte de plecarea lui în America, i-a dat instrucții precise ca să lucreze cu mine în viitor. Pentru moment e vorba de organizația anticomunistă The New Crusaders a lordului Carnarvon. Vineri se va ține ședința lunară. Ionescu reprezintă românii. N-aș vrea să mergem împreună? I-am spus că aș face-o cu plăcere, dar n-am timp. La proxima ocazie voi merge.

Miercuri, 6 septembrie 1950

Astă seară voi întâlni șeful tineretului – Caraghiaur și pe șeful muncitorimii țărănești – Drăgan. „Tu nici nu știi cât de mult ține tineretul național țărănesc la tine personal, Iancule!"

Probabil că între chestiunile care vor fi discutate este posibilitatea aruncării cu parașuta de oameni în România în caz de război. Ei ar vrea să o facă prin englezi și cu ajutorul lor direct. Comaniciu crede că e absolut necesar să scoatem un ziar. Sunt o serie întreagă de oameni care știu să scrie și care văd situația politică în același fel ca și noi.

Mi-a vorbit de legionari. Și ei se îndreaptă spre noi. Boldeanu a fost trecut pe linie moartă de Sima. A încercat deja să-l contacteze pe Comaniciu pentru intrarea în Partidul Național Țărănesc. Și alții îl vor urma.

După cină, Horațiu Comaniciu vine cu patru tineri: Caraghiaur, Onaca, Dănilă și Drăgan. După preliminariile obișnuite, Onaca a luat cuvântul.

— Vrem să avem sfatul dv. Noi suntem nemulțumiți de felul în care e condus partidul.

— De ce sunteți nemulțumiți?

Mi s-a răspuns cu aceleași dureri. Oamenii la conducere sunt oameni mici, care au abandonat linia lui Maniu. Fac o politică sectară. Compromit partidul și-l distrug. Nu-și dau seama că acesta e tocmai jocul lui Vișoianu și al lui Cretzianu. Ei, tinerii, sunt extrem de nemulțumiți cu organizația lor, a tineretului național țărănist. Popa și Veniamin au făcut o organizație a tineretului național țărănist care să le fie complet loială. L-au găsit pe un oarecare Bărbulescu. Mai târziu însă alți tineri național țărăniști au ieșit din țară. Aceștia i-au contestat dreptul pentru că el, Bărbulescu, în țară nu fusese absolut nimic. Ei în schimb au jucat un rol activ. Onaca a fost președintele Tineretului Național Țărănesc din Brașov, Caraghiaur al celui din Timișoara. S-a cerut reorganizarea tineretului, Popa și Veniamin însă au refuzat. Ei vor

alegeri aici, în străinătate, căci speră să poată cumpăra suficient de mulţi tineri care să-l aleagă pe Bărbulescu.

Pe urmă a vorbit Caraghiaur. Băiat tânăr, inginer calificat, pare inteligent şi hotărât. Fusese coleg de bancă cu Mircea la Timişoara (interesant cum din toate părţile aud numai lucruri frumoase şi bune despre Mircea). Mi-a vorbit despre planul lui şi memoriul pe care l-a făcut conducerii partidului pentru a stabili o legătură cu ţara. Partidul i-a răspuns că acestea sunt visuri neserioase! Ţine să o facă acum şi vor să-i ajut. Ei au încredere în englezi. Sunt vreo 50–60 de oameni care gândesc la fel. Dintre ei, 15–20 ar fi oameni în care s-ar putea avea absolută încredere.

Le-am răspuns că da, englezii, fără îndoială, vor face ceva în această direcţie în caz de război. Ei au făcut-o în Iugoslavia în cursul războiului trecut. O vor face-o din nou în România în războiul viitor. Depinde în întregime de noi; dacă suntem bine organizaţi până atunci, vom fi utilizaţi. Dacă nu, vor utiliza pe alţii. Să nu-şi închipuie însă că englezii vor utiliza zeci de oameni şi-i vor arunca cu paraşuta. Ei iau vreo 2–3 şi-i trimit pe aceştia. De ceilalţi nu se interesează. Să-mi dea ei o listă de oameni hotărâţi pe care-i vom putea utiliza mai târziu. Eu voi supune lista englezilor. Ei vor decide.

Am vorbit apoi despre un ziar pe care urmează să-l scoată. Le-am promis ajutorul meu dacă rămân pe principiile lui Maniu şi dacă nu fac atacuri personale împotriva nimănui. Critică pot să facă, e chiar necesar, dar să facă numai critică constructivă. Rămâne ca H. Comaniciu să-mi scrie când sunt gata să înceapă scoaterea ziarului. Eu i-am promis să mă ocup de duplicarea şi expedierea lui în Anglia.

Drăgan mi-a vorbit despre organizaţia muncitorilor naţional ţărănişti. Impresia pe care mi-a făcut-o acest om e excelentă. Mai bună decât orişicare dintre ceilalţi. Ei sunt circa 50 de oameni, care toţi plătesc cotizaţii. Peste două săptămâni vor deschide

o cantină a muncitorilor români. O acțiune care merită toată lauda. Și el e tot așa de aspru în critica pe care o aduce conducătorilor partidului.

După plecarea tinerilor, am stat de vorbă cu Comaniciu. El e foarte grăbit să organizeze ceva acum înainte de plecarea lui în Canada. Viza o are deja. M-a întrebat dacă nu pot eu duce o parte din români în Anglia. I-am spus că voi încerca.

Joi, 7 septembrie 1950

La 4 p.m. la Răutu. Mihai Răutu și H. Comaniciu și ei de față. Nimic interesant. Vor vize pentru Anglia! Le-am spus că voi încerca să le obțin, dar că, după părerea mea, războiul în Europa nu va izbucni anul acesta.

În sânul partidului nu s-a făcut absolut nimic. Popa a cumpărat marea majoritate din comitetul executiv și și-a asigurat adoptarea opiniilor lui. Răutu și cu Bunescu n-au fost de loc hotărâți în critica pe care o fac conducerii. Au rămas izolați. Singurul care a făcut o critică vehementă a fost Onaca. El nu s-a sfiit să-i spună lui Augustin Popa că ei în America sunt rupți de realitatea din Europa și că cei de aici sunt profund nemulțumiți de felul în care se conduc afacerile partidului.

Popa a făcut promisiuni peste promisiuni. Totul se va aranja nu peste mult timp. De făcut n-au făcut nimic. A plecat. Încă de pe vapor i-a anunțat pe cei din America că toate chestiunile au fost aranjate și că toată lumea e mulțumită.

Ghilezan a fost tot timpul cu fundul în două luntri. A dat bani lui Radovan și lui Popa Aron, probabil și lui Crihan, în speranța de a avea votul lor de partea lor. Așa spunea el, lui Bunescu și lui Răutu, în orice caz. La ședință însă nici vorbă. Totul a decurs cum a vrut Popa.

La 6.30 l-am cunoscut pe Dinu Tătărescu, nepotul lui Guță. Pare extrem de serios. Pentru moment suferă de un complex de inferioritate datorat, evident, lui Guță. A ținut să mă cunoască,

îmi spune el, pentru că el lucrează cu niște cercuri catolice de pe lângă Universitatea Catolică Saulchoir. Din păcate acum sunt în vacanță, însă proxima oară când voi fi la Paris ține foarte mult să mă introducă diferiților profesori acolo.

Joi, 5 octombrie 1950

Masa cu Dragu[1], care a venit de la Paris să stabilească contacte cu oamenii din Londra pentru agenția lui de presă. I-am aranjat să-l întâlnească pe Peter Ryde de la *Times*. Peter ne-a invitat întâi la el acasă să luăm un aperitiv. Apoi ne-am dus cu toții la St. James's Club, unde ne aștepta Viorel plin de vervă. Cred însă că nu e atitudinea cea mai potrivită pentru a face o bună impresie englezilor. Poate am arătat acest lucru, căci mai târziu, când ne-am întâlnit din nou la Betty, Viorel a spus: „Iancu s-a holbat la mine de parcă o luasem razna. Nu-i așa, Iancu?". Bineînțeles, am negat acest lucru, pentru că termenul „razna" e mult prea tare pentru cele ce gândeam.

Dragu va lansa agenția la 1 noiembrie anul acesta. Vrea să găsească un corespondent permanent aici în Anglia, să-l plătească 20–25 £ pe lună și să-i dea 30–50% din câștigul realizat din toate contractele datorate lui. Dorește ca eu să fiu supraveghetorul agenției aici în Anglia. Am acceptat. Urmează ca la revenirea lui în Anglia să-i prezint câțiva englezi din care își va putea alege unul.

După-masă am stat de vorbă și cu Viorel. Din nou chestiunile lui familiale. E decis să nu se căsătorească cu Eleanor. El spune că din cauza fetițelor. Poate că e adevărat! Va pleca de la Holton foarte curând. Va vinde ferma și-și va cumpăra ceva mult mai mic.

[1] Ion Dragu (1889–?), jurnalist. A lucrat în cadrul Ministerului Propagandei Naționale. A fost trimis la Legația României de la Paris de unde a refuzat să se întoarcă în țară.

Joi, 9 noiembrie 1950

Masa cu Ghiță Ionescu. Vrea să organizeze un fel de grup de exilați, câte doi de fiecare țară. Tot unul și unul pentru consultare și eventual publicare de studii. Mi-a cerut sprijinul. I l-am promis cu plăcere.

După-masa, ceaiul cu Cristea de la BBC. Aceeași atitudine de întotdeauna. Foarte pro-fracțiunea partidelor astăzi la „putere". Pentru conflictul din comitet îl acuză pe Rădescu!? Am vorbit mult despre crescătoria mea de porci! Cum el e corespondentul agricol al secției românești de la BBC, ne-am găsit de complet acord! Urmează să ne mai vedem.

Joi, 16 noiembrie 1950

Adriana Georgescu-Cosmovici[1], fosta secretară a lui Rădescu, a sosit azi după-masă. E isteață, drăguță, plăcută și frumușică. Cred însă că se prea repede. E aceeași lipsă de înțelepciune, control și prevedere pe care mulți români o numesc, cu totul greșit, „sinceritate".

Mi-a povestit despre activitatea ei din țară și experiența din închisoare. Apoi, aventura scăpării ei din țară, cu ajutorul lui Cosmovici, care s-a întors de la Viena ca să o scoată! Totul extrem de interesant și romantic.

Politic, nimic interesant. E în legătură cu Rădescu și la ora actuală, dar, evident, nu e în confidența lui intimă. Mi-a dat o serie de informații referitoare la situația din România. Destul de interesante, dar cam „anacronice". Mi-a cerut să le predau la Foreign Office. Mi-a plăcut fata; aș vrea să o am colaboratoare politică.

---

[1] Adriana Georgescu-Cosmovici (1920–2005), avocat, ziarist și om politic liberal. A fost șefa de cabinet a generalului Rădescu la Ministerul Afacerilor Interne. A fost arestată în 1945, fiind acuzată că a făcut parte dintr-o organizație teroristă secretă. Condamnată la patru ani de închisoare, a reușit să evadeze și să fugă în Franța în 1948. A lucrat la secțiile în limba română de la Radio Paris, Europa Liberă și BBC. A fost membră în Comitetul Executiv al Ligii Românilor Liberi.

Miercuri, 22 noiembrie 1950

Sosit la Londra mă duc direct la dl Cumming, şeful serviciilor de imigraţie în Canada. M-a primit foarte bine şi prietenos, a discutat întreaga chestiune a emigrării în Canada a refugiaţilor politici români. A acceptat întru totul punctul meu de vedere. I-am predat lista celor 69 din Paris. Va trimite-o dl Boily, subalternul său de la Paris. Urmează ca românii să se prezinte la acest birou în Paris. Voi scrie un articol pentru *Făclia* despre această chestiune.

Masa cu Iliescu. E mai prietenos decât oricând. Încă în timpul mesei am ridicat chestiunea articolului lui Leu, în care preamăreşte războiul din Rusia. După părerea mea, i-am spus, e o greşeală să facem apologia acestui război, sub orice formă. Singura atitudine corectă şi consecventă a noastră este de a denunţa războiul lui Antonescu ca o greşeală. Am făcut asta în 1940, când am denunţat politica lui germanofilă, am făcut-o în 1941 când am denunţat în scris în *Times* trecerea Nistrului. Astăzi, nu putem să dăm apă la moară celor care aplaudă războiul din Rusia, fără să ne contrazicem politica noastră de până acum.

Noi trebuie să arătăm, în mod neechivoc, că înţelegem motivele puternice care l-au făcut pe Antonescu să comită greşeala de a invada Rusia. Dar, tot atât de neechivoc trebuie să condamnăm întotdeauna, cum am făcut-o şi până acum, regimul dictatorial al lui Antonescu, politica lui germanofilă şi, mai ales, războiul împotriva Rusiei.

Titinica a fost, de la început, de acord cu mine. Iliescu a recunoscut greşeala făcută şi mi-a promis că nu va mai publica nimic în această direcţie. După-masă mi-a vorbit, ca de obicei, despre Viorel şi greşelile acestuia. Apoi, despre 16 decembrie, ziua de întrunire a românilor pe care o organizează el şi comitetul anglo-român. Speră că voi merge. I-am promis că o voi face.

M-a pus la curent cu noul comitet român legionar constituit la Madrid. Se pare că prinţul Nicolae a acceptat să fie „regele" lor.

Pe de altă parte, îmi spune că Mihai s-a înțeles cu Carol. Carol i-ar fi dat 2 milioane $. În schimb, Mihai e gata să-l recunoască pe Carol drept adevăratul rege al românilor. Carol n-ar fi abdicat niciodată. El, Mihai, a fost doar locțiitorul acestuia. Astăzi sau când se va face declarația, Mihai e gata să-și reia locul de mare voievod de Alba Iulia.

La Washington și New York nimic nou – ceartă, ceartă, ceartă. Rădescu, se spune, va face un nou comitet. „Ce vei face", mi-a pus Iliescu întrebarea, „dacă ești invitat de Rădescu să iei parte în comitetul lui?"

— O astfel de posibilitate nu se pune.

— Ba nicidecum, e foarte posibilă.

— Eu nu o cred. În politică, după câte îmi dau eu seama, dacă nu te îmbulzești, nu ajungi nicăieri. Uite, eu nu intenționez să mă îmbulzesc în niciun caz. Deci nu voi fi invitat să fac parte din niciun comitet.

Cum George Emil insistă că e foarte posibil, chiar probabil că voi fi invitat, i-am vorbit de exemplul înălțător, adevărat democrat, al lui Eisenhower, care ar fi putut să fie președinte al Statelor Unite [ale Americii], dar care a refuzat „pentru că sunt alți oameni mai bine pregătiți pentru viața politică".

Nici aceasta nu l-a liniștit. A continuat să afirme că voi fi invitat și că el ține neapărat să știe ce voi face în acest caz. „Să fim bine înțeleși: dacă într-adevăr aș fi invitat, eu n-am pretenția că nu mă preocupă problemele politice și că nu aș fi măgulit să fiu considerat om politic. Ba foarte mult. Ce voi face însă rămâne de văzut. Probabil că mă voi retrage la o mânăstire pentru vreo câteva zile și în post și rugăciune voi căuta calea cea bună. Poate tu nu crezi că acesta e adevărul. Totuși e exact. Nu e poză. Eu iau «românismul» meu foarte serios. Dacă aș decide, în felul acesta, că aș putea servi neamul prin acceptarea mea, atunci o voi face. Dacă nu, voi refuza."

Joi, 23 noiembrie 1950

Îi telefonez Adrianei Georgescu să-i spun că-i voi trimite hărțile ce mi-a încredințat în decursul următoarelor zile. Mi-a spus că ține să mă vadă necondiționat. Am luat o cafea în Leicester Square.

După o oră tot nu știam de ce a ținut așa de mult să mă vadă. În fine, am început să-mi dau seama. Păcat că nu poate să uite că e femeie! Cum aveam un program extrem de încărcat, mi-am cerut scuze și am părăsit-o. A trebuit, însă, ca să nu o jignesc, să-i promit că-i voi arăta o tavernă în partea chineză a orașului Londra! Habar n-am dacă există astfel de taverne!? Pe unde scot cămașa? Trebuie să fiu cu grijă. Nu spunea, doar, Shakespeare: *Hell hath no fury like a woman scorned*[1].

Masa cu Cristea la Cumberland. Mi-a vorbit aproape exclusiv despre agenția lor de presă. E clar că ține să lucrez cu ei. Mi-a dat ceva știri și m-a rugat să le plasez. I-am vorbit de Krakauer pe care l-am cunoscut la Iliescu. A fost foarte interesant când a auzit că Krakauer a plecat din țară abia în iulie anul acesta. Vrea să obțină de la el informațiile din „spatele" știrii. I-am promis că-l voi contacta și îi voi da știre lui Cristea despre cele ce am aflat.

Am vorbit din nou despre porci. Va veni să mă vadă la fermă.

Sâmbătă, 25 noiembrie 1950

Părintele Leu a sosit azi după-masă aici, la Downsland. Îmi vorbește despre încrederea și prețuirea pe care mi-o acordă Iliescu. „Pe d-ta te consideră drept pilonul într-o Românie de mâine." Se vede că e o adevărată campanie pentru a câștiga încrederea și prietenia mea completă. Iliescu n-ar trebui să se ostenească. Prietenia mea sinceră o are. Încrederea mea absolută nu o va avea niciodată, pentru că eu n-am încredere absolută în oameni cu caracter și temperament sanguin.

[1] „Dracul nu e atât de furios ca o femeie disprețuită" (în lb. engl.). De fapt, autorul versului este William Congreve (n. red.).

Leu îmi vorbește apoi despre criza dinastică. Nu mai e bine cu regina Mamă, pentru că aceasta s-a supărat când Leu i-a vorbit foarte deschis împotriva lui Lazăr.

Îmi dă apoi cam ceea ce știam, deja, de la Iliescu. În plus, două știri, puțin fanteziste. Rădescu va forma un comitet republican român cu sprijinul americanilor. Iar Partidul Național Țărănesc e rupt, Popa și cu Bianu au fost excluși din partid.

Nu știu cum să iau prima informație, mai ales că știm că cea de a doua e inexactă. Partidul nu e rupt. Comitetul Executiv de la Paris a cerut doar lui Popa și lui Bianu să-și dea demisia din Comitetul Național. Cred că și știrea primă e cam exagerată. Barnes, când l-am văzut la Paris, mi-a vorbit de necesitatea de a menține monarhia, „nu pentru că suntem monarhiști, ci pentru că monarhia este una dintre cele trei elemente importante ale problemei românești" sau cam așa.

Duminică, 26 noiembrie 1950

Am început ziua cu o slujbă scurtă rostită de Leu la noi în salon. Am fost extrem de impresionat. Lacrimile mi-au curs șiroi din ochi deși încercam să-mi spun că Leu e și puțin actor și puțin impostor. Totuși amintirile copilăriei treceau ca un film în fața ochilor mei și glasul și melodia duhovnicească mi-au adus aminte de bunicul meu și de tata. Nu mă puteam opri să nu mă gândesc la belșugul meu relativ și la tata în lagăr de muncă. A trebuit să fac un adevărat efort de voință pentru a mă controla și pentru a-mi reveni fără să mă dau în spectacol. Elisabeth, care era lângă mine, poate a observat. Dar plină de tact, ca întotdeauna, n-a zis nimic.

Înainte de masă am stat la taifas, din nou, timp îndelungat. De astă dată mi-a vorbit despre el și despre episcopatul său. Acum, Leu, spre marea mea surprindere, are o nouă linie. „Eu am fost hirotonit primar, încă în țară. E termenul lui și, după interpretarea lui, aceasta însemnă că punerea mâinilor a fost

făcută; rugăciunile necesare au fost intonate, dar n-au fost făcute în timpul liturghiei. Liturghia n-a putut fi ținută pentru că el a stat la Huși abia vreo câteva ore înainte de fuga lui din țară. Tatăl său, însă, care presimțea că n-o să-l mai vadă, s-a îngrijit să-l hirotonisească episcop pentru a fi conducător spiritual al românilor în exil. A făcut-o împreună cu episcopul Gherontie și episcopul Antim Nica. Tatăl său și Gherontie au murit, Antim Nica însă tot mai trăiește. Pentru a nu-l pune pe acesta într-o situație imposibilă („aș face o crimă") n-a spus nimănui despre această hirotonie, cu atât mai mult cu cât el fusese ales la Salzburg ca locotenent episcop și se aștepta să fie hirotonit cu toate formele aici în exil.

După ce au intervenit toate complicațiile și dificultățile datorită legionarilor și lui Visarion Puiu, englezii au vrut să știe care e situația. Leu le-a spus atunci adevărul asupra hirotoniei lui primare. Englezii au controlat acest lucru, în mod foarte discret, în România și acum îi recunosc episcopatul. Ca să-mi dovedească mi-a arătat documentul său de călătorie, parcă eu n-aș fi știut că formularul care e lipit pe pașaport e completat de către aplicant! Mi-a arătat apoi legitimația lui de la IRO[1] în care îl recunoaște ca arhiepiscop al românilor ortodocși din exil. Cum el nu pretinde să fie arhiepiscop și totuși IRO l-a recunoscut ca atare, aceasta indică măsura în care IRO insistă în a verifica exactitudinea afirmațiilor aplicantului. Foarte probabil că l-au întrebat ce este de profesie. Leu, în vanitatea lui, o fi spus „arhiepiscop". „Arhiepiscop" a fost trecut. Pentru mine e clar că această poveste e o fabricație a lui Leu. „Dovezile" lui nu sunt dovezi. Povestea e prea trasă de păr ca să conțină măcar un grăunte de adevăr.

Adevărul este că englezii par să-i recunoască pastoratul asupra unei secții a ortodocșilor exilați români. Aceasta nu mă

[1] International Refugee Organization (Organizația Internațională a Refugiaților – IRO).

mină. Totul se explică politicește. Leu are patru preoți care îl recunosc de episcop sau mai degrabă ca superiorul lor. Prin Consiliul Ecumenic de la Geneva, care a pus la dispoziția lui ceva bani pentru refugiații români (Leu spune 12 000 £), reprezintă, de bine, de rău, măcar o parte a bisericii exilate ortodoxe în mod practic (împarte ajutoare etc.). Cum celălalt episcop recunoscut, Visarion Puiu, e pe față procatolic, biserica anglicană l-a luat în brațe pe Leu. Decât nimic, mai bine un pretins episcop.

După părerea mea, Leu e un bun român. Cam lasă de dorit la caracter, dar are posibilitatea de a se dezvolta cum trebuie. Odată ce va fi acceptat drept episcop, cred că-și va face datoria de păstor sufletesc cu vârf și îndesat. Va căuta cred, cu toată tăria, să corespundă rolului pe care l-a asumat de unul singur aproape cu forța. Încetul cu încetul ar putea chiar să joace un rol național cu dezinteresare și curaj. Pentru moment însă are prea multe slăbiciuni, prea multă vanitate și ambiție temporală pentru a fi un adevărat prinț al vieții spirituale.

Joi, 30 noiembrie 1950

Întors acasă la Downsland găsesc *Făclia*. Spre marea mea surprindere văd că articolul meu despre refugiați a fost publicat, sub formă de scrisoare, la [rubrica] *Tribuna Liberă*. A fost publicată după scrisoarea lui George Pop[1], un tânăr DP care lucrează aici

[1] Gheorghe Pop (1927–?), om de afaceri stabilit la Londra. Potrivit informațiilor Securității, Pop a avut simpatii legionare și s-a înrolat în trupele SS ca voluntar, în 1942, plecând în Germania. S-a întors în România în 1946 și s-a înscris în PCR, dar în 1947 a fost demascat ca fost simpatizant legionar și a fost exclus din partid. În 1948 a fugit din țară și s-a stabilit la Londra, intrând în anturajul maiorului Iliescu prin intermediul căruia i-a cunoscut pe Tilea și Rațiu. În 1951, Securitatea i-a deschis dosar de urmărire informativă, iar în 1956 a fost luat în studiu de Securitate pentru o eventuală recrutare. Planul a fost concretizat după ce Pop a contactat Agenția Economică a României de la Londra cu intenția de a cumpăra și importa

la un spital. Totul sub următoarea notă subliniată: „Primim la redacție două scrisori pe care, găsindu-le interesante și la ordinea zilei, le publicăm în întregime mai jos".

Scrisoarea mea e semnată Iancu Rațiu, deși eu îl rugasem pe George Emil în mod expres să o semneze Ion Rațiu, așa cum mă cheamă.

În fine, la sfârșitul scrisorii e inserată o mică notiță sub titlul *Problema refugiaților*, în care se spune că după 1 septembrie 1951 problema refugiaților nu va mai exista (cu alte cuvinte, scrisoarea mea nu va mai avea niciun obiect, foarte curând).

Trebuie să recunosc că prima mea reacție a fost una de indignare. Am colaborat cu omul acesta timp de doi ani de zile; i-am trimis cel puțin 24 de articole. Niciodată n-am semnat decât cu pseudonimul Ion Codru; am avut toate articolele mele publicate pe pagina întâi. Și iată că, prima dată când vreau să apar sub numele meu pentru a raporta rezultatele unei însărcinări pe care am primit-o în mod expres în septembrie la Paris, sunt tratat cu dispreț și aruncat într-un colț al revistei, la clădirea prestigiului căreia de bine, de rău, am contribuit și eu atâta timp.

Am căutat să judec întreaga situație calm. Evident, Iliescu nu mă vrea pe mine Ion Rațiu drept colaborator. El vrea un anonim Ion Codru, care să-l ajute. Nimic mai mult. Am acceptat situația dată, deși nu fără o strângere de inimă, pentru că *Făclia*

---

o cantitate de lemne din România. După mai multe întâlniri dintre Pop și reprezentanții diplomatici români, Securitatea a decis demararea procedurii de recrutare la sfârșitul anului 1957, recrutare care s-a finalizat în februarie 1958. Astfel, Pop a devenit informator și agent de influență al Securității, dirijat inițial în anturajul lui Viorel Tilea, apoi în cel al lui Ion Rațiu. A fost unul dintre cei mai prolifici informatori în problema emigrației din Londra, Securitatea suspectându-l totodată că este și agent britanic (ACNSAS, fond Informativ, dosar 555723). O dată cu trecerea anilor, Pop a devenit un influent om de afaceri, conectat la vârful partidului comunist și al Securității. Rațiu îl menționează în jurnal cu numele George, iar mai târziu Gicu.

îmi devenise dragă. Mă voi conforma și accepta consecințele ce vor decurge din această nouă situație.

Luni, 4 decembrie 1950

Ghiță Ionescu a plecat astă seară. Trebuie să spun de la început că e un om extrem de plăcut: unul din puținii intelectuali, activi, pe care-i avem aici în străinătate. Și lui Elisabeth i-a făcut o impresie foarte bună, ceea ce nu se întâmplă prea des.

El ține la colaborarea mea. Mi-a arătat-o printr-o serie întreagă de semne mult mai elocvente decât o invitație directă. Mi-a cerut manuscrisul (Ghiță e singurul român căruia i-am vorbit de cartea pe care am scris-o. Am făcut-o acum vreo șase luni. Curios, nu știu de ce am făcut-o!). L-a răsfoit toată dimineața și mi-a propus să-l trimită în America spre publicare. Am acceptat.

Mi-a vorbit de Vișoianu, cum la venirea lui în Anglia nici nu știa de existența mea. Când Ionescu i-a vorbit de mine ca despre un element de valoare, ceilalți prezenți au căutat să minimalizeze importanța mea.

N-am pierdut ocazia să-i spun că, după părerea mea, atitudinea lui Vișoianu și C[omaniciu] e greșită. „Nu vreau să arunc nici cea mai mică umbră asupra patriotismului și bunelor intenții ale acestor oameni. Responsabilitatea pe care și-o asumă este cu totul peste puterile oricărui om. Ținând baierele pungii, ei se impun în orice comitet român. Or, această atitudine este dictatorială. Oricât ar fi de grijulii cu mânuirea banilor, ei vor fi atacați atunci când va veni vremea să predea gestiunea lor națiunii. Interesant de remarcat că Ionescu a fost de acord cu această opinie.

Mi-a vorbit de Partidul Național Țărănesc. I-am spus că eu mă consider membru. I-am vorbit, la rândul meu, despre Ionel Pop. Sovata, oamenii care erau acolo etc.

El mi-a spus că Veniamin e un om foarte capabil. Romiți la fel. Augustin Popa, spre neașteptarea tuturor, dovedește un apetit uriaș. Am fost de acord amândoi că Cornel Bianu e un om integru,

extrem de onest şi bun român. Am adăugat că, deşi eu n-am fost de acord cu atitudinea lui în timpul războiului, este adevărat că el a adus servicii partidului. Astăzi, am spus eu, calităţile lui specifice îl duc spre şefia partidului.

Din nou, Ghiţă a ridicat chestiunea reprezentării României de către mine aici în organizaţiile care militează pentru Federaţia Central Europeană. I-am spus că dacă mi se dă mandat o voi face cu cea mai mare bucurie. Fără mandat nu pot.

Interesant de menţionat că Ionescu, evident sub inspiraţie oficială de la Vişoianu şi Popa, susţine că astăzi nu mai este în interesul României de a intra într-o federaţie est-europeană. Motivele fiind pentru că noi suntem o monarhie şi pentru că din punct de vedere economic pierdem. N-am intrat în discuţie şi nu l-am contrazis. I-am spus doar că, în caz că nu ştie, înainte de a mă fi îmbolnăvit, eu militasem pentru federalizarea Europei de est. Cunoştea chestiunea.

Înainte de plecare, Ghiţă a ţinut să repete că ţine enorm ca eu să intru în diferite organizaţii în care influenţa catolică e foarte mare. În aceste organizaţii, fiind catolic, voi putea să combat acţiunea Ungariei pentru revendicarea Transilvaniei, care câştigă teren. I-am arătat, la cererea lui, schimbul de scrisori pe care l-am avut cu prof. Szenci în 1946, tocmai înainte de Conferinţa de Pace de la Paris, în care am făcut exact acelaşi lucru. I-am promis că voi face tot ce-mi stă în putere pentru a contracara acţiunea ungurească, cu condiţia să primesc mandat pentru acest lucru.

Miercuri, 6 decembrie 1950

În timpul mesei m-am dus cu Godfrey şi cu Eve să vedem nişte galerii de artă modernă. Am mâncat un sandviş pentru că nu aveam timp să luăm masa pe îndelete. Dintre pictorii recenţi, în viaţă, mi-au plăcut Devas şi Gusti Knight, în special, acesta din urmă. Are multă imaginaţie şi ştie să mânuiască pensula. Trebuie că a fost puţin influenţat de Dali. Dintre pointilişti, mi-au plăcut

câteva Pissarro și, mai ales, o claie de fân într-o rână, într-un câmp gol de Vignon.

După-masă am văzut-o pe Adriana Georgescu. Am mers împreună la Studios Photo, recomandat de Godfrey, și i-am aranjat să meargă împreună la British Museum ca să fotografieze câteva ziare (articole și caricaturi) din țară din timpul acțiunii ei „teroriste". Are nevoie de ele pentru cartea ei.

S-a arătat extrem de emoționată că i-am aranjat această chestiune și că voi plăti costul ei de 7 £.

Sâmbătă, 9 decembrie 1950

Peste weekend am avut ca musafiri pe pictorul Julian Trevellyan, pe pictorița Mary Fedden și pe Godfrey și Eve. Atmosferă plăcută, intelectuală, deși nu obositoare.

Marți, 12 decembrie 1950

Îmi fac controlul de tuberculoză. Când m-au declarat sănătos am întrebat dacă pot să plec corespondent de război în Coreea. Răspunsul, spre dezamăgirea mea, a fost categoric nu.

Masa cu Ioana Carp și cu prietenul ei comandorul Westwater. Acesta lucrează la amiralitate. Băiat simpatic, timid și retras. Foarte curățel și foarte englez. Ioana ca de-obicei e plină de vervă, vioaie și interesantă. Îmi spune că Frank Burnett a fost la Londra de curând și că are de gând să intre în serviciul secret pentru România în caz de război. Mi-a trimis toată prietenia lui. Trebuie să spun că m-am bucurat enorm să aud acest lucru.

La 3.30 p.m. l-am întâlnit pe Vintilă Popescu (mi-a fost recomandat de către Cristea la telefon). Popescu a fost la Berlin la politehnică. L-a cunoscut pe Mircea, dar a fost mai ales prieten cu Nelu Chirilă. Mi-a vorbit de felul în care a venit aici în Anglia ca voluntar la munca câmpului. Astăzi lucrează ca desenator la o firmă din Newcastle-on-Tyne. Vroia să-i dau sprijinul meu la obținerea prelungirii vizei. I-am promis că-l voi ajuta.

La 4.30 m-am dus la Leu. Întâi, mi-a vorbit, cum mă aşteptam, despre Iliescu. „Voi doi sunteţi speranţa de mâine a României, voi trebuie să fiţi împreună". A repetat din nou toate argumentele, mai ales: „D-ta eşti tare. Să dovedeşti că trăieşti evanghelia. Să mergem împreună la Iliescu". Când a văzut că e imposibil, a schimbat. „Dar dacă nu va publica articolul împotriva d-tale, vii la adunarea de sâmbătă?"

Când a văzut că nu intenţionez să o fac a insistat peste măsură. În cele din urmă i-am spus că voi merge dacă Iliescu mă cheamă la telefon şi-mi spune că ţine la prezenţa mea. „Eu am colaborat cu Iliescu, pentru gloria lui personală de fapt, timp de doi ani. Acum din senin mă loveşte aşa cum bine ştii că o face. El m-a forţat în această situaţie penibilă. Dacă mă respect pe mine însumi nu pot să merg la niciun fel de adunare de a lui până când nu se exprimă clar că doreşte colaborarea mea."

Am adăugat că pentru mine chestiunea Iliescu e închisă. „A fost o mare dezamăgire, căci eu îl credeam un prieten sincer. Văd că n-a fost. El are nevoie de servitori, nu de prieteni. Dar mai bine că s-a întâmplat acum decât mai târziu. Căci, presupunând că acest incident nu s-ar fi produs, n-ar fi fost oare posibil ca mâine, în toiul luptei, să mă lase baltă?"

Am vorbit apoi mult despre chestiunile lui bisericeşti. Visarion Puiu ar fi făcut o cerere la Consiliul Ecumenic la Geneva ca să-i dea azil în Elveţia şi o pensie viageră. Cererea a fost referită la Ghermanos, ca şef al Bisericii Ortodoxe din Apus. Acesta a pus o rezoluţie favorabilă cu condiţia ca Visarion Puiu să facă un raport asupra maşinaţiunilor catolice a căror victimă a fost şi să nu se mai amestece într-o astfel de combinaţie în viitor.

În fine, îmi spune că tânărul Pop n-a venit la mine de bunăvoie şi din iniţiativă personală, ci trimis de Iliescu. De asemenea, că Pop urma să vină la mine să lucreze exclusiv la fermă pentru a se remonta puţin fiziceşte! Ce să mai cred?

Sâmbătă, 16 decembrie 1950

Încetul cu încetul gândurile mele puțin confuze, din trecut, se clarifică. Dorința mea cea mai vie este să pot să ajung în România în eventualitatea unui război și să organizez acolo lupta de rezistență.

Marți, 19 decembrie 1950

Cele patru zile petrecute la mânăstire mi-au făcut mult bine. Am citit *Vis și realitate* a lui Berdiaev. Cred că atitudinea lui față de religie e și a mea în mare parte. Cu părintele Bede Winslow am stat mult de vorbă. Am plănuit să mă pună în legătură cu Miles, proprietarul lui *Catholic Herald*, și prin acesta cu redactorul responsabil de Berdiaev. De asemenea, urmează să intru eu singur în legătură cu Derrick, de la *Tablet*. Totul pentru a-i determina să cumpere știri de la agenția de presă a Federației Internaționale a Jurnaliștilor Liberi.

Totodată, să intru în legătură cu părintele Treaner pentru a organiza împreună o parohie greco-catolică română aici în Anglia. De asemenea, să-l capacitez să intervină la autoritățile catolice de aici pentru a se da un ajutor bănesc refugiaților catolici de la Paris (misiunii catolice române de la Paris). Părintele Bede e gata să scrie în același timp cu părintele Treaner în suportul cererii mele de ajutor bănesc.

Ieri după masa ne-am dus pe jos la părinte să o vedem pe fetița lui Florescu[1]. Am găsit-o cu totul schimbată. Mâinile îi erau aspre și umflate, hainele negre și urâte de postulantă în stare foarte rea, dar fața îi era plină de lumină. Niciodată n-am găsit-o frumoasă, dar ieri mi-a apărut de-a dreptul frumușică. Trebuie că e fericită și mulțumită. Vorbeam englezește toți patru: părintele Bede, Barbara Fry și noi doi. Deodată, fetița lui Florescu începe să-mi povestească despre tatăl ei și să-mi spună că e diplomat.

[1] Yvonne Florescu, fiica însărcinatului cu afaceri de la Londra în 1940, Radu Florescu. A devenit călugăriță benedictină la abația din Kent, Anglia.

— Se vede că nu mă recunoşti!

— Ce vrei să spui? De ce ar trebui să te recunosc? Cum te numeşti?

I-am spus.

— Extraordinar! Trebuie să mă ierţi, dar sunt mioapă (nu purta ochelarii) şi eram perfect convins că eşti englez.

Am vorbit apoi în româneşte. Voiau să ştie ce fac Tileştii, mi-a povestit despre fraţii ei, părinţii ei, bunicii ei (dna Soepkez) care se pare că e tot aşa de tirană ca şi în trecut[1]. Am plecat cu inima plină. Iată o fetiţă (23 de ani?!) care e bogată, talentată, cu studii excelente de la Oxford şi care totuşi se retrage din lume ca să-şi dedice viaţa lui Dumnezeu. N-am să uit niciodată mâinile ei aspre, umflate de munca câmpului.

Reîntors la Londra i-am văzut pe Ghiţă Ionescu, Wierzbiański şi Cristea. Le-am spus că voi contacta presa catolică pentru ei. Au fost evident mulţumiţi. Am făcut cunoştinţă cu dna Karastoianova şi cu Papiernik, prima bulgăroaică, al doilea ceh.

De Crăciun i-am avut aici, la Downsland, pe Haig şi Mimi Atamian cu băieţaşul lor Sorin, pe Ioana Carp, Frank Westwater de la Amiralitate, Ioana şi Stanca Tilea. Atmosferă plăcută românească. De Anul Nou la Dinu Beza-Daponte.

---

[1] Referire la Margareta Soepkez, soacra diplomatului Radu Florescu, recunoscută în societatea bucureşteană drept o femeie autoritară, care intervenea şi impunea ascultare în familie. Constantin Argetoianu, fost ministru de Finanţe, avea cuvinte de laudă despre bancherul Richard Soepkez, dar despre soţia lui povestea că „era pe atât de proastă pe cât era bărbatu-său de inteligent. Proastă şi înfumurată şi de un snobism în relaţiile ei ce treceau marginile ridicolului" (Constantin Argetoianu, *Memorii*, vol. IX, Editura Machiavelli, Bucureşti, 1997, p. 271). Ion Raţiu a cunoscut-o pe Margareta Soepkez la Londra, aceasta venind în aprilie 1940 să locuiască împreună cu familia Florescu.

1951

Miercuri, 31 ianuarie 1951

Serata jurnaliştilor de după Cortina de Fier. Suntem invitaţi la Ghiţă Ionescu. Între alţii un tânăr, David Duncan, de la Foreign Office. Ne-am plăcut reciproc. Urmează să ne întâlnim. Gr. Constantinescu[1] era şi el acolo. La un moment dat îmi spune: „Am ceva pentru d-ta.". Se duce la paltonul său şi se înapoiază cu numărul 1 al *Buletinului Comitetului Naţional*. L-am întrebat:

— Cum asta, de ce prin d-ta?

— Foarte simplu. Mi le-au trimis mie ca să le distribui prietenilor mei.

De la Ionescu ne-am dus cu toţii la Polish Hearth unde se ţinea serata. Mi-a făcut multă plăcere să văd că, deşi de şase ani n-am mai activat deloc în cercurile acestea, n-am fost uitat. Slavoinski a venit să-mi vorbească imediat. Paulim, fost ministru cehoslovac la Vatican, cu care fusesem prieten bun în timpul războiului, mi-a vorbit cu multă căldură şi prietenie. Jankowski de la Paris doreşte să-l ajut în a stabili legături cu românii de acolo etc.

[1] Grigore Gr. (Gou) Constantinescu (1896–1980), diplomat şi om politic liberal. A fost trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar la Teheran (1935), dar în 1938 a fost trecut în disponibilitate din cauza relaţiilor prea apropiate cu Nicolae Titulescu. Rechemat în activitate în 1944, a fost trimis în misiune diplomatică la Londra între 1946 şi 1947 de unde a refuzat să se întoarcă în ţară.

Joi, 1 martie 1951

Masa cu Doreen Berry[1] de la BBC. Sunt mulţumiţi de plăcile înregistrate la Paris. Mă va anunţa îndată ce vom putea să le ascultăm. Am vorbit mult de organizaţia lor. Ea e foarte mulţumită de trei colaboratori: Podea, cel mai inteligent, bun patriot, scrie excelent; Cristea, muncitor înfocat pentru BBC, e clar că el ţine ca programul să fie bun, el face şi „inteligenţa" (informaţiile), pentru secţia românească[2]; şi Stoe, care e foarte talentat în ce priveşte schiturile lui, sunt pline de umor şi evident foarte apreciate în ţară.

---

[1] Doreen Marguerite Berry, şefă a secţiei române la BBC.

[2] Deşi Ion Raţiu menţionează în text faptul că Liviu Cristea răspundea la BBC de obţinerea informaţiilor pentru secţia română, acest lucru se traduce prin faptul că ziaristul pur şi simplu avea sarcina realizării documentării emisiunilor radio. Pentru că era un jurnalist conştiincios, Securitatea l-a considerat pe Cristea agent britanic şi recrutor al MI5 trimis să vâneze români care călătoreau în Anglia, iar în rapoartele sale Silviu Crăciunaş a întărit opinia deja formată a Securităţii, afirmând că este „unul dintre cei mai buni experţi în problemele româneşti care lucrează pentru spionajul englez". Mai târziu, Liviu Cristea a ajuns totuşi să fie şi colaborator în domeniul informativ, însă al Securităţii. Începând cu sfârşitul anilor 1950, Cristea a început să aibă la Londra primele întâlniri cu ofiţerii de securitate faţă de care „nu s-a manifestat duşmănos în discuţii şi nici nu a respins contactele". În 1967, Cristea a vizitat România, ocazie cu care a fost abordat de colonelul Gheorghe Vîlceleanu, care a raportat că în momentul în care „şi-a declinat calitatea acesta a avut un şoc foarte puternic. [...] În cadrul întâlnirilor i s-au solicitat date despre activitatea desfăşurată de el la BBC, despre persoanele din Anglia cunoscute de el că desfăşoară acţiuni potrivnice statului nostru şi persoane din ţară contactate în scop de spionaj cu ocazia unor deplasări în exterior. [...] În timpul contactelor, sus-numitul a indicat şi unele persoane care desfăşoară activităţi ostile statului nostru, ca Iancu Raţiu [...]. Cristea Liviu Nicolae a fost de acord să menţină un contact permanent cu organele noastre, să ne informeze despre unele activităţi potrivnice ţării desfăşurate de BBC sau de cetăţeni de origine română stabiliţi în exterior, însă nu ar dori să fie considerat informatorul nostru". Un an mai târziu, Securitatea a constatat cu satisfacţie că *Lovin* (numele conspirativ al lui Cristea) „şi-a schimbat oarecum atitudinea faţă de ţara noastră". La începutul anului 1975 au avut loc mai multe întâlniri între acesta şi locotenent colonelul Vergiliu Ionescu în urma cărora „s-a declarat de acord să colaboreze cu organele

Ionescu scrie tot la 2 săptămâni un fel de cronică a evenimentelor internaționale. Cornea lucrează și el de câteva săptămâni. E un om extrem de nervos, ateu, violent, dar pare decis să lucreze cât va putea mai bine pentru BBC. Ceilalți sunt buni cu toții, dar nimic special. În general, distribuția pe materii este următoarea: istorice, patriotice, aniversări – Podea; reportagii, agricole, problemele țărănești – Cristea; umor – Stoe; problemele muncitorești – Cornea; problemele internaționale – Ghiță Ionescu.

Ursula Branston, care ocupase același post înaintea ei, lucrează acum la Biroul Central al Partidului Conservator. *„She prompts Churchill, so she tells us"*[1] a spus Miss Berry. Am dus-o apoi cu mașina mea până la Bush House. Pe drum i-am spus că oricând ar avea nevoie, poate să conteze pe mine, chiar pe gratis. Am indicat însă că eu nu țin să lucrez pentru BBC. Implicația fiind că eu nu vreau să iau locul altui român. Numai dacă au nevoie la ocazie specială, atunci eu le stau la dispoziție.

La 16.30 întâlnesc pe Barbu Călinescu. Facem o serie de mici curse împreună și vorbim. El lucrează tot pentru arhitectul din Cambridge. Acum două săptămâni acesta i-a spus că s-ar putea

---

de securitate din R.S. România întrucât el încă se simte legat de țară. [...] Nu dorește să fie remunerat, colaborarea să fie considerată ca de la român la român și contactul să se limiteze strict la tovarășul locotenent-colonel Ionescu Vergiliu". Cea mai mare parte a rapoartelor sale a vizat activitatea BBC și Radio Europa Liberă, dar la începutul anilor 1980, după ce a reușit să obțină pașaport și viză pentru concubina sa, Cristea a refuzat să mai viziteze România și a ignorat mesajele Securității, trimise la München prin alți informatori. Ultimul l-a primit în iulie 1987, când Cristea continua să colaboreze cu Radio Europa Liberă, deși avea 75 de ani. Colonelul Vîlceleanu i-a scris că nu vrea să pară „agasant", dar trebuie să restabilească „o cale de dialog, bineînțeles reciproc acceptată în condiții rezonabile pentru amândoi", semnând „Profesorul". Cristea, mare iubitor de filatelie, a răspuns tot printr-o scrisoare că nu mai există interese comune pentru un dialog și a semnat „Filatelistul" (ACNSAS, fond SIE, dosar 772, f. 38, 64, 128 verso–129, 206–207, 843–844).

[1] „Ea îl informează pe Churchill, așa ne spune" (în lb. engl.).

să trebuiască să-şi închidă afacerea complet, deoarece consiliul judeţean l-a anunţat că-i va termina contractul. În cazul acesta Barbu îşi va pierde postul. Evident, e foarte amărât. Eu i-am spus că poate să vină să stea la mine şi să mă ajute la fermă. Mi-a mulţumit fără forme, dar era emoţionat. I-am spus că adevăratul lui scop ar fi servit mai bine dacă şi-ar găsi un alt post şi dacă şi-ar lua diploma de arhitect cât mai curând.

La 6.00 p.m. la White Eagle Club. Prezenţi: Coca Davis, Ketty Gavrilescu, Gheorghiu, Ioana Herescu, Sanda Stătescu, Dudu Barcian, Barbu Călinescu, Bosniac şi cu mine. Patru alte persoane, Adina Iliescu şi Şerban Cantacuzino şi-au trimis adeziunea scrisă.

Dr. Barcian a luat cuvântul şi a expus în câteva cuvinte rostul adunării. A insistat în special că graba e determinată de Congresul UFI care se va ţine la Milano la 27 martie. Dacă vrem ca şi noi românii să fim reprezentanţi acolo, atunci e nevoie să ne constituim înainte de 10 martie şi să desemnăm delegaţia noastră. Discuţia s-a învârtit asupra unei singure chestiuni. Toată lumea, cu excepţia d-nei Coca Davis, care şi-a exprimat oarecari rezerve asupra federalismului, a fost de acord că e bine să se pună bazele unei organizaţii a intelectualilor şi studenţilor români din Anglia. Unii însă, în frunte cu dna Barcian şi dl Bosniac, insistau ca organizaţia să fie constituită pe loc. M-au propus pe mine de preşedinte şi pe doamnele Barcian şi Herescu de secretare. Alţii, printre care şi eu, am găsit că o constituire aşa pripită nu poate decât să strice şansele viitoare ale organizaţiei. Eu am mulţumit pentru încrederea pe care mi-o arată, dar am susţinut cu tărie că ar fi o mare greşeală ca eu să primesc prezidenţia pe loc. „Aş vrea să văd aici pe prof. Nandriş, pe părintele Gâldău, Podea, Cristea, Ghiţă Ionescu şi pe ceilalţi intelectuali români care depun o activitate continuă reală pe tărâm intelectual aici, în Londra. Oricare din aceşti domni este indicat să fie ales preşedinte. Dacă şi atunci

îmi veți face cinstea să-mi oferiți prezidența, m-aș simți foarte onorat și aș primi-o cu plăcere."

Din moment ce pripa se datora nevoii de a trimite un delegat la Milano, s-a sugerat să se facă numirea delegatului acum și constituirea mai târziu. Eu l-am propus, cu toată căldura de care am fost capabil, pe Podea.

Sanda Stătescu a spus: „Deși eu am toată admirația pentru bunul meu prieten Podea, totuși eu cred că dl Rațiu ar fi cel mai indicat. El are multă experiență în această direcție (congrese etc.)". Toți ceilalți s-au adăugat la această sugestie. Din nou, a trebuit să refuz. De astă dată am refuzat spunând că, din nefericire, voi fi extrem de ocupat spre sfârșitul lunii martie și că îmi va fi imposibil să găsesc timpul necesar pentru a mă duce la Milano. Adevărata cauză a refuzului meu este însă dorința mea sinceră de a da șansele acestei organizații în fașă de a se dezvolta bine. Ar fi mai mult decât dezastruos dacă s-ar spune că eu dau sprijinul d-nei Barcian doar pentru a fi trimis gratuit la Milano. Cred sincer că Podea ar reprezenta România bine. Vorbește o englezească excelentă și este un intelectual de vază. L-am propus din nou pe Podea, arătând că alegerea mea este urmarea unui examen serios al tuturor românilor disponibili.

În cele din urmă s-a găsit un compromis. Organizația se consideră constituită pe data de 1 martie. Dl Bosniac și dna Barcian vor face împreună o scrisoare tuturor intelectualilor români în care se va arăta scopul acestei organizații. Se va sublinia că alegerea biroului de conducere a organizației și numirea definitivă a delegației românești pentru Milano s-a amânat până în ziua de miercuri, 7 martie, tocmai pentru a da posibilitatea tuturor românilor intelectuali de a lua parte la această ședință.

Barcian a fost nemulțumită de rezultatul obținut, cât și de atitudinea mea. Am căutat să fiu drăguț față de ea după ședință și să o împac. Am constatat însă, cu părere de rău, că ea nu are calitățile necesare pentru a reuși în întreprinderea pe care a început-o. E

prea impulsivă, prea le spune pe şleau, prea caută să-şi impună punctul ei de vedere. Barbu Călinescu a intervenit şi el în discuţie. Mi-a făcut mare plăcere să văd că e tot acelaşi din trecut. Are bun-simţ şi e loial.

Vineri, 2 martie 1951

Masa cu Radu Tilea la Speranza. Radu e vesel că a obţinut compania de *spray-gun*. Condiţiile sub care a obţinut-o sunt cam oneroase, plăteşte redevenţe timp de 3 ani, dar poate să utilizeze numele de *Crystal spray-gun*. El tot vrea să lucreze cu mine. Caldex să fie înregistrată la aceeaşi adresă şi să facă exportul *spray-gun*-urilor. Am acceptat, deşi înţelegerea iniţială era ca eu să intru şi în Crystal. E un *gentlemen's agreement*, ca toate noile producţii pe care le-am face eventual să fie produse de Caldex. Într-un cuvânt, Crystal va continua să facă numai piaţa internă a *spray-gun*-urilor prezente.

În Caldex, Radu urmează să obţină jumătate din acţiuni. În schimb el va conduce firma de la aceeaşi adresă cu Crystal fără ca să fie plătit. Toate cheltuielile de regie ale Caldex-ului vor fi suportate de către Crystal. Dacă însă Caldex va începe să aibă prea mult de lucru, atunci o nouă secretară va fi angajată de Caldex, pe cheltuială proprie. Condiţiile sunt cam oneroase pentru mine. Cum însă Radu va lua conducerea părţii administrative a Caldex-ului, eu sunt gata să accept. De altfel, eu vreau să-l ajut puţin pe Radu acum că a început să lucreze independent şi vrea să colaborez cu el.

Miercuri, 7 martie 1951

Sanda Stătescu, pe care am văzut-o scurt imediat după-masă, îmi spune că Titinica a fost la ea lunea trecută. Se pare că Ilieştii sunt plini de îngrijorare că s-a urzit un complot pentru distrugerea lui Leu – şi deci a lor. Sanda ar fi remarcat că nu-şi dădea seama că Leu şi Ilieştii „una sunt"!

Titinica, îmi spune Sanda, a căutat să afle ce fac eu, ce urzesc, pe cine văd la Paris etc. „Să știi că te consideră un pericol în drumul planurilor lor. A sugerat chiar că tu ești în spatele planurilor de a-i distruge." Am asigurat-o pe Sanda că eu nu caut și nu voi căuta niciodată să distrug pe nimeni. Ceea ce avem noi nevoie, aici, printre străini, este să creăm cât mai mulți oameni demni să ne reprezinte. Suntem prea puțini. Metoda românească de „a da la cap" îndată ce un cap se ridică trebuie oprită. Eu ajut pe oricine care se arată bun român. Încolo, politica lui, opiniile lui etc. nu mă privesc.

Am vorbit apoi de întrunirea de la 3 p.m. de astăzi. Voia ca eu să fiu președinte și să plec la Milano. I-am spus că e imposibil și că eu țin ca Podea să meargă.

— Tu nu-l știi pe Podea. E talentat, dar e foarte încrustat. Tu ne-ai reprezenta mult mai bine.

— Tocmai pentru că e încrustat trebuie să fie ajutat să iasă din carapacea pe care și-a clădit-o. Trebuie să-i arătăm că talentele lui reale sunt apreciate. În felul acesta l-am ajuta în mod efectiv să dea randamentul, ca bun român, de care este capabil.

Despre Horațiu Comaniciu mi-a spus că prietenii acestuia l-au părăsit pentru că nu se poate decide. „Azi e național țărănist, mâine nu mai e. Mulți dintre acei neafiliați la un partid l-au părăsit atunci când el s-a înscris formal la național țărăniști. Eu, deși n-am nimic împotriva partidului, sunt una dintre ei."

— Aici în Anglia, a adăugat Sanda, nu se poate face nimic.

— Poate pentru că fiecare își vede de treabă și muncește de unul singur.

— Sau poate pentru că patima care-i desparte e prea mare!

Să aibă Sanda dreptate?

La adunare au venit Podea și Radu. Am fost bucuros să-l văd pe Podea, nu numai pentru că eu îl consider un element de valoare, ci și pentru că venirea lui dovedește corectitudinea calculelor mele. Insistența cu care eu l-am propus ca cel mai bun delegat

l-a adus să vadă despre ce este vorba. Dacă ar fi acceptat acum, ar fi fost absolut imposibil de a lărgi baza acestei organizații. În timpul ședinței, Podea s-a arătat interesat și a văzut posibilitatea de a lărgi baza activității culturale românești prin crearea de alte centre universitare și la alte universități. În orice caz, eu cred că Podea va vorbi pentru această organizație și nu în contra ei. Printre alții am pomenit pe Nandriș și Cristea. Sunt convins că Podea va vorbi cu ei. Acum când voi merge la Paris, îl voi aduce pe Comaniciu cu mine în Anglia dacă se poate. El îl va putea apoi contacta pe Podea din nou. Aș vrea mult de tot să-l am drept colaborator politic, dacă acest lucru e posibil, deși mă îndoiesc. De încercat însă, voi încerca.[1]

Dna Barcian va pleca la Milano singură. Podea n-a acceptat, deși e evident ar fi vrut să o facă, pentru că timpul e prea scurt (27 martie). Comitetul de conducere al Centrului Universitar Londra va fi ales după întoarcerea ei. Ea va raporta asupra celor petrecute acolo și va aduce broșuri cu ea la întoarcere. Se va da apoi publicitate activității acesteia și se vor contacta și alți români din alte centre universitare în scopul de a constitui și alte organizații similare.

[1] Fără a fi prieteni apropiați, Ion Rațiu a construit o relație de colaborare cu Ion Podea pe care l-a apreciat pentru activitatea sa. De altfel, decenii mai târziu, cariera și conduita istoricului Ion Podea a câștigat admirația românilor din Anglia, profesorul Podea impunând respect chiar și față de exilații români care erau informatori ai Securității. De exemplu, Liviu Cristea arăta într-un raport elaborat probabil în 1975 că „dintre colaboratorii externi ai secției române [a BBC] cel mai distins este John O. Podea, profesor de istorie și un extrem de talentat redactor de conferințe radio difuzate. Este un om extrem de cult, foarte pretențios din punct de vedere științific și, în trecut, avea cea mai plăcută voce la microfon din tot serviciul european BBC" (ACNSAS, fond SIE, dosar 772, f. 630). Chiar și Ion Murgu, care obișnuia să calomnieze frecvent în rapoartele sale informative, spunea despre Ion Podea că, deși este „leneș și lipsit de orice inițiativă, se complace în rutina zilnică ce-i asigură existența în așteptarea ieșirii la pensie", totuși „este extrem de bine educat și instruit" (nota agentului *Dragoș* intitulată „BBC. Secția românească", aprilie 1960, *Ibid.*, fond SIE, dosar 104, vol. 4, f. 289).

Duminică, 11 martie 1951

Horațiu și [Mircea] Vasu sosesc devreme. Discutăm pornirea revistei. Îmi repetă că ei nu pot să o scoată și că ar dori să o scot eu. Am acceptat cu condiția să mi se dea tot concursul lor personal. Am insistat să arăt că după părerea mea, ar fi mai bine dacă ar fi scoasă aici la Paris. Bunescu e și el de acord ca revista să se scoată, îmi spune Horațiu, dar nu e de acord cu primul principiu conducător, acel al „moralei creștine".

Atât Vasu, cât și Comaniciu îmi vorbesc de cercurile aproape exclusiv evreiești pe care Bunescu le frecventează și despre influența hotărâtoare pe care o are soția lui asupra tuturor acțiunilor sale. N-am comentat asupra acestor „critici" prea străvezii, dar am insistat să arăt cât de important este că avem colaborarea lui Bunescu. I-am dat dreptate lui Bunescu în principiu. Dacă ai democrație, nu poți să o restrângi numai la morala „creștină", cu alte cuvinte numai la creștini. Pe de altă parte, morala creștină este de fapt și morala iudaică și morala tuturor celorlalte mari religii. Diferențe evidente există, dar Maniu cu siguranță când a stabilit acest punct de doctrină nu s-a gândit la detalii, ci la comportarea individului în viața publică. Opoziția nu este între diferitele religii și eticele lor, ci între o atitudine inspirată din religie și o atitudine inspirată din materialism. Am sugerat, deci, ca în loc de expresia „morală creștină" să se întrebuințeze expresia „morala publică". Au căzut de acord. Celelalte puncte: ideea națională, dreptatea socială, democrație.

Am trecut apoi în revistă colaboratorii pe care i-am putea avea. Iată-i: Bunescu, Comaniciu, Vasu, Vlasto, Vasiliu-Cluj, Bejan, Beza-Daponte, George Răutu și cu mine. C. Antonovici va face imprimantele și desenele. Ar fi bine de asemenea, să contactez aici la Paris pe Leontin Constantinescu, Petala, Mircea Eliade, iar la Londra pe Podea.

În fine, urmează să căutăm să obținem colaborarea următorilor: Nelu Mânzatu și Vintilă Horia în Argentina; Gh. Uscătescu în

Spania, Alex. Gregorian în Italia şi apoi, tânărul Tătărescu, Basil Munteanu, Emil Ioaniţiu, Adina Iliescu, Aron Cotruş, Emil Cioran, Gheorghe Pop, Nicolae Meta, Varlam şi tineretul naţional ţărănesc.

Luni, 12 martie 1951

Cina cu Radu, Betty şi Ioana. Am stat împreună până la 4 dimineaţa. Ioana încă nu văzuse niciodată un cabaret. Ne-am dus la Nouvelle Eve. Program bun şi nu prea „gol". Cu Ioana am vorbit mult. Ea crede că eu voi ajunge să mă dezamăgesc în idealul naţional pe care-l servesc. Astăzi „calc pe cadavre" pe care nu le văd, pentru toate sacrificiile pe care le cer tuturor celor care vin cu mine sunt adumbrite de lumina idealului pe care-l servesc. Dar în ziua când voi vedea că idealul nu merită toate aceste sacrificii şi toate aceste eforturi, voi vedea doar „cadavrele".

Evident, ea e extrem de influenţată de ceea ce vede astăzi în Viorel. Rog pe bunul Dumnezeu să nu ajung niciodată să trăiesc această zi. Poate voi fi privilegiat să cred întotdeauna în idealul meu. Analiza ei, evident, deşi incompletă, conţine un mare sâmbure de adevăr. Săraca Ioana e la vârsta cea mai grea. E cinică. Nu mai crede în nimic. Tatăl ei a vindecat-o de credinţă prin exemplul lui.

Miercuri, 14 martie 1951

La prânz, Herescu soseşte la mine la hotel să mă invite la masă. Cu regret a trebuit să-l refuz pentru că fusesem deja invitat de Haig şi Mimi, care celebrează 31 de ani ai lui Haig! L-am întrebat pe Herescu dacă e adevărat că pleacă în America. Mi-a răspuns că nu. „Şi atunci când voi pleca, nu o voi ascunde nimănui. Dimpotrivă, voi chema pe toată lumea să vină să mă vadă la aeroport, dacă le va face plăcere!"

După ce ne-am despărţit, Haig îmi spune „Cum îl pui, omul ăsta tot în picioare cade". Şi e adevărat. Se datorează inteligenţei lui indiscutabile.

Masa la un restaurant foarte bun românesc, pe strada Monsieur le Prince. O țigancă insistă să-mi „dea de noroc". Îmi spune din palmă că am foarte mult noroc. Toată viața mea am avut și voi continua să am și pe mai departe. Mi-a spus că sunt foarte rațional și s-a minunat la „linia capului" meu. A primit aprobare și râsete de la Haig și Mimi.

Popescu-Botoșani[1] a sosit și el foarte curând și a luat masa cu noi. Am căutat să obțin de la el punctul lui de vedere. E adevărat, el nu a fost atât de brutal, căci se ascunde după fraze frumoase, dar ăsta e adevărul.

Emigrația nu contează. Cei care caută să-și facă un titlu de glorie politică din crearea de cantine etc. își pierd timpul de pomană. Toată lumea se găsește în treabă, toți expatriații vechi vor să facă politică. Dar politică adevărată nu pot să facă decât aceia care au făcut-o efectiv în țară. Personalitățile nu contează. Ele sunt personalități pentru că se tămâiază una pe alta. Tot ce contează sunt partidele.

Nu l-am pus în dificultate pentru că voiam să știu punctul lui de vedere și nu pe al meu. Am preferat să ascult. La urmă, însă, i-am spus doar că atât partidele care aleg doar vreo câteva personalități „care contează", prin blagoslovirea lor, cât și regele fac mare greșeală că acceptă doar pe Vișoianu și Cretzianu. I-am atras atenția că, atâta timp cât acești oameni nu predau fondurile, nici comitetul național fără ei nu se poate concepe. I-am pus în vedere că o astfel de poziție dictatorială nu poate fi apărată oricât de onești și de buni români ar fi acești doi oameni.

Evident am atins o coardă sensibilă. Mi-a vorbit despre ce înseamnă politica și de ce pe el nu-l interesează banii și

[1] George Popescu-Botoșani (1903–1979), inginer, publicist și om politic țărănist. A fost secretar general adjunct al Partidului Național Țărănesc și coordonatorul departamentului de presă din partid. A fost inginer șef și director la Industria Aeronautică din Brașov. S-a refugiat în SUA unde a predat inginerie mecanică.

fondurile. „Fonduri se găsesc întotdeauna în politică. Cine le mânuieşte nu contează!"

Am vorbit de alte lucruri, căci intenţia mea nu era de a-l convinge pe om. Sunt convins însă că întrebările mele şi mai ales tăcerile mele, i-au arătat că, în opinia mea, structura pe care o dă el politicii româneşti aici în exil este extrem de şubredă. Nu cred că mă înşel când spun acest lucru, pentru că deşi eu am schimbat vorba şi n-am mai vorbit [despre] politică, el a revenit. Voia mai ales să ştie despre partidul laburist şi despre experienţa guvernării laburiste. Ne-am despărţit în termeni foarte prieteneşti.

Marţi, 20 martie 1951

L-am văzut pe Dinu azi după-masă. Am discutat din nou chestiunea revistei. A căzut de acord cu mine să o scoatem împreună. Mai mult, e gata să împartă riscurile financiare cu mine. Cu alte cuvinte, el urmează să scrie articole regulat, să discute chestiunile de redacţie cu mine şi să plătească jumătate din deficitul pe care-l vom avea.

Părintele Leu, pe care l-am văzut la întoarcerea mea la ţară, e plin de noutăţi. A început prin a-mi spune că Iliescu e grav bolnav. Se pare că are o cangrenă la un picior şi circulaţia foarte proastă. Se prea poate, îmi spune Leu, că va fi nevoie să-i amputeze picioarele. În condiţiile acestea, nu sunt eu gata să mă duc să-l văd?

I-am răspuns că pentru mine tot incidentul e complet uitat. „Îmi pare sincer rău să aud că e bolnav. Aş vrea să mă duc să-l văd şi să-i urez însănătoşire grabnică, dar, d-ta vezi bine, nu pot să iau riscul de a mi se trânti uşa în nas. De unde ştiu eu că nu o va face?"

— Eu am stat de vorbă cu el şi vorbind şi de d-ta, Iliescu şi-a exprimat regretul că lucrurile au ajuns aici. Eu cred că el doreşte o împăcare.

— Conștiința mea e curată. Eu nu i-am greșit lui Iliescu cu nimic. Dacă vrea prietenia mea, n-are decât să-mi arate acest lucru.

Mi-a vorbit apoi de lumea pe care a văzut-o. Au fost la Villefranche, Mihai, Nicolae și la Carol. Îmi spune că acum sunt cu toții derutați. De Mihai nu mi-a spus nimic. Mă îndoiesc chiar că l-a văzut. De Nicolae mi-a spus că el se consideră prinț moștenitor atâta timp cât Mihai n-are un fiu. Franco l-a luat în brațe. Dumitrescu, ministrul recunoscut de spanioli, ia atitudine: „E păcat că regele nu mă recunoaște. Eu însă nu pot să trec peste dorința gen. Franco, care rezultă în avantaje reale pentru români și care, de altfel, este în interesul României". Franco se consideră singurul care înțelege pericolul comunist. El crede, chiar, că forțele comuniste vor fi învinse doar atunci când democrațiile vor accepta conducerea lui spirituală și vor adopta metodele lui de luptă. După învingerea comunismului, crede Franco, Europa va fi dominată de forțele biruitoare neofasciste de tip falangist. În acest scop, el își creează deja nuclee pentru toate statele europene. În afară de gardiști, are deja un nucleu de Săgeți de Foc (ungurii) etc. Grupul românesc este puternic reprezentat; Iasinschi pare să fie omul cel mai influent.

La Estoril l-a văzut pe Carol în repetate rânduri. A servit un parastas pentru Pangal și a aranjat ca dna Pangal să continue să primească pensie viageră de la Carol. A fost de față la diferite recepții și mese date de Carol și de alții, la care au asistat toate fostele capete încoronate aciuate pe țărmul ospitalier portughez. Carol, după părerea lui Leu, este cel mai respectat dintre toți, tocmai pentru că e cel mai rezervat și cel mai serios. Ceilalți își pierd vremea în chefuri.

Carol trăiește în lux de nabab. România nu-l mai interesează decât prin prisma intereselor lui financiare. Se pare că el ar aparține unui grup american care speră să exploateze România după eliberarea ei. E cu totul resemnat soartei lui actuale. Crede

că americanii nu mai vor regate după eliberare, ci o Europă federalizată republicană. Totuşi, el ar dori să-l vadă pe Mihai din nou pe tron. De aceea e aşa de furios pe Lazăr „care-l pierde" şi mai ales pe regina-mamă care „e o proastă". „De ce mai are nevoie de bărbat? Doar e bătrână!" (după ce Vergotti s-a însurat, Elena l-ar fi luat de amant pe Lazăr.)

Leu mi-ar fi spus el multe, dar eu eram grăbit. A insistat că vrea să vină să mă vadă înainte de 15 aprilie când va pleca în America, pentru că ar vrea să discute întreaga situaţie politică a refugiaţilor cu mine pe îndelete. Am fixat ziua de 3 aprilie sau weekendul care urmează după aceea, 7–9 aprilie.

În timp ce eram la Londra azi după-masă, mi-am dus manuscrisul la Harvill Press. Atât dna Villiers, cât şi dna Harari au fost extrem de drăguţe. Vor trimite manuscrisul în America. Să sperăm că vom reuşi.

Vineri, 23 martie 1951

Azi-dimineaţă, Frank Forster îmi telefonează să-mi spună că Adina a avut un accident de motocicletă foarte grav. Sunt puţine speranţe. Imediat după aceea am telefonat poliţiei din Shrewsbury. Accidentul s-a produs pe drumul A5, la 2 mile de Shrewsbury. Adina, se pare, a intrat într-un camion ce venea din direcţie opusă.

Toată ziua am primit diverse telefoane de la Frank, amiral şi Gâldău. La rândul meu am căutat să fac aranjamentele necesare, mai ales că fratele Adinei, Radu-Mircea, e într-un hal fără de hal, iar mama ei nu ştie încă nimic. Toată ziua mi-am repetat în gând: „Adina e moartă", dar semnificaţia vorbelor îmi scapă. Mi-e imposibil să-mi imaginez că nu o voi mai vedea niciodată. Adina, atât de plină de viaţă; prietenă atât de loială; femeie atât de plină de curaj şi de spirit de sacrificiu. O personalitate rară. Agasantă de multe ori cu insistenţa ei, dar insistenţa nu era pentru ea, ci pentru cei pe care voia să-i ajute. Eu pierd în ea nu numai un

prieten bun, dar unul dintre principalii colaboratori pe care contam cu încredere deplină pentru viitor, când va trebui să trecem la acțiune. Dar familia ei suportă o pierdere cu totul ireparabilă. Adina i-a ținut pe toți la un loc. Ea i-a scos din țară, i-a adus aici, le-a dat inspirație și suport moral; Adina a fost cea care câștiga pâinea familiei. Ce va deveni de ei, Dumnezeu știe!

Un suflet cinstit, un suflet ales, o româncă bună, nu numai din convingere, dar din însăși natura ei, Adina lasă un gol adevărat, pentru toți cei care au cunoscut-o.

Vineri, 30 martie 1951

Am înmormântat-o pe Adina. Serviciul a fost condus de grecul Virgos, confesorul Adinei, și de părintele Gâldău. La groapă am rostit câteva cuvinte la cererea expresă a d-nei Iliescu. Totul a fost foarte impresionant. RAF a trimis un steag care a acoperit coșciugul și o gardă de onoare.

Marți, 17 aprilie 1951

Coca Mezincescu sosește pe la 12 a.m. și a stat până seara târziu. A vorbit aproape tot timpul. Mi-a explicat greutățile nespuse prin care a trecut de la 1945 încoace. În 1947 s-a certat cu fratele ei, apoi a rupt-o cu legația[1]. Ana Pauker i-a trimis scrisoarea de

[1] În ceea ce privește felul în care „a rupt-o cu legația", la originea demiterii Alexandrei Mezincescu de la Rador va sta Ion Murgu, consilier de presă de la legație și agent al SSI și, mai târziu, al Securității. Acesta, la 15 noiembrie 1946, l-a informat pe Gr. Constantinescu, însărcinatul cu afaceri la Londra, că Alexandra Mezincescu „pune întrebări și provoacă răspunsuri la Foreign Office care afectează nu numai misiunea noastră aici, dar și guvernul nostru. [...] Nu se consultă cu niciuna din persoanele responsabile din legație [...], refuză chiar să aducă la cunoștință conținutul telegramelor pe care le trimite la București [...]. În ultimele trei luni dra Mezincescu a fost aproape singura dintre corespondenții străini la Londra care a pus în mod regulat și cu insistență întrebări la F.O., astfel provocând răspunsuri oficiale și comentarii de presă nefavorabile României. [...]

demitere; atunci ea a insistat să i se plătească arieratele ce se ridicau la 800 £.

Rând pe rând apoi, a trecut în revistă anii noştri de exil comun din timpul războiului. Sentimentul pe care-l are pentru Viorel este şi astăzi foarte puternic, deşi nu vrea să îl admită. Pe Iliescu îl urăşte de-a dreptul. M-a mişcat când mi-a spus că dintre toţi, fără excepţie, privind acum de la înălţimea timpului, eu sunt acela pe care-l preţuieşte cel mai mult. Drept să spun am fost plăcut surprins, dar mai ales foarte surprins. Cum n-am făcut un comentariu, Coca a adăugat că felul meu de a plăcea oamenilor şi mai ales „farmecul" meu au făcut-o întotdeauna să suspecteze că eu

---

Cu altă ocazie, dra Mezincescu a cerut în mod public la una din conferinţele de la Foreign Office ca ultima notă de protest a dlui Maniu să fie distribuită, iar aceasta contrar uzanţelor în vigoare la F.O. (a doua zi nota a fost distribuită ziariştilor la conferinţa de presă de la Foreign Office). [...] Îmi permit să sugerez că ar fi cazul să i se dea drei Mezincescu un avertisment în scris, în care să i se atragă atenţiunea în mod serios asupra felului dăunător intereselor noastre în care ea îşi descarcă misiunea de corespondentă a Agenţiei Rador la Londra". Nu doar informatorul Murgu a semnalat faptul că Mezincescu duce o „acţiune sistematică de sabotare", ci şi corespondentul sovietic al agenţiei TASS la Londra, astfel încât, la 26 noiembrie 1946, Alexandra Mezincescu a primit o telegramă semnată de I. Popescu-Puţuri, comisar al guvernului pe lângă agenţia Rador, care i-a comunicat că „este eliberată de orice obligaţii către agenţia Rador" (AMAE, Legaţia Londra, 1880–1949, vol. 3, file nenumerotate). Demisă şi cu referinţe negative în ochii regimului de la Bucureşti, Alexandra Mezincescu a devenit o problemă de dosar pentru Eduard Mezincescu, demnitar comunist începând cu anul 1945, care a întrerupt legăturile cu sora sa în 1947. Eduard Mezincescu a dat declaraţii despre Alexandra la Bucureşti, în iulie 1947, povestind că au corespondat în timpul războiului, când sora sa l-a informat despre viaţa şi activitatea românilor refugiaţi la Londra, precum şi „despre încercările trimisului lui Maniu, Bianu, de a face atmosferă antisovietică la Londra. Am transmis aceste informaţii la timpul lor partidului". Dar, „după 23 august, în scrisori i-am atras atenţia asupra faptului că s-ar putea să ne găsim în două tabere politiceşte opuse în cazul când mediul englez ar fi influenţat-o" (ACNSAS, fond SIE, dosar 22018, f. 7).

vreau ceva în schimb de la oameni. Astăzi însă mă cunoaşte mai bine şi face mea culpa. Eu sunt singurul dintre toţi ceilalţi pe care l-a contactat după scurgerea atâtor ani. Jean Wets, băiatul cu care trăieşte, este corespondentul oficial al lui *Le Monde* aici, la Londra. E un băiat talentat şi foarte muncitor.

Vineri, 27 aprilie 1951

Gheorghe Pop e aici, la Downsland. Îmi vorbeşte de greutăţile pe care le-a întâmpinat cu organizaţia Central European Youth Movement la Paris. Bădărău e un om foarte inteligent, bun român. L-a ajutat mult. Jankowski, polonezul, e supărat pe el. De asemenea, Ciotori, pentru că „încurcă iţele".

Titinica Iliescu i-a spus că organizaţia Anglo-Romanian Committee va trece, la cererea generalului Rădescu, oficial de partea lui. Cu alte cuvinte va deveni o organizaţie politică. „Şi ceea ce spune dna Iliescu, de obicei se face", a adăugat Pop. Însă Pop a sugerat ca această organizaţie să rămână şi pe mai departe de binefacere. Paralel cu ea să se organizeze românii din Anglia şi din punct de vedere politic. Să se invite toţi cei care au o greutate politică. Iliescu n-a fost de aceeaşi părere. Îi e frică să meargă cu alţii, pentru că alţii nu-l vor alege pe el.

I-am spus lui Pop că Iliescu greşeşte când îşi închipuie că va putea face politică ascunzându-se de alţi oameni. „În politică trebuie să spui: ăsta sunt şi dacă eşti democrat accepţi alegerea chiar dacă a mers împotriva ta. În niciun caz nu poţi să te fereşti de oameni şi de opinia lor."

Mi-a vorbit apoi de Bunescu, pe care l-a văzut la Paris. Nu e însă la curent cu planurile noastre. Se prea poate să Pop e spionul lui Iliescu; cred însă că e posibil să dorească sincer să lucreze cu mine.

Mia Prodan e disperată, ne-a scris că are din nou tuberculoză la genunchi şi trebuie să fie internată la spital pentru cel puţin 6 luni de zile. Ce se va alege de fetiţa ei? I-am dat o telegramă, sugerând să ne-o lase nouă până se va însănătoşi. Astă seară, Mia

a telefonat. E foarte fericită şi acceptă cu multă bucurie sugestia noastră. Şi eu sunt sincer fericit că ne-am hotărât să o luăm[1].

Din nou Pop s-a oferit să lucreze pentru mine. Mi-a propus să-mi aranjeze atelierul, care e într-un hal fără de hal. Am acceptat, va veni săptămâna viitoare să stea cu noi câteva zile.

Sâmbătă, 28 aprilie 1951

La Londra. Cina la Coca Mezincescu şi Jean Wiltz. Un om tânăr, corespondentul lui *Le Monde* aici, la Londra. Coca mă prezenta peste tot, ca „om politic". Am zâmbit în sinea mea şi mi-am adus aminte de zilele de la Eaton Sq., din timpul războiului, când orice încercare a mea în domeniul politic era întâlnită de rezistenţa ei! Poate anii au făcut din novicele de ieri, „omul politic" de azi!

La biserica românească All Souls din Ennismore Gardens, cu Radu T. şi Beza Daponte. Serveşte Gâldău. Lume multă, cu Gou Constantinescu înfipt în frunte. Mavrodi, de Chastelain, C. Bianu, Ghiţă Ionescu, Puiu Cristea, toţi erau acolo. Ilieştii,

[1] Referire la fiica Miei Prodan, Maria Elena Viviane Eva Bjørnson (1949–2002) sau Nini, cum a alintat-o Ion Raţiu, care va deveni una dintre cele mai apreciate scenografe ale lumii. Maria Bjørnson s-a născut în urma relaţiei Miei Prodan cu Bjørn Bjørnson, directorul Teatrului Naţional norvegian, tatăl ei nerecunoscând şi abandonând copilul. Bolnavă de tuberculoză, Mia a încredinţat copilul soţilor Ion şi Elisabeth Raţiu, care o vor creşte pe Maria timp de doi ani. Mai târziu, în 1963, când Mia Prodan va accepta să lucreze ca interpretă pentru ministrul de Externe din Republica Niger, adolescenta Maria Bjørnson va fi din nou crescută de familia Raţiu. În anii 1980, Maria a cunoscut succesul în carieră, semnând scenografia unor spectacole jucate în cele mai mari teatre din lume, precum *Furtuna* sau *Fantoma de la Operă*, considerat cel mai grandios musical al lumii, pentru care a primit Premiul Tony şi Premiul Drama Awards pentru elementele senzaţionale folosite. Ion şi Elisabeth Raţiu au fost mândri de realizările Mariei. Deşi a susţinut cu generozitate diferite asociaţii caritabile din România după căderea comunismului, singura călătorie a Mariei Bjørnson în România a fost în anul 2000, la funeraliile lui Ion Raţiu. A murit la vârsta de 53 de ani.

Viorel și amiralul lipseau. Am plecat înainte de sfârșit, căci se făcuse frig. Serviciul Învierii, de altfel, e mult prea lung.

Radu îmi spune că l-a informat pe Iliescu, cu ocazia vizitei pe care i-a făcut-o la spital, că eu voi fi numit reprezentantul lui Rădescu aici în Anglia. Parcă-l văd pe Radu vorbind cu Iliescu și „scăpându-se": „După câte aud eu Iancu umblă să fie numit aici în Londra". Băiatul ăsta, deși de multe ori e bine intenționat, nu poate păstra nimic pentru sine însuși. M-a întrebat, apoi, ce atitudine să ia cu privire la afilierea Comitetului anglo-român la mișcarea Rădescu, care se va ridica în comitet. I-am spus că ar fi bine să se opună la transformarea unei organizații de binefacere într-o organizație politică pur românească. E de acord.

Joi, 10 mai 1951

Sosit la Londra, vorbesc cu Radu la telefon. Îmi spune că vrea să mă vadă. Când sosesc la 2, South Audley St., mă întâmpină cu vorbele: „Titinica e furioasă pe «escrocul» de episcop Leu. Prin intermediul lui Bishop și Bercu, Leu a intervenit și vrea să ceară bani de la Comitetul anglo-român. Nu mai puțin de 200 £!" Discuția a survenit când Radu a propus Titinicăi să facă ceva pentru a se da un ajutor bănesc lui George-Emil.

La biserica ortodoxă din Ennismore Gardens. Părintele Bede Winslow e cu mine. Gâldău predică împotriva celor care slăbesc Coroana și atacă persoana regelui Mihai. După slujbă, îl prezint pe Bede W. lui Bianu, Gogu Constantinescu și lui Ghiță Ionescu. Ghiță mă întreabă de ce nu mai dăm niciun semn de viață. L-am invitat să vie la noi la țară cu soția.

Plec cu C. Bianu împreună la masă. Mie-mi place omul, fără discuție. Cred că e onest, încăpățânat ca toți ardelenii, dar sunt sigur că acționează din convingere. Teza lui este „teoria mandatului". „Dacă se respectă Maniu, zice el, atunci să se respecte toate actele lui. Ghilezan îl ia pe Maniu drept naș atunci când afirmă că el a fost alegerea expresă a lui Maniu. Dar nu-l mai vrea pe Maniu atunci când alții scot documente de la acesta."

„Adevărul este că Cretzianu a fost ales de Maniu să reprezinte toate partidele. Trebuie să-l acceptăm. De asemenea, se ştie că în partid există o ierarhie. Noi ne ştim locul prea bine; degeaba vine Vântu acum să facă pe marele reprezentativ. Când l-am văzut ultima dată era foarte preocupat cu servieta lui Leucuţia! De altfel, atât Popa, cât şi eu avem scrisori de la Maniu confirmând că noi îl reprezentăm aici în străinătate."

Rând pe rând am ridicat toate punctele obscure şi slabe în atitudinea pe care o ia. Cei care atacă poziţia lor, vorbesc în numele unirii tuturor forţelor româneşti.

— Dar şi noi vrem unire. Eu am fost acela care am insistat ca Rădescu să facă parte din Comitetul Naţional. Cu el însă nu se poate lucra. E antidemocratic în atitudini. Sau acceptă punctul lui de vedere sau se supără şi nu mai ţine şedinţe.

Răspunsul e extrem de slab. Am indicat acest lucru. Mi-a răspuns:

— Se face mare caz de faptul că Free Europe nu ne recunoaşte pentru că nu suntem uniţi. Tocmai înainte de plecarea mea din America, Davila a făcut o cuvântare la radio către România de ziua unirii (24 ianuarie). Am protestat imediat lui Jackson. L-am întrebat dacă americanii sau opinia lor publică sunt gata să accepte elemente antidemocratice în lupta contra comunismului. Mi-a răspuns: „Cu siguranţă că nu". Atunci cum putem noi să spălăm pe aceşti oameni şi să-i prezentăm românilor drept mari democraţi, când numai asta nu sunt? Am făcut şi protest scris la care am primit un răspuns semnat de Leich, nepotul lui Forster Dulles.

Mi l-a arătat în original. Bianu susţine că această scrisoare arată că Free Europe îi recunoaşte şi ţine seama de ei. Am citit-o şi eu cu grijă. Interpretarea mea este că din contră, Free Europe critică Comitetul Naţional Român al lui Vişoianu. E adevărat că scrisoarea e adresată dlui Bianu, „Romanian National Committee", Washington. Conţinutul însă e neechivoc. În primul paragraf, Free Europe ia act de protestul împotriva vorbirii lui. În

paragraful al doilea, atrage atenția că neunirea din sânul românilor duce la o serie întreagă de complicații pe care ei, americanii, ar fi fericiți să le vadă terminate. Faptul că sunt legați de Cretzianu și Vișoianu, doi liberali, slăbește poziția lor. Ei nu primesc nici bani; Free Europe le dă 300 $ pe lună și din asta trăiesc. „Am căutat această soluție tocmai pentru a nu se poată spune că depind de Cretzianu – Vișoianu." Din nou, aspectul e extrem de slab. Presupunând că ei ar lua o atitudine împotriva lui Cretzianu sau a lui Vișoianu, ce se va întâmpla cu banii pe care aceștia îi distribuie la Paris, la Washington și aiurea? Vor da Bianu și Popa din cei 300 $ cât primesc ei? Nu i-am spus însă acest lucru.

Marea slăbiciune în armătura atitudinii lui însă este nevoia de a ataca pe acei pe care îi resping ca nedemni să ia parte în comitet. În felul acesta, nu se pot opri. Toți acei care se opun poziției lor trebuie atacați. De altfel, Bianu face acest lucru: „D-ta ești nepotul lui Rațiu. D-ta trebuie să știi aceste lucruri, deși eu nu vorbesc cu nimeni altul așa de deschis". L-a atacat pe Bunescu, care înainte de 1944 a fost funcționar de stat și n-a făcut politică; pe Ghilezan, care se lasă ademenit de banii americanilor și ai lui Malaxa; pe Mișu Răutu, care are nervii complet zdruncinați (a plâns de două ori în ședința comitetului executiv al partidului din vară de la Paris), a venit cu pașaport de la comuniști și a declarat că dacă-l fac pe el președinte nu va mai fi nicio neînțelegere în partid, el nemaiavând altă obiecție; pe Venetu, care a fost un nimenea pe lângă Leucuția, și așa mai departe. Cu alte cuvinte, atacurile, de unde înainte erau îndreptate numai împotriva oamenilor în afară de partid, acum sunt îndreptate și împotriva oamenilor din partid din moment ce ei se opun politicii create de el și de Gusti Popa.

I-am vorbit de revista pe care o voi scoate și mi-am exprimat regretul că nu l-am văzut mai devreme ca să vorbim de ea. I-am spus că eu nu vreau să aparțin unei facțiuni, dar că vreau să fiu

național țărănist, după cum mi-o cere. „Ghiță Ionescu îmi spune că trebuie să mă afirm ca membru al partidului. Foarte bine, dar cum să o fac? Mi s-a cerut vreodată să o fac?"

— Îți cer eu acuma să o faci. De ce nu scrii un articol pentru *La Nation Roumaine*?

— O voi face cu cea mai mare plăcere.

I-am vorbit de planurile de a se organiza o asociație a românilor din Anglia și i-am spus că eu nu voi lua parte. A fost extrem de prietenos, chiar cald față de mine. Mi-a promis că va veni la noi la țară în curând.

Joi, 17 mai 1951

Suntem invitați la prințesa Cantacuzino la masă și apoi să vedem ferma. Ioana Tilea era și ea acolo.

Am sosit târziu din cauza drumului lung. Masă bună, atmosferă extrem de plăcută. Am vorbit de sora ei, prințesa Știrbey, aviatoarea, care tot mai e în țară. Se pare că muncește din greu pentru a-și poate crește băiatul de 7 ani. Acesta e la un prof. elvețian; un aranjament foarte satisfăcător pentru că în felul acesta, deși într-o țară comunistă, elvețianul îl ține la curent cu lumea vestului.

Anne-Marie Callimachi trăiește în Kent cu „nepotul" ei, grecul. Se pare că e fericită. Duce o viață destul de modernă. Între altele, Sanda îmi povestește că într-o zi o întâlnește pe Anne-Marie. „Am văzut-o pe Marthe Bibesco, la Ritz" îi spune Anne-Marie. „Să știi că femeia asta nu-mi place deloc. E prea deșteaptă." Peste câteva zile, Sanda o întâlnește pe Marthe Bibesco, iar acesta îi spune: „Am luat masa cu Anne-Marie. Eu nu știu ce să zic de femeia asta, dar nu pot să o sufăr. E mai deșteaptă decât mine!"

I-am povestit și eu Sandei cum, imediat după 23 august 1944, am aranjat o masă pentru Anne-Marie cu un prieten al meu jurnalist de la *Evening Standard*. Tot timpul mesei Anne-Marie

nu mai înceta să laude comuniștii și să spună că România va fi mult mai fericită când întreaga ei „aristocrație" va fi complet distrusă. Englezul a publicat totul!

Venind vorba de Alex. Cretzianu, Sanda mi-a spus că acesta se face de râs. „De ce nu poate să dea ceva bani și pentru educația Mariei-Lize (fetița ei), doar suntem verișori primari?" I-am spus că și eu găsesc că Marie-Lize ar trebuie ajutată. E romăncă, învață bine și pentru moment e absolut lipsită de mijloace. Dacă se împart fonduri pentru studenți (fundația regală, Ribera, țărăniștii, Malaxa etc.), de ce să nu i se dea și ei?

— Alexandru e un prost. A fost un prost dintotdeauna. Ea, soția lui, ea e ambițioasă, ca și tatăl ei, vrea puterea.

Am răspuns:

— Să știi că va veni vremea când o să-și smulgă și inima din piept pentru greșelile pe care le face acum. Oricât de onest și de bine intenționat este, Crețeanu nu-i va putea satisface pe toți. Asumându-și completă responsabilitate, așa cum o face, va fi tras la răspundere și va plăti.

Ferma e o adevărată grădină. Are 500 găini, rațe, gâște etc. Totul e foarte bine organizat și aranjat. La întoarcerea acasă, am trecut pe lângă Sissinghurst Castle. Ne-am oprit să-i vizităm grădinile faimoase. La intrare l-am întâlnit pe Harold Nicholson, care tocmai ieșea însoțit de o doamnă. Am vorbit cu el câteva clipe și i-am cerut permisiunea să ne plimbăm și să vizităm proprietatea. Am fost impresionați de ceea ce au făcut aici, el și cu soția lui, Vera Eackville-West și totul în ultimii 15 ani de zile.

Sâmbătă, 19 mai 1951

Ghiță Ionescu și cu soția lui Valence au venit să stea la noi la țară până lunea viitoare. De la început Ghiță a fost extrem de agreabil și de prietenos. Mi-a spus că vrea să mergem cu el la Paris, la Congresul Federației Jurnaliștilor Liberi, în perioada

31 mai – 5 iunie. Voia ca eu să-l ajut în activitatea lui acolo. Am promis că o voi face.

Fac expediția *Tribunei*. Vorbesc cu Ghiță de *Tribuna* și-i spun că doresc colaborarea lui la ea; mi-o promite. Observ însă, îndată ce a auzit că și Vasiliu-Cluj a scris un articol, o oarecare rezervă. N-am insistat.

Weekend foarte plăcut. Sâmbătă seara, scriitorul R.C. Hutchinson. Duminică la masă Johnny și Ileana. Seara Maxwell-Lefroy. S-a discutat politică, artă, literatură. Valence e un tip de adevărată intelectuală.

Miercuri, 30 Mai 1951

Recepția BBC-ului dată în cinstea Federației Jurnaliștilor Liberi. Ghiță a aranjat să fiu și eu invitat. L-am cunoscut pe MacDonald, șeful serviciului european, și pe Edwards Donald, șeful serviciului de presă. Am discutat problema ajutorării intelectualilor refugiați din Marea Britanie. *Times* a publicat două scrisori despre felul în care astfel de refugiați sunt ajutorați în America. Interes destul de mare.

Cristea discută cu mine, pe față, *Tribuna*. S-a referit la apariția ei într-o emisiune de acum câteva zile. Mi-a spus că atât el, cât și Podea nu sunt tocmai convinși că e bine să se publice articole care n-au nici în clin, nici în mânecă cu România. A numit, în special, articolul lui Dinu. Bineînțeles, l-am apărat pe Dinu. Ceea ce mi-a plăcut însă este tocmai faptul că a arătat interes. I-am spus că aș dori colaborarea lui și pe a lui Podea foarte mult. Nu mi-a promis nimic, însă mi-a spus că ar trebui să stăm de vorbă toți trei odată.

Prof. Nandriș mi-a vorbit mult de o referință a revistei *Revue des Études Slavoniques*, la „supraviețuirea ungurilor greco-catolici, de la Hajdùdorog". Evident, aceștia sunt români deznaționalizați. A sugerat ca eu să scriu acest lucru, poate în *La Nation Roumaine*, și să vorbesc cu Boilă. Am promis că o voi face.

Gâldău a venit la mine. „Am crezut că noi am avut o înțelegere. Ai avut o conferință în care ai atacat Biserica Ortodoxă Română. Mi-a scris cineva care a fost de față." Am arătat extremă surpriză. L-am asigurat că a fost prost informat. Păcat că n-a venit să o asculte. Pentru a închide discuția, i-am spus că eu sunt absolut de acord cu el pe chestiunea reprezentării persecuțiilor ambelor biserici române. Când va veni la noi la țară, îi voi arăta memoriul pe care l-am făcut la Vatican.

L-am cunoscut pe fratele lui Lady Listowell (Listowell a atacat românii într-un articol publicat de *East Europe*, la care eu am răspuns cu o scrisoare lungă). Am discutat chestiunea. El pare foarte mulțumit de dezvoltarea lucrurilor. E clar că vor continua discuția pe mai departe. L-am asigurat că atitudinea lor e greșită și nu va duce la nimic. „Cine e dușmanul?" am întrebat. Mi-a spus că el e înrudit cu contele Tisza, iar soția lui e Téléki. Dacă sunt transilvănean, trebuie să înțeleg aceste lucruri și consecințele lor. „Trebuie să ne scoatem această întrebare din sistem." Am rămas foarte surprins de naivitatea omului. În orice caz, mi-a dat o armă foarte valoroasă în mână în controversa pe care o am cu sora lui.

Joi, 31 mai 1951

Plecăm cu mașina dis-de-dimineață cu Valence, Ghiță și Elisabeth. Sosim la Paris abia la 3.30 noaptea următoare din cauza trecerii Canalului Mânecii care a durat exact 8 ore mai mult decât plănuisem. Ghiță mi-a spus: „Când voi avea ocazia, mă voi duce din nou în Turcia să-mi cer iertare tuturor acolo. Cât nu i-am înjurat eu pentru că sunt înceți și neorganizați. Uită-te la ăștia!".

În schimb am avut posibilitatea să vorbim mult și pe îndelete. Bianu e supărat și „dezamăgit" de mine. Și el auzise, ca și Ghiță, că *Tribuna* e revista unui grup. M-am apărat și am reafirmat hotărârea mea de a nu face nimic ce ar putea dăuna partidului.

Vineri, 1 iunie 1951

Vorbesc cu Vasu şi Comaniciu. Amândoi mulţumiţi de revistă. Le spun că eu nu vreau ca revista să fie socotită ca un instrument de rupere al partidului şi că eu ţin ca toţi membrii partidului să fie uniţi din nou. I-am întrebat cum ar fi bine să se facă acest lucru. Eu ţin mai ales, le-am spus, să obţin colaborarea lui Cristea, Podea şi Ghiţă Ionescu.

Ambii s-au arătat extrem de sceptici. „Sunt oameni răi", mi-a spus Horaţiu. „Bine, dar atunci se duce la ruptura partidului. Vreţi voi acest lucru?"

Ne vom întâlni din nou astă seară la 8.30 împreună cu Bunescu la Café de la Gare. Ghiţă mi-a telefonat azi-dimineaţă să-mi dea numărul de telefon al lui Veniamin şi să-mi spună că acesta aşteaptă „cu mare plăcere" să mă cunoască. I-am spus lui Ghiţă că şi eu aş vrea foarte mult să-l cunosc, dar că nu ştiu ce să-i vorbesc. „Vorbeşte despre orice şi foarte deschis. Veniamin e un om excepţional de sincer şi de deschis."

Am aşteptat mai bine de o oră şi jumătate. Cum am sperat, nu l-am mai găsit acasă, dar am lăsat mesaj că l-am căutat. Eu nu vreau să-l supăr pe Ghiţă, dar sincer, nu văd de ce să-l cunosc pe Veniamin.

La 3 p.m. când l-am întâlnit pe Horaţiu Comaniciu şi Mircea Vasu, am încercat să-i fac să accepte ideea mea de a avea articole din toate părţile Partidului Naţional Ţărănesc. Amândoi s-au arătat contra. Horaţiu, mai ales, crede că în acest fel se va crea o confuzie. Am insistat puţin şi am arătat că este singurul mijloc prin care am putea atrage şi alte colaborări [de la] naţional ţărăneşti care pentru moment ezită sau sunt în tabăra condusă efectiv de Vişoianu şi Cretzianu. Nu s-au lăsat înduplecaţi. Horaţiu mi-a spus că sunt mai idealist decât el.

Seara, după cină, m-am dus la Café de la Gare. Mişu Răutu era şi el de faţă, pe lângă Horaţiu, Vasu şi Bunescu. De asemenea, un tânăr Catană, care mi-a cerut să intervin ca să poată veni în

Anglia la vară să lucreze. Mi-a vorbit despre *Tribuna* în termeni foarte elogioși și s-a oferit să scrie și el. Un alt tânăr, mi-a cerut să mă ocup de chestiunea școlii speciale de zbor Anglia; el fusese căpitan aviator activ.

Tinerii au plecat. Rămași singuri, discuția a fost extrem de dezlânată și de dezamăgitoare. În primul rând, eu nici nu înțeleg de ce a venit și Mișu Răutu. El nu a fost niciodată menționat să ia parte la conducerea revistei. Apoi, tendința lor fermă, a tuturor, este de a transforma *Tribuna* într-un instrument de luptă împotriva celeilalte branșe a Partidului Național Țărănist. Mișu Răutu, de exemplu, vrea să scrie despre principiile reprezentării României peste hotare și să atace atât ideea că numai partidele pot să o reprezinte, cât și ideea exprimată clar de gen. Lazăr că numai regele poate să o facă.

Eu m-am opus. Am arătat că atacuri de genul acesta nu ne vor duce la nimic, ba dimpotrivă, se va distruge simpatia pe care se pare că am reușit să o stârnim. Am susținut că pentru moment e mai bine că ne concentrăm în a prezenta numai articole constructive. Mișu Răutu a răspuns rapid: „Atunci eu nu mai scriu nimic".

Bunescu a făcut propunerea să începem rubrica știrilor, să publicăm comunicatele asociației române din Franța etc. M-am opus hotărât. În felul acesta am deveni revista opoziției la „guvern", Cretzianu – Vișoianu. Am insistat că numai dacă vom continua să rămânem așa cum ne-am prezentat în primul număr, numai atunci vor putea pretinde că reprezentăm ceva nou, ceva unic. Noi trebuie să rămânem o revistă ce încearcă să formuleze o doctrină de partid pe un plan ridicat de discuție, în afară de orice polemică și în afară de orice atacuri personale sau de grup. Au acceptat punctul meu de vedere.

S-a căzut de acord să se limiteze lungimea articolelor la maximum 10 pagini și să se strângă cât mai multe cotizații și abonamente. Trebuie să terminăm articolele pentru numărul 2 până la sfârșitul lui iulie, cel mai târziu.

Discuția a fost întreruptă la un moment dat de sosirea lui Antonie Drăgan. A anunțat că nu se poate face absolut nimic pentru a salva cantina. Se pare că Veniamin este cel care a distrus-o. Mi-a arătat ordinul poliției de a o închide. Duminică se va da ultima masă. S-a discutat puțin ce să se facă cu inventarul. În cele din urmă s-a hotărât să se lase cu proces-verbal. Noul preot, Pârvănescu, e cu totul de partea lui Veniamin.

După plecarea celorlalți, eu am mai rămas cu Comaniciu mai bine de o oră. I-am arătat că nu putem face nimic cu atitudinea defetistă pe care o au bătrânii. A fost de acord și a adăugat: „Dar să știi că sunt onești. Ei vor fi aceia care vor câștiga partida, așa cum îi vezi".

Am urcat cele cinci etaje până la chilia lui. Mi-a citit din scrisorile lui Lefter[1], Gârneață[2], Mânzatu[3], Crăciunaș etc. Scrisori cam vechi, dar toate pline de prietenie și de încredere. Să sperăm că aceștia nu s-au schimbat așa cum a făcut-o Crăciunaș. Coroiu a scris și el din Canada o scrisoare în care și-a inversat schimbarea de front. Acum că e independent, s-a declarat pe față împotriva lui Popa, Bianu, Veniamin. Horațiu e convins că el poate aduce mulți oameni în spatele *Tribunei*. I-am spus că acest lucru este absolut esențial. Fără a crea cadre – care se vor crea numai după ce oamenii sunt gata să plătească costul *Tribunei* din sărăcia lor –, nu vor putea realiza nimic. Mi-a reafirmat că o va face.

E extrem de trist să vezi cum omul acesta vrea să fie martir. Eu sunt convins că este absolut cinstit, dar tragedia lui personală este enormă. Trăiește doar din iluzia că este un om mare, de puternică fibră morală și că toți îl abandonează, rând pe rând, pentru că sunt mult mai slabi. În mare parte are dreptate, dar fără îndoială, mulți îl părăsesc pentru că el nu reprezintă un capital constructiv.

---

[1] Simion Lefter (1909–1993), avocat și poet legionar (n. coord.).

[2] Ilie Gârneață (1898–1971), avocat și om politic român de extremă-dreaptă, unul dintre fondatorii Mișcării Legionare (n. coord.).

[3] Ion Mânzatu (Nello Manzatti) (1902–1986), compozitor, gazetar și scriitor român de factură legionară (n. coord.).

Sâmbătă, 2 iunie 1951

Dis-de-dimineață îmi telefonează Veniamin. Am aranjat să ne vedem la 12, la el acasă. Când a sosit timpul însă i-am telefonat din nou spunându-i că nu pot să-mi țin angajamentul. Și aceasta pe drept cuvânt, pentru că dezbaterile Congresului Federației Jurnaliștilor Liberi continuă tot timpul. Eu am plecat de acolo la 9 seara. Dezbaterile s-au terminat la miezul nopții.

Cuvântările lui Cristea și Ionescu au fost excelente; ale lui Gafencu, Dragu și Boilă slabe. L-am cunoscut pe Vasile C. Dumitrescu de la *Patria* din Germania, pe Gregorian[1] de la Roma și pe Mugur Valahu[2] de la Paris. Gregorian e un băiat foarte bine și inimos. A acceptat să colaboreze la *Tribuna* și a fost plin de laude la adresa ei. Când i-am fost prezentat a spus: „Rațiu de la *Tribuna*? Tocmai am citit-o în tren. Sunt impresionat". În schimb, am stat mult de vorbă cu Romiți Boilă. Mi-a explicat „cazul Comaniciu", pe care l-a ținut în casă la el la București doi ani de zile, pe care l-a ajutat să părăsească țara, pe care l-a ajutat aici în străinătate etc. și care era când membru al partidului, când nu. Boilă nu e om rău, însă evident caută să prezinte cazul partidei din care face parte. S-a exprimat favorabil despre conținutul *Tribunei*, dar s-a plâns că numai oameni de o singură culoare au scris în ea. Mi-a

[1] Alexandru Gregorian (1909–1987), ziarist, poet și scriitor. A fost consilier de presă la Legația României de la Roma (1940). A refuzat să se întoarcă în țară și și-a continuat activitatea jurnalistică la Radio Europa Liberă, fiind numit directorul serviciului românesc (1950). Mai târziu s-a stabilit în SUA, unde a colaborat la diverse ziare americane. După ce s-a pensionat s-a stabilit în Spania.

[2] Mugur D. Valahu (1920–2003), militar, avocat și jurnalist. A condus săptămânalul *Cortina*. Plănuind împreună cu George Serdici detaliile, a fugit din România în 1948. În exil a practicat jurnalismul la Radio Paris, BBC, Radio Europa Liberă și Radio Future Romania – Voice of the National Resistance în Grecia. În 1951 a fost ales secretar general al Asociației Jurnaliștilor Români din Străinătate. La moartea sa, *The New York Times* a publicat un scurt necrolog în care a menționat că Valahu a fost „agent de teren al CIA".

spus: „D-ta te-ai bucurat de multă simpatie printre noi. Păcat că ai făcut această revistă numai cu ceilalți".

I-am explicat că nu e revista niciunei fracțiuni a partidului. I-am explicat ce vreau eu, în sensul scrisorii circulare care încă n-a sosit aici la Paris. Pe măsură ce am vorbit împreună ne-am împrietenit tot mai mult. I-am vorbit între altele, de mesajul lui Nandriș, despre românii de la Hajdùdorog și despre propaganda crescândă care se face aici în apus pentru restaurarea Habsburgilor. I-am sugerat ca *La Nation Roumaine* să se ocupe de chestiune. Mi-a spus că Ciorănescu[1] a scris deja, dar că ar fi fericit dacă aș scrie și eu. Îmi va spune el cu altă ocazie ce fel de articol dorește de la mine.

Duminică, 3 iunie 1951

Astăzi am fost la biserică. O mulțime de lume era prezentă. Părintele Zăpârțan îmi cere o copie după articolul meu din *Eastern Churches Quarterly*. Cosma e foarte mulțumit de slujba retransmisă de BBC. Popa Aron m-a primit cu cuvintele: „...d-ta ești faimos; scrii mult. La dv. în Anglia se muncește serios". Am răspuns că în Anglia avem o echipă excelentă la BBC, care muncește peste tot extrem de bine.

Atâta i-a trebuit. A vorbit tot timpul despre (puținele) greșeli ale BBC, despre (multele) ale Vocii Americii și Free Europe. „Să nu mai spuie în țară că noi o ducem bine aici în Apus. Nici nu e adevărat și face și impresie proastă!"

Leontin Constantinescu[2] a fost și el de față. Am vorbit împreună despre revistă. E puțin cam supărat că l-am cenzurat, dar s-a împăcat. Va scrie din nou.

---

[1] George Ciorănescu (1919–1993), poet, prozator, fratele lui Alexandru Ciorănescu. Între 1965 și 1970 a fost director adjunct al serviciului românesc Radio Europa Liberă. A fost deputat în primul Parlament European (Viena, 1954). În exil a publicat în numeroase reviste românești, folosind pseudonimul Iosif Moldoveanu (Florin Manolescu, *op. cit.*, pp. 172–174).

[2] Leontin Ion (Jean) Constantinescu (1913–1981), avocat, profesor universitar. A fost consilier de presă la Legația României de la Lisabona între

La Vlasto, acasă. Omul ăsta mi-a făcut mult bine. Vede chestiunea exact ca și mine. E important să nu devenim instrument de atac împotriva nimănui. Dacă facem acest lucru vom putea realiza poate doar răsturnarea și înlocuirea actualului Comitet Național. Noi trebuie să creăm un nucleu pentru viitor. Nu problemele imediate ale reprezentării României astăzi să ne preocupe, ci cele ale României de viitor. Dacă renunțăm sincer, odată și pentru totdeauna, la veleitățile de a reprezenta România astăzi, atunci vom recunoaște adevăratul drum fără dificultate. Trebuie să creăm o doctrină curată, practică.

Trebuie să ajungem la acest obiectiv fără a exclude vreun articol. Să lăsăm pe toată lumea să se exprime. Să răspundem apoi noi. Să cristalizăm astfel, datoria noastră fără să ne fie teamă de nicio opinie. Trebuie să formăm cadre prin cotizații și abonamente. El va scrie, în numărul viitor, despre democrația în Franța.

La masă la Haigla Enghien-les-Bains. Îmi spune că Popescu-Botoșani e certat cu Veniamin. Obiecțiile lui la *Tribuna*, sunt că tiparul a ieșit prost în multe locuri și că toți colaboratorii sunt neoțărăniști. L-am asigurat că tiparul va fi numai bun rândul viitor și că eu sunt cel mai fericit să am colaboratori din toate ramurile partidului. L-am rugat, de asemenea, să nu se mai refere la grupul Bunescu ca fiind neoțărăniști. E amuzant, dar strică. În felul acesta se încurajează ruptura. Noi nu vrem o ruptură. Dimpotrivă, vrem unire.

La 6 p.m. la Romiți Boilă cu Elisabeth. Am împrumutat *Istoria Transilvaniei* a lui Ștefan Pascu.

Luni, 4 iunie 1951

La Bunescu. Îi spun de la început că sunt îngrijorat, dar a fost mai ales atitudinea lui Mișu Răutu care m-a supărat. („Dacă

1941 și 1945. A fost profesor la Facultatea de Drept din Saarbrücken. În exil a activat în cadrul Ligii Românilor Liberi.

nu vreți articolul despre reprezentarea românilor în străinătate, atunci nu mai scriu nimic."). I-am spus că eu nu vreau atacuri. Discuția a fost destul de deschisă, deși foarte plăcută. În cele din urmă, am ajuns să fim de acord pe toată linia. Nu atacuri, ci articole constructive.

Curând după aceea a sosit și Mișu Răutu. E gata să-și retragă articolul pentru moment. Discuția a continuat în trei. *Tribuna* a fost primită cu simpatie. La drept vorbind însă articolele din ea nu sunt de prea mare valoare. Cu două excepții, niciunul din articole nu atacă problemele *à fond*. Pentru viitor e nevoie să ridicăm standardul. E nevoie să găsim programul partidului adoptat în 1934 sau 1935, să-l reafirmăm și să-l completăm, interpretăm și comentăm. Trebuie să facem o dezvoltare, mai ales, a doctrinei „țărăniste".

Am insistat ca fiecare să facă un sacrificiu, după puterile lui. Până chiar și tineretul „să renunțe la țigarete pentru 2 zile și să plătească pentru *Tribuna*". Numai în felul acesta poate fi vorba de o apartenență la grupul nostru. Bunescu a spus că îndată ce-și aranjează situația lui personală, va da și el mai mult. La despărțire mi-am exprimat ușurarea sufletească cu care mă despart de ei.

La prânz am fost la Veniamin. Suntem invitați la masă toți reprezentanții la Congresul Federalei Jurnaliștilor; Cristea, Gregorian, Ghiță Ionescu și Romiți Boilă cu soțiile și eu cu Elisabeth. De comun acord eu sosesc o jumătate de oră mai devreme ca să stăm puțin de vorbă. L-am lăsat pe Veniamin să vorbească. Mi-a spus că îi pare bine că ne-am hotărât să întram în viața politică a românilor aici în exil. Atât tehnic, cât și ca prezentare, *Tribuna* se prezintă foarte bine. Este absolut de acord cu „prezentarea" revistei și principiile exprimate acolo. „Și eu le-aș fi subscris fără ezitare."

După-masă am rămas din nou cu Veniamin. „Ce bine este că în sfârșit am putut să stabilim un contact personal", a spus Veniamin.

Am fost de acord. Mi-a vorbit în detaliu despre situația lui financiară personală, familială etc. (câștigă personal 80 000 franci pe lună și nu primește niciun ban din Fundație). Știe că este violent atacat peste tot. Revenind din nou la revistă și-a exprimat speranța că în viitor nu va mai fi atât de unilaterală. I-am spus că nu e vina mea. Eu vreau colaborarea tuturor național țărăniștilor de bine. Trebuie să public însă articolele pe care le primesc.

— Dacă am fi știut că d-ta scoți revista, desigur că am fi oferit și noi articole. Dar nu e oare atitudinea revistei hotărât ostilă nouă?

— Nicidecum. Revista nu face o chestiune de personalități. Ea se menține pe linia național țărănistă. Eu reafirm cu tărie că principiile de „prezentare" sunt principiile revistei. Toți care vor să lucreze pe baza acestor principii sunt bine-veniți. Pe de altă parte, trebuie să vă spun că eu găsesc concepția că emigrația nu contează fundamental greșită. Desigur, partidele au prioritate în a reprezenta țara. Dar și emigrația contează și încă foarte mult.

Mi-a spus că și el e în mare parte de acord cu mine, căci viața emigrației e foarte importantă. N-a elaborat însă și nici eu n-am insistat. Veniamin e un om extrem de inteligent. Nu sunt deloc convins că e de bună-credință. Prea a fost de acord cu mine într-o serie întreagă de chestiuni și prea a fost elogios la adresa *Tribunei*.

La plecare mi-a spus că va veni la Londra în septembrie la Congresul Mișcării Europene, secția estului de sub conducerea lui MacMillan. M-a întrebat dacă îi permit să dea numele meu ca unul din reprezentanții români. Am răspuns afirmativ și mi-am exprimat speranța că-l voi vedea atunci ca să-i răsplătesc ospitalitatea.

Joi, 7 iunie 1951

Viorel îmi telefonează astăzi seară. Vorbim mai bine de un sfert de ceas. Trebuie să recunosc că mi-a făcut mare plăcere. Îmi

spune că Spania e excepţional de frumoasă. L-a văzut pe Aron Cotruş pe care îl consideră mai mare chiar decât Coşbuc. M-a întrebat dacă n-aş putea eu să aranjez publicarea unui volum de poezii de-al lui. *Tribuna* ar putea să înceapă şi publicarea unei serii de cărţi în româneşte. I-am spus că eu n-am nimic împotrivă, însă ne trebuie fonduri pentru că publicarea lor e extrem de scumpă. L-am asigurat însă că aş fi încântat să public în *Tribuna* poezii de-ale lui Cotruş.

— Am citit *Tribuna* din scoarţă în scoarţă. Trebuie să te felicit din toată inima. Sunt foarte fericit că ai luat steagul în mână.

I-am spus că nu e mare lucru ce am făcut şi în orice caz el e cel de la care am învăţat.

— Nu mai spune nimic. Elevul e mai bun decât profesorul. În orice caz, eu îţi voi scrie impresiile mele despre *Tribuna*, ca să rămână.

Când am insistat să-mi spună critica lui obiectivă, mi-a spus că n-are niciuna şi că ar vrea şi el să scrie un articol dacă i-l public. Am spus că sigur că da. Mi-a vorbit de întrevederea pe care a avut-o cu Bunescu şi despre discuţia avută referitor la Asociaţia Românilor din Anglia. M-a întrebat ce cred ei despre aceasta. I-am spus că eu nu sunt prea entuziast pentru că n-am încredere deloc în Rădescu. A adăugat că n-ar vrea să treacă peste George Emil. I-am spus că George Emil nu contează şi că acesta a făcut deja o greşeală mare aderând la mişcarea lui Rădescu în numele comitetului anglo-român. Am căzut de acord că trebuie să mai vorbim despre această chestiune. I-am spus că aş vrea să văd cărţile lui româneşti. Ar trebui să mergem la Holton şi să stăm acolo vreo câteva zile. Îmi va telefona lunea viitoare.

Luni, 2 iulie/Marţi, 3 iulie 1951

Vania mă ajută să facem fânul. Vorbim şi despre rege. Mama lui, dna Scanavi, e prietenă foarte bună a reginei-mame. „Noi am fost la palat înaintea lui Lazăr. El închide uşa tuturor, dar nu o

poate închide în nasul nostru. Eu îl cunosc pe rege foarte bine. Dacă vom fi tot aici după ce se vor muta la Basingstoke, vom căuta să aranjăm să-l cunoşti."

I-am spus că eu ţin să-l cunosc de la om la om. Nu să-l îmbăt cu demersuri politice.

— Asta te priveşte pe tine şi pe el. Dacă el nu vrea să audă ceea ce-i spui tu în materie politică, el n-are decât să ţi-o spună. Nimic nu-l opreşte.

— Evident. Cu toate acestea, cred că monarhia trebuie să stea cu totul deasupra frământărilor politice. Îi voi vorbi numai şi numai dacă mă va întreba.

Miercuri, 11 iulie 1951

La Londra cu Elisabeth, Ileana, Johnny şi Ioana să vedem expoziţia South Bank. La cină la Ghiţă Ionescu. I-am pomenit de *Tribuna* şi i-am cerut un articol. Mi-a spus că nu are timp fiind grozav de ocupat. A fost oare doar diplomatic?

Miercuri, 18 iulie 1951

La Londra. O întâlnesc pe Coca Davis, nepoata gen. Rădescu. Îmi vorbeşte în termeni foarte elogioşi despre *Tribuna*. Îmi spune că Cristea, care face cronica publicaţiilor româneşti la BBC, încă n-a menţionat-o deloc. Ea, îmi spune, i-a atras deja atenţia asupra acestui lucru, până acum fără efect. Va continua să o facă însă. Mi-a vorbit apoi de *Românul*[1], de menţionarea *Tribunei* acolo şi despre Asociaţia Românilor din Anglia. „Generalul m-a întrebat de ce nu îţi dai aderarea la asociaţie. Ţine foarte mult la oameni capabili ca d-ta. De asemenea, are mare stimă pentru V. Tilea."

I-am spus că eu n-am nimic împotriva asociaţiei. Dimpotrivă, găsesc că orice organizaţie românească în străinătate este

[1] *Românul*, ziar al Ligii Românilor Liberi editat la New York, fondat de generalul Nicolae Rădescu. A apărut începând cu anul 1951, având o frecvenţă neregulată.

bună. Am înțeles însă că Iliescu și-a dat aderarea pentru românii din Anglia, iar asociația din America este o asociație pentru românii care se află actualmente acolo. „Da, e adevărat, dar Iliescu reprezintă doar refugiații, European Volunteer Workers. Mai sunt și alții și aceștia ar trebui să fie reprezentați în consiliul care se va constitui. Eu, de exemplu, am primit înscrierile a peste 20 membri care nu fac parte din EVW; și aceștia oameni trebuie să fie reprezentați. M-am gândit la d-ta."

I-am mulțumit. Am întrebat-o ce vrea să facă această ligă a asociațiilor. Cum răspunsul ei nu a fost satisfăcător (și nici nu putea să fie) i-am spus că ei pot să conteze pe sprijinul meu, dar că eu țin a arăta, prin exemplu viu, că se poate munci pentru țară fără a primi „onoruri" în schimb. Sunt destui alții care ar putea să ia parte în Consiliul Național organizat de Rădescu.

Mi-a vorbit apoi de un oarecare Cârciog[1]. Om capabil, scrie bine despre chestiuni de economie și ar vrea să colaboreze. I-am spus că țin să-l cunosc. I-a telefonat pe loc și un sfert de oră mai târziu a fost și el cu noi. Am vorbit despre *Tribuna* și ne-am înțeles să-mi trimită un articol pentru numărul viitor. La despărțire, Coca mi-a propus să mă ajute și în mod tehnic la scoaterea revistei. E un mare ajutor!

La cină la Ghiță Ionescu. Încetul cu încetul discuția a revenit la chestiunea emigrației românești. Vorbeam englezește pentru că și Valence, soția lui, era de față. Dau însă traducerea cea mai apropiată sensului cuvintelor lui.

— Tu îți faci prea multe griji în ceea ce privește emigranții sau mai bine zis exilații noștri.

---

[1] Mihai Cârciog (1915–?), avocat și om de afaceri. A fugit din România în 1947. Inițial s-a stabilit în Italia, apoi în Anglia. După ce o perioadă a lucrat la BBC, Cârciog a preferat afacerile și a dezvoltat o rețea de colectare a fierului vechi și a metalelor neferoase care i-a adus primele mari câștiguri bănești. A fost unchiul lui Mihai Cârciog, fondator al mai multor ziare de mare tiraj și televiziuni în România. După 1990 a sprijinit financiar Memorialul Sighet.

— Atitudinea luată de comitet, deși nu pun la îndoială buna lor credință, este extrem de periculoasă. Îmi pare rău că Partidul Național Țărănesc a adoptat această atitudine. Cum putem noi spune că „emigrația nu contează".

— Datoria omului politic nu este de a se îngriji de existența indivizilor. El trebuie să se gândească la viitor. Ionel Brătianu a fost criticat de toată lumea în timpul războiului din 1916–1918 și cu toate acestea a condus România mai bine de 10 ani după terminarea războiului.

N-am vrut să-i spun că Maniu a fost întotdeauna împotriva metodelor adoptate de Ion Brătianu, tocmai pentru că ele nu erau democratice. E foarte probabil că adoptând politica și metodele lui, Partidul Național Țărănesc va putea sta la putere, după eliberare, mulți ani. Dar aceasta ar însemna renunțarea la principiile și la tradiția partidului. Sacrificiul vieții lui Maniu, pentru cauza democrației, ar fi fost în zadar. Și, ce e mai dureros, trădarea principiilor lui va veni tocmai din partea partidului său.

Vineri, 27 iulie 1951

La cocktail party-ul colonelului Harrison. Am cunoscut acolo multă lume; mi-a făcut bună impresie un scoțian Seton (din branșa senioară a Setonilor, foștii conți, care și-au pierdut titlul și moșiile cu ocazia încercării abortive a prințului Charles).

De-acolo la Troiano, la Collingwood Hall. Bătrânul Troiano era și el acolo. Omul ăsta arată atâta mizerie și suferință pe fața lui că e de necrezut. Dar e felul de suferință pentru care n-am absolut nicio simpatie. Și-o cauzează singur prin nemulțumirea profundă pe care o are privitor la viață. În plus, cred, e și ipohondru.

Am evitat orice discuție politică, deși el a încercat în repetate rânduri să mă provoace. N-are însă rost. Știu bine că tot ce fac englezii e prost; tot ce fac americanii e pripit; totul e prea târziu și prea puțin și se va sfârși în dezastru pentru toți etc.

Am jucat apoi table cu Vania Scanavi. Rând pe rând au plecat cu toţii la culcare. Am rămas cu Vania singur, ceea ce şi voiam. Vania scrisese lui Lazăr pentru o audienţă la rege. Audienţa i-a fost acordată ieri. Acolo, la Bramshill Park, Hartley Wintney l-a găsit pe Ghiţă Ionescu.

Regele a fost foarte prietenos. I-a spus că se simte foarte singur. Ghiţă i-a făcut impresie bună. S-a exprimat că-i pare rău că Vania pleacă de aici pentru că ar fi vrut să-l mai vadă. Regina i-a făcut o impresie excelentă: e naturală, cu totul neafectată şi pare sinceră în tot ce face.

După audienţă, Lazăr l-a escortat la maşină. Lazăr fusese tot acest timp cu Ghiţă Ionescu care-l aştepta ca Vania să-l ia cu maşina. Gara e foarte departe şi Ghiţă nu avea mijloc de locomoţie. În timp ce erau toţi trei împreună, a venit de două ori vorba despre mine. Lazăr a întrebat cine sunt; convorbirea a fost schimbată. Vania crede că ar fi bine ca eu să cer audienţă regelui. Mi-a sugerat chiar o formulă precisă pe care eu o găsesc bună; a adăugat:

— Nu uita că el e extrem de timid. Dacă nu-i arăţi că ţii la el şi dacă nu-i vorbeşti ca să-l interesezi, el nu îndrăzneşte să ia o atitudine decât ostilă. Omul ăsta a avut o viaţă imposibilă de când s-a născut şi până acum. Totdeauna i s-a spus ce trebuie să facă, întâi de tatăl său, apoi de Antonescu şi în fine de Vîşinski şi codoşii lui. Reacţia lui naturală deci, este de a se încrusta într-o carapace defensivă. Numai dacă tu reuşeşti să-i arăţi dragoste sau prietenie, numai atunci va îndrăzni şi el să răspundă – bineînţeles dacă el decide că o meriţi. Căci să ştii că nu e prost şi judecă oamenii destul de bine. Scrie şi cere o audienţă. Când ţi se va da, du-te şi vorbeşte-i despre orice, dar vorbeşte-i. Nu te duce cu Elisabeth când mergi pentru prima oară, căci faţă de femei e şi mai timid decât faţă de bărbaţi. Vorbeşte-i despre sport, nu te băga la maşini, pentru că acolo ştie prea mult, vorbeşte-i despre exilaţi, căci soarta lor îl preocupă foarte mult.

Voi face cererea de audiență cum mi-a sugerat-o Vania. Eu mă îndoiesc că mă va primi, poate pentru că Lazăr știe legătura mea de rudenie cu Viorel. În orice caz, eu vreau să fac act de supușenie. Nici n-aș putea altfel, din moment ce stau așa de aproape de locuința lui prezentă (nici 10 mile).

Am vorbit, apoi, mult de rege, de legătura lui cu fata amiralului X și de bunul-simț cu care s-au purtat atât el, cât și ea. El o cunoaște foarte bine personal. În fine, Vania voia să știe diferite chestiuni relativ la atitudinea mea politică. Am răspuns fără înconjur. I-am arătat că eu țin foarte mult să-l cunosc pe rege și sper să-l fac să mă aprecieze. Deocamdată nu vreau nimic altceva. Deși eu sunt angajat într-o anumită acțiune politică, nu intenționez să ridic chestiunea reprezentării României în străinătate. Pentru mine toți pot să lucreze cum vor vrea ei. Sunt gata să-l servesc pe rege pentru că eu cred că instituția monarhiei, la noi, e încă necesară și pentru că am credința că regele Mihai este un om simplu, cinstit, care ține la țară și vrea să o servească.

Duminică, 29 iulie 1951

Azi am scris generalului Lazăr să-i cer audiența la rege. M-am referit și la întâlnirea și convorbirea pe care am avut-o acum doi ani la Ouchy.

Luni, 30 iulie 1951

Sunt foarte fericit că am primit o poezie excepțional de bună de la Aron Cotruș. O voi utiliza în numărul 2 al revistei și vreau să îi dau locul de cinste.

Deși au trecut zece zile de când am [trimis] scrisoarea mea către Vlasto, încă n-am primit un răspuns de la Paris. Se vede că a avut efectul unei bombe. E mult mai bine așa însă, ca ei să cunoască exact ceea ce cred eu. În primul rând, în felul acesta am conștiința împăcată că nu-i induc în eroare. Dacă vor să vină cu

mine şi după ce ştiu exact ceea ce cred eu, toate bune. Dacă nu, să fie ce-o fi. În al doilea rând, eu întreprind tot ceea ce întreprind cu absolută convingere. Ceea ce spun, corespunde în toate amănuntele cu ceea ce fac. Aşa pot să pun bazele adevăratei tării sufleteşti de care am absolută nevoie pentru a întreprinde orice. În fine, eu am convingerea că aceasta nu este numai atitudinea justă şi patriotică, în momentul de faţă, ci în acelaşi timp este şi atitudinea practică cea mai bună. Ea este cea mai în măsură să aducă succes. Nu astăzi, ci mâine.

Generalul Lazăr tocmai mi-a telefonat. Îmi spune că a primit scrisoarea mea şi că regele mi-a acordat audienţa pe care am cerut-o pentru mâine orele 2.30 p.m.

Seara la cocktail party-ul d-nei Bonnyman la Fleet. Richard şi Arthur Pilkington au fost amândoi acolo. Richard îmi vorbeşte de circumscripţia lui electorală la Poole. Vrea să merg şi eu să-i ajut. Cunosc pe dna Yaya Marshall. Deşi engleză, vorbeşte excelent franţuzeşte. Mi-a vorbit de Carol al II-lea şi de Mihai, apoi de soţia lui, Ana. Dna Marshall a cunoscut foarte bine pe un Bourbon-Parma. Vorbesc mult cu dna Gascoyne, abia sosită din Kenya. Interesant de notat prosperitatea excepţională de acolo. Vorbim apoi de Malan prim-ministrul şi de Malan tânărul.

Marţi, 31 iulie 1951

La 2.30 p.m. merg la rege la Bramshill Park, proprietatea lordului Brokett. Prof. Nandriş tocmai ieşea când am sosit eu. Era foarte frumos îmbrăcat, dar roşu la faţă ca un rac. Am stat de vorbă puţin. Îndată după aceea, Lazăr a ieşit să mă anunţe că regele mă aşteaptă. Când am intrat în cameră s-a ridicat de pe sofaua pe care şedea şi a venit spre mine cu mâna întinsă.

— Locuieşti în apropiere?

— Da, la circa şapte mile.

Eram puţin emoţionat, aşa că pentru a-mi ascunde emoţia am vorbit foarte rar.

M-a întrebat de *Tribuna*. I-am spus că *Tribuna* are obiective de lungă durată, mai mult educative. M-a rugat să-i trimit și numărul viitor.

— Nu e rostul nostru să mai complicăm situația deja foarte complicată a reprezentării exilului. Noi trebuie să fim serioși, să facem cinste numelui de român, să ne pregătim sufletește și intelectual pentru mâine. Odată întorși în țară, poate ni se va da și nouă ocazia să o servim.

Toată această diatribă pentru un ton foarte neimportant. Am râs amândoi la pretenția pe care o au atâția de a da soluțiile viitorului odată și pentru totdeauna. I-am spus că eu văd un exil lung. Bătrânii de astăzi se ciorovăiesc pentru că, instinctiv, își dau seama că timpul lor se scurge. Ei vor să se întoarcă în țară în curând și pentru că o vor, se conving că întoarcerea apropiată este o realitate. Eu cred că exilul va mai dura binișor. I-am spus de memoriul asupra acestei chestiuni pe care i l-am trimis în 1948 în februarie. Evident, nu l-a văzut.

M-a întrebat ce știu din țară. I-am povestit despre comentariul asupra programului de la BBC pe care l-am predat d-rei Berry. De asemenea, i-am vorbit de tata, de închisoarea pe care a făcut-o și de faptul că e acum din nou în libertate.

Am vorbit apoi despre vânătoare, despre mersul meu în Scoția, despre furtuna de astă-noapte și pomul meu trăsnit, despre „interviul" care mi-a fost solicitat referitor la acest pom de către ziarele locale și cum ei n-au publicat că mi-a fost frică, deși eu le spusesem expres acest lucru. Am râs amândoi.

La despărțire i-am cerut voie să i-o prezint pe Elisabeth. Mi-a spus da, desigur, dar el nu știe încă planurile lui pentru că vrea să plece cu mașina să vadă puțin Anglia. Totul a durat cam o jumătate de ceas.

La ieșire Lazăr mă aștepta. Am stat cu el până la 5.30 p.m. A fost extrem de drăguț cu mine. Mi-a spus că îmi vorbește așa de prietenos pentru că i-am făcut o impresie bună încă de la

Lausanne, acum doi ani. A vrut să știe cum văd eu chestiunile politice. I-am spus același lucru ca și regelui. Mi-a răspuns că asta nu e de ajuns. Când casa arde, n-ai voie să stai la o parte. Trebuie să faci ceva.

Impresia mea despre Lazăr este că el e sută la sută pentru comitet. Ceilalți sunt „disidenți" (i-am spus că acest termen este mult prea puternic pentru a-i descrie corect). Din moment ce avem un comitet, nu avem voie să facem alte organizații rivale pentru că aceasta ne pune într-o situație imposibilă față de străini, care au astfel o justificare să nu ne ia în serios. Atitudinea comitetului este prost reprezentată de cei care îl atacă. Nu este vorba de a spune că „emigrația nu contează". Partidele au fost reprezentate, dar și ceilalți au fost reprezentați. De ce s-au retras? (vorbeam aici de Rădescu, Gafencu, Caranfil etc.).

Mi-a arătat o listă a corespondenței suveranului cu comitetul, mare parte din care a dispărut, sustrasă de Rădescu. Mi-a spus că Rădescu nu este normal, că este o calamitate. N-ar fi de mirare dacă atacurile împotriva comitetului n-ar fi de origine comunistă, instigație rusească subversivă. Eu am rămas surprins de vehemența cu care apără o cauză împotriva celeilalte. Cred că face o mare greșeală. E clar că ceea ce spune el vine de la inimă. Sunt convins că e sincer în dorința de a servi pe rege și România. N-o face însă pe drumul cel mai bun. Omul însă mi-a plăcut; pare simplu și „ce-i în gușă și-n căpușă!" Dacă locul potrivit pentru un astfel de om este în anticamera regelui, e o altă chestiune.

Eu l-am lăsat mai ales pe el să vorbească. Adeseori însă mi-a cerut opinia mea personală. Am insistat doar asupra celor trei puncte. Tradiția noastră românească și mai ales a noastră transilvăneasă nu cunoaște chestiunea mandatului, rigid interpretată. Eu înțeleg tăria logică a ideii continuității statului român prin consiliul partidelor[1]. În trecut toți exilații au trebuit să muncească

[1] Consiliul Partidelor Democratice Române, organizație formată din reprezentanții liberali, țărăniști și social democrați aflați în exil și care a

și să-și reprezinte țara. Iar în 1917–1918, ca să dau un exemplu, când Imperiul Austro-Ungar părea să se prăbușească, românii de pretutindenea s-au organizat în comitete locale și și-au trimis reprezentanți. Așa au făcut cei de la Viena, Pesta etc.

Generația mai tânără nu putem contribui prin a interveni în situația delicată de azi. Cred că o mare parte din emigrația românească dorește o soluție de compromis. Nu în ultimul rând, dacă totul se discută deschis, eu cred că se va ajunge la un numitor comun. Dar discuția trebuie să fie demnă, pe principii și fără personalități.

Am vorbit mult, înainte de a începe a discuta politică, despre crescătoria mea de porci. Îi fac competiție, îmi spune el, căci și el s-a „ocupat mult de porcării, la propriu nu la figurat". Mi-a promis că va veni la noi la Downsland. Se merită să pomenesc că tot timpul eu am insistat că nu este timpul oportun pentru noi, generația ceva mai tânără, să ne amestecăm direct în chestiunea reprezentării aici în exil. La un moment dat m-a întrebat care este atunci rolul pe care trebuie să-l jucăm.

I-am răspuns că el poate fi expus în trei puncte. Primul, să facem cinste numelui de român. Să fim apreciați și respectați de străinii cu care venim în contact. Să reușim în viață, aici în exil și să devenim independenți material. Doi, odată ce am reușit, trebuie să rămânem români. Tendința naturală este ca cei care își fac un rost satisfăcător aici în străini, să se asimileze mediului în care au reușit. Noi trebuie să reușim, dar trebuie în același timp să ne afirmăm ca români, să studiem problemele românești și să ne pregătim pentru a juca puținul rol ce ne va fi dat nouă în viitor. Trei, să încercăm să continuăm producția culturală românească. Nu e suficient să rămânem noi înșine români. Trebuie să ne amintim că izvoarele culturii românești au fost secate acasă sub presiune străină. Noi nu putem înlocui geniul românesc; trebuie însă

precedat Consiliul Național Român (CNR), înființat în 1949. În primii ani de la înființare, CNR încă mai era denumit consiliul partidelor.

să căutăm să facem tot ce ne stă în puteri a-l continua pe cât posibil. De aceea e bine să fie cât mai multe publicații.

În altă ordine de idei, când a încercat să-mi arate legitimitatea exclusivă a comitetului Vișoianu, m-a întrebat: „Pe cine trebuie comitetul să reprezinte: țara sau pe exilați?" Evident, el se aștepta ca eu să răspund „țara". L-am dezamăgit. „Atât țara", am răspuns, „cât și exilații împreună formează poporul român care-și dorește libertatea. Comitetul Național trebuie să reprezinte totalitatea poporului român."

Și ca să nu uit, când vorbeam cu suveranul, i-am vorbit de cele ce mi-a spus Barnes anul trecut. Foarte succint, am spus că după Barnes, americanii doresc să respecte trei elemente: „Monarhia, Rădescu și partidele democratice". Monarhia, nu pentru ea însăși, căci ei sunt republicani, ci pentru că popularitatea suveranului în România este reală. Rădescu, nu pentru că ar avea el calități excepționale, ci pentru simplul motiv că Rădescu a fost cel care s-a opus lui Vîșinski. Iar partidele pentru că sunt baza reală a unei democrații. Ultimele două elemente, cu aprobarea suveranului, trebuie să cadă de acord. Așa văd ei soluția posibilă. Sunt, cred, cuvintele exacte pe care le-am rostit. A ascultat dar n-a făcut niciun comentariu.

Miercuri, 8 august 1951

Cina cu gen. Lazăr la hotelul său. Discutăm situația internațională. După el, războiul este absolut necesar pentru a-i putea respinge pe rușii din Europa. Mi-a dat un memoriu al său în franțuzește în care susține tocmai această teză. M-a rugat să i-l traduc. L-am dus cu mașina de-a lungul râului ca să vadă luminile expoziției. E într-adevăr frumos.

Sâmbătă, 11 august 1951

George Pop sosește la Downsland. L-am pus la lucru la văruitul hambarului meu de grâne. Vrea să colaboreze la *Tribuna*

și să ajute cu lucrul efectiv, la scosul ei. I-am spus să-mi caute deocamdată hârtie și Gestetner. Îmi vorbește de organizarea partidului Național Țărănesc aici în Anglia. I-am spus că sunt de acord. Să facă o listă a național țărăniștilor care locuiesc în Londra și în apropiere care ar fi gata să vină la Londra dacă s-ar convoca o adunare.

Duminică, 12 august 1951

Radu și Betty sunt la noi. Îi arăt lui Radu corespondența mea cu cei de la Paris. El e împotriva aducerii lui George Pop în grupul nostru. „Omul ăsta n-are tărie de caracter. Iliescu l-a împins. Acum că Iliescu e bolnav să-l împingem noi? O să ne lase și pe noi în baltă la greu, cum îl lasă acum pe Iliescu. De altfel, el a scris și semnat un articol în *Făclia* împotriva regelui." Cred că Radu are dreptate. Am căzut de acord amândoi să-l facem redactor responsabil pe Radu-Mircea Iliescu, fratele Adinei.

Duminică, 19 august 1951

Stancu, Ioana, David, Stephen, Mike Baily și cu sora sa Paddy și Radu-Mircea Iliescu, au sosit cu toții peste zi. Mike Baily tocmai s-a întors din Abadan. El nu crede că se va mai putea ajunge la o înțelegere cu iranienii. Sora lui, Paddy, lucrează la amiralitate. Se pare că are un post foarte important ca editoare a unei reviste tehnice de consum exclusiv intern.

Radu-Mircea e de acord să devină redactor responsabil. Vrea însă să-i utilizăm noul său nume de Constantin în loc de Iliescu. El devine cetățean britanic sub numele ăsta. Ideea lui de căpetenie însă este scoaterea românilor condamnați din țară cu avionul. El e deja în legătură cu câțiva aviatori care ar fi dispuși să ia riscul. Un avion ar costa 1 100 £. Dacă am intra în legătură cu cei din munți, s-ar putea face treabă foarte bună. Nu i-am spus că ideea e puțin prea fantastică în stagiul actual, deși mai târziu cu ajutorul

englezilor e realizabilă. I-am cerut doar să facă un plan detailat de acțiune. Îl vom studia pe urmă împreună.

Marți, 21 august 1951

Gen. Lazăr sosește la Downsland. La început n-am vorbit decât despre fermă. Am văzut combinele la lucru; era foarte interesat. Cum era și de așteptat, a adus el vorba de politică. Întâi, mi-a mulțumit pentru traducerea memoriului, pe care îl trimisesem prin poștă. Am vorbit de publicarea lui. El crede că e prea scump, aproape 500 £ pentru 1 000 exemplare. Mă întreb cine i-o fi dat cifra aceasta. Poate gen. Constantin. Cred că ar putea fi tipărită și mai ieftin.

Mi-a vorbit pe urmă de români. Pe Rădescu nu poate să-l sufere. Îi spune tot timpul Beșleagă[1]. Atitudinea lui se clarifică tot mai mult în mintea mea. El crede că oamenii care s-au organizat în organizații rivale Comitetului Național [Român] aprobat de rege neagă constituția. Comitetul, bun, rău, cum o fi el, are aprobarea regelui. Dacă vrem să dăm suportul nostru acestei ultime instituții românești, monarhia, noi trebuie să sprijinim comitetul.

E vina lui Rădescu că comitetul nu a putut funcționa. Dacă el nu a fost în stare să conducă acest comitet, el trebuia să-și dea demisia regelui. Urma apoi ca altcineva să fie însărcinat să formeze un alt comitet. Beșleagă s-a pus pe punctul de vedere că un comitet fără el nu se poate. „Uite că se poate. Se spune că eu conduc și că regele nu cunoaște situația, că e rău informat. Adevărul e că regele e perfect de bine informat de situația reală. Decizia lui a fost luată după ce ceilalți (Rădescu, Gafencu, Caranfil, Fărcășanu) s-au retras din comitet. Formula cu cei trei și Rădescu președinte onorific a fost preconizată de Gafencu. Pe urmă tot el nu a aprobat-o.

Eu i-am spus că văd punctul lui de vedere și sunt de acord că un comitet aprobat de rege, bun, rău, trebuie acceptat. Cine-l

[1] Om bătrân, ramolit, prost (n. coord.).

găsește prost poate să caute să-l înlocuiască, dat tot numai cu aprobarea regelui. Organizație rivală nu trebuie făcută. De aceea, eu nu sunt pentru a încerca organizarea unei asociații a românilor din Anglia, aplicată la Liga [Românilor Liberi a] lui Rădescu[1]. Totuși, ceilalți au o mare parte din adevăr de partea lor. În tradiția noastră de lupte naționale, nu prin mandate sau scrisori, s-au organizat cei din străinătate. Întotdeauna s-au format organizații locale și acestea s-au federat între ele. Ceea ce reproșez eu reprezentanților partidelor este că ei au fost aceia care au început jocul excluderilor. La început pe Tilea și Davila, apoi pe alții. După câte am auzit eu Niculescu-Buzești a fost acela care a început acest joc, dar ceilalți l-au acceptat.

Am apărat apoi buna-credință a lui Bunescu, Comaniciu și Vasu. A pus-o la îndoială, la fiecare în parte. Comaniciu a rămas tot legionar. Vasu a fost singurul care a dat o soluție corectă crizei noastre, dar nu e în stare să o pună în aplicare. În consecință, soluția propusă de el nu e soluție. Eu am insistat că, după părerea mea, acești oameni pot să greșească, pentru că toți putem să greșim, dar de sinceri, sunt sinceri.

El îi acuză pe toți cei din grupul lui Beșleagă de rea-credință. I-am spus că aceștia îi atacă pe ceilalți tocmai pe acest motiv. Cu alte cuvinte, unii se acuză pe alții de exact același păcat. De aceea e datoria noastră, a celor ceva mai tineri, să nu ne amestecăm. I-am reamintit comparația cu casa care arde, pe care mi-a dat-o el acum câtva timp, care nu se aplică întocmai situației noastre. „Casa a ars. Nu mai e vorba de a stinge focul. Acum e vorba de a reclădi. Nu e oare mai normal ca noi

[1] În octombrie 1950, generalul Nicolae Rădescu, căruia i s-au alăturat Grigore Gafencu, Mihail Fărcășanu, Emil Ghilezan și Nicolae Caranfil, a părăsit Comitetul Național Român și a înființat o nouă organizație. Câteva luni mai târziu, la 1 martie 1951, ea se va numi Liga Românilor Liberi. Motivele destrămării conducerii CNR au fost diverse, printre ele fiind cele legate de limitarea influenței exercitate de Rădescu în comitetul de conducere sau problema „fondului Cretzianu".

să învăţăm cum trebuie să clădim o casă şi să ne pregătim să o facem, în loc să ne certăm şi să împărţim cărămizile pe jumătate arse care au mai rămas?"

Cred că a văzut tăria argumentului meu. El rămâne însă pe poziţia că o soluţie nu poate să intervină fără ca cei din grupul Rădescu să facă mea culpa. I-am spus că orice rol de intermediar, de împăciuitor pentru noi, cei mai tineri, este bun şi sănătos. Îndată ce însă căutăm să luăm parte la conflictul actual, ne slăbim şansele ca mai târziu să putem fi utili cauzei naţionale. Dacă exilul durează mult, atunci nouă ne va reveni datoria să servim ţara, fie că o merităm, fie că nu. Dacă însă suntem deja hotărâţi fie de o parte, fie de alta, nu vom putea face nimic. Numai menţinându-ne neutri acum vom putea, eventual, opera unirea tuturor românilor mai târziu.

Joi, 23 august 1951

Vorbesc cu Dinu la Londra. Discutăm tocmai problema *Tribunei*. El e absolut de acord cu mine. Nu trebuie să pierdem colaborarea celor de la Paris, dar nu trebuie să ne lăsăm dominaţi de ei. Ei au vederea scurtă. Dinu crede că s-ar putea ca România să fie eliberată fără război, căci, odată America puternică (1955), Rusia va fi forţată să părăsească Europa de Răsărit.

Cina la gen. Lazăr la Shelbourne Hotel. Încep să înţeleg de ce e aşa de drăguţ cu mine. Vrea să ies pe faţă de partea comitetului. Evident, eu m-am păstrat pe aceeaşi poziţie ca şi înainte: „Nu e pentru noi să luăm o atitudine făţişă. Sunt două grupuri, inegale, dacă vreţi; se poate chiar spune că punctul de vedere strict juridic al comitetului este constituţional fiind aprobaţi de suveran, iar ceilalţi nu, nefiind aprobaţi de el. Cu toate acestea, existenţa grupului al doilea e foarte reală".

I-am explicat pe urmă punctul de vedere al lui Bunescu. Reprezentarea României în străinătate se bazează pe două ficţiuni. Prima, consiliul partidelor organizat aici în străinătate reprezintă

partidele democratice. Adevărul este că acest consiliu nu reprezintă partidele. În ce privește Partidul Național Liberal și cel Socialist, reprezentanții lor în consiliu sunt contestați de alți membri valabili ai acestor partide. Partidul Național Țărănesc, aici, în exil, a dezavuat pe cei care pretind că-l reprezintă (Popa, Bianu). De fapt, toată organizația este foarte curioasă. Imediat ce un membru acceptat al consiliului partidelor nu mai este de acord cu opinia dominantă, se descalifică de a mai reprezenta partidul său. Cazul concret este acel al lui Fărcășanu, care, atâta timp cât era de acord cu această opinie dominantă, era acceptat drept reprezentant al partidului liberal. Îndată ce însă el nu a mai fost de acord cu această opinie, un altul, Asan, a fost ales să reprezinte partidul liberal. Și această opinie dominantă nici nu este a partidelor sau a unui membru al acestor partide, ci a lui Cretzianu, care deține fondul național. Ce s-ar întâmpla, de exemplu, dacă Bianu sau Popa n-ar mai fi de acord cu Cretzianu? Cine ar pleca din comitet, aceștia sau Cretzianu?

A doua, partidele, deci consiliul partidelor reprezintă țara. Din nou o ficțiune. Bunescu este un om de partid și el crede cu tărie că Partidul Național Țărănesc va fi un partid puternic și în viitor. Cu toate acestea, adevărul trebuie recunoscut. În țară există un vid politic. Acest vid este creat de comuniști, dar mai ales de lipsa de viață democratică adevărată de atâția ani de zile. Partidul Național Țărănesc este, cu toate acestea, o realitate. Cel liberal și socialist însă aproape că nu mai există deloc. Se poate menține, în condițiile acestea, ficțiunea că aceste partide există. Din moment ce nu știm ce e în țară, e mai bine să facem ce putem aici în străinătate; să unim pe românii de aici și să-i reprezentăm. Partidele trebuie să fie menținute și reprezentate pentru a se menține continuitatea vieții democratice. Aceasta în ciuda dificultăților și slăbiciunilor arătate deja. Dar reprezentarea partidelor nu e de ajuns. Trebuie ca și exilații să fie organizați și reprezentați.

Lazăr, bineînțeles, n-a fost deloc de acord. A vorbit în termeni foarte aspri despre Bunescu. Mi-a citit din enormitățile pe care acesta le scrie în *Tribuna*. I-a atacat apoi pe legionari. I-a atacat pe Horațiu și pe Trifa, care a fost ales episcop în America, de curând. „Oamenii aceștia sunt pierduți. Nimic nu-i poate salva. Ei nu se pot schimba. Doar moartea îi va schimba."

Din nou i-am apărat și am afirmat convingerea mea că Horațiu e de bună-credință. Îmi răspunde: „Lazăr îmi spune că Horațiu îmi vorbește mie că e național țărănist, dar cere să reprezinte pe legionari în comitet!".

Discuția n-a mai fost așa de plăcută ca înainte. Lazăr întrebuințează cuvinte tari (beșleagă, dobitoc, măgar, criminali etc.). Toată osatura expunerii lui este juridică. Este destul de logică, ignoră însă realitatea. Degeaba se vorbește de reprezentări ale partidelor, ale consiliului partidelor, de aprobarea regelui etc. Realitatea este corpul exilaților români. Este singura realitate tangibilă în momentul de față. În trecut, în tradiția luptelor naționale transilvănene, ca și a pașoptiștilor din vechiul regat, nu o organizație abstractă a contat, ci tocmai acest corp al exilaților.

Evident ar fi în avantajul meu să accept sugestiile lui Lazăr. Comitetul are mare nevoie de oameni energici și capabili care să-i dea suportul lor. Aș vrea să o fac, pentru că există destule motive în favoarea lor. Aprobarea regelui, deci întârzierea deciziei singurului factor constituțional pe care-l mai avem; prezența lui C. Bianu, care mi-e drag și pentru care am un respect real. Cred însă că ceilalți au mai multă parte din adevăr de partea lor.

Mă voi menține deci pe punctul meu de vedere că aceste certuri vor fi insignifiante peste 10–15 ani. Abia atunci ne vom revedea țara. I-am spus însă clar lui Lazăr că în ce privește *Tribuna*, eu am trecut redactarea în mâinile lui Radu-Mircea Constantin (Iliescu). Eu nu pot să fiu făcut răspunzător decât de articolele mele proprii.

Lazăr mi-a arătat apoi publicațiile lui antropologice și comunicările pe care le-a făcut împreună cu prof. Pittard. Mi-a spus: „Tot auzi că sunt prof. de gimnastică, măcar să știi ce am scris în domeniul acesta".

Ne-am despărțit cu aceeași prietenie ca și mai înainte, dar dacă nu mă înșel el își dă seama acum că nu voi trece de partea lor sau, mai bine zis, că nu voi lua o atitudine netă în această ceartă, care după părerea mea este absolut sterilă. Acum se va vedea dacă într-adevăr el mă prețuiește pe mine pentru mine și nimic altceva sau numai în măsura în care aș trece de partea lui, deci numai în măsura în care i-aș putea fi de folos. Păcat însă că el a luat o atitudine necompromițătoare pentru un singur grup și împotriva tuturor celorlalte. La un moment dat l-am întrebat de ce nu se poate organiza un Consiliu Național al emigrației. Comitetul, doar, are nevoie de popularitate printre exilați. Mi-a spus că el n-are nimic împotrivă. E Rădescu *beșleagă* cel care strică totul.

Duminică, 16 septembrie 1951

Suntem aici în Scoția, la Braemar, din ziua de 12. Azi-dimineață, la biserica din Crathie am văzut-o pe regina Elisabeta, pe prințesele Elisabeta și Margareta, pe ducesa de Kent și băiatul ei și pe ducele de Edinburgh. Regele e plecat la Londra din cauza bolii lui.

Biserica din Crathie, clădită de regina Victoria, e foarte aproape de Palatul Balmoral. Familia regală merge la slujbă [în] fiecare duminică în tot timpul statului lor în Scoția. O mulțime imensă se adună încă de dis-de-dimineață de-a lungul scurtului traseu. Vin din toate părțile Scoției. Intrarea în biserică se face doar cu permisiune. Fiind cu socrul meu, col. Pilkington, am primit locuri extrem de bune de unde am putut privi pe cei din strana regală foarte bine tot timpul slujbei. Margareta e o fată plină de șarm.

Duminică, 30 septembrie 1951

Mergem la Holton Place la cină. Viorel îmi spune de faţă cu Johnny că a greşit şi că-i pare rău. „În familia noastră tradiţia a fost întotdeauna să pui întâi naţiunea, apoi familia şi numai la urmă pe tine însuţi. Eu, în ultimii trei ani, am schimbat ordinea de-a-ndoaselea. Acum văd prea bine că niciodată nu e bine să abandonezi principiile." Cu alte cuvinte s-a certat cu dna Schwartz. Să sperăm doar că cearta va rămâne definitivă.

George Emil Iliescu i-a scris o scrisoare spunându-i că gen. Rădescu l-a rugat să propună trei oameni pentru Consiliul Naţional. Iliescu vrea să-l propună pe Viorel, pe sine însuşi şi pe Gheorghe Pop. Viorel i-a răspuns că în ce îl priveşte pe el generalul ar trebui să-i scrie direct. În ce priveşte celelalte locuri, Viorel nu crede că se poate trece peste amiralul Dumitrescu şi peste mine. În orice caz, Viorel crede că Rădescu mă va invita pe mine direct, deci e în avantajul lui Iliescu să mă propună.

La cererea mea, Viorel mi-a arătat scrisorile în chestiune. L-am întrebat ce va face după ce se va produce invitaţia. „Eu voi scrie generalului că acum 3 ani m-am dat la o parte pentru că s-a afirmat că din cauza mea nu se putea face unirea. Astăzi e clar că unirea nu s-a putut face din alte motive. Cum eu m-am retras ca să se poată face unirea, eu sunt decis să reintru numai atunci când aceasta se va putea realiza."

M-a rugat apoi să public în *Tribuna* acest schimb de scrisori. I-am promis că o voi face. Când m-a întrebat ce voi face eu, i-am răspuns că încă nu ştiu dacă invitarea mea se va produce. Am discutat puţin [despre] *Tribuna*. Voia să ştie de ce am pus un redactor responsabil. Pentru că nu vreau ca să fiu eu peste tot.

— Cei de acum 70 de ani, acasă, nu l-au pus doar pe Brote?

— Da, mi-a răspuns Viorel, dar au şi avut neplăceri cu el mai pe urmă.

Mi-a spus apoi că *Tribuna* ar trebui să apară lunar. „Cu plăcere", i-am răspuns eu, „dacă oferi finanţarea ei". Au râs cu toţii.

Johnny e gata să se intereseze despre tipărirea ei. El crede că se va putea face acasă la el cu un aparat de tipograf amator. Ar fi bine dacă ar lua aceasta de pe umerii mei. Viorel mi-a promis că va căuta hârtie. Am discutat apoi situația. Viorel e de acord să înceapă să activeze din plin. I-am spus că dacă o face și nu va face greșeli, el are șanse enorme să iasă șeful emigrației întregi. I-am pomenit remarca lui Lazăr, care a avut o apreciere foarte favorabilă la retragerea lui Viorel acum trei ani.

Luni am luat masa cu Viorel, Ileana, Ioana și Johnny, la Londra (RAC). După-masă, rămas cu Viorel, am discutat afaceri. I-am spus că din moment ce eu sunt liber acum și sănătos și, din moment ce ferma e deja pusă pe roate, vreau să lucrez în Londra, activ, în industrie. Mi-a vorbit despre diferite proiecte pe care le are. Să vedem!

În politică i-am spus despre legătura mea cu gen. Lazăr, Bianu, Ghiță Ionescu, Veniamin și Romiți Boilă. Voiam să o știe din gura mea. I-am spus clar că eu sunt pentru refacerea și unitatea partidului. A fost de acord.

Marți, 2 octombrie 1951

Masa cu Liviu Cristea, la White Eagle Club. I-a plăcut numărul al doilea din *Tribuna* mai mult decât primul. Va vorbi despre el la radio în curând. L-am rugat să-mi dea un articol. Mi-a promis numai despre radiodifuziune, dar încă nu știe dacă va semna cu numele lui propriu sau sub pseudonim. Mi-ar face mare bucurie dacă ar scrie pentru *Tribuna*. Ar fi o adevărată achiziție.

Am vorbit despre Gregorian și despre numirea lui la Free Europe, la München. Ei vor începe transmisiunile acolo abia în aprilie. Gregorian este „biroul românesc". Are o echipă bună se pare, cu Romanos printre ei.

Ghiță Ionescu și Wierzbiański sunt supărați pe el pentru că se pare că el ar fi jucat pe două tablouri și fără să le spună că are astfel de intenții a părăsit Federation of Free Journalists dintr-o

dată, lăsându-i baltă. Cristea m-a rugat chiar ca, din moment ce merg la Roma, la congresul Apostolatului Laic Catolic, ar fi bine să văd dacă nu este vreun român care ar fi capabil să ia locul lui Gregorian. I-am spus că intenționez să dau drumul la o mică întreprindere de manufacturare pentru a putea absorbi românii DP care ies din contractul de muncă cu spitalele pe care le-au făcut acum trei ani. Aș dori ca întreg capitalul, dacă e posibil, să fie subscris de români. De asemenea, l-am rugat să-mi recomande români ingineri de aici din Anglia. I-a plăcut ideea.

Joi, 4 octombrie 1951

La 9.30 dimineața mă întâlnesc cu Coca Davis, nepoata gen. Rădescu. Am întrebat-o dacă e adevărat că generalul i-a cerut lui Iliescu să numească reprezentanții românilor din Anglia în Consiliul Național (Liga Națională). Mi-a răspuns că ea nu știe nimic despre aceasta. În orice caz, generalul i-a scris ei precis că mă vrea pe mine printre ceilalți. Eu i-am spus foarte clar că dacă se fac noi „numiri" de reprezentanți, oricine le-ar face, va fi o mare greșeală. Doar dacă s-ar alege reprezentanții, numai atunci se va putea afirma că aceștia sunt adevărați reprezentanți democratic aleși. Altfel, organizația generalului nu face nimic altceva decât să numească oamenii acceptabili lui, întocmai după cum organizația lui Vișoianu numește oamenii acceptabili acestuia. Care e deosebirea? A fost absolut de acord cu mine.

Vorbindu-mi de Iliescu, Coca mi-a spus anumite lucruri pe care nu le știam, deși le bănuiam. Iliescu se prezintă întotdeauna ca reprezentantul DP români din Anglia. Adevărul este că el reprezintă cel mult 100 de oameni. El însă vorbește întotdeauna de 1 500! E adevărat că el s-a dus la autoritățile engleze și a obținut de acolo numele și adresele românilor DP, pe care pe urmă i-a contactat. Foarte puțini însă se țin în contact cu el și pe măsură ce trece timpul tot mai puțini rămân. În momentul în care ies de sub contractul de 3 ani de zile, aceștia nu mai dau pe la Iliescu.

De fapt, mulți dintre puținii care au dat suportul lor activ comitetului anglo-român, au făcut-o pentru că Iliescu s-a prezentat ca reprezentantul oficial de legătură cu autoritățile britanice. Deci acești oameni credeau că legătura cu Iliescu e oarecum impusă de englezi. Pe măsură însă ce-și dau seama de adevărata stare de lucruri, suportul lor pentru Iliescu dispare. Iliescu, care a muncit mult pentru DP, a avut ocazia minunată de a-i strânge în jurul lui și de a le obține loialitatea lor reală. N-a putut să o facă pentru că nu e capabil de a o inspira. Generalul ar trebui să știe exact cum stau lucrurile. Eu nu i-am spus-o încă pentru că nu voiam să stric șansele omului. Însă felul în care se stilează acum reprezentantul a 1 500 de români din Anglia e cu totul absurd. Coca știe doar cum stau lucrurile, căci a făcut parte din comitetul anglo-român tot timpul[1].

Între altele mi-a spus un lucru care, trebuie să mărturisesc, mi-a făcut plăcere (ceea ce, evident, demonstrează vanitatea omenească!) Vorbeam de *Tribuna* și de impresia bună pe care o face tuturor. „Spune-mi, Iancule, ce faci tu oamenilor, de toți te vorbesc de bine? Care e secretul tău?" Am râs, ce puteam să fac? M-am întrebat dacă e sinceră sau dacă vrea să mă flateze. Impresia pe care mi-a dat-o că e într-adevăr sinceră, din nou trebuie să mărturisesc, m-a bucurat foarte mult.

Masa la Peter Ryde. Mâncare excelentă. Voia să știe care e opinia mea referitor la chestiunea eliberării generalilor germani care sunt în închisoare în momentul de față. Englezii tind să creadă că adevărata colaborare a Germaniei va fi obținută numai și numai dacă vor fi eliberați. I-am spus că e o atitudine cu totul greșită. Germanii deja consideră că ei au avut dreptate în războiul trecut și că Vestul a făcut o greșeală enormă de a da mâna cu Rusia împotriva lor. Obiectivul lui Hitler, germanii cred, a fost de a zdrobi comunismul. El a atacat Vestul numai

[1] Referire la activitatea Comitetul anglo-român pentru ajutorarea refugiaților politici din România, condus de maiorul Iliescu.

pentru că acesta n-a înțeles acest obiectiv al lui și pentru că, prin atitudinea lor ostilă, periclita succesul luptei lui anticomuniste. Dacă generalii germani sunt lăsați liberi înseamnă pentru nemți că Vestul își recunoaște greșeala. Germanii vor colabora cu Vestul fie că generalii sunt eliberați, fie că nu, pentru că ei vor să aibă o Germanie unită. Ei își dau seama că numai cu ajutorul Vestului vor reuși să libereze Germania de Est. Colaborarea nu se face din dragoste pentru Apus, ci pentru că interesul lor național o cere.

După-masă la orele 5.20 sosesc la gen. Lazăr. Extrem de amabil, ca întotdeauna. M-a primit spunându-mi că felul cum am analizat eu situația în scrisoarea pe care i-am trimis-o este foarte just. „Caută însă să găsești acum soluția pe liniile pe care le-ai trasat. Atunci vei vedea că nu se poate. Vei vedea că nu sunt oameni de bună-credință. Ce fel de reprezentativi vei obține din diversele țări? Cine vor fi acești oameni? Oameni de încredere, buni români sau ciurucuri? Și nu numai d-ta. Vorbește cu dl Tilea și cu ceilalți prieteni ai d-tale. Veți vedea că nu se poate!"

Eu n-am urmat această linie a discuției. Deși îmi dă dreptate că analiza mea e justă, totuși nu acceptă singura concluzie care poate fi trasă din ea. E clar că în momentul de față nu poate să fie vorba de a-l convinge. Am stat cu el la cină și apoi am continuat să vorbim până la orele 8 seara. Am reținut din conversația noastră că el e acela care determină atitudinea actuală a celor din comitet, în special a reprezentanților național țărăniști. La un moment dat s-a referit la atacul vehement al lui Sabin Manuilă[1] împotriva lui. „Acum că și-a vărsat veninul mi-a spus Lazăr, să ne uităm la fapte."

[1] Sabin Manuilă (1894–1964), medic, colaborator al lui Victor Babeș. A fost membru corespondent al Academiei Române (1938), membru titular (1941) și subsecretar de stat la Președinția Consiliului de Miniștri. A fugit din țară în 1947, continuând în exil colaborarea științifică prestigioasă cu instituții și universități internaționale.

De asemenea, mi-a citit o scrisoare-răspuns celor din America, în care se opunea hotărât intențiilor acestora de a căuta o soluție de compromis cu Rădescu, Gafencu, Caranfil etc. Ceea ce se desprinde tot mai clar pentru mine este că Lazăr conduce politica oficială aici, în exil. Or, el n-ar trebui să facă acest lucru sub nicio împrejurare. Intențiile lui sunt bune. Patriotismul lui e real. E însă un om pornit, vehement și ranchiunos. Șansele de unire deci sunt neglijabile, atâta timp cât el reușește să influențeze și pe mai departe opinia celor din Comitetul Național.

La despărțire a venit să mă însoțească. Ne-am dus până la High Street Kensington de la hotelul său din Lexban Garden. Acolo ne-am despărțit, promițându-i că îi voi telefona la întoarcerea mea din Italia.

Duminică, 14 octombrie 1951

Ne întâlnim din nou la Unitas (Pop, Emilian, Marin, Capros, Cozma, Mircea, Cârnațiu) la cererea mea. Am luat o serie de decizii, pe care le expun mai jos.

Suntem de acord ca asistența să fie centralizată în Spania și vom da tot sprijinul nostru ca oficiile de asistență deja existente să nu fie suprimate ci întărite. Trebuie să se propună menținerea celor două reviste. Dacă e imposibil, să se rețină *Suflet Românesc*. Apariția oricărei alte reviste catolice să fie descurajată. Cea de la Paris, a lui Horațiu, Borza, să nu mai fie subvenționată. Atât *Îndreptar*[1], cât și *Suflet Românesc*[2], să-și ia un comitet larg de conducere. Pop să ia parte efectiv la redactarea publicațiilor noastre (propunerea mea).

Trebuie să exprimăm dorința de a se înființa noi parohii sau misiuni la Trieste, în Austria și în Anglia. Noi să ne unim, până la înființarea AGRU în exil, Comitetul Român de Acțiune Catolică.

[1] *Îndreptar*, ziar românesc care a apărut în Germania Federală în prima jumătate a anilor 1950.

[2] *Suflet Românesc*, publicație editată de preotul Gheorghe Cosma, începând din 1951, în Vatican.

Hotărârile să fie aduse la cunoştinţa monseniorului Tăutu, a monseniorului Kirk şi a cardinalului Tisserant de către părintele Cozma şi Mircea.

Pop a făcut complimente peste complimente popilor şi şi-a atras aplauze. A atins apoi accente patriotice şi şi-a atras din nou aplauze. Măcar în felul acesta va pleca mulţumit. Curios cum îmi aminteşte de tata, chiar şi în gesturi mici şi neimportante. E omul care ştie că munceşte, îşi cunoaşte meritele şi nu are astâmpăr până când nu le spune tuturora cu care vine în contact. Dificil caracter.

Luni, 15 octombrie 1951

La Paris, la gară, mă aşteaptă Haig şi Pătăceanu. Mă despart de Tutu Pătăceanu cu înţelegerea că ne vedem mâine dimineaţă.

Acasă la Haig stăm de vorbă cu Mimi până pe la 13.30. Haig îmi spune că a apărut încă un număr din *Moftul Român*[1], în care-i atacă din nou pe Horaţiu Comaniciu, Vasu şi pe toţi ceilalţi de la *Tribuna*, cu excepţia mea. După părerea lui Haig, *Moftul* e scos de către legionari sinistri, care ţin cu orice preţ să-l compromită pe Horaţiu.

Marţi, 16 octombrie 1951

La sosirea de la Enghien-les-Bains, unde stau la Haig acasă, mă întâlnesc cu Tutu Pătăceanu. Îmi vorbeşte mult despre ideile lui politice, dar mai ales de ideile lui religioase şi filosofice. Băiatul, indiscutabil, gândeşte. E puţin confuz şi se exprimă greu. Se pare însă că a căutat să elaboreze un sistem întreg de gândire morală în legătură cu ideea „vieţii". L-am încurajat.

Pe teren politic naţional mi-a vorbit despre greutăţile actuale datorită neînţelegerii care domneşte printre români. M-a

[1] *Moftul Român*, ziar umoristic care, începând din anul 1951, a apărut pentru o scurtă perioadă în Franţa. Critica activitatea mai multor membri ai exilului românesc.

întrebat direct cum văd eu situația și cum înțeleg să lucrez pe viitor. I-am răspuns că în străini trebuie să ne asigurăm existența materială, de așa natură ca să putem da din timpul nostru și din resursele noastre în serviciul neamului. În niciun caz nu trebuie să ne erijăm în conducători care știu ce trebuie făcut pentru români. Noi trebuie să-i servim pe români. I-am dat apoi exemplul din istoria ardelenească pe care l-am dat și lui Lazăr. I-am arătat cum Gheorghe Barițiu și cu Ioan Rațiu au luptat împotriva ideilor „activiste" ale lui Șaguna și cum amândoi s-au dat la o parte pentru a realiza unitatea și l-au ales pe urmașul lui Șaguna la prezidența partidului. Și noi trebuie să facem același lucru. Să servim, să servim și iar să servim. Odată și odată, dacă tot dai și nu ceri nimic, lumea se va convinge că intențiile tale sunt sincere și că singurul obiectiv pe care-l urmărești este binele neamului. Numai faptele, în ultima analiză, pot să convingă pe oameni. El s-a declarat absolut de acord cu mine. Va scrie pentru *Tribuna*.

Masa la Horațiu, la hotel. I-am repetat nevoia unității partidului. Când mi-a vorbit de grupul de legionari care se îndreaptă spre noi, i-am spus că noi trebuie să-i acceptăm și să-i dirijăm spre partid. Partidul este singurul grup pe care-l recunoaștem. După părerea lui, *Moftul* e scos de Cazaban, Morcovescu, Ciorănescu, Preda Bunescu[1], sub conducerea lui Ciurea și egida lui Veniamin și Romiți Boilă. Am rămas surprins să aud că și Ciorănescu e amestecat în această treabă.

La ceai la dr. Teodoru. Îmi dă un articol excelent al lui despre situația sanitară în România. Vrea să colaboreze regulat la *Tribuna*. Îi traduc un testimonial dat lui de americanii pentru care a

[1] Preda Bunescu (1920–1976), jurnalist. A fost director al serviciului românesc la Radio Europa Liberă în perioada 1963–1965. A murit în urma unui stop cardiac, fiind găsit de serviciul de securitate al postului de radio în apartamentul său după câteva zile, dar moartea lui a fost considerată suspectă de către ceilalți angajați români ai postului de radio.

lucrat în România în 1946–1947 de la Crucea Roşie Americană. Dna Mişu Răutu soseşte. Vorbeşte foarte mult şi-l laudă pe soţul ei pe toate cărările. Apoi, împreună cu Teodoru care l-a apărat din multe puncte de vedere, l-au vorbit de rău pe Nicu Baciu. Curând după aceea soseşte şi Mişu Răutu. Mă întreabă despre audienţa mea la rege şi despre convorbirile mele cu Lazăr. Voia să ştie ce a spus Lazăr de articolul său din *Tribuna*. I-am spus că Lazăr m-a întrebat „cum am putut să public aşa ceva". Nu i-a plăcut lui Mişu.

La 7 seara mă întâlnesc cu Haig şi Ion Iliu. Le-am povestit despre misiunea monseniorului Kirk[1] în Spania şi despre congresul de la Roma. Iliu tot crede că trebuie să se creeze o a treia forţă de oameni necompromişi, cu Pop, Botoşani etc. Uitasem să scriu că Mişu Răutu era extrem de încântat că toţi sau aproape toţi din grupul pro-Rădescu au primit vize de intrare în America, pe când ceilalţi din grupul Popa – Bianu, nu. Mi-a fost imposibil să nu mă gândesc la copiii mici în şcoală care se bucură că au primit note bune şi mai ales se bucură că ceilalţi au primit note rele. Asta e politică înaltă?

Miercuri, 17 octombrie 1951

La 3 p.m. la Café Lutece vine Leontin Constantinescu. Cădem de acord ca el să continue seria articolelor începute. De asemenea, să intre în cercul celor care conduc *Tribuna*. Este vorba însă nu de un comitet de direcţie, ci mai mult de o mână de oameni. Eu sunt hotărât opus constituirii unui comitet astăzi. Cei mai mulţi de aici de la Paris sunt elemente bune, dar trebuie ferm conduşi. Dacă am face un comitet formal, tendinţa ar fi să conducă *Tribuna* pe drumul acuzelor, atacurilor şi polemicii neproductive.

[1] John Kirk, preot american de rit catolic. A fost secretarul personal al Nunţiaturii Apostolice în România până în momentul expulzării personalului ei în iulie 1950. În 1952, monseniorul Kirk s-a stabilit la Madrid, unde a condus Misiunea Vaticanului pentru refugiaţii români în Spania.

Pe la 4 p.m. vin Horațiu și Mircea Vasu. În loc să discutăm problemele noastre de bucătărie ale *Tribunei*, am rămas stupefiat ascultând atacuri după atacuri din ce în ce mai violente împotriva regelui Mihai. Complice, amoral și imoral. Eu l-am apărat pe rege cât am putut mai bine. Totdeauna însă veneau cu argumente noi, arătându-mi cum a încălcat constituția, cum destramă exilul și cum ține cu șleahta Vișoianu – Cretzianu, numai de dragul banilor pe care îi primește de la aceștia.

Atât Leontin, cât și Vasu erau mult prea porniți pentru a discuta cu ei în mod civilizat. Am pus deci chestiunea în felul următor: „Voi spuneți că sunteți monarhiști. Dacă sunteți, n-ar trebui să vorbiți așa cum o faceți. Toate aceste acuze, toate aceste discuții nu pot decât să slăbească monarhia. Toți [cei] care îl discută pe rege personal în mod pătimaș trebuie să-și spună clar: «sunt pentru el sau împotriva lui». Dacă este pentru el, atunci să înceteze orice discuție și să-l ajute să ia decizia bună în problemele românești. Dacă este împotriva lui, atunci să-l atace direct cu intenția clară de a-l distruge. Echivocul acesta de a te afirma monarhic și pentru regele Mihai, dar de a-i pune la îndoială buna-credință și de a-l ataca personal, dovedește o neînțelegere a problemelor politice". Discuția a trebuit întreruptă aici, pentru că eu trebuia să plec.

La Romiți Boilă i-am găsit pe Ionescu cu Valence și pe Preda Bunescu. M-au felicitat pentru articolul din *La Nation Roumaine* și mi-au cerut să nu-i uit pe viitor. A venit vorba de Comaniciu și de *Moftul Român*. I-am spus lui Bunescu: „D-ta ar trebui să știi totul pentru că aud că d-ta îl scoți".

S-a lepădat de el cu toată tăria. Tot el a ridicat chestiunea celor două grupuri din partid. A acuzat de rea-credință grupul lui Bunescu. Atât Romiți, cât și eu am fost de acord că în cele din urmă chestiunea se va rezolva de la sine. Prin faptele lor, cei de bună-credință se vor valida. Odată ce cei dovediți de rea-credință vor fi înlăturați, ceilalți se vor înțelege fără greutate.

Vineri, 19 octombrie 1951

Masa cu [Alexandru] Bunescu şi doamna la Rech. Am relevat tendinţa antiregalistă din grupul lui. Mi-a spus că el este absolut împotrivă. Ne-am pus de acord că politica noastră trebuie să urmărească reorganizarea partidului cu includerea lui Viorel şi a celorlalţi, dacă aceştia vor să o facă. Prin partid, trebuie să colaborăm la organizarea reprezentării românilor aici în exil. Această reprezentanţă, atâta timp cât Rădescu trăieşte, să fie făcută sub egida acestuia. Sub niciun motiv însă să nu colaborăm cu Rădescu ca indivizi. Am fost absolut de acord că toată tăria noastră rezidă în faptul că noi putem afirma că partidul duce o politică greşită. Noi, atunci când cerem schimbarea acestei politici, o facem ca membri ai partidului. La fel atunci când preconizăm corectarea acestei politici greşite.

Pe chestia *Tribunei* e de acord să nu public articolul lui Eliade. Poate îl voi publica dacă Eliade e de acord să nu spunem că articolul a fost deja publicat în presa franceză. Dacă publicăm „nota" pe care ne-a dat-o Eliade, înseamnă o retipărire. De fapt însă articolul este foarte bun şi instructiv; foarte nimerit pentru publicaţie în revista noastră şi tradus de însuşi autor. Dacă el e gata să-l prezinte publicului românesc fără explicaţie, îl voi publica; altfel nu.

Bunescu e cam „froasat" (vexat – *n. ed.*) cu Mişu Răutu. Se vede că acesta din urmă neprimind viza pentru America s-a întors împotriva lui Bunescu. Ce copii! Am vorbit apoi detailat despre felul în care se va putea ajunge la o schimbare a politicii partidului. Concluzia a fost că numai prin obţinerea unei majorităţi în sânul comitetului executiv. În momentul de faţă acest comitet e format din M. Răutu, Bunescu, Ghilezan, Crihan, Manuilă, Bianu, Augustin Pop. Primii trei sunt pentru poziţia noastră, care cere reorganizarea partidului. Cei doi din urmă sunt hotărâţi şi neclintiţi pentru politica de susţinere a comitetului naţional actual (Vişoianu). Ceilalţi doi sunt, în momentul

de față pentru poziția a doua. Ei însă ar putea fi schimbați. Crihan însă spune Bunescu, este un om fără conștiință, care poate fi cumpărat, la fel cum e cumpărat astăzi de banii lui Cretzianu.

Bunescu și-a exprimat regretul că Viorel, deși a fost la Paris, n-a luat contact cu el ca să se pună de acord înainte de a pleca în America. L-am asigurat că Viorel este absolut hotărât să reintre pe scena politică a exilului românesc de îndată ce se va oferi o ocazie potrivită.

La 3 după-masă, la Gheorghiță Răutu. Atmosferă deprimantă. E foarte necăjit pe chestia bisericii. Marțian e sacrificat, după el, pe nedrept. Părvănescu, noul preot, e în întregime în mâna lui [Mihai] Opran, de la Inteligența Franceză.

La 4.30 din nou cu Horațiu la Café Lutece. Pentru prima oară, Horațiu mi-a arătat clar că pe el nu-l interesează așa de mult partidul, cât generația din care face parte. El se consideră instrumentul care trebuie să convertească la democrație generația „profund educată de legionari". De asemenea, se gândește că și cei care sunt educați astăzi de comuniști au aceeași orientare sufletească ca și legionarii.

El înțelege „bătaia inimii" acestei generații. Ceilalți n-o pricep. Maniu și-a dat seama de acest lucru. De aceea el l-a lăsat pe Horațiu să servească drept trăsătură de unire între partid și elementele bune ale mișcării de dreapta, atrase spre național-țărănism. „De fapt, acest tineret a fost atras de onestitatea personalității lui Maniu. Partidul din care Maniu făcea parte era o considerație de mâna doua. Tot în felul acesta, onestitatea personalității lui Rădescu îi atrage astăzi pe legionari. Dacă conducătorii din exil ai partidului nu-și dau seama că în felul cum acționează, ei vor pierde pe acest tineret și nu vor lua măsuri curajoase, acest tineret se va îndrepta spre Rădescu." Horațiu nu vrea să fie și în partid și în afară de partid, cum s-a spus. Dar el poate să atragă generația tânără în partid și tot el poate să înțeleagă mai bine ca

oricare altul din partid care foşti legionari merită să fie acceptaţi în partid şi care nu. De aceea şi numai de aceea, el a insistat să aibă, oarecum, o poziţie specială în sânul partidului.

Dacă însă partidul nu va înţelege la timp această problemă a generaţiilor mai tinere, Comaniciu nu poate să se înmormânteze în partid. Rostul său este să servească generaţia sa. El o va face cum va putea mai bine, de preferinţă în Partidul Naţional Ţărănesc, dar dacă aceasta nu se poate, în afara lui. „Trebuie să ne dăm seama că dacă nu înţelegem această problemă, foştii şi actualii legionari şi comuniştii de astăzi din ţară, îşi vor da mâine mâna şi vor forma cel mai puternic partid politic românesc."

I-am spus că eu sunt membru al partidului; eu înţeleg să servesc acest partid şi să servesc tradiţia naţională, de neegalat, a lui ca membru al partidului, chiar dacă punctul nostru de vedere nu este adoptat, eu trebuie să continui să-i aparţin. Evident voi căuta să conving conducerea că vederile mele sunt bune. Dar toată această luptă a mea va fi dusă în interiorul partidului şi prin membrii lui. Aliaţi din afară sau o acţiune a mea în afara partidului nu pot căuta sau concepe.

Mi-a povestit apoi cum l-a adăpostit pe Sabin Manuilă timp de 21 de zile şi l-a culcat alături de el în patul lui; cum l-a târât peste frontieră când l-a scos din ţară; cum i-a scos pe Romiţi Boilă, Max Manolescu, Veniamin şi pe atâţia alţii şi cum, când a fost grav bolnav aici la Paris, Romiţi n-a fost nici măcar o singură dată să-l vadă. Trebuie să recunosc că am rămas impresionat.

I-am atras însă atenţia că noi facem politică. Noi n-avem voie să fim sentimentali. Noi trebuie să călcăm peste sentimentele noastre şi să uităm suferinţele şi umilinţele nejustificate care ne-au fost impuse ori de câte ori cauza pe care o servim ne cere acest lucru. Am insistat să încerce din nou să obţină viza de intrare în Anglia, căci ţin foarte mult ca el să stea cu noi puţin la fermă. Numai aşa poate să vadă lucrurile

mai clar și mai obiectiv; numai așa va ieși din tancul ermetic închis al durerilor și injustițiilor în care se zbate aici la Paris. Mi-a promis că o va face.

Sâmbătă, 20 octombrie 1951

Azi-dimineață o nouă surpriză extrem de neplăcută. Dis-de-dimineață, Vasu îmi telefonează că vrea să mă vadă. Ne înțelegem să mă aștepte la gară la sosirea mea de la Enghien-les-Bains. Am stat împreună până la plecarea trenului meu spre Londra. În tot acest timp, Vasu mi-a vorbit cu o violență excesivă și pătimașă împotriva regelui Mihai. Vasu, odată ajuns în America, va scrie un memoriu în care îi va arăta lui Mihai că întreaga dinastie a Hohenzollernilor au fost niște imorali, atât în viața lor publică, cât și în cea privată; că au încălcat constituția ori de câte ori le-a convenit să o facă.

L-am ascultat cu multă răbdare și cu multă prietenie, fără să spun prea multe. Când și-a mai vărsat veninul și s-a mai potolit, i-am spus, foarte domol, că eu cred că apucând pe acest drum va face o foarte mare greșeală. „Regele nu e perfect, dar în momentele grele prin care trecem poate să ne servească foarte bine. E temperat, modest, liniștit. Pare bun român și cred că dorește să servească neamul nostru. Astăzi, n-avem nevoie de mare inteligență, căci schimbarea nu va veni de la noi, ci avem nevoie de caracter, răbdare și moderație. Tocmai calitățile lui. Cred că se face o greșeală capitală dacă se ridică chestiunea monarhică. Noi avem destule alte probleme grele de rezolvat. Noi trebuie să-l apărăm pe rege și să-l ajutăm să comită cât mai puține greșeli. El reprezintă unitatea noastră."

N-am căzut de acord. Nici nu speram să pot să-l conving. Am reușit însă să-l fac să-mi promită că nu va scrie memoriul înainte de a se consulta cu ceilalți membri ai partidului. „O voi face, dar chiar dacă ei nu vor fi de acord, eu tot trimit memo-ul regelui." M-a rugat apoi să predau regelui acest memo. Mi-l va trimite în

plic sigilat. Am acceptat. Mi-a cerut apoi împrumut 210 £ pentru a-şi putea plăti pasagiul în America. I-am spus că, deşi e un efort pentru mine, voi găsi aceşti bani. Mi-a spus că restituirea lor nu va putea să o facă decât în ţară. I-am spus că e mai bine să-i fac o donaţie în cazul acesta. N-a vrut să accepte. „Mai bine mor pe poziţie. Donaţie nu pot accepta." I-am spus să se mai gândească şi să-mi scrie din nou. „Niciodată nu voi putea să primesc bani în asemenea condiţii."

Am căutat să schimb vorba şi să aduc o atmosferă liniştită şi prietenoasă. N-am reuşit însă în mod complet. Ceea ce mă supără este să văd că nu numai Horaţiu, dar şi Vasu are o idee fixă şi o atitudine fanatică, pasionată şi iraţională. Cam greu de a lucra pentru realizarea unui spirit democratic cu astfel de tovarăşi.

Marţi, 23 octombrie 1951

Vorbesc la telefon cu gen. Lazăr. Îmi spune că vrea să mă vadă, dar că e ocupat, căci Vişoianu tocmai a sosit la Londra.

— Nu vrei să-l cunoşti şi d-ta? E un om foarte interesant.

— Sigur că da. El e singurul om politic din generaţia mai bătrână pe care nu l-am cunoscut încă. Chestiunea e însă dacă vrea el să mă vadă. Eu n-am nimic a-i spune.

— Lasă că vorbesc eu cu el. Ar trebui să-l cunoşti.

Vineri, 26 octombrie 1951

Popescu-Botoşani a stat la noi la ţară toată ziua. Vorbeşte prea mult. Are vederile lui asupra tuturor problemelor posibile şi imaginabile. Mă dăscălea, la un moment dat, asupra situaţiei politice în Anglia şi asupra meritelor sistemului reprezentării proporţionale şi condamna reprezentanţa unică pe fiecare circumscripţie electorală! Eu sunt în Anglia de 11 ani; el a stat aici în total 3 săptămâni! Dar l-am lăsat să spună tot ce vrea. Multă pleavă, dar şi multe grăunţe. M-am găsit cu el de acord

asupra felului cum vede el situația în emigrație: „Partidele sunt în adormire forțată la mâna diplomaților. În timp ce noi nu activăm deloc, legionarii și totalitarii își ridică și capul și coada și atacă peste tot. *Vestitorul* laudă «guvernarea» de la Viena. *România*, de la Buenos Aires, atacă actul de la 23 august 1944. În fine, peste tot se face educație antidemocratică, aici, în Vest, în sânul democrației".

I-am spus că nouă ne trebuie un partid tare, unit, care apoi să ia conducerea în mâna lui. Dacă ești om politic, trebuie să faci politică. Un democrat care înțelege democrația trebuie să facă politică. Un partid nu e un organism anchilozat care rămâne static pe o poziție de la care nu mai mișcă nici în ruptul capului. Nouă, aici în exil, ni se spune: „Fiți democrați, dar nu faceți politică de partid. Partidul e un organism în mișcare continuă. Forțele noi trebuie să se afirme în căutarea lor de a se face acceptate de conducerea partidului".

Botoșani va pleca în America. Ajuns acolo, dacă nu poate să facă politică în sensul în care am discutat, se va apuca de meseria lui – inginer. El vrea un ziar al Partidului Național Țărănesc.

Sâmbătă, 27 octombrie 1951

Lazăr îmi telefonează să-mi spună că Vișoianu va fi încântat să mă cunoască. Să-i dau un telefon ca să fixăm un rendez-vous.

Joi, 1 noiembrie 1951

La 11 a.m. mă întâlnesc cu Cristea. Vorbim despre Kirk. Îmi cere toate explicațiile. Se arată mulțumit. Va publica la radio comunicatul pe care i l-am dat. Îmi vorbește apoi de Cornea și îmi cere să-l ajut. Să-l trimit undeva pentru odihnă. Voi încerca să-l trimit la Ramsgate. Mi-a spus că-mi va da un articol despre problemele radiofoniei, cu condiția să-i păstrez anonimatul.

Masa cu Vişoianu. Îl iau de la Hotelul Stafford şi-l duc la Étoile. La Stafford îl întâlnesc pe Gou Constantinescu. Omul nu e interesant după părerea mea. E foarte sigur de sine. Vorbeşte despre lipsa completă de orice ambiţie pe care o are: „Toată lumea spune acest lucru, dar eu o simt în realitate". Mi-a explicat situaţia din comitet. Rădescu are toată vina. Mi-a explicat chestiunea fondurilor: Vişoianu, şi nu Ică Antonescu, a scos banii din ţară. Banii scoşi de Ică au fost, în cea mai mare parte, înapoiaţi în ţară. Din banii scoşi de el, 6 milioane franci elveţieni au fost deblocaţi şi sunt mânuiţi de Cretzianu. 12 milioane au rămas blocaţi în Elveţia până în momentul de faţă, deşi procesul pentru deblocare a fost câştigat la toate instanţele.

I-am spus că pe mine fondul nu mă interesează. Sunt convins că cei care îl mânuiesc vor şti să dea socoteala mâine. I-am atras atenţia că Cretzianu s-a plasat într-o situaţie imposibilă. În primul rând pentru că, mânuind fondul, s-a declarat în mod implicit indispensabil. În al doilea, pentru că şi-a asumat o responsabilitate pe care niciun om singur nu o poate descărca. Oricât ar fi el de grijuliu, va fi acuzat la infinit de către toată lumea.

Vişoianu a dat la o parte prima mea obiecţie ca neimportantă, dar a recunoscut-o pe a doua. Voia să-l prezinte pe Cretzianu drept mare patriot pentru că, în ciuda tuturor criticilor, el ţine banii pentru ca ei să nu fie risipiţi. I-am spus apoi că atât la Roma, cât şi la Paris n-am găsit pe nimeni favorabil comitetului, în afara celor salarizaţi. Răspunsul lui a fost caracteristic. „Orice comitet, oricum ar fi el alcătuit, va fi atacat de marea majoritate a exilaţilor. De ce să-l schimbăm? De altfel, noi n-am completat comitetul până acum pentru că locurile părăsite de Rădescu, Gafencu, Caranfil, Fărcăşanu le ţineam libere ca să se întoarcă."

I-am vorbit de necesitatea unirii şi de nevoia pe care o are comitetul de popularitate reală printre români. Mi-a răspuns, nu

prea convins, că el vrea unirea. Când i-am vorbit de organizarea unui consiliu național, a fost de acord, atâta timp cât se poate găsi o formulă care să nu aducă în consiliu toți legionarii din exil. Mi-a spus să o elaborez eu. N-am absolut nicio intenție să o fac. Cum eram pe la sfârșitul mesei și cum cred că i-a plăcut, m-am dat la el mai brutal.

— Se spune că d-ta faci totul ca să distrugi partidele!

— Asta mă miră, pentru că până acum auzisem că eu favorizez partidele.

Bun răspuns, dar cinic. De ce e el în poziția, fie de a favoriza, fie de a distruge partidele, când formula constituirii comitetului național e, în principiu, bazată pe partide. Partidele reprezintă țara.

Mi-a adăugat apoi că Mihai i-ar fi spus în străinătate: „Tatăl meu a făcut marea greșeală de a se despărți de partide și de a le slăbi pentru a-și asigura o domnie personală. Dacă ar fi fost un singur partid care să-l susțină în 1940, el nu cădea". La despărțire mi-a spus că ar vrea să mă mai vadă înainte de plecarea lui din Anglia. Comitetul nu se mută în Anglia, deși în America se pare că au foarte multe dificultăți. Răspunsul lui Vișoianu a fost că chestiunea nu e actuală.

Joi, 8 noiembrie 1951

La Londra pentru tedeumul regelui. Vișoianu, Lazăr etc. sunt prezenți. Viorel a dat ascultare dorinței mele și a venit și el la biserică. La sfârșit, Gâldău a rostit o rugăciune foarte frumoasă pentru rege și apoi a invitat pe toată lumea să se adune în holul bisericii unde dl Vișoianu va rosti câteva cuvinte. Stăteam de vorbă cu Coca Davis, când părintele Gâldău a venit la mine să mă cheme, special să intru și eu. I-am răspuns: „De ce nu mi-ați spus că va fi și o întrunire politică. Dacă știam, mi-aș fi făcut timp liber. Cum nu știam însă m-am angajat deja la masă, așa că trebuie să plec". Am sfătuit-o pe Coca să intre să audă ce va spune.

Am plecat împreună cu Dinu Beza. Ne-am dus la Coq d'Or. I-am explicat diferendele pe care le am cu cei de la Paris. A fost absolut de acord cu mine. „Nu trebuie să cedăm sub niciun motiv" *Tribuna* nu trebuie să devină revista unui grupuleţ.

La masă la Radu. Discut şi cu el chestiunea *Tribunei*. E şi el de aceeaşi părere ca şi Dinu. Va scrie un articol despre industria lemnului. Vorbim de tineretul de la Paris. Bunescu i-a spus că tineretul naţional ţărănist îşi dă seama de greşelile şefilor. Trebuie însă să tacă şi să le accepte pentru că n-au încotro; primesc bani de care n-ar putea să se lipsească. Odată fondurile naţionale mânuite de aceşti oameni sunt terminate, nimeni n-ar mai merge cu ei. I-am spus lui Radu că e foarte, foarte important să rămână în contact strâns cu Bunescu. Fuseseră colegi de liceu, opt ani de-a rândul.

După-masă la Gâldău. O doamnă Carter de faţă. Are nevoie de 100 £ pentru traversarea Atlanticului. Vrea să emigreze în Canada. I-am promis să fac tot ce pot. Gâldău vorbea de prietenia lui Vişoianu cu Eden. I-am spus că eu mă cam îndoiesc. Eu ştiu cât de greu şi cât de rar este să fii prieten adevărat cu un englez, fără să fi copilărit împreună, studiat împreună şi fără să fi locuit îndelungat în Anglia. Îmi vorbeşte apoi despre Trust Fund-ul pe care vrea să-l creeze pentru români aici în Anglia. Vrea să-l ajut. I-am spus să convoace o adunare.

De acolo la amiralul Dumitrescu acasă la Salfords. Nella a îmbătrânit. El arată foarte bine. Barbu Călinescu soseşte şi el. Mare plăcere să-l văd. Amiralul îmi vorbeşte îndelungat despre cele două memorii pe care le făcuse în ţară: unul pentru a arăta activitatea „Românilor Liberi din Marea Britanie" şi al doilea pentru a arăta că, oricare ar fi greşelile lui Viorel, utilizarea lui ar fi nu numai utilă, dar chiar necesară la Conferinţa de Pace de la Paris. I-a văzut pe Maniu, Brătianu, Petrescu şi o serie întreagă de oameni.

Franasovici aproape că s-a certat la dna Călinescu la masă, apărându-l pe Tilea. Primul lucru pe care l-a făcut, când a sosit

în țară, a fost să meargă la [Vasile] Stoica – acesta era secretar general la ministerul afacerilor străine – și să-i ceară 10 000 franci elvețieni pentru Eni, care era în Elveția. Stoica a apăsat pe buton și a dat ordin pe loc să se expedieze 5 000 franci elvețieni. Iar acum Tilea se poartă cu el așa cum se poartă.

Amiralul crede că noi trebuie să sprijinim comitetul cu orice preț, oricare ar fi defectele lui. Vișoianu și Gou Constantinescu au fost la el acasă la Woodleigh. Dumitrescu le-a vorbit de mine și le-a spus că eu ar trebui să fiu contactat pentru că pot să le fiu de mult folos. Am o situație financiară independentă, chiar briliantă.

I-am spus lui Dumitrescu că generalul e o alegere foarte proastă. El nu este luat în serios la Foreign Office, nu este simpatizat de români și, ce e mai rău, a fost amploiat de guvernul comunist al lui Groza până a fost dat afară. În felul acesta nu se poate reprezenta eficace și bine emigrația românească.

Amiralul i-a dat lui Vișoianu două propuneri de proiecte pentru activitatea comitetului. Sunt bune, dar cam naive. Cu toate acestea, dacă ar fi adoptate, pe ele s-ar putea baza un început. După părerea lui, comitetul e compus numai și numai din oameni care n-au experiența muncii de bucătărie. Șansele ca ei să facă treabă sunt nule. Niciunul dintre ei nu e bun organizator.

I-am văzut pe Rex și pe Lazăr (care i-a împrumutat *Moftul Român*). I-am vorbit, la cererea lui, despre obiectivele *Tribunei*. Obiecțiile lui au fost că legionarii și foștii legionari, chiar și cei mai buni dintre ei, trebuie să aibă decența să nu se manifeste încă. „Eu am fost în țară. Țara e sătulă de extremiști." Să mai aștepte până trecutul lor este uitat. Iar articolele trebuie să fie pe înțelesul tuturor, nu prea intelectuale.

Marți, 13 noiembrie 1951

La părintele Gâldău. Va face un „bazar" la 1 decembrie. I-am dat și eu 20 de adrese. La 6 p.m. l-am întâlnit pe Barbu Călinescu. Același dintotdeauna, ceva mai matur însă. Am vorbit și despre

politică. El a primit de la Carol al II-lea 100 £, atât. Cam puţin! I-am vorbit de Mihai, de *Tribuna*, de Comitetul Naţional etc. Era foarte interesat. Evident, are politica în sânge. I-am spus că aş vrea ca şi el să colaboreze la *Tribuna*.

Miercuri, 14 noiembrie 1951

Îi telefonez lui Cristea să-i spun că am aranjat la mânăstire, la Ramsgate, să fie primit Cornea. Rămâne ca acesta să-mi telefoneze.

Masa la gen. Lazăr. Acesta a adus vorba despre Viorel Tilea.

— Dl Tilea, când a fost la suveran în America, mi-a lăsat un pachet de publicaţii din timpul războiului. Le-am studiat. Se vede că a făcut mult şi că poate să facă foarte mult pentru ţară. De ce acum nu vine să-l vadă? De ce se alătură antimonarhiştilor?

L-am apărat pe Viorel cu tot sufletul. I-am vorbit mult de frumoasa lui activitate în timpul războiului. Am subliniat, mai ales, cum a cheltuit din banii lui pentru a servi ţara şi cum a ajutat atâţi români. I-am arătat, pe urmă, seria de nenorociri care s-au abătut asupra capului său: boala şi moartea lui Eni, dificultăţile cu compania, americanca cu care s-a încurcat etc. I-am spus însă că toate acestea se lămuresc acum şi că el va lucra din nou, cum a făcut-o şi înainte. L-am asigurat că Viorel nu este împotriva regelui.

— Tilea a fost forţat să iasă de pe scena politică a exilaţilor români. El a făcut-o de bună voie atunci când s-a spus că din cauza lui nu se poate forma un comitet. Tilea ar veni la rege. A venit la tedeum ca să marcheze loialitatea sa faţă de Coroană. De ce nu-i face un semn suveranul? De ce nu-l cheamă la el? După câte înţeleg eu, acesta este rolul pe care-l are regele nostru în virtutea constituţiei. El cheamă la sine oamenii politici pentru a se informa. Ar fi dovada că nu-l consideră pe Tilea drept persona non grata.

— Dl Tilea ar trebui să vină de bunăvoie. Dacă suveranul l-ar chema, acesta ar fi interpretat imediat drept semnificativ. Eu întotdeauna l-am sfătuit şi pe dl Maniu să vină la palat. Sunt circumstanţe în care suveranul nu poate să cheme toţi

oamenii politici, chiar dacă-i prețuiește. Dar este datoria oamenilor politici să vină de bunăvoie. Dl Tilea ar trebui să-și ceară o audiență pentru a vedea dacă într-adevăr este „persona ingrata", așa după cum spui d-ta, că o crede.

Am vorbit de adunarea Clubului Rotary de la Farnham la care voi vorbi eu la 22 noiembrie și l-am invitat să vină. Aceeași zi, se pare, regele și regina vor fi la Londra pentru a-i vedea pe Anne și Wendell Hastings (tocmai eu cerusem lui Lazăr să aranjeze această întâlnire). Dacă nu va fi nevoie de el aici la Londra, atunci va veni cu plăcere. E interesant că Lazăr crede în izbucnirea iminentă a războiului.

Luni, 26 noiembrie 1951

Îi duc pe Johnny și Ileana acasă la Holton. Viorel îmi spune, abia sosit, că se căsătorește cu Manuela Monroe[1], fosta soție a lui...[2]. M-a întrebat ce cred. L-am felicitat, ce puteam să-i spun?

La plimbare cu Ileana și cu Johnny. Am căzut de acord că trebuie să facem tot posibilul ca noua căsnicie să meargă. Viorel, care tocmai s-a întors de la Paris, îmi spune că spiritele, care erau foarte agitate până acum din cauza articolului meu din *La Nation Roumaine*, s-au liniștit complet.

I-am avut la masă pe Răutu, Vasiliu-Cluj, Horațiu și i-am văzut și individual. Ei se temeau ca Viorel, prin mine, să nu pornească o „Forță a Treia", cu Rădescu și Vișoianu.

Marți, 27 noiembrie 1951

La gen. Lazăr. Vorbim mult despre „încheierea" luată de Rădescu, Gafencu, Caranfil și Fărcășanu atunci când au părăsit comitetul. Îmi

[1] Manuela Monroe (fostă Gheorghiu) a fost căsătorită cu avocatul și deputatul Raoul Gheorghiu de care a divorțat după ce amândoi au reușit să fugă din România. Viorel Tilea s-a căsătorit cu Manuela Monroe după mai bine de patru ani de la decesul primei soții, Eugenia. Împreună au avut doi copii, Anca și Ion.

[2] Scris ilizibil, probabil Gheorghiu.

spune că fiecare punct din acea încheiere conține fie un neadevăr de importanță secundară, fie o minciună sfruntată. Ca să-mi dovedească acest lucru, îmi citește încheierea și o critică punct cu punct. Pe la 6 seara sosesc Vișoianu și Gou Constantinescu. Generalul e un caraghios. Vișoianu îmi spune: „Îmi pare bine că ești aici, d-le Rațiu, pentru că aș vrea să te rog să-i trimiți d-lui Tilea un mesaj din partea mea. Spune-i, te rog, – uite, dl gen Lazăr e de față – că regele nu m-a chemat la Londra ca să-mi dau demisia, așa cum dl Tilea a spus prietenilor lui la Paris." Mi-am arătat surprinderea pentru că eu nu l-am auzit, nicicând, pe Viorel afirmând acest lucru. I-am lăsat curând după aceea ca să nu-i stânjenesc. La despărțire am aranjat să-l văd pe Vișoianu vineri după-masă la el la hotel.

Vineri, 30 noiembrie 1951

După-masă la hotel la Vișoianu. L-am întrebat destul de pe față dacă el este sau nu de acord să se facă unirea, aici în exil. M-a asigurat, în termeni foarte categorici, că el nu dorește nimic mai mult decât refacerea unității: „Noi am avut un comitet, de bine, de rău; de ce au plecat? Și apoi, au fost și proști pentru că, dacă au plecat, ei ar fi trebuit să se considere pe ei înșiși comitet național. Dacă ar fi făcut acest lucru, confuzia și dificultățile pe care le avem în momentul de față ar fi fost mult mai mari. N-au decât să se reîntoarcă. Dar nu o reîntoarcere formală, căci cu o astfel de reîntoarcere nu se va putea face nimic, ci o dorință reală de a colabora". Ne-am dus împreună la gară la Paddington, de unde el pleca la soții Deakin la Oxford. Mi-a spus că ar vrea să mă mai vadă. Ne-am înțeles să luăm cina împreună luni seara.

Sâmbătă, 1 decembrie 1951

Masa la RAC. Viorel tocmai s-a căsătorit cu Manuela Monroe. La masă Radu cu Betty, Johnny cu Ileana, Titinica Iliescu, lordul Henderson, Arthur Henderson, Elisabeth și cu mine. Interesant că lordul Will Henderson dădea guvernului actual o viață de

trei ani. Crede că politica externă a lui Eden va fi slabă. Sunt de acord. Cred și eu că Eden va merge spre o împăcare (modus vivendi) cu Rusia. Evident, noi vom fi cei sacrificați, dacă Eden reușește.

După-masă ne-am dus la bazarul părintelui Gâldău. Lume multă. Cucoanele mai tinere vindeau bilete de loterie. Lucruri de mână românești foarte frumoase de vânzare. Scoarțe, fețe de perină etc. În orice caz, expoziția de artă țărănească, deși minusculă, foarte reușită. Doar prof. Nandriș a stricat puțin cu o cuvântare lungă într-o englezească de o pronunție execrabilă. Radu mergea de la român la român, bâlbâindu-se: *I also am ze professor and I also speakă ze English wery vell* („Și eu sunt profesor și vorbesc foarte bine engleza" – *n. ed.*). Avea dreptate!

De acolo ne-am dus la Goki Watson, fosta von Becker, la ceai. Soțul ei e băiatul lordului Watson; e *stockbroker* și-i merge foarte bine. La plecare acasă la țară l-am luat cu noi și pe Randa[1], care e aici, în Anglia, să-și găsească colaboratori pentru lucrarea sa despre istoria lumii.

Duminică, 2 decembrie 1951

Randa e legionar. I-am explicat nevoia reorientării spre democrație a foștilor legionari. I-am vorbit despre mariajul care trebuie făcut între renașterea spirituală și curățenia sufletească pe care au manifestat-o mulți legionari și între metodele civilizate ale democrației. I-am arătat, fără echivoc, că metodele brutale utilizate de legionari sunt reproșabile, chiar dezgustătoare. Mi-a răspuns: „Dar chiar și englezii au aprobat și aprobă tiranicidul".

N-am intrat în detalii. Nu i-am arătat că ceea ce au făcut legionarii au fost destrăbălări primitive (au agățat cadavrele în cârlige la abator, ca să dau doar un exemplu) și nu numai tiranicid. Am

[1] Alexandru Randa (1906–1975), istoric, doctor în drept și filosofie. A fost reprezentantul la Berlin al Guvernului legionar de la Viena. S-a consacrat ca specialist în istoria universală predând la Universitatea din Salzburg și a fost membru al Academiei de Istorie a Spaniei și Doctor Honoris Causa al Universității din Madrid.

afirmat însă categoric că nici tiranicidul nu este justificat. În Anglia, i-am atras atenţia, că singurul tiran, fostul rege Carol al II-lea, a fost omorât de alt tiran şi dictator, Cromwell. Aici am rămas. Şansele de a avansa peste acest punct sunt foarte mici.

Ceea ce face el în momentul de faţă însă este foarte interesant. Lucrează din răsputeri să-şi creeze o reputaţie internaţională; a scris deja patru cărţi interesante şi vrea să publice teoriile lui despre originea şi rolul jucat de poporul român. Noi nu suntem numai urmaşii neîntrerupţi ai românilor în Dacia, dar domnitorii noştri au fost urmaşii de drept ai împăraţilor Bizanţului. De asemenea, originea şi rostul poporului nostru sunt mult mărite în importanţă în lumina teoriilor lui. El crede că poate să substanţieze toate afirmaţiile sale cu dovezi istorice irefutabile. Randa ar fi teoreticianul ideal al unui curent de redeşteptare şi afirmare naţională dacă ar putea să fie câştigat pentru idealul democratic.

Luni, 3 decembrie 1951

Astăzi am început lucrul la societatea Pall Mall Deposit and Forwarding Co. Ltd.[1], 10, St. Albans.

Cina cu Vişoianu la Wheeler's. Pentru prima oară s-a deschis puţin omul. Mi-a povestit în detaliu lovitura de stat de la 23 august. Cum au sărit zidul palatului într-o noapte, cu Maniu în frunte. Cum regele dăduse drumul tuturor servitorilor în seara aceea pentru că unii din ei erau plantaţi la palat ca spioni de oamenii lui Antonescu etc.

Partea cea mai interesantă însă se referă la perioada pe care a petrecut-o la Cairo împreună cu Ştirbey. Ambasadorul englez şi cel american i-au primit foarte bine. În principiu erau de acord să acorde condiţiile de armistiţiu cerute de ei. Rusul însă îi tot amâna fără explicaţie. În cele din urmă, disperaţi, s-au dus la ambasadorul englez din nou şi i-au cerut să se decidă într-un fel sau

[1] Ion Raţiu se va angaja ca funcţionar la compania Pall Mall Deposit and Forwarding până în 1957, când a decis să-şi înfiinţeze propria firmă.

altul. Englezul i-a băgat în mașina lui și s-au dus toți trei la ambasada rusă. Rusul i-a primit foarte politicos, dar când englezul i-a cerut să trimită o telegramă urgentă la Moscova în care să ceară directive, i-a răspuns:

— Dar dv. ce credeți, Excelență, că un ambasador sovietic poate să-și permită să trimită la Moscova o astfel de telegramă?

Între timp situația din țară se agrava tot mai mult. Frontul din Moldova fusese spart. Ziua pentru lovitura de stat fusese fixată pentru 25 august. La 23 august însă Antonescu cere audiență regelui. În decursul audienței anunță că va pleca pe front în Moldova. Suveranul atunci l-a întrebat:

— Care sunt șansele de a rezista?

— Niciuna.

— Nu crezi că ar trebui să facem un armistițiu?

— Ba da!

— De ce nu-l faci atunci?

— Eu voi lupta până la final.

Regele și-a dat seama de complicațiile care ar putea să survină dacă Antonescu pleacă pe front. S-a decis pe loc. A chemat garda înăuntru și l-a arestat.

Despre situația politică aici în exil, aceeași poveste. El e gata și e pentru unire. De ce au plecat din comitet? N-au decât să se reîntoarcă. Dar dacă se reîntorc, să o facă într-un spirit și cu dorința adevărată de a colabora. Eu i-am spus că sunt cu totul pentru unire. I-am repetat argumentul meu că noi nu trebuie să ne declarăm pentru unii sau pentru alții, pentru că în felul acesta doar săpăm prăpastia care-i desparte și mai mult, dacă un astfel de lucru mai e posibil. I-am spus însă că eu sunt gata să servesc comitetul, după cum sunt gata să servesc toate organizațiile românești care reprezintă demn țara. Tot atât de clar i-am spus că formula actuală a comitetului este nesatisfăcătoare. Am făcut-o doar pentru a nu-i lăsa impresia, după plăcuta seară pe care am avut-o împreună, că eu „mă dau cu ei". Atitudinea mea rămâne

aceeaşi: unirea este absolut necesară pentru a reprezenta ţara în mod satisfăcător.

Marţi, 4 decembrie 1951

Cocktail cu Frank Burnett. Vorbim mult despre planurile mele. Eu îi spun în absolută confidenţă că intenţia mea este de a mă întoarce în ţară şi de a încerca să organizez rezistenţă armată acolo. I-am spus că aş vrea să vină şi el cu mine. Mi-a răspuns imediat că ar fi cea mai vie dorinţă a lui. Am rămas înţeleşi să se pregătească, încetul cu încetul, învăţând limba română cât va putea de bine. La rândul meu, voi căuta să pregătesc terenul aici la Londra.

I-am pus în vedere că nu e vorba de aventură, ci de o necesitate absolută. Dacă un democrat nu va face organizarea rezistenţei, se va găsi un legionar şi ţara va cădea din nou în mâna extremiştilor. De asemenea, eu nu vreau să mă duc din dorinţa de a deveni o figură legendară, ci pentru că cred că în Munţii Apuseni şansele mele de reuşită sunt tot atât de bune ca ale oricărui alt român. Nu vreau însă să iau cu mine pe nimeni, decât pe el şi încă un român.

Luni, 10 decembrie 1951

Cocktail la Dinu Beza. Cârciog e de faţă. Vorbim ceva [despre] afaceri, apoi politică românească. Dezvolt teoria mea asupra nevoii de a avea o organizaţie bine pusă la punct, de orientare democratică. Dacă nu o facem noi, o vor face legionarii pentru că, în momentul de faţă, ei sunt singurii oameni bine organizaţi.

De asemenea, am dezvoltat ideea mea că nu trebuie să ne amestecăm în chestiunea reprezentării României aici printre străini. E rândul generaţiei mai bătrâne. Nouă ne va veni rândul mâine.

Cârciog este greu de plasat într-o categorie precisă. Îmi vorbeşte despre prietenia lui cu Veniamin, cu Mihai Antonescu, Niculescu-Buzeşti, Vişoianu etc. Îmi vorbeşte despre vizita pe care a făcut-o în timpul războiului împreună cu Antonescu la Mussolini.

Curioasă adunătură de prieteni! Totuși, vorbește ca un democrat convins. E de acord cu toate ideile mele de bază, vorbește de colaborare cu noi la *Tribuna* etc. Să fie o contrazicere de bază între aceste două manifestări ale lui în trecut și în prezent sau numai o inconsecvență superficială? În definitiv, omul se prea poate să fi fost democrat convins, chiar și atunci când era atașat comercial la Roma, în timpul războiului.

Duminică, 30 decembrie 1951

Ghiță Ionescu ne telefonează acasă la Downsland ca să ne spună că regele va veni la biserică de Anul Nou. Ar fi cazul să mergem și noi ca să fie prezentată și Elisabeth.

Luni, 31 decembrie 1951

De Revelion avem multă lume la noi acasă. Viorel cu Manuela, Johnny cu Ileana, Ioana, Douglas și Rosemary Law, soții Nichols și soții Campbell. Ne-am amuzat foarte bine până dimineața.

1952

Marți, 1 ianuarie 1952

Ajung la biserică. Gâldău, cu întregul consiliu parohial, și cu gen. Lazăr erau în fața bisericii. Spun „La mulți ani, tuturor!" și intru în biserică. Lume relativ multă, mulți englezi. Cinci minute mai târziu sosesc regele cu regina Ana și regina-mamă Elena. Serviciu scurt. Rugăciunea specială de Anul Nou a fost foarte frumoasă. După serviciu Nandriș și Gâldău urează MMLL[1] „La mulți ani!". Pe urmă Gâldău prezintă pe toată lumea. Eu m-am dus la sfârșit de tot.

Corul a fost surprinzător de bun. S-a cântat *Trăiască regele* de mai multe ori. La plecare multe zâmbete; regele foarte plăcut și simpatic. Atmosferă încărcată de afecțiune reală pentru tânăra pereche. Au plecat într-o mașinuță mică. Fotografii, strângeri de mâini, din nou *Trăiască regele* etc. Indiscutabil, o reușită.

Eu plec de la biserică împreună cu Coca Davis să luăm masa împreună. Îmi spune că generalul e bolnav, dar că-și revine. Îi spun că s-a făcut o mare greșeală să se afirme că există o asociație a românilor din Anglia, când toată lumea bine știe că așa ceva nu există. Faptul că asociația românilor din Anglia este dată pe lista asociațiilor care sprijină Liga [Românilor Liberi a] generalului [Rădescu], prestigiul acestei Ligi suferă serios. Ea, deși nu

[1] MMLL, prescurtare pentru Majestățile Lor. Forma prescurtată se poate folosi numai în scris.

prea are simpatie pentru Iliescu, e de părere că asociația trebuie să existe. „Foarte probabil, spune ea, comitetul anglo-român al refugiaților" s-a transformat în asociație românilor din Anglia. Am asigurat-o că Radu, care e membru în comitet, nu știe absolut nimic de o astfel de decizie.

Din nou Coca mi-a propus să intru la BBC. Au nevoie de noi oameni la secția românească. I-am spus că aș veni cu cea mai mare plăcere. Am doar două condiții. Să nu iau locul unui alt român, care ar putea să facă această slujbă și care nu are alt serviciu, și să fiu acceptat acolo, de către ceilalți colegi din secția românească, cu oarecare prietenie. Mi-a spus că va vorbi ea direct cu dra Berry și-mi va comunica. Va trebui, bineînțeles, să trec examenul de intrare.

Joi, 3 ianuarie 1952

Seara cu Radu, la League for European Freedom. A vorbit întâi Alex Bolton, fostul atașat militar la București între anii 1945 și 1947. Cunoștea materia bine, dar expunerea a lăsat de dorit. A făcut și unele greșeli, deși nimic important. În general, impresia a fost bună și extrem de favorabilă.

După un scurt interval a început *Brains Trust* (grup de sfătuitori ai președintelui american Roosevelt – *n. ed.*): prof. Nandriș, părintele Gâldău, Ghiță Ionescu și cu mine. Întrebări multe și bune. Eu am răspuns ceva în legătură cu persecuțiile uniților și cu istoria bisericii unite române, despre tendințele de federalizare în estul Europei și despre șansele monarhiei. În legătură cu ultima chestiune merită să menționez că toți ceilalți trei mi-au deferit mie această chestiune! Eu am fost cu totul deschis. „Regele este foarte popular și din câte auzisem devine din ce în ce tot mai popular. Este iubit pentru modestia și seriozitatea de care dă dovadă continuă. Chestiunea însă este mult mai mare. Ea depinde de marile puteri. Care va fi hotărârea lor rămâne de văzut. În măsura în care decizia va depinde de noi, eu sunt convins că poporul român va dori întoarcerea regelui Mihai."

După întrunire, un oarecare maior Keath Kirk și un domn de la War Office mi-au vorbit îndelung. Cel de la War Office voia să

ştie unde sunt câmpurile de muncă forţată. I-am vorbit de Canalul Dunăre – Marea Neagră. Îmi va comunica în curând.

Bolton, cu care am stat de vorbă la sfârşit, îmi spune că este la Foreign Office, pentru moment neutilizat pentru că cehii l-au dat drept spion nu demult.

Gou Constantinescu a fost şi el prezent. Mi-a făcut din nou declaraţii de „simpatie". N-am răspuns nimic: nici nu l-am încurajat şi nici nu l-am descurajat. Ce vrea omul ăsta, habar n-am.

Mateescu a fost şi el prezent. A venit la mine şi mi-a vorbit îndelung despre afacerile mari pe care le face. I-am dorit tot succesul.[1]

Radu a fost foarte amuzat când a adresat, voit, o întrebare către *The Trusted Brains*, în loc de *Brains Trust*. Am luat ideea, de la el, când am răspuns mai târziu şi am obţinut ilaritate.

Duminică, 6 ianuarie 1952

Mia Prodan e la noi. Fetiţa ei e foarte fericită. Seara o ducem pe Mia înapoi la sanatoriu, pe urmă mergem împreună la Londra. Elisabeth pleacă mai departe, la St. Helens, să spună părinţilor

[1] Decebal Mateescu nu a făcut niciodată „afaceri mari", dimpotrivă. Şi înainte, şi după ce a fost recrutat de Securitate ca informator, abia a reuşit să-şi ducă existenţa. În 1950, Home Office i-a refuzat cererea de obţinere a cetăţeniei britanice, iar în 1956, încercând să se angajeze muncitor pe o plantaţie, Canada i-a refuzat viza de imigrare. În septembrie 1958 a încercat în mai multe rânduri să se retragă din activitatea de agent, spunându-i ofiţerului că el nu prea poate ajuta Securitatea pentru că „nici nu e bun pentru munca asta", tentative care n-au avut succes. În final, realizând că nu există pentru el nicio perspectivă în Anglia, Mateescu a solicitat repatrierea, iar Securitatea a aprobat-o, după ce a ajuns la concluzia că nu mai poate fi folosit din punct de vedere informativ. În vara lui 1962 a fost adus în ţară într-o manieră conspirată pentru a fi folosit în campania de propagandă dusă prin intermediul ziarului *Glasul Patriei*. În România a primit o pensie de 634 de lei şi o garsonieră în Bulevardul Lacul Tei. În seara zilei de 2 decembrie 1962 s-a sinucis pentru motivul că „nu poate trăi cu 600 de lei lunar". Cu câteva zile înainte i-a scris o scrisoare maiorului Aurel Florea, şeful rezidenţei de la Londra, în care îi reproşa că a fost amăgit de regimul comunist (ACNSAS, fond SIE, dosar 105, vol. 1, f. 218 şi vol. 2, ff. 137, 143).

ei că ne despărțim. Ne-am dus la un film la întâmplare. Stewart Granger și Pier Angeli. Nu știu care e titlul, dar situația din film [este] foarte asemănătoare cu situația noastră. Bineînțeles, în film el se îndreaptă și ea se întoarce.

De fapt nu știu prea bine de ce ne despărțim. Psihologul lui Elisabeth, dr. Strelisker, timp de un an a făcut-o pe Elisabeth „să nu mă mai adore". Din moment ce nu mai există o dragoste normală, căsătoria nu mai are rost. Motivul principal este că eu îmi dau tot timpul sau, mai bine zis, pentru că sunt devotat trup și suflet politicii românești. Eu greșesc atunci când reușesc să câștig bani frumoși cu efort puțin și-mi devotez restul timpului activității mele politice, nu numai neproductive, dar chiar costisitoare. Eu ar trebui să abandonez politica exilaților și să mă apuc de o treabă oarecare și să „reușesc" în viață. E rușinos să fac politică de exilați.

Degeaba i-am explicat că între rostul meu, astăzi, când sunt așa de puțini care pot să susțină cauza românească este tocmai acela de a utiliza tot timpul de care dispun pentru a servi pe cei care au rămas acasă. E ușor să faci politică, atunci când ești la tine în țară și când ai recompense continue. În exil însă atunci când nu primești și nu poți spera măcar să primești ceva, atunci îți dovedești adevăratul patriotism. E datoria mea să activez. Dacă nu o fac, pot să mă consider un trădător al cauzei românești, chiar dacă aș reuși foarte frumos în orice activitate mi-aș alege și chiar dacă după întoarcerea în România m-aș apuca din nou de politică. Eu fac politică pentru că politica mi-e în sânge, pentru că simt nevoia imperioasă să mă amestec în treburile publice românești. Elisabeth, sub influența lui Strelisker, nu mai admite acest punct de vedere, deși înainte de a ne fi căsătorit noi am fost absolut de acord că acesta și numai acesta este adevăratul meu rost.

Au urmat discuții peste discuții, adeseori cu lacrimi. E însă imposibil să o schimb. Ea e hotărâtă să-mi ceară să abandonez complet viața politică. N-am putut să-i promit așa ceva. Mi-am luat o slujbă umilă la o agentură de transporturi, Pall Mall Deposit & Forwarding Co. Ltd. – unde sunt și acum –, dar am trebuit

să-i explic că am făcut-o pentru a-i dovedi dorința mea de a salva căsătoria noastră și voința mea de a-i arăta că o muncă de rutină, [de] stat pe scaun 8 ore pe zi cu două telefoane înaintea nasului, nu mă sperie. Rostul meu însă a trebuit să insist, nu este în timpul acelor opt ore, pierdute, ci în orele pe care pot să le dau cauzei românești după ce am părăsit biroul.

Din nefericire ea n-a putut să înțeleagă acest lucru. Mi-a spus că vrea să mă părăsească. I-am promis că nu-i voi opune greutate, dar am rugat-o cu toată insistența să nu o facă, dacă nu de dragul meu, de dragul copiilor. În ultimul moment i-am făcut propunerea să părăsim Downsland și să trăim exclusiv din banii pe care îi câștig eu. Mi-a răspuns că e prea târziu. Ea a promis deja lui Strelisker să mă părăsească. Este șansa ei de a se ține de decizia ei și astfel să devină și ea o ființă normală.

Toate astea s-au petrecut din ajunul Crăciunului până astăzi. Astăzi am căzut de acord și eu văzând că nu mai pot face nimic ca să o opresc. Am plâns amândoi, dar ne-am despărțit în gara Euston, pentru totdeauna. Eu o vreau înapoi, din tot sufletul, dar o vreau așa cum a fost înainte, o colaboratoare loială pentru atingerea scopurilor mele politice, pentru a-mi servi națiа din care fac parte. O soție care vede ceva rușinos într-o astfel de activitate, care pentru mine e un lucru sfânt, nu poate decât să mă împiedice în viață, chiar dacă ar fi imens de bogată. Inima mi se rupe când mă gândesc la Indrei și la Nicolae. Cu ajutorul lui Dumnezeu, voi ști însă să nu-i las să mă uite și să nu-i fac să se rușineze de originea lor românească.

Sâmbătă, 8 martie 1952

A sosit monseniorul Kirk. Mi-a trimis o telegramă să-l aștept fie la aeroport, fie la hotel. Când m-am dus la hotel, Lazăr era la Kirk. La plecare, Lazăr mi-a spus că-l ocolesc. Am rămas înțeleși să-i dau un telefon.

Kirk i-ar fi vorbit lui Lazăr foarte deschis. Când Lazăr a început să vorbească de legionari, Kirk, îmi spune, i-a răspuns foarte

hotărât și pe un ton ridicat că nu este vorba de legionari, ci de unitatea exilaților români.

Kirk e plin de știri interesante. Nicolae se prezintă peste tot în Spania ca adevăratul „rege". Spaniolii însă îl primesc pentru că ei își închipuie că Nicolae îl reprezintă pe Mihai. De aceea e necesar ca Mihai să clarifice situația. Cercurile socialiste spaniole nu l-ar primi, Doamne ferește, dacă ar ști că el nu respectă voința șefului familiei regale din care face parte. Cât despre români, ei sunt cam împărțiți. Adevărații patrioți sunt tot cei de dreapta. Uscătescu e bun, dar grozav de plin de el însuși. „Se vede deja prim-ministru al României." Clica din jurul „regelui" Nicolae, nu e prea mare.

Reorganizarea misiunilor catolice române a fost hotărâtă la adunarea preoților din decembrie. Kirk e „președinte", un titlu nou care a fost ales într-adins ca să nu sufere susceptibilitățile românești. Bârlea, vicepreședinte, va fi făcut monsenior și rector la Paris. Mircea va merge la Madrid să-l ajute pe Kirk. Încetul cu încetul, apoi Kirk se va retrage de acolo și se va ocupa numai de păstoritul tuturor misiunilor catolice. Mi-a spus că ar fi fericit dacă l-aș ajuta și eu. M-ar face nu secretar, ci „secretar general" dacă aș fi dispus să merg să stau cu el! La Londra, ei vor să înființeze o misiune și să-l trimită aici pe Capros. Misiunea ar fi înființată aici pentru a opri pierderile continue pe care le susținem ca urmare a activității lui Gâldău și a lipsei de orice organizații catolice române aici în Anglia și pentru a stabili principiul că acolo unde este regele României trebuie să existe și o biserică catolică română.

Duminică, 9 martie 1952

N-am mai scris de mult. Am trecut prin încercări atât de grele încât n-am avut liniștea sufletească necesară. Lucrurile s-au mai potolit acum. Necazurile mele familiale, oricum se vor lămuri în cele din urmă, nu mă mai preocupă așa de mult. Îmi regăsesc un echilibru normal. În momentul de față sunt în tren spre Downsland, unde voi petrece ziua întreagă.

Ultimele două luni de zile am văzut evenimente politice româneşti destul de interesante. În ianuarie s-a ţinut la Londra Congresul Mişcării Europene de sub prezidenţia lui Beddington-Behrens. Urma să fac şi eu parte din delegaţia românească. În ultimul moment însă am fost sacrificat. Delegaţii noştri au fost după cum urmează: Gou Constantinescu, Ciurea, Gafencu, Hiott, Ghiţă Ionescu, Neagoe, Pleşa, Pop, Bot, Stoiciu, Veniamin şi Vişoianu. Iar la tineret, Radu Bunescu, Adriana [Georgescu] Cosmovici şi încă vreo 2-3 pe care nu mi-i mai amintesc.

Printre observatori a fost Viorel Tilea, care fusese înlăturat de pe lista oficială a delegaţilor la cererea expresă a lui Vişoianu şi C. Bianu, prof. Nandriş, eu etc. Eu însă n-am luat parte la absolut nicio şedinţă. Eram prea ocupat şi apoi prea necăjit pe chestii familiale. Vişoianu şi Veniamin au intervenit direct la biroul de conducere pentru a numi drept preşedinte al delegaţiei româneşti pe Vişoianu în locul lui Gafencu. Explicaţia dată a fost că aceasta este dorinţa explicită a regelui. Bianu a fost reprezentantul Internaţionalei Verzi[1].

Am văzut-o pe Adriana, care este plină de succesul cărţii ei, *La început a fost sfârşitul*. Prietenoasă, dar complet schimbată. Arată rău, foarte obosită şi prea plină de tensiune nervoasă.

Gafencu a fost la cină la Viorel. Gafencu spune că Vişoianu insistă să fie preşedinte peste tot. Nicio şansă de împăcare. În America însă comitetul n-are şanse să fie recunoscut. A cerut o audienţă la rege, dar n-a primit-o.

După cină a venit familia Bercu cu Bişof. Adriana şi cu mine am plecat la Ghiţă Ionescu. Acolo l-am văzut pe Nandriş şi pe profesorul Bot. Amândoi mi-au vorbit încontinuu. Profesorul Bot m-a

[1] Internaţionala Verde, organizaţie politică internaţională înfiinţată în 1947, la Washington. În cadrul ei au aderat partidele agrare, în special cele din Europa Centrală şi de Est, care aveau drept obiectiv dezbaterea în cadrul organizaţiilor internaţionale a situaţiei dramatice în care se aflau ţările din lagărul comunist.

prezentat lui Serdici[1] (un băiat tânăr, care-și dă atâta importanță încât e o adevărată caricatură) ca „nepotul primului și marelui nostru președinte". La ședința de închidere a vorbit și Randolph Churchill, care s-a referit la Gafencu, singurul exilat pomenit. Congresul s-a închis fără un rezultat pozitiv. Rezoluțiile obișnuite.

[La] câteva zile după congres am luat masa la Ghiță Ionescu. Din nou Ghiță a insistat că trebuie să mă decid pentru unii sau alții. I-am spus că nu e cazul de decizie. Eu sunt pentru partid; accept disciplina de partid, dar trebuie să-mi păstrez independența

[1] Gheorghe (George) Serdici (1920–1994), avocat, om politic țărănist și om de afaceri. A fugit din România în 1948 și s-a stabilit inițial în Suedia, iar mai târziu în Marea Britanie. A fost numit secretar general al PNȚ în exil, între 1982 și 1989, iar în 1990 a fost numit consilier de externe și membru în Delegația Permanentă a PNȚCD. A fost „luat în lucru" de Securitate în martie 1967, cu scopul de a fi luat în studiu și apoi recrutat. Astfel, în iunie 1967 a fost contactat de Securitate și a avut loc prima întâlnire între *Sărulescu* (numele conspirativ al lui Serdici) și ofițerul Adrian Afrim, care se afla în misiune la Londra sub acoperirea de diplomat. În 1972 Securitatea a considerat că „datorită atitudinii sale favorabile față de țara noastră, în perioada anilor 1968–1969 *Sărulescu* a constituit obiectivul preocupărilor noastre, reușindu-se obținerea unui număr însemnat de informații referitoare la activitatea unor căpetenii reacționare ale emigrației. În anul 1969 a fost întreruptă legătura cu *Sărulescu* ca urmare a situației informativ-operative din Anglia" (ACNSAS, fond SIE, dosar 6 768, vol. 1, f. 221). Brusc, în anul 1972, Securitatea și-a pierdut interesul pentru Serdici, considerându-l „o persoană retrasă", deci nefolositoare muncii operative, informație eronată din moment ce, dimpotrivă, el a continuat să fie o persoană vocală în exil până în 1989. Trebuie menționat însă că recrutarea lui Serdici nu a fost finalizată de Securitate, acesta fiind de fapt interesat să obțină acordul de ieșire din țară a mamei și sorei lui, ceea ce a realizat în 1967. De asemenea, Serdici a dorit și a reușit să dezvolte relații de afaceri cu regimul de la București. Nu în ultimul rând, între George Serdici și Ion Rațiu a existat o coordonare în ceea ce privește întâlnirile pe care cei doi le-au avut cu Afrim despre care Securitatea a aflat mai târziu. Serdici a fost inițial un apropiat al lui Ion Rațiu, acționând împreună cu acesta pentru materializarea unor planuri politice care vizau reorganizarea Comitetului Național Român și a PNȚ. La mijlocul anilor 1960, documentele Securității referitoare la exil menționau existența și activitatea „grupului Rațiu-Serdici". Mai târziu, Serdici a devenit unul dintre detractorii lui Rațiu.

de gândire. N-am intrat şi nu voi intra în organizaţia lui Rădescu, dar voi continua să militez pentru unire. Mi-a spus că „toată lumea" a fost consternată de declaraţiile pe care le-am făcut referitor la cuvântarea lui Vişoianu şi care au fost publicate în *Făclia*. L-am asigurat că au fost exagerate.

Am luat cina la Viorel de mai multe ori. Cei de la Paris sunt consternaţi că *Tribuna* nu apare. Viorel le-a spus că va apărea. Într-o seară a fost şi Titinica de faţă. I-am spus de necazurile mele, dar numai ceea ce îmi convenea să se ştie în afară, pentru că sunt sigur că ea va umple Parisul cu clevetirile ei obişnuite. Altfel a fost foarte prietenoasă, chiar caldă. Păcat că experienţa lungă mă forţează să nu o pot accepta în lumina în care mi s-a arătat.

În fine, acum o săptămână, sâmbătă 2 martie, am scris primul meu articol de când m-am despărţit de Elisabeth. Bede Winslow, care a insistat să-l scriu, e foarte mulţumit de el.

Miercuri, 2 iulie 1952

Leontin Constantinescu îmi telefonează la birou. Îl invit la masă la Wheeler's. El va sta la Londra încă şase zile. Apoi va pleca la Cambridge pentru 3 săptămâni înainte de a se întoarce la Paris. Îmi vorbeşte de Strasbourg şi de numirea lui Horaţiu. Se pare că studenţii l-au cerut pe el şi nu pe Horaţiu. Gafencu însă i-a spus că pentru el se rezervă un post de conferenţiar în franţuzeşte pentru toată universitatea nu numai pentru români cum o face Horaţiu.

Mi-a vorbit apoi de răspunderea naţională care, de bine, de rău, va cădea pe umerii noştri. Mi-a spus însă că pentru moment el insistă ca totul să fie păstrat strict confidenţial. Trebuie să ne strângem rândurile şi să ne gândim la împărţirea responsabilităţilor. Trebuie să ne alegem un conducător. Dar loialitatea noastră trebuie să fie dată principiilor şi nu individului, căci noi trebuie să trecem la o fază de maturitate politică. Trebuie să terminăm cu ideea şefului infailibil. Pe de altă parte, nu mai putem amâna strângerea rândurilor. „Toate iniţiativele luate trebuie continuate."

Am vorbit despre *Tribuna*. El crede că va trebui continuată. Am insistat ca el să dea articole. Mi-a vorbit frumos despre Brutus Coste. Mi-a spus că îl va vedea pe Lazăr și pe Tilea.

Am vorbit la telefon cu Chmelewski, editorul revistei *Eastern Quarterly*, și i-am spus că articolul despre Berlin e gata. Mi-a cerut să-i dau și o notă biografică a mea. Radu îmi telefonează din nou și îmi cere să-i aranjez să-l vadă pe Lazăr ca din întâmplare. Eu nu o voi face pentru că Radu, în această chestiune cel puțin, nu s-a comportat deschis. El nu mi-a spus, de exemplu, că el a cerut o audiență în scris și a trimis-o recomandat, la care n-a primit niciun răspuns.

Joi, 3 iulie 1952

La BBC mi s-a spus să vorbesc cu accent, deci va trebui să-mi antrenez puțin vocea. Dra Berry și cu Podea discutau noile orientări în România. Se pare – din informație de toată încrederea – că portretele lui Stalin au început să dispară! Care să fie explicația? Podea era de părerea că Rusia se pregătește de plecare și că ar vrea să lase români de baștină la conducere.

Am vorbit și cu Podea, când am rămas doar amândoi, despre manierismele mele la microfon. El îmi spune că pe el nu-l jenează deloc, dar se poate că fiind ardelean el nu observă accentul meu. M-a asigurat însă că nu trebuie să-mi fac griji pentru că toți la BBC au trecut prin același fel de critică. „Vocea, în mod inevitabil, devine un subiect de discuție publică. Nu poți să faci nimic pentru a împiedica acest lucru".

Sâmbătă, 5 iulie 1952

Primesc o scrisoare din partea ziarului catolic *La Rocca*, în care mi se cere să scriu un articol despre situația în România a bisericii catolice. Am acceptat.

Ghiță Ionescu îmi dă un telefon și mă invită să merg cu el și Valence în Irlanda cu mașina. Dacă pot, o voi face. Ne vom duce și la O'Hara.

Sunt de serviciu la BBC. Toată lumea e în fierbere pe chestia demiterii Anei Pauker[1]. Dra Berry a scris un bun comentariu avertizând românii să nu ia semnele vremii (înlăturarea portretelor lui Stalin, faptul că un român, Gheorghiu Dej, a devenit şeful statului etc.) drept o mişcare spre independenţă. Să nu-şi arate adevăratele lor sentimente naţionale pentru că vor plăti-o scump. Să mai aştepte!

La un pahar de bere cu dra Berry, Podea şi Galia discutăm „moralitate şi politică". Eu i-am aţâţat anume ca să văd vederile lor şi am arătat cu destule exemple că Anglia reuşeşte să ne convingă de fiecare dată când colaborează cu comunişti sau cu fascişti că aceşti oameni sunt buni democraţi. Berry, susţinută de Podea, a ripostat că este vorba doar de o colaborare temporară pentru a învinge un inamic comun. La un moment dat, ea a afirmat că în politică ai voie să neglijezi moralitatea, dacă scopul final este victoria ideilor democratice şi mai ales ideea de libertate. Podea a susţinut că se face o mare greşeală când se confundă politica şi moralitatea. Sunt două domenii care n-au nimic de-a face unul cu altul. În drum spre casă îi vorbesc lui Podea despre *Tribuna*. E de acord să colaboreze şi-mi promite un articol istoric până la sfârşitul lunii.

Luni, 7 iulie 1952

Masa cu Leontin Constantinescu. Îi dau să înţeleagă că s-ar putea obţine un post pentru el şi un altul pentru soţia lui la BBC. Îmi răspunde însă că nu poate accepta din cauza copiilor. Ei sunt tocmai la vârsta de şcoală; au început să înveţe în franţuzeşte, ar fi greu să-i mute imediat la engleză.

Mi-a vorbit despre Cristea, pe care-l cunoaşte de 20 de ani. Cristea, pe vremea când erau amândoi la Paris (1936), era legionar

[1] În mai 1952 grupul format din Ana Pauker, Vasile Luca şi Teohari Georgescu a fost epurat de la conducerea partidului, Gheorghiu-Dej acuzându-i de sabotarea politicilor de stat prin acţiuni de *fracţionism, împăciuitorism,* lipsa vigilenţei de clasă, deviere de dreapta şi deviere de stânga.

și căuta să-l convingă și pe el să intre în Gardă[1]. Eu l-am apărat pe Cristea și i-am arătat că oricare ar fi fost opiniile lui când era student, el a fost hotărât împotriva Gărzii, atunci când Garda era la putere (septembrie 1940 – ianuarie 1941). Mai bună dovadă de loialitate pentru principiile democratice este greu de dat.

Conversația, în mod inevitabil, s-a îndreptat spre domeniul în care el este interesat. El se gândește la datoria generației noastre pentru ziua de mâine. De astă dată ideile lui au fost mult mai precis exprimate. El vrea să facă un nucleu intim de oameni, unul de fiecare centru important, care să lucreze împreună. Până acum nu i-a vorbit decât lui Brutus Coste pentru America. Pentru Anglia s-a gândit la mine. M-a întrebat apoi de ceilalți oameni din Anglia. I-am vorbit foarte frumos despre Dinu, Barbu Călinescu, Podea, Cârciog. L-am pomenit apoi pe Gheorghe Pop, pe Bosniac și pe alții, nu însă ca oameni în care se poate avea încredere. Pe Radu Tilea l-am pomenit printre acei pe care se poate conta, deși el nu este un intelectual.

M-a întrebat de Barbu Niculescu. Am fost foarte evaziv, dar i-am spus că eu n-aș avea încredere în el, deși Barbu este un element bun, muncitor și bine pregătit. Voia să știe detalii. Am condus discuția în așa fel încât nu i-am dat nimic. De aici el mi-a indicat cele trei condiții, care după el sunt absolut necesare pentru ca cineva să fie acceptabil în acest cerc intim. În primul rând, integritate de caracter, lipsă de ambiție personală, spirit de echipă. Doi, proeminență în domeniul în care lucrează. Vom avea nevoie de tot felul de oameni, nu doar de intelectuali. Trei, dovezi concrete din viața lor că se interesează de problemele sociale românești.

Odată ce aceste trei condiții sunt îndeplinite, toți trebuie să cadă de acord să depună într-un fond comun la o bancă 5% din venitul lor lunar pentru activitatea comună de mâine. Eu sunt

[1] În fișele Securității, Liviu Cristea este menționat ca fost simpatizant legionar în adolescență deoarece „încă de pe timpul când era elev împreună cu alți colegi a scris și a difuzat un memoriu a lui Corneliu Zelea Codreanu" (ACNSAS, fond SIE, dosar 772, f. 52). Liviu Cristea s-a aflat la Paris între 1934–1937, perioadă în care a urmat studii juridice.

foarte sceptic că va putea realiza acest lucru. Ne vom întâlni din nou în curând să mai vorbim despre această chestiune.

L-a văzut pe Lazăr, cu care a discutat ultimul lui articol din *Tribuna*. Mi-a spus şi el că impresia lui despre Lazăr este cu totul diferită de aceea pe care şi-o făcuse din auzite.

Sâmbătă, 12 iulie 1952

Ziua de naştere a lui Indrei. I-am dat un tren electric pe care şi l-a ales singur. I-a făcut multă plăcere.

După-masă m-am dus cu Dulcie Sassoon la meciul de crichet dintre Eton şi Harrow. Lume multă şi elegantă. Harrow a câştigat pentru prima dată de la război încoace.

Duminică la BBC, de serviciu cu Cârciog. Vorbim mult împreună şi suntem de acord asupra colaborării la *Tribuna*.

Luni, 14 iulie 1952

Masa cu Leontin Constantinescu. Îmi povesteşte audienţa pe care a avut-o la rege. După părerea lui, Mihai e complet „condiţionat" de către Lazăr. Este vorba de psihologie, nu de politică. Regele, îmi spune Leontin, întrebuinţează până şi aceleaşi cuvinte ca şi Lazăr, este complet de partea comitetului. În convorbirea lor chiar s-a referit la „ceilalţi" şi la „noi", adică la comitet. La plecare, Lazăr l-a felicitat pe Constantinescu că a reuşit să spargă camarila.

Sâmbătă, 9 august 1952

Sfinţirea monumentului pentru Adina din cimitirul Hendon. Doar Gâldău şi cu mine dintre români. O gardă de onoare cu steaguri trimisă de RAF (aviaţia engleză). Ce tragedie să fii exilat. Luptele astea continue din sânul emigraţiei şi lupta pentru existenţă nu mai lasă loc unui gest de pietate şi respect pentru o bună româncă.

Duminică, 10 august 1952

Monseniorul Kirk îmi telefonează acasă. Sosit abia azi după-masă, pleacă mâine la New York şi de acolo la Detroit, la

congresul românilor catolici din America. Îmi spune că deși a cerut o audiență la rege, Lazăr i-a spus că i se va acorda „cu multă bucurie dacă ar sta câteva zile aici în Londra". Evident e imposibil pentru Kirk să facă acest lucru. Nu e de mirare că Kirk e cam jignit. Lazăr ăsta cam face multe prostii!

Kirk îmi spune despre congresul euharistic de la Barcelona că [a] fost un mare succes pentru români. Noi am fost singurii dintre exilați care am avut steagul nostru și nouă ni s-a cerut să conducem procesiunea întreagă. O mai mare cinste nici nu ni se putea acorda. Chiar arhiducele Franz-Iosif de Habsburg a venit la Kirk și l-a felicitat pentru frumoasa „propagandă" pe care o face pentru români.

La 10 mai, prințul Nicolae a pretins să i se dea locul de onoare în biserică, ca și cum ar fi rege. Kirk s-a opus și și-a atras supărarea lui Nicolae. Păcat că Lazăr nu-și dă seama că Kirk este gata să apere interesele regelui Mihai.

Mi-a vorbit apoi despre comitet. Se pare că americanii sunt dispuși să discute problema republicii românești de mâine. Deocamdată însă tot mai încearcă să obțină o înțelegere între toți românii. El îmi afirmă chiar că Vișoianu va fi sacrificat și că, foarte probabil, se va ajunge la o înțelegere cu Rădescu președinte și Cretzianu vicepreședinte. Cretzianu insistă să aibă această poziție pentru că Rădescu, fiind grav bolnav, nu va mai trăi mult și atunci el va deveni președinte în mod automat.

I-am atras atenția lui Kirk că nu se va ajunge la o înțelegere atâta timp cât cei „bătrâni" vor juca rolul principal. Abia când va veni rândul generației noastre se va ajunge la o împăcare a exilului întreg și bătrânii vor accepta să servească sub cei tineri.

Luni, 11 august 1952

La BBC, dna Elman e de acord să mă ajute cu scoaterea *Tribunei*. De asemenea, vorbesc cu Podea. El voia să știe dacă sunt pentru sau contra unei reprezentanțe a românilor în exil pe bază de vot popular a exilaților. I-am spus răspicat că vederile mele sunt

puse pe hârtie într-un memoriu pe care l-am prezentat lui Lazăr anul trecut. Eu recunosc importanța partidelor și ca național țărănist accept disciplina de partid. Cred însă că se greșește când se ignoră în mod vădit emigrația. El are idei bune în ce privește *Tribuna*. Este însă foarte disident. Nu se poate hotărî să intre și să colaboreze din plin.

Marți, 12 august 1952

Radu e la noi la Tite St. E ziua lui de naștere. Destup o sticlă de șampanie. Îmi spune că Barbu Niculescu e aici în Anglia și că împrăștie informații despre mine și despre greutățile mele familiale. Îi spune lui Radu că informația o are de la Titinica, ea foarte probabil de la Manuela, aceasta foarte probabil de la... și așa mai departe. De fapt este la mijloc un miez de adevăr. Acest miez de adevăr a pornit fie de la Radu, fie de la Viorel. N-am discutat cu nimeni altul.

Miercuri, 13 august 1952

Radu și Cârciog la masă. Radu e din nou furios pe Viorel. Îmi spune că nu poate să-și dea seama exact de Manuela. Seara, Leontin Constantinescu vine să mă ia de la birou. Îmi povestește despre congresul avocaților liberi de la Berlin. E foarte mulțumit. Se pare că a jucat un rol foarte important. S-a constituit un comitet internațional din care va face și el parte. Vrea să știe dacă sunt dispus să iau și eu parte la activitatea românilor în cadrul acestei organizații. I-am răspuns afirmativ.

Am vorbit apoi despre Kirk și despre impresiile lui. Leontin, dacă nu reușește să obțină un post în învățământul universitar, va veni la BBC. Eu i-am promis să fac tot ce-mi stă în puteri să i se dea drept de lucru în Anglia și să fie angajat de BBC. M-a felicitat pentru scrisoarea publicată de *Manchester Guardian*.

Luni, 15 septembrie 1952

Plec cu avionul spre Atena. Elisabeth e cu mine la aeroport.

Marți, 16 septembrie 1952

Sosesc la Atena. Stau la Grande Hotel. Deleanu, prietenul lui Cârciog, mă așteaptă. E un om de 48 de ani, dar arată de maximum 40. Vorbim de toate. El este pentru Rădescu.

Miercuri, 17 septembrie 1952

Deleanu mi-l aduce pe tânărul Sava, 28 ani, vorbește bine englezește, bun român, preocupat de problemele naționale și mai ales ale exilului. El lucrase la americani până când, de curând, a fost forțat să-și dea demisia din cauza unor nereguli în departamentul său, deși el nu fusese implicat.

Joi, 18 septembrie 1952

Sara mă duce la Pireu să-i vizitez pe refugiații greci din România. Aceștia trăiesc în două mari foste hoteluri. Camerele, coridoarele și holurile sunt împărțite în mici cubicule, cam de 3x2 m, în care fiecare om are un pat de lemn și ce alt „mobilier" și-a putut găsi. Un tânăr grec cu care am vorbit și care vorbește mai bine românește decât grecește îmi spune că majoritatea celor refugiați sunt mulțumiți de ce le poate da țara lor (Grecia) care e săracă și că au de gând să rămână greci, fie că se vor stabili în Grecia, fie că vor emigra aiurea. Acest punct de vedere a fost imediat contrazis de tânărul grec Vasiliu care pretinde că atât pentru el, cât și pentru majoritatea grecilor refugiați România rămâne adevărata patrie.

Am luat masa cu Vasiliu și Sava. Vasiliu mi-a dat o serie de detalii despre situația de la Canalul Dunăre – Marea Neagră, unde lucrase timp de doi ani. Am însemnat totul cu grijă și voi căuta să public informațiile de la el în presa engleză și să le dau la BBC.[1] Vasiliu are și alte informații interesante, dar când i-am

[1] Cei doi greci plecați din România, despre care Ion Rațiu spunea că au fost funcționari în aparatul administrativ al șantierului Canalul Dunăre – Marea Neagră, i-au oferit acestuia detalii despre exterminarea deținuților politici forțați să muncească pe șantier, Rațiu dezvăluind în

pomenit că voi căuta să-i trimit tot ceea ce pot realiza de pe urma informațiilor pe care mi le-a dat n-a mai vrut să-mi spună nimic. Dacă-l plătesc îmi va da și restul!

Luni, 22 septembrie 1952

Îl vizitez pe Radu Arion. Mă primește la el acasă cu dulceață, țigări etc. Stăm de vorbă jumătate de oră. Mi-a vorbit de impresia bună pe care o fac comentariile lui Ghiță Ionescu. De ce nu facem și alții alte comentarii, în același gen? Este refrenul pe care l-am auzit peste tot în Grecia.

Arion a ținut să-mi amintească că el este reprezentantul comitetului. Tragedie că nu suntem înțeleși cu toții și mai disciplinați. Voia să știe părerea mea asupra situației generale. I-am dat același răspuns pe care l-am dat tuturor: exilul e lung și la sfârșitul lui cei din țară, nu noi, vor avea ultimul cuvânt. Păcat de frământările infructuoase prin care trecem. Ele vor deveni o amintire neplăcută în ziua scrisă a eliberării. Cei ce simțim românește, fie că ne-am creat o situație în exil, fie că nu ne vom întoarce acasă. Atunci va fi momentul să ne dovedim utilitatea noastră în serviciul poporului român.

Cina cu Deleanu. Mi-a povestit viața lui cu o serie de detalii, unele nefavorabile lui însuși. Cred că a fost sincer. Omul îmi place, deși, evident, a fost uns cu toate unsorile.

Joi, 25 septembrie 1952

La BBC. După cină stau de vorbă cu Podea și Coca Davies până la 1.30 noaptea. Vorbim, între altele, de impresiile mele din

---

Occident ororile aflate: „Din aceste relatări am reușit să realizez zece emisiuni ample la BBC în limba română, între 30 octombrie și 6 decembrie 1952, și un articol de sinteză cu răsunet în marele cotidian londonez *Times*" (Ion Rațiu, *Cine mă cunoaște...*, p. 39). De asemenea, Rațiu va publica un articol în presa românească din exil cu titlul *Le Canal Danube – Mer Noire* (în ziarul *La Nation Roumaine*, 15 februarie 1953) în care va prezenta informații despre organizarea șantierului și sistemul de pază al deținuților.

Grecia şi mai ales subliniez impresia celor sosiţi din ţară că ar fi mult mai bine să semnăm comentariile noastre. Podea mi-a spus că această chestiune s-a mai discutat de multe ori. Şi el crede că din punct de vedere psihologic este bine să se dea o imagine care poate fi legată de un nume. Astfel se creează personalităţile de radio. El însă nu poate să schimbe acum, după atâţia ani, dar noi cei care am venit acum mai recent ar trebui să o facem.

Vorbim despre problemele din exil. Podea este pe linia comitetului sau mai degrabă a Partidului Naţional Ţărănesc. Vorbim despre Lazăr, rege, ceilalţi conducători din exil. Opiniile noastre nu sunt identice. Îl respect însă foarte mult şi îmi place şi mai mult. Am subliniat doar că unitatea este de dorit în primul rând pentru a se putea obţine o eficacitate mai mare în ce priveşte activitatea din exil. Dacă am avea directive de urmat, dacă ar exista un plan care să traseze liniile mari de urmat, sforţările noastre individuale ar da un randament mult mai ridicat. Care poate să fie activitatea noastră aici în exil, dacă nu ceva în felul acesta.

1953

Miercuri, 29 aprilie 1953

Cornel Bianu mi-a arătat aceeaşi prietenie şi consideraţie ca şi anul trecut. Mi-a sugerat să produc o broşură despre Canal (Dunăre – Marea Neagră). I-am spus că înţeleg să accept din plin disciplina de partid. Mi-a vorbit apoi despre conferinţele mele de la radio şi mi-a spus că ar fi bine să mă specializez în chestiunile economice româneşti căci „nu avem pe nimeni care să cunoască bine situaţia". I-am promis că o voi face-o.

Răutu şi Bunescu s-au integrat din nou în partid. Primul însă nu arată nicio consecvenţă. Se pare că ar fi semnat o înţelegere cu liberalii fără să se fi consultat mai înainte cu ceilalţi conducători ai partidului. Confruntat de aceştia ar fi răspuns „Păi, mi-am pus doar iniţialele". Ne vom mai vedea.

Luni, 11 mai 1953

Cu Betty la Casa Comunelor în loja particulară a *Sergeant at Arms*. După *Question Time* („timpul alocat întrebărilor" – *n. ed.*), în care au excelat Ernest Davis, Sir William Wakefield şi Shinwell, Churchill a deschis dezbaterea situaţiei externe. Cuvântarea lui a fost excepţională; una din cele mai măreţe performanţe – din punct de vedere tehnic – a întregii sale cariere. Felul modest în care prezintă opiniile sale Preşedintelui Camerei (*Mr. Speaker*) este de-a dreptul impresionant.

Reţin un mic incident caracteristic. La un moment dat, referindu-se la relaţiile dintre Israel şi Iordania, nu şi-a adus aminte de numele fostului rege al Iordaniei. S-a întors spre Sir Maxwell Fife, care şedea lângă el:

— Cum îl cheamă?

— Pe cine?, a răspuns M[axwell] F[ife].

— Cel din Iordania..., a ripostat impacientat Churchill.

— Abdullah?

Churchill s-a îndreptat din nou spre Preşedinte şi a relatat cum el a sfătuit atât pe Abdullah, cât şi pe Weizmann să găsească o soluţie a conflictului lor.

Ei bine, cred că orice conferenţiar, oricât de experimentat ar fi el, ar fi afectat de un *lapsus memoriae* atât de penibil. Churchill însă n-a arătat absolut niciun semn şi şi-a continuat cuvântarea ca şi cum nimic neobişnuit nu s-ar fi întâmplat. De asemenea, adunarea deputaţilor a acceptat acest incident în completă şi respectuoasă tăcere.

Dacă din punct de vedere tehnic, cuvântarea lui Churchill a fost un nou triumf pentru bătrânul om de stat, din punct de vedere al noii orientări britanice ea merită să fie criticată foarte aspru. Pentru noi, ţările subjugate, ea reprezintă un pas înapoi. Eu nu cred că americanii vor accepta punctul lui de vedere. Totuşi, faptul că a vorbit în acest sens prezintă un pericol că o pace cu Rusia să fie acceptată la preţul sacrificării Europei Răsăritene.

Marţi, 19 mai 1953

Vorbesc la telefon cu Cornel Bianu. Îi comunic că am fost invitat, cu un alt român, să iau parte la discuţia organizată de Sword of the Spirit[1] asupra problemei refugiaţilor în Europa. Îl întreb

[1] Sword of the Spirit („Sabia spiritului"), organizaţie catolică fondată în 1940 de cardinalul Arthur Hinsley. Scopul acesteia era de a utiliza învăţăturile creştinismului ca o soluţie pentru combaterea ideologiilor totalitare şi extremismului în general.

dacă vrea să vină cu mine. Îmi răspunde că da. Apoi: „S-a dus bătrânul (se referea la gen. Rădescu care a murit acum trei zile, la New York). Mult rău a făcut". Am răspuns doar „Da, s-a dus. Dumnezeu să-l ierte".

Duminică, 31 mai 1953

Cina la Speranza, cu Jackie Rolo. Regele Mihai şi Ana şi ei acolo.

Marţi, 2 iunie 1953

Încoronarea Reginei Elisabeta. Contele (Earl) Onslow la noi acasă, dis-de-dimineaţă, aşteptând să-i vie rândul. La orele 9.00 o maşină de la palat a venit să-l ia. Stătuse la noi aproape două ore. Nicki, cu care s-a jucat şi căruia i-a arătat medaliile şi casca cu pene, mă tot întreba în timpul procesiunii care e „soldatul" care a stat la noi. Arthur Onslow era călare, al doilea după caleaşca Reginei.

Seara m-am dus împreună cu Elisabeth în faţa palatului şi să privim jocul de artificii de lângă parlament.

Vineri, 5 iunie 1953

La White Eagle Club întrunirea jurnaliştilor liberi. Eu dau sprijinul meu cuvântării lui Ghiţă Ionescu. Sunt ales apoi să redactez rezoluţia împotriva desfiinţării fondului de ajutorare a intelectualilor exilaţi şi de menţinere a culturii est-europene.

Joi, 18 iunie 1953

Masa cu Hainworth[1], care pleacă Duminica viitoare la Bucureşti (prim secretar la Legaţia Britanică de acolo). Am fost de acord în ce priveşte însemnătatea ultimelor măsuri care au avut loc recent în diplomaţia sovietică. Schimbări de ordin tactic

[1] Henry C. Hainworth (1914–2005), diplomat britanic. Mai târziu a fost numit ambasador în Indonezia.

fără a schimba obiectivele strategice. A luat cu el o scrisoare de a mea pentru tata și mi-a promis noutăți pe curând.

După-masa la Robin Spicer. Stau acolo peste noapte. Fratele ei, Tinu, e foarte interesant. Tatăl ei e căsătorit cu o oarecare șefă a serviciului de televiziune BBC.

Luni, 22 iunie 1953

Masa la Manya Harari[1]. Michael Harari, fiul ei abia întors din Israel, și un tânăr Walter și ei de față. Mania vorbește mult despre Arthur Koestler și comunism. Mi-a cerut din nou manuscrisul meu ca să-l citească din nou. De astă dată sunt plin de speranță. Walter ar voi să intre la BBC, secția franceză. I-am dat toate informațiile pe care puteam să i le dau.

Marți, 23 iunie 1953

Masa cu Ghiță Ionescu la Casa Pépé. Îmi confirmă că Vișoianu n-a putut să facă nimic, așa că s-a întors la Washington fără ca să mai treacă prin Paris. Ghiță îmi spune că Vișoianu ar fi dispus să lărgească Comitetul Național. A întâlnit însă opoziție hotărâtă aici la Londra: adică ori de la Lazăr, ori de la Bianu. Alții nu sunt. El, Ghiță, e de părerea că în curând se va ajunge la situația în care americanii vor avea nevoie de o echipă de lucru. Atunci ar fi bine că oamenii „care și-au câștigat galoanele în exil" să o formeze. Bătrânii au arătat că ei nu se pot înțelege.

I-am spus că sunt de acord și că ar fi loc să se facă un început la Radio Free Europe pentru România. Dacă ne-ar numi pe el și pe mine ca să fim conducători efectivi, Vișoianu nu s-ar mai putea teme că vom face vreo „porcărie" împotriva lui. Eu, la rândul meu, cred că aș putea convinge pe ceilalți să aibă încredere în

[1] Manya Harari (1905–1969), traducător de literatură rusă și editor. În 1946, împreună cu Marjorie Villiers, a înființat la Londra editura Harvill Press. Cunoscută pentru traducerea romanului scris de Boris Pasternak, *Doctor Jivago*.

noi. I-am atras atenţia însă că n-are nici rost să încercăm să facem ceva fără asentimentul bătrânilor; creăm în felul acesta doar noi confuzii. L-am întrebat apoi de ce l-au „mazilit" pe Gâldău de la BBC. Mi-a răspuns că Gâldău a anunţat la radio că a fost invitat să ia parte la celebrarea încoronării în biserică (Westminister Abbey). Cum s-a descoperit că aceasta nu corespundea adevărului l-au dat afară pur şi simplu.

Cina cu John şi... May[1] de la Foreign Office. Erau invitaţii noştri la Hatchett's. Am stat până după miezul nopţii şi ne-am amuzat foarte bine. Am vorbit puţin şi despre situaţia internaţională şi despre România. A acceptat că Lazăr e un rău sfătuitor al Coroanei române.

Miercuri, 24 iunie 1953

M-am mutat la 86, Addison Road, W14, şi începem astfel, din nou, viaţa noastră conjugală normală.

Joi, 2 iulie 1953

Masa cu Mioara Babeş, N. Pătăceanu. Nu reuşesc să elimin un sentiment neplăcut de jenă ori de câte ori sunt cu oamenii aceştia. Cina cu Dora Jane Hamblin care lucrează la *Life*.

Luni, 6 iulie 1953

Cu Elisabeth la Anstice Goodman (Victor Goodman este secretarul Camerei Lorzilor)[2]. Am cunoscut-o acolo pe Principesa

[1] Numele soţiei lui John May scris ilizibil. John O. May (1913–2002), diplomat britanic. A îndeplinit mai multe mandate de consul general în Italia, Olanda şi Suedia. Bun cunoscător al realităţilor politice din România anilor 1950.

[2] Anstice Goodman (1911–2001), a doua soţie a lordului Victor Goodman cu care s-a căsătorit în 1948. Lady Goodman (fostă Anstice Crawley) a lucrat imediat după război pentru United Nations Relief and Rehabilitation Administration (UNRRA), poziţie din care, împotriva politicilor oficiale de la acea dată, a facilitat obţinerea de permise şi vize în Occident pentru sute de refugiaţi politici din Uniunea Sovietică sau din celelalte ţări satelit ale

Windischgrätz și am vorbit mult despre Habsburgi și despre Transilvania. Cunoștea problemele. Tata ar fi fost foarte interesat. Am stat mult de vorbă și cu deputatul conservator Thorp. Se bâlbâie. Cum ajung oamenii ăștia deputați? Altfel, plăcut și inteligent.

Marți, 28 iulie 1953

La teatru cu Elisabeth, Dick Woodwark și soția lui Topsy. *The private Life of Helen of Troy* („Viața intimă a Elenei din Troia" – *n. ed.*), cu Diana Winyard și MacRae. După piesă toți patru mergem la Hatchett's și stăm până la 1 noaptea. Atmosferă foarte plăcută. Dick e un băiat excelent. Lucrează la Foreign Office, într-un serviciu secret de informații.

Joi, 6 august 1953

Masa cu pictorița Edna Tymstra. Abia întoarsă din Elveția unde a stat în casa părintelui Cantacuzino, se duce în Italia la Roma. Ne-am înțeles ca îndată ce va avea material suficient să aranjăm o expoziție a ei de tablouri și sculptură. Mi-a arătat o mască de teracotă extrem de interesantă. Toată suprafața ei, cu excepția ochilor, este acoperită cu niște motive de inspirație hieroglifă egipteană, dar cu toate acestea originale.

Marți, 18 august 1953

Masa cu Michael Harari la Ley Ou, restaurant chinez din Soho. Îmi povestește despre experiențele lui în Israel. Acolo a făcut parte dintr-un așezământ agricol caracteristic și a muncit la kibuț. Interesant de remarcat că acest așezământ este format din evrei de origine din România. Chiar s-a îndrăgostit de una dintre fetele de acolo de origine din București. Orientarea lor politică era [de]

Moscovei. A fost alături de soțul ei, Sir Victor Martin Reeves Goodman (1899–1967), politician britanic, membru al parlamentului, care se îmbolnăvise după Primul Război Mondial. Anstice și Victor Goodman au fost prieteni cu Ion și Elisabeth Rațiu, soții Goodman fiind adesea menționați în jurnalul lui Ion Rațiu.

extrema stângă. Toate acțiunile Rusiei erau aplaudate și când a venit noul val de refugiați din România, prin 1951, care povesteau orori și descriau persecuția suferită, pur și simplu nu erau crezuți.

I-am vorbit despre necesitatea înțelegerii comunismului nu dintr-un punct de vedere ex-comunist, ci dintr-unul democrat. I-am afirmat că aceasta a fost metoda pe care am întrebuințat-o atunci când mi-am scris cartea despre comunism. Cred că a fost impresionat.

Vineri, 21 august/Sâmbătă, 23 august 1953

Weekendul la Hooe, cu familia. Duminică după-masă Ghiță Ionescu și cu soția sa Valence au venit la ceai împreună cu o conferențiară de botanică de la Oxford care stă cu ei. Am vorbit cu Ghiță despre Free Europe. El crede că nu se va face nimic. Consideră că propunerea americană de a instala postul de radio la Constantinopol a fost respinsă de turci și că există din nou o neînțelegere gravă între românii din München (Gregorian) și cei din New York. Când l-am întrebat dacă e dispus să facă o propunere celor pe care îi voi vedea la München în numele nostru al amândurora, el s-a cam sfiit. Nu e momentul. Nu e momentul pentru că tot nu se va face nimic. „N-are niciun rost să facem o propunere în aer, când americanii, ei înșiși, nu intenționează să facă nimic".

De Bianu îmi spune că suferă cu inima. Se teme chiar că într-o bună zi vom avea „o știre scurtă". Cornel Bianu e deprimat și dezamăgit. „Curios că oamenii aceștia nu înțeleg rostul politicii deși au fost în politică o viață întreagă. Dacă lucrurile merg prost nu trebuie să te anchilozezi pe o poziție și să spui că ești dezamăgit, ci să le îndrepți căci de aceea ești politician."

Situația internațională el o vede mult mai optimist decât mine. Crede că se va putea obține eliberarea răsăritului Europei, nu prin presiune, ci pentru că, pur și simplu, rușii (Malenkov) vor să se retragă. Concesiile rusești însă trebuie să vină „de la ei" pentru că dacă sunt presați, atunci Malenkov va trebui să spună nu.

Eu cred că el a greșit. Cred că direcția efortului rusesc este distrugerea organizației EDC[1] și neutralizarea Germaniei Unite. Vor face concesii peste tot, vor căuta să ajungă la o înțelegere generală cu Apusul, în special cu Statele Unite [ale Americii] *tocmai* pentru ca să poată consolida comunismul în țările din Europa Răsăriteană. De aceea armistițiul din Coreea, neintervenția în Persia, oferta asupra Germaniei, reînceperea discuțiilor în Austria etc. Ar fi bine ca să aibă dreptate, dar cred că se înșeală.

Am vorbit apoi despre biserica ortodoxă din Londra. De ce nu iau parte? Pentru că toți oamenii cumsecade au încercat să se debaraseze de Gâldău. Acum Cârciog se găsește în treabă. El e prostuț. Atâta timp cât se ocupa de afacerile lui era bine, dar iată că acum vrea să facă politică și se umflă în pene. Cristea e de aceeași părere.

Miercuri, 26 august 1953

Îl văd pe Cornel Bianu la Piccadilly Hotel. Pare, într-adevăr, bolnav. Îi vorbesc despre planurile mele de a merge la Free Europe la München. Îmi răspunde cu o lungă tiradă împotriva organizației Free Europe, care tratează comitetul într-un mod rușinos. „În plus nu au niciun sens al responsabilității. Nu de mult, la una dintre emisiunile lor politice în loc să reafirme dreptul românilor la Basarabia, Bucovina și Herța s-au apucat să spună că granițele cu Ungaria nu sunt definitiv trasate, dar că în viitor granițele nu vor mai juca un rol însemnat. D-apoi asta-i politică românească?"

Am vorbit apoi despre Internaționala Verde. La Paris, reprezentantul sediului central, care este la Washington, este prof.

[1] European Defence Community (Comunitatea Europeană pentru Apărare, EDC), organizație militară europeană care pleda pentru înființarea unei armate ce provenea din țările fondatoare ale Comunității Europene a Oțelului și Cărbunelui (precursoarea Uniunii Europene) și sub coordonarea NATO, crearea unui minister al apărării european și integrarea trupelor germane în noua armată europeană. Tratatul EDC a fost semnat la 27 mai 1952 la Paris, dar nu a fost ratificat de Adunarea Națională franceză și nu s-a aplicat niciodată.

Kott, fost ministru polonez. Aici, la Londra, până acum au fost un ungur şi un polonez. Acum consiliul de 15 de la Washington, printr-o majoritate de un vot, a decis să numească pe un român. N-aş vrea eu să accept postul?

Am întrebat, bineînţeles, care sunt obligaţiile care îmi incumbă şi am subliniat faptul că mi-ar plăcea să fac treaba aceasta pentru a mă afirma în mod neechivoc ca naţional ţărănist, dar că n-aş vrea în niciun caz să iau locul altuia care ar avea nevoie de salariul de 200 $ pe lună care merge cu postul. L-am întrebat apoi de ce nu ia Ghiţă Ionescu acest post. Se pare că el are deja prea mult de lucru. Va scrie chiar astăzi lui Aug. Popa şi-mi va da de ştire îndată ce va avea răspunsul lui.

În fine, i-am pomenit de invitaţia pe care am primit-o din partea lui Emilian[1] de a scrie pentru *Stindardul*[2]. Mi-a spus că totdeauna trebuie să-mi amintesc că nu pot face tot ce vreau. Trebuie să am grijă mai ales să nu mă angajez cu oameni dubioşi. „Fii precaut. Poţi să scrii, dar fii precaut."

---

[1] Ion Valeriu Emilian (1906–1985), avocat, a fost membru al Ligii Apărării Naţionale Creştine, formaţiune de dreapta condusă de profesorul A.C. Cuza. A participat ca voluntar la luptele de pe Frontul de Est, fiind decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul". După 23 august 1944, pe atunci căpitan în armata română, a dezertat şi s-a retras împreună cu trupele germane stabilindu-se în final la München. A fondat şi a editat publicaţia lunară *Stindardul*.

[2] *Stindardul*, publicaţie lunară fondată şi editată de Ion Emilian. Ziarul a apărut în Republica Federală Germană între 1953 şi 1985 şi a avut o conduită editorială profund anticomunistă. După moartea lui Emilian, *Stindardul* a fost preluat de Ion Pantazi, colaborator al lui Emilian, care l-a rebotezat *Stindardul Românilor* pentru a evita problemele juridice. Sub coordonarea lui Pantazi, recrutat de Securitate ca informator în România în 1969 cu numele conspirative *Iancu Poenaru* şi *Pop Ionel*, publicaţia conţinea deseori articole în care erau atacaţi, din motive diverse şi închipuite, exilaţii români care se manifestau critic la adresa regimului comunist, Pantazi acuzându-i că erau agenţi ai regimului de la Bucureşti sau trădători de ţară. Publicaţia şi-a încetat apariţia în anul 1990.

Mi-a povestit apoi un incident din război pentru ca să-mi dea un exemplu de diferența de tratament din partea englezilor și din partea americanilor. Masterson, în primăvara anului 1944, l-a invitat la el acasă la țară și timp de trei zile a căutat să-l convingă să ceară la radio armatei române să se predea rușilor. El, Bianu, n-a vrut să o facă. Cel mult ar fi fost gata să ceară românilor să lupte de partea Aliaților, dar nu să se predea. Rezultatul a fost că n-a mai fost invitat să vorbească la radio, colonelul Back, ofițerul de legătură cu românii, nu-l mai vedea și Masterson îl ignora complet. El, Bianu, se aștepta să fie internat. S-a dus chiar la cehi și le-a cerut să-i dea un pașaport de-al lor ca să poată pleca aiurea din Anglia. Cehii i-au promis să o facă. Trei săptămâni mai târziu însă Back i-a spus „vorbește, dle Bianu, ce vrei d-ta". Incidentul a fost închis.

Americanii însă se poartă altfel. Și ei astăzi luptă pentru eliberarea țărilor subjugate, deci – din punct de vedere moral – noi suntem aliații lor, până când, în timpul războiului, noi eram inamicii Angliei!? Și era și război în toată regula.

Americanii însă astăzi dacă nu faci ceea ce le convine lor te lasă pe drumuri. Comitetul român nu mai primește niciun ban. Ungurii primesc 600 000 $ pe an. Americanii insistă ca să se formeze un comitet cu o majoritate zdrobitoare de oameni de-ai lor și vor ca ceea ce acest comitet va face să aibă aprobarea formală a Regelui și a tuturor românilor din exil. Asta nu se poate.

Miercuri, 2 septembrie 1953

Masa cu Sanda Stătescu-Longo recent sosită din Germania, de la München. Am vorbit, bineînțeles, despre Radio Free Europe. Pe scurt, eu i-am spus că, după părerea mea, numai un om din generația mai tânără va fi acceptat atât de către comitet, cât și de către ligă. Eu, personal, sunt gata să lucrez pentru oricare dintre următorii patru: Cristea, Ghiță Ionescu, Herescu,

Coste. Herescu, cred însă are prea puține șanse pentru că Lazăr nu-l va accepta niciodată.

— Ce importanță are asta? Până când trebuie să se accepte dictatura lui Lazăr?

— Politica, i-am răspuns, nu se ocupă de situații perfecte. Trebuie să lucrăm cu datele pe care le avem. Atâta timp cât recunoaștem pe Rege, nu putem să ne neglijăm opinia sfătuitorului său principal. Singura alternativă este de a deveni republicani. Vrei să faci acest lucru?

A dat înapoi. Mi-a vorbit apoi de mine, ca soluție posibilă. I-am spus că nu cred că voi fi ales, dar dacă acesta ar fi cazul, aș fi încântat să o fac. În orice caz, am reafirmat dorința mea de a lucra din răsputeri pentru adoptarea omului pe care-l desemnăm noi drept candidatul nostru. „Nevoia noastră, i-am spus, este de a ne dezbăra de ideile visătoare ale patriotismului sentimental. Trebuie să fim patrioți, dar trebuie să lucrăm ca oameni practici. În fruntea radioului românesc Free Europe e nevoie de o mână de oameni cu experiență practică administrativă care se pot dezvolta cum trebuie. Ei trebuie aleși dintre oamenii care au reușit aici printre străini și nu dintre aceia care așteaptă să li se pună mură-n gură, oricât de talentați ar fi ei. Aceștia din urmă, bineînțeles, vor trebui utilizați, dar ei n-au căderea și tăria de caracter să organizeze o instituție atât de importantă pentru viitorul poporului român."

Joi, 10 septembrie 1953

Michael Harari mă invită la masă. Îmi vorbește puțin despre el. A încercat de toate. A trecut printr-o serie de „poze". Mai întâi a fost omul studios, academic. Pe urmă, ofițerul destoinic; pe urmă naționalistul-sionist. În fine tânăr îndrăgostit. La fiecare treaptă, rolul ales era tot mai greu. De aceea acum nu mai joacă niciun rol. Pur și simplu vegetează. Scrie câte puțin din când în când, însă nu o face pentru că joacă un nou rol și mai

greu, acela de scriitor. Mi-a vorbit de micul meu eseu despre „Beria și presa britanică". S-a arătat entuziast și surprins cât de bine scriu [în] englezește.

Duminică, 20 septembrie 1953

Toată ziua cu Elisabeth și copiii. După-masa cu barca pe lac. Foarte plăcut.

Luni, 21 septembrie 1953

O nouă neînțelegere cu Elisabeth. Îndată ce-mi fac speranțe că acum lucrurile se liniștesc și că ea înțelege problemele care mă preocupă și felul în care vreau să-mi trăiesc viața, noi neînțelegeri se ivesc. Din nefericire ea are un simț al proprietății extrem de dezvoltat, uneori până la absurd. De obicei pot să mă stăpânesc. Azi-dimineață însă, din păcate, am intrat într-o polemică. Dumnezeu să mă ierte.

Marți, 22 septembrie 1953

Azi după-masă la Tate, cu Vera Maxime, să vedem expoziția lui Matthew Smith[1]. Culoarea îmi place foarte mult. Un roșu aprins îmbinat cu un violet și un albastru bogat, aș putea spune chiar greoi. Îmi amintește puțin de Braque și de Ronvelt; nu cred însă că e un mare pictor. Subiectele lui sunt foarte limitate. Nuduri, mai mult sau mai puțin despuiate; câteva peisagii și asta e tot. În domeniul său însă în acest teritoriu al senzualului în artă, mesajul lui este puternic, clar, poate grosolan, dar indiscutabil. Generația mea va fi influențată de felul în care Matthew Smith înțelege frumosul.

Vera mi-a vorbit de Laurence Gillian și mi-a spus că acesta vrea să mă utilizeze. Mi-a sugerat chiar că ar putea să fie vorba de un post ca asistent al său pentru problemele politice. Totul însă

[1] Sir Matthew Smith (1879–1959), pictor britanic specializat în nuduri și peisaje.

trebuie amânat până la întoarcerea lui din Australia. Odată sosită la Paris, Vera va vorbi despre mine cu directorul Revistei *Revue de deux Mondes* pe care-l cunoaşte personal.

Seara la cină la Michael Rubinstein. Prezenţi: pictoriţa Stella Marsden, dna Nan Edwards (artă comercială), tatăl lui Michael (H.F. Rub) şi fratele său mai tânăr care lucrează la Editura Gollancz. Mâncare excelentă, atmosferă plăcută artistico-literară. Bătrânul H.F. Rubinstein e un tip foarte interesant. Bunicul său a fost trimis din Rusia de către părinţii săi, la vârstă foarte fragedă, pentru ca să evite înrolarea lui în armata imperială staţionată în Siberia. Se pare că în vremea aceea aceasta era metoda obişnuită prin care generalul ţarist împrăştia evreii pe tot cuprinsul imperiului. Ajuns în Anglia, bunicul lui Rubinstein primeşte o serie de scrisori de la rabinul care-l instruise şi care – evident – îl îndrăgise. E interesant cum îi dă sfaturi şi-l încurajează.

Miercuri, 23 septembrie 1953

Masa cu Henry Moore[1] (sculptorul de renume mondial) şi Henry Gerson la Gore Hotel. Întâlnim acolo pe pictorul grec, Ghyka. Vorbim cu el despre vărul său Matila Ghyka şi despre expoziţia operelor lui Picasso de la Veneţia.

În cursul mesei desfăşurăm planul nostru (Pall Mall Depozit & Forwarding G. Ltd.) de a organiza o Şcoală de sculptură „Henry Moore" aici, în Anglia, pentru uzul studenţilor veniţi din America. H. Moore pare interesat, dar îşi rezervă hotărârea pe mai târziu. Intenţia noastră este de a aduce 140 de studenţi americani, probabil în Cornwall, fiecare vară. Durata cursului ar fi [de] opt săptămâni. Ei ar fi supravegheaţi de 2–3 asistenţi de-ai lui H. Moore, iar acesta ar fi prezent o zi întreagă în fiecare săptămână.

[1] Henry Spencer Moore (1898–1986), unul dintre cei mai însemnaţi sculptori britanici ai secolului al XX-lea, admirator al operelor lui Constantin Brâncuşi.

Ideea e a lui Henry Gerson; eu am făcut legătura cu H. Moore și m-am ocupat în mod activ de punerea ei pe roate.

Henry Moore, scund, bine clădit, ochi limpezi plini de sinceritate, e un om foarte simplu în atitudini. Îmi plac mâinile lui, în special, care sunt puternice și fără niciun pic de grăsime sau carne superfluă.

— Dacă mi-ați fi făcut această propunere acum 15 ani, aș fi fost foarte flatat și aș fi acceptat-o imediat. Astăzi însă trebuie să mă gândesc puțin asupra ei. În viață, niciodată nu ți se dă nimic pe degeaba. Întotdeauna trebuie să plătești. Și plata pe care trebuie să o faci pentru că ai reușit în artă este poate mai mare decât în oricare alt domeniu. Ești recunoscut pentru că ai muncit, pentru că ai creat ceva. Îndată ce ești recunoscut însă toată lumea conspiră în a te împiedica să continui să facă tocmai creațiile cărora datorești stima și respectul ce ți se arată. În loc să fii lăsat în pace să lucrezi mai departe și să creezi noi opere de artă, ești hărțuit încontinuu. Toată lumea îți cere să explici ceea ce ai făcut, să vorbești despre activitatea ta și așa mai departe. Problema mea deci este o problemă de timp. Atâta vreme cât pot încă să lucrez, nu pot să-mi pierd timpul în a explica ceea ce fac, în a lua parte în școli de sculptură.

— E foarte adevărat, am replicat eu. Dar toți marii artiști au creat o școală a lor, de când lumea. Numai astăzi, în vremurile moderne, când problemele financiare împiedică acest lucru, școlile de sculptură sunt o raritate. Ceea ce d-ta ai creat, oricare ar fi judecata finală a posterității, va rămâne. Privită „sub specie a eternității" problema deci este de a da posibilitatea cât mai multor tineri de a se inspira din operele d-tale, de a te cunoaște în mod personal. În felul acesta ei vor avea o experiență de neuitat pe care o vor prețui tot restul vieții lor. (Evident el a fost mișcat de acest argument pe care l-am redat aici într-o formă foarte succintă.)

Încă din 1931, el era preocupat de redarea adevărată a spațiului tridimensional. Nu este vorba de o operă descriptivă. Forma,

volumul, atât în aspectul solid al sculpturii, cât şi al golurilor pe care le îmbrăţişează este scopul final al concepţiei. Este realizarea formei pure. Vorbind despre parapetul pe care l-a sculptat pentru edificiul Time-Life din Bond Street, H. Moore ne-a explicat că nici acolo n-a încercat „să spună o poveste". Clădirea avea nevoie de lumină din toate părţile. Din partea lui Bond Street şi Brutton St., ea era asigurată. În spate e un loc viran, bombardat în timpul războiului. Spre Piccadilly însă este o altă clădire mare tot în Bond Street. Pentru a lăsa lumina să pătrundă, atunci, edificiul Time-Life a fost plănuit în aşa fel încât, în loc să fie lipit de clădirea vecină din Bond St. pe toată înălţimea lui, se opreşte în acea direcţie la etajul al doilea.

Pe această porţiune, oprită la etajul al doilea, se găseşte o terasă în mijlocul căreia se găseşte o statuie a lui H. Moore. Parapetul creat de el este conceput masiv, în relaţia cu volumul impresionant al clădirii. El rămâne însă un fel de paravan. Nu are nicio calitate descriptivă. E formă pură.

Referindu-mă la Matthew Smith, l-am calificat drept „sincer", atribut pe care l-am dat şi lui Mirko Basaldella. H. Moore imediat a reluat această temă: „Toţi artiştii sunt sinceri. Dacă intenţia lor este de a epata, de a crea zgomot şi a excita interes şi aplauze doar, ei sunt sinceri în nesinceritatea lor".

Un alt comentariu al său demn de remarcat este în legătură cu Picasso. „Arta, în toate aspectele ei, nu va mai fi niciodată ce-a fost în trecut, de la apariţia lui Picasso. Acesta, oricât de superficial ar fi el, a arătat existenţa frumosului peste tot. Influenţa unui pictor, care face sculptură, asupra sculptorilor e enormă tocmai pentru că a arătat tuturor semnificaţia formei. Gândiţi-vă la sculptura cerbului, făcută recent. E vorba doar de un ghidon de bicicletă care încoronează o şea de bicicletă. Iată cerbul; iată frumosul în cele mai prozaice, mai mecanice obiecte, care înconjoară viaţa noastră de toate zilele. Picasso nu este un gigant al artei. Influenţa lui este şi va fi enormă. În trecut, pictorii şi sculptorii creau în cele mai mici

detalii. Cu cât au pus, în munca lor, mai mult efort, simțire și concentrare, cu atât cei care privesc rezultatul vor obține mai mult. Categoria «pană» în artă însă nu trebuie desconsiderată." Lui Elisabeth i-au plăcut enorm mâinile turnate în bronz. Ar vrea să le aibă.

Vineri, 25 septembrie 1953

H.F. Rubinstein îmi scrie că ar vrea să mă propună ca membru în organizația mondială a scriitorilor PEN Club. Voi accepta.

Luni, 28 septembrie 1953

Ghiță Ionescu îmi telefonează să-mi spună despre manifestul sosit din țară. Îl vom da publicării aici, în Anglia, sub auspiciile Asociației Jurnaliștilor Români din Marea Britanie. De asemenea, extrase din scrisorile primite la BBC. Acest material a fost înmânat diferitor delegați apuseni la Congresul Mondial al Tineretului care a avut loc la București vara aceasta.

Marți, 29 septembrie 1953

La masă la BBC cu Cristea și doctorul Jacobson. Acesta din urmă ne spune de ultimele declarații ale lui Urdăreanu publicate nu numai în Portugalia, ci și în Franța. Potrivit acestor declarații, Regele Mihai n-ar mai avea niciun drept la tron: succesorul este prințul Frederich de Hohenzollern – Sigmaringen.

După plecarea lui Jacobson, am vorbit cu Cristea despre publicarea manifestului și a scrisorilor sosite din țară. Eu am fost de părere că această ocazie unică pe care o avem de a publica un document autentic ar trebui exploatată la maximum. Răsunetul va fi mult mai mare dacă introducerea ar fi făcută de doi oameni politici britanici bine cunoscuți, un conservator și un laburist. Eu aș propune ca Arthur Greenwood, președintele actual al Partidului Laburist, și R.A. Butle, ministrul de Finanțe, ar trebui sondați pentru că eu îi cunosc pe amândoi. Cristea a găsit ideea bună. Va vorbi cu Ghiță Ionescu și-mi va da apoi un telefon.

La cină la John May. Din nou John May a invitat lume specială pentru mine: Keith Matthews cu soția, fost prim secretar la Legația Britanică din București, abia întors în Anglia acum două luni, și Patricia Hutchinson, care a fost la secția românească de la Foreign Office până acum câteva săptămâni, când postul acesta a trecut în mâinile lui Killick. Patricia Hutchinson, și ea, a stat doi ani la București în calitate de secretară a treia. Ea vorbește românește.

Discuția, firește, a fost centrată mai ales asupra problemelor românești. În țară e mizerie. Bucureștiul e murdar. Chiar la Operă aspectul de sărăcie nu poate fi ascuns. Populația trăiește sub teroare continuă. Dna Matthews mi-a spus că odată pe stradă o femeie și-a plimbat mâna pe poșeta sa de piele, cu totul ordinară și veche, și-a întrebat-o unde a cumpărat o astfel de minunăție. Pe stradă femeile se uitau întotdeauna la pantofii ei.

Cei trecuți de 30 de ani sunt puțin influențați, cei mai tineri mai mult. Tineretului, în special, i se dă mari facilități la sporturi, potrivit tehnicii întrebuințate de toți dictatorii.

Am discutat apoi dacă e bine sau nu să ne adresăm la radio populației din România plecând de la ipoteza că o mare parte din tineret este influențată și infectată în mod serios de doctrina comunistă.

Răspunsul lui Keith M. a fost da și nu. El nu este pentru conferințe teoretice: „*Talk to their stomachs, that makes the greatest impression*"[1]. Patricia Hutchinson a fost de părere că astfel de conferințe ar fi utile. Keith M. mi-a spus apoi că articolul meu din *Times* despre Canalul Dunăre – Marea Neagră a cauzat o oarecare comoție printre diplomații din București. Toți vroiau să știe cum s-au obținut detalii atât de precise. La fel, Legația Britanică a întrebat Foreign Office despre seria mea de conferințe asupra aceluiași subiect.

[1] „Vorbește cu stomacurile lor, asta produce cea mai bună impresie" (în lb. engl.).

Miercuri, 30 septembrie 1953

Primesc o scrisoare de la H.C. Hainworth, prim secretarul Legației Britanice de la București, care însă mi-a cauzat mare dezamăgire pentru că rândurile pe care le trimisesem tatălui meu prin el n-au sosit la destinație, pentru că trimiterea lor la Turda, de la București, a fost considerată mult prea periculoasă.

Vorbesc cu C. Bianu la telefon. Îmi spune că Popa i-a scris de la Washington și că chestiunea numirii unui reprezentant al Internaționalei Verzi aici, la Londra, nu mai este actuală din cauza unor economii bugetare. Popa se bucură însă că eu sunt decis să mă afirm public ca membru al Partidului Național Țărănesc.

Secretara dlui Opper[1] de la Radio Free Europe mi-a telefonat să-mi spună că Opper ar vrea să stea de vorbă cu mine în legătură cu *the Rumanian desk* („secția română" – *n. ed.*) a organizației lor care va fi acum mărită în ce privește emisiunile în limba română. Am fixat un rendez-vous pentru mâine dimineață.

Joi, 1 octombrie 1953

La orele 11 a.m. mă prezint la Radio Free Europe în Cork St. Mă primește Opper. Tip de ziarist, fără haină, în spatele unui birou mare. A fost extrem de oficios. M-a întrebat o serie întreagă de lucruri. Voia să știe ce am făcut de când am intrat la școală. I-am răspuns cât am putut de amănunțit. N-am stabilit însă deloc un contact personal în adevăratul înțeles al cuvântului. El a pus întrebările, eu am răspuns și atât. Singura mea întrebare a rămas fără răspuns, căci n-a vrut să-mi spună exact ce fel de post mă așteaptă la Radio Free Europe.

Racięski, șeful de la Londra al secției poloneze, m-a chemat în biroul său înainte de plecarea mea. Mi-a spus că el s-ar bucura dacă eu aș fi numit la München în postul de organizator al secției

[1] Frederick B. Opper (1912–1994), jurnalist american. A fost șeful redacției de știri ABC din Londra, transferat în 1953 la Radio Europa Liberă.

românești. Mi-a spus că de aici, din Londra, mai sunt luați în considerare Ghiță Ionescu și Bernard (Bercovici de la BBC)[1].

Wierzbiański, care tocmai îi telefona lui Racięski, mi-a vorbit la telefon și mi-a spus că el a fost acela care m-a recomandat la Free Europe. E interesant de remarcat că tocmai am primit o scrisoare de la Al. Gregorian de la München în care afirma că *el* m-a recomandat la Free Europe. Cum Sanda Stătescu-Longo îmi spune că *ea* m-a recomandat, acum mă găsesc în fața unui *embarras du choix* („dificultatea de a alege" – *n. ed.*) în ce privește recomandarea.

Duminică, 4 octombrie 1953

Elisabeth și copiii vin să mă asculte vorbind la radio. Indrei mi-a spus pe urmă: „Aceasta a fost ziua cea mai interesantă din viața mea".

Marți, 6 octombrie 1953

Cu C.V. Bianu la Piccadilly Hotel. Discutăm următoarele:

1) Funcția de reprezentant al Internaționalei Verzi aici la Londra a fost sistată din cauza unor reduceri bugetare. Popa însă e încântat să audă că eu sunt gata să reprezint partidul.

2) Atitudinea celor de la Free Europe este imposibilă. Altshul e un om cu care nu se poate lucra. I-am povestit despre întrevederea mea cu Opper și i-am spus cu totul deschis că am fost invitat să mă duc la München. Am adăugat că nu o voi face-o fără aprobarea partidului. I-am spus însă că, din moment ce americanii sunt acum decișii să reorganizeze Radio Free Europe pentru România, este important să fie numiți acolo cât se poate mai mulți români care sunt gata să lucreze și care sunt destul de

[1] Noël (Bercovici) Bernard (1925–1981), jurnalist și analist politic. În anul 1953 Noël Bernard lucra la BBC, iar în 1954 a fost angajat redactor la Europa Liberă. A fost numit directorul serviciului românesc la Radio Europa Liberă, în perioada 1955–1958, respectiv 1965–1981.

hotărâți și capabili să servească interesele românești și care, în caz că o politică fundamental greșită ar fi urmată, și-ar *da demisia în semn de protest*. Am adăugat că acesta a fost motivul pentru care în trecut l-am sfătuit și pe Ghiță Ionescu să intre acolo. Bianu mi-a răspuns că el ar fi fericit dacă eu voi fi acolo: „Dar nu te vor numi!".

Joi, 8 octombrie 1953

Masa cu Contele Menthon, secretar la Ambasada Franceză. Vorbim despre situația din România. Gou Constantinescu era și el acolo la o altă masă (Maison de France, 6 Hamilton Place, W.1). În fine, la o a treia masă l-am văzut pe Phillip Thornton. Am vorbit cu el câteva minute. Sâmbăta viitoare organizează dansuri naționale românești.

Seara la BBC Podea voia să știe ce se mai aude de Free Europe. I-am spus că au de gând să organizeze München-ul. Chestionat mai departe i-am arătat importanța, după părerea mea, pe care acest post de radio ar putea să o aibă. Șef ar trebui să fie o persoană neutră care să mobilizeze apoi toți românii de talent indiferent de gruparea politică din care fac parte. Dacă acest lucru s-ar realiza și dacă americanii ar lăsa într-adevăr românilor sarcina de a alege și formula materialul care este transmis, postul de radio Free Europe ar avea o importanță covârșitoare pentru români.

Ieri ziarul *Times* a dedicat primul său articol de fond problemei persecuțiilor religioase din Răsăritul Europei. Deși cea mai mare parte a articolului a fost dedicată Cardinalului Wyszyński și Poloniei, totuși s-a referit și la problema forțării uniților să treacă la biserica ortodoxă. Acest lucru mi-a dat o satisfacție nespusă pentru că eu am fost acela care s-a ocupat de acest aspect al persecuțiilor religioase. Nimeni altul aici în Anglia nu cunoștea problema înainte ca eu să mă fi ocupat de ea. Au trecut cinci ani de când am scris primul meu articol despre persecuțiile religioase

îndreptate împotriva uniților[1]. De atunci și până astăzi am scris ori de câte ori mi s-a dat ocazia să o fac. În *Times*, de două ori, în *Manchester Guardian*, *Tablet*, *The Sword*, *Eastern Churches Quarterly* etc. Iată că acum realitatea acestor persecuții este bine stabilită în opinia publică informată aici în Anglia și *Times* se ocupă de ea în articolul său de fond. Ceea ce dovedește încă o dată că un singur om decis poate să influențeze opinia publică atâta timp cât cunoaște faptele cu de-amănuntul și are răbdare să obțină rezultate abia după scurgerea unui timp îndelungat. Am vorbit cu Podea și despre această problemă și el e impresionat de rezultatul eforturilor mele.

Miercuri, 14 octombrie 1953

Cina la Ghiță și Valence Ionescu. Vorbim despre Free Europe. Îmi spune că l-a văzut pe Opper, dar a refuzat să accepte un post și, ca să nu rămână nicio îndoială, a confirmat răspunsul său și în scris. Invitația ce i s-a făcut a fost pentru un post de comentator politic.

Eu i-am spus lui Ghiță că și eu am fost invitat să-l văd pe Opper și că în principiu i-am comunicat că doresc să lucrez la

[1] Primul articol publicat de Ion Rațiu în ziarul *Times* pe această temă a fost, de fapt, o scrisoare de protest (vezi însemnările din noiembrie 1948). Informațiile referitoare la desființarea Bisericii Române Unite și persecuțiile preoților greco-catolici au fost obținute de Rațiu de la tatăl său, dorind probabil să țină secret acest lucru pentru a-și proteja părintele. Securitatea însă a știut, menționând într-un raport din anul 1955 faptul că „Dr. Rațiu Augustin, care a devenit un element cu mult mai înrăit, un dușman de moarte al comunismului în special când vedea actele revoluționare din țara noastră, scria scrisori la fiul lui care ulterior a trecut la exersarea profesiei de ziarist – în care scrisori arată o serie de date pe care fiul lui le folosea în articolele sale prin care compromitea, adică defăima regimul de democrație populară din RPR. Astfel din datele pe care a primit Rațiu Iancu de la tatăl lui în anul 1947 sau 1948 a publicat în ziarul *Times* un articol în care vorbește despre așa-zis «forțarea bisericii greco-catolice cu biserica ortodoxă» și la «persecutarea preoților în România»" (ACNSAS, fond SIE, dosar 771, vol. 1, f. 13).

Free Europe. Ghiță, din nefericire, nu vede lucrurile ca mine. El e de părere că nu se poate face nimic cu americanii. I-am propus din nou să facem noi un plan de acțiune. Să sugerăm numirea unei personalități dintre oamenii mai bătrâni, care n-ar ridica nicio obligație din partea grupărilor importante românești din exil. De exemplu, Bossie. Apoi să propunem 2–4 oameni mai tineri care să aibă organizarea postului de radio în mâna lor. Dacă el, Ghiță, ar accepta, Vișoianu n-ar mai trebui să aibă vreo teamă că postul nu va fi condus potrivit vederilor sale. Eu aș putea, cred, liniști pe Gafencu, V.V. Tilea, Caranfil etc., oamenii care au încrederea americanilor în momentul de față. Să ni se lase apoi nouă chestiunea recrutării personalului și a organizării programului în colaborare cu americanii, iar noi să angajăm numai pe acei români care au adevărat talent, indiferent de orientarea lor politică atâta timp cât nu s-au făcut vinovați de trădare de țară și neam. Ghiță nu crede că un astfel de plan e posibil. El este de părerea că americanii vor doar niște slugi care să execute ordinele lor. Eu mă îndoiesc de acest lucru.

Joi, 15 octombrie 1953

Invitat la masă de Florea Solomon. De față, J.E. Stutz și Billy Wallace, prietenul principesei Margareta, care lucrează la Silver City Airways. Am discutat politică, teatru și afaceri. Pe urmă, la Clubul White's, invitat de Billy Wallace. Impresia pe care o dă nu e tocmai favorabilă. Înalt, părul lung, elegant, față de om slab, imatur. De altfel e încă tânăr. Cu toate acestea, are mult șarm și e simpatic, în înțelesul bun al cuvântului.

Vineri, 16 octombrie 1953

La 3.30 p.m. ne întrunim la Nandriș. Cornel Bianu, Cristea, Ghiță Ionescu și cu mine. Scopul întrunirii a fost discutarea distribuirii broșurii *An appeal of Rumanian Youth to Youth of the World* („Un apel al tineretului român către tineretul din toată

lumea" – n. ed.). Am vorbit, rând pe rând, cu toţii. Am vorbit apoi şi eu. Le-am repetat părerea mea că întreaga chestiune a fost concepută mult prea unic. „Acesta este un document unic. Ar fi trebuit să i se dea toată publicitatea. Noi discutăm acum dacă ar trebui sau nu să mai tipărim încă 500 exemplare pe lângă cele 500 deja tipărite. De fapt noi ar fi trebuit să tipărim mii şi mii de exemplare cu ajutorul vreunei organizaţii de aici."

Iată cum cred eu că ar fi trebuit să procedăm:

(1) Să fi luat contact cu partidele la centru. Prin ele, să fi stabilit câte copii s-ar putea vinde (să zicem 2 $ exemplarul). Partidele sunt importante pentru că ele au tineretul cel mai conştient şi mai interesat în viaţa politică de dincolo de cortina de fier (Parlament).

(2) Transport House, sediul mişcării sindicaliste, pentru a stabili câte exemplare s-ar putea vinde prin organizaţiile lor.

(3) Organizaţiile tinereşti; National Union of Students, Y.M.C.A. etc., universităţi.

(4) Intelectualii şi ziarele.

Odată ce am stabilit posibilitatea de distribuire ar fi trebuit să contactăm o editură care ar fi dispusă să ne ajute. Mă gândesc la *Tablet* şi la *Hollis&Carter*, care m-au ajutat în trecut. În America, ar fi trebuit să luăm contact cu Comitetul Naţional, cu organizaţiile româneşti şi să găsim acolo pe cineva care ar retipări manifestul. Poşta şi lucrul de aici ne-ar costa mult prea mult.

Cred că i-a impresionat. Bianu a spus-o pe faţă. Totul însă este, evident, prea târziu. Rămânem deci la ideea originală de a împărţi 1 000 exemplare gratuit.

Luni, 26 octombrie 1953

Styrcea îmi spune că popa Gâldău nu e popă!? E ultimul atac împotriva lui din partea „forţelor vişoieniste". Că ar fi fost răspopit pentru fraude de drept comun şi că a părăsit ţara nu ca refugiat politic ci pentru ca să evite închisoarea. Ce să mai spun? Impresia

este extrem de penibilă. Se ceartă, se ceartă și iar se ceartă. Asta probabil din lipsă de altă activitate.

Stoe îmi povestește amănuntele schimbului de scrisori al Consiliului parohial cu gen. Lazăr. Lazăr i-a făcut „terorişti" în scris și insistă ca întreg schimbul de scrisori să fie publicat în *Credința*, foiletonul parohiei. O vor face-o și pe asta.

Vineri, 30 octombrie/Luni, 2 noiembrie 1953

La Fairfield, St. Helens. Bătrânii au fost destul de circumspecți dar prietenoși. Indrei și Nicolae s-au amuzat foarte bine.

Miercuri, 4 noiembrie 1953.

Masa cu Hugh Toye[1]. Îmi spune că manuscrisul său a fost acceptat pentru publicare. Mă bucur foarte mult să aud acest lucru.

După-masă, dna Florea Ghezzi vine la birou la mine (PMD) și-mi face corespondența. O duc pe urmă la BBC și o prezint tuturor celorlalți români de acolo. Întâmplarea face să fie ziua lui Bazagonov și Minciunin[2] (Stoe) așa că e multă lume de față.

[1] Claude Hugh Toye (1917–2012), colonel în armata britanică. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial a fost detașat în India și Burma, unde a participat la operațiuni ale serviciilor de informații ale armatei (Combined Services Directorate of Intelligence), Toye fiind specializat în luarea interogatoriilor prizonierilor de război. După război a continuat să participe la misiuni ale armatei britanice în Asia de Sud-Est. A trecut în rezervă în anul 1972.

[2] „Academicienii Bazagonov și Minciunin" a fost pseudonimul sub care Mircea Stoe semna emisiunea sa de satiră politică difuzată în fiecare vineri seara și care avea probabil cea mai mare audiență la BBC, precum și articolele în publicațiile românești din exil. Câțiva ani mai târziu, odată cu luarea sa în studiu aprofundat de către ofițerii de securitate de la ambasadă cu scopul de a fi recrutat, Stoe (cu numele conspirativ *Rusu*) își va pierde din virulența cu care satiriza regimul comunist la începutul anilor 1950. Constatând că „*Rusu* o duce prost din punct de vedere material", el și soția având „o viață plină de lipsuri", s-a organizat primul contact sub forma unei întâlniri întâmplătoare cu ofițerul de securitate, Domițian Bălței, legendat ca diplomat. Întâlnirea a avut loc la Londra în iulie 1957, în timpul unui spectacol folcloric. Apoi au urmat alte întâlniri, inclusiv acasă la Stoe, care a manifestat „o anumită

Joi, 12 noiembrie 1953

Berea[1] vine la BBC. Vorbim mult. La spital, la University College Hospital, unde a fost operat, a fost extrem de bine îngrijit. Nu şi-a pierdut timpul. A desenat mult şi a făcut scheciuri aproape tuturor surorilor de caritate. Vorbind de Brâncuşi, l-a descris [drept] geniu, dar cabotin. Nu se îngrijeşte deloc, mănâncă pe apucate, Berea a apucat să-l picteze, însă nu i-a dat voie: „Ce vrei, să te faci faimos pictându-mă pe mine?".

Brâncuşi, la început, a pictat în tradiţia clasică. Arta lui era splendidă, un adevărat Praxiteles modern. Dar nu l-a satisfăcut. Într-o bună zi, şlefuia un cap de copil din marmoră. Oricum îl aşeza era în echilibru nestabil – se mişca. Dintr-o dată, i-a venit inspiraţia. Forma trebuie să capteze mişcarea. De aici dezvoltarea lui ulterioară. *Cocoşul* lui reprezintă un cântec: „Cu-cu-ri-gu". La fel, faimoasa lui sculptură cunoscută sub numele de *Pasărea* este

---

prudenţă, care este acceptată şi de soţia sa, în sensul că să nu se ştie şi de alţii despre aceste legături pentru că «înseamnă că ne-am face rău unul altuia»" (ACNSAS, fond SIE, dosar 935, vol. 1, f. 38, 72). În perioada 1956–1959 Stoe „a furnizat verbal – mai întâi prin exploatare în orb, ulterior el ştiind de aceasta – unele informaţii cu caracter operativ sau documentar" referitoare la BBC şi angajaţii români de acolo. În 1959, legătura cu Stoe s-a întrerupt pentru că Bălţei a fost chemat în centrală din cauza abaterilor în muncă, dar în decembrie 1962 un alt ofiţer, Aurel Florea, l-a căutat acasă şi a reconstruit relaţia de colaborare (*Ibid.*, vol. 2, ff. 61–66). O relaţie totuşi complicată, cu pauze generate de temerile lui Stoe, care a şi fost abandonat în 1965 pentru că era foarte suspicios. Dar în 1967 Stoe a venit singur la ambasadă pentru a depune actele în vederea unei călătorii în România, prilej pentru Florea de a redeschide vechiul caz *Rusu*. În ceea ce priveşte pseudonimul lui Stoe, în ianuarie 1958, în timpul unei întâlniri a lui Stoe cu ofiţerul de securitate Domiţian Bălţei (atunci cu grad de căpitan), acesta a recunoscut că el se ascunde sub numele Bazagonov şi Minciunin, iar „în cadrul transmisiunilor BBC pentru România el face pe speakerul care nu vorbeşte perfect limba română (face pe românul care vorbeşte, dar cu mult accent al limbii ruse)" (*Ibid.*, vol. 1, ff. 90–91).

[1] Dimitrie Berea (1908–1975), cunoscut pictor român plecat din România în anul 1946.

doar o aripă. Aceasta este tendinţa modernă. Realizarea deplină a formei.

I-am vorbit de Henry Moore şi Berea mi-a spus că ar dori să-l cunoască. Sosit acasă, am început să lucrez la articolul meu despre ziarul *Times* pentru radio. Elisabeth a sosit pe la 11.30 p.m. (luase cina cu Anne Ryde) plină de căldură şi solicitudine. Să vedem!

Vineri, 13 noiembrie 1953

Lunch cu Anne Ryde. Îmi spune că Elisabeth doreşte din tot sufletul să creeze o căsnicie reuşită împreună cu mine. N-am putut să fac nicio promisiune, dar am asigurat-o că şi eu am aceeaşi dorinţă.

Joi, 24 decembrie 1953

Ajunul Crăciunului. Cu maşina la Fairfield. Copiii au petrecut bine. Pentru mine, viaţa, în sensul bucuriei şi voioşiei, e sfârşită. Aş fi mulţumit dacă aş putea să contribui cătuşi de puţin la fericirea altora, în special la fericirea copiilor mei. Altfel sunt complet deziluzionat. Tot ce am crezut se destramă şi se spulberă ca pleava în vânt. Ceea ce arată cât de superficiale erau obiectivele şi ambiţiile mele. Au rămas oare ceva grăunţe?

1954

Joi, 21 ianuarie 1954

La White Eagle Club, masa organizației Sword of the Spirit. Am stat lângă fostul ambasador al Marii Britanii în Polonia până în 1950. Discuția a fost interesantă. Conferențiar, după-masă, a fost Ruiz-Mcovulez, consilierul economic al ambasadei Spaniei la Londra. După-masă am cunoscut pe dna Wordsworth, Public Relations Officer al organizației teatrale Louis Hepner.

Sâmbătă, 30 ianuarie 1954

La ceai la Ivanhoe Hotel cu prof. Nandriș. Discutăm articolele din *Salzburger Nachrichten* pe care le-am primit de la Ion Emilian. E de acord să răspundă și să arate adevărata soartă a Bucovinei în Imperiul Austro-Ungar. Ce-l interesează pe Nandriș însă este recunoașterea lui ca șef, oriunde, oricum, în orice organizație?! Și e penibil să vezi ce puține calități de șef are. Mi-a vorbit despre organizația Pentru Basarabia și despre alte organizații mai vechi, încă dinainte de război, care își continuă existența aici în exil, arătându-l pe el ca președinte. Faptul că nimeni n-a auzit de ele nu-l deranjează câtuși de puțin.

Vineri, 12 martie 1954

Masa cu Viorel la L'Aperitif Grill. Îmi vorbește de vizita lui de două luni în Abisinia. Împăratul (Negusul) e un om foarte

capabil. Ţara e ca România de după război. Gata să se dezvolte, cu multe resurse naturale neexploatate. Stagiul de dezvoltare actual însă e mult mai înapoiat decât cel al României de după război. În politica exilului românesc nimic. Viorel nu va prelua preşedinţia ligii în niciun caz.

Marţi, 23 martie 1954

Cina la Dodo Hankey (col. Powel, Ehrenfeld cu soţia şi Flora Solomon). Atmosferă plăcută, ca de obicei. De acolo, la ora 10 p.m., Flora m-a dus la sora ei Manya Harari ca să-l cunosc pe Kerenski[1]. Am stat de vorbă până la 12.15 după miezul nopţii. Kerenski e un om înalt, păr alb, tăiat scurt, mult mai tânăr decât m-am aşteptat (70 ani, dar arată de 60). Vorbeşte englezeşte, franţuzeşte şi nemţeşte prost, dar inteligibil. A dezvoltat teoria că Beria de fapt a fost în legătură cu unele cercuri separatiste din Caucaz şi Ucraina. E de acord cu mine că nu există nicio şansă de a ne vedea ţările libere decât numai dacă încercăm noi să ne eliberăm. Dacă o facem însă, atunci marile puteri vor interveni în mod indirect ca în cazul Războiului Civil din Spania, fără a dezlănţui un război mondial.

Cealaltă alternativă este ca Apusul să se înarmeze aşa de mult încât să poată cere Rusiei să părăsească toate ţările în care comuniştii nu sunt în stare să deţină puterea prin alegeri libere. Cum însă Apusul nu va face acest lucru niciodată, singura noastră speranţă rămâne în prima alternativă.

Am vorbit apoi despre schimbările survenite în Rusia. Membrii Politburo-ului nu mai locuiesc în Kremlin, campania măririi producţiei agricole, aplicarea sau mai bine zis trâmbiţarea principiului conducerii colective, liberalizarea publicaţiilor literare şi micşorarea importanţei „semnificaţiei sociale" în artă

[1] Aleksandr Feodorovici Kerenski (1881–1970), avocat şi om politic. A fost prim-ministru al Rusiei în 1917, înainte ca V.I. Lenin să cucerească puterea.

în general, politica de „comerț cu Apusul" ș.a.m.d., toate indică o schimbare nu de obiectiv final, ci o slăbiciune internă. De ce a cedat Malenkov locul de secretar al partidului? Care este puterea deținută de Hruşciov? Atâtea întrebări la care Kerenski mi-a dat un răspuns nesatisfăcător. El vede identificarea diverselor forțe din Stat în Partid. Astăzi nu mai este membrul partidului care își impune voința asupra generalului sau administratorului local, pentru că toți generalii și toți administratorii, fie în industrie, fie în guvern, sunt și ei membri proeminenți ai partidului. În consecință, Malenkov nu mai are nevoie să fie secretar al partidului și să controleze țara prin reprezentanții săi locali. El poate să o guverneze, ca șef al guvernului, prin filiera guvernamentală.

Eu sunt sceptic, pentru că, dată fiind natura umană, două organizații paralele duc întotdeauna la gelozie și conflict de atribuții și fără îndoială la conflict de putere! Cine e șef în raionul cutare sau cutare va rămâne întotdeauna o problemă reală.

Mie îmi face impresia că toate aceste concesii, pe lângă că evidențiază o criză serioasă în agricultură, urmăresc consolidarea puterii sau mai de grabă pregătirea unor poziții puternice a protagoniștilor principali, căci toți se așteaptă la un conflict mai curând sau mai târziu, care va stabili cine este adevăratul stăpân al sovietelor.

Luni, 12 aprilie 1954

Îl văd pe Michie[1], care este subdirectorul postului de Radio Free Europe. Îmi vorbește de planurile pe care le au în ce privește mărirea secției românești. Vor să se mute la Istanbul dar nu pot să o facă imediat pentru bunul motiv că Constituția Turciei nu

[1] Allan A. Michie, jurnalist american. A fost reporter și corespondent de război al mai multor publicații (*Time*, *Life*, *Fortune*, *The Reader's Digest*) în Marea Britanie, Africa, Orientul Mijlociu sau India. După război a lucrat pentru Radio Europa Liberă în Londra, ca director adjunct, apoi s-a întors în SUA, unde a lucrat la Education and World Affairs.

permite înființarea unui post de radio care nu este proprietatea statului turc. Americanii au mulți prieteni printre deputații democrați și speră că parlamentul va adopta o lege în virtutea căreia schimbarea necesară va putea fi introdusă în așa fel ca postul de radio F.E. să poată funcționa pe teritoriul turc.

I-am atras atenția că interpretarea curentă, atât în România, cât și în cercurile românești din exil a amânării formării unei secții românești complete este că politica americană însăși a abandonat România în sfera rusească și că ar fi gata să facă un târg cu Rusia potrivit căruia Vestul ar obține Polonia, Cehoslovacia și Ungaria, iar Rusia ar păstra și pe mai departe România și Bulgaria. Am subliniat faptul că o astfel de politică, dacă există, este greșită. Dacă însă sunt alte motive tehnice care împiedică formarea secției românești întregite, ele ar trebui înlăturate cât mai curând tocmai pentru a clarifica situația odată și pentru totdeauna. Reacția lui Michie a fost interesantă.

Mi-a povestit cu de-amănuntul toată istoria lui Free Europe în ce privește România: cum românii nu s-au putut înțelege ei între ei; cum nu s-a putut găsi o personalitate dinamică, ca Novak de la cehoslovaci, în jurul căruia să se construiască totul; cum s-au amânat deciziile tocmai pentru că lumea este atât de nehotărâtă. Mi-a dat apoi detaliile felului în care, pentru un timp și mai ales la început, comentariile erau scrise la New York și numai știrile erau editate la München; cum acest aranjament n-a mers pentru că materialul sosit de la N.Y. era inadecvat și neactual. Și, în fine, despre hotărârea de a termina secția de la N.Y. și a reconstrui-o la München. Gregorian a fost trecut la comentarii; Bernard (Bercovici) a fost angajat și se va mai angaja încă unul, poate e Iani Popa de la Paris. Ei m-ar fi considerat pe mine pentru acest post, dar au fost informați că eu nu-l doresc. Neînțelegerea datează din vara trecută când era vorba să mă duc la München, aranjasem deja o întâlnire cu Jefferson și apoi am

contramandat-o. I-am explicat că impresia este greşită şi că mă interesează foarte mult. I-am atras atenţia însă că postul de la München mă interesează numai dacă aş putea face treabă adevărată, altfel rămân aici şi pe mai departe. Am rămas înţeleşi că-mi va scrie, după întoarcerea lui la München, şi că mă va invita să merg acolo chiar dacă e vorba numai de o scurtă vizită informativă.

La sugestia mea ca să scriu comentarii de aici mi-a răspuns că acest lucru nu poate fi realizat pentru că toată activitatea trebuie făcută pe loc ca să se răspundă imediat afirmaţiilor radioului RPR. Cum toate secţiile RFE trebuie să adopte aceeaşi atitudine, viteză şi record nu pot să fie realizate decât numai după o consultare prealabilă între şefii tuturor secţiilor la München.

Racięski, polonezul de aici, mi-a vorbit apoi şi m-a informat că RFE se gândeşte la Ghiţă Ionescu pentru postul de şef al secţiei româneşti. I-am spus că eu sunt perfect de acord cu numirea lui.

Luni, 19 aprilie 1954

Botezul copilei lui Viorel (Anca Marina). George Emil şi Titinica Iliescu, familia Bercu, pictorul Berea, Stanovici de la Paris cu soţia (franţuzoaica Jasmin 0690), Cleo Sepianu, Gh. Pop, Mimicopol, Elisabeth şi eu. Părintele Gâldău a oficiat. Simplu şi frumos. Titinica mi-a făcut „curte" ca de obicei şi mi-a spus că vine la noi dacă o invit, dar n-o s-o invit?! N-am spus nici da, nici ba.

Marţi, 27 aprilie 1954

Masa cu Hugh Toye. Şi-a luat vacanţă de la armată ca să-şi rescrie cartea. Mă sfătuieşte să fac acelaşi lucru.

Miercuri, 26 mai 1954

Berea termină tabloul lui Elisabeth. Îmi place. Are mult simţ.

Luni, 31 mai 1954

La 5.45 p.m. la Camera Comunelor. Stau de vorbă cu Patrick Maitland[1] în vederea unui interviu pentru BBC. Cădem de acord asupra conținutului. Interesant că atunci când m-am referit la diferența de tratament acordată popoarelor înapoiate din Imperiul Britanic în comparație cu popoarele sclave din orbita Moscovei, Patrick mi-a spus: „Vorbă goală. Principiile proclamate aici la Londra n-au nicio valoare în ochii celor care le aplică în colonii. Imperialismul, fie că este aplicat de Moscova, fie că este aplicat de Londra este același. Și este justificat atâta timp cât popoarele supuse îl acceptă de bunăvoie". I-am atras atenția că a devenit foarte reacționar. El preferă cuvântul „realist"...

Marți, 1 iunie 1954

Din nou la Camera Comunelor cu Sally Brass, secretara mea. Ne primește Miss Littlewood, secretara lui Maitland, care ne duce la galeria spectatorilor. Ascultăm câteva întrebări puse ministrului Muncii și ministrului pentru Afacerile Scoțiene. Întrebarea lui P. Maitland era a XI-a. După aceea ne-am întâlnit în *central lobby* și de acolo ne-am dus într-o cameră rezervată pentru interviuri. Maitland a răspuns bine întrebărilor ce i-am pus și a acceptat sugestiile mele.

La plecare ne-a dus în incinta deputaților (*members' lobby*) care a păstrat arcada lui Churchill (Churchill Arch) așa cum rămăsese după bombardarea Camerei Comunelor. Restul incintei este cu totul nouă, clădită însă în stilul tradițional al Westminster-ului.

Joi, 15 iulie 1954

Cina la Jackie Rolo. Părinții ei, Ralph și Manya Harari, multă altă lume. Vorbesc cu Manya aproape tot timpul despre cartea lui

[1] Patrick Francis Maitland, 17th Earl of Lauderdale (1911–2008), om politic scoțian. A fost membru al parlamentului între 1951 și 1959. În timpul războiului a lucrat pentru MI6.

Tokaev pe care firma ei tocmai a publicat-o[1]. E bună şi arată cât de profundă este acceptarea regimului comunist de către noua generaţie crescută sub comunism.

Sâmbătă, 17 iulie 1954

Pe la 10 dimineaţa Mrs. Carey de la biroul din Londra al organizaţiei Radio Free Europe îmi telefonează şi-mi spune că Allan Michie vrea să mă duc la München imediat. Cum aveam multe alte angajamente am răspuns că mi-e imposibil. Jumătate de oră mai târziu îmi telefonează din nou şi insistă să plec pentru că toată chestiunea este de mare urgenţă. Accept. Înregistrez cuvântarea mea de mâine la radio asupra aniversării a cinci ani de la desfiinţarea Bisericii Greco-Catolice, îmi iau viza germană cu intervenţie miraculoasă din partea RFE şi duminică dimineaţa plec cu avionul. La München, la aeroport, mă primeşte Gregorian. Stăm de vorbă mult. Insistă că el a fost acela care m-a adus la München în ciuda opoziţiei multor oameni, ultima fiind a lui Jefferson (americanul responsabil pentru administrarea secţiei româneşti şi bulgare). Iau cina la ei acasă. Dna Gregorian este o femeie plăcută şi insistă şi ea, poate prea mult, cât de bine-i pare că am venit. Ascultăm împreună cuvântarea mea la radio care se pare prinde foarte bine.

Îmi vorbeşte de toţi membrii din secţia română. Şi critică pe toţi. Iani Popa a fost dat afară de el pentru că era complet dezaxat şi dezechilibrat ca urmare, probabil, a greutăţilor enorme, de ordin moral, prin care a trecut. N-a fost în stare să facă treaba ce i-a fost încredinţată. Cismărescu e un om fără nicio şiră a spinării, incapabil să ia conducerea secţiei de ştiri a serviciului românesc. Scrădeanu, fost diplomat, greutăţi familiare, divorţat, e un

[1] Referire la *Betrayal of an Ideal* („Trădarea unui ideal"), carte scrisă de locotenent-colonelul G.A. Tokaev şi publicată de editura Manyei Harari, Harvill Press, în 1954. Cartea este o primă parte a unei autobiografii în care autorul descrie viaţa în URSS şi lupta pentru putere în interiorul partidului bolşevic. Tokaev a reuşit să fugă din URSS în anul 1947.

executant capabil, dar nici el nu poate să ia un post de responsabilitate. N-are nici talent şi nici personalitatea necesară pentru o astfel de treabă.

Critica cea mai aspră însă şi-a rezervat-o pentru Sanda Stătescu. Mi-a vorbit de viaţa ei imorală, de amanţii ei pe care-i schimbă încontinuu, de incapacitatea ei profesională etc. şi de ambiţia ei nemăsurată. Toţi trei nu cunosc limba română destul de bine şi standardul atins până acum se datoreşte muncii lui Gregorian care i-a învăţat pe toţi meseria.

A doua zi, luni, 18 iulie 1954, am fost primit rând pe rând de Allan Michie, Jefferson, Hense, Morton-White, Wolf şi Hart. Tocmai înainte de plecare l-am cunoscut şi pe Griffiths care fusese bolnav în pat. Griffiths este şeful suprem administrativ. Allan Michie, al doilea din ordinea ierarhică, este, cred, mulţumit cu Gregorian, dar are acum nevoie doar de un nou om la secţia de ştiri ca să-l înlocuiască pe Iani Popa, dat afară vineri după un scandal nemaipomenit între el şi Gregorian. Nu ştie dacă sau nu secţia se va lărgi în viitorul apropiat. Crede însă că în mod normal această dezvoltare ar trebui să aibă loc înainte de luna ianuarie anul viitor. Pentru şef suprem nu are niciun nume în mod definitiv; e clar însă că se găseşte în termeni foarte prieteneşti cu Ghiţă Ionescu. Jefferson este împotriva lui Gregorian, deşi n-o spune pe faţă. Sanda are în el un prieten, cred eu.

Hense, sub-şeful departamentului politic, şi Morton-White, cel care se ocupă în special de România, sunt ambii, cred, obiectivi. Mai ales mi-au făcut bună impresie atunci când s-au plâns că nu există români capabili în străinătate, ceea ce a produs un protest hotărât din partea mea. I-am explicat – la cererea lui – că nereuşita lor de până acum se datoreşte doar faptului că americanii au încercat să creeze serviciul românesc cu ajutorul oamenilor politici din România de ieri, cred că a fost de acord cu mine în cele din urmă.

Wolf, de la securitate, mi-a spus foarte clar, după ce s-a declarat mulţumit cu trecutul meu, că ei vor să-l scoată pe Gregorian. Anul trecut au încercat să facă acelaşi lucru, dar au fost torpilaţi. Gregorian este puternic susţinut de la Roma, de la Washington şi chiar de vreo câţiva evrei. Dacă vin la München, împreună cu Bernard am putea să-l înlocuim. El, în orice caz, mă sfătuieşte să vin. La ultima conversaţie pe care am avut-o cu Michie şi Jefferson am căzut de acord să vin în anumite condiţii pe care le-am confirmat apoi în scris. Vreau să fiu şeful *News Desk*, cu toate prerogativele, dar fără titlul la început. Administraţia să fie separată şi legătura între *News Desk* şi *Talks Desk* să se facă numai prin mine. Au fost de acord.

Atmosfera în secţia românească este infectă. Am vorbit cu toţii, rând pe rând. Toţi sunt împotriva lui Gregorian. Sanda mai ales vrea să-l mănânce fript, să-l scoată afară. Cismărescu şi Scrădeanu nu, însă şi ei sunt plictisiţi peste măsură. Gregorian, se pare, le corectează ceea ce produc, ca unor şcolari. Se ceartă cu ei, strigă, face scandal şi-i insultă. Nu reuşeşte să stabilească niciun contact uman pe bază de prietenie. Toţi îmi spun că vor ca să vin. Toţi mi-au promis că vor colabora şi mă vor ajuta să-mi îndeplinesc greaua sarcină pe care mi-am luat-o. Toţi m-au sfătuit să nu-l cred pe Gregorian pentru că minte. De altfel am constatat şi eu acest lucru, pentru că Michie mi-a spus clar că venirea mea nu se datoreşte lui Gregorian.

Tocmai înainte de plecarea mea, Gregorian mi-a vorbit din nou. A avut o ieşire foarte curioasă care mi-a dat de gândit. Mi-a spus că eu nu trebuie să devin arbitru între el şi ceilalţi, mai ales între el şi Sanda, pe care o desconsideră complet (adevărul este că Sanda vorbeşte extrem de bine la radio – dicţie perfectă). Şi apoi mi-a spus că va face legătura cu secţia de ştiri prin Bernard. I-am atras atenţia că-l priveşte, dar că, după părerea mea, dacă nu se poate crea un spirit de echipă şi o colaborare strânsă între noi doi,

nu vom reuși în cele din urmă. I-am spus, de asemenea, că fără o astfel de reușită eu mă voi reîntoarce la Londra.

Joi, 22 iulie 1954

Masa cu Dinu. Îi spun de planurile mele și de oferta ce mi s-a făcut. El crede că ar fi o greșeală pentru mine să plec fără ca să am posibilitatea de a mă întoarce înapoi în firma Pall Mall.

I-am cerut deschis să înceapă să depună bani într-un fond politic ce va fi administrat de noi doi, dar care, dacă nu va fi întrebuințat în decurs de 25 ani, i se va restitui lui în întregime. Mi-a spus că se va gândi asupra acestei chestiuni și-mi va da răspunsul său până duminică.

Duminică, 25 iulie 1954

Vorbesc cu Miss Berry la BBC și-i dau toate detaliile ofertei pe care mi-a făcut-o RFE. Îi spun că s-ar putea ca să mă înapoiez la sfârșitul celor trei luni. Pot să vin din nou aici, la BBC? Da, fără discuție, însă va trebui să aibă confirmarea șefilor ei.

Luni, 26 iulie 1954

Masa cu Viorel. El nu este de acord cu scrisoarea pe care am trimis-o la RFE. El crede că eu ar trebui să nu mă duc la München decât ca șef recunoscut. După părerea lui, e o greșeală să fac din realizarea unei armonii în secția românească o condiție a rămasului meu la RFE. Dacă sunt șef, atunci toți vor asculta de mine. Armonia sau lipsa de armonie nu trebuie să mă intereseze prea mult. Lucrul e cel mai important. Neînțelegeri vor exista întotdeauna, dacă produc material bun pentru radiodifuzare eu trebuie să fiu mulțumit însă.

Atitudinea mea e cu totul diferită. Eu vreau colaborare adevărată și respect sincer. Poate cer prea mult, dar credința mea este foarte fermă în această privință. Noi suntem pe cale de a ne angaja într-o întreprindere care urmărește liberarea țării. Într-o astfel de

acțiune numai acela va reuși care are adevărate calități de conducător. Dacă nu voi fi eu, va fi altul. Nimeni însă nu va face treabă bună dacă nu este în stare să obțină lealitatea subordonaților săi. Autoritatea sa trebuie să izvorască din calitățile sale și nu din „punerea mâinilor" din partea americanilor. Viorel m-a sfătuit chiar să contactez pe americani și să schimb aranjamentul făcut. Să cer o perioadă de trei săptămâni la München în care să elaborez un plan și apoi să rămân la ei sau nu, potrivit reacțiunii lor. Cred că greșește. Ghiță Ionescu a făcut tocmai acest lucru și planul lui n-a fost acceptat.

Marți, 3 august 1954

Medicul de la Brompton Hospital for Chest Diseases îmi spune că pot să mă consider acum complet vindecat.

Vineri, 6 august 1954

Tenis cu Dinu Daponte la Queens Club. Îmi spune că nu este gata să înceapă formarea „Trustului" de care i-am vorbit. I-am explicat că eu nu insist niciodată. Voi trage însă concluziile mele. Găsesc că este important ca acest „trust" să fie început. Dacă va face el o contribuție inițială alții vor urma. Mă gândesc în special la Drăgan[1] din Italia. I-am dat apoi detaliile activității lui Drăgan așa cum le cunosc eu.

[1] Iosif Constantin Drăgan (1917–2008), om de afaceri stabilit în Italia. În 1940 a primit o bursă de studiu din partea guvernului italian și a plecat la Roma, unde a susținut în final un doctorat în jurisprudență. Rămas în Italia, în 1948 a înființat o societate comercială care se ocupa cu îmbutelierea și distribuirea gazului petrolifer lichefiat, societate care s-a extins în mai multe țări. În anii care au urmat, compania a devenit una dintre cele mai importante în domeniu, Drăgan diversificându-și afacerile. A fost acuzat de românii din exil că a avut legături directe cu Nicolae Ceaușescu și că a depus eforturi pentru sprijinirea în Occident a regimului comunist de la București. Ion Rațiu l-a cunoscut și a menținut legătura cu Drăgan începând cu a doua jumătate a anilor 1960, fără însă a se atașa de acesta, relație despre care va

Sosit acasă, găsesc un mesagiu de la Sanda Stătescu. E la Londra și vrea să mă vadă. Plec aproape imediat la Mount Royal Hotel și stăm împreună de la 9.15 până aproape la ora 1.00 noaptea. E necăjită. Gregorian i-a făcut mai multe scandaluri. Ei nu știu care este situația mea. Impresia pe care am făcut-o pare să fie excelentă. Nimeni însă nu spune nimic. Sanda nici nu știa măcar că eu am pus, în scris, o serie de condiții. I-am comunicat toate detaliile fără însă a-i da conversațiile mele cu Gregorian în care acesta a calomniat-o pur și simplu. Dimpotrivă, am asigurat-o că Gregorian o vorbește doar de bine (sic!). Încerc și eu să potolesc furtuna! Sanda însă e o femeie foarte nervoasă. Eu nu cred că ea știe ce vrea. Sunt sigur însă că ea nu mă vrea pe mine ca șef suprem. Ar prefera, cred, pe prof. Herescu.

Marți, 10 august 1954

Iau cafeaua cu Sanda și Miss Carey de la Free Europe. Îmi spune cât de mult speră că mă voi duce și eu la München. Sanda, în orice caz, mă susține foarte hotărât în fața ei. Abia întors la birou, Miss Carey îmi telefonează. Îmi spune că tocmai a vorbit cu Michie la München și acesta i-a spus că Lang nu este de acord cu condițiile pe care le-am pus eu în scrisoarea mea, în special condiția de sub punctul (6a). I-am comunicat Sandei această conversație și i-am spus că probabil eu nu voi accepta să mă duc la München dacă nu acceptă condițiile mele.

Joi, 19 august 1954

Cu Radu, la Dinu. Decidem să intre în compania lui Radu (Crystal Spray Gun Ltd.) și-i dăm, fiecare din noi, 25 £.

---

vorbi mai târziu în jurnalul său. Acest lucru a constituit un motiv de reproș din partea unor români aflați în exil. Mai târziu, Rațiu l-a criticat public pe Drăgan în cartea sa *Contemporary Romania* apărută în 1975, afirmând că din vanitate Drăgan a ajuns „un instrument docil" al regimului comunist.

Vineri, 27 august 1954

La Jackie Rolo. Soţii Harari de faţă. Vorbesc despre situaţia generală şi arăt pericolul iminent pentru lumea liberă. Mi-au spus că ar fi bine dacă aş scrie un articol pentru *Observer* sau pentru *Times*.

Sâmbătă la familia Harari. Colonelul Tokaev[1], Jean de Menache şi cu mine. Discutăm [despre] comunism tot timpul. Tokaev a scris o carte publicată de Harvill Press. Dna Villiers, partenera lui Manya Harari, a venit şi ea pentru cină. Am stat împreună de la 5 p.m. până după miezul nopţii. Iată punctele mai interesante ridicate de Tokaev:

1) Suslov e forţa teoretică actuală.

2) Sirov este foarte important, poate dictatorul de mâine.

3) O nouă epurare va avea loc în curând; Malenkov va pieri; Molotov este inuman, omul negativ al regimului.

4) Şi ruşii se tem de independenţa Chinei. El, Tokaev, crede că peste 50 de ani Rusia va depinde de China şi nu viceversa.

5) În interiorul Rusiei există o adevărată opoziţie, chiar în sânul partidului comunist.

---

[1] Locotenent-colonelul Grigori A. Tokaev, absolvent al Academiei Militare de Inginerie Aeronautică Jukowski, a fost unul dintre experţii sovietici în aerodinamică, implicat în aşa-numitul Proiect Sänger (după numele omului de ştiinţă german care a încercat să dezvolte, la cererea lui Hitler, proiectul rachetelor ghidate de la sol). A fugit în Occident în noiembrie 1947 împreună cu soţia şi fiica sa, la acel moment fiind consilier în probleme de aviaţie al mareşalului Vasili Sokolovski, comandantul Administraţiei Militare Sovietice din Germania de Est. Ajuns în Occident, a scris mai multe cărţi despre Uniunea Sovietică şi despre existenţa unui cerc de opoziţie la politica lui Stalin în interiorul partidului comunist sovietic şi în cadrul structurilor de forţă, afirmând că şi el a făcut parte din aceste cercuri opozante, restrânse şi secrete. Tokaev a rămas în Anglia, unde a continuat să scrie cărţi şi a predat studenţilor ştiinţa aerodinamicii. A fost, până la sfârşitul vieţii, pe lista KGB a celor mai vânaţi defectori (Vladislav Krasnov, *Soviet Defectors: The KGB Wanted List*, Stanford University, 1986, pp. 25–26).

Sâmbătă, 28 august 1954

La plecare de la familia Harari, Tokaev m-a dus acasă în mașina lui. Tot timpul se uita îndărăt să vadă dacă este urmărit (de escortă sau de „inamici"?). L-am întrebat dacă într-adevăr crede că viața-i este periclitată aici, în Anglia. S-a uitat fix la mine, îndelung, apoi cu o voce lugubră: „Nu, nu cred". După acest incident, care m-a amuzat foarte mult, ne-am despărțit prieteni.

Interesant de înregistrat explicația următoare dată de Tokaev a retragerii trupelor apusene din regiunile ocupate de ei în răsăritul Germaniei. La un moment dat, rușii au cerut mai mult pentru ca să aibă un argument de târguială în viitor, ca trupele apusene să se retragă dintr-o regiune vastă ocupată de ele. Aliații au acceptat imediat. Rușii au fost atât de surprinși încât erau convinși că e ceva înșelăciune la mijloc. Numai mai târziu și-au dat seama că apusenii, în naivitatea lor, au acceptat ideea colaborării permanente pentru viitor[1].

Marți, 31 august 1954

Masa cu Viorel. Îi aranjez chestiunea transportului de lemne din Brazilia în Turcia. Încep să înțeleg de ce nu-l place lumea în afaceri.

Marți, 7 septembrie 1954

Iau cina cu Decei[2] care e aici venind de la Istanbul. A venit în Anglia pentru congresul orientaliștilor. Mi-a spus că turcii nu dau

[1] În cartea *Stalin Means War*, publicată în 1951, Tokaev a dezvoltat teoria conform căreia Germania de Est era planul la scară redusă al lui Stalin de cucerire a lumii.

[2] Aurel Decei (1905–1976), istoric, filolog și diplomat. Considerat cel mai avizat specialist român al istoriei Imperiului Otoman, Decei a fost consilier cultural la Legația României din Turcia de unde a demisionat în 1947 refuzând să se întoarcă în țară. A fost reprezentantul Comitetului Național Român în Turcia și a continuat, prin articole și luări de poziție, să critice regimul comunist din România. Securitatea l-a considerat spion al mai multor servicii secrete străine (englez, american, turc, francez, iugoslav, italian,

voie la Radio Free Europe să meargă în Turcia. Mă va ţine la curent cu orice nouă dezvoltare. Am descoperit că am fost împreună la Secăşeni în 1939/1940.

Marţi, 14 septembrie 1954

Masa cu Viorel la L' Aperitif Grill. Vorbim despre Radio Free Europe. Îmi spune că Sanda Stătescu a fost aceea care s-a opus intrării mele la RFE. Nu mai ştiu ce să cred. În orice caz, Sanda întotdeauna a fost cam intrigantă şi i-a plăcut să joace pe două tablouri. Viorel îmi spune că va vedea ceva prieteni americani la Paris în viitorul apropiat şi va propune, în mod hotărât, ca eu să fiu numit şef la München. Ar fi bine să o facă, fie că va avea vreun rezultat, fie că nu. Mă întreb însă care va fi eficacitatea intervenţiei lui *chiar dacă s-ar ţine de promisiune.*

Duminică, 31 octombrie 1954

Toată familia la Michael şi Nicole Franklin la ţară. Casă foarte frumoasă şi prietenoasă. Băieţii s-au amuzat de minune.

Luni, 1 noiembrie 1954

Miss Berry mă prezintă lui [George Buchanan] Chalmers de la Foreign Office care va merge în România ca secretar al treilea. Foarte tânăr, fără nicio cunoştinţă despre ţara noastră.

Vineri, 5 noiembrie 1954

Masa cu Bunty McNaughton[1] la Wheeler's. Scrie o piesă de teatru cu Giles Playfair despre comunism. Problema de căpetenie

---

grec şi japonez). După tentative eşuate de a-l atrage în ţară, Securitatea l-a răpit pe Aurel Decei din Berlinul de Est în decembrie 1957. A fost adus în România unde a fost condamnat la moarte pentru trădare de ţară, pedeapsa fiindu-i comutată la 25 de ani de închisoare. În anul 1964 a fost graţiat (vezi Ioan Opriş, *Aurel Decei sau destinul disperării*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2004).

[1] Bunty (Howard) McNaughton, actriţă.

atacată este procesul de conștiință al intelectualului care a adoptat comunismul din convingere idealistă. Spionaj în favoarea Sovietelor urmează în mod inevitabil. Dar spre deosebire de cazul Alger Hiss, eroul din piesă mărturisește totul la proces. Mi-au cerut să colaborez și eu la dialogurile dintre diverșii comuniști din piesă. Am acceptat.

Marți, 9 noiembrie 1954

Masa cu McDonald de la Foreign Office care este căsătorit cu o româncă. Mi-a vorbit mult despre nevoia ca noi, românii din Anglia, să fim uniți. I-am explicat greutățile ce stau în cale – mai ales ambiția personală ieșită din zăgazurile impuse de apartenența unui stat. Mi-a spus că eu aș putea fi acela care ar reuși să adune pe toți românii împreună. L-am asigurat că, deși aș dori să fac acest lucru cu tot sufletul, cred că n-aș avea nicio șansă dacă nu mi se cere în mod insistent din partea diverselor secțiuni ale opiniei publice românești să fac acest lucru. Or, cum este într-adevăr de neimaginat ca Gou Constantinescu, gen. Lazăr, C. Bianu, Tilea și Iliescu să fie cu toții de acord și să mă aleagă pe mine drept soluție compromis, e mai bine să lăsăm toată chestiunea baltă. El a fost de altă părere, eu însă am rămas neînduplecat. A încerca să fac unirea cu de la mine putere ar duce doar la crearea unui nou grup, poate mai mic decât cele existente, cu mine ca șef. Nu, mulțumesc!

Sâmbătă, 13 noiembrie 1954

Interviu la radio cu vărul lui Elisabeth, deputatul conservator Richard Pilkington.

Vineri, 3 decembrie 1954

Adunarea tuturor funcționarilor grupului nostru de societăți. Președintele Consiliului de Administrație confirmă pe față că Societatea „Iulius Rudert", pe care o conduc eu, a realizat beneficiile cele mai ridicate.

Vineri 10 decembrie 1954

Am uitat să scriu, dar ieri am fost la Camera Comunelor să iau interviul lui John Eden. Tânăr foarte simpatic, mi-a făcut impresia că este cam prostuţ, dar cu englezii nu ştii niciodată ce se ascunde la spatele aparenţelor. În orice caz, nu are viziune. Deşi am încercat încontinuu să-l fac să-mi dea o viziune a dezvoltării Angliei în viitor – să-mi deschidă orizonturile curajos, cum se cuvine unui tânăr deputat abia ales în parlament –, mi-a fost imposibil să-l fac să spună ceva interesant. Răspunsurile lui au fost, invariabil, pedestre.

Vineri, 31 decembrie 1954

Revelionul cu Jackie Rolo şi soţii Franklin. Mulţi alţi invitaţi. Mâine plecăm în Austria pentru vacanţe. Schi cu copiii.

Index

Afrim, Adrian, 612
Agnides, 113
Alexis, preot, 113, 124, 151, 475
Alfon, 321
Angeli, Pier, 608
Antonescu, Mihai (Ică), 189, 206, 227
Antonescu, Ion, 30, 39–40, 44, 52, 117, 131, 147, 149, 163, 178, 186, 215–216, 221–222, 225–226, 228, 234, 238–240, 243, 247–248, 253–255, 263, 267, 271, 274, 304, 354, 359
Antonescu, guvern, 16, 18, 27, 32, 60–61, 72–73, 76, 146, 148, 166, 238, 292, 373
Antonescu, Victor G., 236
Antoniade, 489
Arciszewski, Tomasz, 86
Argetoianu, Constantin, 164, 236, 237, 238, 319, 525
Arion, Radu, 621
Aron, 364, 379
Aron, preot, 469, 505, 555
Astor II, William Waldorf „Bill", 178, 199–200, 223–224, 269
Atamian, Haig, 503, 506
Atamian, Mimi, 525
Atamian, Sorin, 525
Atholl de, ducesă, 300–301
Attlee, Clement, 29, 56

Babeş, Victor, 581
Babeş, Mioara, 627
Baciu, Nicu, 494, 585
Back, J.L.P., 32, 69, 71–73, 75, 76, 85, 88, 126, 135, 140, 146, 150–152, 157, 165, 171, 186, 203, 231, 235, 245, 262–263, 285–286, 632
Badoglio, Pietro, 189
Bagdasar, Dumitru, 343
Barcian, Dudu, 529–530, 533
Bariţiu, Mioara, 465
Bariţiu, Gheorghe, dr., 404, 465, 493, 496, 584
Basaldella, Mirko, 637
Bălţei, Domiţian, 340, 646–647
Bârlea, Octavian, 428, 430, 437, 439, 610
Beaverbrook, 270, 506
Bechyně, Rudolf, 130, 252

Beneš, Edvard, 58, 92–95, 147, 152, 182, 204, 209, 244–245, 248, 250–252, 410
Benyaman, 283
Berea, Dimitrie, 647–348, 653
Berlescu, Dumitru, 64
Berling, Zygmunt Henryk, 225
Bernard (Bercovici), Noël, 641, 652, 657
Berry, Doreen Marguerite, 527, 528, 566, 606, 614–615, 658, 663
Bevan, Aneurin, 148
Beveridge, William Sir, 161, 313
Beza, Constantin (Dinu), 15, 64, 85, 138, 203, 213, 222–224, 229, 232, 246, 270, 502, 525, 534, 543, 595, 603
Beza, Marcu, 19, 24, 47–48, 64, 67, 112, 114, 117, 134, 150, 171, 259, 285, 296–298, 308, 359
Bianu, Alexandru (Alecu), 19, 20, 46–47, 50, 55, 58, 88, 181, 203, 252, 303, 389–390, 406, 411
Bianu, Cornel, 31, 205, 217, 307, 323, 361, 384–385, 421–422, 462, 467, 469–470, 472, 481, 483, 484–487, 491, 507, 516, 520, 541, 543–546, 551, 553, 574–575, 578, 585, 611, 623, 624, 626, 629–630, 632, 640, 641, 642, 644–645, 664
Bianu, Zeno, 470
Bibescu, Anton, 48, 133
Bidian, Iancu, 278
Bjørnson, Bjørn, 543
Bjørnson, Maria Elena Viviane Eva (Nini), 543
Bogomolov, Aleksander Efremovici, 147
Boilă, Romulus (Romul), 335–336, 458, 460, 467, 469
Boilă, Romulus R. (Romiți), 402, 423, 461, 549, 554, 556–557, 578, 584, 586, 589
Boilă, Zaharia, 335
Boldeanu, Vasile, 383, 435, 437, 441, 451–453, 456, 478, 481, 508
Bolitho, Hector, 68, 116
Bolton, Alex, 606–607
Borza, 506, 582
Bosniac, 529–530, 616
Bosschaerts, Constantin, 454
Bossy, Raoul V., 392–393, 409, 418, 425–427
Botez, 237–238
Bourgoyne, Miss, 127
Boxshall, Edwin George, lt.-col., 201, 290, 357
Braemar, 576
Branston, Ursula, 127, 219, 528
Brass, Sally, 654
Braun, 483
Brăiloiu, [Constantin], 499
Brâncuşi, Constantin, 635, 647
Bresinski, 103
Briey, Pierre de, conte, 194
Budeanu, Victor, 19, 30, 47, 57, 322
Bunescu, Alexandru, 467, 469, 470, 479, 486–488, 492, 494, 495, 503–504, 510, 534, 542, 546, 551–552, 556–557, 559, 572–575, 587–588, 595, 622
Bunescu, Preda, 584

Bunescu, Radu, 611
Burileanu, Aristide, 365, 370, 375, 376, 472
Burnett, Frank, cpt., 362, 522, 603
Burroughs, Ronald A., 367

Calimachi, Jean, 85
Callimachi, Anne-Marie (Văcărescu), prinţesa, 19, 48–49, 85, 86, 89, 126, 215, 318, 367, 547
Campus, Jose, 127, 155, 157, 345, 476
Cantacuzino, Alexandra (Sanda), prinţesă, 81, 228, 300, 547
Cantacuzino, Gheorghe Matei, 81
Cantacuzino, Marie-Lyse, 81
Cantacuzino, Şerban, 228, 360, 529
Capernos, 245
Capros, 465, 582, 610
Caraghiaur, 459, 465, 508–509
Caranfil, Nicolae Gh., 286–287, 290–292, 295, 297, 304–306, 308–309, 311, 314–315, 320, 325, 330–331, 334, 360, 366, 369, 370, 374–375, 385, 393, 411–412, 452, 473, 483, 567, 571–572, 582, 593, 599, 644
Carol al II-lea, rege, 25, 27, 45, 50–52, 55, 57, 59, 69, 77–80, 82, 100, 131, 133, 148, 150, 165, 172, 221, 238, 240, 246–248, 250, 254–255, 260, 272, 306, 307, 319–320, 331, 338, 341, 359, 374, 384, 433, 435–436, 449, 467, 476–477, 502, 514, 538, 565, 597, 601
Carp, Ioana, 362, 522, 525
Cazaban, 584
Călinescu, Armand, 15, 63, 151, 172, 502
Călinescu, Barbu, 15, 59, 63, 78, 80, 82, 83–84, 108–109, 113, 121, 124, 128–129, 136, 151, 202, 207, 213, 223, 270–271, 274, 310, 361, 476–477, 502, 528–529, 531, 595–596, 616
Câmpeanu, Gheorghe, cpt., 19, 45
Cârciog, Mihai, 561, 603–604, 616–617, 619–620, 630
Ceauşescu, Nicolae, 323, 659
Chaplin, 289, 292
Charnwood, lord, 28
Chastelain de, Gardyne Alfred George, 181, 183, 342, 368, 483, 543
Chintescu, mr., 396
Chirilă, Nelu, 522
Chmelewski, 614
Chrissoveloni, Nicolae, 124
Churchill, Randolph, 122, 234, 612
Churchill, Winston, 54, 122–123, 153, 169, 172, 177, 196, 199, 217, 224, 226, 312, 369, 383, 390, 410, 528, 623–624, 654
Cioran, Emil, 535
Ciorănescu, Alexandru, 555
Ciorănescu, George, 555, 584
Ciotori, Dimitrie N., 366, 502, 503, 542
Ciurea, 370, 472, 584, 611
Codreanu, Corneliu Zelea, 41, 133, 401–402, 502, 616

Colefax, Lady, 253
Comăniciu, Horaţiu, 396–397, 400–404, 406–408, 420, 427, 459, 466–469, 473, 486, 488, 494, 499–505, 507–510, 532, 534, 551, 553–554, 572, 583, 586, 589
Iliescu (Constantin), Radu-Mircea, 539, 570, 575
Constantinescu, Dumitru (Mitiţă), 245, 279, 339
Constantinescu, George (Gogu), 259–262, 272, 276–277, 352, 353, 540, 543–544, 664
Constantinescu, Grigore Grigore (Gou), 526, 593, 596, 599, 607, 611, 642
Constantinescu, Leontin Ion (Jean), 534, 555, 585, 586, 613, 615, 617, 619
Constantinescu-Iaşi, Petre, 361, 362
Cornea, Victor, 19, 24, 29–30, 32, 47, 49–51, 56–57, 68, 75, 88, 99–100, 119, 239, 263, 289, 528, 592, 597
Coroiu, 497, 505, 553
Coste, Brutus, 319–320, 361, 365, 614, 616, 632
Cotruş, Aron, 535, 559, 564
Cozma (Cosma), Gheorghe, 427, 428, 430–431, 437, 555, 582, 583
Crăciunaş, Silviu, 65, 396, 466, 467, 487, 527, 553
Cretzianu, Alexandru G., 27, 178, 304, 361, 365, 367, 373, 374, 385–386, 458, 466, 470, 471, 474, 480, 483 536, 545, 546, 548, 551–552, 572, 574, 586, 588, 593, 618
Cretzianu, Elise, 471
Cretzianu, Marie-Lize, 548
Crihan, Anton, 470, 498, 505, 510, 587–588
Cripps, Stafford, 87
Cristea, Liviu Nicolae (Puiu), 47, 54, 62, 81, 83, 88, 100–101, 119, 127, 164, 219, 225, 262, 272, 275, 277, 345, 351, 361, 368, 370, 382, 503, 512, 515, 522, 525, 527–529, 533, 543, 549, 551, 554, 557, 560, 578, 579, 592, 597, 615–616, 630, 632, 638, 644
Cristescu, 239
Cristopulos, 112
Čubrilović, Branko, 99, 149
Cumming, 513
Cunningham, Peter, 122
Cuttlin, 292
Czyz, 301

D'Erceville, conte, 246, 249
Dakin, Ben, 418–419, 439
Danielopol, Dumitru G., 18–20, 25, 47, 55–57, 79, 146, 148, 176, 262, 303, 338–340
Dargas, A., 346–347, 358, 360, 362
Davila, Carol (Citta), 22, 133, 150, 219, 264, 268, 274, 319, 374, 488, 493, 504, 545, 572
Davis, Ernest, 623

Davis, Coca, 396–397, 400, 529, 560, 579, 594, 605
Decei, Aurel, 662–663
Dimăncescu, Dimitrie, 19, 20, 23, 29, 45, 48, 54–55, 57, 62, 77, 79, 86, 91, 114, 124, 137, 139, 143, 148–149, 163, 166, 169, 176, 185, 221, 240, 241, 276, 296, 338, 347, 365, 477, 478
Douglas, Cannon, 231–232, 253, 259
Dragu, Ion, 511
Drăgan, Iosif Constantin, 659–660
Drăgan, Antonie, 508–509, 553
Drăghici, Alexandru, 49
Drucker, 246
Duff, Robin, 269
Dulles, Forster, 545
Dumitrescu, Gheorghe Ştefan, 19, 28, 33, 45, 48–49, 53, 55, 79, 114, 124, 151, 187, 194, 233, 241, 271–272, 296, 305, 331, 341, 355, 387, 424, 438, 442–444, 455, 476, 489, 538, 577, 595–596
Dumitrescu, Nella, 324, 340, 341, 387, 595
Dumitrescu, Vasile C., 554
Dumitru, Toader, mr., 351
Duncan, David, 526
Duncan, deputat, 304
Dunkerley, Harold, 180, 214, 269
Dunkerque, bătălia de la, 192

Eackville-West, Vera, 548
Edeleanu, Constantin, 186
Eden, John, 665
Eden, Robert Anthony, 177, 215, 266, 304, 595, 600
Edwards, Donald, 549
Edwards, Nan, 635
Eisenhower, [Dwight], 193, 514
Eliade, Mircea, 19, 23, 24, 48, 148, 397, 399, 402, 468, 534, 587
Elisabeta, prinţesă, 576
Elisabeta, regina României, 52
Elisabeta, regina Marii Britanii şi a Irlandei de Nord, 576, 625
Emilian, Ion Valeriu, 582, 631, 648
Enghien-les-Bains, 556, 583, 590
Entwistle, Cyril Fullard Sir, 156
Entwistle, Lady, 156
Erboy, Sidki, 249, 310
Etherton, Ralph Humphrey, 199

Făgărăşeanu, Constantin, 19, 45
Fedden, Mary, 522
Felice, monsenior, 430
Fife, Maxwell Sir, 624
Fischer, Miss, 368
Florea, Aurel, mr., 607, 647
Florescu, Radu Alexandru, 524, 525
Florescu, Yvonne, 524
Franasovici, dna, 360
Franasovici, Richard, 117, 236, 316–317, 319, 336, 340, 345, 347, 349–352, 367, 447, 595
Franco, 396, 489, 538
Franklin, Michael, 663, 665
Franklin, Nicole, 663, 665
Frost, Michael, 384
Fry, Barbara, 524

Gafencu, Esmée Nouchetta, 368
Gafencu, Grigore, 46, 54, 172, 178, 219–220, 231, 236, 247, 266, 302–303, 330, 339, 347, 348, 352, 354, 361, 364–370, 374, 384–385, 390, 409, 417, 449, 452, 478, 482–483, 488, 489, 491–493, 500, 504, 554, 567, 571–572, 582, 593, 599, 611–613, 644
Gaşea, Lelea, 295
Gatosky, Nica, 237
Gavrilović, Milan, 149, 178, 232, 253
Gănescu, Coty, 149
Găzdaru, Dumitru, 395
Gâldău, Florian (Florea), 418, 420, 427, 429, 432, 442–443, 447–448, 452–454, 475, 506, 529, 539–540, 543–544, 550, 594–596, 600, 605–606, 610, 617, 627, 630, 645, 653
Georgescu, Teohari, 326, 615
Georgescu, Rică, 343
Georgescu-Cosmovici, Adriana, 70, 512, 515, 522, 611
Gerson, Henry, 635–636
Gheorghiu, Constantin Virgil, 399
Gheorghiu, Nicolae V., 54, 59, 88, 99, 119, 127, 262, 272, 275, 277–278, 361, 529
Gheorghiu, Raoul, 381, 462, 598
Gheorghiu-Dej, Gheorghe, 326, 328, 615
Ghermanos, 523
Gherontie, episcop, 517
Ghezzi, Florea, 646
Ghika, Ioana Emanuela de Briey, 194
Ghika, Dimitrie I., 194
Ghilezan, Emil, 465, 467, 469, 470, 491, 495, 497–498, 510, 544, 546, 572, 587
Ghyka, Matila, 20, 48–49, 81–82, 202, 635
Ghyka, Maureen, 82
Ghyka, Roderick, 82
Gillian, Laurence, 634
Goldman, 115, 118, 120
Gomułka, Władysław, 224
Goodman, Anstice (Crowley), 627–628
Goodman, Victor Martin Reeves Sir, 627–628
Goodzicki, 315
Gora, Francisc, 315
Gordon, [Jean], 361
Gottesman, Gustaw, 184, 193, 245, 268, 280, 283, 285
Graţian, 436, 441, 452
Grecia, 40–41, 285, 554, 620–622
Greenwood, Arthur, 94, 113, 258, 259, 315, 352, 410, 474, 638
Gregorian, Alexandru, 535, 554, 557, 578–579, 629, 641, 652, 655–657, 660
Griffin, cardinal, 429
Griffiths, Norton, col., 181, 656
Grocholski, S., 381
Grosfeld, Ludwik, 184
Groza, Petru, 201, 298, 307, 325, 327, 332, 334, 343, 347, 350, 353, 362, 374, 425, 596

Gudju, Ion, 176
Guilleband, C.W., 185
Gusti, Dimitrie, 326
Guy, Claude, 67
Gyr, Radu, 397

Hainworth, Henry C., 625, 640
Hálász, Imre, 89
Hall, Donald J., 180–181, 304, 310, 324, 345, 368
Hamilton, Gerald, 178–179, 200, 202, 215–216
Hans, dr., 63, 67, 89
Harari, Manya, 539, 626, 650, 654–655, 661–662
Harari, Michael, 626, 628, 633
Hayter, William Sir, 363, 382
Henderson, Arthur, 94, 96, 104, 109, 131, 165, 177–178, 234, 257, 266–267, 352, 600
Henderson, Willy, 104, 113, 131, 177–178, 195, 234, 257, 265, 267, 352, 410
Herescu, Ioana, 369, 529
Herescu, Nicolae I., 369, 406, 420, 468,473, 489, 492–493, 496, 535, 632, 660
Heuvel, Vanden, cpt., 362
Hinsley, Arthur, 624
Hitler, [Adolf], 39–40, 44, 580, 661
Hoare, Lady, 291
Hoare, Reginald Sir, 241
Hodža, Fedor, 86, 92, 130, 229, 244, 249, 268, 335
Hodža, Milan, 86, 92, 94, 252
Holman, Adrian Sir, 363, 368
Hitchinson, Patricia, 639
Hutchinson, R.C., 549

Iliescu, Adina, 15, 49, 64, 102, 108, 292, 417, 435, 445
Iliescu, Constantin, 64
Iliescu, Ecaterina (Titinica), 279, 298, 337, 361, 386, 409, 423, 434, 438, 444–445, 464, 506, 507, 513, 531–532, 542, 544, 600, 613, 619, 653
Iliescu, Gheorghe (George) Emil, mr., *passim*
Iliu, Ion Sever, 396–397, 406, 408, 494, 499, 502–504, 506, 585
Ioaniţiu, Emil, 535
Ionescu, Ghiţă (Gheorghe), 460, 506, 512, 520–521, 525–526, 528–529, 543, 544, 547–551, 557, 560–561, 563, 578, 604, 606, 611–612, 614, 621, 625, 626, 629, 631–632, 638, 641, 644, 653, 656, 659
Ionescu, Nae, 397
Ionescu, Vergiliu, col., 527–528
Ionescu-Clopotaru, Nae, 126–127
Iorga, Nicolae, 41, 48, 136, 276
Ivanovici, Martinian, 435, 450

Jankowski, 526, 542
Jaroslav, 366
Jefferson, 652, 655–657

Károlyi, Mihály, 120, 145, 216, 227, 355
Kerenski, Aleksandr Feodorovici, 650–651

Kirk, John, monsenior, 583, 592, 609–610, 617–619
Kittredge, Benjamin Rufus, 193
Klemenčič, 67, 89
Knapp, Tanko A., 129, 145
Knight, Gusti, 521
Koestler, Arthur, 399, 626
Kowalewski, Jan, col., 237–239, 253

Lambert, Margaret, 218, 235
Landi, cardinal, 406
Laptew, Constantin Michel, 49, 363, 389
Lazăr, Constantin Petre, 388, 393, 402, 407, 409, 426, 442, 451, 516, 539, 552, 559, 563–567, 569, 571, 573, 575–576, 578, 581–582, 584–585, 591–592, 594, 596–599, 605, 609, 614, 617–619, 622, 626–627, 633, 646, 664
Lazăr, Ilie, 126, 298
Le Rougetel, John H. Sir, 288, 291
Leu, Victor Vasile, 418–419, 421, 424, 427–440, 442–444, 446, 447, 450–454, 475, 513, 515, 518, 523, 531, 537–539, 544
Leucuția, Aurel, 304, 545–546
Lichner, Ján, 178–179
Linden, von Bevan, 253
Listowel, Lady, 214, 353
Litman, Niki, 185–186
Littlewood, Miss, 654
Lockhard, Bruce R.H., col., 26, 28, 31, 148
Lovinescu, Monica, 399
Luca, Vasile, 326, 615
Lupescu, Elena, 77, 433, 435
Lupoaia, 412, 436

MacDonald, 549
Macnab, Geoffrey Alex Colin, 290
Madejwski, 260
Magno, Pascoal Carlos, 169, 237
Maisky, Ivan, 204
Maitland, Patrick Francis, 381, 654
Malahide, Talbot de, lord, 382
Malaxa, Nicolae, 374, 474, 493, 546, 548
Malenkov, [Gheorghi], 629, 651, 661
Man, Marcel, 339
Maniu, Iuliu, *passim*
Mann, Margaret, 136, 188, 195
Manuilă, Sabin, 469, 470, 492, 496, 581, 587, 589
Manolescu, Max, 589
Mansfield, lord, 300–302
Manxwell, Lady, 253
Margareta, prințesă, 576, 644
Marin, Louis, 253, 582
Maritza, Niki, 395
Marsden, Stella, 635
Marshall, Planul, 382, 415, 416
Martinian, 435–436, 450
Masaryk, Jan Garrigue, 46, 92, 103, 250–251, 289
Masterson, Thomas Samuel, 32, 180–182, 632
Mateescu, Decebal George, 19, 24, 30, 47, 57, 58, 68, 88, 99, 100, 109, 110, 119, 156, 189, 195,

205, 208, 233, 255, 263, 305, 306, 339, 340, 353, 362, 607
Matthews, Peter, 269
Matthews, Keith, 639
Maxime, Vera, 634
Maxwell-Lefroy, 549
May, John O., 627, 639
McNaughton, Bunty, 663
Melinescu, doctor, 83
Menthon, conte, 642
Meta, Nicolae, 535
Meţianu, Silviu, 181
Mezincescu, Alexandra Olga (Coca), 19, 49, 111, 116, 118, 119, 271, 323, 329, 357–359, 362, 376, 540–541, 543
Mezincescu, Eduard, 307–308, 358, 541
Michie, Allan A., 651–652, 655, 657, 660
Mihalache, [Ion], 138, 413, 505
Mikołajczyk, Stanisław, 67, 224, 225, 237
Miloaie, Ion, 449
Mitrany, David, 32, 205, 207, 219, 221
Moldovan, Tiberiu, 450
Molotov, [Viaceslav], 221, 222, 661
Momcilov, Nicola, 112, 129
Momcilov, Constantin, 112
Momcilov, Ivan, 112
Momcilov, dna, 112
Monroe, Manuela, 598, 600
Morawska, Basza, 365
Morton-White, 656
Moskal, 126, 133
Munteanu, Basil, 535
Munteanu, Gheorghe, 19, 24, 25, 45
Murgu, Ion, 19, 23, 25–26, 79, 171, 176, 322, 345–346, 350, 359, 362, 365–366, 477–478, 533, 540–541

Nandriş, Grigore, 135, 146, 215, 278, 433, 451, 506, 529, 533, 549, 555, 565, 600, 605–606, 611, 644, 649
Neniţescu, Ştefan I., 31, 33, 50, 53, 422
Newman, Gilbey Alfred, 195
Nica, Antim, episcop, 517
Nicholson, Harold, 253, 548
Nicolae, Cristea Liviu, 47, 54, 62, 81, 83, 88, 100, 101, 119, 127, 164, 219, 225, 262, 272, 275, 277, 345, 351, 361, 368, 370, 382, 503, 512, 515, 522, 525, 527–529, 533, 543, 549, 551, 554, 557, 560, 578, 579, 592, 597, 615, 616, 630, 632, 638, 644
Nicolae, prinţ, 331, 364, 426, 489, 513, 618
Niculescu, Barbu Gh., 65
Niculescu, Barbu Mihai, *passim*

O'Connor, Eileen, 82
Olteanu, 405, 437–439
Onslow, Arthur, conte, 625
Opper, Frederick B., 640–641, 643
Opran, [Mihai], 588
Osóbka-Morawski, Edward, 224
Osuský, Štefan, 93–94, 250, 252, 253

Padev, Michael, 462
Palacký, [František], 443
Pangal, Ion (Jean), 237, 238, 246, 249–250, 254, 319–320, 331, 646, 538
Paniguian, Hradsia, 182–183, 185
Papastavros, Florica, 206–207
Patmore, Derek Coventry, 177, 179, 194, 198
Pauker, Ana, 319, 326, 348–349, 540, 615
Pavel, Pavel, *passim*
Pavel, Ruxandra Marcela, 126
Părvănescu, 553, 588
Pătăceanu, Nicolae (Tutu), 583, 627
Peel, David, 295
Peel, John K., 102, 194, 229
Petre, C. Petre, 176
Petrescu, gen., 363, 463
Petrescu, Constantin Titel, 319, 327, 348, 373, 595
Petru al II-lea, regele, 95, 130, 235, 410
Pilkington, Arthur, 565
Pilkington, Charles, 89, 129, 310
Pilkington, Elisabeth, 5, 89, 96, 97, 121–122, 125, 129, 310, 313–314, 322, 352, 356, 360, 372, 378, 382, 388, 394, 420, 430, 448–449, 459, 478, 507, 516, 520, 543, 550, 556–557, 560, 563, 566, 600, 604, 607, 608, 613, 619, 625, 627–628, 634, 638, 641, 648, 653, 664
Pilkington, Godfrey, 121, 122, 521, 522
Pilkington, Guy Reginald, col., 89
Pilkington, Richard, 122, 123, 565, 664
Pilkington, William, 122
Piszczkowski, Grizogono, 311, 346
Pizczkowski, 166
Podea, Ion O., 47, 54, 57, 62, 88, 100–101, 103, 119, 127, 262, 272–275, 278, 345, 361, 527, 530, 532–534, 549, 551, 614, 616, 618, 621–622, 642–643
Pop, Gheorghe, 518–519, 535, 542–543, 569, 570, 577, 616, 653
Pop, Ionel, 332, 342, 362, 368, 376, 520
Pop, Livia, 335
Pop, Pitu, 342
Popa, Augustin, *passim*
Popa, Ervin, 498
Popa, Iani, 652, 656
Popescu, Gheorghe I., 367, 472
Popescu, Iorgu, 396
Popescu, Stelian, 448, 489
Popescu, Vintilă, 522
Popescu-Botoşani, George, 585, 592
Popescu-Puţuri, I., 541
Popescu, Sică, gen., 336
Popovici, [Mihai], 413
Porter, Ivor, 181
Pratt, Cecile, 19, 117, 130
Precup, Riţă, 395, 415
Prodan, Mia, 383, 447, 542–543, 607

Protoiescu, Leu, lt.-col., 442
Protopopescu, 427
Puiu, Visarion, 435–436, 439, 450–454, 468, 517–518, 523
Purič, 150
Puşcariu, 113, 124
Puşcaru, Ion D. (Puşcă), 18–19, 46–47

Quinn, Anthony, 399

Racięski, 640–641
Racz, 215
Raczkiewicz, Władysław, 125
Raczyński, conte, 232
Raikes, Victor, 261, 410
Randa, Alexandru, 494, 600–601
Raţiu, Augustin, 484
Raţiu, Ciprian, 424
Raţiu, Emil, 498
Raţiu, Indrei, 7, 360, 371, 409, 609, 617, 641, 646
Raţiu, Mircea, mr., 388
Raţiu, Mircea, ing., 341
Raţiu, Nicolae, 35, 409, 609, 646
Rădescu, Nicolae, gen., 54, 65, 257, 374, 379, 384–385, 391, 393, 396–398, 403, 406–407, 409, 414, 421, 436, 440–441, 465, 469, 471, 474, 479, 482, 483, 489, 491–493, 496–498, 504, 512, 514, 516, 542, 544, 545, 559–561, 567, 569, 571, 573, 576–577, 579, 582, 585, 587–588, 593, 598–599, 605, 613, 618, 620, 625
Răutu, dna, 585
Răutu, George, 479, 488, 494, 495, 499–501, 504, 510, 534, 588, 598, 622
Răutu, Mihai, 361, 436, 466, 468, 470, 479, 486–488, 492, 494, 496, 501, 503, 510, 546, 551, 552, 556, 557, 585, 587
Reed, John, 260–261, 292
Révai, András, 178–179
Richards, Nina, 187–188, 190, 194–195, 197, 204–205, 216, 218, 222, 226–227, 235, 254, 270
Ripka, Hubert, 95
Robinson, Ioan, Mrs., 129
Robinson, Ronald Edward, 195
Rochdale, 370
Rolo, Jackie, 625, 654, 661, 665
Romanos, 469, 578
Roosevelt, Franklin Delano, 54, 95, 153, 161, 169, 172, 217
Rosbowe, 108
Rothermere, 270
Rubinstein, H.F., 635, 638
Rubinstein, Michael, 635
Ryde, Anne, 648
Ryde, Peter, 411, 511, 580

Salversen, dra, 300
Salversen, lord, 300
Sargent, Orme (Moley) G., 346, 368
Sassoon, Dulcie, 617
Sănătescu, [Constantin], gen., 257, 268, 288, 373
Schultz, 67, 125
Schuman, 437, 439–440

Schwartz, Eleanor, 408, 413, 433, 434, 456, 496, 500, 577
Schwartz, dra, 447
Scrădeanu, 655, 657
Seculić, 178
Sepianu, Florica Cleopatra (Cleo), 83, 271, 341, 476, 653
Serdici, Gheorghe, 554, 612
Seton-Watson, George Hugh Nicholas, 53, 343
Seton-Watson, Robert William, 24, 31, 69, 103, 149, 157, 174, 218-220, 233, 261
Seuczý, 166
Shield-Collins, dra, 109
Shinwell, Manuel, 148, 623
Sima, Horia, 23, 269, 395, 400, 437, 452, 468, 481, 489, 494, 508
Simović, Dušan, 99
Simpson, 127, 133, 136
Sirov, 661
Skulski, Z., 63, 67, 103, 126, 135, 145, 285
Slávik, Juraj, 86
Slavoinski, 526
Smith, Matthew Sir, 634, 637
Soepkez, Margareta, 47, 525
Soepkez, Richard, 47, 525
Soepkez, Vera, 23, 47
Sokolovski, Vasili, 661
Solomon, Flora, 644, 650
Solomon, Gigi, 422, 461
Sosabowski, Stanisław Franciszek, 225
Spaak, 364
Speligowski, col., 299–300
Spencer, Moore Henry, 635
Spicer, Robin, 626
Šrámek, Jan, 58, 93, 103, 179, 252
Stalin, Iosif, 104, 169, 172, 183, 203, 209–210, 217, 224, 249, 273, 327, 332, 349, 383, 614, 615, 661–662
Stanham, Tania, 198, 199, 207, 226, 231–232, 243, 245, 249, 259, 261–262
Stanley, Oliver, 236, 246,474
Stanovici, 653
Stark, Harold Rainsford, 193, 217
Stazinski, 311
Stătescu, Victor, 65
Stătescu-Longo, Sanda Viorica, 237, 271–272, 275, 323, 345, 351, 458, 463, 529–531, 632, 641, 656, 660, 663
Steed, Henry Wickham, 155, 157, 171, 174, 182
Steel, dna, 448
Stein, Joseph, 462
Steiner, 108
Stelea, Virgil, 236, 334, 354
Sterling, dna, 282
Stevenson, Donald F., 288, 291, 292
Stewart, 297, 299–300, 302, 608
Stoe, Mircea, 357, 476, 527–528, 646–647
Strelisker, dr., 608–609
Stutz, J.E.,644
Styrcea (Stârcea), Victor, 19, 20, 30, 47, 57, 262, 476, 645
Subašić, 289
Suslov, [Pavel], 661
Sutton, cardinal, 434
Szenci, 521

Şeicaru, Pamfil, 237–238, 249, 320
Şmilovici, Otto Michel, 19, 23, 49, 68, 86, 132, 134–135
Ştefănescu-Goangă, Petre, 127
Ştirbey, Iva, 357
Ştirbey, Lala, 357
Ştirbey, Marina, prinţesă, 547
Ştirbey, Sandi, 342–343, 356
Ştirbey, Barbu, prinţ, 201, 202, 206, 225, 227, 304, 356, 374, 602
Şuş, 454, 464

Táborský, Edward, 58, 147, 152
Tang, Lin-Yu, 159
Tavoularis, Troiano Johnny, *passim*
Tămădău, înscenarea de la, 298, 361
Tătărescu, Gheorghe, 200–201, 288, 308, 321, 339, 343, 362, 363, 365, 386
Tătărescu, Dinu, 510, 535
Tăutu, monsenior, 427, 429, 431, 583
Teleky, Pál, 39
Temelie, 367
Temple, William, 59, 258
Teodoru, dr., 584–585
Terracini, cardinal, 430
Thomas, Ivor, 410
Thornton, Phillip, 642
Thorp, 628
Tilea, Anca Marina, 598, 653
Tilea, Eugenia, 65, 598
Tilea, Ileana, 63, 65, 109
Tilea, Ioana, 65, 90, 414, 507, 525, 547, 578, 604
Tilea, Ion, 598
Tilea, Radu, 15, 49, 65–66, 68, 88, 90, 96, 109, 112, 129–130, 158, 208, 223, 232, 270, 273, 274, 295, 343–344, 350, 361, 372, 382, 408, 414, 446–447, 457, 460–461, 463–464, 474, 476, 485, 531–532, 535, 543, 544, 570, 595, 600, 606–607, 614, 616, 619, 660
Tilea, Stanca, 65, 90, 414, 507, 525
Tilea, Viorel Virgil, *passim*
Tisserant, Eugène Gabriel Gervais Laurent, 428–431, 437, 439, 452, 454, 468, 475, 583
Tito, [Iosip Broz], 208, 219, 235, 247–248, 346, 362
Titulescu, Nicolae, 22, 53, 76, 256, 363, 422, 526
Todericiu, preot, 404–405, 409, 413, 417, 429, 431, 465, 481, 496
Todorov (Todoroff), Kosta, 86
Tokaev, Grigori A., 655, 661–662
Topoloveanu, 365
Torma, August, 104, 105, 107, 253
Toye, Claude Hugh, 646, 653
Treaner, preot, 524
Trevellyan, Julian Otto, 195–196, 522
Troiano, Ileana, 218, 413, 473
Truman, Harry, 415
Truţescu, 324–329

Ţincoca, [Remus], 405

Urdăreanu, Ernest, 307, 435, 638
Uscătescu, George, 395–396, 489, 534, 610

Vaida-Voevod, Alexandru, 17, 45, 138, 297–298, 336, 495
Valahu, Mugur D., 482, 554
Vardala, Ion Constantin, 18–20, 46, 338–339
Vasilescu-Karpen, Elena, 467
Văcărescu, Elena, 85
Vârgolici (Vărgolici), Constantin Cezar, 19, 49, 65
Venetu, 470, 546
Veniamin, Virgil, 467, 469–470, 472, 505, 508, 520, 551, 553, 554, 556–558, 578, 584, 589, 604, 611
Vereş, Tibi, 403
Vergotti, Jacques M., 378, 388, 389, 392–393, 426, 539
Vintilă, Horia, 534
Virgos, 540
Vişoianu, Constantin, 257–258, 270, 373–374, 385–386, 471, 478, 480, 482, 487–493, 504–505, 508, 520–521, 536, 545–546, 551–552, 569, 579, 586–587, 591–599, 601, 604, 611, 613, 618, 626, 644
Vîlceleanu, Gheorghe, col., 527, 528
Vîşinski, [Andrei], 301, 491, 563, 569
Vlajić, Božidar, 92, 99, 245
Vlădescu-Răcoasa, Gheorghe, 326, 328
Voigt, Frederick Augustus, 152, 182, 202, 253
Voitichenko, 254

Wachenfelt, 109, 304–305, 308, 323–324, 336
Wakefield, William Sir, 623
Warner, Frederick (Fred) A. Sir, 360, 363–364, 369
Westwater, Frank, comandor, 522, 525
Wierzbiański, 507, 525, 578, 641
Winant, John Gilbert, 110, 193
Windischgrätz, principesă, 628
Wingfield, dr., 284
Winslow, Bede, 428–429, 452, 454, 524, 544, 613
Winyard, Diana, 628
Witworth, 313
Wolkowinski, 125
Woodard, Peter, 125, 260, 261, 275
Woodwark, Dick, 195, 271, 628
Wymer, Norman George, 179, 269
Wyszyński, cardinal, 642

Zarin, Karlis, 157
Zăpârţan, Vasile, 404, 465, 555
Zărnescu, 237
Zevedei, Barbu, 353, 356, 359
Zienkiewicz, 315
Zilliacus, Koni, 148
Zissu, Iancu, 385, 393
Zveqintzov, Axana, 244

Cuprins

Prefață de Nicolae C. Rațiu 5
Ion Rațiu, o poveste încă nespusă 9
Notă asupra ediției 35
Cuvânt-înainte 37

1940 39
1941 43
1942 71
1943 145
1944 176
1945 294
1946 334
1947 371
1948 375
1949 382
1950 456
1951 526
1952 605
1953 623
1954 649

Index 667

„La începutul anilor 1960 un informator aflat la Londra comunica ofițerilor de securitate din ambasadă că Ion Rațiu avea un jurnal în care consemna, printre altele, detalii despre întâlnirile cu diplomații români. Securitatea și-a dorit mult să-l obțină. S-au făcut planuri pentru a subtiliza măcar o parte din arhiva lui Rațiu și jurnalul său, ordinul de la București fiind «anchetați posibilit(atea) obținerii acestor mat(ateriale) și faceți propuneri». După câteva zile, rezidența DIE din Londra a revenit cu un material amplu despre biroul lui Rațiu, «în spatele căruia își ascunde adevărata lui ocupație la Londra». De-a lungul anilor au tot fost sustrase documente, spre disperarea lui Ion Rațiu care nu înțelegea nici cum dispăreau, nici cine era implicat. Însă jurnalul, bine ascuns, a scăpat intact."

STEJĂREL OLARU

„Aceasta este prima ediție a primului volum al jurnalului lui Ion Rațiu. Este o imagine fidelă și obiectivă a lumii în care a trăit, o relatare critică despre personajele din jurul său, scrisă dintr-o perspectivă personală, națională și internațională. Nu cred să existe multe alte lucrări similare, fiindcă puțini au trăit o viață ca a lui."

NICOLAE C. RAȚIU

„Activitatea scriitorului, filantropului și politicianului român Ion Rațiu se caracterizează printr-un atașament profund față de democrație, așa cum reiese și din paginile acestui jurnal. Ghidat de acest principiu, din exilul pe care singur și l-a impus, Rațiu a fost un critic dur al regimului comunist timp de peste 50 de ani, fiind ales președinte al Uniunii Mondiale a Românilor Liberi. După căderea regimului Ceaușescu, în decembrie 1989, Rațiu s-a întors în țara natală pentru a-și pune în aplicare ideile. A fost ales membru al Parlamentului și a condus campania de integrare a României în structurile euro-atlantice."

DENNIS DELETANT

INSTITUTUL DE INVESTIGARE A CRIMELOR COMUNISMULUI ȘI MEMORIA EXILULUI ROMÂNESC

www.iiccmer.ro

Carte recomandată de Historia

Partener media rfi ROMÂNIA FRANCE MÉDIAS MONDE

ISBN: 978-606-793-116-7
ISBN: 978-606-793-118-1

9 786067 931181

www.edituracorint.ro